

SPEELPLEINWERKINGEN IN VLAANDEREN EN BRUSSEL

EEN ONDERZOEK BIJ KINDEREN,
BEGELEIDING EN VERANTWOORDELIJEN

SPEELPLEINWERKINGEN IN VLAANDEREN EN BRUSSEL:

EEN ONDERZOEK BIJ KINDEREN,
BEGELEIDING EN VERANTWOORDELIJKEN

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1: INLEIDING

9

1. Ontstaan en evolutie van het speelpleinwerk	11
2. Opbouw van het rapport	13
3. Dankwoord	14
4. Inhoudelijk onderzoeksopzet	14
5. Methodologisch onderzoeksopzet	15
5.1. Kwalitatief onderzoek	15
5.2. Kwantitatief onderzoek	20

HOOFDSTUK 2: BELEVINGSONDERZOEK BIJ KINDEREN OP DE SPEELPLEINWERKING

27

1. Speelsysteem	30
1.1. Een gesloten aanbod	31
1.2. Een open aanbod	40
1.3. Periodes van 'vrij spel' zonder activiteitenaanbod	45
1.4. Een tussenvorm: spelen in hoeken	46
1.5. Waardering bij kinderen	47
2. Het activiteitenaanbod	49
2.1. 'Het zijn leuke spelletjes'	50
2.2. Activiteiten animeren en organiseren	54
2.3. Inkleding: extra pit in het spel	57
3. Organisatie van de werking	59
3.1. Hoe is de speelpleindag georganiseerd?	59
3.2. Collectieve momenten	61
3.3. Andere verzamelmomenten: het speelplein is niet alleen spelen	66
3.4. De periodes zonder activiteitenaanbod	70
3.5. Opdeling in groepen	71
3.6. De speelpleinwerking grenst zichzelf af	72
4. Animatoren	75
4.1. Beschikbaar zijn	75
4.2. Informeel spelen	76
4.3. Georganiseerd spelen	77
4.4. Groepsmomenten	80
4.5. Overbruggingstijd	82

4.6.	Zorg en aandacht	83
4.7.	Leefregels en reglementen	84
4.8.	Conflicten	87
4.9.	Animatoren onderling	88
5.	Terrein en materiaal	89
5.1.	Inleiding	89
5.2.	Terrein dat spel prikkelt	90
5.3.	Materiaal dat spel prikkelt	92
5.4.	Kwaliteitsvol materiaal en terrein: hip? Duur? Niet noodzakelijk.	94
5.5.	Manier waarop terrein en materiaal aan kinderen wordt aangeboden	95
5.6.	Systemen om terrein en materiaal ter beschikking te stellen in de praktijk	98
6.	Andere kinderen	100
6.1.	Vriendschappen maken: want speelpleinwerk is meer dan spelen alleen	102
6.2.	Zelforganisatie van kinderen	112

HOOFDSTUK 3: PROFIEL VAN DE SPEELPLEINWERKINGEN

121

1.	Diversiteit aan speelpleinen	123
1.1.	Type organisator	123
1.2.	Verstedelijkingsgraad	124
1.3.	Grootte van de werking	125
1.4.	Jaar van oprichting	126
1.5.	Aantallen en types werkingen per organisator	128
1.6.	Vakanties waarin speelplein actief is	128
1.7.	Voor- en/of naopvang	128
1.8.	Openingsuren speelplein en opvang	130
1.9.	Busvervoer	131
1.10.	Leeftijdsgroepen	132
1.11.	Speelsysteem	133
1.12.	Prijszetting en toegang	137
1.13.	Beroepskrachten	139
1.14.	Doelen en sterktes van speelpleinwerkingen	140
2.	Financiering	142
2.1.	Belangrijkste inkomsten en uitgaven	142
2.2.	Evoluties in inkomsten en uitgaven	144
3.	Samenstelling	146
3.1.	Verantwoordelijken	146
3.2.	Animatoren	148
3.3.	De bezoekers	150

4. Animatorenploeg	154
4.1. Rekrutering van animatoren	154
4.2. Doorstroming van animatoren	154
4.3. Selectiecriteria	156
5. Kwaliteitsbewaking en vorming	157
5.1. Ondersteuning en vorming voor verantwoordelijken	157
5.2. Coaching van animatoren	158
5.3. Coaching thema's	159
5.4. Vergaderen, vorming en ontspanning onder animatoren	160
6. Huisvesting	162
6.1. Beheer	162
6.2. Binnenruimtes	165
6.3. Buitenruimtes	168
7. Dreigingen	171
7.1. Interne dreigingen	171
7.2. Externe dreigingen	172
8. Relatie met de buurt en de stad/gemeente	173
8.1. Relatie met de buurt	173
8.2. Relatie met de stad/gemeente	175
9. Netwerk	176
9.1. Contact met personen en organisaties	176
9.2. Samenwerking met organisaties	178
9.3. Overkoepelende organisaties	182

HOOFDSTUK 4: PROFIEL VAN DE ANIMATOREN **183**

1. Profiel van de begeleiding	185
1.1. Etnische afkomst	185
1.2. Opleiding	186
1.3. Gezinssituatie	190
1.4. Verenigingsleven	191
2. Loopbaan in het jeugdwerk	192
2.1. Het begin	192
2.2. Functies en taken	195
3. Motivatie, waardering, tevredenheid	200
3.1. Tijdsbesteding	200
3.2. Redenen om animator te zijn	201
3.3. Waardering deelname door omgeving	203
3.4. Tevredenheid	204
3.5. Ontevredenheid	208

4. Pedagogisch profiel	212
4.1. Vorming	212
4.2. Competenties	214
4.3. Relatie met de bezoekers	218
4.4. Doelen van de speelpleinwerking	220
5. Waardenpatronen	221
5.1. Geloof	221
5.2. Maatschappelijke opvattingen	222

HOOFDSTUK 5: DE VERSCHILLENDE DIMENSIES VAN HET SPEELPLEINWERK: CONCLUSIES 225

1. Een werking met kinderen	228
1.1. Een jong en ruim publiek	228
1.2. Hoe zijn de kinderen in een werking in groepen verdeeld?	228
1.3. 'Met wie kan ik spelen?'	229
1.4. Tieners als meest onderscheiden groep	229
2. Speelkansen	230
2.1. Over spelen en georganiseerd spelen	230
2.2. Speelkansen en actorschap	231
2.3. Speelsysteem	231
2.4. Hoe wordt er omgegaan met het speelsysteem	233
2.5. Activiteiteenaanbod	234
2.6. Eigen spel, intens spel?	235
2.7. Georganiseerd spelen is ingebed in een bredere organisatie	236
2.8. Als speelkansen doorkruist worden	238
3. Locatie en materiaal	239
3.1. Een gevarieerd en toegankelijk terrein?	239
3.2. Het spelmateriaal	241
4. Begeleiding door jongeren	242
4.1. Een samenspel van rollen	242
4.2. Wie zijn de animatoren?	243
4.3. Hoe zijn ze met speelpleinwerk begonnen?	243
4.4. Motivaties van de begeleiding	244
4.5. Tevredenheid van de begeleiding	244
4.6. Competenties van de begeleiding	245
4.7. Kwalificaties en vraag naar vorming	245
4.8. Tekort aan begeleiding en tijdsdruk	245
5. Vakantie en opvang	246

6. Toegankelijkheid en diversiteit	247
6.1. Toegankelijkheid	247
6.2. Diversiteit	248

HOOFDSTUK 6: BELEIDSAANBEVELINGEN **251**

1. Het speelpleinwerk en het recht op spel	253
1.1. Spelen en het recht op spel	253
1.2. Spel ondersteunen op het speelplein	254
2. Er is nood aan meer visie op spelen	254
3. Speelkansen ondersteunen: stilstaan bij de organisatie van het speelplein	257
3.1. Speelsysteem	257
3.2. Houdt het activiteiten aanbod rekening met het perspectief van kinderen?	257
3.3. Hebben kinderen toegang tot materiaal?	258
3.4. Een flexibele organisatie van de speelpleindag	258
3.5. Animatoren aanspreken op het ondersteunen van speelkansen	258
4. Speelkansen bieden dankzij een gevarieerde speelinfrastructuur	259
4.1. Een veelzijdig terrein	259
4.2. De werkelijkheid is minder rooskleurig: terreinen voor speelpleinwerking	260
4.3. Inzetten op samengebruik van publieke ruimte	260
5. Inzetten op animatoren	262
5.1. Tekort aan begeleiding en tijdstekort	262
5.2. Aandacht voor inspraak, ondersteuning, vorming en ontspanning	262
6. Het speelpleinwerk als partner in het opvangaanbod	263
6.1. Een onwennige verhouding tot opvang	264
6.2. Een jeugdwerklogica en een opvanglogica	265
7. Het speelpleinwerk en diversiteit	265

APPENDIX **267**

BIBLIOGRAFIE **271**

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

Dit onderzoek maakt deel uit van een reeks waarin de jeugdsector in zijn totaliteit onder de loep wordt genomen. In opdracht van het Agentschap voor Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen verrichte het kennis- en expertisecentrum Kind & Samenleving in 2014-2015 een grootschalig onderzoek naar de speelpleinsector in Vlaanderen en Brussel. Net als bij het jeugdbewegingsonderzoek (De Pauw, et al., 2010), het onderzoek naar jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen (De Pauw, et al., 2013) en jongeren, en het jeugdhuizenonderzoek (De Pauw, et al., 2014) wil de afdeling Jeugd met deze studie een beeld krijgen van **de deelnemers, de begeleiding en de werking** van het speelpleinwerk anno 2014. Specifieke aandacht zal worden besteed aan de actuele thema's en problematieken eigen aan het speelpleinwerk.

Dit onderzoek omvat 2 grote luiken. Enerzijds zal aan de hand van een grote bevraging via websurveys de begeleiding en werking van de speelpleinen in kaart worden gebracht, met oog voor vergelijkbaarheid van de resultaten met de eerdere jeugdwerkonderzoeken in deze reeks. Een tweede luik van dit onderzoek focust op de deelnemers zelf. Via meer diepgaander kwalitatieve analyse (half-participerende observatie) zullen verscheidene aspecten van de beleving van kinderen op het speelplein van naderbij bestudeerd worden.

1. Ontstaan en evolutie van het speelpleinwerk

Ontstaan van het speelpleinwerk¹

Het speelpleinwerk ontstond begin van de 20ste eeuw. De discussie over de noodzaak van speelpleinwerkingen startte omstreeks de eeuwwisseling (19de - 20ste eeuw). De wortels daarvoor zijn te vinden in de veranderende leefsituatie van de kinderen: door het verbod op kinderarbeid (1889) en het invoeren van de leerplicht (1914) ontstond er naast de verplichte tijd ook 'vrije tijd' voor kinderen. Het speelpleinwerk had oorspronkelijk een **preventieve** en **pedagogische** functie: kinderen een zinvolle dagbesteding aanbieden en hen van straat houden. De straat werd immers niet als 'een verantwoorde omgeving' voor kinderen beschouwd. Het eerste 'speelplein' kwam er in 1931, te Ukkel. Vanaf 1937 werd het speelpleinwerk betoelaagd. Tussen de 2 wereldoorlogen kende het speelpleinwerk een sterke groei.

In de eerste jaren van het speelpleinwerking stond ontspanning in een gezonde omgeving centraal. Zo lag na WO II de nadruk in het speelpleinwerk op 'gezond eten en gezonde lucht in een gezonde psychische omgeving'. De invloed van het NWK (het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn) was hier niet vreemd aan. Subsidiëring van en toezicht op voorzieningen voor kinderhygiëne behoorden immers tot de hoofdopdrachten van het NWK.

In de jaren zestig won de sport nadrukkelijk aan belang, ook in het speelpleinwerk. **Spel en sport** werden aan elkaar gekoppeld omdat beide de klemtoon legden op beweging, op het groepsmatig karakter en op enkele waarden zoals fair-play, kameraadschap. Dat resulteerde in 1961 in een specifieke subsidieregeling voor het speelpleinwerk onder de vleugels van het NILOS (het Nationaal Instituut voor de Lichamelijke Opvoeding en Sport), de voorloper van BLOSO². Naar Frans voorbeeld werden ook de eerste vormingscursussen voor begeleiders opgezet.

Vanaf de jaren '70 werd, onder invloed van ontwikkelingen in Engeland en Denemarken, **het spelen op zich** gewaardeerd. De aandacht groeide voor de waarde die kinderen zelf aan spel toebedelen. Het speelpleinwerk ging zich duidelijk profileren als een **vakantie-speelinitiatief**. Het werd een 'vereniging voor vakantiespeelpleinwerk' en het werkte liefst op een avontuurlijk en speels terrein. Deze visie werd in 1984 wettelijk vastgelegd in het 'Decreet houdende subsidiëring van verenigingen voor vakantiespeelpleinwerk en van verenigingen voor jeugdvakanties' (decreet van 27/11/84). Dit decreet stimuleerde de uitbouw van speelvriendelijke infrastructuur, aantrekkelijk spelmaterialen en een deskundige begeleiding door jongeren.

De invloed van dit 'speelse decreet' is duidelijk voelbaar en richtinggevend voor het speelpleinwerk in de jaren '80 van de 20ste eeuw. Tegelijk ontwikkelt zich een tendens waarbij speelpleinwerkingen, onder druk van ontwikkelingen in de samenleving (met name de verhouding tussen arbeid en gezin, en het tweeverdienersmodel), steeds meer een rol gaan spelen in het thema van de **kinderopvang**.

1 Deze korte schets is grotendeels gebaseerd op (Boutsens & Verbanck, 2014; Onderzoekscentrum Kind en Samenleving vzw, 1995)

2 18 februari 1961 Koninklijk Besluit 'houdende vaststelling van de voorwaarden tot toekenning door het Nationaal Instituut voor de Lichamelijke opvoeding en de sport van werkingsubsidies voor de speelpleinen'.

Speelpleinwerk: een lokale bevoegdheid

Op 9 juni 1993 wordt het decreet houdende de subsidiëring van de gemeentebesturen en de Vlaamse Gemeenschapscommissie inzake het voeren van een jeugdwerkbeleid bekrachtigd³. Dit decreet maakte dat de Vlaamse overheid voortaan niet langer het lokale jeugdwerk subsidieerde. In de plaats daarvan werden de gemeentebesturen hiervoor ondersteund door de Vlaamse Overheid. Er is dus geen rechtstreekse subsidiëring meer van het lokale jeugdwerk door de Vlaamse Gemeenschap. Een onrechtstreeks gevolg is dat het speelpleinwerk – door het wegvallen van de normen uit het speelpleindecreet – minder homogeen werd. Hoewel **de speelpleinwerkingen zelf een lokale bevoegdheid** zijn, zijn er nog steeds koepelverenigingen die op Vlaams niveau het speelpleinwerk ondersteunen.

Deze **decentralisatietendens** werd recent versterkt. Sinds 2014 is de werking en strategische planning binnen gemeenten ingrijpend gewijzigd⁴. Lokale besturen maken voortaan een gezamenlijk strategisch meerjarenplan (SMJP) op in plaats van de verschillende sectorale plannen, zoals het jeugdbeleidsplan. Doelstellingen m.b.t. kinderen en jongeren moeten dus ook in dat SMJP geformuleerd worden. De impact van deze wijziging op het lokale jeugdwerk valt nog moeilijk in te schatten, hoewel deze impact wel gemonitord wordt en er in 2013 een nulmeting gebeurde. (Van Damme & De Peuter, 2014) Intussen wordt ook regelgeving ontwikkeld om de verschillende subsidieregelingen voor lokale besturen te integreren in het Gemeentefonds en te werken met een basisfinanciering, zonder oormerking van middelen. Specifiek voor jeugd worden middelen niet geïndexeerd én ondergaat de sectorale subsidie voor jeugd een besparing van 10%⁵.

Relevante thema's voor het speelpleinwerk

Vanuit het jeugdwerkveld zelf wordt de 'staat' van het speelpleinwerk in Vlaanderen door de Vlaamse Dienst Speelpleinwerking (VDS) opgevolgd met een vijfjaarlijkse speelpleinenquête. Alle speelpleinwerkingen in Vlaanderen worden aangeschreven. Na de laatste afname van de speelpleinenquête in 2010, werden volgende thema's voor het speelpleinwerk op de voorgrond geplaatst :

- Men stelt een toenemende tendens tot professionalisering vast, wat blijkt uit de toenemende 'tewerkstellingsgraad' van speelpleinbegeleiders.
- De prijs voor deelname aan het speelplein stijgt, net zoals de vergoedingen van animatoren en de gemiddelde uitgaven van een speelpleinwerking.
- Het speelpleinwerk ziet zich blijvend geconfronteerd met de opvangfunctie. Dit toont zich ook in de ruimere openingsuren van speelpleinwerkingen. Toch profileren speelpleinen zich vooral op hun speelfunctie.
- Lokale speelpleinwerkingen worden meer en meer aangestuurd door de gemeente. Gemeenten organiseren niet alleen speelpleinwerking, de gemeente speelt ook een rol in het faciliteren van bv. particuliere speelpleinwerkingen.
- Er ontstaat meer diversiteit in werkvormen: aanverwante speelinitiatieven zoals wijkwerkingen, mobiele werkingen en speelstraten kennen een stijging. De afstemming tussen speelpleinwerkingen en initiatieven als grabbelpas is niet altijd even duidelijk.
- De toenemende maatschappelijke verwachtingen m.b.t. veiligheid hebben een effect op speelpleinwerkingen, waardoor werkingen bewuster speelsheid afwegen ten opzichte van veiligheid. Daardoor moet het speelpleinwerk gaandeweg inboeten aan avontuurlijkheid en speelsheid.
- Speelpleinwerkingen kennen ook meer organisatorische druk: organisatoren worden in toenemende mate belast met wettelijke verplichtingen (VZW-wetgeving, SABAM en billijke vergoeding, bosdecreet, tewerkstelling jobstudentencontract, KB's veilige speelomgeving, VLAREM, fiscale aftrekbaarheid...).

3 Het decreet treedt in werking op 1 januari 1994.

4 Besluit van de Vlaamse Regering 25 juni 2010 betreffende de beleids- en beheerscyclus van de gemeenten, de provincies en de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (B.S.07/10/2010). 29 Juni 2012 – bekrachtiging verschillende decreten mbt wijziging toepassing beleids- en beheerscyclus.

Decreet tot wijziging van het Provinciedecreet van 9 december 2005 (B.S.03/08/2012);

Decreet tot wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005 (B.S.08/08/2012);

Decreet tot wijziging van het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (B.S.17/08/2012)

5 Vlaamse Jeugdraad, 4 maart 2015. Ontwerpadvies 1502. Voorontwerp van decreet tot wijziging van diverse decreten houdende subsidiëring van de lokale besturen.

Het speelpleinwerk in 6 kenmerken

Ondanks de toenemende diversiteit in werkvormen, sommen we enkele kenmerken op die het speelpleinwerk vooralsnog van andere jeugdwerkvormen onderscheiden.

- Kinderen zijn de doelgroep van het speelpleinwerk, met een bereik van kleuters tot en met tieners. Dit brede bereik in leeftijd geeft het speelpleinwerk een unieke plek binnen het Vlaamse jeugdwerk.
- Het speelpleinwerk stelt een heldere maatschappelijke functie voorop: **speelkansen bieden aan kinderen**. Het wil een context creëren waar kinderen 'goed kunnen spelen'. Het speelpleinwerk wil met andere woorden kinderen ondersteunen in hun recht op spel.
- Speelpleinwerk **speelt zich af op een specifieke locatie**. De werking is georganiseerd in de buurt waar de doelgroep woont (i.e. lokale inbedding). Daarnaast wordt op deze locatie veel belang gehecht aan buiten spelen. Idealiter is een speelpleinwerking dan ook gehuisvest op een plek die expliciet gevarieerde speelruimte kansen buiten biedt.
- Net zoals in andere vormen van **jeugdwerk** zet speelpleinwerk **jongeren in als begeleiding**. Jongeren worden gezien als gepaste spelpartners voor kinderen, maar dragen ook de dagelijkse organisatie van het speelaanbod en de hele werking zelf. Tegelijk is het speelpleinwerk ook een setting waar lokale jongeren initiatief leren nemen, verantwoordelijke taken leren opnemen.
- Speelpleinwerk **gaat door in de vakantieperiode**, waaraan de vroegere term 'vakantiespeelpleinwerk' duidelijk refereert. Tegelijkertijd speelt het speelpleinwerk ook een rol in de lokale opvangthematiek, zonder daarom haar bestaansredenen te laten herleiden tot de nood aan opvang.
- Speelpleinwerkingen **doen inspanningen om laagdrempelig te zijn**. De meeste speelpleinwerkingen werken niet met inschrijvingen vooraf, er is geen lidmaatschap, en kinderen kunnen de ene dag wel en de andere dag niet naar het speelplein komen. De toegangsprijzen blijven over het algemeen laag.

2. Opbouw van het rapport

De structuur van dit rapport is als volgt. In **hoofdstuk 1** staan we stil bij de inhoudelijke onderzoeksvragen en de methodologische onderbouw van dit onderzoek: we bespreken de wijze waarop het kwalitatief onderzoek enerzijds en het kwantitatief onderzoek anderzijds is opgevat en uitgevoerd. We geven een beschrijving van de criteria die gehanteerd werden voor de selectie van werkingen voor de observaties, en een bespreking van de criteria waarop de steekproef voor de websurvey is gebaseerd. Ook de gerealiseerde respons zal hier worden toegelicht.

De volgende drie hoofdstukken omvatten de empirische kern van het onderzoek. In **hoofdstuk 2** worden de resultaten van het kwalitatief onderzoek beschreven, gestructureerd naar zes kernthema's: speelsysteem, het activiteitsaanbod, de organisatie van de werking, de animatoren, het terrein en materiaal, en 'andere' kinderen. Telkens is de vraag hoe kinderen met deze aspecten van het speelpleinwerk omgaan: welke kansen en beperkingen houden het speelsysteem, de organisatie, etc. in zich voor kinderen die een dag op een speelpleinwerking doorbrengen? Hoe organiseren kinderen hun eigen spel, hoe gaan ze op in de georganiseerde activiteiten en welke ondersteuning genieten zij daarbij vanuit de werking? Dit hoofdstuk gaat uitdrukkelijk over hoe kinderen het speelpleinwerk **beleven**.

Hoofdstukken 3 en 4 rapporteren de bevindingen uit beide websurveys (i.e. het kwantitatief luik). Wat dit cijfermatig materiaal betreft, opteerden we ervoor zoveel mogelijk de opdeling te volgen van de eerdere onderzoeken in deze reeks. **Hoofdstuk 3** brengt verslag uit van de resultaten uit de **websurvey voor verantwoordelijken**. In dit hoofdstuk krijgt de lezer een beeld van de diversiteit aan speelpleinen op basis van uiteenlopende kenmerken. Waar relevant worden de resultaten uit deze bevraging vergeleken met deze uit het jeugdbewegingsonderzoek, het onderzoek naar jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren, en het jeugdhuisonderzoek.

In **hoofdstuk 4** rapporten we de bevindingen uit de **websurvey voor animatoren**. Deze bevraging laat toe een beeld te krijgen van de begeleiding in het speelpleinwerk: wat is hun profiel en loopbaan in het jeugdwerk? Welke zijn hun motivaties om aan speelpleinwerk te doen? Hoe is het gesteld met hun waardering en tevredenheid? Wat is hun pedagogisch en maatschappelijk profiel? Ook in dit hoofdstuk zal waar nodig de vergelijking worden gemaakt met de bevindingen uit de eerdere jeugdwerkonderzoeken.

In het voorlaatste hoofdstuk (**hoofdstuk 5**) gaan we over tot synthese van de onderzoeksbevindingen. Wat leert het onderzoeksmateriaal ons over die elementen die het speelpleinwerk afbakenen? Ligt het kwalitatief onderzoek in lijn met het verzamelde cijfermateriaal? Daar waar de vorige hoofdstukken telkens inzoomen op één actor in het speelpleinwerk (kinderen, animatoren en organisatoren), biedt hoofdstuk 5 een dwarsdoorsnede van het onderzoek. We spitten enkele – voor het speelpleinwerk relevante – thema's uit en betrekken daar de gegevens uit de verschillende onderzoeksluiken bij.

Dit rapport sluit af met beleidsaanbevelingen (**hoofdstuk 6**). We stappen dan uit onze pure rol van onderzoeker, en schetsen enkele aanbevelingen vanuit de visie en het werk van Kind & Samenleving enerzijds, maar ook vanuit de dialoogmomenten met leden van de bredere speelpleinsector (i.e. de stuurgroep).

3. Dankwoord

Dit onderzoek is in nauw overleg tot stand gekomen met de opdrachtgever, namelijk het Agentschap voor sociaal-cultureel werk met jeugd en volwassenen, Afdeling Jeugd. We bedanken de deelnemers van de stuurgroep voor hun feedback en adviserende functie bij de interpretatie van de centrale bevindingen uit dit onderzoek: Trees De Bruycker (Afdeling Jeugd), Els Cuisinier (Afdeling Jeugd), Amke Bailleul (VDS), Sven De Visscher (Hogeschool Gent), Ellen De Grauwe (VVJ), Cedric Blanpain (Top Vakantie), Sylvia Walravens (Kind & Gezin), Katrien Ghekiere (Uit de Marge), Annelies Frans (Jeugddienst Duffel), Dries Roelant (Kindervreugd) en Fibe Waes (Oranje vzw).

Kwaliteitsvol onderzoek is natuurlijk niet mogelijk zonder de medewerking van de doelgroep. Het was een plezier te ontdekken dat de belangstelling om aan dit onderzoek mee te werken zo groot was. We bedanken de verantwoordelijken van de elf speelpleinwerkingen waar we –in volle drukte van het speelpleinseizoen– observaties mochten doen! We bedanken ook de –bij benadering– driehonderd verantwoordelijken en tweeduizend animatoren voor het invullen van de websurvey. Jullie belangstelling en medewerking is sterk gewaardeerd en heeft er tevens voor gezorgd dat we kunnen uitpakken met een hoge respons. Dit zijn factoren die de kwaliteit van de data naar een hoger niveau tillen!

4. Inhoudelijk onderzoeksopzet

Kind & Samenleving wil met dit onderzoek globaal cijfermatig materiaal aanreiken over de speelpleinsector in Vlaanderen en Brussel alsook inzichten bieden over de beleving van kinderen op het speelplein. Omdat dit onderzoek deel uitmaakt van een reeks waarin de jeugdsector in zijn diverse vormen onder de loep wordt genomen, zullen aandachtspunten die in de eerdere onderzoeken (jeugdbeweging, jeugthuizen en werkingen voor maatschappelijk kwetsbare jongeren) aan bod kwamen, ook in dit onderzoek een plaats krijgen. Zeker voor wat het kwantitatieve luik betreft, volgt het rapport in grote lijnen de structuur en inhoudelijke vraagstellingen uit de eerdere onderzoeken in deze reeks (De Pauw, et al., 2010, 2013, 2014). Dit laat immers toe om de gerapporteerde cijfers niet enkel te bestuderen binnen de speelpleinsector zelf, maar tevens vergelijkingen te maken met andere jeugdwerkvormen.

Maar het speelpleinwerk heeft ook een specifieke eigenheid, waardoor deze analogie niet absoluut is. We willen in onze aanpak nadrukkelijk rekening houden met die genoemde eigenheid. Vandaar dat dit onderzoek een aantal speelpleinspecifieke thema's aankaart. In het bijzonder vraagt het perspectief van de 'gebruikers' van het speelplein extra aandacht. Omdat het speelpleinwerk niet met lidmaatschap werkt, en slechts uitzonderlijk met inschrijvingen, is het perspectief van de kinderen die naar het speelplein gaan in deze studie onderzocht in een kwalitatieve deelstudie, die uitgevoerd werd bij 11 speelpleinwerkingen.

Algemeen beschouwd zijn dit de algemene doelstellingen voor dit onderzoek:

- Het gedrag en de beleving van **kinderen** begrijpen, in relatie tot zijn specifieke context (i.e. het speelplein). Facetten van deze veelzijdige context die we belichten zijn:
 - Hoe organiseert het speelplein het spelen zelf? Welk speelsysteem wordt toegepast?

- o Wat is het aanbod van activiteiten?
- o Hoe is de werking voorts georganiseerd?
- o Welke rollen nemen de animatoren op?
- o Welk terrein en welk materiaal is er voorhanden en beschikbaar?
- o Hoe verhouden de kinderen op het speelplein zich onder elkaar?
- Een profielschets maken van de [speelpleinwerkingen](#) in Vlaanderen en Brussel anno 2014. Aandacht gaat hierbij naar thema's zoals:
 - o Diversiteit aan speelpleinen
 - o Belangrijkste inkomsten en uitgaven
 - o Samenstelling van de verantwoordelijken, begeleiding en kinderen
 - o Rekrutering en doorstroming van animatoren
 - o Kwaliteitsbewaking en vorming
 - o Huisvesting, met specifieke aandacht voor zowel binnen- als buitenruimtes
 - o Dreigingen voor het speelpleinwerk
 - o Relatie met de buurt, stad, gemeente
 - o Netwerken van samenwerking
- Een profielschets maken van de [animatorenploeg](#) in de speelpleinwerkingen anno 2014. Thema's die aan bod komen zijn:
 - o Profiel van de begeleiding: afkomst, opleiding, waardenpatroon, etc
 - o Loopbaan in jeugdwerk
 - o Functies, takenpakket op het speelplein, verloning
 - o Motivaties om aan speelpleinwerk te doen
 - o Waardering door de omgeving
 - o Tevredenheid
 - o Uitdagingen en moeilijkheden
 - o Pedagogisch profiel: vorming, competenties, relatie tot de bezoekers, doelen van het speelplein
- Identificeren van enkele stokpaardjes in de speelpleinwerkingen, met nadruk op sterktes, knelpunten, uitdagingen voor de toekomst, waarmee de werkingen zelf intern aan de slag kunnen.

5. Methodologisch onderzoeksoptzet

5.1. Kwalitatief onderzoek

Het kwalitatieve luik van het onderzoek focust op de beleving van de kinderen en jongeren die de speelpleinwerkingen bezoeken. Dit luik van het onderzoek is minder vergelijkbaar te maken met het profiel dat de voorafgaande reeks jeugdonderzoeken schetste van de leden van jeugdbewegingen, deelnemende jongeren in werkingen met

maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren, en bezoekers van jeugdhuizen. De leeftijdsrange die in dit onderzoek bekeken wordt is namelijk veel groter: bij de bezoekers van een speelpleinwerking horen immers ook kleuters en jonge kinderen. Zij kunnen niet via een (vergelijkbaar) survey-onderzoek worden bevestigd. Daarom is ervoor gekozen om in dit onderzoek naar het speelpleinwerk niet het algemeen profiel van de speelpleinbezoekers te schetsen, maar inzicht te verwerven in de beleving van de kinderen en jongeren die aan het speelpleinwerk deelnemen. Op elf speelpleinwerkingen werden de kinderen en jongeren geobserveerd op het terrein zelf, gedurende in totaal dertig dagen, aan de hand van semi-participerende observatie.

5.1.1. Een belevingsonderzoek gestoeld op observaties

Waar in het kwantitatieve gedeelte van het onderzoek de nadruk ligt op organisatorische aspecten van het speelplein, toont eerder belevingsonderzoek in speelpleinwerkingen (Van Gils, 2004; Meire, 2008; Meire 2013) dat het andere aspecten zijn die doorslaggevend zijn voor de beleving van kinderen. Die beleving wordt bepaald door hoe kinderen omgaan, en kunnen omgaan, met verschillende aspecten als het speelsysteem, de organisatie van de dag, de leeftijdsgroepen, ruimte en materiaal, de begeleiding (animatoren), en de andere kinderen die zich op het speelplein bevinden.

Wanneer we de beleving van kinderen onderzoeken, willen we de leefwereld van kinderen zo dicht mogelijk benaderen en hetgeen onderzocht wordt zo weinig mogelijk beïnvloeden. Het opzetten van een formeel onderzoek met interviews, focusgroepen en zelfs peer research is in de context van een speelpleinwerking verre van vanzelfsprekend. Voor kinderen is het speelplein een uitgesproken vrijetijdscontext, waarin het spelen om het spelen zelf centraal staat. Dat botst al snel met het deelnemen aan een onderzoek, hoe vrijblijvend die deelname ook mag zijn.

Bovendien kan inzicht in de globale beleving van het speelplein beter verkregen worden door te begrijpen wat kinderen ter plaatse in werkelijkheid doen en niet doen – eerder dan te moeten afgaan op wat kinderen zeggen dat ze doen. Observaties kunnen aspecten vatten zoals wisselend enthousiasme, diversiteit in de betrokkenheid van kinderen, de uitval van kinderen tijdens een geleide activiteit, hun tactieken om eigen tijd en spel te veroveren... Bovendien is het voor kinderen niet altijd eenvoudig om over het eigen gedrag, en dan zeker spelgedrag, te reflecteren. Daarom werd gekozen voor een belevingsonderzoek waarin het observeren van kinderen de centrale methodiek is. Observaties bieden de kans om het feitelijke doen en laten van kinderen ter plekke te bestuderen, met zijn nuances en ingebed in een context. Observaties zijn beter dan verbale methodes geschikt om gesitueerde beleving te bestuderen op het 'microniveau' van opeenvolgende gebeurtenissen en momenten.

Het speelpleinwerk biedt een uiterst geschikte context voor kwalitatieve, semi-participerende observaties. Een onderzoeker wordt er door de kinderen aanvaard als een tussenpersoon die zich onderscheidt van kinderen en jongeren én van animatoren. Hij of zij kan zich over het afgebakende, maar doorgaans vrij uitgebreide terrein bewegen en afwisselend observeren vanaf de zijlijn of even meespelen op vraag van de kinderen. Dat biedt kansen om op een natuurlijke wijze met gesprekje tussendoor kort op de bal te spelen. Interpretaties over het gedrag van kinderen kunnen zo onmiddellijk worden afgetoetst bij de kinderen zelf.

5.1.2. Selectie van de geobserveerde werkingen

De observaties vonden gedurende dertig dagen plaats in elf verschillende werkingen: twee in de paasvakantie, de overige in de zomervakantie. Terwijl representativiteit nastreven in kwalitatief onderzoek niet aan de orde is, wordt wel een zo groot mogelijke diversiteit in de bestudeerde cases nagestreefd. De bestudeerde werkingen werden dan ook, in overleg met de stuurgroep, zorgvuldig geselecteerd aan de hand van volgende criteria, die hun relevantie ontleen vanuit de beleving van kinderen:

- Het spreekt voor zich dat het speelsysteem – een meer open dan wel een meer gesloten werking – een grote invloed heeft op de beleving van kinderen en de mogelijkheden en beperkingen die zij tijdens hun speelpleindag ervaren. We namen zowel zeer open werkingen op als werkingen met een strikt begeleid aanbod in leeftijdsgroepen, maar vooral ook werkingen die hier tussenvormen in trachten te vinden.
- Zowel stedelijke als meer landelijke werkingen werden opgenomen. We gaan ervan uit dat de urbanisatiegraad samenhangt met de diversiteit van het bezoekende publiek.

- We zochten een evenwicht tussen grote werkingen (meer dan 150 bezoekers per dag), middelgrote werkingen, en kleine werkingen (minder dan 60 bezoekers per dag).
- De diversiteit van het speelpleinpubliek werd weerspiegeld in de geobserveerde werkingen door de nagestreefde diversiteit in urbanisatiegraad, grootte van de werking en leeftijdsspreiding van kinderen en jongeren, door aandacht voor werkingen met een groot aandeel kinderen van anders-etnische oorsprong, en door in overleg met de stuurgroep speelpleinen met een inclusieve werking te betrekken. Zes van de geobserveerde werkingen omschreven zich als een inclusieve werking (al dan niet in een proeffase).
- In overleg met de stuurgroep werd ook geobserveerd bij buurtgerichte werkingen: een kleine wijkgerichte werking en een mobiele werking, omdat die de mogelijkheden en beperkingen van een alternatieve organisatievorm kunnen aangeven.

Er werd bovendien voor gezorgd om zowel gemeentelijke als particuliere werkingen te observeren, en om werkingen uit alle Vlaamse provincies en Brussel op te nemen. In vijf werkingen waren de animatoren vrijwilligers, in vier werkingen waren dit jobstudenten, in twee werkingen waren beide actief.

De werkelijke verdeling van de geobserveerde werkingen benadert de vooraf nagestreefde verdeling zeer nauw. Een overzicht van de verdeling van de geobserveerde werkingen volgens speelsysteem, grootte en verstedelijking is hieronder terug te vinden.

Tabel 1 Verdeling speelpleinwerkingen naar speelsysteem, grootte van de werking en graad van verstedelijking

	Speelsysteem			Grootte van de werking			Verstedelijking		
	Open	Gesloten	Tussenvorm	Klein <60	Middelgroot	Groot >150	Stedelijk	Matig	Landelijk
Streefcijfer (N=10)	2	3	5	4	4	2	3	4	3
Werkelijke verdeling (N=11)	3	3	5	4	4	3	4	4	3
West-Vlaanderen 1		*				*	*		
West-Vlaanderen 2	*				*				*
Vlaams-Brabant 1	*					*		*	
Vlaams-Brabant 2		*		*					*
Antwerpen 1		*			*			*	
Antwerpen 2			*		*			*	
Brussel 1			*	*			*		
Limburg 1			*		*				*
Oost-Vlaanderen 1			*			*		*	
Oost-Vl. 2 (buurt)			*	*			*		
Oost-Vl. 3 (mobiel)	*			*			*		

5.1.3. Dataverzameling

Bij de geselecteerde werkingen ging telkens één onderzoeker drie speelpleindagen observeren. Tijdens deze dagen observeerden we gedurende de volledige periode dat de locatie voor kinderen toegankelijk was; dus ook tijdens de eventuele 'vooropvang', de middagpauze en de 'namiddagopvang' na het afsluiten van de eigenlijke speelpleindag. Over de drie observatiedagen heen werden de diverse leeftijden en (aangeboden) soorten activiteiten geobserveerd⁶.

⁶ Dit was het geval voor negen werkingen. Daarnaast werd in twee kleinere, wijkgerichte grootstedelijke werkingen geobserveerd: één dag in de mobiele werking, en twee dagen in de buurtwerking.

De observaties waren zeer open en kwalitatief van aard omdat ze tot doel hadden inzicht te verwerven in de (algemene) beleving van het speelpleinwerk bij kinderen. Dat wil zeggen dat er zo veel mogelijk werd beschreven (en letterlijk in de veldnota's neergeschreven) wat kinderen doen en in welke sociale, ruimtelijke en temporele context dat gebeurt. De onderzoekers wisselden voortdurend af tussen observeren en de observaties zo uitgebreid mogelijk neerschrijven, inclusief de context (plaats, soort moment, andere aanwezigen, materiaal...) waarin de geobserveerde 'scène' plaatsvond. Meestal bevond de onderzoeker zich 'zo dicht mogelijk naast de beschreven actie': zo nabij als mogelijk, maar zonder het gebeuren te verstoren. Soms was een uitkijkpost een ideale plek om wat afstandelijker te observeren en ondertussen de veldnota's bij te werken. Soms deed de onderzoeker mee aan het (spontane, eigen) spel van kinderen. Er werd zorg voor gedragen om gedurende de drie dagen een evenwicht te vinden tussen de verschillende te observeren zones, soorten spel, leeftijden... Meteen na de observatiedag werden de nota's herlezen en waar nodig aangevuld. Meer algemene bedenkingen werden in aparte memo's neergeschreven.

Om zich als atypische volwassene in het veld te integreren maakte de observator gebruik van een 'reactieve methode' (Corsaro, 2005: 52). De onderzoeker kende zichzelf geen vastliggende positie toe door zichzelf meteen voor te stellen aan kinderen, maar liep rond op het speelplein. De onderzoeker nam niet het initiatief om kinderen die hij/zij nog niet (goed) kende te benaderen, maar wachtte de reacties van de kinderen af, om er dan verder op in te gaan. Deze benadering voorkomt dat de rol en plek van de onderzoeker al meteen zeer duidelijk vastgelegd wordt, maar veeleer door de kinderen wordt ingevuld. Dit is nodig omdat de (participerende) observator in de praktijk geen eenduidige rol inneemt en wil innemen. Wanneer kinderen vragen wat hij/zij komt doen of waarvoor al dat nota's nemen nodig is – iets wat regelmatig gebeurde –, werd wel uitleg gegeven: dat de onderzoeker op bezoek was om te zien wat kinderen allemaal doen tijdens de vakantie op het speelplein. Kinderen maakten dan zelf snel de associatie met 'onderzoek', 'een artikel' of 'een boek'.

De observaties waren half-participerend: de observator hield zich vaak wat afzijdig om de gebeurtenissen niet te beïnvloeden en om tussendoor notities te maken, maar speelde ook wel met de kinderen mee. Het opnemen van taken of verantwoordelijkheden van een animator werd in principe vermeden. Tegelijk bleef de observator een volwassene die weliswaar soms een goed beschikbare speelkameraad was, maar niet de rol van kind probeerde in te nemen. De 'instrumentele' rol van goed beschikbare speelkameraad was voor kinderen vanzelfsprekend en vergemakkelijkte meestal het onderzoekswerk: het bleek in deze rol eenvoudig om overal rond te hangen, en 'verboden' gedrag werd niet altijd verborgen gehouden.

Tijdens het observeren stelde de onderzoeker ook regelmatig vragen over hoe kinderen de werking waardeerden, wat hun favoriete bezigheden waren, of meer specifiek over hoe een eerdere gebeurtenis waar de kinderen in betrokken waren, geïnterpreteerd moest worden. Tussen observator en kinderen vonden dus regelmatig korte, informele gesprekken plaats. Kinderen kwamen ook vaak op de observator toegestapt om te vragen wie hij/zij was – en nadien om gewoon iets te zeggen of te tonen – en namen die gelegenheid zeer vaak spontaan te baat om te vertellen hoe ze 'het speelplein' waardeerden, wat ze er deden of wat ze er leuk en saai vonden. Ook rustige ogenblikken als knutselactiviteiten of etensmomenten waren goede gelegenheden voor korte gesprekken.

Een knelpunt bij het observeren van tieners was dat zij de aanwezigheid van een observator sneller wantrouwen: een onderzoeker is voor hen mogelijk een ongewenste aanwezige. Naast de observaties, die bij de tieners vaker op enige afstand gebeurden, werden daarom ook korte veldinterviews met tieners gehouden, die door hun korte duur geen ongemakkelijk tijdsoponthoud voor de tieners betekenden.

Tussen de observaties door wisselden de observatoren ervaringen uit: op drie werkingen werd één dag met twee observatoren gewerkt, die hun observaties autonoom van elkaar voerden.

Ook met (hoofd)animatoren en/of speelpleinverantwoordelijken werden voor, na of tijdens de speelpleindag korte gesprekken gehouden om extra contextinformatie over de werkingen te verkrijgen.

5.1.4. Dataverwerking

De observaties werden ter plekke zo uitgebreid mogelijk neergeschreven in kleine notaboekjes, die het neerschrijven tijdens het veldwerk niet opzichtiger maakten dan nodig. Het neerschrijven gebeurde zo gedetailleerd en genuanceerd mogelijk. De onderzoeker maakte een duidelijk onderscheid tussen feitelijke observatie en interpretatie en tussen letterlijke citaten van parafrases. De nota's werden tussen de observaties door en meteen na het beëindigen van de speelpleindag verder aangevuld. Ze werden ten behoeve van de analyse volledig uitgetikt door de observatoren zelf.

De analyse gebeurde via open **coding** om te vermijden dat de beleving van kinderen in vooraf vastgelegde categorieën dient te passen. Wij maakten gebruik van een thematische analyse (**applied thematic analysis**; zie Guest, 2012) om de veldwerknota's en memo's te analyseren. Door codes toe te kennen aan de fragmenten van uitgeschreven nota's en memo's, kunnen thema's (terugkerende patronen) herkend en samengebracht worden. De analyse rafelde de beleving in diverse thema's en categorieën uiteen, legde daar weer verbanden tussen, en had specifieke aandacht voor het verbinden van de veldwerknota's uit de diverse geobserveerde speelpleinwerkingen.

De analyse werd uitgevoerd door twee observatoren-onderzoekers en werd tussendoor ook naar de andere observatoren teruggekoppeld en met hun inbreng verder aangevuld.

5.1.5. Ethische bekommernissen in dataverzameling en rapportering

In de verwerking en rapportering werd de anonimiteit van kinderen, animatoren en werkingen gegarandeerd. Alle namen worden bijvoorbeeld geanonimiseerd. In het verdere rapport worden fictieve namen gebruikt. Daarnaast worden elementen die de herkenbaarheid van een werking zouden verhogen, uit de rapportage geweerd.

Niettemin erkennen we dat het observeren van kinderen, ook al gebeurt het zoals hier zonder meer openlijk, een aantal specifieke ethische problemen stelt. De toestemming om te observeren werd verkregen via de speelpleinverantwoordelijke, die in deze dus als gatekeeper fungeerde. De speelpleinverantwoordelijke werd uitgebreid geïnformeerd over bedoeling, werkwijze en vertrouwelijkheid van het onderzoek en kon de medewerking weigeren of stopzetten.

Bij de geobserveerde kinderen zelf was er evenwel geen sprake van **informed consent**, d.w.z. toestemming op basis van voldoende en begrijpelijke informatie over het onderzoek en de rechten van de deelnemers (Flick, 2009: 37-38). Indien een observator die **informed consent** in een context met veel en wisselende kinderen zoals een speelpleinwerking zou willen verkrijgen, stellen zich in elk geval een aantal moeilijke problemen (vgl. Moore & Savage, 2002; Li, 2008). Wat als individuele kinderen niet willen geobserveerd worden? Kunnen kleuters toestemming verlenen om geobserveerd te worden?

De gekozen 'reactieve methode' is er op gericht om het hele onderzoeksgebeuren zo onnadrukkelijk mogelijk te laten plaatsvinden. Het organiseren van een gezamenlijk informatiemoment voor de kinderen (wat dan nog geen toestemming inhoudt) zou deze aanpak doorkruisen. Anderzijds is de observator tegenover individuele kinderen open over zijn/haar rol.

Een ethische houding bij het observeren impliceert ook uitdrukkelijk respect voor de kinderen die zich terughoudend opstellen en klaarblijkelijk niet willen ingaan op toenadering of vragen van de onderzoeker. Uitingen van onverschilligheid, wantrouwen of zelfs 'dissent' werden dan ook gerespecteerd: hoe dan ook hebben de kinderen er niet om gevraagd om geobserveerd te worden. De observator nam dan afstand en liet kinderen de ruimte om hem/haar te ontwijken. In de praktijk stelden wij vrij weinig wantrouwen vast bij kinderen; bij de tieners was dit soms duidelijker, waardoor de observaties soms afstandelijker bleven en ervoor werd gekozen om de tieners meer rechtstreeks te benaderen via veldinterviews.

Deze problematiek is tegelijk ook relatief. Op een speelplein is de aanwezigheid van een observator veeleer onnadrukkelijk, en zijn of haar rol is ook niet zo ongewoon: regelmatig is er op het speelplein bezoek van buitenstaanders. De observaties gebeurden ook openlijk. Dat regelmatig ook 'illegitiem' gedrag werd geobserveerd, kwam vooral omdat kinderen dit niet verborgen hielden tegenover de observator, omdat zij snel doorhadden dat de observator geen animator was en dat hij/zij zich in de contacten met de animatoren veeleer terughoudend zou opstellen (geen illegitiem gedrag zou 'verklikken').

5.2. Kwantitatief onderzoek

Het kwantitatieve luik van dit onderzoek focust op twee doelgroepen: de verantwoordelijken van speelpleinwerkingen in Vlaanderen en Brussel enerzijds, en de begeleiding anderzijds. Met de **'verantwoordelijke'** bedoelen we de persoon die zicht heeft op het dagelijkse reilen en zeilen van de speelpleinwerking, de visie en het beleid van de werking, de administratieve kant van de werking, etc. Afhankelijk van de bestudeerde werking kan dit een medewerker zijn van de jeugddienst van de gemeente, of de coördinator of andere beroepskracht (van bijvoorbeeld een particuliere werking). Met de **'begeleiding'** bedoelen we de animatorenploeg van jongeren die tijdens de vakantieperiodes op het speelplein actief zijn. Dit kunnen –afhankelijk van de werking– vrijwilligers zijn, maar ook tijdelijke contractuelen of jobstudenten. 'Begeleiding', 'begeleiders' en 'animatoren' zijn termen die in dit rapport verwijzen naar dezelfde onderzoekspopulatie en worden dus als synoniemen gebruikt.

In wat volgt lichten we kort de methodologie, wijze van steekproeftrekking en de behaalde respons toe.

5.2.1. Websurvey verantwoordelijken

Voor de bevraging bij verantwoordelijken werden alle verantwoordelijken van speelpleinwerkingen in de Vlaamse Gemeenschap uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. We vertrokken van een lijst van speelpleinwerkingen, ons aangeleverd door de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS)⁷. De eenheden in deze lijst zijn de organisatoren van speelpleinen, en niet de werkingen. Het verschil tussen beide begrippen is belangrijk. Een gemeente, een vzw of een andere private instelling kan bijvoorbeeld **organisator** zijn van speelpleinen met verschillende **werkingen**. We spreken van een aparte werking wanneer ze georganiseerd wordt op een aparte locatie (bijv. een organisator kan verschillende werkingen hebben in verschillende deelgemeentes van een stad).

De **organisatoren** van deze werkingen (i.e. de verantwoordelijke) ontvingen van ons een uitnodiging om deel te nemen aan een websurvey voor verantwoordelijken. Wel is het zo dat de verantwoordelijke aan het begin van de websurvey de vraag kreeg om een keuze te maken uit één van de werkingen. De verantwoordelijke kiest één specifieke werking en doet vervolgens uitspraken **enkel en alleen over deze werking**. Deze keuze is noodzakelijk omdat werkingen van eenzelfde organisator van elkaar kunnen verschillen en het anders praktisch onmogelijk is voor de respondent om de vragenlijst in te vullen. Het is tevens zo dat de verantwoordelijke van deze werkingen vaak dezelfde persoon is, en we onmogelijk kunnen vragen om de vragenlijst in te vullen voor elk van de aanwezige werkingen. Dit zou de respons immers drastisch onderuit halen. Belangrijk te onthouden is dat –hoewel de steekproeftrekking gebeurt op het niveau van de organisatoren– de eigenlijke vragenlijst voornamelijk uitspraken doet over individuele werkingen.

Eén specifieke groep van organisatoren zijn diegene met een groot aantal werkingen (vaak in sterk verstedelijkte gebieden). Voor deze groep organisatoren werd telefonisch contact opgenomen met de verantwoordelijke om beter zicht te krijgen op de mate waarin deze werkingen van elkaar verschillen (bijv. demografisch profiel van de kinderen, soort werking, etc), en of er eventueel clusters van werkingen te identificeren vielen die min of meer op elkaar gelijken. Vervolgens werd met de verantwoordelijke afgesproken dat voor elk van deze clusters (als die er zijn) een aparte vragenlijst zou worden ingevuld⁸.

Aan het adressenbestand van de VDS werden tevens –in overleg met de opdrachtgever– de contactgegevens toegevoegd van organisatoren die vanuit vakantiewerkingen zijn gegroeid (met een breed aanbod aan themakampen, sportkampen, etc), maar die tevens een specifiek aanbod hebben dat sterk aanleunt bij 'klassieke' speelpleinwerking⁹. Wij namen telefonisch contact op met deze organisatoren met de vraag om deel te nemen aan het onderzoek en enkel uitspraken te doen over dat deel van hun aanbod dat aanleunt bij speelpleinwerking. De criteria die we hierbij voorop stelden zijn: 1) er wordt gewerkt met daginschrijvingen, 2) er is geen vooropgesteld thema of insteek, 3) spelen staat centraal, en 4) de begeleiding gebeurt door jongeren¹⁰.

7 Hoewel deze lijst alle organisatoren in de Vlaamse Gemeenschap telt, betekent dit niet dat al deze organisatoren ook effectief lid zijn van deze koepelorganisatie. Dit is voor ongeveer de helft van de organisatoren het geval.

8 In sommige gevallen vulde de verantwoordelijke dan tweemaal de vragenlijst in, in andere gevallen werd de vragenlijst ingevuld door verschillende personen/verantwoordelijken.

9 Deze lijst is beperkt: Project 'Speelkoffer'(Arktos), project 'vakantiestraat' (Kazou), Kindervreugd vzw, 'Kids' Days' (Top vakantie), Joetz speelpleinwerking (Jeugddienst Bond Moyson), project 'Open Speelkasteel' (Koning Kevin), project 'Speelkriebels' (Free-time), en de speelpleinen van Don Bosco.

10 Komen dus niet in aanmerking: vakantiewerkingen waar men voor een week moet inschrijven, thematische kampen (bijv. sportkampen), speelstraten (geen begeleiding), grabbelpas (men schrijft vooraf in voor een bepaalde activiteit).

Het samenvoegen van de VDS-contactgegevens met de contactgegevens van de hierboven genoemde 'speelpleinachtigen' én de eventuele opsplitsingen van grotere werkingen in clusters leverde een adressenbestand op van 415 organisatoren. Alle 415 organisatoren ontvingen een gepersonaliseerde link naar de websurvey voor verantwoordelijken¹¹. De websurvey voor verantwoordelijken werd online geplaatst eind juni 2014 en drie herinneringsmails werden verstuurd tijdens de zomervakantie. Extra telefonische opvolging werd verzekerd voor die organisatoren waarbij het vermoeden bestond dat deze minder geneigd zouden zijn deel te nemen aan het onderzoek. Deze zijn: speelpleinwerkingen die erom gekend zijn een groter aandeel maatschappelijk kwetsbare jongeren te bereiken, en de organisatoren die vanuit vakantiewerkingen zijn gegroeid¹².

Tabel 2 geeft een overzicht van het aantal organisatoren van speelpleinwerking in de populatie, opgesplitst naar type organisator, grootte van de werking (VDS, 2010)¹³, en mate van verstedelijking (Van Hecke, Halleux, Decroly & Schoumaker, 2001)¹⁴. Bijvoorbeeld, uit Tabel 2 kunnen we afleiden dat er in de populatie 20 organisatoren zijn van grote, gemeentelijke speelpleinen in een sterk verstedelijkt gebied (kolom 1). Dit aantal vertegenwoordigt 4.8% van alle organisatoren van speelpleinwerkingen in Vlaanderen en Brussel (kolom 2).

Tabel 2 Verdeling speelpleinwerkingen: Populatie versus steekproef

Organisator	Grootte van de werking	Verstedelijking	Populatie (N)	Populatie (%)	Steekproef (N)	Steekproef (%)	Verskil
Gemeentelijk	Groot	Sterk	20	4.8%	18	5.7%	0.9%
		Matig	23	5.5%	20	6.3%	0.8%
		Zwak	5	1.2%	4	1.3%	0.1%
	Middelgroot	Sterk	17	4.1%	13	4.1%	0.0%
		Matig	83	20.0%	72	22.8%	2.8%
		Zwak	27	6.5%	17	5.4%	-1.1%
	Klein	Sterk	19	4.6%	15	4.7%	0.2%
		Matig	33	8.0%	27	8.5%	0.6%
		Zwak	22	5.3%	21	6.6%	1.3%
Particulier	Groot	Sterk	17	4.1%	14	4.4%	0.3%
		Matig	8	1.9%	6	1.9%	0.0%
		Zwak	0	0.0%	0	0.0%	0.0%
	Middelgroot	Sterk	32	7.7%	21	6.6%	-1.1%
		Matig	27	6.5%	16	5.1%	-1.4%
		Zwak	19	4.6%	14	4.4%	-0.1%
	Klein	Sterk	24	5.8%	11	3.5%	-2.3%
		Matig	22	5.3%	13	4.1%	-1.2%
		Zwak	17	4.1%	14	4.4%	0.3%
Totaal			415		316	76.1%	

11 Een websurvey op basis van een gepersonaliseerde link (i.e. gekoppeld aan het mailadres van de respondent) heeft talrijke voordelen: o.a. meer controle en opvolging mogelijk door de onderzoeker (bijv. beter zicht op de respons vs. non-respons en de mogelijkheid om op periodieke basis herinneringsmails te versturen), en de respondent kan de vragenlijst op een later moment verder afwerken.

12 Bij deze groep gingen we ervan uit dat zij zichzelf misschien niet zagen als organisator van speelpleinwerking (in de klassieke zin van het woord), wat de participatie aan het onderzoek zou ondermijnen.

13 De grootte van de werkingen werden als volgt gecategoriseerd: groot (>150 kinderen per dag), middelgroot (tussen 60 en 150 kinderen per dag), en klein (< 60 kinderen per dag).

14 De verstedelijkinggraad van de gemeenten waarin de speelpleinen zich bevinden is gebaseerd op een maat zoals vastgelegd door de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (gebaseerd op gegevens van de volkstelling van 2001). Deze maat van verstedelijking kent 14 categorieën van verstedelijking (pp. 199:203), door ons teruggebracht tot een driedeling (Sterk, Matig en Zwak). De categorieën A, A1 en A3 uit de oorspronkelijke typologie werden gegroepeerd als 'sterk verstedelijkt'. B1, B2, B3, C1, C2, en C3 werden samengevoegd als 'matig verstedelijkt' en D1, D2 en D3 als 'zwak verstedelijkt'.

De uiteindelijk behaalde respons wordt eveneens gerapporteerd in Tabel 2. We ontvingen bruikbare vragenlijsten¹⁵ van 316 organisatoren, wat overeen komt met een responsgraad van 76.1%. Deze respons is vrij hoog en vergelijkbaar met eerdere onderzoeken in deze reeks over het jeugdwerk. De aantallen en percentages van organisatoren in de (gerealiseerde) steekproef staan gerapporteerd in de derde en vierde kolom. De laatste kolom geeft ten slotte –voor elk van de combinaties van steekproefcriteria (organisator, grootte, verstedelijking)– het procentueel verschil van het aandeel in de gerealiseerde steekproef versus het aandeel in de populatie. Dit verschil bedraagt nergens meer dan 3%, en in de meeste gevallen zelfs minder dan 1%. We concluderen hieruit dat de verdeling in de steekproef een vrij goede representatie is van deze in de populatie.

In Tabel 3 geven we een beeld van de geografische spreiding van de speelpleinwerkingen in de populatie en steekproef, voor elk van de 5 provincies en Brussel. Ook hieruit kunnen we concluderen dat de geografische spreiding in de gerealiseerde steekproef een goede weerspiegeling is van deze in de populatie.

Tabel 3 Geografische spreiding speelpleinwerkingen: populatie versus steekproef

			Limburg	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Antwerpen	Vlaams-Brabant	Brussel	Totaal
Populatie	Sterk	N	9	16	28	27	29	20	129
		%	2.2%	3.9%	6.7%	6.5%	7.0%	4.8%	31.1%
	Matig	N	36	43	52	41	24	0	196
		%	8.7%	10.4%	12.5%	9.9%	5.8%	0.0%	47.2%
	Zwak	N	17	32	19	8	14	0	90
		%	4.1%	7.7%	4.6%	1.9%	3.4%	0.0%	21.7%
Totaal	N	62	91	99	76	67	20	415	
%	14.9%	21.9%	23.9%	18.3%	16.1%	4.8%			
Steekproef	Sterk	N	5	12	23	20	20	12	92
		%	1.6%	3.8%	7.3%	6.3%	6.3%	3.8%	29.1%
	Matig	N	29	31	42	31	21	0	154
		%	9.2%	9.8%	13.3%	9.8%	6.6%	0.0%	48.7%
	Zwak	N	16	25	14	7	8	0	70
		%	5.1%	7.9%	4.4%	2.2%	2.5%	0.0%	22.2%
Totaal	N	50	68	79	58	49	12	316	
%	15.8%	21.5%	25.0%	18.4%	15.5%	3.8%			

5.2.2. Websurvey animatoren

Voor de bevraging bij animatoren werd een proportioneel, gestratificeerde steekproef getrokken die overeen komt met 1/3 van de 415 organisatoren van speelpleinen. Gestratificeerd omdat bij het steekproefdesign rekening werd gehouden met drie steekproefcriteria: type organisator, grootte van de werking en graad van verstedelijking. Proportioneel omdat de verhouding waarin de subpopulaties aanwezig zijn in de steekproef overeen komen met de verhouding in de populatie. Het beoogde doel is dus een steekproef te trekken waarbij binnen elke combinatie van steekproefcriteria (i.e. de rijen in Tabel 4) de verhouding 1/3 gerespecteerd wordt. Tabel 4 geeft de aantallen en percentages van organisatoren van speelpleinen die geselecteerd zijn de steekproef. Op afrondingsfouten na zijn deze percentages in de steekproef en populatie gelijklopend.

¹⁵ Het criterium van 'bruikbare vragenlijst' is enigszins arbitrair. Een vragenlijst waarvan de identificatiegegevens en structurele kenmerken van de speelpleinwerking werden ingevuld –ook al werd de rest van de vragenlijst niet afgewerkt – werd hierbij als criterium beschouwd.

In een tweede stap werden de verantwoordelijken die geselecteerd zijn in de steekproef per mail en telefonisch gecontacteerd met de vraag naar e-mailadressen van de animatoren in hun werking (voor het jaar 2014). Telefonische opvolging was in deze fase absoluut noodzakelijk om tijdig over de contactgegevens van de animatoren te beschikken. Bovendien kon op deze manier onze voorkeursstrategie (i.e. om via gepersonaliseerde links de animatoren te contacteren) aan de verantwoordelijken verduidelijkt worden. Omwille van privacy redenen waren niet alle verantwoordelijken bereid deze e-mailadressen door te sturen. Om de uitval zoveel mogelijk te beperken –uitval ten gevolge van een weigering om e-mailadressen van animatoren aan te leveren– werd tevens een tweede optie aan de verantwoordelijken voorgelegd (i.e. om via een algemene link de animatoren te bereiken, en waarvoor dus geen e-mailadres van de animator noodzakelijk is).

Tabel 4 Aantal geselecteerde werkingen in de steekproef

Organisator	Grootte van de werking	Verstedelijking	Populatie (N)	Populatie (%)	Steekproef (N) 1/3	Steekproef (%)
Gemeentelijk	Groot	Sterk	20	4.8%	8	5.7%
		Matig	23	5.5%	8	5.7%
		Zwak	5	1.2%	2	1.4%
	Middelgroot	Sterk	17	4.1%	6	4.3%
		Matig	83	20.0%	27	19.3%
		Zwak	27	6.5%	9	6.4%
	Klein	Sterk	19	4.6%	6	4.3%
		Matig	33	8.0%	11	7.9%
		Zwak	22	5.3%	7	5.0%
Particulier	Groot	Sterk	17	4.1%	6	4.3%
		Matig	8	1.9%	3	2.1%
		Zwak	0	0.0%	0	0.0%
	Middelgroot	Sterk	32	7.7%	11	7.9%
		Matig	27	6.5%	9	6.4%
		Zwak	19	4.6%	6	4.3%
	Klein	Sterk	24	5.8%	8	5.7%
		Matig	22	5.3%	7	5.0%
		Zwak	17	4.1%	6	4.3%
Totaal			415		140	33.7%

De websurvey voor animatoren werd online geplaatst begin augustus 2014. In de loop van de zomer tot half september werden drie herinneringsmails verstuurd. Daarnaast werd intensief ingezet op communicatie via andere kanalen: de communicatie van de Vlaamse Dienst Speelpleinwerking vzw (VDS) (Facebook pagina, nieuwsbrief), de website van Kind & Samenleving, en de communicatiekanalen van de speelpleinorganisatoren in de steekproef. Ook hier werden –net als bij de bevraging van verantwoordelijken– selecte groepen van speelpleinorganisatoren telefonisch opgevolgd om hun participatie aan het onderzoek te verhogen (i.e. speelpleinwerkingen met een groter bereik van maatschappelijk kwetsbare jongeren en organisatoren die vanuit vakantiewerkingen zijn gegroeid).

We bespreken achtereenvolgens de respons op het niveau van de speelpleinorganisatoren (Tabel 5) en de respons op het niveau van de animatoren (Tabel 6). Zoals uit Tabel 5 kan worden afgeleid werden ingevulde animatorenvragenlijsten ontvangen van **109** speelpleinwerkingen. Op een totaal van 140 organisatoren in de steekproef komt dit overeen met een procentuele respons van **77.9%**, wat eveneens hoog is. De overgrote meerderheid van de organisatoren (86.2%, N= 94) werkte via een gepersonaliseerde link, dit wil zeggen, op basis van e-mailadressen. Een minderheid van de werkingen (13.8%, N= 15) opteerde ervoor te werken met een algemene link.

De aantallen en percentages in de (gerealiseerde) steekproef staan gerapporteerd in de derde en vierde kolom. Toegepast op de grote, gemeentelijke werkingen in een sterk verstedelijkt gebied kunnen we vaststellen dat 6 van de 8 geselecteerde organisatoren in de steekproef ingevulde animatoren-vragenlijsten hebben doorgestuurd. Het procentueel aandeel van dit specifiek stratum in de steekproef komt overeen met 5.5% (kolom 4), tegenover 4.8% in de populatie (kolom 1). De laatste kolom in Tabel 5 (kolom 5) geeft –voor elke combinatie van steekproefstrata (organisator, grootte, verstedelijking)– het procentueel verschil van het aandeel in de gerealiseerde steekproef versus het aandeel in de populatie. Dit procentuele verschil schommelt in de meeste gevallen tussen 0% en 2%, en we concluderen hieruit dat ook op het niveau van de animatoren de verdeling in de steekproef een vrij goede representatie is van deze in de populatie.

Tabel 5 Responsverdeling websurvey animatoren (werkingen)

Organisator	Grootte van de werking	Verstedelijking	Populatie (%)	Steekproef (N) 1/3	Respons (Nw ¹⁶)	Respons (%w)	Vershil
Gemeentelijk	Groot	Sterk	4.8%	8	6	5.5%	0.7%
		Matig	5.5%	8	7	6.4%	0.9%
		Zwak	1.2%	2	1	0.9%	-0.3%
	Middelgroot	Sterk	4.1%	6	4	3.7%	-0.4%
		Matig	20.0%	27	24	22.0%	2.1%
		Zwak	6.5%	9	8	7.3%	0.8%
	Klein	Sterk	4.6%	6	5	4.6%	0.0%
		Matig	7.9%	11	11	10.1%	2.2%
		Zwak	5.3%	7	5	4.6%	-0.7%
Particulier	Groot	Sterk	4.1%	6	5	4.6%	0.5%
		Matig	2.2%	3	2	1.8%	-0.3%
		Zwak	0.0%	0	0	0.0%	0.0%
	Middelgroot	Sterk	7.7%	11	9	8.3%	0.6%
		Matig	6.5%	9	5	4.6%	-1.9%
		Zwak	4.6%	6	3	2.8%	-1.8%
	Klein	Sterk	5.8%	8	5	4.6%	-1.2%
		Matig	5.3%	7	5	4.6%	-0.7%
		Zwak	4.1%	6	4	3.7%	-0.4%
Totaal				140	109	77.9%	

De respons-cijfers in Tabel 5 zeggen enkel iets over het aantal werkingen waarvan ingevulde animatoren-vragenlijsten zijn binnengestroomd, opgesplitst naar de verschillende steekproefstrata. De gegevens zeggen echter niks over het absoluut aantal ingevulde animatoren-vragenlijsten binnen deze strata. Daarom geven we in Tabel 6 de respons weer op het niveau van **individuele animatoren**. De tweede kolom geeft het aantal e-mailadressen van animatoren waarover we beschikten (en waarnaar een uitnodiging is verstuurd). In totaal beschikten we over een adressenbestand van 4740 e-mailadressen (kolom 2) uit 109 werkingen (kolom 1).

Het totaal aantal **bruikbare** ingevulde vragenlijsten bedraagt 1827 (kolom 3), wat overeen komt met een procentuele respons van **38.5%** (kolom 4). Bovenop deze 1827 tellen we nog 183 bruikbare ingevulde animatoren-vragenlijsten afkomstig van organisatoren die met een algemene link werkten. Zo bekomen we een totaal van **2010** bruikbare animatoren-vragenlijsten. Tabel 6 geeft tevens het aantal (en percentage) binnengekomen animatoren-vragenlijsten binnen elk van de steekproefstrata. Omdat de procentuele respons (kolom 4) enkel berekend kan worden ten opzichte van het aantal e-mailadressen waarover we beschikken (kolom 2)¹⁷ zijn de bruikbare vragenlijsten afkomstig van organisatoren die gewerkt hebben met een algemene link hier niet in meegerekend. Kolom 5 in Tabel 6 geeft daarom het aantal ontvangen animatoren-vragenlijsten voor **zowel** organisatoren die met een gepersonaliseerde

16 Het onderschrift w staat hier voor respons in aantallen op het niveau van de werkingen.

17 Voor de organisatoren die niet met een gepersonaliseerde link gewerkt hebben weten we niet naar hoeveel animatoren de link is doorgestuurd. Bijgevolg kan de respons voor deze selecte groep (N= 183) niet berekend worden. Dit is echter een kleine minderheid.

link gewerkt hebben als diegene die verkozen met een algemene link te werken. Voor sommige steekproefstrata is dit aantal ongewijzigd ten opzichte van de aantallen in kolom 3, voor andere strata nemen deze aantallen toe.

Ten slotte, is enige nuancering op zijn plaats bij de gerapporteerde procentuele respons van 38.5% op animatoren-niveau. Dit percentage geeft een indicatie van de werkelijke respons. Er zijn 2 vaststellingen die relevant zijn m.b.t deze procentuele respons. Enerzijds kwamen we tot de conclusie dat het e-mailadressenbestand (dat we doorgestuurd kregen van de verantwoordelijken) niet altijd up-to-date was¹⁸. Dit brengt met zich mee dat respondenten zijn aangeschreven die niet eens behoren tot de doelgroep van de studie. Deze factor zorgt ervoor dat het totaal aantal beschikbare e-mailadressen (waarop de respons wordt berekend) enigszins overschat wordt. Anderzijds is het zo dat we van sommige verantwoordelijken vernomen hebben dat eerst toestemming werd gevraagd aan de animatoren: namelijk, wie wil deelnemen aan het onderzoek en wie wil zijn e-mailadres vrijgeven. Deze factor brengt met zich mee dat het totaal aantal beschikbare e-mailadressen (waarop de respons wordt berekend) onderschat werd. Aangenomen dat deze 2 factoren twee tegengestelde effecten hebben op het totaal aantal animatoren in deze werkingen (i.e. N= 4740), kunnen we er redelijkerwijze van uitgaan dat de werkelijke procentuele respons ergens schommelt rond deze waarde van 38.5%.

Tabel 6 Responsverdeling websurvey animatoren (animatoren)

Organisator	Grootte van de werking	Verstedelijking	Respons (Nw)	Steekproef (Na ¹⁹)	Respons (Na)	Respons (%a)	Respons (Na)
Gemeentelijk	Groot	Sterk	6	806	276	34.2%	276
		Matig	7	412	154	37.4%	154
		Zwak	1	23	14	60.9%	14
	Middelgroot	Sterk	4	264	101	38.3%	101
		Matig	24	1192	453	38.0%	472
		Zwak	8	169	79	46.7%	127
	Klein	Sterk	5	232	74	31.9%	82
		Matig	11	193	105	54.4%	107
		Zwak	5	95	45	47.4%	45
Particulier	Groot	Sterk	5	334	99	29.6%	175
		Matig	2	286	137	47.9%	137
		Zwak	0	0	0	0.0%	0
	Middelgroot	Sterk	9	181	52	28.7%	74
		Matig	5	220	106	48.2%	106
		Zwak	3	82	28	34.1%	28
	Klein	Sterk	5	128	51	39.8%	52
		Matig	5	79	25	31.6%	25
		Zwak	4	44	28	63.6%	35
Totaal			109	4740	1827 + 183 <i>(via algemene link)</i>	38.5%	2010

5.2.3. Opmerking bij de rapportering van de resultaten

In dit rapport laten we details in verband met de methodologie van het onderzoek zoveel mogelijk achterwege. Dit om de leesbaarheid van het rapport te bevorderen en een zo breed mogelijk publiek aan te spreken. Technische informatie wordt meegegeven via voetnoten.

18 Sommige respondenten waren al jaren geen animator meer, anderen waren verantwoordelijken en geen animator. Ook bleken een 200-tal e-mailadressen nooit bij de bestemming te zijn toegekomen (email bounced).

19 Het onderschrift 'a' staat hier voor respons in aantallen op het niveau van de animatoren

Bij het rapporteren van de resultaten wordt, indien van toepassing, melding gemaakt van de significantietoets (* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$). Wanneer resultaten 'statistisch significant' zijn dan betekent dit dat de kans dat de resultaten bij toeval gevonden werden kleiner is dan respectievelijk 5%, 1% of 0.1%. Het ontbreken van een significantie-indicator (*, **, of ***) betekent dat de resultaten statistisch niet-significant zijn bevonden en dus wél aan het toeval zijn te wijten

HOOFDSTUK 2

BELEVINGSONDERZOEK BIJ KINDEREN OP DE SPEELPLEINWERKING

Kinderen zijn als doelgroep van de speelpleinwerking de eerste gebruikers. Om hun beleving van het speelpleinwerk te vatten, kozen wij er in deze studie voor om op elf verschillende werkingen te observeren hoe kinderen omgaan met de manier waarop de werking de speelpleindag voor kinderen organiseert. We konden van heel nabij kijken hoe kinderen opgingen in spelletjes, afhaakten of rust opzochten, hoe ze hun eigen spel organiseerden, hoe ze omgingen met animatoren en met andere kinderen, hoe ze gebruik maakten van terrein en materiaal... Door kinderen niet te bevragen maar te bekijken wat zij in de loop van een speelpleindag deden, konden we hun werkelijke gedrag in zijn context leren begrijpen. En die context is veelzijdig. Hoe kinderen hun tijd op de speelpleinwerking beleven hangt af van een samenspel van diverse factoren. Hoe organiseert de werking het spelen zelf? Welke activiteiten zijn er? Hoe is de werking voorts georganiseerd? Welke rollen nemen de animatoren op? Welk terrein en welk materiaal is er voorhanden en beschikbaar? En hoe verhouden de kinderen zich tot elkaar? Dit hoofdstuk rafelt de beleving van kinderen voor elk van deze factoren uiteen, met dien verstande dat zij op elk moment of elke gebeurtenis op het speelplein nauw met elkaar verbonden zijn.

Tijdens het hoofdstuk presenteren we vaak materiaal uit de observaties. Het maakt de realiteit op een speelplein tastbaarder en illustreert een omschrijving. De namen van kinderen en animatoren zijn fictieve namen.

We gaan eerst in op het **speelsysteem**: de manier waarop het spelen en het eigenlijke activiteitenaanbod wordt georganiseerd voor kinderen. De activiteiten in een dag kunnen mogelijk al sterk vooraf vastgelegd zijn, of kinderen kunnen vooral zelf bepalen wat zij zullen doen, met wie, hoe lang... Het speelsysteem kan variëren van een werking vol strikt georganiseerde activiteiten (een 'gesloten aanbod') tot een heel open werking ('open aanbod'), met tussenvormen en allerhande nuances. Hoe flexibel dit systeem in de praktijk wordt toegepast, bepaalt mee de speelkansen en de vrijheid die kinderen op een speelpleindag ervaren.

Het **aanbod van activiteiten** geeft, samen met het eigen, spontane spel van kinderen, inhoud aan de speelpleindag. Kinderen voelen zich betrokken bij het spelaanbod omdat het 'leuke' spelletjes zijn: ze geven plezier omdat ze spannend, grappig, uitdagend... zijn. Ook een variatie in soorten activiteiten maakt dat de heel diverse kinderen die het speelplein bezoeken, zich ook allemaal betrokken kunnen voelen. Die variatie blijkt in de praktijk ook groot te zijn. In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op de 'vorm' waarin die spelletjes worden aangeboden: worden ze goed uitgelegd, loopt de organisatie gesmeerd, spelen de animatoren in op wat er gebeurt? En wordt er extra pit gegeven door een thema of door inkleding, zodat de beleving méér inhoudt dan louter 'spelletjes spelen'?

Als vrijetijdscontext organiseert een speelpleinwerking nog heel wat zaken die buiten het 'spelen op zich' vallen. Ook die bredere **organisatie van de werking** bepaalt mee hoe kinderen hun speelpleindag ervaren. Er is immers een bepaalde dagstructuur met verzamelmomenten, periodes van spelen, periodes van rust... Er zijn momenten waarop iedereen verzamelt en waar kinderen worden geïnformeerd over de dag, spelletjes worden voorgesteld en het groepsgevoel wordt aangewakkerd – al kunnen dit voor kinderen ook momenten zijn waarbij ze moeten wachten en niét kunnen spelen. De opdeling van de speelpleinbezoekers in onderscheiden (leeftijds)groepen bepaalt dan weer grotendeels met wie kinderen hun speelpleindag kunnen doorbrengen.

We gingen ook na welke rollen **animatoren** op het speelplein innemen voor kinderen. Kinderen vinden het belangrijk dat animatoren beschikbaar zijn om mee te spelen, aandacht en zorg te geven, regels af te dwingen en conflicten te beheersen. We gingen onder meer na hoe animatoren andere rollen innemen in spontaan dan wel in georganiseerd spel, hoe ze onontbeerlijk zijn in de bredere organisatie van de werking en van de groepsmomenten, en hoe kinderen op hen vertrouwen voor het beheersen van conflicten op het speelplein.

Waar en waarmee gespeeld wordt is een andere, niet te onderschatten factor in de beleving van een speelpleindag. **Terrein en materiaal** geven kinderen bepaalde speelkansen, of perken die in. Boeiend materiaal en zeker een rijk terrein kan in spontaan en in georganiseerd spel als vanzelfsprekend aanleiding geven tot gevarieerd spel. Niet alleen die variatie, maar ook de beschikbaarheid van het terrein en het materiaal is van belang: kunnen en mogen kinderen overal op het terrein komen? Krijgen ze ook echt toegang tot het aanwezige materiaal?

Tot slot betekent spelen op het speelplein ook: spelen tussen veel **andere kinderen**. Die kinderen zijn potentiële speelkameraden en kunnen elkaar in het spel meetrekken, maar heel wat spel op het speelplein wordt ook helemaal door kinderen samen georganiseerd. De aandacht gaat in dit deel dan ook vooral naar het van heel dichtbij kijken naar het spontaan spel van kinderen.

1. Speelsysteem

Hoe wordt het eigenlijke activiteiten aanbod georganiseerd voor kinderen? Hoe wordt het hen aangeboden? De manier waarop een werking het spelen organiseert, bepaalt heel sterk hoe een speelpleindag er voor kinderen zal of kan uitzien. Mogelijk is die dag voor kinderen **vooraf sterk vastgelegd**: de spelletjes, de groep waarin het kind dan zal samen zijn, de duur van de verschillende activiteiten. Maar dit kan ook slechts **zeer los bepaald** zijn: het kind kan zelf nog zien wat hij of zij zal doen, met wie, hoe lang...; mogelijk kan hij of zij daarbij 'halverwege' vrij in of uit activiteiten stappen. Afhankelijk van de speelpleinwerking waar een kind juist terecht komt, kan dit 'speelsysteem' heel sterk verschillen – van een werking vol strikt georganiseerde activiteiten (een 'gesloten aanbod') tot een heel open werking ('open aanbod'), met allerhande nuances ertussen. Ook de rol die de animatoren spelen, wordt daardoor mee bepaald: zijn zij vooral organisatoren die de kinderen meebrengen in activiteiten, of zijn het veeleer speelkameraden die extra pit in het spel van kinderen brengen?

Eigenlijk valt dit uiteen in twee vragen: hoe open of gesloten is het aanbod zelf, en hoe flexibel is de toepassing van dit systeem?

Het gehanteerde **speelsysteem** was een criterium bij de selectie van de speelpleinwerkingen voor dit onderzoek. We observeerden 3 werkingen met een **open speelsysteem**, 3 werkingen met een **gesloten speelsysteem** en 5 werken die een **tussenvorm** trachten te vinden tussen een open aanbod en een strikt begeleid aanbod.

1) Hoe is het spelen zelf voor kinderen georganiseerd?

Gesloten aanbod:

- Kinderen moeten meedoen met één activiteit of reeks activiteiten; er is geen keuze.
- Kinderen kunnen kiezen uit meerdere verplicht te volgen activiteiten (al dan niet in een doorschuifstelsel)
- Kinderen kunnen vrij wisselen tussen een reeks activiteiten (b.v. hoekenwerk), maar moeten er wel aan meedoen

Open aanbod:

- Kinderen kunnen vrij wisselen tussen een reeks activiteiten (b.v. hoekenwerk), en kunnen daar ook uit stappen of hun eigen spel spelen
- Kinderen krijgen één georganiseerde activiteit aangeboden of kunnen ook hun eigen spel spelen.
- Kinderen krijgen diverse activiteiten aangeboden of kunnen ook hun eigen spel spelen.

Hierbij speelt telkens ook de vraag of kinderen hun spel alleen met een bepaalde groep kunnen/mogen spelen (een vaste leeftijdsgroep), of in principe met wie ze willen. Worden de (verplicht te volgen) keuze-activiteiten georganiseerd per leeftijdsgroep, of voor alle kinderen van het speelplein? In een open aanbod kunnen kinderen in principe kiezen met wie ze spelen, maar in de praktijk zijn er bijvoorbeeld vaak aparte kleuterwerkingen of zijn activiteiten specifiek op één leeftijdsgroep gericht.

Ook is er telkens de vraag in hoeverre alleen een bepaald deel van het speelplein terrein beschikbaar is voor kinderen, dan wel de hele oppervlakte.

In een open aanbod kan er altijd gekozen worden tussen 'vrij spel' en het meedoen met georganiseerde activiteiten. Soms kunnen kinderen daar vrij in- en uitstappen; soms is later instappen niet meer of beperkt mogelijk.

In beide systemen bestaan bijna altijd ook periodes waarop er enkel 'vrij' gespeeld kan worden en er geen activiteiten worden georganiseerd: bijvoorbeeld voor en na de eigenlijke opvangdag, en doorgaans ook na het middageten. Het eigen spel van kinderen wordt dan in mindere of meerdere mate ondersteund door aangeboden (b.v. uit te lenen) materiaal en door het meespelen van animatoren.

2) Bovendien is er de vraag hoe strikt dit systeem in de praktijk wordt toegepast.

Hoe strikt wordt aan het vooraf gemaakte plan vastgehouden? Hebben kinderen een invloed op wat hen aangeboden wordt, doordat ze het vragen of door hun gedrag (en bijvoorbeeld het tonen van hun afnemende betrokkenheid)?

In een gesloten aanbod gaat het om deze vragen:

- wordt (in zekere mate) gedoogd dat (individuele) kinderen zich toch uit een activiteit terugtrekken, en eventueel hun eigen spel beginnen spelen?
- kunnen (individuele) kinderen tijdens een spel toch nog wisselen van keuze-activiteit of eventueel van leeftijdsgroep?
- in hoeverre wordt, naar gelang dit nodig blijkt, de activiteit anders georganiseerd: losser, meer inbreng van kinderen zelf, evoluerend naar eigen spel van kinderen, stopzetten van de activiteit (en eventueel overgang naar 'vrij spel'), ook al is het daar nog geen tijd voor...?

In de praktijk hanteren speelpleinen soms zowel een open als een gesloten aanbod – een gemengd speelsysteem. In de voormiddag zijn er bijvoorbeeld keuze-activiteiten waar je de hele tijd moet bij blijven; in de namiddag is het 'open plein' en mag je altijd van activiteit veranderen, of je eigen spel spelen. Toch wordt die opdeling in de praktijk niet altijd even strikt toegepast: in de voormiddag zijn er wel eens kinderen die van groepje trachten te veranderen en die daar ook in slagen, al is het uitdrukkelijk de verantwoordelijkheid van de animatoren om 'hun' kinderen bij hun activiteit te houden. Dat hangt dan wat af van de goodwill van de animatoren: "Je mag nog mee koken", zegt een animator tegen een meisje dat eerst een andere activiteit had gekozen maar die niet leuk vond.

Bovendien is het niet zo dat speelpleinen een totaal vast stramien hebben in het aanbieden van spel. Ze wisselen niet zomaar van speelsysteem, maar de mate van openheid wijzigt wel eens. Een voormiddag met in principe één geleid spel per leeftijdsgroep kan op bepaalde dagen probleemloos ingevuld worden als 'twee spellen uit drie mogelijkheden kiezen en halverwege de voormiddag doorschuiven' of als een aanbod van spellen dat meer volgens een hoekensysteem werkt. In een werking die met verschillende leeftijdsgroepen werkt, kan er dus voor de ene leeftijd/groep wel een keuzemogelijkheid zijn en voor de andere niet.

Voor kinderen betekent een ander speelsysteem een behoorlijk andere ervaring van wat 'een speelpleinwerking' is. In een gesloten aanbod zullen kinderen 'moeten meedoen' met de activiteit die wordt voorgesteld, of met één van de activiteiten. Of ze de voorgestelde activiteit boeiend vinden en boeiend blijven vinden, is dan de cruciale vraag. Blijft de hele groep betrokken en trekken kinderen elkaar daarin mee, of haken sommige kinderen af omdat ze niet langer geboeid zijn of moe zijn geworden? Kunnen ze dan even rusten of misschien hun eigen spelletjes spelen terwijl de activiteit gewoon verder gaat? Laten animatoren die tactieken toe, of spelen ze zelfs in op die signalen?

In een open aanbod kunnen kinderen ook weer voor geleide activiteiten kiezen die al dan niet blijven boeien. Ze kunnen het spel wel legitiem verlaten en iets anders doen. De mogelijkheid om altijd het eigen spel te kunnen spelen geeft veel vrijheid omdat kinderen hun wisselende interesses kunnen volgen en meer kunnen kiezen met wie ze zullen spelen. Ruimte, materiaal, andere kinderen én animatoren kunnen inspiratie leveren voor het eigen spel. Tegelijk vraagt dit ook organisatie en initiatief van de kinderen zelf; de risico's op verveling of op conflicten met andere kinderen zijn mogelijk groter.

1.1. Een gesloten aanbod

Een speelsysteem met een gesloten aanbod betekent voor kinderen vooral dat zij zullen 'meedoen' met de spelletjes: dat kan leuk zijn, veel betrokkenheid en groepsgevoel met zich meebrengen, of het kan tegenvallen als de aangeboden activiteit niet aanspreekt of het niet klikt met de groep speelkameraden. Soms is er keuze tussen meerdere activiteiten, een keuze waarin kinderen bijvoorbeeld ondersteund kunnen worden via toneeltjes die de activiteiten voorstellen.

De betrokkenheid van kinderen bij het aanbod is cruciaal voor hoe kinderen hun speelpleindag in een werking met gesloten aanbod beleven. Op die betrokkenheid en de manier waarop animatoren de geleide activiteiten zelf vorm geven, gaan we uitgebreid in in paragraaf 2 van dit hoofdstuk. Hier gaan we meer in op de organisatorische aspecten van een gesloten aanbod, en op de ruimte die de eigen inbreng van kinderen er al dan niet krijgt.

Een boeiende vraag in een vrijetijdscontext is hoe kinderen omgaan met een verplicht te volgen activiteit. Doen alle kinderen ook echt mee? Wat gebeurt er indien die niet het geval is? Wordt het gedoogd als kinderen zich opzij zetten of hun eigen spel beginnen, en onder welke voorwaarden? Welke tactieken gebruiken kinderen daarvoor? Of gaan animatoren een stap verder en spelen ze juist in op de signalen die kinderen geven en het eigen spel dat ze zijn gaan spelen?

1.1.1. Een werking die stoelt op geleide activiteiten vergt veel organisatie

Wanneer kinderen meedoen aan een geleide activiteit, vergt dit in principe op elk moment organisatie. De activiteit vraagt meestal om uitleg of instructies, verdelen van groepen, het toezien op het goeie spelverloop, het afdwingen van regels, het terug verzamelen van de kinderen op het einde van het spel... Taken die voor een groot deel op de schouders van de animatoren liggen.

Soms komt die organisatie sterk op de voorgrond.

De uitleg van een georganiseerde activiteit is vaak een moeilijk moment

Kinderen willen graag al beginnen spelen, zijn net op een nieuwe plek aangekomen vol spelaanleidingen... en moeten eerst nog luisteren. De groep stil krijgen is dan niet vanzelfsprekend.

De kinderen komen binnen. Er staan enkele tafels in U-vorm. Per plaats ligt een servetje met 6 petit beurre koekjes en een plastic mesje. Per groepje staat er een kommetje met chocomelk en een kommetje met een mengeling van boter en bloedsuiker. De groep gaat naar binnen en alle kinderen gaan zitten. Leidster H., die aan het korte stuk van de U staat, roept: "Luister eens allemaal!"

"Luisteren!"

"Luisteren!"

Het wordt niet stil. Er is ook nogal wat achtergrondlawaai door een andere groep die nog bezig is in het lokaal. "Kraak!", roept H. "Boem!", roepen de meeste kinderen.

H. babbelt onmiddellijk verder. Het is iets stiller nu. "Jullie hebben allemaal spullen voor jullie liggen. Blijf daar nog even af." Ze legt uit wat ze moeten doen.

De hele groep kinderen moet bij elk nieuw spel(onderdeel) weer verzameld worden voor de speluitleg of om aan het spel te beginnen. Dat loopt niet altijd makkelijk.

"Kom, we maken een grote kring." Leidster H. roept allerlei namen van kinderen die er nog moeten bij komen. "L., doe eens fatsoenlijk! Ik ga niet iedereen zeggen dat ze een hand moeten geven... Allez, meisjes [die hard aan de kring staan te trekken]".

Dat een dergelijk moment wat chaotisch of moeizaam verloopt, wil op zich niets zeggen over de intensiteit waarmee het spel zelf gespeeld zal worden.

De organisatie kan tijdens een activiteit om allerlei redenen even wegvallen en dan ontstaan 'dode momenten'.

"In die ene groep moet ik soms helpen. Er zit altijd wat tijd tussen de speluitleg en het begin van het spel. Dan zijn ze de gasten kwijt." [Hoofdanimator]

Omdat voor veel geleid spel de groep eerst moet verzameld worden en de kinderen eventueel nog naar een andere plek moeten voor hun spel, ontstaat vaak wachttijd vlak voor een activiteit gaat beginnen. Een rij moet zich vormen, of er zijn nog wat dingen te organiseren die het wachtmoment rekken.

Buiten staat animator L. voor een zich vormende trein van kinderen. Andere kinderen zijn hun handen aan het wassen met animator H. Het is een beetje een rommeltje, maar het geheel blijft eerder een speelse indruk geven. Het duurt wel redelijk lang.

L. loopt weg van bij het begin van de trein, om tussen te komen bij kinderen aan de kraan. Ze zegt tegen het kind dat vooraan in de rij staat: "Wacht!". Ze gaat ingrijpen bij een kind dat met vuilbakken of zoiets aan het spelen is. Ondertussen schuifelt het eerste kind van de trein, samen met de kinderen achter haar, steeds verder naar voor. Richting deur. L. roept opnieuw: "Wacht!" en holt naar voor.

De trein wordt langer en langer. Een kind vraagt: "Naar waar gaan we?"

De ene groep moet op de andere groep wachten om samen een spel te kunnen spelen. "Kent iemand soms het spel gekkenhuis?" vraagt de leidster. Met het spel wordt de wachttijd naadloos overbrugd.

Dergelijke moeilijke momenten kunnen er ook plots komen, door omstandigheden. De organisatie valt helemaal weg, waardoor het spel in elkaar zakt.

Een jongen vraagt om een wat onduidelijke reden veel aandacht. Op den duur staan er drie animatrices bij, zodat het voor de overblijvende leidster moeilijk wordt om het spel te organiseren. Wanneer ook zij verdwijnt naar de jongen, zakt het spel – een kringspel – ineen. De aandacht bij de kinderen is weg en er ontstaat onduidelijkheid over het spelverloop. Een meisje roept naar de laatste leidster “dat ze moet opletten”, maar krijgt het antwoord dat ze over de EHBO bezig zijn.

Ook een activiteit die stilaan ten einde loopt, kan voor kinderen een dood moment worden. Sommigen zijn al klaar met hun knutselwerk of met het bereiden van hun gerecht, maar zij moeten toch aan tafel blijven zitten; andere kinderen zijn nog volop bezig.

Animator H.: “Mannen, blijf nog es efkes zitten!” Veel kinderen zijn met hun stoel aan het wiebelen.

Het volume stijgt. Een meisje en een jongen doen over de tafel heen een zwaardgevecht met plastic mesjes. Een ander meisje port een beetje met een mesje in de pot boter & bloem.

De kinderen staan allemaal recht. Een jongen vraagt: “mogen we gaan spelen?” Een ander meisje heeft haar sjaaltje uitgedaan en zwaait ermee heen en weer.

Een jongen komt zeggen dat hij hoofdpijn heeft. H. roept: “Blauw! BLAUW! Jullie mogen allemaal naar buiten, want ge zijt veel te veel lawaai aan het maken.”

Speelkansen onder druk tijdens sterk geleide activiteiten

Een stuk of 50 kinderen zakken af naar het bos voor pottekenstamp [een van de keuze-activiteiten]. Ze worden aan de rand van het bos geteld, en gaan dan de heuvel op. Op weg delen de animatoren veel negatieve feedback uit naar de kinderen: “Komaan!”, “Loop door!”, “meisjes!!”

Een dergelijke strikte discipline kan de speelkansen van kinderen fnuiken.

Uitstapjes buiten het speelpleinterrein hebben vaak een sfeer die wat schoolser aandoet, omdat animatoren veel bezig zijn met veiligheid, het niet willen storen van buurtbewoners of een slechte indruk maken in de buurt. Er worden veel vermaningen gegeven en gezegd wat er moet en niet mag. Ook speelgedrag wordt dan al makkelijk negatief beoordeeld:

Ondertussen lopen drie meisjes op een paar verhoogde boordjes op een laag muurtje. Het is een afhellende straat, dus de boordjes staan trapsgewijs achter elkaar. Ze springen van boordje op boordje. “Eraf!!” roept leidster E. heel boos.

Ook wanneer de groep op een openbare speeltuin aankomt gaan die negatieve sancties en het fnuiken van speelkansen verder.

J. wil omhoog kruipen op de grote schuifaf. Leidster E.: “ik heb al 3 keer gezegd dat dat niet mocht!” J. moet bij haar op de bank komen zitten, aan de kant van de speeltuin. E. had inderdaad tegen twee meisjes gezegd dat ze niet langs achter op die schuifaf mochten. Maar ik betwijfel of J. dit gehoord had. Hij gaat met een lang gezicht en gekruiste armen op een afstandje van E. zitten. Hij is boos. Ze discussiëren eventjes. Al snel mag J. weer mee gaan spelen, en meteen fleurt hij weer helemaal op. Hij loopt naar zijn vriendjes.

De meeste kinderen staan op een groot speeltuig met een roer. Ze zijn onderling aan het afspreken dat ze ticketjes voor de trein nodig hebben. Ze zijn duidelijk van plan een fantasiespel te spelen met de trein die een paar meter verder staat, een beetje naast de speeltuin. E. hoort het en zegt: “Nee jullie mogen niet naar de trein, want dan kan ik jullie niet goed zien.” De kinderen zuchten. Ze doen dan maar alsof het speeltuig een stuk van de trein is.

Sterk afdwingen van het ‘moeten meedoen’ en het ‘moeten luisteren’

Soms past het moeten meedoen in een meer algemene sfeer waarin kinderen – ook al bevinden ze zich op een speelplein – pas het ‘recht’ om te spelen lijken te verkrijgen als ze eerst goed luisteren naar de leiding. Dat komt dan vooral tot uiting op ogenblikken waarop kinderen naar een speluitleg moeten luisteren.

Na het spel moeten de kinderen allen weer op de stoelen zitten. Het wil maar niet echt helemaal rustig worden. De animator zegt: "je kunt ook een hele dag op de stoel blijven zitten, zonder een woord. Voor mij geen probleem."

Nog steeds zijn er kinderen die niet zwijgen...

Animator (ironisch): "moet je nog een koekje hebben ook; bij jullie koffie...?"

Nogal wat kinderen reageren hierop uitbundig: "Jaaa jaaa...!"

Het is nog verder wachten tot het stil wordt. Nogal wat kinderen proberen de wachttijd in te vullen met heel rustig samenspel op hun stoel, zonder lawaai maken.

Animator W. legt iets uit. Het is niet duidelijk of er iemand is die luistert.

Soms doen speelpleinen een activiteit die een extern doel heeft

Speelpleinen mogen filmpjes inzenden en de inzender van het beste filmpje krijgt extra speelmateriaal; of er is een eefstijntje om extra middelen binnen te halen, en kinderen brengen dan een dansje, toneeltje of liedje. Daarvoor moet geoefend worden. De activiteiten worden daardoor soms wat schoolser en taakgerichter dan anders.

De animator bevestigt iedereen in zijn kunnen. S. kijkt verschrikt op bij het horen van zijn naam. "Ik zie dat jij ook al fel verbeterd bent tegenover gisteren," zegt de leider. "Je durft nu al meer, da's heel goed. Probeer dat zo te houden". S. knikt en kijkt verlegen naar zijn handen, terwijl hij prutst met een takje.

Kinderen zijn lang niet altijd enthousiast over het 'spelen' in functie van een dergelijk extern doel.

Ondertussen legt animator D uit dat dit dansje voor het ijsfestijn is en dat ze het zullen dansen op een podium. "Neee!" protesteren en zuchten een aantal jongens. Maar het is een leuk dansje, en een kort dansje', verdedigt D de zaak.

Door een dergelijke opdracht verdwijnt soms zelfs de keuzevrijheid van een groep:

De kinderen van het 5e en het 6e leerjaar zullen vandaag iets anders doen. Normaal gezien mogen ze kiezen wat ze gaan doen, maar vandaag niet. De leidster excuseert zich daarvoor. Er komen wat protest-reacties van de gasten "Allee!" "Ik wil ook koken!". De leidster zegt dat ze teksten gaan moeten schrijven. "Sorry..." Ze vertelt dat er volgende week een wedstrijd is voor de grotere kinderen van alle speelpleinen uit de buurt. Er zal een battle zijn tussen de groepen om het beste liedje. Zij moeten dus vandaag een tekst schrijven voor dit liedje. De gasten zien er maar matig enthousiast uit, draaien wat rond, zeggen niet veel, zuchten een beetje.

1.1.2. Spelen met een agenda: georganiseerd spel heeft een bepaalde tijdsduur

In een gesloten aanbod is niet alleen een vooraf bepaalde en uitgewerkte activiteit of reeks activiteiten voorzien voor kinderen, maar die hebben ook een bepaalde tijdsduur: tot het middageten, bijvoorbeeld. Er dient dus een periode van bijvoorbeeld anderhalf uur te worden ingevuld met geleide activiteiten, tot het 'tijd is'. Hoewel hier vaak flexibel mee omgegaan wordt – 'nog een kwartiertje vrij spel tot de middag!' – stuurt het systeem de animatoren om spelletjes te blijven aanbieden aan kinderen.

Het spel wordt gestopt. Animator H. vraagt: "Goed, hoe laat is 't?". Het is halfdrie, nog een kwartier voor de pauze. H staat te denken. "Ah ik weet iets!" De kinderen doen allemaal suggesties. "Kom eens hier," roept H. naar enkele kinderen. "We gaan rotte eieren spelen." De kinderen roepen enthousiast "Jaaaaa!"

Toch wordt het 'moeten spelen' vaak ook gerokken 'tot het tijd is', in weerwil van afnemende betrokkenheid bij de kinderen.

Leidster Hanne: "OK, blauw'. Kom, mannen, 't is nog maar efkes. Wij zijn ook moe." Een laatste spel wordt begonnen. Leider N. roept: "nog drie minuten!" Er staan al enkele ouders aan de poort te wachten.

Zonder dat dit problemen hoeft te geven, is de verhouding tussen de geplande en de werkelijke tijdsduur van een spel altijd een thema.

De animatoren praten onder elkaar nog over de tijd die ze nog hebben. Ze hadden nog een spel gepland om met de geknutselde hoed-mandjes te doen, maar E. vraagt zich af of er nog tijd genoeg voor is. T. maakt zich er niet druk om, en voor hem is het duidelijk dat ze het spel dan gewoon niet doen.

Anderzijds kan spel ook plots onderbroken worden omdat het nu eenmaal tijd is voor een volgend moment in de dag of omdat groepjes nu moeten doorschuiven naar de volgende activiteit. De tekenactiviteit is voorbij: "tekeningen inzamelen!" Een kind zegt dat het nog niet klaar is, maar omdat de groepjes wisselen, is het tekenen sowieso voorbij.

1.1.3. Een flexibele toepassing

Dat een speelplein werkt met een 'gesloten aanbod', zegt niet alles over hoe het spelen en het 'moeten meedoen' in de praktijk wordt ingevuld. Soms worden spelletjes echt strikt geleid en wordt er gaandeweg weinig in aangepast; soms is er een activiteit voorzien maar kan die gaandeweg naadloos overgaan in een andere, door animatoren of door kinderen geïnitieerde activiteit, voor alle kinderen in de groep, of gewoon voor kinderen die iets anders willen doen. Op één van de geobserveerde speelpleinen gebeurde dat regelmatig:

Tijdens het in de toneeltjes aangekondigde spel met ballonnen haken de kinderen vrij snel af. Een animator komt met een spelletje 'dominostenen leggen van de ene muur naar de andere'. Kinderen wisselen tussen de voorziene ballonnenactiviteit en het dominospel, dat nog verder gaat nadat de ballonnenactiviteit is afgelopen.

Een andere animator leidt drie jongens in een soort piramidespel: een piramide van twee verdiepingen, en de bovenste moet eraf springen. Het is leuk. Ze lachen, en kreunen soms onder het gewicht, vallen een keer om, gibberen... Eén van de jongens stopt al na een minuutje of 2. De andere twee doen wat voort, en spontaan en zonder woorden evolueert dit tot elkaar in het rond dragen op elkaars rug. Zo lopen ze om de beurt heel het lokaal door. (...) De jongens die elkaar op de rug dragen spelen nog steeds verder. Nu laat de één de ander op de grond vallen. Dit vinden ze beiden hilarisch, ze gieren het uit, rollen wat over de grond, en gaan verder in een speelgevecht.

Geleid spel verhindert ook niet dat kinderen een inbreng kunnen hebben in de keuze van activiteiten:

Ondertussen vragen de animatoren welk spel ze nu gaan doen. "Iemand een voorstel?" vraagt leider S. Een paar meisjes zeggen 'dode vis'. Iemand zegt 'olifantenrace'. "Dat doen we daarna," zegt leider S. Er is wel nog protest tegen dode vis, maar het spel wordt toch gespeeld. (...) Na een tijdje vraagt een meisje aan S. of ze ook mogen kietelen. "Kietelen mag vanaf nu", roept S., die zo een nieuwe regel toevoegt aan het spel.

Een impuls van de kinderen kan dus naadloos in geleid spel worden geïntegreerd.

Zoals eerder gezegd zijn er ook activiteiten die door de animatoren zijn opgezet, zoals samen een dansje uitvinden, die heel veel ruimte geven aan de kinderen zelf. Kinderen stellen zelf muziek voor, nemen het voortouw in het aanleren van de moves, en nemen de organisatie van de activiteit voor een stuk over. Animatoren trachten dan wel nog te bewaken dat er ook echt iets samen, door heel de groep gebeurt, en dat niet alleen de beste dansers of zangers aan bod komen.

Andere werkingen organiseren hun activiteiten dan weer zeer strikt. In een werking die alleen in de namiddag plaatsvond, konden de kinderen alleen na het vieruurtje een half uur vrij spelen (het vieruurtje daarbij inbegrepen). De kinderen kunnen dan ook spelen met kinderen uit andere leeftijdsgroepen. De rest van de tijd is er 'verplicht' te volgen spel in de eigen leeftijdsgroep.

De hoofdleraar hamert erop dat de kinderen moeten meedoen met de spelen; toch zie ik dat het ook afhangt van de animatoren zelf of ze inderdaad de kinderen verplichten om mee te doen of niet.

Na het vieruurtje is er wel nog een keuze-activiteit: 'het kiesuurtje', waarbij alle kinderen kiezen tussen een viertal activiteiten.

[De observator praat met een van de animatoren, die ook chiroleidster is.] Dit systeem van kiesuurtje is er al erg lang. Ik vraag of de gasten ook echt een activiteit moeten kiezen, of dat ze ook iets op zichzelf mogen doen. "Neeneenee, ze moeten kiezen", zegt de leidster. Ze gaan de kinderen niet zomaar "los laten". Ze zegt dat er 4 keuzes zijn, en ze wisselen regelmatig af. "Dan hebben ze toch genoeg om uit te kiezen he?"

De kinderen spelen nochtans ook door elkaar hun eigen spel: vóór de aanvang van de eigenlijke speelpleindag.

Er zijn al veel kinderen en ouders, en er is vrij intens spel tussen jongens en meisjes [die hier normaal in aparte groepen spelen] van verschillende leeftijden. (...) Een aantal kleinere jongens en meisjes spelen met een jongen van 13. Ze grijpen zijn T-shirt vast, hij probeert weg te lopen, maar traag genoeg opdat de kinderen hem kunnen volgen en vangen.

Maar de eigenlijke speelpleindag verloopt volledig 'geleid'.

1.1.4. Afhaken in een gesloten aanbod

Ook al doen animatoren alles om alle kinderen enthousiast mee te krijgen in een spel, het is bijna altijd zo dat de interesse in een geleide activiteit geleidelijk aan vermindert zodat sommige kinderen eigenlijk niet meer meedoen. Dat zagen we op elk speelplein regelmatig gebeuren en is dus zonder meer te verwachten.

Animator N. komt langs en vraagt zijn collega hoe het gaat. "Een paar die niet meedoen, maar voor de rest gaat het goed," zegt ze. N.: "bij de voetbal is 't erger."

Kinderen zoeken dan gewoon spel dat hen meer aanspreekt.

De groep is een auto aan het knutselen. Ondertussen zijn twee kinderen met een eigen spel bezig; ze doen reis rond de wereld en lopen en springen van zetel tot zetel, zonder de grond te raken.

De kinderen van 11-12 jaar moeten een script voor een toneeltje bedenken en rollen verdelen. Dat verloopt wat moeizaam.

Niet iedereen in de groep denkt actief mee. Sommigen babbelen eerder wat onder elkaar. Een meisje kruipt vanuit zithouding naar achteren tot ze uit de schaduw en in de warme zon zit. Ooh," zegt ze genietend en laat haar hoofd in haar nek hangen. Een ander meisje komt erbij. (...) De meisjes van 11-12 jaar liggen nu bijna allemaal op de grond, sommigen laten hun hoofd op een band rusten. Ze babbelen en denken niet meer mee over het toneeltje. Twee jongens speelvechten; een leider zegt dat ze daarmee moeten stoppen.

Het is heel normaal dat kinderen na verloop van tijd afhaken in een spel. Dat doen ze in hun zelfgeorganiseerd spel ook: als het spel niet langer boeiend is, stoppen ze ermee en gaan ze weg, ze verzinnen iets nieuws, of ze onderhandelen over hoe het nu verder moet. In geleide activiteiten ligt dat afhaken meestal minder voor de hand. **Een georganiseerd spel staat of valt met de betrokkenheid van kinderen.** Kinderen moeten meedoen en de leiding moet ervoor zorgen dat het spel gespeeld wordt; dat kan lastig worden wanneer kinderen het spel niet (meer) leuk vinden. Het spel verlaten mag meestal eigenlijk niet echt: het is, in een 'gesloten aanbod' toch, de bedoeling dat alle kinderen blijven meedoen met de activiteit. Kinderen proberen wel opzij te gaan zitten en misschien iets anders te spelen, maar worden er door de animatoren telkens opnieuw bij gehaald. Dat kan een voelbaar lastige taak zijn:

Animator H. heeft alle negen kinderen die apart aan het spelen waren, opgesomd. N. zegt, "maar ik wil niet", en zit met gekruiste armen op de rand van de zandbak. H. begint een nieuw spel met de kinderen, en zegt: "weten jullie wel hoe vermoeiend dat is, zo aan jullie sleuren om mee te komen doen?" Er komt niet veel reactie.

Het afhaken van kinderen kan te maken hebben met activiteiten die niet meer boeien, maar ook gewoon met het lang blijven volhouden van het 'moeten spelen'. **De tijdsduur van een speelpleindag maakt dat het normaal is dat de betrokkenheid op het spelen op den duur vaak sowieso afneemt, wanneer kinderen moe worden of honger krijgen.** Dat is goed merkbaar bij doorschuifsystemen waarin de groep in deelgroepjes wordt onderverdeeld; die schuiven van de ene activiteit door naar de andere. Een rustige activiteit zoals tekenen kan erg rustig verlopen bij de eerste groepjes, maar dezelfde activiteit kan in de laatste groep veel drukker zijn. Dat ligt dan wellicht niet aan de kinderen zelf of aan de begeleiding, maar omdat het op die manier spelen-en-doorschuiven nu eenmaal lang genoeg heeft geduurd en een pauzemoment wenkt.

Kinderen worden gewoon moe en haken daarom af:

Even later komen er een paar jongens aan de kant zitten die zeggen ik doe niet meer mee [met het voetbal]. Het is ook wel erg warm, en ze zweten. Leidster D gaat even met hen drinken. (...)Het spel is iets minder intens geworden. Eerst volgde iedereen de bal constant, nu loopt slechts nog de helft mee. De andere helft staat

naar de lopende spelers te kijken of echt gewoon te koekeloeren, gaat even van het veld af om te drinken. Er staan er ook een aantal te babbelen in of aan de goal. Op die manier staat er nu nog maar 2/3e van de oorspronkelijke spelers op het veld. Het is wel erg warm in de zon. (...) Wat later beslissen de animatoren dat de voetbal voorbij is: de meeste kinderen deden niet meer mee.

1.1.5. Tactieken

Hoe 'open' of 'gesloten' het spelen door kinderen ervaren wordt, heeft niet alleen te maken met de keuzevrijheid en het al dan niet mogen 'vrij spelen', maar ook met de mate waarin kinderen tijdens georganiseerde activiteiten toch de ruimte hebben om hun eigen spel te spelen of om wat tijd voor zichzelf te reserveren. Speelpleinwerkingen met een gesloten aanbod van geleide activiteiten kunnen heel verschillend omgaan met de mate waarin ze kinderen deze gestolen momenten gunnen. We spreken over 'tactieken': manieren waarop kinderen trachten te ontkomen aan het 'moeten meedoen' met de voorziene activiteit. Tactieken moeten inspelen op een goeie gelegenheid om uit het spel te stappen. Een spelaanleiding is aantrekkelijker dan het spel dat bezig is, en kinderen gaan ernaar toe, hopen dat de animatoren het niet zien of het maar laten gebeuren. Tactieken worden al dan niet gedoogd door de animatoren: kinderen mogen hun eigen ding doen, zolang de animatoren het toelaten.

De jongens van 5 – 8 jaar gaan dansen. De kinderen zijn op een speeltuigje gekropen; om beurten springen ze op een kussen dat onderaan het speeltoestel ligt. "Kom daar eens af!" roepen de animatoren. Ze moeten in 4 rijen gaan staan om hun dansje te leren. De animatoren hebben het niet gemakkelijk om hen in 4 rijen te krijgen.

Ze dansen op Hakuna matata van de leeuwenkoning. B zit al gauw weer op het springkussen. Twee animatoren gaan ernaartoe en weten hem te overtuigen om mee te doen. (...) Dan moeten ze tijdens een tussenstukje in de muziek allemaal een cirkel maken. Daar hebben ze veel tijd voor want het stukje duurt even. B ligt alweer op het kussen. Ze ronden het dansje af. Meteen daarna ziet een animatrice dat B aan de kant ligt. Ze gaat ernaartoe, ze wisselen een paar woorden uit. Leider S. vraagt wat er is. "Hij wil zonnebaden." S. zegt dat dat straks wel kan. "Allee B, iedereen doet goed mee!"

Leider S. gaf in tussentijd op om B erbij te betrekken. Dankzij een andere leider komt hij er nu weer bij. Hij gaat helemaal vanachter staan en danst niet als de muziek speelt. (...) Het liedje is voorbij, ik zie veel lachende gezichtjes. B ploft meteen terug op het kussen. (...) "Het is hier leuk zegt hij, maar "Ik hou niet van dansen"."

Nadat ze in een spel aan de beurt zijn geweest, gaan kinderen even aan de kant zitten, buiten het eigenlijke speelterrein; het uit het spel verdwijnen wordt dan 'rusten' genoemd. "We hebben een spel gedaan, en nu rusten we even." Een andere jongen doet tijdens hetzelfde spel met een vriend alsof hij ontsnapping speelt: hij maakt zijn tactiek dus tot een theateraal spel op zich. In een spel waarin deelnemers kunnen afvallen, zoals een stoelendans of vormen van tikkertje, kunnen kinderen zich opzettelijk laten uitschakelen omdat ze eigenlijk niet willen meedoen.

Kinderen kunnen ook tactieken gebruiken om wel aan een spel te kunnen meedoen. Ze proberen slinks om in het groepje met hun vrienden te geraken, zodat het spel leuker zal zijn, of waren gestraft en gaan stiekem weer meedoen.

J. was gestraft. Hij is moeten opzij gaan zitten en mag niet mee voetballen. Hij neemt heel voorzichtig en onopvallend het initiatief om ballenjongen te zijn (telkens iemand op doel gesjot heeft moet de bal teruggebracht worden), en op die manier kan hij toch min of meer meedoen. Hij geeft high five aan een kind dat net scoort. En nu gaat hij ook bij de spelers staan, in plaats van helemaal opzij.

1.1.6. Hoe gaat de leiding om met tactieken en met het afhaken van kinderen?

Worden tactieken gedoogd of niet? Soms beseffen animatoren dat het geen zin heeft om het meespelen van alle kinderen per se af te dwingen.

Twee animatoren doen touwtrekken tegen alle kinderen samen. De kinderen winnen met gemak. Ondertussen zitten acht à tien kinderen opzij. Het is te warm, zeggen ze. "Laat maar", zegt de ene animator tegen de andere, maar hij vraagt wel: "doen jullie allemaal niet mee?" Ze gaan even naar de kinderen toe en bij een volgend rondje touwtrekken doen een paar kinderen die eerst opzij zaten opnieuw mee.

Er wordt een filmpje gemaakt. Een aantal kinderen doet de act liever niet mee. Deze kinderen mogen blijven zitten en als toeschouwer kijken. (...) De takes gaan verder door. Drie meisjes zitten langs de kant en doen niet mee met de opnames. De animatoren komen nog eens vragen of ze niet mee doen "Doen jullie niet mee, anders gaan jullie niet op de film staan", maar de meisjes blijven bij hun standpunt en doen liever niet mee.

Anderen dwingen het 'moeten meedoen' heel strikt af.

Terwijl het parcoursspel bezig is, spelen kinderen met loombandjes. Leidster H. zegt een jongen dat hij alles aan haar moet afgeven: "we zijn hier om te spelen." De jongen zegt dat hij het bandje wil afmaken. De leidster houdt de rekkertjes vast en haalt het bandje van zijn vingers.

Het opmerkelijke is dat het "we zijn hier om te spelen" van de animator net zo goed gezegd had kunnen worden door de jongen, om zijn eigen gedrag te verdedigen.

Kinderen krijgen soms tegenstrijdige signalen als het over het 'moeten meedoen' gaat. Een wat moeizaam op gang gekomen activiteit loopt al snel mank wanneer een groep kinderen gediskwalificeerd wordt. Wanneer deze kinderen dan maar iets anders gaan doen, worden ze meteen weer bij het spel geroepen.

Er is een estafettespel bezig bij de kinderen van de derde graad. 3 groepen, dus 3 rijen, moeten met water in de mond naar een teil rennen en het water daarin spuwen.

(...) Een jongen gaat slechtgezind opzij zitten. [ik heb de aanleiding hiervan niet gezien]. Een animator komt hem halen en zet hem terug in de rij. Voortdurend zijn er kinderen die 'een beetje buiten de pas lopen': wat staan te staren, neerzitten als ze al klaar zouden moeten staan, duwen, plagen...

Nog voor het startsein is gegeven heeft een groepje blijkbaar iets fout gedaan. Een animator zegt: "de groep van X is uitgeschakeld. Zo simpel is dat!" Het hele groepje gaat opzij. "Gelukkig, we zijn uitgeschakeld!" zegt één van de kinderen." "Ja, gediskwalificeerd."

Ze nemen kangoeroe ballen die opzij, in de buurt liggen. Onmiddellijk haalt een animator de leden van het groepje er weer bij, en probeert ze weer op hun plaats te krijgen.

De leidster zegt: "we doen nog 1 spelletje !" Het laatste spel begint. Sommigen zijn geïnteresseerd in het handelen van hun team, anderen zitten volslagen interesseloos neer, min of meer in de rij. (...) Het spel is gedaan. Er is geen hoera geroep. Het resultaat lijkt hen niet écht te interesseren.

In combinatie met een zeer geleide werking – 'moeten meedoen en moeilijk anders kunnen' – voelt een 'saai' spel aan als een duidelijke vorm van **onvrijheid**, ondanks de tactieken die kinderen zoeken om eraan te ontsnappen.

Een animator zegt tegen een kind: "Maar dat is geen stom spel, dat is een leuk spel." Maar ondertussen willen zes kinderen al niet meer meedoen. De animator grijpt in en zegt dat iedereen moét meedoen. Een kind roept: "'t is hier saai!", en een ander vraagt: "wanneer is 't school gedaan?". Twee andere jongens 'ontsnappen' naar de observator, zeggen dat ze zich vervelen en dat ze altijd 'moeten' meespelen. "Meneer," zegt één van hen, "zoudt gij hier graag komen, als het voor u was?" De ander besluit voor zichzelf: "ik doe niet meer mee met hun stomme spelletjes" – al is dat hier eigenlijk onmogelijk. (...) Een van de kinderen heeft zich ondertussen verstopt [terwijl het volgende spel aan de gang is]. De ander staat in zijn buurt en zwaait naar voorbijgangers: "Help! Red ons!"

Toch is zelfs die dramatische toestand niet onomkeerbaar. Even later waren de kinderen van deze groep allemaal intens betrokken in het laatste spel van de dag. De oudste kinderen brachten sfeer in het spel, de leiding ging op spontane wijze in op het spelverloop en straalde plezier uit, en de jongere kinderen volgden het spel met plezier. "Dat was nu eens een leuk spel!", zegt een van de kritische kinderen spontaan aan de andere kinderen.

Het vaakst proberen animatoren kinderen die dreigen af te haken, bij het spel te betrekken door hen te vragen om mee te (blijven) doen.

De leiding probeert de 'opzitters' aan te zetten om mee te spelen. Even later doet iedereen opnieuw mee.

Twee jongens zijn aan het afdwalen, een paar meter verder. De animator haalt hen er weer bij door bij hen te gaan, een hand op hun schouder te leggen en ze in de richting van het spel te bewegen. De kinderen strubbelen niet tegen en staan er weer bij, echter zonder meer bij het spel betrokken te zijn.

S. gaat zitten en zegt: ik ga een beetje pauze nemen. Daarmee lijkt ze te verantwoorden waarom ze niet meer meespeelt. Na een paar minuten zegt de animator: "Speel nog maar een beetje mee, S., je hebt zeker al genoeg gerust."

Dat kinderen 'moeten' meedoen wordt soms ook met zoveel woorden geëxpliciteerd: "Nee!! Gij speelt mee!", roept een animator tegen een kind dat tijdens een spel opzij is gaan zitten. "En zij dan?", wijst het kind naar een paar grotere meisjes die ook opzij zitten, "wij moeten altijd meedoen, en zij niet".

Animatoren kunnen ook toelaten of sturen en stimuleren dat een spel dat over zijn hoogtepunt heen is, evolueert van een geleide opdracht naar lossier spel. De strikte structuur van een gesloten, te volgen aanbod, wordt dan gemilderd.

De eigenlijke focus van het spel kan kinderen soms een hele tijd bezighouden, zeker wanneer er een duidelijke opdracht is en een einddoel. In veel spel verdwijnt die focus gaandeweg en gaan kinderen meer en meer hun eigen spel spelen. Ballonnen ter versiering ophangen verandert geleidelijk in 'spelen met ballonnen' – wat evenzeer intens spel kan zijn, ook al is de oorspronkelijke focus verdwenen.

Een geleide activiteit heeft een 'bedoeling' (woordpuzzels oplossen bijvoorbeeld) die in principe gedurende de hele tijd de focus van de activiteit blijft. Maar tijdens de spelletjes ontstaan gesprekken tussen de kinderen, die kunnen samengaan met het spel zelf, maar die soms ook de activiteit kunnen 'overnemen'. Terwijl kinderen bezig zijn met woordraadsels en kruiswoordpuzzels, komt het gesprek op verliefdheid, en na veel aandringen geeft een jongen toe dat hij op een meisje verliefd is en dat ze gekust hebben. Het meisje in kwestie zit daarop achter hem aan in de zaal. Het gesprek en daarna de achtervolging houdt de kinderen zeker een kwartier in de ban; er is nog maar één meisje bezig met de puzzels, maar ook zij luistert mee.

Hierna verzint een animator een volgende puzzel en vinden de kinderen de oorspronkelijke focus weer terug, maar niet voor lang: een paar kinderen beginnen rond hun as te draaien tot ze omver vallen, en andere kinderen doen hen na.

E. en 2 meisjes beginnen om hun as te draaien en moeten zo lang mogelijk blijven draaien zonder om te vallen (en ondertussen moeten ze luidop tellen). We zijn dus niet meer aan het woordpuzzelen maar dit is ook geen probleem. Het wordt zelfs gestimuleerd. De hoofdanimator steekt een handje toe en probeert een kind af te leiden zodat ze de draai kwijtgeraakt in het tellen. Er wordt opnieuw wat geplaagd en gelachen en de hoofdanimator begint E. te kriebelen. E. lacht en roept nee, maar vindt het duidelijk allemaal leuk.

Het lossier worden van de activiteit, op initiatief van de kinderen, wordt hier dus als vanzelfsprekend aanvaard; de animator speelt erop in.

Dit was niet ongevoel bij deze kleinere werking: de spelletjes konden zonder veel probleem overgaan in iets anders. Na een fotozoektocht op locatie en een afsluitend spel op de eindbestemming (Dikke Bertha, de keuze van de kinderen), gaat de groep terug naar het speelplein. Daar worden chips uitgedeeld. Ondertussen is er muziek.

Twee animatoren staan achter de DJ-booth. "Laat het gras maar groeien" knalt door de speakers. Eén van de animatoren doet een solodansje op het nummer. Ze krijgt al snel gezelschap van enkele andere kinderen die mee beginnen dansen op de muziek. Sommige kinderen dansen, andere achtervolgen elkaar een beetje. Er wordt ook wat geduwd en getrokken, al spelend.

De kinderen roepen 'snollebolleke', 'snollebolleke', 'snollebolleke'. De DJ legt een andere plaat op, 'hoofd, schouder, knie, teen', en dit nummer gaat dan over in het verzoeknummer van de kinderen ('hoofd, schouders, tiet, en kont'). De kinderen gaan uit hun dak. Daarna passeren nog andere nummers de revue. Een animatrice doet ondertussen haar ronde en tilt de overblijvende kinderen die nog niet dansen van de grond, en kort daarna staat iedereen te shaken.

De leiding stelt voor 'Wie wil dansen mag verder dansen, wie honger heeft mag zijn brooddoos halen en eten'. De helft van de kinderen danst nog even verder en de anderen halen alvast hun brooddoos. Een kind gaat met zijn brooddoos in het midden van de dansende menigte zitten, en begint te eten, en met zijn andere handje in de lucht.

Die losse sfeer kan dus naadloos samengaan met een 'geleide' werking.

Dat kinderen een 'geleide activiteit' quasi overnemen, gebeurt op meerdere speelpleinen: vooral dansactiviteiten bieden daar de gelegenheid toe. Animatoren geven een aanzet, maar kinderen doen het dansje voor aan elkaar, of gaan zelf de muziek kiezen, en dat is iets waar animatoren graag op ingaan. Ook kookactiviteiten kunnen bij de oudere kinderen soms vooral door de kinderen zelf gedragen worden.

1.2. Een open aanbod

Een speelsysteem met een open aanbod houdt in dat kinderen vooral zelf kunnen doen wat ze willen en dat ze daarin ook ondersteund en uitgedaagd worden. Een open aanbod is erop gericht om kinderen zoveel mogelijk vrijheid in het spelen aan te bieden en kinderen daarbij ook te ondersteunen. Kinderen kunnen hun eigen spel spelen en organiseren, of kunnen meedoen met activiteiten die door de animatoren zijn voorbereid.

Dit systeem is voor de meeste kinderen ook duidelijk, en dat kinderen altijd ook vrij mogen spelen wordt doorgaans ook nog bij de voorstelling van de activiteiten gezegd.

Kinderen vragen 's middags bij elkaar "Gaan we meedoen aan de activiteiten deze namiddag?". Ze komen voorlopig nog niet tot een besluit.

Er worden verschillende activiteiten voorgesteld. De leidster zegt dat we weer in hoekjes gaan werken, maar benadrukt nog even dat ze altijd tussendoor mogen veranderen. Ze moeten niet de hele tijd bij 1 hoekje blijven. Elk hoekje (dansen, rappen, graffiti) heeft een animator. Een vierde animator zegt dat zij tussendoor zal rondkomen om de kinderen te verkleden.

1.2.1. Ondersteunen van het eigen spel van kinderen

Het eigen spel van kinderen, vaak samen met andere kinderen (zie paragraaf 6 van dit Hoofdstuk) krijgt in de context van het georganiseerde speelplein veel ondersteuning: door de aanwezigheid van veel potentiële speelkameraden, van een geschikte ruimte en materiaal, en doordat ook de animatoren volop inspelen op het eigen spel van kinderen.

Voorts is het speelplein dan vooral een verzamelplaats van spelende kinderen die met elkaar optrekken in groepjes.

Je hebt voortdurend groepen kinderen die, soms in wisselende groepjes, over het terrein trekken, van het ene stuk naar het andere. Soms ook kinderen alleen. Binnen de georganiseerde context van het speelplein genieten kinderen op dit grote terrein wel heel veel vrijheid om gewoon te gaan en staan waar ze willen, samen met veel andere kinderen. Iets wat ze elders wellicht niet gauw zullen ervaren.

Ook de ruimtelijke infrastructuur is belangrijk in het al dan niet ondersteunen van het eigen spel van kinderen (zie Hoofdstuk Terrein en materiaal). Als een speelpleinwerking gebruik maakt van de gebouwen en de speelplaats van de school, en die bieden weinig mogelijkheden tot 'uit het zicht zijn' of om de ruimte wat om te vormen met los materiaal, dan is het minder voor de hand liggend dat kinderen er bijvoorbeeld kampen zullen bouwen.

Vanaf minuut 1 zag ik veel vrij spel. Achtervolgningsspelletjes worden hier vaak gedaan. De vele deuren op de smalle gang en de 2 deuren van het groot lokaal lenen zich hier dan ook fantastisch toe. De ruimte binnen, met de vele lokaaltjes waar kinderen zich in kunnen afzonderen, biedt veel spelmogelijkheden voor de kinderen.

Omdat het eigen spel van kinderen sterk afhangt van het samenspelen met andere kinderen (zie paragraaf 6 van dit Hoofdstuk) en van het ter beschikking hebben van ruimte en materiaal, zijn er in een open aanbod wel eens tactieken te zien die de eigen speelruimte trachten te vergroten door beperkende regels te omzeilen.

Ik ga naar buiten en zie 3 jongens op de trampoline springen. Even later zie ik de hoofdanimator aan de trampoline staan. De jongens mochten er helemaal niet op en moeten er nu af. Er staan 2 meisjes bij de hoofdanimator. (Het lijkt erop dat zij de jongens verklikt hebben). De jongens willen er niet afkomen en lachen. "Moet ik jullie eraf schoppen?" vraagt de hoofdanimator als grapje. Dan roept hij "Jullie komen er nu af!". Buiten gegibber en grijnzen komt er niet veel reactie. "Oké, nu ga ik mij echt boos maken" zegt de animator half dreigend. Een van de meisjes reikt de jongens de hand, die er nu wel afgaan. Ze grijnzen nog steeds. Er niet af willen gaan, was een deel van hun plezier.

1.2.2. De rol van animatoren

In periodes van vrij spel bestaat de rol van de animatoren er onder meer in om **toezicht te houden** en eventuele problemen (onveilige situaties maar veel vaker ruzies of pestgedrag) te voorkomen, in de hand te houden of op te lossen.

De jongens in het springkasteel spelen wat ruw. Animator S. staat recht en snelt ernaartoe. Ze maakt zich kwaad op de jongens en roept iets. De jongens kijken haar niet aan, maar spelen wel wat zachter. Ik zie een aantal jongens ook achter de hoekjes en kantjes van het kasteel kruipen en gewoon verder vechten zoals daarvoor, nadat ze gecheckt hebben dat de animatoren hen daar niet echt goed kunnen zien.

Dat kan inderdaad een probleem zijn in een open aanbod: bepaalde groepen monopoliseren materiaal of een plek. D. zegt: *"Ik wil niet op het springkasteel. Er zitten altijd jongens op. Ze duwen."* (...) *Wat later zijn de animatoren bezig om de oudere kinderen buiten het springkasteel te houden. Ze laten de kleinere kinderen een aantal minuten spelen; dan is het weer aan de grotere.*

Er is materiaal om kampen te bouwen, *'maar je moet altijd heel vroeg hier zijn om te kunnen bouwen. En er wordt veel materiaal gepikt door de andere kampen.'*

Animatoren zijn dan ook belangrijk om conflicten tussen kinderen, die op in een open werking vaker voorkomen dan in een gesloten, te ontmijnen.

Het meisje van 11 zegt dat de animatoren hier eigenlijk een beetje als kleuterjuffen en meesters zijn. Ik vraag haar waarom ze dat vindt. Ze zegt dat de animatoren zeggen wat wel en niet mag. Maar dat vindt ze niet erg. "Ja, da's oké." Ik vraag haar wat er zou gebeuren op het speelplein als er geen animatoren waren. Ze zucht even en steekt van wal: kinderen zouden rondhangen, doen wat ze willen, dingen kapotmaken en elkaar voorbijsteken. Dus het is goed dat de animatoren hier zijn. Dan gebeurt dat minder. Ik vraag of ze hier soms ruzie heeft. Ze bevestigt. "Over de blokken". Sommige kinderen stelen de blokken van elkaars kamp. Ik vraag hoe ze dit oplost. Ze zegt dat ze dan naar de animatoren vraagt, en dan vraag ik of ze het niet eerst zelf probeert op te lossen. "ja, een klein beetje zelf". Ik vraag haar naar het ruzietje van daarnet op het hek, en hoe dat opgelost geraakt is. Ze zegt dat de jongens uiteindelijk vuile woorden begonnen te zeggen tegen haar. Toen heeft de animator gezegd dat ze niet zo'n woorden mochten zeggen. En toen hield de ruzie op.

Impulsen geven

Een open aanbod betekent geenszins dat het spelen vanuit de animatoren geen inspanningen meer vraagt. Een open aanbod is méér dan 'kinderen vrij laten spelen'. Het vereist **animatoren die op het terrein rondlopen en inspelen** op wat kinderen doen om hen meer speelkansen te bieden.

Een animator loopt rond met ballonnen en maakt er hondjes van voor de kinderen. (...) Drie meisjes babbelen met de ballon animator (...) De animator met de ballonnen loopt veel rond. Een jongen zegt tegen haar: "hey, ik heb een move uitgevonden". Hij toont de move aan de animator. Hij is op weg met een balk naar het kamp van de jongens en gaat verder.

Een kind vraagt iets aan een animator, en die komt erbij zitten, om te helpen tekenen. (...) De 'teken animator' wandelt langs en moedigt de kinderen aan: "mooi", "doe maar", "een beetje van alle twee de kleuren"...

Een donkere animator met zonnebril stapt onder het afdak rond met een stok die hij gebruikt zoals een blindenstok. "Kijk, een blinde meneer!", zegt de animator die bij het tekenen zit. "Ray Charles!", zegt de 'blinde' animator. Hij gaat even bij de kinderen zitten en stapt daarna 'blind' weer verder. Er zijn vrij veel rondlopende animatoren, die hier en daar blijven hangen.

Een jongen speelt alleen met een knikkerbaan die aan de zijwand van het houten huisje op de speelplaats is gemonteerd. Een animator spreekt hem aan. Ze gaan naar de uitleen om een grotere knikker te halen die ideaal past in de baan. Ze doen daarmee een race, met hun knikkers tegen elkaar. (...) Eén van de kampkinderen is gevallen. Hij komt bij de animator die met de knikkerbaan meespeelt. Ze gaan samen naar de EHBO De animator zegt nog tegen de jongen alleen: "Ik kom terug hé!". De jongen speelt verder met de knikkers. Hij fluit en lijkt zich te amuseren.

In de sporthal spelen de meeste kleuters met de animatoren, behalve de kinderen in het springkasteel. Helemaal rechts ligt of zit een groepje meisjes gezellig op de grond, met 2 stagiairs, en wat lijkt op een spelbord. Een stagiair met een ijsbeerpak gaat in het springkasteel, maakt zichzelf groot en maakt gromgeluiden. Er volgt een hoop gegil en gejoel in het springkasteel.

Een verklede animator met legerhelm komt voorbij, vijf kinderen babbelen er even mee (drie jongens, twee meisjes), lachen, en volgen de animator even.

Uitnodigen om mee te doen met georganiseerd spel hoort hier ook bij:

Een animator passeert het meisje en vraagt waarom ze niet meedoet. Ze glimlacht en wiebelt gewoon verder; ze lijkt niet echt te antwoorden.

A. lijkt zich een beetje te vervelen. Animator J. merkt het op en legt een paar hoepels in een curve voor hem. Hij legt uit dat A. binnen een getekende cirkel op de stenen moet staan. Van daaruit moet hij een bal in de eerste hoepel proberen te gooien. Als dat lukt mag hij naar de volgende gooien enzoverder. Animator J. legt dus eigenlijk gewoon de spelregels uit maar maakt even een individueel parcours voor A.

De animatoren die samen met de kinderen begonnen te dansen, halen er regelmatig kinderen bij die aan de kant naar de dansers staan te kijken; ze nodigen hen uit om ook mee te doen.

Meespelen

Evenzeer spelen animatoren gewoon mee met kinderen: voor de eigenlijke speelpleindag is begonnen, of terwijl andere animatoren bezig zijn met geleide activiteiten, is een animator met enkele kinderen aan het basketten. Een andere animator zet een kind in haar nek, zodat die van daaruit naar de basketbalring kan gooien. Even later gaat ze een kind troosten dat pijn had; samen gaan ze naar de EHBO.

Een rondlopende animator speelt verstopperij met een aantal kinderen in de speeltuin voor de gebouwen.

Een animator speelt met een paar kinderen met een soort tennisraketjes.

[Tijdens de middag speelt muziek en kinderen staan erop te dansen en doen 'battles' tegen elkaar] Een animator komt erbij en danst ook mee. De kinderen lachen naar haar en lijken ervan te genieten dat ze meedoet.

Onder het afdak voor het winkeltje draaien een animator en een kind een springtouw waar een ander kind over springt.

De drie jongens schuiven nu de bankjes tegen elkaar, zodat een groot vlak ontstaat. Eén van hen gaat daarop liggen. Een animator komt erbij zitten, hij maakt een praatje en speelt handspelletjes met hen, doet armworstelen...

In mijn ooghoek zag ik A. animator B op haar kont raken met een kussen uit 1 van de zetels. Daarna liep ze weg uit het lokaal. B stapte achter haar aan. Plots komt A. al gillend de grote zaal in gerend. Ze wordt achtervolgd door animator B, en hebben er duidelijk beiden plezier in. Ze lachen beiden hard en gieren het uit. A. neemt haar buik vast, en ziet eruit alsof ze even op adem moet komen. Maar al snel moet ze weer weglopen voor B. Even later doet ook een andere animator mee met het vangspel. Eerst gaat hij achter A. aan, maar zij protesteert dat het niet fijn is zo met 2 animatoren tegen 1. Daarna staat de animator aan de kant van A. en gaan ze samen achter B aan. (...) Er worden hier vaak vangspelletjes gespeeld, tussen kinderen, maar ook tussen kinderen en animatoren. Het lijkt altijd heel intens spelen, waar van genoten wordt.

Het even meespelen en plagen van kinderen betreft andere kinderen bij het spel:

Drie jongens spelen met een enorme bal. Een animator gaat op de bal liggen, en de drie jongens proberen de bal van hem af te nemen. Een meisje met rode jas komt erbij en sjoet de animator tegen zijn kont, tot hij zich laat zakken op de grond. Maar hij houdt de bal stevig vast met heel zijn lijf. Ondertussen zijn er zes kinderen die samenwerken om de bal te bemachtigen. Ze rollen over de bal en de moni, trekken aan hem, gaan met hun voet op zijn been staan, sjotten hem nog op zijn kont, trekken keihard aan de bal. Ondertussen trok deze actie al 10 kinderen, waaronder 2 oudere van ongeveer 12. En toch lukt het niet om de bal los te krijgen.

1.2.3. Geleide activiteiten in een open aanbod: de voordelen van flexibiliteit

Ook op de speelpleinen met een open activiteitenaanbod worden steeds **geleide activiteiten** voorzien. Er is dus geen sprake van speelpleinen die kinderen gewoon maar laten spelen en zelf niets organiseren. De geleide activiteiten in de open werkingen zijn doorgaans iets korter dan de activiteiten in werkingen met een gesloten aanbod, die zich meer houden aan de voorziene tijdsduur. De overgang naar ander spel of een lossere versie van het voorziene aanbod verloopt ook makkelijker, al gebeurt het zeker dat het einde van het 'voorbereide' spel tot gevolg heeft dat de intensiteit van het spel merkelijk zakt.

In het door wanden afgesloten stuk van de sportzaal wordt dus 'Godenbal' gespeeld. Dat zijn kringspelletjes e.d. met een bal. Er zijn twee animatoren en zo'n 15 kinderen. De aankleding als 'goden' lijkt verder weinig ter zake te doen. (...) Drie kinderen van het godenbal komen even uitrusten op een bankje naast mij: twee grotere meisjes en een kleiner meisje. Bij het godenbal zijn nog een tiental kinderen. (...) Vier kinderen basketten nu in het stuk van de sportzaal waar het godenbal wordt gespeeld. Een negental kinderen zitten bij het godenbal nu meer in een kring om een spel zonder bal te doen. (...) Het godenbal is na een uur afgelopen. Op het einde waren er vooral meisjes (ook beide animatoren zijn meisjes). Het is nog veertig minuten tot de middag. De overblijvende kinderen – een zestal meisjes – blijven wel bij elkaar en bij 'hun' animatoren. Ze babbelen wat in een kringetje. Een animator tilt een meisje op. Iedereen lijkt zich te amuseren; één van de meisjes staat apart tegen een muur te leunen en kijkt wat moe.

Het aanvankelijk geleide spel gaat dan meer over in eigen spel van kinderen – heel wat kinderen zijn gaandeweg uit de activiteit verdwenen en gaan zelf iets zoeken om te doen – en de animatoren nemen nu meer de rol op van speelkameraden.

Een animator draait een kind rond aan de armen, draagt een kind op haar rug... [Je ziet nu meer van dat soort spel omdat het godenbal is afgelopen. Het groepje dat tot het einde is gebleven, blijft nu bij elkaar en rond de animatoren hangen]. Een ander meisje hangt aan haar arm en wil ook rondgedragen worden. De animator danst even samen met dat meisje. Een ander kind komt erbij, nu danst de animator met haar. [Veel kinderen zoeken dat soort fysiek contact met de animatoren.] Even later huppelen ze hand in hand over het terrein. Allemaal zijn het meisjes van 7/8 jaar. (...) De animator van het godenspel gaat nu wat basketten met de oudere meisjes die wat aan het rondhangen waren. Het stuk van de sportzaal die eerst was afgebakend voor het godenbal, wordt nu voor allerlei informeel spel gebruikt.

Kinderen kunnen een eigen inbreng hebben in de voorziene activiteiten – de kinderen en de animator kijken hoe ze de gsm kunnen aansluiten op de boombox, om zo de favoriete muziek van de kinderen te kunnen afspelen – maar dat gebeurt niet per se meer dan in werkingen met een gesloten aanbod.

Betrokkenheid, inpikken en afhaken

Net zoals bij de meer strikt geleide werkingen is de betrokkenheid in de geleide activiteiten cruciaal in hoe kinderen het spel beleven, en haken kinderen in de loop van een activiteit al eens af. Animatoren moedigen kinderen aan om te blijven meedoen, maar afhaken en iets anders gaan doen is meestal helemaal legitiem. Kinderen kunnen ook later bij een spel aansluiten.

In een hele reeks spelletjes die samen een geleide activiteit vormen, zijn er dan ook makkelijk kinderen die zich voor één onderdeel opzij zetten en dat ook zonder meer mogen, waarna ze zich in een volgend spelletje weer bij de groep voegen.

Hij doet nu even niet mee met het spel. Het is tussen 2 vuren en daar heeft hij geen zin in. Een andere jongen komt erbij en zegt "het is doodsaai". Hij komt net van bij het spel.

In de geobserveerde mobiele, open werking doen alle kinderen mee met het door de animatoren voorbereide ladderspel. De animatoren zeggen dat ze dat leuk vinden. Daarna komen er nog heel wat kinderen bij, die soms wel en soms niet meedoen; opnieuw moedigen de animatoren dit aan. Gaandeweg verliest het spel deelnemers: na een kleine twee uur zijn nog maar zes kinderen actief met het spel bezig. Dat heeft echter weinig impact op het algemene beeld op het speelterrein: het geleide en het eigen spel van kinderen lopen door elkaar, en de tent, waar je kan zien welke posities kinderen hebben in het ladderspel en waar de meeste animatoren zich bevinden, vormt het centrum van het geleide én het informele spel.

Wel geven verschillende kinderen aan dat ze het vandaag niet zo fijn vinden: er is maar één activiteit.

Een meisje van 14 zegt dat ze het hier vorige week leuker vond, omdat ze toen vrijer waren en uit meer activiteiten konden kiezen. Ze waren toen ook met meer kinderen, en daarom waren er meer activiteiten. Ze vond het minder tof dat er nu maar één keuze was. Ze vindt het jammer dat ze de animatoren niet mogen toevoegen op facebook, tenminste niet voor de speelpleinwerking voorbij is.

Het geleide spel in een open aanbod verschilt niet wezenlijk van dat in een gesloten aanbod. Het steunt ook sterk op de organisatie van de animatoren, de uitleg is ook niet altijd even duidelijk, en de betrokkenheid van kinderen wisselt ook voortdurend.

Een activiteit 'balspelen' houdt in dat de kinderen zelf kunnen kiezen wat ze gaan doen. Toch is dat geen garantie op succes: al snel zijn er maar enkele kinderen echt actief met het voetbal bezig. Animatoren proberen er de afhakende kinderen weer bij te roepen maar zonder dat dit iets uithaalt. Dat is op zich geen probleem omdat kinderen [op dit speelplein in de namiddag] niet bij de activiteiten hoeven te blijven en ook vrij mogen spelen. Tegelijk betekent het wel dat het voetbal al heel snel aan het doodbloeden is. De afhakende kinderen zijn begonnen met een kamp te bouwen. De animator gaat er een tijdje later heen en ondersteunt hen in hun spel door wat instructies en ideeën te geven.

Even later gaat het spel van start. "Wij willen winnen! Jaa!!" klinkt het vanuit team rood, onder aanmoediging van de hoofdanimator. Een meisje zet zich weer wat aan de zijlijn. Ze komt bij mij zitten op de zandbak. "Ik ken het spel niet, dus ik doe niet mee" zegt ze resoluut. Ze verveelt zich hier momenteel. Ze verveelt zich hier wel vaker zegt ze. Ze wil liever naar huis gaan. (...) Ze gaat naar de band die aan een speeltuig als schommel fungeert. Ze trekt hard aan het touw en kruipt dan in de band. De hoofdanimator gaat naar haar toe en vraagt wat er is. Ze vindt het saai, zegt ze. De hoofdanimator zegt 'dat ze toch elke dag iets anders doen'? Ze lijkt het niet goed te begrijpen waarom het meisje het nu niet leuk vindt.

Wel is het spel in een open werking er vaker op voorzien dat er gaandeweg kinderen kunnen bijkomen of kunnen afvallen zonder dat dit het spel in de problemen brengt.

Vlak nadat het aanbod is voorgesteld, gaan kinderen eens kijken, en na enkele minuten is het oorspronkelijke aantal deelnemers vaak wat gewijzigd. Er zijn wat kleuters bij gekomen in de metselactiviteit, en bij de draak zijn zes kleuters en enkele grotere, dat is minder dan in het begin.

Kinderen kunnen er makkelijk bijkomen in het drugsspel, en dat gebeurt ook. (...) Het drugsspel heeft veel succes en brengt overal op het terrein veel animo. [Na een pauze zijn er nieuwe activiteiten, maar het drugsspel wordt verdergezet.] Het drugsspel heeft steeds meer succes, zeker bij de jongens. Er zijn nu zeker twintig kinderen mee bezig.

'Zichtbare' activiteiten waarin kinderen een georganiseerd spel spelen en daarbij voortdurend in het oog lopen van kinderen die hun eigen spel aan het spelen zijn, brengen extra animo in de speelpleindag, én trekken daardoor vaak ook gaandeweg meer en meer spelers aan. In een open aanbod is die mogelijkheid er ook. Kinderen verlaten hun eigen spel en gaan meedoen met de groep kinderen die blijkbaar een leuk spel aan het spelen is.

Het groepje dat de 'Lus' (Rus – het is Chinese dag) zoekt, passeert, en ik loop mee. Het aantal kinderen groeit gaandeweg aan, op den duur doen vijftien kinderen mee met het zoeken naar deze Russische spion, die een meisje vermoord zou hebben. We lopen het speelterrein rond op zoek naar de in het zwart geklede Lus, en er is veel animo en groepsgevoel, iedereen neemt ook het woord 'Lus' over. Een pseudo-rus vlucht weg en iedereen rent er achteraan. In de keuken, waar hij naartoe rende, vinden de kinderen een tip. Er moeten tien handtekeningen verzameld worden van animatoren om zo een volgende tip te vinden. Daarna volgen nog andere opdrachten. (...)

Na een tijd is de Rus gevonden en wordt hij gevangen genomen. Een tiental kinderen errond. Ze willen hem in de kelder stoppen of "onthoofden". De Rus heeft nog camera's met foto's verstopt en ze brengen hem weg om die nog te zoeken.

(...) De Rus is erin geslaagd om opnieuw te ontsnappen. Iedereen achtervolgt hem. Even later is hij weer gevat, met twaalf kinderen in zijn zog. Het spel van de Rus blijft veel kinderen de hele tijd boeien. De tips op papier zijn een soort cluedo. "Hij heeft een meisje vermoord met een schop in het kleuterlokaal!" hoor ik een jongen

zeggen. De animatoren leggen wel nog eens uit dat het maar “een spelletje was”, “iedereen leeft nog”. Want sommige kinderen gaan er wat hard in op.

Uiteindelijk wordt een bom gevonden in het kleuterlokaal. De Rus, de bom en 22 kinderen zijn nog samen, enkele minuten nadat de eigenlijke speelpleindag is afgelopen. Het spel heeft anderhalf uur geduurd.

Dat er minder zorgen zijn over het mogelijke afhaken van kinderen, zorgt er ook voor dat de verplaatsingen van een groep deelnemers van een geleid spel in een open aanbod, een stuk informeler kunnen gebeuren dan wanneer deelnemers ‘moeten’ meedoen met het spel.

De kleuters die voor de activiteit ‘hoofdelf worden’ kozen, spelen al een poosje “schipper mag ik overvaren” op de asfalt voor de gebouwen. Er zijn een tiental kleuters. Een zestal kleuters knutselt buiten op de picknicktafel aan het grote paasei. Even later is ‘Schipper mag ik overvaren’ gedaan, en het groepje kleuters gaat elders heen, al babbelend. Van ‘een rij maken’ is hier geen sprake.

Niet elke open werking begint even open

In één van de geobserveerde werkingen met een open aanbod, bleek het spel bij de groep kleuters een pak minder ‘open’ van aanpak dan bij de lagereschoolkinderen. Heel de organisatie van de dag was een stuk strikter dan bij de oudere kinderen, en ook in hun spel werd meer structuur gebracht. De animatoren probeerden het spel met de (zeer grote) groep kleuters telkens gezamenlijk te beginnen. Met een grote groep kleuters is dat eigenlijk onbegonnen werk. Meteen of na een tijdje wordt er dan ook toegegeven aan de wens van kleuters om hun eigen ding te doen, maar dat lijkt meer ‘omdat het toch niet lukt’.

[Alle kleuters krijgen een verhaal te horen over een prinses die door de kleuters geholpen moet worden. En daartoe zullen er buiten spelletjes gespeeld worden op het grasveld.]

We stappen in groep naar het grasveld. Ik heb meteen een paar kleuters aan mijn hand. De animatoren doen een poging om alle kleuters in een grote kring te laten zitten. Onderweg passeren we langs wat paddenstoelen die in het gras groeien. Daar blijven meer dan 10 kleuters bij plakken, om ze te plukken. Een meisje geeft er twee aan mij: “voor jouw broer. En voor jouw mama.” Een animator komt uiteindelijk de kinderen halen en zegt dat ze de paddenstoelen moeten laten staan omdat ze giftig zijn. Andere kinderen willen liever niet in de kring, hangen aan de nadars die dit grasveld van het speelterrein voor de grotere kinderen scheiden, gaan wat opzij achter elkaar lopen.... De animatoren doen veel moeite om iedereen in de kring te krijgen. Ondertussen, terwijl ze in de kring wachten, zijn kinderen bloemetjes aan het plukken in het gras.

Een animator doet een poging om een kringspel op gang te krijgen, maar meteen is al duidelijk dat de meeste kleuters liever (zelf) gaan spelen. Dus moeten de kleuters kiezen: ofwel hier in de kring, ofwel naar de kleuterspeelplaats. De meeste kinderen gaan meteen naar de kleuterspeelplaats. Daar kunnen ze gewoon vrij spelen. 15 van de 80 kinderen blijven op het grasveld voor de kringspelletjes.

1.3. Periodes van ‘vrij spel’ zonder activiteitsaanbod

In werkingen met een gesloten aanbod komt het vaak voor dat de tijd tot aan een collectief moment zoals de middagpauze wordt overbrugd met een kwartier of een half uur ‘vrij spelen’. De geplande activiteiten zijn voorbij, maar het is nog geen etenstijd. Een periode van ‘vrij spel’ rekt het georganiseerde spelen niet nodeloos en geeft kinderen en animatoren wat ademruimte.

Animator: “Oké, ge moogt nu allemaal een halfuurtje vrij spelen”

“Jeeej!” Iedereen rent weg.

Toch is daarna niet altijd intens spel te zien. Dat kan te maken hebben met vermoeidheid – dit komt altijd op het einde van een speelperiode – maar ook met een gebrek aan ondersteuning. De kinderen maken wel gebruik van de ruimte en het eventuele materiaal, maar worden op dergelijke momenten niet altijd actief ondersteund of op ideeën gebracht door animatoren, en moeten het qua materiaal soms doen met niet meer dan een paar ballen om mee te spelen.

Toch zijn er ook animatoren die in dergelijke periodes gewoon meespelen

[In een afsluitende overbruggende periode van vrij spel op het einde van de dag] Eén van de meisjes wil op de rug zitten van de animator. Deze stemt toe en gaat rondlopen met het meisje op zijn rug; die heeft het duidelijk naar haar zin. Twee jongens gaan om beurt in een ton zitten waar de andere vervolgens aan draait. Een beetje later vervoegt de animator de beide kinderen en gaat hij ook zitten in de ton. De 2 andere kinderen draaien nu samen aan de ton, en de animatoren draait rondjes om zijn as. Een beetje verder zie ik 2 meisjes op de schommel zitten, en vragen aan de andere animator om hen te duwen. Deze duwt hen, elk om beurt.

Na het middageten volgt vaak ook een periode waarin ‘vrij’ gespeeld wordt. Opnieuw is dan allerlei spel te zien, maar vaak zijn de animatoren dan meer betrokken op het spel omdat het niet het afronden van een lange spelvoormiddag is, maar een apart tijdsblok dat ook zo voorzien is. Het spel wordt dan gedragen door de kinderen zelf, maar animatoren zijn dan vaak gewoon een speelkameraad voor kinderen: ze zitten met hen op de wiplank, achtervolgen kinderen, laten zich geblinddoekt leiden door een kind...

Doorgaans kunnen de kinderen in deze periode ook materiaal ontlenen.

Bovendien is deze periode op werkingen met een gesloten aanbod dé periode bij uitstek waarop kinderen echt tot uitgebreider zelfgeorganiseerd spel komen: het dán dat kinderen beginnen aan fantasiespel dat enige tijd vraagt – een rolverdeling, het ontwikkelen van een verhaallijn – of dat ze kampen bouwen.

1.4. Een tussenvorm: spelen in hoeken

Speelpleinen bedenken tussenvormen tussen een meer gesloten en een meer open activiteitsaanbod. Zo is er regelmatig spel in ‘hoeken’ te zien. Een ‘casinospel’, waarbij kinderen, gewapend met jetons, diverse soorten spelletjes kunnen doen die meestal maar een beperkte begeleiding behoeven, brengt kinderen samen in een ruimte vol spelimpulsen maar tegelijk zonder dwang om voortdurend met een spel bezig te zijn: ze kunnen vrij makkelijk van het ene spel naar het andere gaan. Het gaat hier om casinospelletjes zoals roulette of 21'en, maar evenzeer om spelletjes zoals vier op een rij of twister. Het is de sfeer van een hele hoop spelletjes die je kan afwerken in de volgorde zoals je zelf wil en waar je al dan niet langer blijft bij hangen, die dit systeem voor kinderen erg aantrekkelijk maakt. In deze geleide werking is dat voor hen een heel andere vorm van speelorganisatie dan zij gewoon zijn.

In geleide werkingen zien we dat kinderen hier lange tijd geboeid mee bezig kunnen zijn, zonder dat er conflictsituaties ontstaan. De meeste kinderen zijn sterk betrokken op het verzamelen van jetons (door spelletjes te winnen) en op het spel waar ze mee bezig zijn, en schakelen vlot naar een ander spel over wanneer ze daar zin in hebben. Een paar kinderen slenteren eerder doelloos rond zonder veel deel te nemen. Pas na een vol uur beginnen enkele kinderen rond te rennen en elkaar te achtervolgen; wanneer dat zes kinderen worden, komt de eerste opmerking van een animator (“zeg, ga je dat een keer stoppen, ja”). De drukte neemt geleidelijk aan toe; een jongen begint op zichzelf een spel te verzinnen door stoelen plat te leggen op een rij. Zijn spel wordt verstoord omdat een andere jongen de stoelen omver loopt.

Een dergelijk systeem past ook moeiteloos in een werking met een open aanbod.

De uitleenwinkel gaat dicht, want vandaag is een speciale dag, de laatste dag. Dus is de arena helemaal heringericht. Animatoren verdwijnen om zich voor te bereiden. Ze hebben een paar oudere kinderen de opdracht gegeven om de arena een beetje te bewaken. Dat geeft geen problemen, overal zijn kinderen aan het spelen en niemand wil per se in de arena.

(...) Er zijn heel veel kinderen en animatoren verzameld in de arena. Er is een heel toneel over een paar boeren die kippen aan het kweken zijn, bijwijlen zeer grappig. In de twee tenten bij de arena zijn allerlei knutselactiviteiten. Daarmee kan je geld verdienen dat je in een broedmachine kan steken (een soort automaat met een groot ei erin). Je kan een gipsei maken, een paashaas maken, een ei beschilderen, koekjes versieren, een mandje maken van plastic bekertjes (iets wat de animator zelf ook niet lukt). Veel kinderen verdringen zich rond de kraampjes.

De kraampjes zorgen voor een veel grotere concentratie aan kinderen op het terrein dan anders, ook al zijn het allemaal knutselactiviteiten. Centjes verdienen om het ei te laten uitbroeden is een extra motivatie.

Na een uur zijn de kraampjes nog altijd druk. (...) Bij de kraampjes roept een paashaas: "Er zijn nog centjes nodig!!" Twee meisjes die madeliefjes aan het plukken waren in het grasveld, gaan terug naar de kraampjes.

Een half uur later zijn er een kleine 40 kinderen bij de kraampjes, en het is nu veel rustiger dan daarnet.

Na 15u30 zijn er geen kraampjes meer. Kinderen gebruiken de kraampjes en de omgeving nu als plek om verstoppertje te spelen.

Spelen in hoeken gebeurt zowel in werkingen met een open als met een gesloten aanbod. Het verschil zit dan vooral in de vrijheid die kinderen al dan niet hebben om de activiteit naar eigen goeddunken te verlaten (of er gewoon wat staan te niksen) of er terug bij te komen.

1.5. Waardering bij kinderen

"Wat doe je zoal op het speelplein?"

S.: "Spelletjes spelen en spelen."

"Wat is het verschil?"

S.: "Spelletjes is met dingen spelen en spelen is gewoon spelen."

Spelletjes blijkt spel te zijn dat door animatoren geleid is, en spelen is meer op eigen initiatief. Afwisseling is volgens S. het beste.

Omdat kinderen nu eenmaal verschillend zijn en omdat ze niet altijd zomaar kunnen kiezen of ze naar de speelpleinwerking komen of niet, is het logisch dat sommige kinderen eenzelfde werking leuk kunnen vinden en andere helemaal niet. Toch waren er werkingen waar een opvallend grote meerderheid van de kinderen waarmee we spraken vaak spontaan zeiden dat het er 'superleuk' was en daarbij enthousiasme uitstraalden, terwijl de waardering op andere werkingen over het algemeen een stuk negatiever was of de kinderen een veeleer gelaten indruk gaven: 'zo is het nu eenmaal'.

De mate van vrijheid is voor kinderen wel degelijk een cruciale kwestie.

Kinderen lijken in een werking met een gesloten aanbod heel uiteenlopende momenten te vatten onder de noemer 'je mag je goesting doen': dat zijn zowel structureel ingebouwde momenten zoals het vrij spel na het eten en de regelmatig terugkerende maar meer toevallig voorvallende momenten van vrij spel na het aanbod (in afwachting van etenstijd), als wachtmomenten tussen spelletjes door of het overbruggen van de tijd tussen het weghangen van jassen en het begin van het aanbod met de speluitleg. Ook kunnen kiezen tussen verschillende spelletjes sluit aan bij 'je goesting mogen doen'. Die vrijheid waarderen kinderen heel erg; toch zeker de oudere kinderen, die dergelijke voorkeuren beter kunnen expliciteren. Tegelijk waarderen ze een *evenwicht* tussen geleide spelmomenten en 'je goesting kunnen doen'.

Soms is er *keuze* tussen te volgen activiteiten. Dat waarderen kinderen sterk, omdat ze dan niet moeten meedoen met iets wat ze zeker niet leuk zullen vinden.

Het 'moeten meedoen' met geleid spel wordt soms sterk afgedwongen en dat wordt zeker door de wat oudere kinderen niet geapprecieerd. "Dat is oneerlijk want dan moeten we meedoen," zegt een meisje van 12. Wie niet meedoet, mag dan van de leiding de hele dag niet meedoen, zegt ze, "en dan doe je toch maar mee."

Soms vragen de kinderen zelf om vrij te mogen spelen. "En als ze dan ja zeggen, is het vrij spel. De meeste hebben dat liever, omdat je dan meer mag doen wat je wil."

'Vrij spel' – de term wordt door kinderen en animatoren gebruikt – is leuk "als de animatoren meespelen". Dat komt op heel veel speelpleinen terug; dat is echt belangrijk. Kinderen noemen dan de animatoren die consequent meespelen met naam.

De vrije momenten vinden kinderen over het algemeen heel leuk, maar die waardering vermindert heel sterk wanneer kinderen in hun eigen spel worden beperkt en de 'vrijheid' dus minder groot is dan ze lijkt omdat er gewoon minder mogelijkheden tot spel zijn. Bijvoorbeeld mogen kinderen niet op een bepaald deel van het terrein komen dat voor hun spel ideaal zou zijn – ze mogen bijvoorbeeld alleen naar het voetbalveld als er een animator meegaat –, en dat frustrert hen.

Een open aanbod wordt door veel kinderen uitdrukkelijk gewaardeerd.

De jongen ging vroeger naar een opvang, hij weende altijd dat hij 'naar het speelplein' wou. Want in de opvang moet je meedoen met de spelletjes, hier kan je altijd kiezen en doen wat je wil, en daarom is het hier leuk. Het leukste zijn de drankjes en ijsjes, de kampen die je kan bouwen, en ook de activiteiten zijn leuk.

"Je bent hier vrij."

"Putten graven, en kampen bouwen."

"Het is leuk dat je hier kampen kan bouwen en in de bomen kan klimmen."

"Het leukste op het speelplein is kampen bouwen."

In het eethuisje zeggen de kinderen dat het leukste is

- dat er verschillende leeftijden door elkaar zijn, maar dat de activiteiten toch apart zijn [de voorgestelde activiteiten zijn duidelijk gericht op ofwel kleuters, ofwel lagereschoolkinderen];
- "meer in contact komen met de natuur", niet altijd achter je iPad zitten maar bij je vriendinnen zijn,
- en dat je alles mag.

Kinderen die nochtans net daarvoor waren moeten weggaan van een plek die eerder voor kleuters is voorbehouden, zeggen dat ze het speelplein "superleuk" vinden, allemaal bevestigen ze dat. "Alles" is leuk zeggen ze, "we krijgen chips", "we mogen doen wat we willen", kampen bouwen, "we kunnen hier spelen zonder dat er iemand bij ons is, alleen met vrienden". De meisjes vragen of ik al op een ander speelpleinwerking in de buurt geweest ben. "Het is daar precies een gevangenis, met al die tralies."

Heel veel kinderen deelden die positieve waardering, al was er ook een meisje dat zei dat ze 'niets' het leukste vindt op dit speelplein: ze zegt dat ze liever op reis gaat. Morgen gaat ze op reis, zegt ze.

Een meisje van zes zegt: "de activiteiten vind ik het leukst", hoewel ze nu niet met de activiteiten meedoet. Dat zie je op deze door kinderen geliefde speelpleinwerking wel vaker: ze spelen hun eigen spel, maar zeggen tegelijk dat ze (ook) de activiteiten leuk vinden.

S. vertelt me dat er hier altijd wel iets te doen is. Als je je verveelt hier kan je aan de animatoren vragen om een spel. Dan spelen ze met je. Dat vindt ze leuk.

"Het speelplein is leuk, want je kan altijd kiezen uit verschillende animaties." Het is niet zo erg dat het regent, "dan is de sportzaal open en kan je daar spelen."

Het meisje van elf zegt dat ze het leuk vindt dat er hier "allemaal verschillende dingetjes" zijn. Ze wijst in het rond, en maakt me duidelijk dat ze bedoelt dat hier veel verschillende plekken zijn om te spelen. Het is ook leuk dat je hier film kan kijken als het regent. Ze heeft spijt dat ze er dinsdag niet bij was, toen hebben ze Frozen gekeken. Ze zegt dat ze soms ook naar een andere speelpleinwerking gaat, maar dat het daar kleiner is. Daar zijn minder "verschillende dingetjes". Het is ook leuk dat je hier vrij kan spelen. Ze speelt hier met kinderen van verschillende leeftijden. Soms eens de kleintjes, soms eens bij de groten hangen.

Toch is de waardering van een werking met een gesloten aanbod daarom niet per se negatiever. Een werking die bijzonder gesloten georganiseerd was en waarin kinderen echt nauwelijks de tijd hadden om eigen spel te spelen, hield de kinderen zeer sterk geboeid en zowat alle kinderen zeiden er dat het op het speelplein superplezant is, door de leuke activiteiten en animatoren. De kwaliteit van het aanbod en de enthousiasmerende houding van de animatoren zijn cruciaal in de waardering van een werking met een gesloten aanbod.

Ook is er de vaststelling dat de sterkere leiding in geleid spel maakt dat er vaak **minder conflicten zijn tussen kinderen onderling dan in 'vrij spel'**. Conflictsituaties bestaan zeker, wanneer kinderen hebben proberen vals te spelen of wanneer kinderen ruwer beginnen te spelen dan voorzien. Een snelle tussenkomst van een animator kan dit heel snel ontmijnen, waardoor de kinderen opnieuw op het spel zelf gefocust zijn.

Desondanks zochten kinderen ook in deze werking actief vrije momentjes op: door te trachten om in het georganiseerde spel wat uit het zicht te verdwijnen en niet heel actief mee te doen; of (bij de oudere kinderen) door momenten onder elkaar en zonder de leiding te zoeken.

Ze komen hier zo goed als elke dag, en komen hier graag. Want ze spelen hier leuke spelletjes, en het zijn leuke animatoren. Een meisje vraagt of ik al gezien heb dat ze dan “daar” zitten. Ze wijst naar hun plekje. Ze zitten daar altijd met een vast groepje zegt ze. Dat is gezellig. “Of achter de tent. Of het podium” zegt een ander meisje. Blijkbaar zitten ze de afgelopen dagen soms ook wel achter het podium, “omdat ze ons daar niet kunnen zien”. Dan kunnen ze eens dingen zeggen die iemand anders niet mag horen.

De drie meisjes (9-10 jaar) komen praktisch elke dag en komen graag. Ze doen hier leuke activiteiten. Ik vraag welke plekjes ze leuk vinden op het speelterrein. Ze zeggen dat ze graag achter dit lokaal zitten. Daar maken ze kampjes.

Ook de eigen inbreng in georganiseerd spel is belangrijk.

Gisteren is het blijkbaar wel echt leuk geweest, vertellen de jongens van de derde graad. De kinderen hadden niet zo veel zin. De leiding had gevraagd ‘wat gaan we spelen?’. “We geraakten er niet uit, de een wou dit spel en de ander dat... en dan hebben we dat gedaan van die doos. Iedereen heeft op een blaadje een spel gezet en in de doos gedaan. En dan moest je een kaartje trekken en dan deden we dat spel... Dat was leuk!”.

Op een speelplein dat in de voormiddag met een gesloten keuze-aanbod werkt (de kinderen moeten bij de activiteit van hun keuze blijven) en in de namiddag met een open aanbod (vrije spelen of activiteiten waaruit kinderen vrij mogen vertrekken) zeggen veel kinderen dat ze voorkeur geven aan de namiddag.

De meisjes vinden het in de namiddag leuker. Dan is het keuze. “Soms is dat [in de voormiddag] kei lang en dan moet je iets saai doen, dat is tof dat je snel iets anders kan doen.”

Kinderen vergelijken de speelpleinwerking soms met andere speelpleinwerkingen of met andere jeugdwerkvormen, en ook dan is vrijheid, samen met ‘leuke spelletjes’ en ‘leuke moni’s’ hét ijkpunt.

Tiener (12): “Grabbelpas vind ik minder leuk, want dan moet je altijd in groep samen blijven, op dit uur daar zijn of op dat uur ginder... Ik doe liever speelplein”. In een ander gesprek zegt een jonger kind iets gelijkaardigs: “Grabbelpas vind ik minder leuk. Dan moet ik altijd alles in groep doen en samen blijven, dan moet je altijd op tijd zijn op de afgesproken plek, want anders komen ze je zoeken. En ook, ik vind de moni’s bij grabbelpas minder leuk dan bij het speelplein. Maar volgende week ga ik nog eens drie dagen Grabbelpas proberen. Want nu zijn het nieuwe monitoren.”

Ze zegt dat ze al naar heel veel speelpleinwerkingen geweest is die niet zo leuk waren. Deze werking vond ze meteen leuk. “Het zijn hier lieve moni’s, je mag hier vanalles dat ergens anders niet mag.” Ik vraag hen wat, en ze zeggen allebei met een glimlach dat ze hier chips mogen. S. zegt dat dit echt niet mocht op andere speelpleinwerkingen. Ze zeggen wel dat er hier eens ruzie is.

“Soms zijn de activiteiten leuk, soms is het saai” zegt een meisje van tien. Nu is het bijvoorbeeld saai. Twee meisjes zijn al naar andere dingen geweest in de vakantie en daar vonden ze het echt niet leuk. Hier is het zeker beter.

2. Het activiteitenaanbod

Animatoren, andere kinderen en het terrein en materiaal zetten kinderen aan tot spelen. ‘Immateriële speelaanleidingen’ doen dat ook: een al dan niet verplicht te volgen aanbod aan activiteiten (‘spelletjes’). Terwijl het terrein of de andere kinderen het spel eerder ondersteunen en voeden, sturen georganiseerde activiteiten meer: ze geven zélf een bepaalde inhoud en richting aan het spel. Ze zijn ‘een soort spel’ met welbepaalde kenmerken: meestal heeft de activiteit ook een duidelijke naam – ‘chinese voetbal’, ‘het grote smokkelspel’, ‘een megapaasei knutselen’.

Kinderen zijn betrokken bij het spelaanbod door de inhoud ervan. Het zijn ‘leuke’ spelletjes, die plezier geven omdat ze spannend, grappig, uitdagend... zijn. En het zijn ‘niet altijd dezelfde spelletjes’: er zit variatie in de soorten spel.

Ook de ‘vorm’ waarin die spelletjes worden aangeboden maakt veel uit. Worden ze goed uitgelegd, loopt de organisatie gesmeerd, spelen de animatoren in op wat er gebeurt? En wordt er extra pit gegeven door een thema of door inkleding, zodat de beleving méér inhoudt dan louter spelletjes spelen?

2.1. 'Het zijn leuke spelletjes'

2.1.1. De soorten aangeboden activiteiten

Een gevarieerd aanbod kan de uiteenlopende interesses van de heel verschillende kinderen die naar de speelpleinwerking komen, aanspreken. Die variatie kan liggen in een keuze tussen activiteiten die uiteenlopend van aard zijn, of in een **afwisseling** van heel diverse activiteiten die kinderen worden aangeboden: nu eens dit soort spel, dan weer dát soort activiteit.

Met die variatie bleek het – toch zeker als we de afwisseling doorheen een dag of enkele dagen bekijken – op de geobserveerde speelpleinwerkingen goed gesteld. We zagen op vrijwel alle speelpleinen in de aangeboden activiteiten een variatie van hevig, fysiek en rustig spel, van groepsspelletjes en activiteiten die veel individuele inbreng laten, van wat in het Engels 'game' genoemd wordt (wedstrijdachtig spel met duidelijke regels, winnaars en verliezers...) en 'play' (spel dat bouwt op hoe een spel(idee) zich spontaan ontwikkelt: 'een Chinese muur bouwen in het zand!').

Er is spel waarin kinderen, weliswaar in een groepsomgeving, toch vooral individueel bezig zijn. Dat is meestal het geval in de vele knutsel- en tekenactiviteiten die we in allerlei variaties zagen, of in armbandjes maken. Maar bijvoorbeeld ook in denkspelletjes zijn kinderen vooral met hun eigen spel bezig. Aan de andere kant van het spectrum zijn er echte groepsspelletjes, zoals kringspelletjes allerlei, en heel wat regelspellen (chinees voetbal, dikke bertha, voetballen en ander sportachtig spel...). Bovendien zijn er veel activiteiten waarin kinderen als groep een doel moeten bereiken en waar het teamgevoel overheerst. Als alle kinderen een ontsnapte moordenaar moeten zoeken en gevangen nemen, creëert dat een enorm groepsgevoel.

We zagen op de speelpleinwerkingen ook een grote afwisseling tussen meer actief en hevig spel, en meer rustig spel. Er waren allerlei variaties van sportachtig spel, waarbij wel heel overwegend balspelen. Er waren ruige legerparcours spelletjes, grote bosspelen en allerlei actieve variaties van tikkertje. Maar er waren ook heel rustige creatieve activiteiten en er werden posters ontworpen, klapspelletjes gespeeld, er was snoezelen, er waren denkspelletjes en allerlei dictie-oefeningen.

Veel spel was sterk geregeld: allerlei sporten, klassieke spelletjes als 'dikke bertha' of 'potteke stamp', estafettespelen... Maar we zagen ook heel veel meer losse activiteiten die wel vaak een zeker einddoel hadden, maar die heel veel ruimte voor de inbreng van kinderen gaven. Dat was het geval voor veel dans- en knutselactiviteiten, toneel, tekenen met krijt, een filmpje maken, iemand als een mummie in wc-papier wikkelen, met cement werken, zich verkleden, graffiti...

In het algemeen was er ook heel veel afwisseling tussen wat echt 'spelletjes' zijn enerzijds, en activiteiten die kinderen boeiend vinden anderzijds, zoals koken, dansen, een filmpje maken...

Een **aanbod organiseren kan veel invullingen krijgen**. Het is duidelijk dat speelpleinwerkingen weten dat klassieke (groeps)spelletjes alleen nooit alle kinderen kunnen boeien. **Er is aanbod dat erop gericht is om het (min of meer) autonome spelen van kinderen te stimuleren** en te ondersteunen, zoals sommige knutsel- en dansactiviteiten, of een casino of kermis met diverse activiteiten in speelhoeken waartussen kinderen zich vrij kunnen bewegen. Het kan ook inhouden dat kinderen vooral materiaal ter beschikking wordt gesteld waarmee ze vrij kunnen spelen (al dan niet met een spelimpuls in het begin die het spel wat richting geeft).

Zo zijn er op een dag een hoop fietsjes beschikbaar voor kleuters, waar de kleuters dan vrij mee kunnen rondfietsen. Er is niet echt een parcours voorzien, maar de kinderen fietsen een hele tijd door elkaar en blijven daar intens mee bezig. Velen zijn ook echt aan het oefenen om goed te kunnen rijden. Ze rijden wel eens in elkaars weg, maar dat lijkt hen niet te deren. De animatoren komen weinig tussen; ze helpen gevallen kinderen recht en regelen alleen een beetje als er problemen zijn of als kinderen eens van fiets moeten verwisselen. Als oudere kinderen opduiken, helpen die de jongere kinderen wat. Maar het zijn de kinderen zelf die, ondersteund door het materiaal, de activiteit dragen.

Bepaalde activiteiten kunnen kinderen veel autonomie geven – ook al zitten ze in een 'gesloten aanbod'- omdat de opdracht samen gaat met een rustige, informele sfeer. Knutselen, tekenen of koken koppelt een **grote betrokkenheid van kinderen** – ze creëren letterlijk iets en zijn daarop gericht – aan een **losse, informele sfeer** waarbij kinderen

onder elkaar babbelen over van alles en nog wat, vaak over iets van thuis of dingen die ze hebben meegemaakt. De animatoren geven instructies en helpen wat, maar hun rol kan vaak relatief beperkt blijven.

Er is soms ruimte voor de inbreng van kinderen in een georganiseerde activiteit, wat vaak leidt tot een grote betrokkenheid van de kinderen.

Voorbeelden daarvan zagen we in **dance battles** die door animatoren werden opgezet, maar waarin het grotendeels de kinderen zijn die de uiteindelijke sfeer vormgeven en vaak ook de muziek gaan kiezen en elkaar de moves aanleren, zodat de animatoren het initiatief van de kinderen volgen en erop inspelen (zie **Hoofdstuk Andere kinderen**). Andere voorbeelden zijn kook- of knutselactiviteiten die kinderen, wanneer ze voldoende houvast geven (een opdracht of idee, praktische ondersteuning en technische bagage), heel betrokken en op hun eigen tempo een eigen creatie laten vormgeven.

Waardering

De waardering voor de speelpleinwerking hangt bij kinderen sterk af van de vrijheid die ze ervaren en van het al dan niet meespelen van animatoren (met name tijdens de periodes van 'vrij spel'), maar ook van het aanbod. Het is **keileuk, het zijn toffe activiteiten**. Oudere kinderen hebben daar al een goed zicht op: ze wijzen erop dat het terrein gebrekkig is of te wensen overlaat bij regenweer, of dat het materiaal beperkt is (of 'op' is aan het einde van de zomer), of dat het "altijd dezelfde spelletjes" zijn en dat ze zich vaak moeten aanpassen aan de jongere kinderen die meespelen [in het geval van een werking waarin alle lagereschoolkinderen één groep vormden].

De **variatie in het spel** is belangrijk in de waardering: 'altijd dezelfde spelletjes' is synoniem voor een saaie speelpleinwerking. Die waardering van variatie kan soms over verschillende vormen van jeugdwerk heen gaan: "Bij de KSJ doen we ook veel spelletjes. Maar als we hier dan weer dezelfde doen, dan is dat saai," zegt een twaalfjarig meisje.

2.1.2. Betrokkenheid bij het aanbod

Georganiseerde activiteiten zijn soms groots en speciaal, ze beloven iets anders dan anders. Kinderen kunnen daarnaar uitkijken: al dagen van tevoren wordt er gepraat over de politie die naar het speelplein zal komen en een fietsparcours zal maken, of over de tweedaagse met overnachting voor de oudsten. Die gedeelde anticipatie is iets wat het eigen spel van kinderen zelden kan oproepen.

De kinderen van 8 à 10 jaar spelen een legerspel in het thema van de tweede wereldoorlog. "Leg de autobanden maar in een legerparcours" zegt animator G. De kinderen moeten zo snel mogelijk door de banden heen stappen. De laatste krijgt een eerste 'handicap'. "Ik heb maar kleine beentjes!" klinkt het al uit de mond van een meisje.

Een eerste jongen probeert het al even, een andere gaat kort daarna. Er volgen dan een aantal meisjes. Eén van de jongens is het parcours doorgeraakt en kijkt om. Hij lacht wanneer hij ziet dat een meisje half struikelt over de laatste banden, net voor een ander helemaal voorover valt. Ze zet haar handen en haar lange haren vallen voor haar gezicht. Ze gieren het uit, inclusief het meisje zelf.

Daarna wordt het parcours 'echt' afgelegd en de tijden worden opgenomen en af en toe verbeterd. Gejuich, bewonderende kreten en gelach wanneer iets niet lukt, weerklinken.

Animator G. breidt er een verhaaltje aan. Reza zei dat ze de laatste banden in het parcours niet over kon geraken. Zij is volgens G. haar arm kwijtgeraakt tijdens een ontploffing. De leiding ductapet haar arm achter haar rug, zodat het lijkt alsof ze maar één arm heeft.

Het spel gaat verder, met orders als "verspreiden" (zich zo snel mogelijk verstoppen) en "charger" (om het snelst een heuvel oplopen). De laatste die aankomt krijgt een 'handicap', zoals Reza. G. vertelt nog wat de leukste handicap volgens de animatoren is: je bent een been kwijt en krijgt een kruk in de plaats op je been getapet. Hij doet het even voor zonder tape. De kinderen lachen maar trekken hun wenkbrauwen ook onder de indruk op. Niemand wil die handicap, zoveel is duidelijk.

"Goed, wij gaan wandelen." De kinderen staan allemaal klaar aan de rand van het bos, waarvan het pad een heuvel oploopt. "Charger!" Een jongen is de laatste, maar een animator zegt "dat hij er met de schrik vanaf komt." Ondertussen verdwijnen de kinderen het bos in, op weg naar een nieuwe opdracht.

Wisselende betrokkenheid

De aankondiging van een spel lokt meestal meteen enthousiasme uit, of niet – teleurstelling, afwijzing. Om kinderen te overtuigen om bereidwillig ‘mee te doen’, stellen animatoren soms een beloning in het vooruitzicht. Ze verbinden verschillende spelletjes met elkaar, en bij elke afgewerkte opdracht krijgen de kinderen een puzzelstukje die een schat of iets dergelijks moet opleveren. “Als iedereen meedoet, dan krijg je een puzzelstuk. Anders niet.”

Hoe dan ook wisselt de betrokkenheid tijdens een spel nu en dan. Soms wordt een wat vastgelopen of langdradig geworden spel plots weer spannend. En **ook onder de kinderen onderling** kan de betrokkenheid sterk verschillen. Er zijn kinderen afgehaakt en ze zeggen dat het saai is, terwijl andere kinderen volop in hetzelfde spel opgaan, vol enthousiasme en concentratie het spel goed willen spelen... Volgend fragment illustreert die wisselende en verschillende betrokkenheid.

In het grote lokaal hangen een stuk op 5 ballonnen tegen de muur. Een animator test uit of het lukt om die kapot te maken door een zelfgemaakt pijltje (met papier en een tandenstoker) door een (te korte) blaaspijp te blazen. Het kost hem wat moeite, maar na een paar keer proberen ploft er een ballon met veel kabaal. De kinderen schrikken eerst, en juichen meteen daarna bij het spektakel. Ze zijn allemaal enthousiast om het zelf te proberen (stuk of 9 kinderen). De animatoren zetten hen in een rij en laten hen om beurt proberen (er is 1 blaaspijp).

Het enthousiasme daalt vrij snel weer wat, omdat het best moeilijk is om een ballon te ploffen. Kind na kind probeert, maar het wil maar niet lukken. Na een minuut of 3 beginnen de kinderen wat onder elkaar te praten, en staat ook niet iedereen meer in de rij. Een animator gaat een doos Dominosteentjes halen en vraagt wie er voor hem een spoor kan bouwen van de ene naar de andere kant van de kamer. Een stuk of 5 kinderen snellen enthousiast naar de domino, en beginnen meteen te onderhandelen over wat ze juist moeten doen, en hoe ze dat kunnen proberen.

Ondertussen knalt R. een ballon kapot. Hij kijkt trots rond, terwijl iedereen in het lokaal kijkt en juicht vol ontzetting. Er komen terug een aantal kinderen bij in de rij staan. Maar al snel gaan de ballonnen eraf. De animatoren besloten dat het tijd werd voor een volgend spel, dus de ballonnen mogen kapot getrapt worden. T. en een paar andere jongens springen er al een paar kapot. Er blijft er nog 1 over, waar een meisje mee bezig was. Het lukt haar niet meteen, waarop de jongens het direct van haar willen overnemen. Een animator houdt de andere kinderen weg van de ballon. Het meisje gaat er op staan, maar de ballon gaat niet kapot. Hij springt alleen weg. De jongens roepen door elkaar naar het meisje hoe ze de ballon kapot moet doen. De ballon vliegt nogmaals onder haar schoen vandaag en gaat de hoogte in. T. pakt hem uit de lucht, legt hem op de grond en springt er keihard op. Hij gaat kapot. T. kijkt naar het meisje en zegt zacht “Voilà, zo”. Iedereen in het lokaal was aan het kijken en lacht bij de plof.

Soms is een nieuwe stap in het spel voldoende om weer snel betrokkenheid te creëren. Het vouwen van vliegertjes duurde wat lang, de meeste kinderen zijn klaar en staren wat voor zich uit. Maar als er dan plots stiften op tafel komen, beginnen de meeste kinderen driftig hun vliegertjes te kleuren.

Anderzijds ligt een wat stroef verlopende activiteit ook mee aan de basis van een schommelende betrokkenheid. Een groepje kinderen dat samen met animatoren een auto in elkaar knutselt, is erg enthousiast over de activiteit, maar de betrokkenheid valt regelmatig even weg omdat de auto telkens weer uit elkaar blijkt te vallen, zodat hij weer gerepareerd moet worden.

We zagen kinderen op het speelplein onder meer betrokkenheid halen uit...

- De eigen plannetjes en tactieken om een spel te winnen: de regels trachten te omzeilen, achteloos doen alsof je niet in het spel geïnteresseerd bent om dan toe te slaan op het juiste moment.
- Ervaringen delen en opgaan in de groep: Samen iemand als mummie inwikkelen in wc-papier, een kringspel dat goed loopt.
- Een spannend spel, competitie.

De kinderen die wel meespelen gaan op in het spel. Ze vinden het spannend en rennen met opgewonden gezichten.

Sommigen doen het parcours echt traag, anderen doen het toch met wat meer competitiegeest. Er ontstaat zowaar een beetje een competitie sfeer.

- Een grappig spel

Ze gaan het teletubbyspel spelen. Eerst moeten ze allemaal oefenen met snelwandelen, en met schudden met de poep. Dat roept wel wat gelach op bij de kinderen. Het teletubby-tikkertje komt neer op snelwandelen en met de buiken tegen elkaar botsen. Dat vinden de kinderen die meedoen wel grappig.

- Het spel prikkelt de verbeelding – ook al stelt de activiteit op zich niet zoveel voor

Een van de activiteiten, voor de grote, is voor een ei zorgen. De kinderen krijgen elk een ei, op de picknickbanken voor de gebouwen. Ze schilderen er een gezicht op, geven het ei een naam, schrijven dat er soms ook op. Het ei is je kindje en de bedoeling is om het tot de middag heel te houden, terwijl je ondertussen nog spelletjes speelt. De spelletjes zelf hebben daar op zich niets mee te maken. De activiteit heeft wel succes, zeker vijftien kinderen doen mee en ze vinden het wel een leuk idee. Op zich stelt het spelletje weinig voor, maar er komen meteen ideeën bij de kinderen over hoe het ei/kindje aan zijn einde zal komen, of over hoe je het zal beschermen, en dat maakt het voor kinderen leuk, er is veel betrokkenheid.

- Inspiratie uit het spel van een andere groep

De jongens van 5-8 jaar spelen vlaggenroof. Iedereen let goed op en moedigt hun spelers aan als ze aan de beurt zijn. 3 animatoren zitten op de grond, animator D trekt het spel, zegt welke nummers er aan de beurt zijn en roept fanatiek mee. Even later spelen ook de kinderen van 11-12, die eerst een dansje aan het doen waren, ook vlaggenroof, maar met een band. Ze sleuren er een aantal keer met zijn allen aan, en maken daarbij expres overdreven 'oergeluiden'. Het gaat er wat ruwer aan toe dan bij de 5-8 jarigen. Ze hebben er allemaal wel plezier in. De animatoren zetten hen aan om nog luider te grommen en grollen.

- Een duidelijke opdracht

Bijvoorbeeld kan knutselen sterk geleid zijn (iets heel specifiek maken op een bepaalde manier), maar zeker bij kleuters werkt dat wel goed: ze zijn geconcentreerd bezig en weten wat ze moeten doen.

- Animatoren die meespelen: betrokken animatoren die volop meespelen zetten kinderen zelf vaak aan tot spel. Soms dagen kinderen animatoren uit om (hun eigen spel) mee te spelen, en dat is dan het leukst.

Een beetje later gaan de kinderen allemaal op animator J. liggen. Hij wordt gekriebeld en zijn schoenen worden uitgetrokken. De kinderen hebben plezier en er wordt gelachen.

De brooddoos van één van de animatoren wordt door één van de kinderen afgepakt. De animator zet de achtervolging in al spelend, en probeert zijn brooddoos terug te pakken te krijgen. De kinderen gooien de brooddoos naar elkaar toe opdat de animator hem zeker niet terug kan pakken. De kinderen beleven plezier en lachen. De achtervolging is ingezet. 'Dat was grappig' roept één van de kinderen.

Opeens ontstaat er een achtervolging tussen twee animatoren, met waterballonnen. Dat spreekt veel kinderen aan; ze volgen de animatoren en kijken met gretige ogen toe.

Soms lijkt het aanbod er op zich niet zo toe te doen: het kunnen spelen en meedoen staat voorop.

Alle kinderen zeiden dat ze het hier leuk vinden, al klonk dat niet erg enthousiast. Je kan eigenlijk echt niet zomaar afgaan op het feit dat kinderen zeggen of knikkend bevestigen dat ze de werking leuk vinden.

Wat duidelijk wel van waarde was voor hen bij deze werking, is simpelweg de ruimte die voorhanden was om te komen spelen met andere kinderen tijdens de vakantie. Aan een plek daarvoor hadden zij duidelijk wel nood. Ze genieten echt van het samen spelen met kinderen, en het maakt voor hen soms zelfs niet echt uit welke activiteiten door wie georganiseerd worden. Als ze maar naar buiten kunnen en hun maatjes kunnen zien. [Memonotie van een observator]

Op dergelijke speelpleinen vertellen kinderen ook meer dat er thuis niets te doen is en dat er op het speelplein meer dingen te doen zijn.

2.2. Activiteiten animeren en organiseren

Animatoren spelen een cruciale rol in het creëren van betrokkenheid en het zorgen voor een vlotte en heldere organisatie. In het algemeen proberen de animatoren tegelijk de organisatie van het spel én het enthousiasme ervoor te verhogen in hun tussenkomsten: “*allez, geef die ballon door! Allez, begin opnieuw! Neem de ballon aan!*” Animatoren kunnen betrokkenheid creëren door het groeps- of teamgevoel aan te wakkeren: “*wij zijn de beste!*” Ze kunnen een spel terug spannender maken door regels aan te passen, mee te gaan spelen met de verliezende ploeg of zelfs door vals te spelen.

Animator Sarah speelt mee. Ze loopt ‘bedreigend’, zodat het er gevaarlijk uitziet, maar eigenlijk voldoende traag, waardoor het slachtoffer zal kunnen ontsnappen. Dat brengt wel spanning in het spel.

Animator N. zegt: “OK, er is een nieuwe regel: jongens kruipen onder de benen van meisjes en meisjes onder de benen van jongens.” De kinderen roepen “*Eèèèèèèèèèè!*” maar de nieuwe regel vergroot meteen weer de intensiteit van het spel.

“Weet je wat we gaan doen”, zegt een animator die merkt dat het spel veel te lang aan het duren is, “*leider Maarten is er niet. We gaan een beetje van de ene emmer in de andere overgieten.*” Omdat dit vals spelen wat onnadrukkelijk gebeurt – veel kinderen hebben het niet eens opgemerkt – verhoogt dit niet echt de betrokkenheid bij het spel. De landerigheid bij het vullen van de emmers blijft.

We gaan naar de volgende opdracht om geld te verdienen; daar moeten de kinderen een kamp bouwen. De leidster zegt: “*Als jullie goed meewerken geef ik jullie 500. Maar sji! Niet tegen de anderen zeggen, het is een geheim hé!*” voegt ze er samenzweerderig aan toe. Er zijn er een paar die haar verdenken van iedereen gewoon 500 te geven. “*Da’s wel echt hé!*” zegt ze, “*de vorige heb ik 50 gegeven, 500 is wel 10 keer meer hé!*” De kinderen willen er toch voor gaan. “*Snel!*” roept S. “*We hebben nog maar 5 minuten!*”. Dan is het spel in het bos gedaan, en moet iedereen terug naar de lokalen. De kinderen rennen de berg op, waar ze het kamp moeten bouwen.

In een reeks liedjes brengt een animator voortdurend extra sfeer:

Animator R. heeft iets gek op haar hoofd gezet. Het is een band met vleugeltjes langs de zijkant. Degene die het minst goed meezingt krijgt dat op z’n kop, kondigt ze aan. En op dit moment is dat A., die krijgt het hoedje meteen op zijn hoofd. Hij geeft het al snel door aan zijn buur, enzoverder. Ze lachen erbij, maar zingen goed mee. R. komt even later met meer hoedjes en zet al zingend allemaal maffe objecten op de hoofden van de gasten. De jongens laten de objecten op hun hoofd staan. Een van hen krijgt een hoedje met koe-print. Hij haalt het even van zijn hoofd om ernaar te kijken, en zet het dan breed lachend terug. Ze kunnen er best mee lachen. R. roept tegen de gasten dat ze luider moeten zingen “*Luider!!*” klinkt het nog eens. Ze doen dat en kunnen daarbij niet anders dan breed lachen.

Die sfeer blijft, ook nadat de activiteit is afgelopen:

Bij het vieruurtje zitten de oudsten bij de picknicktafel onder de luifel van de barak en beginnen spontaan hun liedje weer te zingen. Dit doen ze steeds luider, en ze beginnen ostentatief te kijken naar de leiding, tot die het nummer weer opzetten. Ze zingen luidkeels mee, en hebben hun zotte hoedjes nog steeds op.

In geleide activiteiten ligt een grote verantwoordelijkheid bij de animator: de animator heeft het spel in handen, en wil dat kinderen betrokken zijn bij het spel.

[Kinderen uit het eerste en tweede leerjaar moeten tellen hoeveel papiertjes er op een rol WC-papier zitten] Kinderen doen op een voor de hand liggende manier wat de leider vraagt. Door de schijnbaar toevallige vragen of impulsen van de leider is er steeds een soort zinvolle orde. (...) Animator: “*en het laatste blaadje is het nummertje 54! En nu gaan we optellen!... Kijk, we gaan nu cijferen, dat ga je nog leren: 3 + 4 is?*” Kinderen roepen “*7*”. De leider zit in het midden, alle kinderen errond en hij maakt de optelsom, luidop en door hen onderdelen van de opdracht te geven (zoals 3 + 4). “*Er zitten 160 blaadjes op 1 wc rol!*”

De leider heeft hier een soort bijna schoolse leersituatie van gemaakt, waar de kinderen voluit in meegaan. Tussendoor heeft hij ook de kinderen geprezen die goed aan het tellen of optellen waren.

Een animator slaagt er in verschillende groepjes in om een fragiele sessie vol dictie-oefeningen quasi voortdurend boeiend te houden voor de kinderen van de derde graad. Een opeenvolging van korte opdrachtjes gaf de kinderen zichtbaar plezier: klakken met de tong, 'keurig Nederlands spreken', uitdrukkingen op het gezicht maken, tongtwisters uitproberen, kleine toneelopdrachten... Bijna telkens beginnen de kinderen vol plezier en concentratie aan de opdracht; de opdrachten zijn spannend en grappig tegelijk. Pas naar het einde van de periode vermindert de betrokkenheid, en geeft een kind aan dat hij honger heeft. "Ja, ik denk dat we allemaal wat honger krijgen," zegt de animator. "We gaan nog één spelletje doen, met uitbeelden, het is nog een goeie acht minuten." Het uitbeelden van achter een doek is opnieuw spannend en hilarisch, en de kinderen gaan er opnieuw helemaal in op.

Dergelijke 'educatieve' zijsprongetjes kunnen kinderen enorm boeien als ze voldoende speels zijn, én competent gegeven worden. Op een speelplein is een aanbod met een educatiever tintje hoe dan ook uitzonderlijk.

De politie heeft een fietsparcours uitgezet voor de lagereschoolkinderen en wil hen "iets doen leren over het verkeer... en dat is misschien een lesje voor de rest van je leven."

De kwaliteit van een spel hangt sterk af van hoe het geleid wordt, waardoor er ook kansen gemist worden om de kinderen betrokken te houden op het spel.

Een **voorleesverhaaltje** voor kleuters zonder prentjes om te tonen maakt het voor de kleuters een pak minder boeiend – anders zijn er voortdurend punten in het verhaal waar even wordt gestopt en waarover wordt gefantaseerd – zodat de betrokkenheid al snel afneemt en kleuters meer onder elkaar bezig zijn. Een **kringspelletje**, dicht bij elkaar werkt vaak beter in een kleine dan in een grote groep, omdat de intimiteit en betrokkenheid groter is en kinderen niet lang moeten wachten voor ze aan de beurt komen. Dat is telkens een organisatorisch aspect: een ander boekje, een ander soort spel of een indeling in kleinere groepjes kan kinderen sterker bij het aanbod betrekken. Een activiteit organiseren vraagt ook om inzicht in de groep en het geschikte materiaal voor die groep.

Maar daarnaast zijn dergelijke spelletjes gebaat met een animator die het spel echt regisseert, er de sfeer in brengt, snel inspeelt op wat er gebeurt. Indien dat niet zo is, wordt de sfeer wat rommelig. De kinderen doen wel mee, ze doen wat de animator vraagt, maar zonder echt in het spel of in de groep op te gaan.

Knutselactiviteiten krijgen een meerwaarde wanneer de leiding kinderen voortdurend ideeën geeft om hetgeen ze verondersteld worden te maken, ook op een leuke manier te doen. Knutselen is in principe een weinig geleide activiteit die kinderen veel vrijheid geeft om de dingen op hun eigen manier of op hun eigen tempo te doen (en om bijvoorbeeld tussendoor nog te babbelen), maar net als 'vrij spel' in het algemeen kan de betrokkenheid heel wat groter worden als die vrijheid ook ondersteund wordt. Krijgen kinderen inspiratie? Krijgen ze technieken aangereikt om hun ideeën ook in de praktijk om te zetten?

Ze zitten aan tafel, met een wat opgewonden, verwachtingsvolle blik te kijken. De animator maakt het pak klei open, snijdt plakken klei af en begint die uit te delen. "Wie heeft er al een keer iets gemaakt in klei?" Velen zeggen "ja!" "Ikke!". "Wie weet er niet wat hij zal maken?" Nogal wat kinderen hebben geen idee; het spelaanbod komt eigenlijk ook uit de lucht vallen. De leidster beseft dat ze hen op weg zal moeten helpen, zegt "we gaan een keer denken hé." Maar ze heeft niet meteen zelf een idee. Kinderen noemen wel wat dingen waar ze dan op inpikt. Maar als ze 'dinosaurus' noemen, wil dat nog niet zeggen dat ze dat ook in klei weten om te zetten. En enige technische bagage om doeltreffend te boetseren krijgen ze niet mee van de animator.

Toch zijn de kinderen, eens op weg, intens bezig om hun kleiwerkje te maken. Tegelijk hangt er een rustige sfeer en babbelen kinderen onderling wat.

Het einde van een spel biedt opnieuw een kans om de betrokkenheid te verhogen. Hoe is het afgelopen, wie heeft gewonnen, er nog één keer vol voor gaan... Ook hier kunnen animatoren de drijvende kracht zijn. Toch zagen we regelmatig dat het einde van een spel er – met name in een reeks van kortere groepsspelletjes – niet leek toe te doen, ook al ging het om competitieve spellen met een duidelijk einde. De winnaar wordt maar even terloops vermeld, of het is voor de kinderen niet duidelijk wie er nu precies gewonnen heeft.

- Het spel eindigt onduidelijk. “Is het gedaan?” “Wie heeft gewonnen?”
- Blijkbaar is de opdracht geslaagd want de leiding formuleert de volgende opdracht.
- Een reeks opdrachten ‘om een toverboek terug te krijgen’ is wat lang aan het uitvallen. Een paar animatoren overleggen daarover en besluiten dat het tijd is om de kinderen te laten weten dat de opdrachten gelukt zijn.

“Kom eens dichtbij... Omdat jullie zo supergoed je best hebt gedaan...”

Kind: “ Is het gedaan?”

“Het is bijna gedaan.”

Hierop volgt een toneeltje waarin de opdracht wordt afgesloten, de evaluatie van de tovenaarschool wordt gemaakt en de kinderen het toverboek blijken terugverdiend te hebben.

Soms is het spelverloop zelf voor kinderen en voor animatoren wat onduidelijk.

J. vertelt dat sommige activiteiten niet leuk zijn. “Die [animatoren] doen sommige activiteiten niet goed” zegt ze. Er zijn bijvoorbeeld activiteiten die te ingewikkeld zijn, en dan mislopen.

In een tikkertjesspel met knikers, waarin kinderen in het spel de regels zelf wat vereenvoudigd blijken te hebben omdat het wat onduidelijk was, komen plots een heleboel kinderen bij een animator aan, ook al kan dat volgens het spel moeilijk. Is het spel gedaan? Is er een onverwachte wending? Heeft aan andere animator een specifieke opdracht gegeven? Dat is niet duidelijk. De animator overbrugt de tijd door de besluiteloze kinderen te vragen neer te zitten. Meteen daarop komt een andere animator met bekertjes en water. Nadien komt ook de derde animator erbij en na wat overleg kan het spel terug verder. Maar ook het einde van het spel is verwarrend.

De animator krijgt door dat het spel over zijn hoogtepunt aan het gaan is. Er zijn meer en meer kinderen die nu rondlopen zonder knikers.

Iemand komt aangelopen en roept: “leidster, wij zijn gewonnen!”

De animator vraagt verbaasd: “is het gedaan?”

Het is onduidelijk voor de kinderen en voor de animator. Die brengt de kinderen samen en zegt dat ze zullen wachten tot ze weten hoe het spelverloop nu juist zit. Ze vraagt een jongen om een andere animator die weet hoe alles in elkaar zit, te gaan roepen. Ondertussen houdt ze met de andere kinderen een gesprekje over de zomervakantie. De jongen komt teruggerend met de boodschap dat het spel gedaan is. Maar ook met de vraag wie er nu gewonnen heeft. “We gaan het eens bespreken,” zegt de animator. En samen met de kinderen roept ze de naam van de animator die weet hoe de vork aan de steel zit.

De uitleg van het spel

Een onduidelijke uitleg over hoe een spel in elkaar zit, zorgt voor een aarzelende start van de activiteit. Het leidt tot vragen en een langere uitleg, of tot er gewoon maar aan beginnen – waardoor de onduidelijkheid zich soms gewoon oplost.

De animator begint een speluitleg te doen; het spel is nogal complex. Kinderen stellen door elkaar vragen. Ze staan ook niet allemaal vlakbij. Ondertussen begint de hoofdanimator al groepjes te verdelen. Het spel geraakt min of meer uitgelegd, maar de kinderen weten al niet meer tot welke groep ze horen, zodat de hoofdanimator de verdeling opnieuw moet doen. Sommige kinderen rennen al weg voor dat de bedoeling is, en terwijl kinderen al uiteen zijn gaan zitten in twee groepen, is de animator de uitleg nog eens opnieuw aan het doen voor kinderen die nog niet helemaal mee zijn.

Op de meeste speelpleinwerkingen zagen we meermaals een onduidelijke speluitleg.

De opdracht voor de volgende estafette is geformuleerd, waarop een kind zegt: “Wat moeten we doen?”

Tijdens het spel moet nog meer uitleg gegeven worden. Er is wat verwarring. Niet alle kinderen weten wat ze moeten doen.

Tijdens de speluitleg is er wat rumoer, en ik zie een aantal gefronste wenkbrauwen. Het is de kinderen niet

meteen duidelijk hoe het spel gaat, dus doen de animatoren het even voor.

“Luister een keer!”, zegt de animator boos en luid, omdat niemand lijkt te luisteren naar haar uitleg. Ze legt de regels van het spel uit. Dat verloopt een beetje stroef, niemand lijkt er iets van te begrijpen. Ze stelt voor om het voor te doen, samen met de andere animatoren.

Voor kleuters is de speluitleg soms onbegrijpelijk, waardoor het spel wat stuntelig verloopt en animatoren voortdurend aanwijzingen moeten geven. Door die sturing functioneert het spel doorgaans wel.

We zijn toe aan opdracht 2. De prinses zegt: “De volgende opdracht is het spelletje ‘cactusbloem’.”

Dit blijkt een spelletje waarbij alle kindjes een bloempje zijn, en als je op hun schoot gaat zitten (op de bloem) gebeurt er niets, ... maar één kind is cactusbloem. Als je op de schoot van dat kind gaat zitten dan knijpt die in je billen (hij prikt).

De kinderen begrijpen dit niet, maar de begeleidsters doen voor, en fluisteren in, en zeggen voor... zodat het spel toch min of meer als voorzien loopt. Intens spel levert dit echter niet op.

Flexibiliteit

Regelmatig loopt er iets mis in een voorbereid spel; snel een alternatief verzinnen is dan aan de orde. De animatoren leggen uit dat kinderen de naam van de speelpleinwerking moeten maken met uitgeknipte letters uit tijdschriften. Een animator zegt: “er zijn geen tijdschriften, het is met grassprietjes”. Kinderen stellen zich daar geen vragen bij en gaan bijna onmiddellijk grassprietjes plukken.

Bij gebrek aan belangstelling verdwijnen keuze-activiteiten soms, of wordt er snel een alternatief uitgedacht.

De kinderen mogen kiezen tussen buitensporten en disco. animator T. maakt echter meteen duidelijk dat disco deze keer niet gelijk is aan steeds opnieuw ‘snollebolleke’ te laten spelen. Er zullen nu andere nummers aan bod komen. Wat blijkt, nog slechts 4 kinderen zijn geïnteresseerd in disco. Daarom stelt T. voor dat er alleen buitensporten zullen worden gedaan. Eén van de kinderen vraagt: “Mogen we dan niet binnen spelen?” Daarop stelt T. voor om ook wat binnenspelen te doen: macramé. 7 meisjes kiezen daarvoor, de rest gaat buiten spelen.

2.3. Inkleding: extra pit in het spel

Speelpleinwerking is dé plek om ‘op te gaan’ in spel. Een spelletjesaanbod kan extra betekenis en pit krijgen door een verhaal dat achter de spelletjes zit – vaak uitgebeeld door een toneeltje vooraf – of door animatoren die zich verkleden, geïnspireerd door het spelthema.

2.3.1. Een reeks met elkaar verbonden spelletjes

Vaak bestaat een periode van geleid spel uit een hele reeks kleine spelletjes die al dan niet door een verhaal of een thema worden samengehouden.

- **door een verhaal:** er is een einddoel, dat meestal door een toneeltje is aangekondigd: de kinderen moeten iemand helpen, en dat kan door een hele reeks opdrachten te vervullen. Die opdrachten kunnen dan verder totaal uiteenlopend zijn en inhoudelijk of qua inkleding niets meer met het verhaal te maken hebben

“Als jullie al deze opdrachten vervullen tegen de middag, krijgen jullie het toverboek terug”, zegt de boze tovenaer tegen de kinderen. De kinderen worden in verschillende teams ingedeeld maar de spelletjes zelf zijn een reeks willekeurige opdrachten.

Een prinses moet van een draak bevrijd worden met een speciaal zwaard. Dat is te vinden met behulp van een schatkaart die in puzzelstukjes is verdeeld. Door een reeks spelletjes te spelen kunnen de groepjes kinderen puzzelstukjes verzamelen. De spelletjes zijn heel divers en hebben niets met het toneeltje of de draak te maken. Maar op het einde van de namiddag worden de puzzelstukjes wel verzameld en bijeengelegd. Het zwaard wordt gevonden, en in allerijl verschijnen nog opnieuw een prinses en een draak ten tonele en de prinses wordt bevrijd.

- **door een thema:** een hele reeks balspelletjes, een hele reeks waterspelletjes...

Het is vandaag hiphopdag: ze gaan graffiti spuiten, rappen, dansjes doen en zich verkleden. Als ze dan allemaal 'gangstas' zijn gaan ze nog een gangsta-spel spelen.

De 'beloning' die vaak samenhangt met de reeks opdrachten (jetons, geld, de oplossing van een raadsel, een schatkaart...) vormt voor kinderen vaak een extra motivatie om ervoor te (blijven) gaan.

De kinderen ontvangen hun geld en rennen enthousiast naar boven, weg van de brug, naar de volgende opdracht. Daar staat A., waar de kinderen vlaggenrood spelen; de twee vorige ploegen staan er nog en zijn nog bezig. "A., A.! Heb je een spel?" zegt een jongen van mijn ploeg enthousiast. Telkens 4 kinderen van elke ploeg spelen. Bij elke ploeg is één animator. De animatoren maken er een leuke boel van en doen veel kinderen lachen.

De dynamiek ligt dan vaak in het opeenvolgen van de opdrachten: "oké, dat is gelukt! Volgende opdracht. We zijn klaar, heel goed!" De animator ontwikkelt dan een van-opdracht-naar-opdrachtdynamiek waarin kinderen makkelijk meegaan. Er wordt niet speciaal stilgestaan bij het lukken van de opdracht ('we kunnen dat, 30 seconden op één been staan'); de volgende opdracht dient zich immers al aan.

2.3.2. Weekthema

Sommige speelpleinwerkingen werken met een weekthema. Elke week heeft een bepaald thema; bijvoorbeeld wordt tijdens een week elke dag een bepaald feest gevierd –Halloween, Chinees Nieuwjaar en Kerstmis – en worden inkleding en de thema's of namen van de activiteiten daarop geïnspireerd. Tegelijk doet de inkleding er niet zo erg toe: na verloop van tijd is de 'kerstman' nauwelijks nog als dusdanig herkenbaar en loopt een van de kinderen het hele terrein rond met een kerstmuts op haar hoofd. Kinderen zijn zich wel goed van dit weekthema bewust; ze spreken onder elkaar bijvoorbeeld al over de volgende dag.

Het is moeilijk om een dergelijk thema over alle activiteiten heen consequent door te trekken, maar soms lukt dat vrij aardig: op 'Chinees nieuwjaar' zijn er activiteiten als de kop van een Chinese draak maken, een Chinese muur graven in het zand, 'chinees worden' (waarna kleuters al snel het terrein rondlopen, 'Ni Hao' roepend) – naast totaal ongerelateerde spelletjes als met cement werken of een levend gezelschapsspel. Maar 'de Russische spion die een meisje heeft vermoord' wordt door de animatoren wel consequent 'de Lus' genoemd op deze Chinese dag, en kinderen nemen dat gretig over.

2.3.3. Inkleden, verkleden

Verkleden is een aantrekkelijke en in het speelpleinwerk zeer vaak gebruikte manier om een spel extra pit te geven en de verbeelding van kinderen te prikkelen. De animator is dan animator, maar tegelijk een ander personage. "We gaan het verpleegstersspel spelen", zeggen de als verpleegsters verklede animatoren. Dat soort inkleding is op veel werkingen bijna vanzelfsprekend. Ze wordt gestart in de toneeltjes die het aanbod voorstellen en, doorgaans, ook voortgezet tijdens de spelletjes zelf.

De animatoren zijn de 'hiphoppiraten'. Dat is ook het thema van de dag. Ze hebben een schip maar komen crew tekort, en de kinderen kunnen verdienen om lid te worden van de bemanning via een soort ladderspel waarin de kapitein de hoogste positie is, terwijl kok of reparateur minder tot de verbeelding spreken. De kinderen kunnen dan strijden om de posities.

De spelletjes zelf hebben niets met het thema te maken, maar toch wordt soms een link gezocht. Kinderen kunnen elkaar uitdagen om hoger op de ladder te geraken. Een animator brengt twee meisjes op een idee: ze kunnen een tekenbattle doen. Ze mogen alles tekenen, maar het moet met piraten te maken hebben. Ze probeert de kinderen te inspireren en zegt dat ze bijvoorbeeld een konijn met een houten been en een ooglapje kunnen tekenen.

Als er een brief komt dat Obama straks op bezoek komt, kijken kinderen verwachtingsvol uit naar zijn komst en zijn ze extra gemotiveerd om zijn bezoek voor te bereiden. "Is dat echt waar dat hij zal komen?" Later op de middag moet een kind vroeger weg, tot haar spijt, want zij zou de rondleiding van Obama doen. Ze komt stralend terug wanneer blijkt dat ze uiteindelijk toch mag blijven.

De geruchten gaan dat Obama er bijna is. Een animator (een meisje) is ingenieus geschminkt als Obama en de kinderen wordt heel stil als 'Obama' binnenkomt. De oudste kinderen proberen te raden wie Obama speelt ("maar de kleutertjes mogen dat niet weten"), maar zoeken bij elkaar toch bevestiging dat het wel degelijk dié animator is. De goeie vermomming maakt het bezoek van Obama voor hen extra spannend.

Een dergelijke inkleding op zich heeft ook zijn limieten: na een tijdje zijn de impulsen van het Obama-bezoek op en staan er gewoon nog wat kinderen met Obama te praten.

Niet altijd wordt met een aanzet tot creativiteit veel gedaan. Een reeks balspelletjes wordt aangekondigd als 'Godenbal', en de animatoren zijn als Griekse goden verkleed, maar dat doet er tijdens de rest van de activiteit niet meer toe.

Animatoren die geen activiteit leiden maar zich tussen de vrij spelende kinderen begeven, kunnen ook verkleed zijn. De 'willekeurige' manier waarop dit gebeurt, creëert een heel eigen sfeer: plots kan er, zonder verdere aanleiding, een soldaat, een blinde of een konijn op het speelterrein rondlopen.

Een verklede animator met politiepet en zwaailicht zit bij een paar kleine meisjes die wat met hem dollen.

Voor het lokaal met de jassen en tassen staan al veel kinderen te wachten. Een animator met een legerhelm improviseert een toneeltje voor de wachtende kinderen.

3. Organisatie van de werking

Het 'speelsysteem' is de manier waarop de werking het spelen zélf organiseert voor kinderen. Maar als georganiseerde vrijetijdscontext organiseert een speelpleinwerking nog een heleboel andere zaken die buiten het 'spelen op zich' vallen. En ook die organisatie bepaalt heel uitdrukkelijk mee hoe kinderen hun speelpleindag zullen ervaren. Het gaat immers niet om een voor hen onzichtbare praktische organisatie – die er óók is – maar om een hele resem ordeningen in de tijd en de groep die een directe impact hebben op wat voor kinderen al dan niet mogelijk is en wat van kinderen wordt verwacht. Soms spelen hier tradities of speelt de cultuur van de animatorenploeg mee: 'het is hier altijd zo gegaan', 'wij doen dat liever op die manier'.

Die algemene organisatie is een belangrijke taak voor de animatoren. Kinderen ondersteunen die organisatie wel: ze leren snel de routines en regels van de werking zodat niet alles telkens opnieuw moet uitgelegd worden. Als de speelpleintune weerklinkt, komen ze spontaan naar de verzamelplek. Op vele wachtmomenten schikken ze zich in het wachten: ze babbelen wel en spelen kleine spelletjes zoals klapspelletjes, die de organisatie niet storen.

Ze helpen animatoren ijsjes verkopen, ruimen het materiaal mee op, helpen en troosten andere kinderen, informeren andere kinderen over de regels of de organisatie ("het is bijna etenstijd hé, je moet alles naar de winkel brengen!"). Een enkele keer vragen animatoren om hun taak heel even over te nemen omdat ze een activiteit moeten voorbereiden.

3.1. Hoe is de speelpleindag georganiseerd?

Meestal is er ruwweg een onderscheid tussen enkele grote tijdsblokken met elk een ander statuut:

- de eigenlijke periodes met een activiteiten aanbod, waarin volop gespeeld kan worden;
- collectieve momenten, zoals toneeltjes die het aanbod voorstellen, die de 'eigenlijke' speelperiodes voorafgaan of afsluiten en dus de speelpleindag structuur geven (3.2);
- etensmomenten en andere korte organisatorische momenten (opruimen, toiletbezoek, tas wegzetten, jas halen) (3.3);
- periodes van "vrij spel" (al dan niet ondersteund door animatoren, materiaal...) vóór en na de eigenlijke speelpleindag, en tijdens en vlak na etensmomenten (3.4).

Tijdens veel van deze momenten zijn de kinderen in groepen opgedeeld (3.5). Heel vaak zijn dit leeftijdsgroepen. Dat spelen in groepen sluit aan bij het speelsysteem, maar is tegelijk een breder organiserend principe.

Tot slot is er nog de vraag hoe scherp de speelpleinwerking zichzelf afgrenst en afschermt: kunnen kinderen ook na het begin van de dag aankomen, of eerder al weggaan? Grenst de werking zich af van de buurt, of zoekt ze juist relaties daarmee op? (3.6)

Doorgaans duurt een werkingsdag een volledige dag, bijvoorbeeld van 9u tot 16u, met nog vaak opvangperiodes voor en na de eigenlijke werkingsdag. Sommige werkingen zijn enkel in de namiddag open. Dat is dan 'uit traditie', of omdat een mobiele werking beter haalbaar is per halve dag.

Op enkele werkingen wordt het verloop van de dag op een bord getoond: de foto van de animatoren met de groep waarbij ze staan, en het verloop van de dag. "De kinderen reageren daar wel goed op. Ze komen daar naar kijken. Sommige hebben dat toch nodig," zegt een hoofdanimator. Vaker wordt dit niet gedaan, maar helpt een reeks vaste momenten en routines om de dag toch vrij duidelijk te structureren.

Meestal komen kinderen voor de eigenlijke werkingsdag geleidelijk aan en worden ze aan het onthaal ingeschreven. Soms worden heel wat kinderen per bus opgehaald (bijvoorbeeld vanuit de deelgemeenten), en komen zij samen aan op het terrein.

De eigenlijke dag begint op de meeste werkingen met een collectief moment: een gezamenlijk startmoment met liedjes, een toneeltje, de voorstelling van de activiteiten van de dag of de voormiddag. Daarna splitsen eventuele leeftijdsgroepen zich op en volgen één of twee tijdsblokken met activiteiten (per leeftijd, keuzeactiviteiten...), met tussendoor een pauze om iets te eten en te drinken. Na het middageten volgt gewoonlijk een periode van 'vrij spel'; animatoren kunnen ondertussen de namiddagactiviteiten voorbereiden. In de namiddag zijn er terug één of twee periodes met activiteiten en een pauze ('vieruurtje') tussendoor. Op veel werkingen is er nog een gezamenlijk afsluitmoment. Doorgaans kunnen kinderen ook daarna op het terrein blijven tot ze worden afgehaald. Soms worden de activiteiten voor de hele dag voorgesteld aan het begin van de dag; soms is er een dergelijk groepsmoment voor elk activiteitenblok, of één 's ochtends en één na de middag.

De precieze organisatie van de dag kan soms worden beïnvloed of doorkruist door toevallige omstandigheden – regenweer kan geplande activiteiten plots doen veranderen – of omdat de lokalen nu eenmaal gepoetst moeten worden.

De kleuters komen halverwege de film binnenvallen [bij de lagereschoolkinderen]. De turnzaal, waar de kleuters speelden moet gepoetst worden, en omdat het regent kunnen ze ook niet naar buiten. [Daardoor zullen kinderen ook hun koek in de filmzaal eten, tussen twee films door].

(Hevige of aanhoudende) regen kan ervoor zorgen dat kinderen verplicht binnen of onder een afdak moeten spelen, of dat bepaalde delen van het terrein worden afgesloten.

De micro kondigt aan: "het is 9 uur, opletten, want het avontuurlijk terrein, het bos en de go-carts blijven gesloten omdat het regent. Maar de sportzaal gaat open!"

"Het speelplein is leuk. Want anders zit ik thuis maar in de zetel," zeggen kinderen die op de speelplaats een boot van houten balken aan het maken zijn. Ik vraag of het lastig is dat het regent, of maakt dat niet zoveel uit? "Ja, want anders kunnen we overal komen, en dan zitten we altijd in het bos." Andere jongens vinden dat geen probleem: "ook als het regent, is het hier leuk."

Een plotse regenbui wijzigt het spel en doet de groepen waarin oorspronkelijk werd gespeeld, door elkaar lopen:

Micro: "het regent! Iedereen moet naar binnen" (in de grote zaal of in het lokaal voor kleuters). In de grote zaal speelt een aantal kinderen Uno met een animator (die de sport & spel-activiteit begeleidde). De animatoren van het eierwerpen doen met 'hun' kinderen een stoelendans met muziek. Dat verloopt goed, er zijn kinderen van allerlei leeftijden bij (ook een paar kleuters, die niet uit de groep eiergooiers komen); een jongen van 12 wint uiteindelijk van een kleuter, die weent en boos is. Animatoren troosten hem of zeggen "niet bleiten hé".

Kinderen komen tussendoor nog binnen, één doet mee met de stoelendans, de anderen kijken gewoon toe in afwachting dat de regen weer stopt. Dat is echt wachttijd, maar niemand doet lastig. Ook niet de kinderen die bij de stoelendans zijn afgevallen: het is wel leuk om te bekijken.

De regen kan zelfs voor een onverwachte, succesvolle activiteit zorgen.

Het regent opnieuw. In de grote zaal zijn zeker veertig kinderen. Heel wat kinderen dansen op muziek, en nog meer kijken toe. (...) De regen houdt op, maar veel kinderen blijven hier. (...) In de danszaal is het dolle ambiance.

Maar net zo goed kan regenweer het spel van kinderen zomaar verstoren omdat iedereen plots binnen of onder het afdak moet.

"Allemaal onder het afdak!" wordt er door de animatoren geroepen. Het regent net iets te hard om met z'n allen op het terrein te blijven staan. Op die manier komen veel kinderen plots op het terrein van de spelende voetballers. Het voetbalspel is nogal hevig en de jongens sjotten allemaal ook hard. De animator neemt de bal: "En nu is het gedaan met de bal. Zien jullie niet dat er hier allemaal kinderen staan of wat?" zegt ze verontwaardigd. Een jongen protesteert nog door te zeggen dat zij hier eerst waren. Maar de animator zegt dat ze hier allemaal kunnen staan. Het wordt stil en hun spel is dood. De animator zegt nog dat ze het niet zo boos had willen zeggen, en dat ze niet boos op de jongens is.

3.2. Collectieve momenten

Doorheen de speelpleindag zijn er diverse momenten waarop alle aanwezige kinderen worden samengeroepen. Dat is op bijna elke speelpleinwerking zo, zelfs al wordt vervolgens in onderscheiden leeftijdsgroepen gespeeld. Dit zijn collectieve, meestal verplichte momenten voor alle kinderen: 'formatie', toneeltje (verhalend of om activiteiten voor te stellen), opruim... Dergelijke momenten ondersteunen het groepsgevoel, informeren kinderen over het aanbod, en ondersteunen de praktische organisatie. Ze roepen soms ook weerstand op bij kinderen omdat ze verplicht zijn, het spelen onderbreken, en omgeven worden door wachttijd en organisatietijd.

3.2.1. Een voorbeeld

Alle kinderen zijn verzameld onder het afdak. Door de micro begint het speelpleinliedje van de zomer te spelen: "Feel the magic in the air...". Op de speelplaats en de bankjes wordt min of meer meegedanst. Zeker 50 kinderen dansen op de speelplaats, een 100tal kinderen zitten onder het afdak. Die kijken vooral toe en babbelen. Er komt nog een tweede dansje: Samson & Gert, 'wij zijn bij de brandweer'. Veel oudere kinderen gaan onder het afdak zitten, het zijn nu de jongere kinderen en de animatoren die dansen.

Door de micro klinkt: "genoeg gedanst! Alle kindjes gaan onder het afdak zitten!" Vooraan staat animator L., ze zegt: 'het is zo triestig, want het regent. Wie wil dat de zon terug komt?'. De animatoren en kinderen roepen: "Zon! Zon! Zon!". Om te proberen de zon te roepen zingen ze een liedje voor de zon. Een liedje met gebaren erbij; vooral de animatoren doen mee, de kinderen kijken eerder toe. ("Ik zing een vrolijk lied..." op de tonen van I'm singing in the rain). "Het werkt precies niet", gaat L. verder. "Wat kunnen we nu doen?" Een ander liedje: ik heb de zon zien zakken... De kinderen zingen dat meer mee. Na het liedje is er nog de kebabrap (meegescandeerd door de kinderen).

Dan vraagt L.: "hebben jullie zin om te spelen?" "Jaaaaa!!!". Maar de animatoren met de speluitleg zijn er nog niet en kinderen beginnen te zingen: "Haast je, haast je, wij staan te wachten, lopen, lopen, veel te laat, veel te laat". Dat is het vaste ritueel. Een eerste animatorenduo komt en legt uit dat ze tafelversieringen zullen knutselen voor het vakantierestaurant donderdagavond. Ze tonen een voorbeeld. Er is nog eens het 'haast je'-liedje voor de tweede animatorenuitleg: het grote godenbalspel. Kinderen die daaraan willen meedoen, mogen meegaan. Wie niet met één van die twee duo's meegaat [en dus vrij wil spelen], blijft zitten.

Na de voorstelling van de activiteiten (die ze niet kunnen meedoen) vertrekken de kleuters naar hun aparte lokaal. Ze worden uitgezongen: "dag lieve kleuters, daa-ag, daa-ag, daa-ag en tot ziens".

Dergelijke verzamelmomenten – bij de hierboven beschreven speelpleinwerking drie keer per dag (10u, 14u en aan het einde van de speelpleindag) – brengen alle kinderen samen en zijn belangrijke markerende momenten in de speelpleindag. Ze kondigen ook de georganiseerde activiteiten aan. Ze betrekken heel veel kinderen bij het dansje op het speelpleinlied (elke dag hetzelfde), met een paar dansjes eraan geplakt: dan zie je kinderen (én kleuters) van alle leeftijden samen met animatoren door elkaar.

Wanneer het liedje op andere momenten in de dag weerklinkt – er staat bijna voortdurend muziek op op de speelplaats of in de sportzaal, waar kinderen vrij spelen – beginnen kinderen spontaan het dansje te doen dat ze van de formatie kennen.

Het is dus een **markerend en integrerend moment**. Het beëindigen van dansje/liedje/toneeltje met de vaste conversatie “Willen jullie spelen?” “Jaaa!” (meestal een keer herhaald) en het “haast u”-liedje voor de animatoren die een activiteit komen voorstellen is een belangrijk ‘ritueel’ moment. Op de middag wordt ook een toneeltje gespeeld dat de hele week wordt verder gezet.

Tegelijk vinden veel kinderen de formatie bij deze werking niet leuk, omdat ze te lang duurt en de liedjes teveel op jonge kinderen/kleuters zijn gericht, en/of omdat ze het eigen spel onderbreekt (een risico dat ze meermaals per dag lopen). Die gemengde gevoelens zijn er wel vaker over deze momenten, omdat het geen ‘speelmomenten’ zijn – ze stellen het spelen uit – en vaak een disciplinerend moment worden. Omdat de animatoren graag alle kinderen bijeen hebben voor een betere aandacht en beter overbrengen van hun toneeltjes, willen ze dat alle kinderen samen gaan zitten en niet ergens opzij een plekje zoeken. Daar moet soms over gezeurd worden. Vaak dansen heel veel kinderen mee op het speelpleinlied, maar daarna is de aandacht soms ver zoek.

Op de zijkant van één van de tafels onder het afdak staat in stift geschreven: “Als ge u verveelt, zet een kruisje”, met een vijftiental kruisjes erbij. Een jongen van een jaar of 11 zegt: “Ik ga morgen een alcoholstift nemen. ‘Als ge de formatie stom vindt, zet een kruisje’. En dan zet ik ook een kruisje.”

Een jongen zegt dat hij “alles” leuk vindt op het speelplein, “behalve de formatie. Alleen de verhaaltjes zijn leuk.”

Drie meisjes van negen jaar komen bij me. Ze vinden de speelpleinwerking leuk, bijvoorbeeld de go-carts. Wat is er niet zo leuk? “De formatie.” “Ja.” Dat vinden ze alle drie. Hoe komt het? “Die liedjes, dat is zo allemaal voor kleuters.” “En ge moet dan stoppen met spelen, ge zijt zo volop met iets bezig en dan moet je daarmee stoppen. Of je hebt heel lang moeten wachten op de go-carts en dan ben je aan de beurt en dan is het formatie.”

3.2.2. Momenten met een vaste plek en een vaste opbouw

Het voorbeeld hierboven is typisch voor de vorm, de functie en de waardering van de collectieve verzamelmomenten bij de meeste werkingen. Ze bestaan uit een telkens terugkerende opbouw van liedjes, dansjes en/of spelletjes, de activiteiten worden voorgesteld (vaak via toneeltjes), ze brengen alle kinderen samen en structureren de dag, en ze worden door sommige kinderen volop meegedaan en door andere kinderen eerder ‘uitgezeten’.

Op een paar geobserveerde werkingen was dergelijk collectief verzamelmoment afwezig: op het einde van de ochtendopvang en na de middag werden de kinderen (al dan niet na een gezamenlijke opruim), meteen in leeftijdsgroepen verdeeld. Ook tijdens het eten werd bij deze werkingen niets gedaan om daar een groeps- of markerend moment van te maken; animatoren eten in één van deze werkingen ook gescheiden van kinderen.

Routines

De collectieve verzamelmomenten keren elke dag terug, soms meermaals per dag op een quasi identieke manier, en de momenten zijn met soortgelijke elementen opgebouwd (het vaste liedje, telkens dezelfde soort slogans of conversaties, een vaste volgorde...). Kinderen leren al heel snel hoe ze in elkaar zitten. Die routineuze aanpak zorgt voor een vlot verloop: kinderen komen spontaan of heel vlot naar de verzamelplaats en weten goed wat van hen verwacht wordt.

Soms worden kinderen gewoon samengeroepen door de animatoren. Maar doorgaans wordt een collectief verzamelmoment aangegeven doordat muziek begint te spelen door de luidsprekers; of kinderen worden samengeroepen via een micro; of er weerklinkt een fluitsignaal. De kinderen komen dan over het algemeen vlot samen zonder dat veel extra aansporingen nodig zijn.

Omdat dit verzamelen meestal meerdere keren per dag gebeurt en telkens op dezelfde manier wordt aangekondigd, vraagt deze routine verder weinig organisatorische inspanningen en weten kinderen snel wat van hen verwacht wordt en wat er zo meteen zal volgen. Er zijn vaste gewoontes – woorden, gebaren, muziek, dans – die dit

moment markeren en telkens een gelijkaardige vorm geven. De hand of vuist opsteken als teken om iedereen stil te krijgen om een aankondiging te kunnen doen, wordt begonnen door de animatoren maar wordt meestal ook door kinderen overgenomen. Het liedje of dansje dat over het speelterrein klinkt om te verzamelen of dat het eigenlijke verzamelmoment opent, is doorgaans ook elke keer hetzelfde, zodat het moment voor kinderen helemaal herkenbaar is.

Doorgaans is er tijdens de verzamelmomenten een liedje en/of dansje en heel soms een kort gezamenlijk spelletje, een toneeltje met een verhaal dat vaak een week lang doorgaat en volledig los kan staan van de voorgestelde activiteiten, en de voorstelling van de activiteiten (keuze-activiteiten en/of activiteiten per leeftijdsgroep). Dat laatste gebeurt vaak opnieuw door toneeltjes.

Een openingsmoment kan vrij uitgebreid zijn, maar het kan ook heel kort:

Er wordt gefloten. Iedereen gaat zitten op dezelfde plek als gisteren. Dat duurt een minuutje. Dan volgt het "Krak" "Boem"- ritueelje om iedereen stil te krijgen. Hoofdanimator T. begint een liedje te zingen. Niet iedereen doet mee. Op het einde van het liedje wordt er geklapt. T. zegt: "Naar je groep!". (De opening duurde 2 minuten; er zat zo goed als geen wachttijd in).

Het voorstellen van de activiteiten geeft kinderen houvast in de keuzes die ze eventueel moeten of mogen maken. De toneeltjes of uitleg bij de voorstelling zijn niet altijd even duidelijk, en kinderen vragen de verantwoordelijke animatoren vaak nog eens hoe het nu precies zit. Op één speelplein werden de activiteiten en de verzamelplaatsen voor elke activiteit na afloop van het voorstellingsmoment telkens nog eens herhaald door de micro vanuit het secretariaatslokaal, met stemmetjes op de achtergrond: "jeuj!".

Betrokkenheid bij en waardering van de verzamelmomenten

Sommige kinderen kijken uit naar de verzamelmomenten. Tien minuten voor het verzamelen zitten er al kinderen klaar in de arena.

Ze vindt de formatie leuk. "Toneeltjes, dat vind ik superleuk." Terwijl ze dat zegt klaart haar gezicht helemaal op. "wa ga er gebeuren, wa wa? Oeeeh!" Ze zwaait in spanning met haar handen, haar ogen lichten op en ze maakt een klein sprongetje.

K. (7) vindt de toneeltjes (die de activiteiten voorstellen) leuk. Een toptoneeltje was dat ze Ariël gingen zoeken in het bos. Ze ging doodgaan door "een olifantenmeneer met een rode pruik!". Na dit toneeltje gingen ze ook effectief Ariël zoeken in het bos. Dat was een zot spel en daar houdt ze duidelijk goede herinneringen aan over.

Maar de verzamelmomenten kunnen lang niet altijd de meeste kinderen boeien. Ze duren te lang of kinderen hebben gewoon geen zin om te luisteren en niet te kunnen spelen. De animatoren vragen kinderen vrijwel altijd om mee te zingen, mee te roepen, te antwoorden, te applaudiseren... en niet zelden zijn het dan de andere animatoren die voor de sfeer zorgen terwijl de meeste kinderen eigenlijk vooral passief zijn.

Kinderen roepen wel mee, maar bijvoorbeeld als ze allemaal moeten rechtstaan om mee gebaren te doen met een liedje, doet de grote meerderheid dat niet, ook niet als hen dat voor een tweede keer gevraagd wordt. De helft roept zeker wel mee, maar velen blijven tijdens de formatie gewoon wat wachten, kijken, onderling spelen.

Het toneeltje duurt echt lang, ze maken het langdradig. Weinig kinderen zijn actief aan het volgen, er wordt niet veel gelachen met de mopjes die gemaakt worden. Ik zie veel gefriemel en kinderen stilletjes praten of de andere kant uitkijken. Tegen het einde van het toneeltje komen de spelers tot de conclusie dat de prins losgeld moet betalen om zijn prinses terug te krijgen. De prins vraagt het publiek om hem daarbij te helpen. "Ik niet!" is de eerste reactie, al snel gevolgd door "Neeeee!".

Bij de liedjes zingen vooral de jongere kinderen mee (tot een jaar of zeven, acht), bij de oudere kinderen daalt de interesse en participatie heel sterk. (...) Er is een toneeltje met een konijn, dat een vervolg is op een toneeltje van gisteren. Veel kinderen babbelen tijdens het toneel, de animatoren roepen twee keer "Zwijgen!". Er is niet veel aandacht.

Verplichte momenten

De verzamelmomenten zijn bijna altijd verplichte momenten: alle kinderen moeten er zijn. Bij één werking met een zeer open organisatie, waar er doorheen de dag vier dergelijke momenten waren (telkens om activiteiten aan te kondigen), kwamen veel kinderen ook na het eerste collectieve moment nog aan en vertrokken sommigen al voor het laatste. Maar ook waren er kinderen die zich van de verzamelmomenten niets aantrokken en die gewoon bleven doen waar ze mee bezig waren. Dit ging soms om een heel beperkt aantal kinderen, soms om heel wat meer, maar altijd een kleine minderheid.

Hoe dan ook zijn deze verzamelmomenten bij de meeste werkingen verplicht bij te wonen, en het zijn ook momenten waarop de orde vrij strikt wordt afgedwongen.

De animatoren proberen de kinderen 'tussen de hekjes' te krijgen, dus op de bankjes in het midden van het afdak. "We gaan niet spelen tot jullie allemaal tussen de hekjes zitten." Opzij blijven kinderen nog wat zitten. "Ik tel tot 10, andere geen ijsjes vandaag". Dat dreigement heeft meer succes. De kinderen zitten min of meer tussen de hekjes.

Het soms strikte karakter van de verzamelmomenten zet zich soms nog door op de momenten dat kinderen zich bij hun leeftijdsgroep of hun keuze-activiteit moeten voegen.

De kleuters moeten in een rij gaan staan om het lokaal te verlaten. Daarna zegt de hoofdanimator, nu tegen de lagere schoolkinderen: "Ik denk dat wij ook een mooie lijn kunnen maken!", "per 2", "allez hop!" De grotere jongens achteraan staan nog wat te lachen. Een twaalfjarig meisje, dat vlakbij de hoofdanimator staat, doet even een imitatie van de hoofdanimator (met een theaterstemmetje): "Ga gewoon vanachter staan... Allez, is dat nu zó moeilijk?" Er verschijnt een lachje op haar gezicht.

Meestal vragen de animatoren kinderen stil te zijn alvorens een toneeltje of speluitleg kan beginnen. Dat is nodig om de aandacht te verzekeren, maar altijd een probleem als het voor kinderen allemaal wat te lang duurt. Kinderen komen naar de speelpleinwerking 'om te spelen', en als ze deze momenten ervaren als 'stil moeten zijn en afwachten tot het gedaan is', dreigen drukte en disciplinerende maatregelen van de animatoren elkaar te versterken of voort te zetten. Omdat het stil moet zijn, is elk geluid of elke actie potentieel 'fout', anders dan wanneer de sfeer informeler is. Wachten tot het stil wordt is dan een moeilijk moment waarin relaties veeleer antagonistisch dan speels zijn.

Soms worden dan kinderen gestraft: R. was nog aan het praten terwijl ze stil moesten zijn. De animatoren waarschuwden al dat wie niet stil was, zou moeten kuisen. Bij deze wordt de daad bij het woord gevoegd.

Een manke organisatie

De collectieve verzamelmomenten vragen behoorlijk wat organisatie: alle kinderen moeten samenkomen, iemand moet de kinderen animeren met liedjes of aankondigingen, er is een toneeltje, verschillende groepen animatoren moeten – vaak verkleed – hun activiteiten voorstellen... Als die organisatie niet gesmeerd verloopt, verliezen kinderen hun betrokkenheid heel snel. In het voorbeeld hieronder wordt de geplande organisatie voortdurend doorkruist, waardoor een wat vijandige sfeer ontstaat.

Na een toneeltje is het tijd om de activiteiten aan te kondigen. Er is nog steeds getetter in de zaal. Verschillende animatoren doen veel moeite om hen te doen "zitten!" en "zwijgen!". Dat is moeilijk. Een aankondiging van de hoofdanimator wordt afgebroken doordat een animator op hem toestapt en ze even overleggen. "Goeiemorgen!" roept hij na een tijdje. 1 kindje antwoordt "goeiemorgen" terug. "Ah, toch nog ene!" zegt de hoofdanimator. (...)

De hoofdanimator probeert de kinderen zover te krijgen om enthousiast "eerste activiteit-ei-eit!" te zeggen [de vaste manier waarmee kinderen de animatoren roepen om de activiteiten voor te stellen]. Maar dit lukt niet echt. Slechts een paar kinderen zeggen het, en enthousiast klinkt het al helemaal niet. De hoofdanimator brult op de kinderen, tot ongeveer de helft heel luid "eerste activiteeeeeit!" zegt, al klinkt het nog steeds niet met volle goesting.

De voorstelling van de eerste activiteit wordt onderbroken door een animator die plots een kind bij zich moet roepen. Er volgt weer luid gebabbel. De hoofdanimator stapt op een groepje jongens die opzij aan een tafel

staan en totaal niet bij het gebeuren betrokken zijn. "Jullie gaan nu zitten en luisteren, oké!" zegt hij furieus. De jongens kijken hem niet aan, rollen wat met hun ogen, glimlachen naar elkaar, maar doen wel, traagjes, wat de animator van hen vroeg.

Op een van de geobserveerde werkingen zaten de kinderen regelmatig klaar voor het verzamelmoment (in dit geval enkel met hun eigen leeftijdsgroep), maar waren de animatoren dan nog een hele tijd bezig met het voorbereiden van hun toneeltjes. Het was dan ook altijd moeilijk om de kinderen stil te krijgen, eens de toneeltjes eindelijk begonnen.

Er is echt enorm veel wachttijd voor de kinderen. De kinderen haken echt af, beginnen eigen spel en ergeren zich eraan wanneer de animatoren hen commentaar geven. Ze willen niet meer stil zijn en opletten nu en negeren het geroep van de animatoren opvallend lang. Ze worden ook rebelser in hun commentaar op de toneeltjes en geven de animatoren brute commentaar. [memo van de observator]

Die mank lopende organisatie zagen we soms nog. Na het overbruggen van veel wachttijd in afwachting van de voorstelling van de activiteiten (een raadseltje, mopjes, een dansje... die de aandacht van kinderen amper kunnen houden), is het moeilijk om een deel van de groep stil te krijgen. De sfeer die intussen ontstaan is, zet zich verder in het toneeltje waarin de activiteiten worden uitgelegd. "En op het einde gaan jullie een grote show maken", zegt een animator als besluit. Zowat een vierde van de kinderen onthalt dat met "béééh neen!" of "jullie eerst!". De aandacht is grotendeels weg:

Hoofdanimator C.: "LUISTEREN!!! ... Alle 10 minuutjes ga je iets anders doen dan kun je op het einde een show maken!!" Van zodra C. haar zin uitgeroepen heeft gaat de drukte verder. "GAAN JULLIE LUISTEREN!!!!" roept ze. Ieder kind is nu op een eigen manier bezig, onder elkaar. De animatoren staan nu wat verspreid tussen de kinderen en er wordt geroepen "DAT ER GROEPEN MOETEN GEMAAKT WORDEN!". Nu springen kinderen recht en grijpen elkaar vast, om zeker bij elkaar te zijn.

Verzamelen op het einde van de dag

Op een van de werkingen werd het gezamenlijke afsluitemoment met alle speelpleinkinderen en –animatoren voorafgegaan door een eigen afsluitend groepsmoment van de kleuters. Dat moest evenwel ingaan tegen het spelen en babbelen van kinderen, waarbij er een wat verwarrende opeenvolging van 'stil moeten zijn' en 'luid roepen' volgt.

Het is vier uur. De meeste kleuters zijn weer in het kleuterlokaal. Een papa komt zijn zoon hier al ophalen. De kinderen moeten opzij op de matjes gaan zitten (die liggen tegen een lange muur), maar er zijn ook kinderen die spelen met het speelgoed dat hier in bakken zit, ze lopen op de tafels en bankjes, nemen tekengerief... De animator fluit af en toe luid op haar fluitje, wat geen enkel effect lijkt te hebben. "Jabbedabbedoe"... wordt een aantal keer herhaald.

Er wordt een liedje gezongen, een beperkt aantal kinderen doen mee. In de groep neerzittende kinderen zie ik een jongen die een boekje heeft bemachtigd, hij bekijkt het samen met een paar andere kinderen.

Ondertussen komt een vijftal ouders hun kind ophalen.

Er volgt nog een liedje (over een krokodil; een liedje dat ook tijdens de formatie wel eens wordt gezongen). Een kind zit ondertussen luid op speelgoed te kloppen. Een derde liedje wordt bijna niet meer meegezongen. Kinderen babbelen.

De animator fluit. "Ik wil niemand meer horen", zegt ze. De opdracht is nu dat de kinderen luider moeten zingen dan de moni. Een enorm gekrijs volgt.

Daarna gaan de kleuters naar buiten om naar de formatie – de slotbijeenkomst van de dag – te gaan. Dat lijkt eerst informeel te verlopen, maar toch moeten de kleuters wachten aan de uitgang en muisstil zijn. Daarna moeten ze zo luid mogelijk "wij zijn de beste! Wij zijn de beste" roepen terwijl ze door het secretariaat naar de speelplaats gaan. Sommigen vragen en krijgen een high five van de mensen achter de uitschrijf-pc's.

3.3. Andere verzamelmomenten: het speelplein is niet alleen spelen

Andere momenten waarop (alle) kinderen samenkomen, zijn minder gemarkeerd. Het etensmoment is daarbij voor kinderen het meest betekenisvolle.

3.3.1. Etensmomenten

Etensmomenten, zoals tienuurtje en middageten, zijn noodzakelijke pauzes in de speelpleindag. Voor kinderen zijn dit vaak rustmomenten, maar ook sociale momenten. De manier waarop de etensmomenten worden geregeld, verschilt nogal van werking tot werking.

Op sommige werkingen kunnen kinderen gewoon iets eten of drinken wanneer ze dat zelf willen, zolang ze hun tas of rugzak bij zich hebben. Maar meestal liggen de etensmomenten vast. De meeste werkingen voorzien etensmomenten rond 10 uur, op de middag en in de namiddag. De etensmomenten komen vaak op een goed moment, omdat kinderen al een hele tijd hebben gespeeld en moe geworden zijn.

De hoofdanimator fluit. Er volgt gejuich, want het is tijd voor het 4-uurtje. De meeste kinderen laten hun spel voor wat er is en lopen of stormen richting barak om hun rugzakken te pakken. Ze hebben nu een half uurtje 'pauze'.

Om het etensmoment 's middags voldoende rustig te houden, beginnen de kleuters vaak eerder dan de oudere kinderen, en/of eten ze op een andere plek. Daarbij krijgen de kleuters vaak ruim de tijd om op hun eigen tempo te eten.

Een eerder formele aanpak

De etensmomenten kunnen collectief gebeuren, op een welbepaalde plek en daardoor ook strikter van een bepaald tot een bepaald uur.

Dan delen ze koekjes uit, die iedereen bij elkaar onder het afdak opeet. Ze moeten allemaal gaan zitten aan het klimrek voor ze een koek krijgen. "Kom, eet uw koekje op!" zegt een animator. [Het valt me op dat de kinderen hier geen enkel onbewaakt plekje/momentje hebben. Zelfs bij het eten van het koekje zitten de animatoren op hen te kijken. Dit heeft ook te maken met de kleine en omsloten locatie. Plekjes om zich wat voor de animatoren te verbergen, zijn schaars.]

Een wat meer formeel georganiseerd etensmoment brengt daarbij meestal met zich mee dat er om stilte wordt gevraagd, waardoor het kan uitlopen op een disciplinerend, wat akelig moment.

De animator luidt de bel. "Ja, nu zwijgen we 2 minuten!". Er is nog steeds lawaai, eigenlijk evenveel als daarvoor. Ze trekt nogmaals aan de bel, en kijkt vastberaden voor zich uit. "Milan! Heb je de bel niet gehoord?"

De hoofdanimator steekt de hand op [het teken dat het stil moet worden]. Het wordt vlot stil. "Het is veel te luid!", roept de hoofdanimator. "Een beetje rustiger kan ook... En dan kijk ik vooral naar K.! Goed, nu mogen jullie fluisteren."

Er ontstaat meteen een sfeer van onderdrukt gegniffel. Een kind doet een licht grommend geluid...

De hoofdanimator steekt opnieuw de hand op. Nu duurt het opvallend langer eer het stil wordt. "Het fluisteren werkt niet... dus, we zwijgen gewoon! Als ik iemand iets zie zeggen zal die samen met de poetsvrouwen het hele gebouw poetsen."

Het is nu echt stil. Er zijn beteuterde gezichten. Enkele grote kinderen gebruiken gebarentaal om te communiceren, maar zonder lacherig te doen. Een kleuter begint nu geluidjes te maken.

Plots zegt de hoofdanimator tegen drie grote kinderen achteraan: "Kom maar naar voor!"

Een van de kinderen zegt op een verontwaardigde toon dat ze niets gedaan hebben. Ze moeten effectief naar de poetsvrouw.

Na het eten vertrekken kinderen gezamenlijk of per leeftijdsgroep. Ook dan wordt van hen vaak verwacht dat zij eerst stil worden vooraleer ze naar buiten kunnen gaan, omdat gezegd moet worden wie mag vertrekken en wat eventueel nog moet gebeuren (opruimen, tassen wegzetten, toiletbezoek). Soms gebeurt dit opnieuw 'in de rij'. Dat kan een hoop organisatie opleveren:

De rij [met lagereschoolkinderen] staat buiten.

Hoofdanimator: "Maak eens een mooie rij per 2 asjeblieft!"

De rij gaat vooruit. Tot aan het volgende hekje.

Hoofdanimator: "Deur open!" Ze stappen verder tot de volgende deur (toegang tot de verste koer)

Hoofdanimator: "Deur open!" de rij gaat door.

Kinderen hebben na het rustmoment nood aan beweging (N. ligt op de grond, hij rolt over de grond naar zijn rugzak en dan terug) maar als het etensmoment te lang aansleept wordt het een echt wachtmoment. Kinderen vervelen zich maar hebben niet echt een alternatief en 'doen zomaar wat'.

Steeds zien we dat deze etensmomenten doorgaans rustig beginnen en geleidelijk aan drukker en luidruchtiger worden, omdat meer kinderen klaar zijn met eten. Kinderen beginnen meer en meer te babbelen – vaak over de wereld buiten het speelplein – en onderling kleine spelletjes te spelen: klapspelletjes, kriebelspelletjes, figuren maken met de handen, gezichten trekken, kaarten, voetbalprentjes tonen en uitwisselen, armbandjes maken, spelen met eetgerei of verpakkingen van het eten...

Het in de hand houden van een organisatie van het etensmoment dat kinderen vraagt om 'gedisciplineerd' aan te komen, te eten, te wachten tot ze mogen vertrekken... leidt ook weer soms tot disciplinerende maatregelen, in dit geval bij kleuters:

Het is tijd om iets te eten en te drinken. Alle kleuters moeten op de bankjes onder het afdak gaan zitten. Dat gaat eigenlijk vrij vlot, ook al blijven ze op/bij de bankjes spelen. Per vijf mogen ze naar binnen hun tas halen. Bij hun terugkeer uit het tasjeslokaal profiteren sommige kinderen ervan om snel even op een fietsje te kruipen. Maar ze worden snel tot de orde geroepen.

Het eten is een rustig moment, de kinderen eten en drinken iets, babbelen wat. Na een kwartiertje zijn de meesten klaar. Kinderen beginnen rond te lopen, één gooit met zijn zak... Ze worden teruggeroepen en moeten op de bankjes gaan zitten. "We gaan niet spelen, gewoon op de bankjes", zegt een animator door de micro. Een laatste jongen die nog bij het speeltoestel is die op de speelplaats staat (dicht bij de bankjes), wordt bij naam tot de orde geroepen. En daarna nog een paar kinderen. Wie klaar is mag zijn tas gaan wegzetten. Een kind gooit een flesje van een ander kind over de omheining. Een meisje staat op een brikje melk. "Jabbedabbedoe!" klinkt het, om de kinderen stiller te krijgen. Ondertussen roepen de animatoren vaak "zitten".

De bedoeling is dat de kinderen terug naar het kleuterlokaal gaan. De animatoren lopen langs de bankjes en laten de kinderen geleidelijk vertrekken. 'Als je een tikje op je hoofd krijgt, mag je naar het toilet en daarna op de matjes zitten [in het kleuterlokaal]'.

De sfeer wordt nogal bepaald door disciplinerende maatregelen. Kinderen die niet willen stilzitten worden van de bankjes gehaald en moeten in het midden op de speelplaats neerzitten. Geleidelijk aan wordt dat groepje groter (de meesten zijn jongens), terwijl de andere kinderen naar binnen verdwijnen. Er zijn nog kinderen die al rechtstaan en die daarom ook bij het groepje gestraften moeten gaan zitten. De animator die het naar binnen gaan regelt, zit nu echt volledig in een disciplinerende rol.

Een meer informele aanpak

Het tienuurtje of het middageten kunnen ook veel lossier verlopen, zodat kinderen eender waar op het terrein kunnen eten. Dat doen ze in kleinere groepjes en het etensmoment kent een geleidelijk, nauwelijks waarneembaar einde.

De afwezigheid van mogelijke controle van animatoren geeft kinderen dan andere kansen:

Ik eet met de kinderen van het eethuisjeskamp. (...) Ze gsm'en tijdens het eten: J. belt eens naar huis (naar haar mama); eerder had haar papa een sms'je gestuurd, ze leest het voor: "smakelijk, love you, xx".

S. toont even later dat ze een hoop Nintendo-spelletjes mee heeft. "Ken je dit?" zegt ze terwijl ze hen toont aan de groep, maar vooral aan W. "Uitgespeeld", ze legt die op de rugzak van W. en neemt een volgend spel. "Uitgespeeld, uitgespeeld, .. moet ik nog uitspelen!". W. kijkt toe en zegt dat hij het raar vindt dat ze al die spelletjes mee heeft. S. legt uit dat haar ouders de Nintendo meenemen als ze haar komen ophalen, en dat ze haar rugzak vandaag overal mee naartoe neemt om de spelletjes te bewaken.

Tijdens kleinere eetmomenten zoals het tienuurtje combineren kinderen dan vaak spelen en eten, en eten ze op de plek waar ze tot dan aan het spelen waren. Dat heeft ook zijn gevolgen:

De grote vrijheid brengt met zich mee dat er in het bos veel afval ligt van ijsjes, brikjes... Soms komt een animator opruimen, het hele terrein afschuimend. Er staat een vuilbak aan de rand van het bos, maar niet erin.

Eten met iedereen op één plek maakt het afval ophalen dan weer eenvoudiger. Al kan er net zo goed mankracht voor nodig zijn:

Tijdens het eten lopen er voortdurend animatoren langs de tafels en bankjes, met bakken waarin afval, lege colaflesjes... terecht kunnen. Daar zijn ze voortdurend mee bezig, maar het is een systeem dat wel werkt, er ligt achteraf zeer weinig afval.

3.3.2. Enkele andere organisatorische momenten

Wachtrijen voor etenstijd

Kort voor het middageten gaat het lokaal met de jassen en tassen open en er ontstaat al snel een lange rij. Dat is wachttijd, maar dat hoeft zeker niet noodzakelijk problemen te geven:

Op de speelplaats klinkt door de micro: 'Het is bijna etenstijd. Alle materiaal terugbrengen!' Er wordt nog altijd gespeeld op de speelplaats: voetbal, kampen bouwen. Maar al gauw staat een enorme rij van bijna 200 kinderen voor het jas/tas-lokaal. Er zijn dus echt heel veel kinderen op het speelplein. Het wachten in de rij gaat ontspannen, er lijken geen problemen te zijn.

Bij één werking waren er in de voor- en de namiddag momenten voor 'de bonnetjes', waarmee kinderen een drankje of ijsje konden kopen. Om de wachtrijen te beperken en te vermijden dat kinderen al vooraf zouden staan wachten, werd de plaats pas op het moment zelf door de micro geroepen. Micro: 'er zijn bonnetjes voor de kleuters. Ine zit bij de schommel.' Kinderen roepen: "de schommel!" en rennen naar daar. Het bonnetjesmoment zorgt telkens voor wat animo en spanning – kinderen zoeken soms al vooraf de bonnetjesanimator: waar zal het dit keer zijn? – en voor de grootste concentratie van kinderen op het speelplein – evenwel zonder dat dit problemen lijkt op te leveren. Sommige kinderen rennen meteen naar de verzamelplek; anderen wachten nog even en gaan er dan rustig heen. De animatorenploeg speelt hier wel eens mee en kondigt eerst een valse plek aan om kort daarna de juiste aan te kondigen.

Administratie

Kinderen kunnen centraal in- en uitgeschreven worden, maar soms is het noteren van de namen van de kinderen een taak van de animatoren die een (leeftijds)groep begeleiden. Dat kan voor extra wachttijd zorgen.

De jongens van 5-8 staan te wachten (wachttijd). Animator D noteert hun namen op een papier. Dat duurt even, want ze zijn met 23. [De observator komt een kwartier later terug in deze groep]. De animator is nog steeds bezig met de namen. Ze gaat de namen afroepen om te dubbelchecken en zegt dat iedereen goed moet luisteren.

De kinderen hebben ondertussen niets om handen, wat in 'lastig' gedrag resulteert.

Een aantal kinderen gooien met gras naar elkaar. Al snel gooien ze ook met eikels en takjes die ze rond zich vinden. Animator D kijkt even vanuit haar ooghoek, maar beslist om hen te laten. Ze ziet er gestresseerd uit. Kinderen gooien steeds grotere plukken gras op elkaar, en later een rondslingerende drankverpakking. "Sto-op!" roept één van hen, vooraleer op een andere plek te gaan zitten. "Stoppen met gooien" zegt D nu. Daarna moeten de kinderen stil zijn voor de speluitleg. Eén van de kinderen is niet stil en de animatoren roepen zijn naam. "Als je niet stil bent mag je niet meedoen hé!".

Dit tafereel en de zeer lange wachttijd – meer dan een kwartier – herhaalde zich de dag nadien. Ook hier zien we hoe een mank lopende organisatie leidt tot 'druk' gedrag van kinderen en disciplinerende reacties van animatoren.

Opruimen

Het afsluiten van een speelperiode vereist meestal wel een zekere mate van opruimen: het gebruikte materiaal moet weer opgeborgen worden. Bijna alle speelpleinen hebben een of ander systeem van uitleen, waarbij kinderen materiaal kunnen halen in een winkeltje; hun naam wordt opgeschreven en ze zijn ervoor verantwoordelijk dat het materiaal ook teruggebracht wordt. Dit blijkt vaak zeer vlot te verlopen en de aankondiging dat het materiaal terug naar de winkel/uitleen moet, wordt meestal zonder veel problemen opgevolgd.

Geleide activiteiten met materiaal worden vaak door de speelgroep opgeruimd op het einde van de activiteit, al is dit niet altijd het geval; na het koken zijn animatoren nog wel eens zelf bezig met opruimen en afwassen.

Opruimen gaat soms vanzelfsprekend, maar kan ook een van de moeilijke momenten in de dag zijn:

"Kom, snel" zegt animator G. "We gaan opruimen!" De hoofdanimator is in de buurt en zegt: "Over een kwartiertje pas." Een paar meisjes gaan weg om te spelen. "Hier!" roept G. gestresst. "We gaan opruimen. Nee, hier! Naar binnen." Een meisje blijft met de bal spelen. Een ander meisje zegt tegen haar "Kom". G zegt: "Laat die bal". "Maar ik wil iets anders doen" protesteert het meisje. "Eerst opruimen, dan iets anders doen" zegt G. kordaat. Ze komt even, gaat naar binnen. Maar al snel staat ze opnieuw buiten met haar bal nog in de handen. "Opruimen, laatste keer" zegt G. streng. Ze staat binnen maar doet niets. De anderen zijn druk in de weer om afval van binnen in den vuilbak te gooien.

Snel daarna is ze aan het ontsnappen. "Hier!!" gebaart animator G. "Maar ik wil niet!" zegt het meisje opstandig. "Hier!!" brult G. nog een laatste keer en loopt met grote boze passen haar richting uit. Ze hebben nog een woordenwisseling, waarbij het meisje uiteindelijk zwaar geërgerd toch weer naar beneden gaat om op te ruimen.

[De animator lijkt onvoldoende Nederlands onder de knie te hebben om in stresssituaties gepast te reageren. Het was duidelijk dat hij mee op zijn gebaren leunde om zijn boodschap over te brengen. Het klonk vrij hard, maar dit is door voor een stuk vanuit onmacht en onkunde zichzelf verbaal uit te drukken.]

Het einde van het spel bij het opruimen en de overgang naar een ander niet-speelmoment (zoals etenstijd) is wel vaker moeilijk.

De animatoren zeggen dat iedereen stil moet zijn en moet opruimen: "opruimen!!" weerklinkt het nog vele keren. Ik zie al snel veel kleuters op de matten liggen niks, praten, elkaar plagen, alles doen behalve (verder) opruimen. Veel kleuters hangen nu ook rond animatoren, spelen verder... De animatoren zeggen er niet veel op. Ik zie maar weinig opruimen gebeuren; het zijn de animatoren die het meeste opruimen, samen met een stuk of 10 kinderen die op een rustig tempo wat opruimen. Er is nog steeds heel veel lawaai in het lokaal.

Tactieken om aan het verplichte moment te ontsnappen, duiken dan op.

Het opruimen is alweer een heel druk moment. Ik zie maar weinig kinderen echt opruimen. Twee jongens en een meisje komen nonchalant door de deur gewandeld, waar ik tegen een muur sta. Ondertussen zegt de animator: "Hier ligt nog heel veel speelgoed!". Daarop zorgen de drie kinderen dat ze uit het zicht zijn. Ze lopen zachtjes en stiekem richting wc's. Eén van de jongens zegt zachtjes "Kom!" en leidt het meisje met zijn hand naar de wc's. [Op die manier ontsnappen ze aan het opruimmoment, wat al van in het begin hun plan was. Ze werken samen om hier onderuit te komen, en delen in het plezier van iets te doen dat eigenlijk niet mag]. De jongens en het meisje komen terug wanneer de animatoren iedereen stil gekregen hebben en nu namen afroepen [ze gaan in groepjes om hun ijsjes gaan].

3.4. De periodes zonder activiteitsaanbod

Periodes van 'vrij spel' kunnen op heel verschillende manieren hun plek hebben in de speelpleindag:

- Omdat 'vrij spelen' (quasi) heel de dag mag, of gedurende een welbepaald deel daarvan (sommige werkingen hebben bijvoorbeeld een gesloten aanbod in de voormiddag en een open in de namiddag);
- Omdat er periodes voorzien zijn waarin de kinderen tussen de geleide activiteiten en etensmomenten door vrij kunnen spelen (de periodes voor of na de eigenlijke opvang, een half uurtje vrij spel na het middageten, tot de activiteiten weer beginnen)
- Omdat er 'onvoorzien' vrij mag gespeeld worden: de activiteit is vroeger afgelopen, en kinderen mogen tot het voorziene einduur vrij spelen.

Bovendien kan het eigen spel van kinderen 'binnendringen' in georganiseerde momenten. Tijdens het tienuurtje spelen kinderen; een georganiseerd spel evolueert in een los, spontaan spel van kinderen...

In deze periodes zie je vaak dat oudere en jongere kinderen samen spelen, dat oudere kinderen voor jongere zorgen... Vaak is dat wel tijdelijk, tot ze de jongere dan ergens 'afzetten' bij leeftijdsgenoten bijvoorbeeld.

Er zijn toch ook veel kinderen die spelen met andere kinderen die 'normaal' in een totaal andere leeftijdscategorie zouden zitten. Een meisje van 13 draagt een meisje van 6 op haar rug.

Doorgaans is de '**ochtendopvang**' een informele periode waarin de kinderen vrij kunnen spelen. Er hangt meestal een losse, informele sfeer. Kinderen spelen er onderling hun eigen spel.

8u20. Het regent, het is niet warm. Alle kinderen zijn verzameld op één speelplaats. Daar wordt al volop gespeeld. Er klinkt muziek uit een luidspreker. Kinderen zijn al echt volop bezig. Het winkeltje met materiaal, de uitleen, is al open. Onder het afdak spelen groepjes kinderen gezelschapsspelletjes, ze babbelen... Een kind alleen leest een strip. Op de speelplaats zelf spelen kinderen in de regen. Er is basket, een kind voetbalt alleen, er zijn kinderen kampen aan het bouwen. (...) Er zijn al veel animatoren op het terrein. Ze dansen wat mee, spreken kinderen aan, hebben een gekke zonnebril op... Muziek houdt er de sfeer in. Af en toe gaat het wat luider. Bij één liedje beginnen plots een aantal animatoren en kinderen een dansje te doen op een lijn, op de speelplaats en op de wat hoger gelegen strook onder het afdak. Ook wat verderop dansen kinderen mee. [Dit is het liedje en dansje dat tijdens alle verzamelmomenten gedaan wordt maar nu toevallig door de luidspreker speelt]

Twee 12-jarige meisjes zitten tegen de mat. Een kleuter komt erbij op schoot zitten. Er is contact tussen de meisjes en tussendoor contact met de kleuter. Hij heeft een duplo revolver.

Een jongen heeft zijn collectie voetbalkaarten bij. Hij zegt dat hij ze bijna allemaal heeft en nam ook zijn dubbele kaarten mee. Die deelt hij uit. Daar zijn de andere jongens ontzettend blij mee.

Op sommige werkingen is dan al ruim materiaal beschikbaar. Kinderen zoeken de bestaande infrastructuur op – de zandbak, de voetbaltafel – of kunnen soms al materiaal uitlenen. Soms lijkt het alsof ze vaste plekken hebben waar ze even een momentje zitten om op het terrein 'aan te komen'.

Nieuwe kinderen komen aan. Ze rennen naar het klimrek. Ze hebben nog hun rugzakje aan. "Er is precies niet veel volk", zegt een van de jongens. "Ze moeten nog toekomen," zegt een andere jongen.

Tijdens de 'opvang' voor en na de speelpleindag zijn de kinderen op veel werkingen op een beperkte oppervlakte verzameld – op één speelplaats of zelf in één zaal (onafhankelijk van het weer) – omdat het toezicht dan makkelijker is en de ouders hun kinderen sneller terugvinden. Op andere werkingen kunnen de kinderen ook dan van heel het terrein gebruik maken en moeten ouders meer zoeken of worden de namen van kinderen met een micro afgeroepen.

Na het middageten volgt op elke werking met een volledige dagwerking een periode van vrij spel. Dat geeft aan animatoren de tijd om zelf te eten en om het nodige te doen om de namiddag te organiseren. Vaak is dit een ogenblik waarop alle leeftijden door elkaar spelen. Oudere kinderen organiseren dan wel vaker kleine spelletjes voor jongere kinderen. Soms wordt het spel van kinderen dan extra ondersteund door materiaal: een springkasteel, een boombox met muziek, sportmateriaal... Die extra ondersteuning is er niet altijd, waardoor sommige kinderen zich eerder moeten 'behelpen' met de (beperkte) mogelijkheden van het terrein.

De tijd na het afsluiten van de eigenlijke speelpleindag wordt door kinderen vaak ervaren als louter wachttijd.

Dat is veel vaker het geval dan tijdens de opvangperiode vóór de speelpleindag. Als veel kinderen meteen vertrekken of als kinderen niet meer over ondersteunend materiaal beschikken, valt het spel soms meteen na het afsluiten van de speelpleindag stil. Animatoren ruimen op, verzamelen voor een nabespreking... en zijn minder bezig om met kinderen te spelen.

De animatoren ruimen ondertussen op, binnen en buiten. Ze besteden op dit moment niet veel aandacht meer aan de kinderen, die nu volledig vrij spelen. Er zijn niet veel kinderen meer (stuk of 7). Ze lopen vooral wat rond, trekken grassprietjes uit de grond, zitten een beetje. Vaak op zichzelf nu.

Het spelletjesaanbod is afgelopen om 17u. Vrij veel kinderen worden opgehaald door (groot)ouders, of zijn al eerder in de namiddag opgehaald. Maar de kinderen die zelfstandig naar huis vertrekken, mogen dat pas vanaf 17u30. Sommigen zijn daarop aan het wachten: ze spelen wel, maar kijken of vragen of het al tijd is om te mogen vertrekken. Een meisje zegt: het laatste half uur is nooit meer zo leuk. Ze vertrekt stipt om 17u30.

Op andere werkingen zijn quasi alle kinderen meteen na het afsluiten van de speelpleindag ook werkelijk vertrokken.

3.5. Opdeling in groepen

Op weinig speelpleinwerkingen spelen alle kinderen zomaar door elkaar. De meeste werkingen delen hun publiek structureel op in groepen. Zo leggen ze in zekere mate met wie kinderen de speelpleindag of periodes daarin zullen doorbrengen. Meestal zijn dat leeftijdsgroepen, soms 'kleuters', 'lagereschoolkinderen' en 'tieners', soms zijn er meer opdelingen.

Die groepsindeling sluit zeer nauw aan bij het speelsysteem – de manier waarop het speelplein speelkansen voor kinderen aanbiedt. Kunnen kinderen kiezen met wie ze spelen – ook over leeftijdsgrenzen heen? En is de speelpleindag voor de ene leeftijd anders georganiseerd dan voor de andere? De opdeling in (leeftijdsgroepen) is vaak niet alleen van tel in het spel, maar loopt ook door in andere momenten van de dag. In elk geval bieden leeftijdsgroepen houvast en brengen kinderen samen met leeftijdsgenoten die hun leefwereld en interesses meer zullen delen dan met oudere of jongere kinderen.

Het aantal kinderen dat naar de speelpleinwerking komt, kan van dag tot dag of van week tot week sterk schommelen. Dat is niet altijd te voorzien, en de werking moet daar soms op inspelen. Bepaalde (leeftijdsgroepen) kunnen plots erg dun bevolkt zijn, en dan worden op het laatste ogenblik soms twee kleine groepen samengebracht, er wordt een animator van de ene naar de andere groep verplaatst...

3.5.1. Leeftijdsgroepen

Er zijn bijna altijd wel leeftijdsgroepen op een speelpleinwerking. **Een indeling in vaste (leeftijdsgroepen)** geeft kinderen het voordeel dat ze spelen met kinderen met gelijkaardige grootte en met een grotere kans op gelijkaardige vaardigheden en interesses. Kinderen vinden het wel moeilijk als er veel nieuwe kinderen in hun groep zijn: dan is er wat meer onrust, wordt er wat afgetast en verlopen spel en wachtmomenten minder vlot.

Hoe die groepen ingedeeld worden en hoe onderscheiden die groepen de dag doorbrengen, verschilt evenwel sterk. Heel vaak is er een opdeling tussen kleuters, lagereschoolkinderen, en tieners. Dat is ook in de open werkingen het geval, al kan het dan best zijn dat die leeftijdsgroepen eerder slaan op eigen lokalen en zones op het terrein, op aparte etensmomenten, of op activiteiten die toch vooral op die of die groep gericht zijn.

Voorts delen veel werkingen de lagereschoolkinderen ook nog op in aparte groepen, per twee of per drie jaar.

In de speelpleinen met een **tienerwerking** zijn de tieners vaak de minst zichtbare groep op het terrein. Het zijn de lagereschoolkinderen en de kleuters die het terrein innemen; tieners hebben meestal een apart lokaal waar ze kunnen samenkomen en eigen activiteiten hebben, of ze gaan ergens in een verborgen hoekje op het terrein zitten. **De tieners zitten weer uit het zicht, achter de arena: daar is een haag geplant.**

De tieners hebben een aparte werking, maar in een van de open werkingen hoeven zij daar niet aan deel te nemen en kunnen zij ook meedoen met de activiteiten van de lagereschoolkinderen.

Ik praat met een meisje van 14 jaar. Ze komt hier al sinds de kleuterklas, ze kent het hier heel goed. Ze zou ook mogen thuis blijven, maar kiest om naar hier te komen. Wat doet ze hier meestal? "Gewoon, met vrienden." Ze doet niet echt dingen met de +13. Die doen activiteiten maar ze vindt die niet zo leuk. Ze loopt liever wat rond met haar vrienden.

Enkele geobserveerde werkingen hebben niet echt leeftijdsgroepen. Een niet zo grote geobserveerde werking – het aantal kinderen was ook kleiner omdat het Ramadan was – werkt zonder leeftijdsgroepen. Er zijn keuzeactiviteiten, maar die zijn niet per leeftijd opgezet. Alleen voor de twaalf-plussers is er een aparte werking:

De hoofanimatoren vertellen me wat over de evoluties in organisatie. Ze schaften eerst de leeftijdsgroepen af, maar voerden dit jaar toch de 12+ werking in, omdat ze merkten dat de ouderen meer nood hadden aan een eigen identiteit.

Dit ontbreken van leeftijdsgroepen geldt ook voor de geobserveerde mobiele werking, die in principe kinderen tot 12 jaar toelaat, maar in de praktijk ook oudere kinderen toelaat, wat die tieners bijzonder sterk appreciëren. De speelpleinwerking zorgt voor een georganiseerde activiteit waaraan iedereen kan meedoen, maar de kinderen kunnen er ook vrij spelen.

Open werkingen die helemaal geen leeftijdsgroepen voorzien, doen wél inspanningen om hun aanbod op een wat informele manier te differentiëren: ze zorgen voor een zone op hun terrein die vooral kleuters aanspreekt of stellen activiteiten voor die toch vooral kleuters of net vooral oudere kinderen zullen aantrekken.

3.5.2. Jongens en meisjes

Eén geobserveerde werking maakte in de groepsindeling een onderscheid tussen jongens- en meisjesgroepen: drie leeftijdscategorieën hebben elk een onderscheiden jongens- en meisjesgroep, en daarnaast is er een gemengde tiengroep. Die opdeling – en zo ook differentiëring van het aanbod – is historisch zo gegroeid. Als er weinig kinderen zijn, gebeurt het wel dat jongens- en meisjesgroepen van dezelfde leeftijd samen spelen. Dat zorgt soms wel voor problemen: juist omdat de groepen dan onverwacht moeten samengaan, maken de meisjes of de jongens daar dan problemen van. Het is organisatorisch beter omdat er dan meer kinderen in één groep zijn, maar kinderen hebben daar niet altijd zin in. *De meisjes staan er wat beteuterd naar te kijken. Ze zwijgen maar het is duidelijk dat ze niet veel zin hebben om met de jongens mee te doen. De jongens zijn daar verbaler in: "Nee!" klinkt het aan hun kant.*

Het probleem is dat de kinderen dan met elkaars groepje moeten meedoen maar dat de activiteiten niet zijn gepland met het oog op een gemengde activiteit – dat de jongens mee een dansje moeten doen en de meisjes zouden moeten meevoetballen is dan niet aantrekkelijk. De jongens krijgen gedaan dat ze weg kunnen, gaan voetballen. *Ze lopen al juichend richting het voetbalveld. De animatoren van de jongens halen hun schouders op en gaan erachteraan. De animatoren van de meisjes kijken schaapachtig naar elkaar en gaan met hun groep richting de radio. De meisjes kijken nog steeds een beetje beteuterd.*

Tegelijk speelden de kinderen in deze werking tijdens de (beperkte) periodes met vrij spel wel gemengd: jongens en meisjes en verschillende leeftijden door elkaar.

3.6. De speelpleinwerking grenst zichzelf af

Hoe grenst de werking zich af als aparte entiteit in tijd en ruimte? Speelpleinwerk is een georganiseerde vorm van jeugdwerk en mag in die zin tijd en ruimte voor zichzelf claimen: tijdens de speelpleindag zijn bij wijze van spreken alleen animatoren en kinderen 'op hun plaats' op de werking. Maar de speelpleinwerking staat niet los van zijn omgeving: de buurt, de thuis van de kinderen. Hoe scherp trekt de werking die grenzen?

3.6.1. Case: Mobiele werking

De geobserveerde mobiele werking kiest voor een open werking: er is een open spelaanbod – één of meerdere georganiseerde activiteiten, en de mogelijkheid om vrij te spelen – en kinderen kunnen ook na het officiële begin van de dag aansluiten. Een half uur nadat het speelplein van start is gegaan en het georganiseerde spel is begonnen, komen er nog heel wat kinderen bij, maar ook halverwege de speelpleinmiddag komen ouders met hun kinderen aan.

Bovendien zijn de grenzen tussen de werking en de buurt poreus: de werking gebeurt op een buurtpleintje en neemt daar even tijdelijk de ruimte in tijdens de namiddag, maar vooral stelt de werking zichzelf open voor de buurt, door de ruimte, het meegebrachte materiaal en zelfs het vieruurtje niet uitdrukkelijk voor te behouden aan wie zich heeft ingeschreven. Bovendien is het ook flexibel in de leeftijden van de kinderen waarmee ze werken: ook de tieners van 13 of 14 zijn welkom, zelfs al is de speelpleinwerking bedoeld voor kinderen tot 12 jaar; de animatoren houden veel losse babbels met hen, en de tieners appreciëren dit sterk.

Vorig jaar mochten ze niet meedoen: in principe is de werking bedoeld voor kinderen tussen 6 en 12 jaar. Zelf is het meisje 14 jaar. Ze vindt het heel tof dat de animatoren haar gewoon laten meedoen. Ook twee andere tieners, van 13 en 14, zeggen dat ze het fijn vinden dat ze mogen meedoen dit jaar.

De hoofdanimator investeert ook veel tijd in babbeltjes slaan met de ouders die tijdens de werking in de buurt zijn (al dan niet met jonge kinderen bij zich). Enkele voorbeelden van die poreuze grenzen tussen speelpleinwerking en buurt:

- Ondertussen zit een mama met een klein kindje (rond de vier jaar) langs de zijkant toe te kijken.
- Een aantal ouders komen [halverwege de namiddag] met hun kinderen van 5 of 6 jaar oud. De hoofdanimator ontvangt hen en praat ermee, vooral met de ouders.
- Ik zie een mama aan de boom met de radio [de radio van de speelpleinwerking] zitten, met vier kleine kindjes van drie of vier jaar oud. Ze spelen met de vuvuzela [speelpleinmateriaal] en gaan er helemaal in op. Ze blazen met twee, elk aan één kant.
- De begeleiders maken veel contact met de volwassenen uit de buurt.
- De animatoren delen suikerwafels en water uit. Twee tienerjongens klagen over het feit dat er mensen gewoon zijn gekomen voor de koek, om dan gewoon weer weg te gaan. Dat is blijkbaar elke dag zo. Eén van de jongens stoort zich daar nogal aan. De animatoren reageren niet op de opmerking.
- Momenteel is het niet duidelijk hoeveel kinderen er nog op het "speelplein" zijn. Er spelen een heleboel kinderen (stuk of 20) tussen de twee goaltjes, maar dat is al een eindje weg van de tent en de animatoren. De enige gasten die nog in de buurt van de tent blijven zijn wat oudere jongeren (tussen 11 en 15 jaar). Zij zijn nog met een stuk of 8, en praten vooral met elkaar en met de animatoren. De sfeer is wel goed zo.
- De animatoren zijn nu vooral bezig met opruimen. De oudsten (12-14) ruimen spontaan mee op. De tent moet dichtgeplooid worden. Een vader helpt spontaan, samen met een vijftal jongeren. Niemand moet dat vragen, het gebeurt gewoon.

3.6.2. In en uit

Op sommige speelpleinwerkingen komen de ouders zelden het terrein op. De kinderen worden ingeschreven aan een tafeltje en daarna kunnen de kinderen het terrein op. Op de meeste werkingen is dat anders: de ouders moeten het speelplein op om hun kinderen in te schrijven of te komen halen, en komen zo in contact met het terrein, de werking, de animatoren, de sfeer die er hangt. Dat maakt ook een moeilijk afscheid wat geleidelijker:

Dan wil de mama vertrekken en het kindje klampt zich aan haar vast. De mama stelt voor om nog even samen buiten te gaan kijken, en zegt "het afscheid is toch altijd moeilijk hé."

Op het einde van de speelpleindag pikken ouders, wachtend in de buurt van de ingang, het afsluitende groepsmoment nog vaak mee.

Op één uitdrukkelijk open werking kunnen kinderen ook voor een halve dag komen, en behoorlijk wat kinderen doen dat ook en komen alleen in de voormiddag of namiddag. "Ik had een beetje te lang geslapen," zegt een meisje dat onverwacht pas in de namiddag opduikt. Er komen ook nog veel kinderen aan nadat de eerste verzamelmoment al voorbij is en de activiteiten volop bezig zijn; al voor halfvier in de namiddag worden kinderen afgehaald door hun ouders, of zelfs eerder: Nu al komen ouders en grootouders het terrein op om kinderen te komen halen. Het is 14u20.

Dat was op alle werkingen met een open aanbod zo: er zijn kinderen die laat aankomen en vroeg vertrekken. Ouders komen dan het terrein op, op zoek naar de kinderen. In één van deze open werkingen was er wel een gezamenlijk afsluitmoment, en dan werd de poort wél gesloten: dan blijven ouders aan de poort wachten en kijken ze naar de dansende en zingende kinderen. De werking vrijwaart deze momenten dus uitdrukkelijk voor zichzelf.

Het einde van de speelpleindag wordt in die werking extra gemarkeerd:

Een animator zit aan de uitgang om de kinderen uit te schrijven. Een andere, verklede animator maakt nog wat zot contact met de vertrekkende kinderen en hun ouders. En buiten staat bijna de hele animatorenploeg de vertrekkende kinderen en ouders uit te wuiven met een liedje. Dat houden ze een klein half uur vol, tot de meeste kinderen het speelplein hebben verlaten. Er is nog een uur opvang voorzien, maar de meeste kinderen zijn meteen na het afsluitende moment vertrokken.

Andere speelpleinwerkingen grenzen zichzelf dan weer bijzonder strikt af. Bij twee werkingen kwam een ouder met twee kinderen te laat aan. Een moeder met haar twee kinderen kwam aan op het einde van het eerste spelletje van de dag, maar zij mochten het speelplein niet meer op en moesten terug naar huis. Op de andere werking was de situatie zeer gelijkaardig:

De hoofdanimator wordt geroepen door een animator. Er kwam net een meisje en een jongen (4 en 6) met haar papa binnen door de deur. De poort staat nog open. De animator praat kort even met de papa. Ze zegt dat de poort normaal dicht is, en dat je normaal moet toekomen op het speelplein tussen 13:30 en 14u. Om half 3 toekomen is echt wel te laat, meldt ze hem. De hoofdanimator gaat er naartoe en praat met de papa. Hij zegt hen hetzelfde en dat ze morgen ook open zijn. Ze moeten dus terug naar huis, ook al zijn de activiteiten met hun leeftijdsgroepen nog maar pas 3 minuten geleden van start gegaan. "Tot morgen hé" zegt de hoofdanimator nog, wanneer de papa en zijn 2 kindjes terug weggaan.

Kinderen krijgen vaak individuele aandacht als ze voor het eerst naar het speelplein komen. Ze worden even rondgeleid of aan de animatoren voorgesteld.

Kinderen nemen soms speelgoed mee van thuis, zoals een speelgoedautootje, of vaker (voetbal)kaartjes om te ruilen. Die worden bijna uitsluitend op de ongeorganiseerde momenten boven gehaald: voor of na de eigenlijke speelpleindag, of tijdens de middagpauze. Dan hebben kinderen ook hun tas of rugzak bij zich.

3.6.3. De speelpleinwerking in de buurt

Een speelpleinwerking is, als georganiseerd jeugdwerk, een wat aparte wereld.

Naast de speelkoer ligt, achter tralies, de straat. Een drietal kinderen staan buiten het terrein naar de spelende kinderen te kijken; wat verderop staan ook enkele volwassenen. Een van de speelpleinkinderen is ernaar toe gestapt en begint met de kinderen te praten. Even later roept de animator haar tot de orde door luid haar naam te roepen.

Omgekeerd heeft een speelplein niet altijd een volledig eigen locatie. De werking gebruikt in veel gevallen bijvoorbeeld de terreinen van een jeugdbeweging of van een school, en moet rekening houden met de vereisten die daardoor gesteld worden. De zandbak mag niet open, er mag niet gegraven worden...

Soms zijn de grenzen tussen spelterrein en publieke ruimte vaag. Dat is natuurlijk zo voor mobiele werkingen die zich uitdrukkelijk ergens tijdelijk op een plein gaan 'installeren'; maar het komt nog wel voor. De buitenruimte van een van de geobserveerde werkingen is een publiek toegankelijke speeltuin:

De eerste activiteit die we doen is voetbal op het pleintje. De kinderen worden in 2 groepen verdeeld, met één animator in elke ploeg die meespeelt als keeper (...). Even later komen er 2 oudere jongens toe op het voetbalveld. De speelpleinwerking maakt immers gebruik van publieke gemeentelijke terreinen die vrij toegankelijk zijn. De beide jongens beginnen wat te jongleren en kennen duidelijk iets van voetbal. Ze houden zich nog afzijdig en spelen hun eigen spel. (...) Ondertussen komen er nog drie andere (oudere) jongeren op het pleintje toe en vervoegen de 2 jongeren die er aan het jongleren zijn. Ze lijken zelfs wat ouder te zijn dan de animatoren zelf. De vijf jongens vragen aan de speelpleingroep om een matchke te spelen: de 5 jongeren tegen de kinderen en animatoren van het speelplein. De animatoren twijfelen en gaan niet onmiddellijk op het voorstel in. Uiteindelijk zeggen ze toch toe, nadat de jongeren het nog een paar keer voorstelden.

Al snel blijkt het een ongelijke match. De jongeren gaan er keihard voor. Hun (agressieve) spel en de harde trappen die ze geven op de bal schrikken de kinderen af en uit de reacties van de animatoren lees ik af dat ze overwegen om te stoppen met de match. Na enkele minuten zie ik al 2 kinderen aan de kant gaan, ze stoppen met voetbal spelen. Kort daarop maken de animatoren een einde aan het spel en fluiten de kinderen bij elkaar. Na het horen van het fluitsignaal en het samenroepen van de kinderen, heeft een van de jongeren door dat het hier om een begeleide groep gaat, en hij roept nog na 'Ah, jullie zijn van het speelplein'. Ondertussen is de groep kinderen al onderweg naar het grasveld wat verderop.

4. Animatoren

De beleving van kinderen wordt onder andere beïnvloed door de animatoren. Zowel hun gedrag, hun stijl als puur hun aanwezigheid kan van tel zijn voor hoe kinderen hun tijd op het speelplein ervaren. Kinderen hebben bepaalde **verwachtingen ten aanzien van hun animatoren**. Voor bepaalde zaken, zoals het aanbieden van spel, voor zorg, aandacht en het oplossen van conflict rekenen ze op animatoren. Daarbij valt het ons op dat kinderen vooral verwachten dat animatoren **beschikbaar zijn**. Vanuit hun oogpunt zijn de animatoren steeds daar voor het geval ze hen nodig hebben. Ze staan klaar om spel aan te bieden, om dit spel aan te wakkeren of mee te spelen waar nodig. Ze staan ook steeds paraat om wondjes te verzorgen, heimwee te doen verdwijnen, of om ruzie uit te klaren. Daarnaast zijn ze er ook simpelweg beschikbaar om bij te gaan zitten, om mee te praten of een mopje mee uit te halen. Hoewel animatoren kinderen niet altijd zomaar op hun wenken bedienen, weten kinderen dat ze op hen kunnen rekenen als het echt nodig is.

Binnen die verhouding van beschikbaarheid tussen kinderen en animatoren, vinden deelnemers enorm **veel ruimte voor actorschap**. Ze trekken zelfstandig het bos in om verder aan hun kamp te bouwen tijdens een spel 'potteke stamp' en gaan zuchten en slenteren wanneer een activiteit voor hen echt wel lang genoeg geduurd heeft. Ze betrekken animatoren bij hun fantasiespel door te vragen of ze een lekker (zand)taartje wensen, maar vertellen lekker niet wat ze net met ons onderzoekers over praatten. Want dat is geheim.

4.1. Beschikbaar zijn

Nu komen de animatoren dichterbij de buurt van het combinatietoestel staan (dichterbij waar de kinderen zijn). Animatoren maken enkele oppervlakkige opmerkingen, [beetje oppervlakkig reageren op spel, aandacht tonen]. [...] Een animator kijkt even rond, maakt een stapsgewijs rondje rond haar as en gaat tegen de schommel leunen. Ondertussen schommelen de 3 kinderen, naast elkaar [fragment uit observaties, tijdens de opvang voor de werking van start gaat].

Kinderen rekenen erop dat animatoren er zijn, dat ze naar hen toe kunnen als zij dat willen. Ze kunnen animatoren betrekken bij hun bezigheden, maar doen dit niet altijd. Deelnemers verwachten dat animatoren beschikbaar zijn voor noden op vlak van zorg en aandacht. Ze verwachten dat ze beroep kunnen doen op animatoren om conflicten uit te klaren. Animatoren stellen zich dan ook vaak zo op. Ze staan als het ware op **'stand-by'**, voor wanneer iemand hen nodig heeft. Deelnemers maken soms gebruik van deze beschikbaarheid, op andere momenten dan weer niet.

We observeren verder dat beschikbaar zijn ook betekent dat animatoren **zich soms bewust op de achtergrond zetten**. Kinderen verwoorden dat ze het ook eens leuk vinden om even 'alleen', met vrienden te spelen. "we kunnen hier spelen zonder dat er iemand bij ons is, alleen met vrienden. [...] En je bent hier vrij". Ze genieten van de vrijheid die animatoren hen dan gunnen. Toch verwachten ze wel dat hun animatoren 'ter beschikking' zijn, wanneer dit wel nodig is. Zo zagen we geregeld taferelen waarbij kinderen animatoren expliciet ontwijken of negeren, want ze kunnen het best alleen. Twee minuten later gaan ze toch weer een animator opzoeken. Want er was ruzie, pijn, verveling of een dringende vraag waardoor ze de animator toch even nodig hadden. Of ze wilden gewoon even met hem praten of samen spelen.

Zorg, aandacht en conflict

Kinderen en jongeren rekenen op hun animatoren voor zorg, aandacht en het oplossen van conflicten. Ze nemen vaak zelf het initiatief om een animator om hulp te vragen bij een ruzie, of snellen met een kleuter naar het animatorlokaal wanneer zijn knie bloedt na het vallen. Animatoren houden steeds een oogje in het zeil en zijn er daarom al eens sneller bij. Kinderen geven aan dat ze appreciëren wanneer animatoren vroeg tussenkomen bij conflicten. Ze zijn er dan vroeg bij “voor de ruzie echt erg wordt”.

Spelprikkels en praatjes maken

Animatoren stellen zich beschikbaar op voor de momenten waarop kinderen hen komen opzoeken. Vaak zoeken ze hen op in functie van **spelen**. Zo vinden kinderen het fantastisch als een animator hun hele zandtaartcollectie met smaak komt ‘opeten’ wanneer ze vragen om naar hun winkeltje te komen kijken. Kinderen genieten ervan om de voorstelling van hun zelfgemaakte film met hun animatoren te delen. “Het is van meester Bean, de film!” Graag halen kinderen of tieners ook grapjes uit met hun favoriete animatoren. Zo ontstaat er al snel dolle leute wanneer iemand de kerstmuts van animator Tiebe te pakken krijgt. Je kan als animator op verschillende manieren met zulke spelprikkels omgaan. Soms vinden animatoren dit lastig en wijzen ze kinderen terecht, waardoor een potentieel spel abrupt aan zijn einde komt. Op andere momenten vinden animatoren deze prikkel heerlijk uitlokkend en gaan ze er helemaal in mee. En dan is het voor iedereen genieten. De manier waarop animatoren reageren heeft te maken met de concrete situatie van het moment, maar ook van de eigen stijl van animatoren.

Tijdens vrije momentjes zien we animatoren vaak **zelf spel prikkelen**. Hoewel veel kinderen absoluut geen moeite hebben om samen een spel op te bouwen onder elkaar, komen ze soms inspiratie tekort. Of er is zeker wél inspiratie, maar kinderen slagen er niet volledig zelfstandig in om het spel effectief georganiseerd te krijgen. Voor zulke dingen kunnen ze af en toe rekenen op animatoren. Net zoals de animator die ingrijpt bij een spel op het basketterrein of tijdens een potje sjoelbak:

“De animator zet een kleintje in haar nek om ook te kunnen gooien. Een klein kind komt naar de basketters [...] Hij is gevallen. Hij hangt vol zand, dus ze gaat even met hem weg om hem proper te maken. Ze zegt tegen de basketters: “[...] iedereen mag gooien hé”. Het grootste meisje monopoliseert de bal, maar niet zo lang. Terwijl de kinderen een beurtrol proberen te organiseren, komt de animator al terug. Zij bewaakt dat het niet teveel een match is en dat ook de kleine kinderen kunnen gooien, want er doet ook een kleuter mee. Ze zet de twee grootste kinderen tegen de rest.”

“Zijn dit al allemaal jouw punten?” zegt ze terwijl ze gebaart naar de grote stapels schijven die in de puntenbakjes opgestapeld liggen. “Dat geloof ik niet ze”. Ze beginnen opnieuw, zonder schijven op de baan of in de puntenvakjes. De animator telt de punten van Kijan. “Allemaal e!” “Ja!” moedigt ze hem aan. (Ik vermoed dat zijn spel nu langer zal duren, dan wanneer hij er alleen was blijven staan).”

Zulke tussenkomst van animatoren zorgde er meermaals voor dat het eigen spel van kinderen veel intenser beleefd werd. Daarnaast genieten kinderen ook van het samen spelen met animatoren. Die wilde momentjes waarbij ze een animator van een grote bal mogen sleuren zijn fantastisch. Zelfs door simpelweg in verkleedkleden een toertje maken over het speelplein, brachten animatoren vaak heel wat spel op gang.

Beschikbaar zijn houdt tot slot ook in dat je er bent om **een praatje mee te maken**. Of om snel iets te vertellen of om te tonen hoe mooi je wel niet geschminkt bent en welke coole move je zonet van een vriendje leerde. Vooral tieners vullen vrije momentjes graag in om al babbelend een band op te bouwen met hun animatoren. Ook dit is beschikbaar zijn.

4.2. Informeel spelen

Animatoren [...] doen eigenlijk vooral toezicht. Ze ondernemen eerder iets als de kinderen hen iets vragen: “moni! Wil je mij stoppen?” vraagt een jongen op een autobandschommel.

Tijdens momenten van informeel spel houden animatoren voornamelijk **toezicht**, zoals ze het zelf benoemen. Dat doen ze al dan niet in shiften, die via een microfoon verkondigd worden over het hele speelplein. Toezicht houdt onder andere in dat de regels en grenzen van het vrije moment worden aangegeven aan deelnemers. Dat doen

animatoren op verschillende manieren. Grenzen kunnen op een speelse manier gecommuniceerd worden. We zien animatoren hier ook een formeel leermoment van maken: "Er moet net iets gebeurd zijn van ongepast gedrag door Esoza. De animator probeert er even over te reflecteren en pedagogisch te handelen. "Joris krijgt een 'dikke duim'. Tania 2 krijgt een 'dikke duim', en Esoza jij krijgt zo'n duim (duim horizontaal)". Kinderen kunnen ook gestraft worden wanneer ze de regels overtreden, en moeten dan bijvoorbeeld aan de kant gaan staan, of worden naar een hoofdanimator gestuurd voor een babbel.

Kinderen ervaren het bewaken van regels tijdens informeel spel meestal niet als storend. Spel wordt meestal niet ingeperkt door animatoren die zeggen dat iets niet mag. Of ze doen gewoon verder op een andere plek waar het misschien nog minder mag, maar waar animatoren hen niet zien. Of ze mokken even maar bedenken al snel een nieuw spel. Soms is tussenkomst van animatoren wel nefast voor spel "Alex, gade ni luisteren" zegt de animator ondertussen. "Draait u om" zegt ze. Alex had zich omgedraaid om te kijken naar het spel. "Waarom?" vraagt hij, voor hij zich omdraait. "Ge wilt niet meespelen dus draait u om." Zegt ze. "Ik zei toch misschien?" zegt Loik. "Draait u om!"[...] "Misschien is geen ja, draait u om". "Misschien is ook geen nee" zegt Loik nog terwijl da animator naar hem toe loopt. Ze draait hem fysiek om." Dit fragment toont dat animatoren niet altijd flexibel omspringen met de reglementen en op die manier spelkansen kunnen missen.

Tot slot kan een tussenkomst van animatoren een leermoment zijn voor kinderen. Ze zijn zich nu beter bewust van wat wel en niet mag, en van de figuurlijke ruimte waarover ze beschikken om hun spel in uit te tekenen.

Beschikbaar zijn

Naast het aangeven van regels en grenzen zorgen animatoren ervoor dat ze beschikbaar zijn. Ze waken over het **fysiek en emotioneel welzijn** van kinderen. Animatoren grijpen bijvoorbeeld in wanneer kinderen elkaar pijn doen. Ze kunnen ook tussenkomen wanneer kinderen ruzie hebben, of wanneer iemand moeilijk aansluiting vindt bij vriendengroepjes of bij spel: "Demi is ondertussen ook in de turnzaal geraakt, en zit even op de bank. Een animator ontfermt zich over haar. Ze speelt met haar, eerst met de trappertjes, dan door achter haar te lopen, ... (Demi vindt een speelkameraadje in de animator)."

Kinderen hebben soms meer moeite met het vinden van inspiratie voor spel, of om een **spel** effectief **georganiseerd te krijgen**. Af en toe kunnen ze daarbij hulp van animatoren gebruiken. Daar komen ze soms om vragen, met het simpele zinnetje "Ik verveel mij". Op andere momenten is het een animator zelf die opmerkt dat een kind of een groepje nood heeft aan wat voorstructurering van spel. Een animator kan kinderen op ideeën brengen voor spel, of samen met hen nadenken wat ze kunnen doen. Of kan zich bij een spel aansluiten en een organiserende rol op zich nemen. Hierbij zorgen animatoren ervoor dat er spel op gang komt en bewaken ze dat het spel vlot, eerlijk en aangenaam verloopt. Ze bemiddelen diplomatisch tussen verschillende partijen onder kinderen, wat hen meteen een speelse leerkans biedt over hoe spel georganiseerd kan worden. Zoals de animator die tussenkomt bij het spel op het basketbalveld (zie eerder) of een meisje dat vertelt dat: "er hier altijd wel iets te doen is. Als je je verveelt hier kan je aan de monitoren vragen om een spel. Dan spelen ze met je. Dat vindt ze leuk."

4.3. Georganiseerd spelen

Ik ga naar de arena, waar de 11-12 spelen. Daar spelen de jongens spelletjes tegen de meisjes. Er zit een animator bij de jongens en er moet telkens een meisje naar de ploeg van de jongens, omdat die met minder zijn. [...] Ze moeten dan allemaal gaan zitten met de voeten naar het midden toe. Ze moeten de bal om ter snelste aan elkaar doorgeven met de voeten en terug. De animatoren doen de uitleg, gevolgd door twee die het even voordoen. Een animator zegt "Nee da hoeft ni" wanneer een andere zegt dat ze de benen gestrekt moeten houden. "Start!" De jongens zeggen nog net dat ze extra dicht tegen elkaar moeten kruipen. "Wij hebben een trucje" klinkt het geheimzinnig.

Bij het opzetten van een spel komt heel wat kijken voor animatoren. Activiteiten moeten bedacht worden, taken moeten verdeeld worden, materiaal moet klaarliggen, er kan inkleding voorzien worden, iemand geeft speluitleg en een ander verdeelt kinderen in groepen. En dat allemaal voor het effectieve spelen kan beginnen.

4.3.1. Opzet van spelactiviteiten

Vaak gaat er heel wat voorbereiding aan een spel vooraf. En toch staat een minder uitvoerige voorbereiding niet zomaar gelijk aan het falen van een activiteit. Een geïmproviseerd spel kan voor even intens spel zorgen als het meest meticulous voorbereide stadsspel. Meer hangt af van de mate waarin spel aansluit bij zijn doelgroep. Wordt er voldoende afstemming gezocht met de leeftijd van de kinderen, met hun wensen, de groepsgrootte, mogelijkheden die de beschikbare infrastructuur en tijd bieden, enz. Kinderen gaan wel eens klagen over “saai” spel wanneer animatoren er niet in slagen om die afstemming te vinden. Animatoren hebben op deze momenten niet altijd door dat ze minder ‘lastig’ gedrag van kinderen in de hand kunnen werken door hun activiteit meer op maat van de kinderen voor zich te organiseren.

Zoals reeds vermeld worden er vaak **groepen** gemaakt bij georganiseerd spel. Er worden groepen gemaakt op algemeen niveau van het speelplein (vaak op basis van een vast criterium zoals leeftijd). Maar een spel zelf vereist vaak ook dat er groepjes gevormd worden. Bij een tocht met opdrachten bijvoorbeeld zijn er twee groepen nodig: één om de opdrachten te formuleren, één die ze uitvoert. De groepering en de manier waarop deze gebeurt kan de spelbeleving van kinderen beïnvloeden. Wel vaker zagen we kinderen erg hun best doen om toch maar bij hun vriendje in de groep te zitten: “Dan moeten de kinderen op 1 rij gaan staan voor een animator. De eerste naar rechts, de andere naar links, zo worden er twee groepen gevormd. Vanachter in de rij is er al wat drukte om hoe een paar jongens moeten gaan staan om bij elkaar te zitten. “Anders zit ik ni bij Gust!”. De animator verdeelt gewoon verder, tot ze op de rug van een jongen botst. Ze laat hen nog eventjes doen en verdeelt gewoon verder. Op die manier zitten de jongens waar ze willen.

Animatoren willen op andere momenten doelgericht bepaalde groepjes uit elkaar halen bij een spel. Kinderen die op die manier niet bij hun beste maatjes in de groep zitten kunnen daar een hele tijd over mokken. Het kan er ook voor zorgen dat kinderen in mindere mate betrokken zijn bij het spel. Hoewel kinderen meestal wel aansluiting vinden bij andere kinderen, willen ze af en toe ook zelf hun groepen kunnen kiezen. Zeker voor kinderen die sociaal minder sterk zijn kan het niet bij vrienden zitten een gevoel van onveiligheid teweegbrengen.

4.3.2. Uitvoering spelactiviteit

Tijdens een spelactiviteit kunnen animatoren ervoor zorgen dat een spel helemaal tot leven komt. Zoals Karel tijdens een spel vlaggenroof dat met een ‘rody’ (een klein, plastic opblaasbaar paard) wordt: “Karel is aan de beurt. Hij rent en schopt de rody weg. De jongen kan de rody toch als eerste bereiken en gaat ermee aan de haal. [...] Even lijkt het alsof het onmogelijke gebeurt. Een lid wint van de animator. Maar dan neemt Karel de jongen gewoon op en duwt hem terug, waarbij de jongen op de grond terechtkomt. De rody rolt uit zijn handen en Charles neemt hem mee over de lijn van zijn groep, die luid juicht en het uitgiert”. Animatoren moedigen kinderen aan of betrekken hen op een speelse manier meer bij het spel. Ze spelen mee, zorgen voor een ludieke inkleding die kinderen volmondig “JAAAAA” doen roepen als ze vragen of ze de tovenaars willen helpen om zijn spreukenboek terug te krijgen van de slechte heks. Zowel de kleinste deelnemers als de tieners genieten met volle teugen van zulke enthousiasmerende input van animatoren, al eisen deelnemers naargelang hun leeftijd wel andere tactieken om hen warm te maken voor spel. Animatoren pikken spelprykkels op die onder kinderen leven of die een spel te bieden heeft en zetten daar voluit op in.

Animatoren kunnen de spelintensiteit in de hoogte doen schieten, maar kunnen evenwel toelaten dat het leven eruit gaat. Als animator blijkt het van belang om sensitief te blijven voor de sfeer die in een spel zit. Is het nog steeds zo intens als in het begin, of is het over zijn hoogtepunt heen? Wie de spelintensiteit in de gaten houdt, kan daarop inspelen door een nieuwe impuls te geven die kinderen weer volop van het spel doet genieten. Maar al te vaak zien we animatoren hun uiterste best doen om een doodgebloede activiteit zo lang mogelijk te rekken, met bijvoorbeeld een “Kom, mannen, 't is nog maar efkes. Wij zijn ook moe”. Op andere momenten geeft een animator toe waar een spelactiviteit lang genoeg geduurd heeft en onderneemt actie om iets nieuws te voorzien voor de deelnemers.

4.3.3. Inbreng van of actorschap van kinderen

Ondanks dat het op het eerste zicht misschien zo lijkt, **kinderen gedragen zich lang niet altijd passief en volzaam bij de activiteiten die animatoren hen aanbieden**. We zagen kinderen vaak actorschap vertonen tijdens activiteiten. We zagen hen inspraak vragen bij het bepalen van het volgende spel, we zagen hen communiceren aan animatoren wanneer spel over zijn hoogtepunt was en observeerden hoe ze ruimte vonden voor eigen spel of eigen tijd. Zoals Milo die even ontsnapt aan het bezoek van 'Obama': "Milo zit met de ogen dicht. Minutenlang. Ondertussen zit hij met de handen over het hoofd te wrijven, en aan zijn mond ... (hij is totaal weg van het gebeuren, terwijl hij er eigenlijk middenin zit).

Met zulk gedrag oefenen ze op impliciete manier invloed uit op de keuzes die animatoren maken in verband met spel, en zorgen ze er mee voor dat hun tijd op het speelplein zo aangenaam mogelijk verloopt.

Tijdens gesprekjes gaven kinderen aan dat ze het leuk vinden als animatoren rekening houden met hun wensen en ideeën. "We geraakten er niet uit, de een wou dit spel en de ander dat. **"En dan hebben we dat gedaan van die doos. Iedereen heeft op een blaadje een spel gezet en in de doos gedaan. En dan moest je een kaartje trekken en dan deden we dat spel... Dat was leuk!"** Kinderen vragen geregeld inspraak bij de spelactiviteiten die voor hen georganiseerd werden. Ze geven bijvoorbeeld aan welk spelletje ze graag als volgende zouden doen, of op welk liedje ze willen dansen in plaats van het verplichte dansje dat ze moeten oefenen: **"Ik wil gangnam style dansen!"** De animator beslist al sprekend dat als ze het hakuna matata dansje goed doen, ze gangnam style kunnen dansen"

Sommige animatoren slagen er zelfs in om **kinderen zich de activiteiten eigen te laten maken**. Ze voorzien de mogelijkheid voor kinderen om een eigen loopje te nemen met het spel en laten dat dan ook toe. Ze zien een klein beetje vals spelen graag door de vingers, of staan toe dat kinderen de regels van het spel bewaken, er zelf eentje toevoegen, en andere creatief ontwijken. Zoals bij een improvisatiespel waarbij twee animatoren een verhaal verzinnen dat een aantal kinderen als acteurs uitbeelden. **"Het verhaal gaat over Sammy. Sammy is een crimineel die door een politieman op heterdaad betrapt wordt in zijn eigen huis. De animatoren vertellen dat de agent met hem naar het politiekantoor rijdt. Daarop duwt Tibo (de agent) Sammy op een stoel die in de buurt staat, gaat er zelf met een plof bovenop zitten en maakt dan met zijn handen een stuurimpresie."** De kinderen nemen controle over het spel, door extra mopjes of grappige interpretaties toe te voegen aan de woorden van de animatoren. Op die manier kunnen ze ook ontsnappen aan dingen in het verhaal die ze liever niet uitbeelden, zoals het kussen van de echtgenote.

Kinderen communiceren ook wanneer ze spel niet meer zo intens beleven. Tijdens een estafette lopen ze niet meer naar de overkant om een fles te vullen, maar wordt het eerder slenteren: **"Ondertussen is het vullen een steeds moeizamer gebeuren (omdat het maar blijft duren hebben kinderen steeds meer de neiging om een beetje knoeierig te doen.) [...] 2 jongens dwalen af (een paar meter ver). Een animator haalt de kinderen er weer bij door [hen] te bewegen in de richting van het groepje. Ze staan weer dichterbij (echter zonder toegenomen betrokkenheid)".** Op zulke subtiele, en daardoor vaak onopgemerkte manier, nemen kinderen de touwtjes voor een stuk zelf in handen. Ze laten duidelijk merken dat ze niet meer verder willen. Animatoren kunnen hier een antwoord op bieden door nieuw leven in een spel te blazen, waardoor de spelintensiteit waarschijnlijk weer kan stijgen. Animatoren kunnen ook eerder repressief reageren, door aan te dringen op 'goed meedoen' met het spel dat gespeeld wordt. Hiermee zien we de spelintensiteit eerder niet verhogen.

Een andere manier waarop kinderen vat proberen te krijgen op hun tijd op het speelplein, is ruimte zoeken voor **eigen tijd of eigen spel**. Zoals een jongen van 7 die we wel 10 keer op een dag zagen verdwijnen onder de laaghangende takken van een boom. Zo wist hij keer op keer te ontsnappen aan het spel en misschien ook wel aan de drukte die de speelpleinwerking eigen is. Hij deed even niet meer mee. Zo goed als elke speelpleinwerking heeft zijn eigen ideeën over de gevolgen die gegeven moeten worden aan kinderen die niet willen meedoen aan georganiseerde activiteiten. Op sommige werkingen sporen hoofdanimatoren hun team aan om dit niet toe te laten. Daar zijn animatoren extra sensitief voor kinderen die zich aan de kant zetten of even niet met hun aandacht bij het spel lijken te zijn. Keer op keer doen ze hun best om de kinderen 'bij de les' te houden. Er wordt soms ook gestraft als kinderen even hun eigen ding doen. Zo moet Demi in de hoek gaan staan: **"Ik heb je al 4 keer verwittigd vandaag dat je niet de hele tijd turnsprongen moet maken in de zaal"**.

Andere animatoren of speelpleinwerkingen pakken het anders aan. Ook zij houden oog voor kinderen die niet erg betrokken zijn en doen moeite om hen weer mee te krijgen. Net als wanneer een paar kleuters tijdens het dansen afgeleid door een kever: "Kijk! Een kever!!" "Laat die kever maar", zegt de animator. [...] Ze zakken terug af naar de kever, waarop de animator de kever in haar handen meeneemt en op de venterbank achter haar zet. "De kever gaat mee dansen!" zegt ze. Maar wanneer ze merken dat bepaalde kinderen even nood hebben aan een eigen momentje, laten ze dit ook toe. Ze staan toe dat kinderen na 20 minuten intens voetballen aan de kant gaan zitten om gewoon te kijken. Ze staan toe dat kinderen even bij een andere keuzeactiviteit gaan kijken of ze het daar leuker vinden.

We merken op dat het onmogelijk is om alle kinderen even intens te laten opgaan in elk spel dat animatoren organiseren. Kinderen kennen een verschillende waarde toe aan eenzelfde spel. Na een spel baseball zegt een meisje: "'t Was leuk!" [...] "Niet voor mij, en ook niet voor haar (vriendin), want wij hadden eigenlijk weinig te doen." Ze vertellen dat ze niet echt aan de bal wilden. "Maar voor andere kindjes was het wel leuk denk ik". Ze zijn bereid om mee te spelen met een spel dat ze niet helemaal fantastisch vinden, maar daar zijn grenzen aan. Soms verkiezen kinderen om zich uit het spel te laten spelen, zodat ze niet meer moeten meedoen. Soms gaan kinderen op zoek naar een andere rol die ze binnen het spel kunnen innemen, zoals een meisje bij estafette dat zichzelf promoveert tot helper van de animatoren.

We zien dat kinderen er deugd van hebben als animatoren hen zulke momentjes gunnen. Ze kunnen op die manier meer zichzelf zijn en even ontsnappen aan dingen die ze niet graag doen. Op die manier komen animatoren tegemoet aan enkele noden van kinderen, zoals nood aan rust, eigen tijd, een eigen activiteit, een babbel, geborgenheid, enz. Dit getuigt van een grote mate van flexibiliteit, voeling met en respect voor de deelnemers.

4.4. Groepsmomenten

Er wordt gefloten. Iedereen gaat zitten op dezelfde plek als gisteren. Het duurt een minuutje. "krak" "boem!" klinkt het 3 maal. De hoofdanimator begint een liedje te zingen. Niet iedereen doet mee. "Ijsje, cola, cocacola!", "Twee belegde grote broodjes, een met kaas en een met worst. Samen 2 belegde broodjes. Een met kaas en een met worst". Ze doen verder tot "10 belegde grote broodjes. ..." Vooral aan de kanten en de achterkant zitten oudere en jongere kinderen die niet meedoen. Op het einde van het liedje wordt er geklapt. "Naar je groep!"

We gaan naar de Kuub, waar het verzamelen normaal gezien gebeurt. "Julie mogen nu je koekje opeten!" De kinderen eten en babbelen wat. Sander zingt een beetje in zichzelf. "Zwijgen!!" en "Sjjjjjj!" klinkt het vele keren. Er komt een meisje met een baard in een trouwkleed op het toneel. Ze heeft een geschilderd vliegtuig voor zich, dat neerstort in de jungle. Ze wordt gevangen door een beest, die haar onder een tafel met legernet sleurt. "Hieronder", roept hij een beetje onhandig. Dan komt er een prins met zijn huiself Dobby op. "Zo, waar is mijn prinses?" roept hij verwaasd. De twee besluiten de prinses te gaan zoeken. Daarbij valt zijn helm tot 3 keer toe af, wat voor hilariteit zorgt in het publiek. [...] Ondertussen komt het beest van onder de tafel op hen afgeslopen. Hij grijpt Dobby en ze vallen op de grond. Dobby zegt op neutrale toon: "Dobby is dood". Gelach in het publiek. "Oh nee!! Dobby is dood!" en "Je deed alles voor mij, ook al kon je niks" doen het publiek schaterlachen. Iedereen is mee met het toneel. De prins besluit nog om wraak te nemen. Hiermee is het toneel gedaan, en vragen de animatoren om te klappen. Dit doen de kinderen luid, en een aantal fluiten. Nu is het tijd om de activiteiten voor te stellen.

Ieder speelplein heeft zijn **eigen tradities** als het gaat om verzamel- of groepsmomenten. Zo observeerden we "formaties" die erg divers waren in hun vorm, duur en op vlak van de randafspraken die gevolgd werden. Creatief toneel, wilde dansjes, gekke spelletjes en korte info- en keuzemomenten passeerden de revue. We onderscheiden een driedelige functie van deze groepsmomenten: organiseren, informeren en enthousiasmeren van de deelnemers.

- **Organiseren:** Groepsmomenten worden ingezet om kinderen te verzamelen op één plek. Dit zorgt voor overzicht (men kan bijvoorbeeld tellen hoeveel kinderen er vandaag aanwezig zijn) en er kunnen snel en eenvoudig groepen gevormd worden op basis van leeftijd of activiteiten die kinderen verkiezen. Vaak wordt aan dit groepsgebeuren nog een andere organisatorische taak gekoppeld, zoals een koek- of een 'zet je jas en tas weg'-moment.
- **Informeren:** Groepsmomenten worden gebruikt om alle deelnemers te informeren over de activiteiten die er die dag op de agenda staan. Andere praktische zaken kunnen hier ook aan bod komen (zoals het uitdelen van briefjes, om kinderen en hun ouders in te lichten over de uitstap van volgende week).

- **Enthousiasmeren:** Zoals we reeds aanhaalden waren we getuige van enkele (niet altijd even) sterke staaltjes toneel, zang, dans en andere gekdoenerij. Soms werden deze acties ingezet om kinderen warm te maken voor de activiteiten die georganiseerd werden. Even vaak waren ze er gewoonweg om een algemeen gevoel van enthousiasme op te wekken bij de deelnemers én animatoren zelf.

Het is met andere woorden te doen om het brengen van structuur, voor zowel kinderen als animatoren, en om het tweewegbrengen van een speelse sfeer. We stellen vast dat het doel van informeren soms gemist wordt. Een grappig toneeltje primeert wel eens boven de informerende doelstelling. Het was dan een leuk groepsmoment, maar de kinderen weten niet welke activiteiten er nu georganiseerd worden, waar ze naartoe moeten, enz.

Zulke groepsmomenten zijn **duidelijk bedoeld als leuke activiteit** voor kinderen en animatoren, maar worden niet altijd als dusdanig ervaren. In onze observaties stellen we vast dat er onder kinderen een **tegenstrijdige beleving** van groepsmomenten is. De ene vindt ze fantastisch, de andere vindt er niets aan. Over een oorzaak hiervan vinden we niet meteen uitsluitsel. De beleving hangt niet simpelweg af van een criterium zoals leeftijd of geslacht. Wel concluderen we dat niet alle kinderen genieten van een dansje, van toneel of het luisteren naar het aanbod van activiteiten. Het is quasi onmogelijk om een groepsmoment te organiseren dat iedereen enthousiast en geboeid volgt. Soms wordt het plezier ook overschaduwed door het verplicht langdurig wachten en stil zitten. Zeker wanneer er weinig interactie tussen kinderen wordt toegelaten en wanneer er voortdurend gedreigd en vermaand wordt, kan het hele opzet aan zijn doel voorbijschieten.

Verder stellen we vast dat er een link is tussen beleving van groepsmomenten en de wijze waarop ze georganiseerd zijn. Er komt immers **heel wat organisatie** bij kijken; toneeltjes moeten voorbereid worden, animatoren moeten klaar staan om het podium op te komen, kinderen moeten zich verzamelen op een bepaalde plek, ze moeten gaan zitten, stil zijn en aandachtig luisteren of kijken naar wat er voor hen gebeurt. Bij een minder optimale organisatie, kan er daarbij iets in het honderd lopen. Dit gaat voor animatoren gepaard met stress, van waaruit meer disciplinerend wordt opgetreden t.a.v. kinderen. Zoals een animator die zich stoort aan een groepje jongens die praten terwijl ze wachten tot ze in het lokaal voor het toneeltje mogen:

“Gaan we kijken welke kindjes niet stil zijn?” zegt de animator [tegen een meisje]. Ze gaat ostentatief bij het groepje jongens staan. Animator zegt luid dat het niet is omdat ze 13+ zijn dat ze niet moeten zwijgen. (Maar ze zijn nog aan het wachten om binnen te mogen. Het lijkt me nogal veel gevraagd om iedereen in de rij echt te doen zwijgen tijdens het wachten, dat toch meer dan 5 minuten duurt. De anderen in de rij, kinderen en animatoren, praten ook.)

Voor kinderen betekent een niet optimale organisatie van zulke momenten vooral dat ze moeten wachten. Kinderen wachten echter niet, maar gaan op zoek naar iets om zich mee bezig te houden. Ze beginnen te praten tegen hun buur, spelen met de stoelen, doen klapspelletjes en produceren daarbij (zeker in grote groepen) veel lawaai. Sommige kinderen vervelen zich, ergeren zich aan het lawaai of aan disciplinerende pogingen om de kinderen stil en gehoorzaam te krijgen. Sommige kinderen haken dan af en verliezen hun interesse voor wat het toneel nog voor grappige momentjes te bieden heeft, met alle “boe”-geroep of andere negatieve respons van dien. Zowel animatoren als kinderen ervaren zulk gebeuren als onaangenaam.

Het organiseren van zulke groepsmomenten is een **leerproces** voor iedere animatorenploeg. Wanneer de organisatie goed zit en de regels van dit ‘spel’ duidelijk zijn, worden ze al snel door kinderen opgepikt. Al snel ben je als animator niet de enige die afspraken bewaakt, maar zorgen de andere kinderen ook voor sociale controle. Zeker na enkele weken, zijn kinderen het patroon meer dan gewend, en leren zij de andere kinderen ook regels aan. Dit wordt ook duidelijk uit volgend citaat vlak na het einde van een groepsmoment.

Er is te veel lawaai om de kinderen al te laten vertrekken [om te gaan spelen]. Ze [animatoren] besluiten om de kinderen te laten doen tot ze zelf stil worden. Het volume neemt hallucinant toe. “Stiiiiiii!” roept een jongen luid. Een 13+ jongen verheft zijn stem en spreekt de groep aan om stil te zijn, dan kunnen ze gaan spelen. Daarna steekt hij zijn vuist op. Er schieten nog veel vuisten in de lucht, er klinkt langs alle kanten “Sjj” en “Zijt stil!”.

4.5. Overbruggingstijd

De dagplanning van een speelplein bepaalt heel wat voor de beleving van kinderen. Zijn het in de voormiddag keuzeactiviteiten, wanneer kunnen de boterhammen worden opgegeten en is er een vrij momentje rond 16 uur? De **dagplanning** van een speelpleinwerking wordt beïnvloed door het gehanteerde speelsysteem. Toch zien we dat vrije momenten steeds afgewisseld worden met meer georganiseerde momenten. Wanneer kinderen toekomen op een speelplein bijvoorbeeld genieten ze vaak van een beetje vrije tijd, waarin ze zelf spel organiseren. Hetzelfde geldt vaak voor een middagpauze of voor een vieruurtje. Daarna is het tijd voor 'formatie', een ander groepsmoment of om weer naar je groep te gaan voor meer geleide activiteiten. Dit soort overgang zorgt voor een abrupte onderbreking in het spel van kinderen. Daarop hebben kinderen nogal uiteenlopende reacties. We hoorden kinderen vloeken, zagen hen verder spelen, of enthousiast uitkijken naar die leuke activiteit op de agenda.

Bij de overgang van het ene naar het andere deel van de planning, horen **organisatorische taken van animatoren**. Ze moeten deelnemers bij elkaar brengen of moeten opruimen bijvoorbeeld. Er wordt omgeroepen dat kinderen naar de verzamelplek moeten komen, dat al het materiaal weer naar het winkeltje of ergens anders moet verzameld worden, animatoren staan klaar met borden waar de keuzeactiviteiten van de dag op vermeld staan, enz. Door de organisatie die daarbij komt kijken, duurt het vaak nog een tijdje voor de volgende activiteit op de planning effectief van start gaat. Voor kinderen betekent dit dat er gewacht moet worden. De tijd tussen hun vorige en volgende activiteit moet worden overbrugd.

Deze overbruggingstijd zien we terugkomen op verschillende momenten van de dag. We zien dat er vaak nog even gewacht moet worden voor een groepsmoment van start kan gaan, of voor kinderen effectief kunnen beginnen met vrij of georganiseerd spel. Maar ook tijdens georganiseerd spel kan overbruggingstijd voorkomen. Een spelactiviteit vereist vaak organisatie, die ervoor kan zorgen dat het leven uit een spel gaat. Bij een tocht in twee groepen bijvoorbeeld, moet de eerste groep eerder vertrekken om opdrachten voor de tweede te voorzien. De eerste groep komt eerder toe op het verzamelpunt en moet tijd overbruggen voor de tweede groep zich bij hen aansluit en ze verder kunnen met het tweede deel van de activiteit.

Wat doen kinderen met deze overbruggingstijd?

Tijdens overbruggingstijd zien we kinderen verschillende acties vertonen. Sommige kinderen zien we expliciet wachten op de start van het volgende punt op de planning. Dit doen ze bijna ostentatief. Ze gaan kaarsrecht zitten en houden hun blik strak gericht op het podium waar zo dadelijk toneel zal beginnen. Of ze friemelen wat met de handen en zuchten wanneer een animator moet ingrijpen omdat een ander kind het te bont maakte. 'Weer langer wachten', is wat ze daarmee **indirect communiceren** aan hun animatoren. Ze zijn nu wel echt toe aan de start van het toneel of van het volgende spel.

Sommige kinderen zullen **zoeken naar manieren om die tijd op een andere wijze door te brengen**, een wijze die voor hen plezierig is. Daarbij zijn ze erg inventief in het zoeken naar wat net binnen de regels valt. Ze weten bijvoorbeeld dat ze geen lawaai mogen maken, en beginnen dan maar stilzwijgend elkaars haar te vlechten. Ze kruipen op schoot bij hun favoriete animator of grote zus en tikken zachtjes met de vingers een ritme op de vensterbank. Ze kennen de regels maar al te goed en kiezen er gedrag uit waarvoor de animatoren nog net een oogje willen toeknijpen. Tenzij het hun bedoeling is om even heel het groepsgebeuren grondig te verstoren, gewoon, voor hun plezier.

Vaak wordt dit soort eigen spel onderbroken door **negatieve bekrachtiging** omdat dit de planning van de animatoren verstoort. We zagen animatoren kinderen af en toe absurde instructies geven, die in hun ogen nodig waren om een activiteit georganiseerd te krijgen of te houden. Tijdens een tocht met opdrachten verzamelden de twee groepen op een pleintje om samen een koek te eten. Daarna begon het tweede deel van het spel, waarbij één van de groepen eerder moest vertrekken. De andere moest nog een hele tijd wachten en moest daarbij gaan zitten in het gras. "Jawel!" zegt animator Tim bij wat protest. De kinderen gaan zitten in groepjes. Tim moet al gauw zeggen tegen een paar kinderen dat ze met hun poep op het gras moeten zitten. "Uw volledige poep!" "Of anders afwas", vult animator Sarah aan. [...] "Ik wil ni heel de tijd zitten!" zegt een meisje plots, en staat recht. [...] De animatoren zeggen tegen de kinderen dat ze terug moeten gaan zitten. Een halve minuut later moeten ze in 2 rijen gaan staan. De kinderen doen dit maar zijn luid en druk. "Stop met spelen!" zegt Tim dan tegen 2 jongens."

Je ziet kinderen vaak met een zucht, rollende ogen en boze blikken stilzwijgend tegenspreken of gewoon openlijk protesteren tegen tussenkomst van animatoren. Toch lijken zulke **negatieve, spelonderbrekende impulsen** snel 'vergeten' te zijn. Kinderen lijken al gauw weer een andere spelimpuls die ze zonder al te veel aarzelen grijpen.

Organisatie van activiteiten, zoals spel en groepsmomenten, gaan gepaard met heel wat praktische taken voor animatoren. Vanuit de beleving van kinderen betekent dit voor hen dat zij even tijd moeten overbruggen. Overbruggingstijd is geen ramp en hoort er ook gewoon bij. Kinderen weten vaak goed waar ze aan toe zijn, en zijn bereid om even te wachten op de volgende leuke activiteit. Ze lijken het gewend te zijn en maken er geen probleem van, zodat animatoren de ruimte krijgen om nog even kleine praktische dingen te regelen. "Ook hier is nog wat administratie i.v.m. aanwezigheden bezig. Tellen van kinderen enz. Ook babbeltjessfeer, beetje wachten zonder rond te lopen. (Alsof ze weten dat ze de boel niet in wanorde moeten brengen)".

Wachten is niet problematisch, maar mag niet te ver gaan. **Kinderen geven duidelijk aan wanneer** het overbruggen van tijd wel **genoeg geweest** is, zoals tijdens een toneel: "Het toneeltje duurt echt lang, ze maken het te langdradig. Weinig kinderen zijn actief aan het volgen, er wordt niet veel gelachen met de mopjes die gemaakt worden. Ik zie veel gefriemel en kinderen stillletjes praten of de andere kant uitkijken. Tegen het einde van het toneeltje komen de spelers tot de conclusie dat de prins losgeld moet betalen om zijn prinses terug te krijgen. De prins vraagt het publiek om hem daarbij te helpen. "Ikke ni!" is de eerste reactie, al snel gevolgd door "Neeeee!". Ik noteer: "Beetje een flop."

4.6. Zorg en aandacht

"Mama moet gaan werken schattekke". Ze laat haar dochter even los, ziet dat ze opnieuw naar de auto wil lopen, en neemt haar nog even vast. Een paar seconden later laat ze weer los en gaat ze naar de auto. Een animator buigt zich naar haar toe en praat tegen haar op een zachte toon. Het meisje klampt zich nu vast aan de animator. Ze zwaaien naar de mama die in de auto voorbijkomt en ook zwaait. Ze is al wat gekalmeerd."

Animator zijn houdt ook in dat je **aandacht** hebt **voor de zorgnoden** van deelnemers en andere bezoekers van de speelpleinwerking. Dat begint al met het klaarstaan aan de poort om kinderen aan te spreken met een enthousiaste "Hallo! Kom je bij ons spelen vandaag? [...] Kom, ik zal je even helpen".

Animatoren hebben aandacht voor het breed publiek dat op het terrein komt. Ze leiden nieuwe deelnemers rond, verwijzen ouders door naar het lokaal waar de inschrijvingen gebeuren, vangen kinderen op die het afscheid met papa nog moeilijk vinden, enz. Bij de start en het einde van de dag zorgen animatoren dat ze beschikbaar zijn, zowel voor kinderen als ouders, grootouders, onderzoekers, enz.

Tijdens de werking zelf verwachten deelnemers dat de animatoren ook beschikbaar zijn. Ze weten dat ze op animatoren kunnen rekenen voor volgende twee noden: zorg en aandacht. Bij zorg gaat het om het bewaken van zowel het fysieke als emotionele welzijn van kinderen. De nood aan aandacht houdt in dat animatoren zich openstellen voor wat deelnemers hen willen tonen of vertellen, wat ze met hen willen delen.

4.6.1. Zorg

Animatoren bewaken het **fysieke welzijn** van hun deelnemers op verschillende manieren. Ze zorgen voor EHBO, gaan rond met zonnecrème op zonnige dagen en zorgen dat iedereen voldoende kan drinken. Voor de kleinsten organiseren ze ook toiletmomenten en gaan ze eventueel mee om daarbij te ondersteunen.

Kinderen zijn zich erg bewust van deze taak van animatoren en weten daarom snel waar ze naartoe moeten als ze zich bijvoorbeeld pijn deden. Zij nemen daarbij vaak het initiatief en spreken een animator aan of trekken op eigen houtje naar de EHBO post voor ontsmettingsmiddel en een pleister. Je ziet kinderen geregeld ook een kleiner broertje assisteren naar de juiste plek of persoon.

Onder het bewaken van **emotioneel welzijn** valt het traditionele troosten bij heimwee of bij het verliezen van een spel. Ook het rondleiden van kinderen die nieuw zijn, of het helpen om aansluiting te vinden bij spel op vrije momentjes kan zorgen voor een gevoel van veiligheid. Hierbij nemen kinderen soms het initiatief, door aan te geven dat ze zich vervelen of niet goed weten wat gedaan. Maar animatoren houden ook zelf oog voor kinderen

die niet meteen weten wat te doen na een groepsmoment waar een aantal keuzemomenten werden voorgesteld bijvoorbeeld. “Een kleuter blijft wat achter en weent. Hij wordt door een animator getroost, ze vraagt wat hij wil doen en of hij mee gaat. Een andere, rondlopende animator maakt een ballon voor hem.”

Zeker voor kinderen die niet meteen aansluiting vinden bij een (spel)groepje, zijn deze momentjes erg belangrijk en ondersteunend. Soms vinden ze daardoor aansluiting bij een groepje. Soms spenderen ze hun tijd liever aan het spelen of praten met de animator zelf.

Verder zagen we deelnemers vaak actief op zoek gaan naar nabijheid van een animator. Zoals een jongen van 10 die zijn favoriete animator een welgemeende knuffel gaf, nadat ze voor een spel om ter snelste de hoofdanimator moesten gaan knuffelen. Kinderen én jongeren vroegen affectie en zochten geborgenheid bij een animator die ze vertrouwden. Een jongen van 6 kruipt op de schoot bij een animator tijdens de formatie, een tiener laat zich hangen op de schouder van zijn animator, enz. Andere deelnemers zijn hier minder direct in, maar konden ook genieten van een speelse aai over het haar of van een knuffel. Ook animatoren kunnen op zulke momenten genieten van het authentiek contact met de deelnemers.

Verder zagen we animatoren soms hulp bieden bij kleine dingen, zoals een rietje in een brikje fruitsap steken, een muntje dat in iemands soep viel er weer uit vissen, iemands handen helpen wassen, enz. Animatoren nemen met andere woorden heel wat verzorgende taken op zich.

4.6.2. Aandacht

Deelnemers vinden het leuk als animatoren open staan voor wat zij te vertellen hebben. Veel deelnemers maken graag al eens een praatje met de animator of komen vragen of ze even mee willen komen kijken naar hun winkeltje. Sommigen komen gewoon al eens een kort zinnetje tegen je zeggen, zoals een jongen van 10 die naar hen toe komt hollen “om even een boodschap te verkondigen over wat er net met de voetbal gebeurd is. (Hij komt wel vaker naar de animatoren, gewoon om even te melden dat iets leuk of zot geweest is)”. Kinderen en jongeren halen ook graag mopjes en plagerijen uit met animatoren.

Het gaat hier dus om **de mogelijkheid om kort iets te tonen of te vertellen**, om de mogelijkheid om een animator te betrekken met wat je bezig bent. Niet alle kinderen hebben hier even veel nood aan. Sommige kinderen kennen de namen van hun animatoren niet en trekken zich vrij weinig aan van hun doen of laten. Anderen vinden het net belangrijk om een persoonlijke band met animatoren op te bouwen. Ze genieten van praatjes met hen over van alles en nog wat, zoals over “de Media Markt en over “mijn papa die daar werkt” enzovoort”. Vooral tieners hechten erg veel waarde aan het opbouwen van een persoonlijke connectie met hun animatoren. Tijdens het vieruurtje, wat op die werking meteen het enige vrije moment van de dag was, zie je enkele tieners stevast bij de animatoren zitten. Vaak zijn ze verwickeld in leuke babbels, met een trotse grijns op hun gezicht. Toch betekent aandacht voor deze doelgroep soms ook dat de animatoren hen een momentje alleen gunnen, zonder animatoren. Dan kunnen ze ook eens onder elkaar praten, iets waar ze af en toe nood aan hebben.

Kinderen en jongeren sturen geregeld aan op contact met animatoren, maar worden niet meteen droevig of boos wanneer animatoren niet op hun impulsen ingaan. Dat kan ook niet altijd en dat moeten kinderen onder ogen zien. Zoals een meisje van 11 dat de aandacht van een animator opeist terwijl hij de spelorganisatie met zijn medeanimator bespreekt. “Ruben. Ruben! Ruben, Ruben, Ruben!! [...]Ze krijgt zijn aandacht niet te pakken en geeft het op”, waarna ze verder gaat met het bouwen aan haar kamp.

4.7. Leefregels en reglementen

“Een beetje verder in de rij staat een andere leidster met een meisje (8-9) aan haar hand. Het meisje wil op de wip. “Nee, da mag niet!!” zegt de leidster met expliciete articulatie. Het meisje probeert lachend toch naar de wip te gaan. De leidster houdt haar een aantal keer tegen met haar hand. (Dit is het spel op zich: plagen, halve pogingen om weg te raken van de animator).”

Regels worden in het leven geroepen om verschillende redenen. We zien regels die er zijn om de **veiligheid** van kinderen en animatoren te bewaken, regels die **orde** moeten **scheppen** op de speelpleinwerking en die **verantwoorde omgang met materiaal en infrastructuur** moeten verzekeren.

Opdat deze regels gevolgd zouden worden zetten speelpleinen in op het aanleren van de regels aan de deelnemers. Soms worden regels zichtbaar gemaakt aan de hand van een reglement, of zie je een animator uitleggen aan een kind waarom ze iets niet mogen doen. Op die manier wordt ervoor gezorgd dat deelnemers de regels kennen en idealiter ook waarom die nodig zijn. Soms vragen kinderen ook “Waarom?” ze nu eigenlijk gestraft worden. Die reden voor het opstellen van regels hangt dan samen met de drie algemene doelen die we reeds omschreven (veiligheid, orde en verantwoorde omgang met materiaal en infrastructuur).

Welke regels er worden opgesteld en hoe die bewaakt worden wordt beïnvloed door de cultuur van de werking. Bij iedere speelpleinwerking zijn er bijvoorbeeld momenten waarop kinderen stil moeten zijn. Ze moeten bijvoorbeeld geïnformeerd worden over het verloop van de dag, naar speluitleg luisteren enz. Iedere speelpleinwerking heeft zijn eigen manieren om kinderen te laten weten dat ze stil moeten zijn. Of dat teken nu de animatoren zijn die een vuist de lucht in steken, of die luid “Kraak!” roepen, dit zijn elementen die behoren tot de specifieke cultuur van een werking.

Het kennen en begrijpen van de regels is een leerproces voor deelnemers. Daarbij zien we niet alleen animatoren een aanlerende rol innemen. “Je moet zitten van de juf”, klinkt het dan wanneer een meisje toch weer recht gaat staan tijdens een speluitleg. Ook kinderen duiden elkaar op regels en zorgen op die manier voor sociale controle. Dat heeft ook te maken met het verloop van kinderen. Voor kinderen die al een tijd naar de speelpleinwerking komen zijn de regels vaak erg duidelijk en logisch. Voor nieuwe kinderen is dat anders. We observeren dat nieuwe kinderen soms maar een beetje hun weg moeten zoeken op het speelplein. Zij moeten de gang van zaken en de regels nog leren.

4.7.1. Regels bewaken

Animatoren zetten, over speelpleinwerkingen heen, gelijkaardige strategieën in om regels te bewaken. Er wordt ingezet op formele leerstrategieën en op het mandaat of de autoriteit waarover animatoren beschikken.

Onder **formele leerstrategieën** verstaan we vooral activiteiten die het bijleren over regels en gehoorzaamheid ondersteunen. Bij een groepje kleuters wordt er gewerkt met dikke en dunne duimen om aan te duiden wie het beste geluisterd heeft, of het nut van een regel wordt toegelicht. “Andrea klimt omhoog in de glijbuis. Ze wordt aangesproken door de animator. Die zegt dat dat niet mag, dat je er moet doorglijden, dat je anders botst. Het kind kijkt naar hem, luistert, is niet bang.”

Animatoren beschikken op basis van hun status en leeftijd over een bepaald **mandaat of autoriteit** die kan ingezet worden om regels te bewaken. Deelnemers worden eerst en vooral aangespoord tot gehoorzaamheid aan de hand van de aanwezigheid van animatoren. Zoals wanneer twee kinderen spelen met hun soep tijdens het eten en stukje wortel naar elkaar afvuren: “Nele wil al snel terug een wortelblokje katapulteren. Ze kijkt richting animator, die halvelings hun richting uitkijkt. Nele staakt haar poging even, en vuurt het blokje even later geniepig af”. Animatoren zetten dan ook preventief in op het aanwezig zijn, om deugnietij te voorkomen. Ze zetten zich bijvoorbeeld expliciet tussen een groepje tieners bij een groepsmoment: “Neeuuuh!!” zegt een jongen. “Ik ken jullie al. Anders zijn jullie toch ni stil”, zegt de animator. Er volgt licht en niet echt gemeend protest. Er kan ook één animator bij een andere groep gevoegd worden: “Dan moesten wij het alleen met Leen doen. Bij ons is het rustiger”.

Animatoren kunnen ook sterker inzetten op hun **fysieke aanwezigheid** om regels te bewaken. Ze gaan bijvoorbeeld strategisch dicht staan bij een groepje tieners dat nog aan het praten is, of leggen tijdens de speluitleg een hand op de schouder van een jongen die zijn buur nog snel een mopje wil influisteren. Animatoren kunnen ook verder gaan en hun fysieke nabijheid als dreiging gebruiken. Een animator gaat dreigend dicht bij een groepje staan dat babbelt terwijl ze wachten tot het toneel begint. “Zij praten, zij kijkt nadrukkelijk naar één jongen, die het woord voert. De andere jongens krijgen haar in de smiezen, kijken kort naar haar. Zo merkt de pratende jongen op dat de animator hen iets wil duidelijk maken. Ze staat erg dicht en kijkt boos. De jongen kijkt naar haar, frons dan ook en duwt haar hard weg. [...] ze komt alleen maar dichter staan (ze staat op haar autoriteit)”. Een animator is in conflict met een tiener. De animator: “roept, windt zich op en duwt de jongen voor zich uit”.

Ook **mimiek** is een hulpmiddel. Een simpele blik of een opgetrokken wenkbrauw kan voldoende zijn om te communiceren dat iemand te ver dreigt te gaan. Doordringend staren naar iemand die luid het woord neemt terwijl iedereen hoort te zwijgen mist zijn effect ook niet vaak. Er zijn uiteraard ook **verbale strategieën**. Je kan zacht

aangeven dat kinderen net iets te ver gaan: "Wij willen soep!", roept Kijan luid. Ze kregen al 2 kommen, maar hij wil nog. Een paar andere jongens rond hem beginnen mee te roepen. Er komt een animator bij die zacht iets tegen hem zegt. Hij stopt met roepen." Soms verheffen animatoren ook hun stem om hun woorden meer daadkracht te geven.

Animatoren hebben ook steeds een laatste stok achter de deur: **straf** of het dreigen met straf. Niet meer mogen meedoen met een spel, zich ergens apart moeten zetten (tijdens het eten bijvoorbeeld) of naar de hoofdanimator gaan voor een praatje zijn vaak terugkomende manieren om gedrag te bestraffen.

Verder valt het op dat de regels **niet erg consequent** bewaakt worden. Zonder hierbij een waardeoordeel te formuleren over of dit wenselijk of nodig is, stelden we vast dat hetzelfde gedrag niet altijd op dezelfde manier aangepakt wordt. Veel hangt af van de stijl van animatoren zelf en van de situatie. Eén animator staat toe dat kinderen na 20 minuten voetbal aan de kant gaan zitten en in bomen klimmen. Wanneer een hoofdanimator dit opmerkt echter: "Gaan jullie nu iets doen dat niet mag? En zijn jullie weg van jullie groep? Ik zou jullie eigenlijk op straf moeten zetten". Dit minder consequent bewaken van de regels hoort waarschijnlijk bij de vaak aanwezige informele sfeer. Het is dan ook maar de vraag of een strikte toepassing van reglementen altijd beter is. Een strikte toepassing kan kinderen dan weer een gevoel van onrechtvaardigheid bezorgen. Ze wisten niet dat het zo moest, het was per ongeluk, of ze wilden gewoon maar helpen. Het is dan jammer wanneer goede intenties bestraft worden omwille van het 'consequent zijn'.

Waar animatoren zich in een stresssituatie bevinden, zullen ze veel sneller negatief reageren ten aanzien van gedrag van kinderen dat zij als storend ervaren. "Iemand stoot iets omver van animator Tom (ik weet niet of het per ongeluk was of niet). Hij wordt boos. "Waarom doe je da?!" waarna hij een lange stilte laat, waarin het meisje verlegen naar de gevallen steentjes staat te kijken. Hij zegt dat hij er lang aan gewerkt had. Het meisje steekt haar vinger tussen haar tanden, mompelt iets (sorry?) en gaat snel weg". Soms zullen animatoren in een stresssituatie kleine overtredingen van regels dan weer eerder laten voor wat ze zijn, omdat ze nu andere prioriteiten hebben.

Kinderen lopen ook de kans om door verschillende oorzaken benadeeld te worden. Zo zijn jongens bijvoorbeeld vaak heftiger in hun spel, waardoor sommigen meer de kans lopen om terecht gewezen te worden wanneer ze weer eens 'speelvechten'. Zo was er op een speelplein ook één jongen, Seppe, die als enige 12-jarige tussen een bende jongere deelnemers rondliep. "'Seppe!!!" Seppe wordt vaak aangesproken op die manier. Ik hoor zijn naam vandaag zeker meer dan 10 keer. In het gros van de gevallen gaat het naar mijn inschatting om volstrekt normaal gedrag van een 12 jarige. Tussen al die kleintjes". Sommige kinderen trekken zich daar weinig van aan. Andere kinderen hebben op die manier het gevoel dat animatoren hen viseren. Ze hebben het gevoel dat ze altijd van alles fout doen en dat maakt hen boos. Zo wordt Nele op straf gezet tijdens het eten, waarbij ze vertelt dat het niet de eerste keer is dat ze op straf gezet werd. "'Daarstraks was iedereen aan het praten, maar ikke ni" en ze hadden haar op straf gezet, vertelt ze. Niemand anders". Hiermee kaart ze duidelijk een onrechtvaardigheid aan.

4.7.2. Invloed op de beleving van kinderen

Wat vinden kinderen van regels en animatoren die deze bewaken? Over het algemeen vinden ze dit best oké. Dat hoorden we vaak uit hun monden zelf, zoals bij een mini-interview met Esmé: "Ze zegt dat ze het goed vindt dat die regels er zijn, en dat de animatoren soms boos en streng moeten zijn". Want als er geen animatoren zouden zijn: "kinderen zouden rondhangen, doen wat ze willen, dingen kapotmaken en elkaar voorbijsteken", legt Faja uit. "Dus het is goed dat de moni's hier zijn. Dan gebeurt dat minder". Kinderen verwachten dus van animatoren dat ze de dingen in goede banen leiden, ze begrijpen best dat regels bewaken hier deel van is en vinden het goed dat kinderen terecht gewezen worden als ze zich daar niet aan houden.

Toch geven kinderen aan dat ze de speelpleinwerking net leuk vinden omdat je hier meer mag doen dan elders. "je mag hier van alles dat ergens anders niet mag", zegt Nona, een meisje van 11. Zij heeft het over chips mogen eten, maar het gaat ook om wat ruiger mogen spelen, vuil mogen worden, eens mogen roepen en tieren, enz. Sommigen maken er zelf een soort spel van om de grenzen van wat mag en niet mag op te zoeken. Zo weten kinderen tijdens groepsmomenten zeer goed er van hen verwacht wordt: blijven zitten en stil zijn. En dan zie je er toch twee die het bijzonder leuk en spannend vinden om te kijken hoe ver ze kunnen gaan in het niet zo stil zijn. "Joop en zijn vriendje Milo zijn een beetje lawaai aan het maken (stiekem) "piep!" "brul!"... Niemand let er op". Kinderen houden op

zulke momenten nauwlettend de reactie van animatoren in de buurt in het oog, om te kijken of ze de grens reeds bereikt hebben. Net zoals Nele en Tom, die aan het spelen zijn met de soep tijdens het eten. Nele mikte net een stukje wortel in de soep van Tom en krijgt de smaak te pakken “Nele wil al snel terug een wortelblokje katapulteren. Ze kijkt richting animatrice, die halvelings hun richting uitkijkt. Ze staakt haar poging even, en vuurt het blokje even later geniepig af”.

Kinderen kunnen er met andere woorden ook wel eens van genieten wanneer animatoren even minder opletten of bewust een **oogje toeknijpen**. En wanneer die gelegenheid tot kattenkwaad zich niet op een gouden bordje presenteert, weten kinderen die ruimte wel voor zichzelf te winnen als ze willen. Net zoals bij het achtervolgingsspel van William, Selma en Elza. “Een animator onderbreekt het spel “Nee, nee, nee”, wanneer de kinderen tegen de deur van het lokaal duwen, die wordt tegengehouden door William. Nadat William naar buiten komt doen de 3 gewoon verder met hun spel.”

Soms gaan kinderen nog verder en **dagen** expliciet **de autoriteit van animatoren uit**. Na een slotmoment moeten Joris en drie vrienden nog even blijven zitten in het lokaal. Ze maakten te veel lawaai tijdens het slotmoment en krijgen een standje van twee hoofdanimatoren. “Een hoofdanimator vraagt Joris “Wie is er de moni, jij of ik?” Joris denkt even na, en terwijl hij naar de andere jongens kijkt zegt hij “Ik”. De jongens lachen, ze vinden dit hilarisch”. Uiteraard zijn zulke spelletjes het toppunt van avontuur voor een groepje vrienden. Soms dagen kinderen de autoriteit van animatoren of van regels op een andere manier uit. Soms omdat het hen niet veel kan schelen: ““Je komt hier al 7 jaar en je weet nog ni da je je rugzak in de bak moet leggen?”, zegt een animator. “Jawel” antwoordt Tibo. “Maar ik doe da gewoon ni” en hij lacht eventjes”. Op andere momenten omdat ze het even gehad hebben met de strenge aanpak van animatoren: ““Als je niet stil bent mag je niet meedoe eh!” (animatrice). Manno: “Ja, ik weet het wel hoor!” rolt met de ogen”.

4.8. Conflicten

Wah jo, ik doe ni meer mee ze”. Dylan smijt zijn spuitje op de grond en trapt gefrustreerd het bos uit. Het meisje roept hem nog wat achterna. “Zwijg!” zegt hij fel. “Zwijg zelf!”, antwoordt het meisje. Animator Joris: “Dylan, blijven staan” zegt hij een paar keer. Maar hij wilt niet en blijft doorlopen. “Ik luister naar niemand meer!”, zegt hij. “3,2,1!” zegt Joris en Dylan staat stil. Joris gaat achter hem aan, ze zetten zich over elkaar tegen een bergje en praten wat.

Uit onze observaties valt het op dat kinderen sterk rekenen op animatoren om te **bemiddelen** bij conflicten. Wanneer we met kinderen praatten over conflict, benoemden ze ‘naar een animator’ gaan stevast als eerste oplossingsstrategie. Ook tijdens het observeren zien we kinderen vaak initiatief nemen om een animator te betrekken bij het oplossen van een conflictsituatie. “Ik zie Lander boos naar een animator gaan. “Iemand heeft mijn rugzak daar af gekieperd en nu is mijn nieuwe drinkbus kapot”. Kinderen verwachten met andere woorden dat animatoren er zijn om zulke dingen op te vangen.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat kinderen volledig afhankelijk zijn van animatoren om conflicten op te lossen. We zien kinderen even vaak zelf manieren vinden om conflicten uit de weg te gaan of om deze te neutraliseren. Zo werden Kijan en Charles kort op de vingers getikt door animatoren wanneer ze elkaar duwen op weg naar een verzamelplek, waarna ze zelf een manier vinden om het conflict te beëindigen “Een paar animatoren roepen er eens naar, maar ondernemen verder niets. De twee geven elkaar nog een paar tikken en duwtjes, en gaan elks een andere kant uit.”

4.8.1. Aanpak van animatoren

Zowel op geleide als op vrije momenten houden animatoren consequent oog voor dispuuten en ruzies. We zien hen verschillende strategieën hanteren om hier mee om te gaan. Ze kunnen er voor kiezen om niet tussen te komen. Wanneer ze wel ingrijpen kan dit op een speelse manier of op een oplossingsgerichte wijze om complexere conflictsituaties uit te klaren.

Animatoren gaan dus niet op elk dispuut in. Afhankelijk van de intensiteit van een conflict, is dit nu eenmaal niet altijd de eerste prioriteit. In zulke gevallen zien we kinderen zelf een strategie opbouwen om met het conflict om te

gaan. Soms leidt dit ertoe dat het dispuut verder uit de hand loopt en dat een animator nu wel moet ingrijpen. Op andere momenten slagen kinderen erin om een oplossing te bedenken waar beide partijen zich in kunnen vinden. Zo mondt een rondje pesterijen van enkele meisjes uit in een achtervolgingsspelletje waar beide partijen enorm veel plezier aan beleven. "Andreas staat achter haar en zegt "Kiekeboe". Hij blijft rustig staan terwijl Heleen zich omdraait. Ze ziet hem, kijkt een seconde of 2 en loopt dan weg. Axel gaat erachter, stopt na een paar passen en roept dan "Killian!". Die komt ook aangelopen en met 2 gaan ze achter Heleen aan."

Ook twee kinderen die allebei één rolschaats van hetzelfde paar beet hebben, slagen erin om **zonder tussenkomst van animatoren tot een goede regeling te komen**. Een vriendin ging net een animator halen. "Ondertussen praten de 2 verder. J: "Ik heb een idee." Hij stelt voor dat het meisje eerst even mag schaatsen, en dan hij. Dan zegt het meisje plots "Waarom geef ik ze ni gewoon aan u". Ze begint haar schaats uit te doen en geeft die aan de jongen". Ze probeerden wel om een animator te betrekken, maar wanneer deze niet ingreep wisten ze het zelf op te lossen. Er kan wat tijd over gaan, maar het lukt hen soms ook alleen.

Wanneer animatoren er wel voor kiezen om tussen te komen, op vraag van kinderen of niet, kunnen ze dit op een speelse manier aanpakken. Zo grijpt een animator **op een ludieke** maar effectieve **manier in**, wanneer Thomas zich ergert aan Charles die vanuit een winkelkarretje voetballen uit hun doel probeert te houden. Dit zonder veel succes. "Meester! Hij kan ni bewegen zo!" zegt Thomas klagend. Hij is boos en duwt het karretje hard weg. [...] De animator duwt Charles heel snel voort in het karretje. "Ga je er nu uit?" vraagt hij lachend. Charles gilt het uit, van schrik en pret tegelijkertijd. De andere kinderen en animatoren lachen.

Sommige conflicten vragen een meer complexe aanpak. Zoals bij Tom die tijdens een spelletje een tennisbal keihard tegen het hoofd van Sander gooit. "Die jongen wil mij dood hebben!". Dat zinnetje herhaalt Sander een aantal keer op zijn weg naar de hoofdanimator [...]. Onderweg passeert hij Tom en besluit Sander om hem achterna te gaan. "Die wil mij dood hebben!" roept hij nu luidkeels. Bij zulke conflicten waarbij de gemoederen hoog oplopen, nemen animatoren de kinderen die betrokken zijn vaak apart. In eerste instantie zorgen ze dat de kinderen kalmeren, zodat ze kunnen luisteren naar het verhaal van beide partijen. Daarna wijzen ze iedere partij op het aandeel in het conflict, om daar dan gevolg aan te geven. Zo kunnen er kinderen op straf gezet worden, of kan materiaal worden afgenomen.

Waar nodig zoeken ze ook een oplossing of sporen ze aan tot verzoening tussen de twee partijen. "In het eethuiskamp wordt verder gebouwd. Er is wat discussie met het kamp ertegenover, over balken. Iemand heeft iemand anders pijn gedaan. Een animator is erbij gehaald. [...] "Nog één keer ruzie over de planken, dan gaan alle planken weg," zegt ze." Met deze reactie wordt ook sterk ingezet op het oplossingsvermogen van de kinderen zelf.

4.8.2. Mening van kinderen

In mini-interviews geven kinderen aan dat ze de vernoemde manieren van aanpak goed vinden. Ze benadrukken dat ze het belangrijk vinden dat animatoren luisteren naar hun kant van het verhaal. Zo vertellen twee jongens dat hun nieuwe animatoren snel roepen tegen hen: "Als wij zo ne keer per ongeluk tegen iemand lopen" dan roepen ze en zijn ze kwaad op hen. Hij zegt dat de vorige animatoren toffer waren, want die gaven je "altijd 3 kansen".

Twee meisjes vertellen over hun favoriete animatoren. "Ze geven ons ook meer kansen". Ik vraag door en kom te weten dat deze animatoren hen nog altijd tof vinden als de twee meisjes bijvoorbeeld eens ruzie hebben. Dan zijn ze niet meteen boos, maar geven ze hen nog een tweede kans."

Van twee meisjes horen we welke aanpak van animatoren ze goed vinden. We houden een kort gesprekje over ruzie. "Als ik vraag hoe ze dat dan oplossen, zeggen ze dat ze naar de animatoren gaan als het erg is. Die nemen dan de personen mee naar het moni-lokaal om het uit te praten. Ze vinden dat de animatoren het goed aanpakken. Ze komen vaak ook zelf op hen af, voor de ruzie echt erg wordt."

4.9. Animatoren onderling

"Twee animatoren staan in de DJ-booth en laten ingetypte zinnen vertalen in het Chinees, Duits, Turks, etc. De uitspraak daarvan krijgen we door speakers te horen. Er ontstaat enige hilariteit (vooral bij de 2 animatoren zelf). Vb. 'Wouter, Wouter, goblin', in het Engels."

Uit het gedrag van animatoren kunnen we het volgende afleiden: **animatoren willen ook wat**. Ze amuseren zich rot met de deelnemers, maar ook met elkaar. We zagen animatoren genieten van babbeltjes onder elkaar en van de grapjes die ze met elkaar uithaalden. Zoals de volgende twee animatoren tijdens een improvisatiespel, waarbij ze een verhaal verzinnen dat de deelnemers op hun beurt moeten uitbeelden: “[...] op een bepaald punt maken ze daarbij mopjes over politieke actualiteit, die de kinderen niet begrijpen. Dit benoemen de animatoren ook, maar vertellen gewoon verder. Het stoort het verhaal of de intensiteit van de kinderen ook niet. Ze gaan gewoon voort”.

Een paar hoofdanimatoren geven via de micro tips over de locatie van de stoere zonnebril die ze verstopten voor zijn rechtmatige en trotse eigenaar, of de ploeg drinkt er nog eentje nadat de kinderen van het terrein zijn om samen de dag te overlopen. Allemaal tekenen dat de sfeer tussen de animatoren goed zit. Wat heeft dit nu te maken met de beleving van kinderen? Mogelijks niet veel. Maar indirect kan het toch een effect hebben. Zo betrekken animatoren soms ook de deelnemers bij hun grapjes, of voelen animatoren zich beter op het speelplein. Zo zetten de hoofdanimatoren bij een specifieke werking een week extra in op teamsfeer. Ze vonden het immers belangrijk dat de animatoren voor elkaar zouden inspringen waar dat nodig was. Naarmate de week vorderde gaven de animatoren aan dat ze het gevoel hadden ‘er minder alleen voor te staan’.

We zien dat positieve interactie tussen animatoren bijdraagt aan **kameraadschap binnen een ploeg** en aan een leuke en **speelse sfeer in de werking**. Dit draagt op zijn beurt bij aan een energieke goesting om er een lap op te geven. Animatoren die zich goed in hun vel voelen in een ploeg, die elkaar aansporen om zich te laten gaan, zullen sneller geneigd zijn om meer ‘fun’ te brengen in de activiteiten die georganiseerd zijn. Ook is het denkbaar dat ze zich sneller zullen engageren om die fun al in voorbereidende fase binnen te brengen. Investeren in de ploeg lijkt ons daarom allesbehalve verloren moeite.

5. Terrein en materiaal

Twee jongens van 10-11 spelen in de speeltuin, ze scheppen zand zo hoog mogelijk de lucht in en lachen bij het zicht daarvan. Het is intens spel.

Ze vinden nu een kroonkurkje in het zand. S. zegt: “... De oplader. Dat is een speciale.”

Ik heb de indruk dat ze samen aan het fantaseren zijn, en dat het kroonkurkje nu een ‘apparaat’ (een oplader) verbeeldt in hun fantasieverhaal. Ze stappen verder met de kroonkurk in de hand. S. doet het kroonkurkje nu in zijn oog (zoals een monocle). Hij trekt er een toneelgezicht bij en zegt met gespeelde plechtigheid: “Ik ben de enige professor!” De ander lacht.

5.1. Inleiding

Binnen dit rapport verstaan we onder ‘materiaal’ de voorwerpen die aanwezig zijn op een speelplein. We hebben het dan over de voorwerpen die kinderen zelf kunnen vastnemen, opheffen en verplaatsen. Denk bijvoorbeeld aan een voetbal, een vishengel, balken, een opblaasbaar zwembadje, enz. Onder terrein verstaan we dan de ruimtelijke zones van het speelterrein, zoals een grasveld, een rij bomen, een stuk bergachtig bos, enz. en grotere speeltoestellen zoals een zandbak, schommels of een toren met een glijbaan.

Het terrein en het materiaal dat kinderen ter beschikking hebben beïnvloedt de beleving op de speelpleinwerking. Terrein en materiaal vormen evidente prikkels van waaruit zelf-geïnitieerd spel van kinderen zich ontwikkelt. Net zoals deze boom bijvoorbeeld: “De parapluvormige boom dient als kamp voor twee kleuters die op een groot karton liggen. Ze hebben zakdoekjes die ze op karton uitstallen, alsof ze picknicken”. Of zoals de poppetjes die volgende twee jongens maakten tijdens een keuze-activiteit:

Kobe en Stef (6 jaar) spelen nog wat na met hun poppetjes bij het doel op het grasveld. “Mag ik meedoen?” vraag ik. We zetten met de poppetjes een paar pasjes op wat stenen en vliegen dan naar een boom 10 meter verder. “We kunnen vliegen!” zegt Stef. “waar zijn we nu?” vraag ik. Kobe “In ons huisje”. “Ik ga in de zetel zitten” zeg ik en leg mijn poppetje neer. “Ik ga in mijn bed liggen!” Stef “Ik ook!” Kobe. De wind waait mijn poppetje een beetje verder. “Je bent uit je bed gevallen!” zegt Stef. “Ik ook” zegt Kobe en neemt zijn poppetje

op. 'Nu gaan we dromen' zegt Kobe. We 'waaien' weg naar plekjes. Met z'n drieën lopen we achter elkaar en passeren we langs de woestijn, de berg en de torens met glijbaan. "Nu zijn we allemaal af de schuifaf gegaan!" zegt Kobe. Stef legt zijn poppetje vanboven op de glijbaan en geleidt het met zijn hand naar beneden. Kobe leidt ons nu verder naar het bos, waar we over een plas water heen moeten geraken. En dan plots: "De politie komt achter ons!" Want het is 12u en we moesten al lang slapen. We rennen naar de boom en leggen onze popjes terug in hun bedjes.

Kwaliteitsvol terrein en materiaal prikkelt met andere woorden zowel zelf-geïnitieerd als geleid spel. Niet alleen kinderen spelen in op het materiaal en terrein dat voorhanden is. We zien ook animatoren daar handig gebruik van maken. Een geleide activiteit wordt vaak gebaseerd of geïnspireerd op materiaal of een stuk van het terrein. Goed gekozen materiaal en terrein kan een spel dat extra beetje pit geven. Een paintballspel op een open grasveld is een heel ander spel dan wanneer het in een wild stuk bos plaatsvindt, waar de verschillende teams eerst stevige burchten kunnen bouwen om zichzelf te beschermen. Nog spannender wordt het dan wanneer een voorraad spuitjes dient als wapens, of wanneer "Loes vertelt dat ze eikels en appels aan het verzamelen zijn, die straks moeten dienen als "munitie"". We stellen vast dat animatoren een spel tot een hoger niveau kunnen tillen door op slimme wijze gebruik te maken van de spelkansen die het terrein en het materiaal bieden.

Dat wil niet zeggen dat terrein en materiaal de enige factor is die je nodig hebt om een goed spel op poten te zetten. Simpelweg een blok klei op tafel zetten is niet noodzakelijk voldoende om intens spel uit te lokken bij kinderen. Spelintensiteit heeft, naast andere factoren, ook te maken met de manier waarop materiaal of terrein ter beschikking gesteld wordt. Bij een boetseeractiviteit met klei hebben kinderen het moeilijk om inspiratie te vinden voor hun kunstwerk. Ze noemen een aantal dingen op die ze willen maken, maar geraken niet veel verder dan dat. "Sommige dingen die worden genoemd klinken leuk (bijvoorbeeld dinosaurus), maar daarmee hebben kinderen nog geen goed beeld van zo'n beest. Ze kiezen met andere woorden vaak op een woord en minder op vorm. Als ze dan bezig zijn blijkt al snel dat ze 'niks te zeggen hebben' of onvoldoende beeld in hun hoofd hebben. Doordat er geen inspirerende 'aanvoer' is zie je gaandeweg wel wat kinderen afhaken. Als ze min of meer iets hebben gemaakt gaan ze van de tafel weg naar een andere tafel, of wat hangen." In dit voorbeeld prikkelde het materiaal kinderen onvoldoende om meteen tot intens spel te komen. In een andere context kan datzelfde materiaal net wel fijn spel faciliteren. Na het kijken van een tekenfilm over dinosaurussen zullen kinderen al snel meer visuele inspiratie vinden om hun werk aan op te bouwen. Mits de nodige informatie over techniek en eventueel ondersteuning bij het boetseren kunnen kinderen dan weer een stap verder komen.

5.2. Terrein dat spel prikkelt

We bezochten een gevarieerde selectie aan speelpleinwerkingen, waarbij sommige beschikten over een rijker terrein dan andere. Bij een specifieke werking hadden kinderen twee grote grasvelden, een groot heuvelachtig stuk bos en een stukje duinen ter beschikking. Deze combinatie zorgde voor ontzettend veel mogelijkheden, die de kinderen en animatoren met beide handen grepen om spel intenser te maken.

Zulk gevarieerd terrein bleek een sterke troef te zijn, aangezien het enorm gevarieerd spel uitlokt bij zowel kinderen (tijdens zelf-geïnitieerd spel) als animatoren (bij het organiseren van geleid spel). Een rijk terrein biedt kinderen en animatoren een erg handige basis aan inspiratie om spel op poten te zetten. Uiteraard kan deze inspiratie er ook komen op een minder rijk terrein, al zullen animatoren daar wel extra energie (moeten) steken in het creatief omspringen met de (beperkte) mogelijkheden die ze hebben. We stellen vast dat animatoren het dan wel eens moeilijk hebben om intens spel op touw te zetten. Animatoren en het spel van kinderen komt op die manier soms onder druk te staan, door terrein en materiaal dat onvoldoende spel prikkelt.

5.2.1. Combinatie van open en meer gesloten plekken

We merken op dat kinderen deugd hebben van een terrein waarop voldoende open én meer gesloten plekken te vinden zijn. Onder gesloten plekken verstaan we zones waar animatoren minder openlijk overzicht hebben, zoals een bos bijvoorbeeld. Kinderen zoeken zulke **gesloten en verborgen plekken** geregeld op. Ze nemen deze plekken vooral in voor zelf-geïnitieerde spelactiviteiten of om gewoon even rust te vinden. Zoals de meisjes die tijdens bosspelen verdwijnen naar hun kamp om dat verder te decoreren en om met elkaar te praten.

Ze zeggen dat het begonnen is toen ze een paar flessen verf vonden. Die kwamen ze dan verstoppertje in het bos, en daarvoor maakten ze een kamp. Ze hebben het kamp mooi gedecoreerd. Ze maakten zelf penselen met een stokje en een blaadje, vonden een putje in een tak van een boom en riepen die uit tot verfpot. Met de verf en penselen beschilderden ze sommige takken. [...] Dan nemen ze me mee naar [...] hun uitkijktoren. Daarop hadden ze een heel goed overzicht over het bos, naar eigen zeggen. En daar waren ze best trots op.

Het is echter niet nodig om aan elk speelterrein even een bos toe te voegen. Een vijftal bomen kunnen al genoeg zijn om een bos of het bosgevoel te creëren. Meer gesloten en verborgen plekken kunnen ook gecreëerd worden met behulp van speeltoestellen of kleine ruimtelijke aanpassingen. Werkingen slagen erin om geborgen plekken te creëren aan de hand van een 'huisje' in het midden van de speelplaats, een houten toren met glijbaan, of een paar heuvels. Zelfs een greppel van een kleine meter diep kan daar toe dienen. We observeren dat kinderen steeds gretig gebruik maken van zulke plekken. Zoals de kinderen die achteraan op het terrein omgezaagde boomstammetjes gebruiken om even "te babbelen, ver weg van iedereen".

Geborgen, of meer afgezonderde plekken doen dus dienst als rustoorden te midden van een vaak drukke en actieve sfeer, waar sommige kinderen al eens aan wensen te ontsnappen. 'Ik speel liefst in de zandbak omdat het daar rustig is'. Op één speelplein observeerden we een jongen van negen jaar, die tijdens een geleide activiteit meerdere malen verdween onder de laaghangende takken van een wilgenboom. Daar hield hij zich even bezig met zijn eigen spel of gewoon met even alleen te zijn.

Deze nood aan stille plekjes, waar je even in alle rust alleen of met weinig kan zijn, komt terug bij kinderen van verschillende leeftijden. Meisjes van 10-11 jaar geven aan dat ze tussendoor graag eens achter een lokaal gingen zitten om samen te praten. Jongens en meisjes van 12-14 jaar kiezen "Potteken stamp" uit het namiddagaanbod aan activiteiten, maar om een andere reden dan het plezier van dit verstoppertje. "Er wordt vrijwel meteen gefloten. Tijd om je te gaan verstoppertje. De oudsten rennen gillend en schreeuwend weg. Ze maken een hoop kabaal en gebaren met hun armen. Ze maken er een grappig boeltje van, en blijven allemaal bij elkaar. Ik volg hen en zie hen een beetje verder aan een boom staan kletsen. Ze zeggen dat ze dit maar kozen, omdat er niet echt iets leuks te doen was. Nu kunnen ze gewoon wat op zichzelf zijn."

Waar eerder gesloten en geborgen plekken gemiddeld meer worden ingenomen door kleine groepen kinderen, voor rustig spel, worden open plekken meer ingenomen door grote groepen voor actief spel. Meer gesloten ruimtes worden vaker gebruikt voor verstoppertje, het bouwen van kampen of huisjes, bosspel, fantasiespel, enz. Open ruimte wordt dan weer gebruikt voor activiteiten zoals voetbal, basket, gocarren, loop- plein- en ander actief spel. Dit geldt zowel voor vrije als geleide spelmomenten. Beide soorten activiteiten kunnen even veel **spelintensiteit** opwekken bij kinderen. Een aanbod aan terrein dat bestaat uit zowel open als gesloten plekken, biedt ruimte voor al deze activiteiten en lijkt daarmee een grote troef. Een gevarieerd terrein beantwoordt aan meer noden die kinderen op een speelplein ervaren.

Ook voor redenen die gebonden zijn aan het weer zijn gesloten of geborgen plekjes aan te raden. Bij warm weer kan je er bijvoorbeeld ook schaduw vinden: "Het is heet, heet, heet. Zelfs om 8u is het al warm. Als ik vertrek naar het speelplein, maak ik me wat zorgen over de hitte en de beperkte mogelijkheden tot schaduw". Beschikken over voldoende overdekte ruimte is dan weer cruciaal bij regenweer. "Over de accommodatie: Buiten is het goed, maar als het regent is het niet te doen." Die overdekte ruimte hoeft niet per se een lokaal te zijn. Bij een aantal werkingen doen een grote feesttent, een overdekt podium of een stel opplooibare partytentjes dienst als beschutting voor de regen.

Een gevarieerd terrein maakt dus meer kans om aan de diverse speelnoden van kinderen te beantwoorden, maar ook om verschillende **weersituaties** het hoofd te bieden. Daarnaast maakt gevarieerd terrein ook meer kans om **aanvullend** te zijn **op wat kinderen thuis voorhanden hebben**. "Ik heb thuis een Nintendo en een Xbox. Ik heb alles wat ik wil, maar toch verveel ik me". Tof hier op het speelplein is "Putten graven. En kampen bouwen. Kijk, dit is ons kamp". Een speelplein kan voor kinderen een buitenspeelruimte voorzien die de fantasie of de zin voor avontuur en ruigheid meer prikkelt dan buitenspeelruimte die kinderen thuis, al dan niet, voorhanden hebben.

5.2.2. Nieuwheidsgehalte

Ieder terrein heeft zijn populaire, druk bezette plekjes. Dat kan een hutje zijn, midden op de speelplaats, een groot speeltoestel, een put in het bos die zich uitstekend leent om een kamp in te bouwen, een hoekje in de zon waar je lekker kan hangen en praten, een heuvel waar je af kan hollen, etc. "Het eethuisje van gisteren is na 17u15 ontmanteld: de tafels en de bankjes zijn er weg. Maar kinderen zijn alweer bezig met het zoeken van balken om het huisje opnieuw op te bouwen".

Af en toe komen er ook nieuwe, vaak tijdelijke elementen op het terrein die voor heel wat animo kunnen zorgen. Op het einde van de zomerwerking wordt jaarlijks een feest opgezet voor de kinderen en hun familie. Daarvoor verschijnt één van de laatste dagen plots een immens podium op het terrein. Daarop werden de dansjes voor het feest geoefend. Maar kinderen claimden het podium ook op andere manieren. Tijdens de pauze bij het vieruurtje werd dit plots de meest bezette plek, voor jongere en oudere kinderen. Ook de ruimte onder het podium bleek bijzonder populair te zijn. "Op weg naar het bos zie ik dat kinderen al erg veel banden onder het podium legden. Die banden gebruikten ze de laatste dagen vaak om op te zitten, waar dan ook op het speelterrein. Dit is duidelijk een nieuw geborgen plekje."

5.2.3. Tieners en een eigen plek op het speelplein

We merken op dat een aantal werkingen aparte ruimte voorzien voor tieners. 14 plussers hebben zo geregeld een eigen lokaal, waar andere leeftijdsgroepen dat niet altijd hebben. In dit lokaal genieten tieners soms ook van extra privileges, zoals het binnen mogen zitten, niet mee moeten doen met geleide activiteiten en hun gsm mogen gebruiken.

Waar er voor tieners geen aparte plek voorzien is, zoeken zij vaak toch een bepaalde afstand van andere leeftijdsgroepen op. Zo nemen ze bijvoorbeeld een vaste plek in voor het 16-uurtje, in een hoek van het terrein waar voor de rest weinig kinderen komen. Tenzij andere kinderen graag ook eens bij de ouderen zitten. "Drie meisjes van 11-12 vertellen dat ze graag in het bos zitten, of gewoon op het terrein bij het vieruurtje. Nora vraagt of ik al gezien heb dat ze dan "daar" zitten. Ze wijst naar hun plekje. Ze zitten daar altijd met een vast groepje, zegt ze. Het is daar gezellig. "Of achter de tent. Of het podium" zegt een ander meisje. Blijkbaar zitten ze de afgelopen dagen soms ook wel achter het podium, "omdat ze ons daar niet kunnen zien". Dan kunnen ze eens dingen zeggen die iemand anders niet mag horen. Ik vraag of ze zo'n momentje zonder animatoren af en toe wel leuk vinden. Ze knikken allemaal schuldig van ja."

Dit soort plekken gebruiken tieners voornamelijk om met elkaar te praten, om een band met elkaar op te bouwen. Geregeld komen ook animatoren bij hen zitten om mee te praten. Op andere momenten gunnen animatoren deze tieners om even op zichzelf te zijn, zonder permanent toezicht van animatoren. Op die manier genieten tieners van een soort speciale status, waar ze zichtbaar deugd van hebben. Tieners gaven in gesprekken ook aan dat ze zulke eigen ruimte en privileges erg waarderen. Een groepje meisjes gaf ook aan dat ze het appreciëren wanneer animatoren hen een tijd alleen laten. Ze praten erg graag met de animatoren, maar hebben soms toch ook nood aan meer private babbels, die ze liever zonder de aanwezigheid van een animator doen.

In deze oudere leeftijdsgroepen lijkt er steevast ook meer verbondenheid en groepsgevoel te zijn. Zulke groepen zijn vaker een hechte klik dan bij jongere kinderen. Ook bij jongere kinderen kunnen er duidelijke vrienden- of speelgroepjes onderscheiden worden. Maar toch gaan zij iets vluchtiger of meer flexibel om met het vinden van een speelkameraad.

5.3. Materiaal dat spel prikkelt

Een rijk aanbod aan **materiaal** wekt op dezelfde manier inspiratie op tot spel. Waar men beschikt over een gevarieerd aanbod, zal sneller intens spel ontstaan. Opnieuw is materiaal daar geen noodzakelijke voorwaarde voor, maar het helpt wel.

5.3.1. Materiaal dat ludieke varianten van spel uitlokt

We zien zowel kinderen als animatoren creatief gebruik maken van materiaal dat tot de verbeelding spreekt, zoals wanneer een “rodie” (een opblaasbaar mini-paard) wordt ingezet als centraal element voor een hele reeks aan spelletjes met tieners. Die reeks aan spel duurt de hele voormiddag en brengt een hoop ludieke varianten voort op klassieke spelletjes zoals vlaggenroof en tik-tak-boem. Op die manier kunnen zelfs tieners genieten van een spel dat voornamelijk voor veel jongere kinderen wordt ingezet. Ook verkleedkleden kunnen op een leuke manier worden ingezet om intens spel op gang te trekken.

In het lokaal staan zeker acht rekken met verkleedkleden. De animator legt het spel uit: ze moeten zich verkleden zodat ze onherkenbaar zijn. [...] De hoofdanimator komt binnen en zegt dat hij zich ook zal verkleden. Hij geeft intussen wat advies aan de meisjes. Vooral het blonde meisje zegt herhaaldelijk dat ze toch altijd wordt herkend ‘door mijn haar’. De animator zegt dat hij een groot laken gaat zoeken. Het blonde meisje krijgt het laken over haar hoofd en de animator zegt: ‘Vertrek maar’. ‘Maar ik zie niets!’ protesteert het meisje. Hij stelt zich nu achter haar en trekt ook een stuk van het laken over zich. “Kom, we zijn een olifant”, zegt hij. Giechelend trekken ze naar buiten.”

Vooral oudere kinderen benadrukken dat ze nood hebben aan materiaal dat aansluit bij hun leeftijd.

“Wat Lena nog belangrijk vindt om het speelplein leuker te maken is een programma en materiaal aangepast aan haar leeftijd. Lena vertelt dat de vorige jaren het meeste materiaal was afgestemd op kleinere kinderen. [...] Lena, Aaron en David vinden het leuk dat er nu ook materiaal is dat meer afgestemd is op hun leeftijd (er is bijvoorbeeld een skatebord, step, baseballbat, een pak voetballen, de radio..).”

5.3.2. Populair materiaal

Kinderen geven ook aan dat ze het belangrijk vinden wanneer er voldoende van populair materiaal aanwezig is. Met populair materiaal bedoelen we dat materiaal waarvan op een bepaald moment extra moet worden aangekocht. Dat zijn vaak schepjes en emmertjes voor in de zandbak, ballen, balken om kampen of hutjes mee te bouwen, rolschaatsen, enz. Die rolschaatsen zijn dan extra populair wanneer er een helling of een verhard stuk terrein is waar je op kan racen. We zagen dit soort materiaal vaak leuk spel op gang brengen.

Wanneer er een **tekort** is **aan een bepaald soort materiaal** kregen we daar vrij snel zicht op. Kinderen hebben het erover dat het touw om kampen mee te bouwen altijd snel op is. Op andere momenten zie je kinderen kibbelen over “blokken” (speciale balken om hutjes mee te bouwen) die ze van elkaar stalen. Wanneer bij bepaald materiaal de vraag groter dan het aanbod is, leidt dat geregeld tot interessante situaties: er ontstaat conflict. Soms lossen kinderen dit zelf op: “We dachten dat jullie die niet nodig hadden”, zegt een jongen die een paar zandvompjes van twee kinderen hadden genomen in de zandbak. “De moni komt niet tussen, de jongen en het meisje brengen de vormpjes spontaan terug”. Soms bedenken kinderen ook zelf systemen om materiaal op een eerlijke manier met elkaar te delen. “Lieve en Jordan (13 jaar) zeggen allebei dat ze nog een ligfietsje willen. Nu hebben ze er eentje en gaan ze om de beurt”.

Soms grijpen animatoren wel in, al dan niet op vraag van kinderen zelf. “Er is wat discussie met het kamp ertegenover, over balken. Een animator is erbij gehaald om het op te lossen. “Je mag houden wat je hebt, maar.. Nog één keer ruzie over de planken, dan gaan alle planken weg”, zegt ze”.

5.3.3. Meegebracht van thuis

Kinderen vinden allerhande **materiaal** op het speelplein zelf, maar nemen soms ook spullen **van thuis** mee. Dat kan ook heel wat op gang brengen. Bij een specifieke werking ontstaat er wat nieuwsgierige tumult over een jongen die zijn voetbalkaarten meenam. Meer en meer jongens komen rond hem staan, zeker wanneer hij aankondigt dat hij er gratis weggeeft. “Logan doet teken naar een vriend die net toekwam, dat hij snel moet komen. Hij zegt dat er kaarten worden uitgedeeld. “Gratuit!” zegt hij enthousiast”. Een ander gekend fenomeen deze zomer zijn uiteraard de loombandjes. Waarschijnlijk is er geen enkele werking die deze kleurrijke rekkertjes niet zag passeren deze zomer. Kinderen delen de rekkertjes met elkaar, wisselen kleurtjes uit en leren elkaar nieuwe technieken aan. Ze zijn

tussen, maar ook tijdens de activiteiten bezig met het maken van armbandjes voor henzelf, elkaar, maar ook voor animatoren én zelfs voor ons. “Zelf zit ik op een muurtje te observeren. Er komen kinderen mee op het muurtje zitten. Lander brengt me een nieuw loom bandje. [...] Ook tijdens het groot spel spelen kinderen tussendoor met loombandjes”.

5.4. Kwaliteitsvol materiaal en terrein: hip? Duur? Niet noodzakelijk.

Wat we duidelijk observeren is dat een **gevarieerd aanbod aan terrein en materiaal** kinderen én animatoren gemakkelijker tot inventieve spelideeën brengt, met bijhorende grote spelintensiteit als gevolg. Waar men beschikt over een groot grasveld, een verhard basketterrein, een loopbaan, een stuk bos en tussenin een paar speelse heuvels, wordt meteen duidelijk dat dit terrein zich verleent tot veel verschillende soorten spel. Er is voldoende plek voor pleinspel, voetbal, verstoppertje, kampen bouwen, putten graven, zandwinkeltjes enz. Een rijk terrein lijkt dus een optelsom van zones te zijn, die verschillend genoeg zijn en daarmee voldoende verschillende spelprikkel uitdragen. Kinderen die een vakantiedag op de speelpleinwerking doorbrengen hebben namelijk erg diverse noden en wensen. Een gevarieerd terrein speelt dan gemakkelijker in op deze diverse spelnoden. Hoe gevarieerder het terrein, hoe evidentier het wordt om intens spel te creëren.

Hetzelfde geldt voor het aanbod aan materiaal. Een hoop oude doeken, paletten, planken, wat touw, een paar schoppen, een hamer en wat spijkers, helpen kinderen op weg bij het bouwen aan een kamp dat tot de verbeelding spreekt. Dat is net zoals een groot aanbod aan verkleedkleden dat animatoren helpt bij ludieke spelinkleding of bij het verzinnen van inventieve toneeltjes.

Een ‘rijk’ aanbod aan materiaal is daarom **niet per se** een **duur** aanbod. Duur materiaal, zoals gocarts of een trampoline, kan uiteraard intens spel initiëren. Goedkoper materiaal heeft dat potentieel echter ook. Kinderen gebruiken stokjes en keien om hun kasteel met katapult vorm te geven, of maken een knots van een tak die een appel doorprijkt. Een groepje 9-10 jarige jongens spelen met veel concentratie een spel memory, maken een puzzel of tekenen met veel leedvermaak piraten en een enge dinosaurus: “Mo gaat helemaal op in het tekenen. Hij roept het trots uit: “Ik heb een piraat getekend! Kijk! Dit zijn zijn benen.” Daarna gaat hij over naar het tekenen van dino’s. “Kijk!!” en “Hij wordt groen! Want dino’s zijn groen.” Mo toont nog twee dino’s aan mij. Wanneer ik doe alsof ik ze eng vind, brengt hij de tekening heel dicht bij mijn gezicht en zegt “grrrchch!!” De pret is op zijn gezicht te lezen.”

“In het kamp tegenover de eethuisjes zitten twee jongens. Ze hebben met planken een glijbaan gemaakt en glijden ervan naar beneden.” Een stel gerecupereerde planken is niet duur, maar wel ideaal om hun glijbaan mee te maken. Vijf andere meisjes “spelen dat ze aan het vissen zijn. Ze hebben touw en lange takken die ze als vislijn gebruiken. Kinderen spelen vissers en visjes. De visjes zitten beneden, de vissers op de trappen. Na een paar minuten komen de vissende kinderen opnieuw voorbij. Ze spelen dat ze de tak (die eerst fungeerde als vislijn) moeten pakken.”

Ook animatoren zagen we bijzonder creatief omspringen met de middelen die ze hebben om een leuk en intens spel uit de grond te stampen. Wel zagen we dat het minder vanzelfsprekend is om met een minder gevarieerd aanbod aan terrein en materiaal tot inspiratie voor spel te komen. Op zulke werkingen kijken kinderen vaker naar animatoren om hen daarbij op weg te helpen, zowel tijdens zelf-geïnitieerd als georganiseerd spel. Animatoren moeten hier creatiever uit de hoek komen. Zo komen hier en daar animatoren onder druk te staan, door terrein en materiaal dat onvoldoende spel prikkelt.

Zo kan een creatieve animator zich behelpen met het vouwen van papiervliegtuigjes en –bootjes. Diezelfde animator kan in een situatie waarbij gevarieerd materiaal en terrein aanwezig is, datzelfde spel verheffen tot het bouwen van bootjes, jachten of slagschepen uit materiaal dat meer tot de verbeelding spreekt, om daarna in het beekje of het plonsbadje te testen welke effectief blijven drijven. Bij deze laatste variant is de kans groter dat kinderen intensief genieten van dit spelaanbod.

Niet enkel animatoren moeten zich soms behelpen met wat voorhanden is. Ook kinderen behelpen zich met materiaal of terrein dat ze vinden, om spel op touw te zetten. De spelintensiteit is daar minder groot. Zulke activiteiten lijken kinderen eerder te beleven als iets om handen hebben, als een handeling om verveling tegen te gaan. “JR dribbelt met een pareltje waarmee de kinderen gisteren kettingen en armbandjes maakten. Robin kijkt ernaar en sluit al snel aan. 2 jongens zitten op een tafel, 2 meisjes zitten tegen de muur aan het podium, de rest hangt wat rond de animatoren of ergens anders. Al snel sluiten nog 2 jongens zich bij het parelvoetbal aan. Ze proberen het pareltje te

onderscheppen. “Eh jongens, jullie luisteren naar Bloeme en Sarah he!” zeg de hoofdanimator. Hiermee onderbreekt hij hun spel. Ze laten de parel voor wat hij is, en slenteren naar de animatoren”. Op die manier blijft spel maar een beetje wachten tot het tijd is voor ‘het volgende’. Net zoals bij deze kinderen die zich wat bezighouden met zand.

“Joop zegt tegen 2 ander jongens: ‘Ik ben de baas, hé Silan?’ ‘Ja,’ zegt Silan zonder opkijken en hij doet gewoon verder waarmee hij bezig was. De jongens maken nu 2 per 2 iets. Ze gebruiken stokjes en keien om hun ‘kasteel’ bij te werken. Een kei blijkt een katapult te zijn. Sam (plots uit het niets): “Hé, ik heb een goed idee!” Er wordt iets gezegd (heel kort). Joop 1 zit neer en Sophie en Sam beginnen wat zand op zijn voeten te doen. Ze zitten samen te lachen. Ondertussen is Silan apart zijn constructie verder aan het opzetten.” Dit spel heeft geen erg hoge spelintensiteit, maar heeft daar wel potentieel toe. Als de kinderen zouden beschikken over materiaal zoals stenen, takken, doeken en tegels, of over een locatie die hun fantasie meer op hol deed slaan, kan het bouwen van een zandkasteel net wel intens beleefd worden. Net zoals het “Ik ben de enige professor!”-spel, waarbij twee jongens een kroonkurk voor hun oog houden (bij de inleiding van dit hoofdstuk reeds aangehaald) mits wat verkleedkleren of doeken en materiaal voor het maken of inbeelden van een klaslokaal in een fantastisch fantasiespel kon uitmonden.

5.5. Manier waarop terrein en materiaal aan kinderen wordt aangeboden

Louter de aanwezigheid van leuk materiaal en een geweldig terrein garandeert nog geen intense beleving. Materiaal waarmee kinderen niet of weinig mogen spelen, zal weinig meerwaarde bieden voor het spel van kinderen. Hetzelfde gaat op voor het terrein. De beleving van kinderen wordt beïnvloed door de manier waarop terrein en materiaal aan kinderen wordt aangeboden.

Op ieder speelplein bestaan daar systemen en reglementen voor. Een systeem dat vaak terugkomt is ‘de winkel’, waar kinderen zelfstandig **materiaal** kunnen ontlenen om hun spontane, zelf-geïnitieerde spel te ondersteunen. Daarnaast zijn er nog tal van andere systemen mogelijk. Zo heeft een bepaalde werking gocarts. Daar mag je wel enkel op rijden binnen een afgebakend parcours. Er is steeds ook een animator bij die ervoor zorgt dat kinderen netjes in de rij wachten tot zij aan de beurt zijn. “Een aantal jongens wachten op hun beurt bij de animator die hier toezicht houdt. Een jongen zegt tegen zijn compagnons “Wij gaan met 5 he?” en dan tegen de animator “Wij gaan met 5!”. De wachtrij wordt aangegeven door 2 nadarhekken die aan elkaar vasthangen. Tussen de jongens staat 1 meisje van ongeveer 11. Ze staat op het hek, samen met een 2tal van de andere jongens. Het meisje wiebelt wat met het hek.” Op een andere werking zet een animator tijdens een vrij moment een grote bak vol sportmateriaal op een pleintje, dat vrij te gebruiken is door alle kinderen.

Ook voor het **gebruik van terrein** zijn er bepaalde reglementen. Een bepaalde zone wordt voor een dagje afgezet, omdat er die dag niet in gespeeld mag worden. Andere zones kunnen tijdelijk of permanent enkel beschikbaar zijn voor kleuters. Bij een bepaalde werking mochten kinderen niet in het bos, behalve bij geleide activiteiten.

Deze systemen bestaan vaak al een hele tijd en worden van de ene animatorenploeg naar de volgende **doorgegeven**. Deze systemen kunnen een hele tijd bestaan zonder in vraag gesteld te worden. “Een animator vertelt dat dit altijd zo was en zo gebleven is. [...] Dat is uit traditie gegroeid.” Idealiter worden ze bijgeschaafd wanneer ze niet helemaal meer op maat van de deelnemers zijn.

Kinderen beleven deze systemen op een gevarieerde manier. Langs de ene kant kunnen veel regels ervoor zorgen dat kinderen afhaken en het niet meer de moeite vinden om zo lang te wachten aan de trampoline bijvoorbeeld, om dan na het wachten niet eens met het vierde vriendje samen te kunnen springen. Anderzijds willen kinderen dat materiaal eerlijk verdeeld wordt en sturen daar vaak ook zelf op aan. Wanneer dat niet gebeurt halen ze er een animator bij bijvoorbeeld: “Kindjes stelen dingen van andere kindjes in de kampen, dat vinden wij niet leuk”. Kinderen bedenken ook zelf systemen om ervoor te zorgen dat alles er eerlijk aan toegaat. Zoals wanneer sommige kinderen de activiteit ‘cupcakes maken’ kozen uit het aanbod. In het begin was de groep vrij klein, maar wanneer het chocoladebeslag er toch lekker begint uit te zien komen al snel meer kinderen vragen of ze toch nog mogen meedoen. “Zij mochten niet, zowel van de animatoren als de kinderen niet. Straks wou iedereen nog meedoen. Gewoon, om een muffin te krijgen. Maar dat zou niet eerlijk zijn, want alleen de kinderen die er vanaf het begin bij waren hebben er echt voor gewerkt”.

Er worden met andere woorden verscheiden systemen bedacht om het terrein en materiaal aan te bieden aan kinderen. Zulke systemen worden bedacht en toegepast om **verschillende redenen**:

- Het bieden van spelkansen
- Bewaken van veiligheid
- Bewaken van rechtvaardigheid

Omdat de thema's veiligheid en rechtvaardigheid met elkaar verbonden zijn, bespreken we vervolgens het thema 'beiden van spelkansen', gevolgd door 'veiligheid en rechtvaardigheid m.b.t. terrein' en 'veiligheid en rechtvaardigheid m.b.t. spelmateriaal'.

5.5.1. Het bieden van spelkansen

Het winkel-fenomeen komt vaak terug en houdt in dat een animator vanuit een lokaal allereerste spelmateriaal ter beschikking stelt voor kinderen. Zij kunnen dat materiaal ontlenen. Kinderen grijpen vaak terug naar het materiaal uit deze winkel op momenten waarop ze minder actief willen spelen, of wanneer ze even niet goed weten wat te doen. Welk materiaal kinderen kunnen ontlenen is op elk speelplein uiteraard wat anders. Toch observeren we vaak een gelijkaardig basisaanbod, bestaande uit voet- en basketballen, schopjes en emmers voor in de zandbak, gezelschapsspelen en allereerste objecten met wieltjes onder.

Op andere werkingen, of aanvullend op het materiaal uit de winkel is er op bepaalde plekje op het terrein wat spelmateriaal aanwezig, zoals een stapel hoepels, een bak met springtouwen, een springkussen of een grote trampoline. Het kan ook dat kinderen een animator moeten aanspreken om te vragen of ze die ene bal of dat ligfietsje mogen gebruiken. We stellen vast dat vooral kinderen tot 12 jaar naar dit aanbod teruggrijpen. Het spelmateriaal wordt dan vaak gebruikt ter ondersteuning van een spel dat kinderen zelf op touw zetten. Dat is bijvoorbeeld zo wanneer kinderen materiaal komen halen om hun kampen mee verder te bouwen. Of wanneer een kind van 10 begint mee te spelen met een zandspel van een andere jongen. Daarop ondervindt hij plots de nood om ook een schopje en een emmer te gaan halen. "Een kleuterjongen in de zandbak komt in het bos zand geven. Hij heeft een emmertje en een zeef uit de winkel gehaald. Max doet met hem mee. Max vraagt hem hoe dat heet, de zeef. De kleuter zegt het en Max gaat naar het winkeltje om een zeef te halen. Hij komt terug. Er zijn geen emmers meer, zegt hij. Maar hij heeft wel een zeef en een schepje."

Materiaal zoals rolschaatsen, Stratego of tekenmateriaal bieden kinderen dan weer een activiteit aan en structureren op die manier spel voor. Vaak leidt dit soort spel tot een rustig moment voor kinderen. Ze spelen dan vaak in kleinere groepjes dan bij ander, actiever spel. Via een winkel kan het speelplein met andere woorden voorzien in georganiseerde spelactiviteiten, naast hun aanbod aan geleid spel door animatoren.

Kinderen die ouder zijn dan 12 maken minder gebruik van zulk spelmateriaal. Ze gebruiken hun vrije momenten eerder om te praten. Dat wil niet zeggen dat je eens geen tiener zal zien rondrijden met een step. Ook zij zullen al eens een bal vragen bij de winkel om met een bende kleinere vriendjes te basketballen.

"Een jongen van 6-7 loopt met een step aan de hand. Een tienerjongen komt erbij: "Hé, jongetje, jongetje! Mag ik je step, je krijgt dan straks van mij 20€ ". Hij neemt de step uit de handen van het kind (niet agressief, wel zonder aarzelen, het kind lijkt spontaan los te laten, heeft een ietwat verbaasde blik, maar geen angst in de ogen.) De tiener rijdt met de step, een toertje heen en weer over de verharde strook. Ondertussen ziet de tiener zijn vrienden in de speeltuin stappen. Hij roept: "Hé jongetje. Hier, je krijgt je step terug." Hij rijdt naar hem toe en geeft de step terug. Hij tast in zijn zakken en doet alsof hij er iets uitneemt. "hier, je 20 euro!" en hij verdwijnt weer.

Het jongetje zegt niets, neemt de imaginaire 20 euro en de step aan en rijdt weer verder alsof er niets is gebeurd."

5.5.2. Veiligheid en rechtvaardigheid m.b.t. terrein

Tijdens de observaties zagen we dat kinderen niet altijd op verantwoorde manier gebruik maken van het materiaal of het terrein dat ter beschikking was. "Ondertussen wandelt een jongen (ongeveer 9 jaar) naar een tv-schermpje dat op een pilaar gemonteerd is. Hij trekt de stekker uit terwijl hij naar me kijkt en komt nonchalant naar me toe gewandeld." Kinderen gebruiken materiaal niet altijd op een manier die veilig of respectvol is. Daar spelen animatoren op in aan de hand van systemen die materiaal en terrein ter beschikking stellen van kinderen.

Zo observeren we erg diverse manieren waarop kinderen en animatoren de middagpauze spenderen. Op een bepaalde werking eten alle kinderen en animatoren samen binnen. Na een half uur ruimt iedereen nog samen op en dan pas mogen de kinderen naar buiten om vrij te spelen, terwijl de animatoren toezicht houden. Op een andere werking moeten kinderen gedurende een uurtje allemaal samen eten op 1 speelplaats van de school. De poorten worden gesloten zodat de andere terreinen even niet toegankelijk zijn. De kinderen weten perfect wanneer die poorten weer open gaan en staan dan ook met zijn allen te drummen bij de arme animator die met de sleutel bij de poort staat, wachtend op het teken van de hoofdanimator. "De tafels lopen leeg. Een animator zegt dat ze nog 4 minuten moeten wachten voor ze op de andere terreinen kunnen. Veel kinderen staan ondertussen bij de poort naar de tweede speelplaats (stuk of 60-70). Ze zingen luidkeels liedjes. Vier animatoren staan erbij en kijken ernaar. Ze laten de kinderen wat doen. Twee meisjes staan wat naast de massa rond te springen op een borduurtje en te draaien rond een lantaarnpaal. De kinderen hebben duidelijk zin om terug naar het bos, de tuin, de sporthal of de speeltuin te gaan."

Soms worden bepaalde stukken van het terrein of bepaald materiaal speciaal gereserveerd voor kleinere kinderen, zodat ook zij de kans hebben om dit te gebruiken op een manier die veilig is voor hen. Zo stelden animatoren vast dat het springkasteel geregeld gedomineerd werd door oudere jongens (tussen de 10 en 12 jaar) die op een nogal ruige manier op het springkasteel speelden. Daarop zorgden animatoren voor momenten waarop alleen kleinere kinderen welkom zijn op het springkasteel, zodat zij dit zonder risico's konden gebruiken. Bij een andere werking verhuizen kinderen plots al hun materiaal naar het bos om daar hun kamp opnieuw op te bouwen. "Ze vertellen dat ze weg moesten omdat het speeltuintje voor de kleuters is. Ze bouwen nu een kamp in het bos, met touw en een groot zeil".

Op deze manier proberen animatoren ervoor te zorgen dat kinderen hun dag op een **veilige manier** doorbrengen. Bij plekken zoals een bos zie je ook vaker animatoren op post staan. Kinderen vinden deze plekken vaak fantastisch, maar er kan daar ook al eens wat misgaan. "Het bos staat vol materiaal om kampen te maken, er zijn banden, touwen, doeken, stokken. Dat lijkt hier geregeld tot conflict te leiden, maar tegelijk zeiden veel kinderen dat dit hun favoriete plek is. [...] Een meisje en twee jongens van 9-10 komen luid huilend aangerend. Met horten en stoten vertellen ze me dat er jongens in het bos zijn die met stokken naar elkaar hebben geslagen." Omdat tussen verschillende kampen soms eens ruzie ontstaat, of omdat er iemand zich pijn kan doen met een stok of door uit een boom te vallen, is er structureel een of meerdere animatoren in de buurt bij deze plekken.

We stellen vast dat het voor animatoren niet altijd vanzelfsprekend is om een goede balans te vinden tussen veiligheid en het bieden van spelkansen. Af en toe zien we spelkansen verloren gaan in de naam van de veiligheid. "Er is een kapotte brievenbus, zie ik. Een wat gevaarlijk ding. Ik hoop maar dat er niets mee gebeurt of ik vrees dat spelen in dat hoekje dan verboden zal worden." Of "Ondertussen lopen Annass en Liza op de verhoogde boordjes op een laag muurtje. Het is een afhellende straat, dus de boordjes staan trapsgewijs achter elkaar. Ze springen van boordje op boordje. "Eraf!!" zegt leidster Eline heel boos. Want dat is gevaarlijk."

5.5.3. Veiligheid en rechtvaardigheid m.b.t. spelmateriaal

Voor bepaald spelmateriaal worden specifieke systemen bedacht om veiligheid en rechtvaardigheid te garanderen. Zo was de grote trampoline op een bepaalde werking erg populair. Om het springen op de trampoline eerlijk en veilig te laten verlopen mochten er maar drie kinderen tegelijkertijd op de trampoline, en dat voor één minuut. Daarna is het aan de eerste drie kinderen die aanschuiven in de rij. Op elk vrij momentje stond er een wachtrij van minstens 6 kinderen. Op de duur telt heel de wachtrij mee af met de animator "10, 9, 8, 7!! Enz."

Ook bij het aanbieden van materiaal wordt er soms rekening gehouden met de kleinere kinderen.

Het recht van de sterkste, of de oudste kan zich snel laten gelden op een speelplein, behalve wanneer een speelplein daar met een systeem op kan inspelen.

5.6. Systemen om terrein en materiaal ter beschikking te stellen in de praktijk

Hoe werken deze systemen nu in de praktijk? Op sommige werkingen zagen we systemen die erg doordacht waren en dan ook uitstekend werkten. Op een bepaalde werking was er na de lunch vrij spel. In de namiddag werden er ook enkele keuze activiteiten georganiseerd, maar daar hoefden de kinderen niet per se aan mee te doen. Tijdens deze vrije momenten stelden we vast dat deze werking erg sterk was in het faciliteren en ondersteunen van zelf-geïnitieerd spel van kinderen. Dat gebeurde onder andere met behulp van een rijk en gevarieerd aanbod aan spel materiaal, dat aangeboden werd via het gekende winkelsysteem. Verder beschikten de kinderen over een rijk terrein met grasvelden, een paar heuvels, torens met een glijbaan, een basketbalveld, een stuk bos en een aantal lokalen. Alle zones op het speelplein waren toegankelijk voor kinderen gedurende deze vrije momentjes. Om dit veilig te doen verlopen, organiseerden de animatoren het toezicht in shiften. Dat systeem was specifiek afgestemd op de mogelijkheden van het terrein en materiaal én op de wensen van de deelnemers. Dat observeerden we aan de hand van kinderen die de verschillende zones op het terrein en het materiaal massaal gebruiken. *“Veel kinderen spelen op de bergen. Ze spelen met skateboards, skates en stepjes, lopen dan ook achter elkaar of laten zich lachend van het bergje rollen.”* De kinderen wisten perfect waar ze aan toe waren tijdens vrije momenten. Ze kenden de regels en de consequenties voor het niet naleven van deze regels. Ze wisten wanneer ze materiaal mochten ontnemen, wanneer ze dat moesten terugbrengen, wanneer ze moesten verzamelen voor een groepsmoment, enz. Voor kinderen was dit alles enorm evident en passend. Door terrein en materiaal op zulke efficiënte manier ter beschikking te stellen, slaagde de werking erin het spontane spel van kinderen te ondersteunen.

Bij andere speelpleinwerkingen liep dit soms minder op rolletjes. Waar een speelplein beschikt over een schat aan spel materiaal, dat echter niet toegankelijk is voor kinderen, wordt het spontane spel van kinderen minder ondersteund. Bij werkingen met minder doordachte systemen om terrein en materiaal ter beschikking te stellen, zagen we kinderen zich meer behelpen met wat er voor handen was om zelfgestuurd spel op te bouwen. Op die manier proberen kinderen de tijd zo goed mogelijk te doen verlopen tijdens vrije momenten. Zo kunnen leuke spelkansen al eens gemist worden: *“De meeste kinderen staan op een groot speeltuig met een roer. Ze zijn onderling aan het afspreken dat ze ticketjes voor de trein nodig hebben (ze zijn duidelijk van plan een fantasiespel te spelen met de trein die een paar meter verder staat, een beetje naast de speeltuin.) Een animator hoort het en zegt “Nee jullie mogen niet naar de trein, want dan kan ik jullie niet goed zien.” Dat kan ze eigenlijk wel. De kinderen zuchten. Ze doen dan maar alsof het speeltuig een stuk van de trein is.”*

5.6.1. De regels zijn veranderlijk

Zelfs waar systemen om terrein en materiaal ter beschikking te stellen van kinderen ingenieus bedacht zijn, kan er in de toepassing ervan het een en ander in de mist lopen. In de praktijk kan de stijl van animatoren, externe regels en de dagplanning ervoor zorgen dat systemen niet consequent worden toegepast. De informele sfeer eigen aan een speelpleinwerking biedt daar openingen toe.

“Naast het winkeltje leggen twee meisjes (eentje van 5-6 jaar en een iets ouder meisje) samen een puzzel van dalmatiërs. Een derde komt erbij: ‘Mag ik meedoen?’ Ze neemt een puzzelstukje en legt het erbij. Wanneer ze halfweg zijn, telt het derde meisje de resterende puzzelstukjes. ‘Er ontbreken stukjes’, zegt ze. ‘We hebben nog zeker twaalf stukjes nodig en er zijn er maar vijf. Het gaat niet meer, meisjes.’ Ze wandelt weg. De andere twee kijken elkaar aan. ‘Wat gaan we nu doen?’ zegt de jongste. ‘Afbreken,’ zegt de andere. Ze breken de puzzel af en stoppen hem in de doos. De kleinste gaat ermee naar de winkel en komt terug met een andere puzzel. Wanneer ze het eerste stukje vastheeft, roept een animator door de luidsprekers: ‘Al het materiaal mag terug naar de winkel.’ Het kleine meisje maakt een pruillip.”

Elk speelplein heeft zijn eigen regels over hoe materiaal en terrein ter beschikking wordt gesteld aan de kinderen. Toch kunnen die **regels veranderlijk** zijn, onder invloed van een **aantal factoren**.

Zo kunnen dezelfde regels door animatoren wel eens op verschillende wijze toegepast worden. “Van sommige moni’s mogen we in de bomen en van andere niet”, horen we dan van deelnemers. Of wanneer een animator komt aangewandeld met een step, vraagt een jongen van 11 jaar. “Mag ik die?” De animator zegt ‘Eigenlijk is dat een moni-step, omdat er zo maar één is. Maar we kunnen misschien eens racen tegen elkaar? Als jij wint, dan krijg je mijn step.’ De jongen gaat akkoord. Hij wint en mag de step op. Ik denk dat de animator hem liet winnen.” **Animatoren** hebben hun **eigen stijl**, waardoor regels op een andere manier kunnen worden toegepast. “Twee meisjes skaten op de kleine speelplaats (ze proberen het toch), hoewel dat eigenlijk niet mag. Een animator zegt iets tegen hen, en ze strompelen naar het winkeltje. Ze staan daar nog even, één begint de skates uit te doen, de ander skate nog even de speelplaats op. De animator zegt er niets van.”

Verder spelen ook een aantal **externe factoren** mee. De regels i.v.m. terrein en materiaal liggen soms buiten de controle van de werking zelf. Zoals in het volgende geval: “Het terrein is een vrij klassieke basisschool, waarvan kinderen niet alle faciliteiten mogen gebruiken. Het is niet zo’n spannend terrein. [...] Ik vraag ook naar de zandbak, die afgedekt is met een net. Een animator weet me te zeggen “Dat zijn de regels van de school. Dat verandert elk jaar”. [...] Sommige kinderen spelen bijwijken hardnekkig met het beetje zand dat toch naast de zandbak gevallen is.”

Welk terrein en materiaal er voor kinderen voorhanden is kan ook sterk afhangen van het weer. Zo was bij een werking het bos en de speeltuin niet geopend bij sterk regenweer. Hierdoor hadden de kinderen veel minder bewegingsruimte. De eerste regendag waren de kinderen nog erg tevreden met de film die daarvoor in de plaats gesteld werd. Maar te midden van de tweede regendag observeerden we mager spelplezier, dat gelinkt was met de verminderde bewegingsvrijheid van kinderen en het minder gevarieerde terrein dat toen voorhanden was.

Regels kunnen op sommige dagen ook wel eens veranderen dankzij de **dagplanning en bijhorende organisatie**. Zo gaat op een werking ‘de arena’ dicht voor een dag. Het is immers de laatste dag en de animatoren plannen daar een groots slotmoment, waarvoor ze de arena nog willen herinrichten. Kinderen ervaren dat niet per se als storend. “Dat geeft geen problemen, overal zijn kinderen aan het spelen en niemand wil per se in de arena”.

5.6.2. Het aanbieden van terrein en materiaal vraagt heel wat organisatie

Zowel voor verantwoordelijken als animatoren, komt er organisatie kijken bij het ter beschikking stellen van terrein en materiaal. Veelal zorgen **verantwoordelijken** voor de aankoop van degelijk materiaal, voor de aanleg van rijk terrein en voor het inspireren van animatoren aan de hand van visie i.v.m. het benutten van het terrein en materiaal. Soms worden systemen om terrein en materiaal ter beschikking te stellen door animatoren en verantwoordelijken samen uitgedacht en gemonitord.

Animatoren gaan aan de slag met het terrein en materiaal, bedenken ook systemen om dit ten volle te benutten en zullen deze verfijnen aan de hand van praktijkervaring. Bij het ter beschikking stellen van terrein en materiaal komt voor animatoren nog heel wat praktische organisatie kijken. Zoals gezegd is toezicht gebruikelijk op plekken waar kinderen minder openlijk in het zicht zijn. Dat kan nodig zijn om veiligheidsredenen. “Een jongen die alleen in een boom was geklommen, valt naar beneden, want de tak kraakt af. Hij belandt met zijn buik op een uitstekende tak. Ik ben er snel bij en ook een animator komt al aangelopen. (Het valt me op dat het terrein dan wel groot is, maar dat door de manier van werken er overal wel animatoren dichtbij zijn)”. Er kan ook beslist worden dat kinderen enkel in het bos mogen spelen als animatoren daar een activiteit organiseren. Uiteraard gaan er daarbij wel kansen op zelf-geïnitieerd spel verloren.

Heel wat organisatorisch werk van animatoren dat hoort bij het aanbieden van materiaal en terrein blijft vaak **uit het zicht**. Een kamer met verkleedkleden die piekfijn opgehangen en gesorteerd zijn, dat gebeurt niet zomaar. Of een animatorenploeg die een hoop kraampjes opstelt waar kinderen verschillende knutselactiviteiten kunnen komen doen, dat vraagt tijd en organisatie. Dat zien kinderen op het eerste zicht niet, maar draagt wel bij tot de beleving. “Veel kinderen verdringen zich rond de kraampjes. De kraampjes zorgen voor een veel grotere concentratie aan kinderen op het terrein dan anders.” Animatoren houden zich ook wel eens bezig met het onopgemerkt aanvullen van de voorraad waterballonnen die erg snel slinkt, of met het oplossen van technische problemen bij de radio wanneer ze een dansactiviteit planden.

Bij materiaal ter beschikking stellen hoort steevast ook het opruimen ervan. Dat is ook een taak die animatoren overwegend coördineren of zelfs helemaal voor zich nemen. Tijdens het opruimen zetten animatoren kinderen vaak aan tot helpen: "Matteo zit wat opzij met zijn trui te prutsen. Ik lees zijn gedrag als dat hij wellicht geen zin heeft en dat hij van plan is geen blokken op te ruimen. Animator Mirthe wil dat Matteo nu mee helpt opruimen. Hij verstopt zich een beetje achter zijn trui. Mirthe zegt: Matteo, jij hebt daar ook gespeeld he, kom!" Een zachte handbeweging leidt hem in de richting van de blokken." Dat geldt trouwens niet alleen voor de jongere kinderen. Ook tieners proberen al eens onder het opruimen uit te komen, waarop je een animator hoort zeggen: "Zeg dat zijn oude truken. Komaan, opruimen mannen!" Uiteraard hoeft opruimen niet altijd lastig te zijn. Wanneer op een mobiel speelplein al het materiaal opnieuw in het bestelbusje moet komen: "De oudsten (12-14) ruimen spontaan mee op. De tent moet dichtgeplooid worden. Een vader helpt spontaan, samen met een stuk of 5 jongeren. Niemand hoeft daar achter te vragen, het gebeurt gewoon."

Vaak zijn er regels inzake het opruimen. "Een lied weerklinkt als signaal dat er moet opgeruimd worden. Een animator kondigt door een micro aan dat al het materiaal naar 'het winkeltje' moet zijn voor het liedje uit is. Daarna gaan ze naar de refter, want het is etenstijd". Kinderen kennen die regels al snel en weten wat hen wanneer te doen staat. Zo hoor je af en toe kinderen eens tegen elkaar zeggen "Het is bijna etenstijd he! Je moet alles naar de winkel brengen". Ze vinden ook manieren om met deze regels te spelen of de spot te drijven. "Terwijl de kinderen het materiaal uit de zandbak wegbrengen, stampt een jongen van zeven alle zandkastelen om. 'Ja, want dat is ook materiaal', zegt hij. 'En de moni's hebben gezegd dat al het materiaal weg moet'."

Via organisatie van terrein en materiaal wordt het spel van kinderen voorgestructureerd. De spelmogelijkheden worden uitgetekend en vastgelegd, al zien we kinderen geregeld wel eens aan deze regels ontsnappen. Net zoals twee jongens die mij enthousiast hun favoriete klimboom tonen, op een werking waar klimmen in bomen ten strengste verboden is. Vaak balanceren deze systemen om terrein en materiaal ter beschikking te stellen, **tussen veiligheid en spelkansen**. We stellen vast dat het voor een animatorenploeg niet altijd gemakkelijk is om daarin een **gepast evenwicht te vinden**.

6. Andere kinderen

Vier meisjes van ongeveer acht jaar zijn 's ochtends vroeg een kamp aan het maken in een speelhuisje op de speeltuin. Even later zie ik ze balken, touwen, karton en een doek meenemen naar het bos: ze vertellen dat ze weg moesten omdat het speeltuintje voor de kleuters is. Er komt een jongen bij: "dag jongen die ik niet ken", zegt een van de meisjes; een ander meisje kent hem wel.

In het bos beginnen de meisjes opnieuw aan een kamp. Ze maken een moestuin en daarna ook een bakkerij met taartjes van zand, versierd met dennenappels en een kleurige strijkparel. In het kamp zelf maken ze een zitbankje (een plank horizontaal vastgemaakt aan takken van een boompje) en, ook met een plank en een touw, een versperring, die moet verhinderen dat je langs de achterzijde binnenkomt.

Er wordt ook een crèche gemaakt voor baby's, met een zandbakje erbij. Een meisje speelt baby en zegt dat ze wil slapen. Er komt ook een wasdraad.

Gaandeweg komen nog een paar meisjes meespelen.

In het kamp ligt een plank dwars op een ronde paal. Ze wordt gebruikt als een soort evenwichtsplank. Een van de meisjes valt er een beetje ongelukkig af. De anderen vragen of het gaat, of ze pijn heeft, en ze 'verzorgen' haar: ze gaat liggen in de crèche, krijgt een 'dekentje' (een zeil) over zich. "Wij zorgen goed voor de kindjes hé", zegt een meisje.

Later palmen ze ook een aanliggend, nu verlaten kamp in; dat mocht van de kinderen die er eerst speelden. Ze gebruiken het vooral voor het materiaal dat er ligt.

In de loop van de namiddag ontstaat er wat ruzie in het kamp van de meisjes. Het laatst bijgekomen meisje en haar broertje zijn lastig, volgens de anderen. Het meisje wil de baas spelen en haar broertje wil alles kapot doen, terwijl de anderen het kamp gemaakt hebben. "Het is wel dankzij ons dat je hier zit!", zeggen ze haar. Het meisje en haar broertje gaan boos weg.

Andere, wat oudere kinderen, die elders een kamp hadden, komen hier nu ook meedoen en breken hun eigen kamp af. Die plek wordt daarna snel ingepalmd door kleuters die er hun eigen kamp bouwen. De oudere kinderen zullen echter niet lang meespelen.

Er is vaak wat ruzie in de kampen over wie er in het kamp moet blijven. Een meisje probeert een ander te overtuigen door te zeggen: "Nu ben jij even de baas". De anderen gaan even uit het kamp, op zoek naar bloemen om in een 'vaas' te zetten.

Het meisje waar ruzie mee was en haar broertje doen nu en dan weer mee.

In de late namiddag is de plek waar eerst een kamp was, dat toen verlaten werd en waar de kinderen materiaal uit haalden, ook weer een kamp geworden van een paar kleuters. Het spel van beide kampen, die vlak naast elkaar liggen, lijkt elkaar nauwelijks te beïnvloeden.

Ondertussen hebben de meisjes in het kamp ook nog een restaurant gemaakt. "Er is gereserveerd!".

De vrede wordt ruw verstoord als jongens van een ander kamp, het kamp van de meisjes voor een groot stuk verwoesten. Ze hebben dingen kapotgemaakt, gestolen en kinderen pijn gedaan. "Het is altijd Sander" die ruzie maakt, zeggen de meisjes. De schade wordt min of meer hersteld, maar twee meisjes wenen. De jongens blijven uitdagen. Een animator gaat bij beide partijen luisteren.

Een half uur later gaat het conflict rond het kamp nog verder. Kinderen gooien zand en dennenappels naar elkaar, er zijn twee animatoren in de buurt maar die lijken niet veel te doen. Pas nog twintig minuten later keert de rust weer: het is na vijf uur, en veel van de jongens zijn vertrokken.

Er zijn nog veel meisjes in het kamp, en het restaurant spelen wordt hernomen. Ik krijg nog samen met een animator eten. Ik krijg een cola, een garnaalkroket en spaghetti (allemaal uit zand met wat groen erop). Ik krijg ook blaadjes die als geld dienen om mijn eten te betalen. Verschillende meisjes zijn bezig met de bediening of met het maken van eten: de taken worden verdeeld, en er zijn nog wel zeven meisjes in het kamp/restaurant.

De dag erna is het kamp 's morgens grotendeels vernield en de hele voormiddag is er rond de plek, die grotendeels verlaten blijft, nog wat conflict.

De aanwezigheid van andere kinderen – en wel een hele hoop andere kinderen – is één van de belangrijkste pijlers van hoe kinderen de speelpleinwerking beleven: van hoe ze zich er voelen, van wat ze er doen en meemaken. De werking biedt kinderen iets wat ze in hun eigen straat en buurt allicht niet hebben – een groot aantal andere kinderen, die potentiële speelkameraden en vrienden zijn – en een kader waarin het leggen van contacten en het delen van spel met die kinderen vanzelfsprekend is.

Andere kinderen zijn voortdurend in beeld in de beleving van spelen. In spel delen kinderen hun betrokkenheid op het spel met elkaar. Ze tonen elkaar hun intense opgaan in het spel – ze lachen, overdrijven, delen spanning en bespreken tactieken, kijken samen en supporteren voor teamgenoten, zingen en scanderen, delen hun fantasie over het vervolg van het spel... Zo wordt dat delen van de betrokkenheid een van de manieren waarop kinderen elkaar mee in een spel 'trekken' en enthousiasmeren. Dat gaat vooral op in georganiseerd spel met grotere groepen kinderen. Enkele enthousiastelingen steken de rest aan, of 'wij' zijn een team tegen de anderen.

Zoals zal blijken in het hoofdstuk **'Activiteiten en spelimpulsen'**, is die door kinderen gedeelde betrokkenheid cruciaal voor georganiseerde activiteiten: als ze verdwijnt haken kinderen af en valt het spel stil. In eigen spel van kinderen gebeurt dit ook, maar vaak is het spel daar vanzelf veel sneller wisselend en flexibeler, en gebeurt het bijna altijd in kleinere groepen.

Maar 'andere kinderen' zijn niet enkel 'speelaanleidingen' zoals een spelletjesaanbod of een speeltoestel dat zijn. Het kamp waarmee we dit hoofdstuk openden, werd door vriendinnen gemaakt die vaker samen speelden, maar er kwamen, soms met de nodige wrijvingen, ook nieuwe kinderen met hen meespelen. Wie wel en wie niet mag meespelen is dan een thema. Er is conflict, het meest uitdrukkelijk met de jongens die het kamp komen verwoesten, maar er is ook samenwerking en er wordt volop ingespeeld op plotse kansen: een kamp dat kinderen niet meer nodig hebben, wordt snel ingepalmd. Daardoor verschuiven de plekken waar kampen zijn en de kinderen die erin spelen, aanzienlijk doorheen de dag. Wat kinderen doen en wat ze spelen is makkelijk aan te passen naargelang wat nodig is of wat zich toevallig aandient.

Dat er andere kinderen zijn, is grondstof voor vriendschappen en andere, positieve of negatieve, vaste of vluchtige relaties (deel 1 van dit hoofdstuk); en grondstof om samen met die andere kinderen spel te organiseren, tijdens en los van het georganiseerde aanbod (deel 2).

6.1. Vriendschappen maken: want speelpleinwerk is meer dan spelen alleen

Naar de speelpleinwerking gaan betekent voor kinderen meer dan spelen alleen. Als ontmoetingsplek met een heleboel andere en onderling erg verschillende kinderen, is het speelplein het toneel van het voortdurend maken en hermaken van relaties tussen kinderen. Je kan er op je eentje rondlopen, en sommige kinderen doen dat ook, maar in wezen is de speelpleinwerking een buitengewoon sociale omgeving. Een plek van vriendschap en conflict, van dingen delen en van vluchtige contacten. Zoals een meisje het uitdrukt: "Wat ze hier ook doen is ruzie maken. En vrienden maken, en babbelen."

6.1.1. Speelpleinwerk, waar je bij je vrienden kan zijn

Als kinderen omschrijven wat er leuk aan de speelpleinwerking is, noemen ze naast bijvoorbeeld soorten spel of het mogen doen wat ze willen, vaak het belang van vrienden. "We kunnen hier spelen zonder dat er iemand bij ons is, alleen met vrienden", "vrienden maken", de vrienden van op school ook in de vakantie blijven zien.

De werking gééft die mogelijkheid ook. Lunia woont op een appartement, heeft daar geen vrienden en kan er niet buiten spelen. Hier zijn die vrienden er wel.

Wie al lang komt, heeft vaak al veel vrienden gemaakt. "Voor mij is dat, je begint gewoon te praten en dan gaat dat vanzelf", zegt Tristan (10) die al zeven jaar komt. Bij de tieners zijn er altijd wel kinderen die al vele jaren komen en daardoor al langer komen dan sommige animatoren. Ze kennen veel mensen op het speelplein. Sommige animatoren kennen ze al van toen die nog zelf als tiener kwamen. Daardoor zijn er vaak ook zonder meer vriendschapsbanden tussen tieners en animatoren.

Tieners hebben het vaak niet gemakkelijk om meteen te omschrijven wat ze leuk vinden aan de speelpleinwerking. "Gewoon, met vrienden", klinkt het dan.

Vaak kennen kinderen elkaar al van buiten het speelplein: van op school, van in de buurt, omdat ze neven of nichten zijn, omdat hun ouders elkaar kennen... "Dat is mijn beste vriendin. We kennen elkaar van op school."

Sommige kinderen zeggen dat ze elkaar van op het speelplein kennen en echt goeie vrienden zijn. Of ze hebben er een lief gemaakt: "Ik heb het aangemaakt, en 't is aan", zegt een meisje trots.

Omdat er op de werking doorgaans veel kinderen zijn van verschillende leeftijden, en omdat de kinderen er van dag tot dag of van week tot week wisselen, kennen kinderen elkaar onderling lang niet allemaal. Ze spreken elkaar dan soms aan met "hé, meisje", of "dag jongen die ik niet ken", waarna ze soms door andere kinderen over de naam geïnformeerd worden. Ze vragen bij wijze van introductie elkaars naam of hoe oud ze zijn.

Toch gaat dat zeker niet altijd vanzelf. Bij een werking waar veel conflict is, zegt Kamilia (9), die vooral met vrienden van school en met haar broertje speelt, dat het moeilijk is om nieuwe vrienden te maken, want "er zijn er die stout zijn en die de andere pesten".

Niet alle kinderen leggen ook even snel contacten. Een meisje van negen dat van haar ouders 'eens moest komen kijken' heeft na een week nog niet echt vrienden. "Nee, ik ken hier nog niemand. Ik speel meestal in de zandbak omdat het daar rustig is". Al blijkt ze later rond te lopen en te babbelen met andere kinderen.

Vaste en vluchtige groepjes

Sommige kinderen spreken af om samen naar het speelplein te komen of laten elkaar terloops weten of ze de volgende dag gaan komen, zeker wanneer ze afscheid nemen op het einde van de speelpleindag. Zo weten ze van elkaar of ze er de volgende dag of week gaan zijn.

Een meisje van 11 vertelt dat ze met kinderen van verschillende leeftijden speelt, soms eens de kleintjes, soms eens bij de groten hangen. Ze kent wel wat vrienden die ook naar hier komen. Daar spreekt ze soms een beetje mee af. Ze weet vaak wel welke weken welke van haar vriendjes komen, maar ze weet het ook niet altijd. "Dan

zie ik wel wie er is". Het gebeurt dat er veel van haar vrienden naar een ander werking in de buurt gaan, en dan gaat ze daar ook wel eens.

Soms zie je voortdurend dezelfde kinderen samen: broers of zusjes bij de jongere kinderen, en vaak ook twee tienermeisjes – *best friends forever* – die steeds samen optrekken. Sommige kinderen hebben meer een vast groepje, hebben vaak hun favoriete, vaste plekjes op het terrein, en ze zien elkaar elk jaar terug.

Toch wisselen de groepjes waarin kinderen doorheen de speelpleindag spelen, praten of rondlopen, regelmatig. Zelfs de samenstelling van vaste leeftijdsgroepen, waarin kinderen op veel werkingen worden onderverdeeld, kunnen van week tot week of van dag tot dag aanzienlijk veranderen, omdat kinderen op het speelplein elke dag al dan niet kunnen komen. Het is weer wat aftasten als er veel nieuwe kinderen zijn.

'Bij uw vrienden zitten'

Dat vrienden belangrijk zijn, blijkt onrechtstreeks ook uit wat kinderen doen. Ze wachten hun vrienden op aan het begin van de speelpleindag. En als er groepen worden gemaakt, is 'bij uw vrienden zitten' de hoofdbekommernis.

Wachten

Waar kinderen 's morgens hun vrienden opwachten aan de ingang, zie je ze aan het hek hangen, wachtend... Of ze bekijken vanop een goeie plek wie er juist allemaal aankomt. Als er weinig volk komt opdagen is dat een ontgoocheling: "Waar is de rest? Waren die te moe om op te staan?" vraagt een tienermeisje zich af.

Oudere kinderen die stiekem hun gsm hebben meegesmokkeld en vaststellen dat een van hun vrienden er niet is, sturen een berichtje om te vragen waar ze blijft. Zo komen ze te weten dat ze te laat was opgestaan en pas deze middag komt.

Je wil bij je vrienden zitten: opdeling in (leeftijds)groepen

Kinderen aanvaarden doorgaans makkelijk dat ze in leeftijdsgroepen opgedeeld worden. Met kinderen van je eigen leeftijd is het makkelijker samen spelen en vrienden maken. Even contact maken met bijvoorbeeld broer of zus in een andere leeftijdsgroep vinden ze wel vaak prettig. Waar de oudere kinderen de aparte kleuterwerking kunnen bezig zien, zie je vaak kinderen kijken naar wat de kleuters doen en de aandacht van een specifieke kleuter trekken. *Shania ziet haar zusje in de rij kleuters die voorbijkomt en roept naar haar. Ze vraagt twee keer aan haar animator of ze even naar haar zusje mag om een kusje te geven, en de tweede keer mag het, als ze meteen terug is. Ze rent naar haar zusje en is een minuut later terug.*

De opdeling in groepen is evenwel lastig als kinderen echt hun speelpleindag moeten doorbrengen in een andere groep dan die kinderen waar ze samen mee zouden willen zijn. De in principe rigide grenzen van de (leeftijds) groepen, zijn dan een duidelijke belemmering.

- Loeka zit alleen. Haar zus is op kamp en haar vriendin is er niet vandaag. "Ik heb niemand om mee te spelen" zucht ze. Ze heeft vriendinnen bij een andere leeftijdsgroep; daar kan ze in de namiddag bij zijn, omdat er dan een open werking is. Haar papa zou normaal vragen of ze vandaag niet met de groep van 11- en 12-jarigen mocht meedoen, "maar hij is het vergeten".
- Frédéric heeft vooral vrienden bij de oudere kinderen, maar door de opdeling in leeftijdsgroepen verveelt hij zich. Hij mag daar pas volgend jaar naartoe. Hij vraagt aan een animator of hij toch niet bij de oudere groep mag, maar dat mag niet. Hij klaagt dat hij, ook in zijn familie, altijd de oudste is van de jongste, of de jongste van de oudste.
- In een werking die de kinderen in de voormiddag opsplijt omdat er anders te veel kinderen zijn om haalbaar georganiseerde activiteiten mee te doen, klagen kinderen soms dat ze in de verkeerde groep terecht komen. Hun vrienden zitten dan in een andere groep. Tijdens vrije momenten zoals het tienuurtje zie je ze dan toch hun vrienden opzoeken.

Groepen verdelen tijdens het spel

Wie bij wie is ingedeeld als er groepen moeten worden verdeeld, is dan ook een heel belangrijke kwestie. Vrienden proberen dan vanzelfsprekend in dezelfde groep of hetzelfde team te zitten.

Soms delen animatoren kinderen op op een manier die sommige kinderen slecht uitkomt. Dan is er protest en proberen kinderen aan de opdeling te ontkomen om toch bij hun vrienden te zijn. Als kinderen dat doorhebben, veranderen ze nog gauw van plaats, maar vaak zien ze dat te laat.

Als iedereen in de rij staat worden de groepen in twee gesplitst. De twee rijen zijn de twee groepen. Daarop volgen een hoop "oohs" en ander protest. Loïk stapt meteen op de animatoren af om te vragen of hij niet in de andere groep mag. Dat mag niet. "Maar dat zijn alle mensen die ik haat," zegt hij, maar de animatoren geven niet toe en sussen hem dat het nog wel zal meevallen. (...) Loïk neemt bij het vertrek hele minuscule pasjes, waardoor hij bijna niet vooruitkomt en trekt daarbij een smekend gezicht: hij wil bij de andere groep blijven. Hij ziet er wel niet bepaald vrolijk uit en zegt dat hij liever bij de anderen zou zitten. Daar zijn al zijn vrienden. Hij vindt dat de moni's hen vaak verdelen in groepen die ze niet zelf mogen kiezen.

6.1.2. Vriendschapsbanden leggen en onderhouden

Kinderen leggen en onderhouden vriendschapsbanden allereerst door dingen samen te doen: door samen te spelen natuurlijk [zie deel 2], door samen te babbelen, door gewoon samen te zijn. Eigenlijk delen ze gewoon tijd en ervaringen met elkaar.

Babbelen en ervaringen delen

Kinderen staan vaak in kleine groepjes gewoon wat bij elkaar, te babbelen, eens radslag te doen of een klapspelletje te doen en weer verder te babbelen. Dat gebeurt ook als ze gewoon wat rondlopen: ze babbelen, stoppen even, schommelen wat, babbelen verder... Of ze zitten wat samen op een picknicktafel, met een half oog naar de basketmatch kijkend en ondertussen wat babbelend, even rondlopend, wat aan elkaar duwend... Een behoorlijk deel van de tijd die kinderen zelf in handen hebben, brengen ze zo al babbelend of babbelend-en-spielend door.

Kinderen praten na over het spel van daarnet of over iets anders opmerkelijks. Maar het gaat natuurlijk ook vaak over dingen die buiten de werking gebeuren (uit de thuissituatie, over de opa's die in de oorlog hebben gevochten, een pagina op facebook) of over andere kinderen en wat die meegemaakt hebben. Ook de (al dan niet vermeende) verliefdheid tussen kinderen of tussen animatoren – hebben ze nu echt gekust? – is een vaker terugkerend gespreksonderwerp.

Veel gebabbel gaat over het delen van verhalen en ervaringen, geheimen en persoonlijke informatie.

- Vijf kinderen – twee meisjes en drie jongens tussen negen en twaalf – tonen hun kamp en vragen of ik straks mee-eet met hen. Ze hebben een picknicktafel geïmproviseerd. Het gesprek tijdens het eten gaat over Bloody Mary, hoe je haar kan oproepen, wat ze dan doet, en dat dat bij kinderen niet gaat.... Een meisje heeft haar gsm mee. Ze toont een foto van haar en haar broer, van vroeger.
- Twee meisjes, van 5 en 7, zeggen dat ze vriendinnen geworden zijn op het speelplein. De ene geeft een kauwgom aan de andere. "Dat mag niet hoor," zegt de oudste, 'maar wij doen dat in het geheim. Soms gaan we ook naar het toilet om in het geheim onze lippen te stiften.'
- Twee jongens staan in de WC's hun gsm te bekijken, in een hoekje, dicht bij elkaar. Ze draaien zich half om als ze zien dat ik kijk.

Dingen delen en ruilen

Vrienden delen tijd, gesprekken en informatie, maar ook materiële zaken. Tijdens het eten ruilen kinderen soms chips voor cola, of delen ze iets lekkers met hun vrienden. En natuurlijk worden ook voetbal- of pokémonkaarten geruild. Of kinderen geven hun dubbels weg, iets waar andere kinderen bijzonder blij mee zijn, en snel vertellen ze het goede nieuws aan elkaar door. Ondertussen discussiëren ze over de juiste uitspraak van een naam of lachen ze met een gekke naam van een voetballer.

Plagen en speelvechten

Bij samenzijn en spelen met elkaar hoort vaak ook geplaagd: plagen en speelvechten zijn manieren waarop kinderen onderling relaties leggen en hermaken. De speels-vijandige actie kan heel kortstondig zijn – even iemand op zijn poep kletsen – maar ook uitgebreider.

- In afwachting van de soep beginnen twee kinderen, Tom en Nele, te speelvechten. Ze zijn neef en nicht. Nele doet een paar keer alsof ze Tom met haar lepel zal slaan. Dan proberen ze elkaars lepel uit hun soepkom te slaan. Als de soep er is, doet Tom alsof hij soep in Neles bord zal katapulteren met zijn lepel. Nele zwiert echt een stukje wortel naar Tom. Ze lachen allebei. “Wij maken altijd ruzie”, lacht Nele tegen een animator. Maar het is meer spelen, vertelt ze nog. Het plagen gaat verder, en er belandt nu Fanta in de soep. Een animator ziet het en zet Nele op straf.
- Een jongetje zit op de schoot van een meisje, wachtend tot de groep naar buiten mag gaan. Hij is erg vuil, zijn handen, kleren, gezicht en haar hebben allerlei sporen van modder, verf en regen. Het meisje probeert zijn gezicht op een afstand te houden, maar hij komt almaar dicht over haar hangen. Ze duwt hem dan weg. Als een paar kinderen rond hen en ook het meisje zelf beginnen te lachen, wordt de jongen nog meer aangezet in zijn spel. Het meisje duwt hem weg en lacht tegelijk, maar is toch opgelucht als de kinderen naar buiten mogen gaan.

Speelvechten tussen vrienden of tussen broers en zussen zie je vaak. Soms blijven de kinderen daarbij voortdurend lachen en plezier maken, soms is de lijn tussen spelen en lastiggevallen worden maar dun. Iemand neemt het voortouw of is de sterkere, en het is dan niet altijd duidelijk of de ander het nog wel zo fijn vindt.

Wachttijd voor de start van het spel. Veel meisjes babbelen, een jongen sjoet een bal hard naar het klimrek. Azlam en Mohammed speelvechten. Azlem roept een paar keer “Meester!!” tot een animator reageert. Azlam kijkt opgelucht. Hij vindt Mohammed wel tof, dat is duidelijk, maar het vechten lijkt hij maar niets te vinden.

Spel dat kinderen zelf organiseren kan nogal hevig zijn – bewust, of omdat kinderen elkaar gelaatsuitdrukkingen niet altijd in de gaten houden – bijvoorbeeld bij het hard schommelen op een wiplank. Is het spel nog leuk, of gaat het net de grens over? Na een tijdje zie je dan toch vaak dat kinderen zich meer aan elkaar aanpassen, zodat de eigen acties meer afgestemd zijn op de draagkracht en de grenzen van de ander.

Zorgen en helpen

Er zijn niet alleen wederkerige relaties van vriendschap, maar ook relaties van zorg: kinderen troosten, helpen, informeren andere kinderen. Ze troosten elkaar spontaan bij ruzies, wanneer ze een spel verloren hebben. Ze vragen om even op hun tas of hun koekje te letten als ze even weg gaan. Ze helpen een animator die een kind bij de EHBO gaat verzorgen. Vaak nemen oudere kinderen en zeker tieners even de zorg voor jongere kinderen op zich. Ze nemen hen bij de hand om hen naar binnen te leiden voor het toneeltje, nemen kinderen op hun schoot...

Op diverse manieren helpen kinderen elkaar. Ze geven een hand en helpen elkaar over een lint te balanceren dat tussen twee bomen is gespannen. Een ouder meisje probeert een rubik-kubus op te lossen voor een jongere jongen; later wordt zij op haar beurt geholpen door een tienerjongen. Een ervaren boomklimster toont twee andere meisjes de beste manier om in de boom te klimmen.

Tussen oudere en jongere kinderen is de hulp soms vluchtig en fragmentarisch, maar je ziet wel voortdurend dergelijke acties.

Leah stapt naar de schommels. Ze ziet dat er eentje vrij is en versnelt nu haar pas. Ze gaat op de schommel zitten en begint te schommelen. Naast haar zit een kleintje. Een minuut later is Leah het kind aan het duwen. Na anderhalve minuut komt er een ander kleintje op de vrije schommel zitten, waar Leah daarnet op zat. Ook zij wordt even in gang geduwd. Heel even, want vrijwel onmiddellijk gaat Leah naar de twee jongens die tien meter verderop staan/hangen. Ze spreekt hen aan en komt terug naar de schommels, waar ze de twee kleinere kinderen opnieuw even duwt.

Een meisje legt haar zusje uit hoe de speelpleindag in elkaar zit: straks, na het eten, zal nog een toneeltje volgen en dan mogen ze gaan spelen. Een ander meisje vervolgt de uitleg: “... en dan mogen we naar huis!”

De eigen dynamiek van tieners

Voor tieners kennen de relaties op het speelplein vaak een wat aparte dynamiek. Vaak gebeurt de tienerwerking wat los van de rest van de werking – met een apart lokaal, in een wat kleinere groep, vaak met wat lossere regels (bijvoorbeeld mag een gsm wel). Ze hebben op hun maat gesneden activiteiten, maken filmpjes of fotostrips, doen eens een heel ruig spel...

Er zijn ook altijd tieners die liever niet al te vaak bij de andere tieners of de voor hen geplande activiteiten aansluiten. In een open werking kan dat ook. Ze lopen dan gewoon onder elkaar rond, of houden zich bezig met jongere kinderen.

Een veertienjarige jongen komt hier al acht jaar. Hij speelt met twee jongere jongens (van ongeveer 7 jaar). Dat doet hij meestal tijdens de dag, zegt hij. Eén van de jongens is zijn neef. Vorig jaar deed hij mee met de tiengroep, maar hij vond dat niet zo leuk. "Kinderoppas spelen is leuker," zegt hij. Soms zijn de activiteiten met de tieners leuk, zegt hij, maar soms ook niet. "Dan meld ik mij niet aan en blijf hier, bij de kleintjes". Nu zijn ze bijvoorbeeld in het lokaal, op hun gsm, en dat vindt hij maar niks.

Tienermeisjes trekken vaak per twee rond, al dan niet tijdelijk in het gezelschap van een paar jongens. Voor veel tieners heeft de werking iets van rondhangen: babbelen en ergens gaan zitten of tegenaan leunen – maar dan wel tussen veel andere, ook jongere kinderen, waar ze af en toe eens mee interageren.

Twee nogal geparfumeerde tienermeisjes komen op de picknickbank zitten en kijken naar het gejoel in de speeltuin. Een kind vraagt aan de meisjes: heb je mijn vriend gezien? Ze gaan eventjes een kind duwen op de schommel, praten met een van de animatoren, en gaan uiteindelijk zelf ook wat schommelen.

Het speelplein is dan bijna een toevallig decor waar ze af en toe contact mee maken: tussen het babbelen door lopen ze wat rond, op weg naar een nieuw zitplekje waar weer iets nieuws te zien is.

In de informele tijd die tieners bij elkaar doorbrengen, gaan plagen, babbelen en lichamelijkeid – elkaar vastpakken, aanstoten, over de grond rollen, op of over elkaar hangen – vaak samen. Soms in kleine groepjes, soms met een hele groep samen, soms zijn ook animatoren naadloos in de groep opgenomen.

Tussen jongens en meisjes bestaat ook een aparte dynamiek van aantrekken en afstoten.

De jongen (14) gaat naar zijn maat, die bij twee meisjes staat die een kamp bouwen. Er komen nog twee jongens bij. Eén van hen vraagt aan de meisjes wie ze de mooiste jongen vinden. Het gaat daarna onder de jongens wat over meisjes en seksualiteit. Ze lachen uitbundig. De meisjes schenken hen niet veel aandacht, ze bouwen gewoon verder aan hun kamp. De jongens zoeken wel duidelijk aandacht van de meisjes, en vinden dit best wel spannend.

Tussen jongens- en meisjesgroepen bestaat vaak wat spanning, niet zelden door een ruzie of belediging tussen twee individuen, die zich dan snel uitbreidt in de solidaire groep meisjes en jongens. Waar jongere kinderen soms huilen omdat iemand hun speelgoed heeft afgenomen, hun kamp kapotgemaakt of hen heeft geslagen, zijn er bij tieners ook soms tranen omdat er kwetsende of beledigende woorden zijn gevallen ("moest die dat nu echt zeggen?" "Ze zeggen soms grove dingen tegen haar"...). Meisjes zoeken elkaar dan op om te troosten, individuele jongeren gaan als boodschapper tussen de groepjes over en weer om het conflict tot bedaren te brengen of net nog aan te wakkeren.

6.1.3. 'Mag ik meedoen?': inclusie, exclusie, en integratie in spel

Meedoen met wat de anderen doen: soms gaat het vanzelf, soms is het een lastige opdracht. Wie behoort tot een groepje en wie niet? Wie mag dus meedoen met het spel (inclusie) en wie niet (exclusie)? En hoe verover je je plek in een spel (integratie)? Dat zijn vragen die in grote mate 'vanzelf' worden opgelost in een georganiseerd aanbod, waarin een spel wordt voorgesteld, waarin er vaste leeftijdsgroepen zijn of waarin kinderen voor een spel door de animatoren in teams worden verdeeld. Animatoren proberen ook te garanderen dat 'iedereen mag meedoen'.

In het eigen spel van kinderen ligt dat niet altijd zo voor de hand. Zij willen zelf hun groepjes kiezen, en hun groep of hun spel al dan niet voor andere kinderen openstellen. Kinderen hebben er plezier in om hun spel met andere kinderen te delen, maar dat houdt vaak ook in dat ze andere kinderen liever niet in hun spel(groepje) hebben. Dat is niet onlogisch: als je je goed voelt tussen andere kinderen of als het spel goed draait, wil je niet zomaar dat anderen daarin tussenkomen en het spel of de groep misschien zullen verstoren. Al kunnen 'nieuwe' kinderen ook nieuwe ideeën inbrengen.

Integratie in het spel van anderen

Jezelf integreren in het spel van andere kinderen is dus een opdracht die kinderen regelmatig te vervullen hebben op een speelplein. Om zichzelf in een spel te introduceren, vragen kinderen soms eenvoudigweg "mag ik meedoen?". Dat heeft soms succes, soms niet. Maar soms is het ook ingewikkelder en vraagt het aan kinderen wat zoeken vooraleer ze zich in een spel kunnen integreren. Dat is zo voor het spel dat kinderen helemaal zelf in handen hebben, maar ook voor georganiseerd hoekenspel, zoals een casino met verschillende 'speeltafels' of een kermis met allerlei attracties.

Terwijl vijf meisjes tussen 5 en 12 op een 'kermis' eendjes zitten te vissen, lijkt een zesde meisje, Linde, niet te durven vragen of ze ook mee mag doen. Als ze reservehengels opmerkt, gaat ze er toch bij zitten en vist mee, maar zonder echt contact te maken met de andere kinderen. Na een tijdje gaat Linde naar het ballenkraam, waar twee kinderen bekers stapelen die ze omgooien.

Linde vraagt of ze mee mag doen. 'Achteraan, aansluiten', zegt Vicky, het meisje van het ballenkraam. Zij en een jongen spelen nog een tijdje door zonder dat Linde eraan te pas komt.

Als de jongen wegloopt naar vrienden, legt Vicky aan Linde uit dat zij zal stapelen en Linde mag gooien. Wanneer Linde daarna de bekers stapelt en Vicky even naar het toilet verdwijnt, komen twee jongens erbij. 'Mogen wij ook eens?' vragen ze aan Linde. Ze zegt dat het mag, maar dat Vicky eerst moet, en dat ze achteraan kunnen aansluiten. 'Ik moet hier staan omdat er geen moni is', zegt ze. Als Vicky terugkomt, gaan de jongens achter haar in de rij staan. Het gooien gaat nog een tijdje door, het is telkens Linde die stapelt: ze lijkt helemaal op te gaan in die rol.

Linde neemt zo de organisatie van het spel over: ze gooit niet meer zelf, maar stapelt telkens de bekers op en heeft zich zo een onvervangbare rol in het spel toegedicht.

Inclusie en exclusie in spel

Wie mag met het spel meedoen? In een speelpleinwerking, waar kinderen voortdurend andere kinderen tegenkomen in hun spel, is dat al dan niet toelaten van kinderen in het eigen spel, heel vaak aan de orde. Bij kleuters en jonge kinderen gebeurt het contact vaak spontaan en weinig subtiel: ze gaan bij een ander kind zitten en hetzelfde doen, nemen een schupje of bal af, proberen een loopwedstrijdje te initiëren,... en krijgen dan al dan niet de toelating om mee te spelen.

Oudere kinderen zeggen expliciet tegen andere kinderen dat ze al dan niet mogen meespelen of meedoen, of dat ze hen 'niet heel de tijd moeten volgen'.

- Twee meisjes houden een 'tekenbattle' – tekeningen maken over het thema piraten. Twee jongens komen erbij en willen ook meedoen. De meisjes kijken hen maar vies aan en één van hen zegt: "maar jullie kunnen niets". De jongens krijgen papier van de animator.
- Drie meisjes van negen lopen hand in hand en babbelen over het terrein. Een jongen van negen komt erbij, doet een paar voorstellen ("gaan we straks...") maar de meisjes zeggen niets. De jongen loopt nog even naast hen en rent dan weg. Al die tijd lijken de meisjes hem nauwelijks op te merken.
- Bij het binnengaan van de refter is het even drummen en wachten. Drie jongens en een meisje staan dicht bij elkaar in een kringetje, de armen rond elkaars schouder. Een vijfde, kleiner jongetje, wil erbij, tikt één van de jongens op de rug, maar hij wordt weggeduwd en krijgt te horen dat hij het niet meer mag proberen. De groep gaat nog dichter tegen elkaar staan. 'Kom, stiller, hij mag dat niet horen,' zegt het meisje. De jongen loopt op een kleine afstand achter hen aan, en gaat in de refter bij hen zitten, maar niemand van het groepje kijkt hem aan.

Soms monopoliseert een groep een bepaald terrein, een speeltoestel, een springkasteel. Kinderen die ruwer spelen of jongens die in groep het springkasteel voor zich opeisen, maken het ontoegankelijk voor andere kinderen. Animatoren zorgen er dan vaak voor dat er een beurtrol is, om die exclusie door bijvoorbeeld jongens of oudere kinderen slechts tijdelijk te maken.

De eigen plek beschermen

Bij het beschermen van het eigen spel hoort soms ook het beschermen van de eigen plek of het eigen materiaal. Natuurlijk zorgen kinderen ervoor dat hun 'materiaal' niet afgenomen wordt: dat hun bouw materiaal voor kampen niet wordt gestolen, dat niemand hun speelgoed afneemt, of dat niemand van de koekjes komt eten die ze zelf net gebakken hebben. Andere kinderen worden dan weggeduwd of 'buitengekeken'.

Het beschermen van de eigen plek tegen indringers is leuk en kan zelf een spel worden.

Sofia wil binnen in een lokaal, maar de kinderen binnen houden de deur dichtgeduwd. Een jongen komt Sofia helpen. Wanneer een animator even komt kijken en wel binnengeraakt, wordt Sofia uiteindelijk toch binnengelaten. De kinderen in het lokaal lachen om hun nederlaag, en ook Sofia lacht. Ondertussen sluiten de kinderen de ramen van het lokaal af met kussens.

Het hebben van en spelen in een kamp is eigenlijk een geritualiseerde vorm van inclusie en exclusie (zie Meire, 2010 over kampen bouwen op het speelplein). Een kamp is per definitie 'van ons' en dus niet 'van de anderen'. Er worden allerlei inspanningen gedaan om de speelplek te beschermen en om de kinderen die niet tot het kamp behoren, de toegang te bemoeilijken: van wachtwoorden over camouflage tot fysieke barrières zoals touwen, balken, stukken karton, dekens, etc. Die exclusie van andere kinderen maakt het betreden van een kamp waar je niet toe behoort, natuurlijk ook aantrekkelijk.

Drie jongens komen bij het kamp van de meisjes. Ze moeten er van hen rond, maar de jongens willen erdoor. Eén van hen bukt zich onder de takken en geraakt, ondanks het geduw van twee meisjes, toch binnen. De andere jongens staan even langs de zijlijn. Uiteindelijk besluiten de meisjes om de jongen toch binnen te laten – maar alleen hij: hij is de broer van een vriendin van een van de meisjes. De jongen zegt nu ook dat hij alleen binnen mag, de rest niet. De andere jongens proberen dan maar rond het kamp te gaan.

Toch wordt ook in kampen af en toe zomaar iemand uitgenodigd om mee te doen ("meisje, jij mag ook meedoen hoor", "hé jongen, speel jij mee?").

6.1.4. Conflicten tussen kinderen

Met veel andere kinderen samenzijn leidt haast onvermijdelijk ook tot conflicten en negatieve relaties tussen kinderen. Ruzie hoort ook bij vrienden hebben. "Ben jij onze vriendin niet meer? Is het omdat we je daarnet in de steek gelaten hebben?" Het gebeurt wel vaker dat er maar een dunne lijn loopt tussen vriendschappelijke en antagonistische relaties.

Zo hangt tussen broers en/of zussen vaak een dreiging van ruzie in de lucht. Ze zijn nog boos om iets wat thuis is misgelopen, of de oudere vinden dat de jonge broer of zus hen altijd maar volgt en lastigvalt. Dat is soms wat gedwongen: Shahad en haar zus kennen niet echt iemand anders op het speelplein en doen er daarom vaak dingen samen, maar eigenlijk vindt Shahad haar zus maar stom en vindt ze het fijner als zij en haar zus elk een andere activiteit doen. Zonder haar zus kan ze ook makkelijker nieuwe vrienden maken. Tegelijk zorgt ze ook voor haar zus. Regelmatig gaan beledigingen over en weer – "eet uw hoofd!", "eet uw haar", "eet uw voeten, die stinken" – waarop de meisjes lachen.

Dergelijk antagonisme heeft vaak een theateraal kantje: het conflict of de ergernis is echt, maar ook ten dele gespeeld.

De jongere broer van Zion volgt hem in het geniep, zich half verstoppend. Zion roept dat hij hem niet mag volgen. Met twee meisjes zit hij achter zijn broertje aan, schijnbaar kwaad; de broer speelt dit ook min of meer mee. Als de andere kinderen even later in zijn buurt komen, zegt hij, "oei, ze zijn daar". Hij vlucht weg en de anderen proberen hem de pas af te snijden.

De kinderen willen dus niet zozeer van elkaar af: ze hebben ook de kans om elkaar te vermijden, maar zoeken het contact ook op – hoe gespeeld antagonistisch het ook is.

Pesten als bezigheid

Op één speelplein vonden drie meisjes er systematisch plezier in om anderen te pesten. Ze zeggen dat ze bijvoorbeeld zandkastelen vertrappelen of kampen afbreken; ze noemen het zelf "pesten", of "we schelden ze gewoon uit". Vaak leidt dat bij anderen alleen tot irritatie, heel soms mondt het alsnog uit in spel.

Ze gaan zitten bij een memoryspel waar een jongen net verloren is en daarom huilt. Terwijl het volgende spel begint, kijken ze snel naar de onderkant van de kaartjes en verklappen het, tot woede van de spelers. Een van de jongens staat uiteindelijk woest recht, waarop de meisjes lachend maken dat ze weg zijn. Al gauw bekokstoven ze een nieuwe 'aanval'. Ze treiteren de jongens door "jij bent de verliezer" te zeggen. Uiteindelijk beginnen de jongens te schoppen en te slaan op het meisje dat het felst uitdaagt. Teruggekeerd naar haar plekje begint zij beledigingen te roepen. Ze geniet ervan de jongens uit hun tent te lokken. De jongens achtervolgen de meisjes, die snel weglopen.

Een tijd later zitten de meisjes bij de onderzoekster. Een van de jongens duikt achter hen op: "kiekeboe!". De meisjes lopen weg, achtervolgd door de jongens; uiteindelijk is het van gepest veranderd in een achtervolgingsspel.

Aanleidingen

De precieze aanleiding van een conflict is vaak wat onduidelijk. Sommige kinderen maken bijvoorbeeld moedwillig, en schijnbaar zonder aanleiding, iets van andere kinderen kapot – een zandkasteel, een nestje van gras. Soms lijkt er ook sprake van afrekeningen of wraak nemen. Iemand gooit water over iemand anders en zegt dat die zelf eerst water over haar gegooid had.

Veel conflictsituaties beginnen met een kleinigheid. Een rugzak is naar beneden gevallen of gegooid, en iemands drinkbus is daardoor uitgelopen. Dan escaleert het al snel: "Ik sla u verrot!", zegt het slachtoffer tegen iemand die hem uitlacht. Een ruzie om een touw begint met getrek en elkaar knijpen, maar gaat verder, met woorden als "ik ga je pijn doen" en uiteindelijk een mep met het touw – tot de animatoren tussenkomen.

Wel is duidelijk dat het willen beschikken over schaars materiaal vaak aanleiding geeft tot conflicten. Veel kinderen willen fietsen of skaten, bijvoorbeeld, maar er zijn dan altijd wel fietsjes of rolschaatsen tekort – of, rolschaatsen van de juiste maat. Kinderen lossen dit soms zelf op.

Een jongen vraagt een meisje of hij ook eens mag, want zij is er al heel lang mee bezig. De jongen zegt dat hij nog nooit heeft geroleschaatst. Hij heeft een idee: nog even zij, en dan is het aan hem. Het meisje gaat overstag en zegt: "waarom geef ik ze niet gewoon aan u?" en ze geeft haar rolschaatsen. De jongen doet ze aan en rolt weg; het is duidelijk niet de eerste keer dat hij rolschaatst.

Op enkele werkingen zagen we balken waarmee makkelijk kampen kunnen gestapeld worden. Vooral de langere balken waren gegeerd goed, en daarover was zeer frequent ruzie: de lange balken werden vaak ingepikt door de sterkste groep, tot frustratie van andere kinderen. De zwakkere groep verlaat dan soms het kampspel om iets anders te gaan doen.

Collateral damage

Kleuters nemen elkaar regelmatig zomaar speelgoed af, zodat conflicten daar vaak over gaan. Er zit dan niets anders op dan het afgenomen stuk speelgoed weer af te nemen, of om iets anders te gaan doen. Onmacht kan omslaan in collateral damage van kleuters die met het hele conflict niets te maken hebben.

Abigail zegt "Ik wil nog met de molen spelen". Ze neemt de plastieken paardenmolen, maar Jellmer neemt al snel de molen af. A: "Eeeh!!", er verschijnen wat tranen in haar ogen. Ze gaat achter Jellmer aan, die haar uiteindelijk de molen teruggeeft. Jellmer neemt de molen nog 3 keer af. Hij gaat hem ook eens aan de andere kant van het lokaal leggen. Abigail weent en gilt iedere keer een tikketje hysterischer. Ze krijgt de molen uiteindelijk wel terug te pakken.

Even later vond ze een kam, die ze komt tonen aan de tafel waar ik zit. Jellmer neemt ook al snel die kam af. A weent opnieuw "Ik had die eerst!!" zegt ze een paar keer. Ze is furieus, draait zich om, en trapt een toren van blokken die een jongen achter haar aan het bouwen was omver. Ze stampert er nog een paar keer naar, tot echt alle blokken van elkaar zijn. Ze blijft wenen en gillen. In het lawaai van alle kleuters valt dit niet echt op, ook de animatoren niet. De jongen van de toren wordt niet echt boos, maar kijkt eerder verbaasd naar Abigail. Hij reikt zijn handen naar haar, alsof hij haar even wil vastpakken. Ik denk dat hij haar probeert te

troosten], maar hij geraakt er niet echt bij. De jongen staakt zijn poging en begint samen met een andere jongen aan een nieuwe toren.

Vriendschappen worden daarbij soms op de proef gesteld.

Kinderen komen verhaal halen in het kamp van een blond meisje. Die zou op de wipplank hebben willen spelen en hard aan de haren van een kind getrokken hebben. Nu zijn ze boos op het blonde meisje en ze willen het kamp binnen. Het lijkt erop dat de kampvriendin van het blonde meisje het wachtwoord heeft verklapt. Hoewel het blonde meisje zegt dat er een nieuw wachtwoord is, raakt één de meisjes toch binnen en geeft haar een duw. Het blonde meisje is boos op haar vriendin, omdat die het wachtwoord verraden heeft (ook al ontkent die). Het conflict doet zo ook de vriendinnen ruzie krijgen.

Vooraf zelforganisatie van kinderen gaat gepaard met conflict

Sowieso zijn de door kinderen gebouwde kampen, als eigen plekjes van kinderen, vaak favoriete plekken van kinderen, maar zijn ze tegelijk typische plekken voor conflict. De rivaliteit tussen kampen die zo centraal staat in kampspel, en de onderlinge hiërarchie en taakverdeling, zijn vaak aanleiding tot conflicten die langer dan in ander spel kunnen aanslepen. Het materiaal om kampen te bouwen, zoals stokken, wordt ook al eens gebruikt als wapen, zodat in en rond kampen al eens huilende kinderen te zien zijn.

Het is zonder meer zo dat dergelijk conflict veel vaker te zien is in het eigen spel van kinderen en de momentjes tussendoor, dan in georganiseerd spel. Daar gaat het vaker over kinderen die ruzie krijgen omdat ze vals spelen en over de interpretaties van regels in het spel.

Kinderen die hun spel onderling organiseren en het door ruzies uit evenwicht zien raken, beëindigen hun spel desnoods. Ze zeggen dat ze niet meer meedoen, "want jij speelt altijd vals". Ze spreken elkaar aan op hun gedrag: "waarom stamp je die? Als je zo voortdoet gaat je terug naar de kleuters moeten!". Een meisje komt erbij en zegt, "Ja, dat is wel mijn broer hé" (die gestampt is en nu aan het wenen is). De stampende jongen zegt nog dat de ander zijn middelvinger had opgestoken, maar de andere jongens lopen weg en hij gaat de andere kant uit.

Prominent aanwezig conflict

Zelden voert conflictgedrag de boventoon tijdens een speelpleindag. Maar op enkele van de geobserveerde werkingen kwam dit thema toch spontaan naar boven als de onderzoeker aan kinderen uitlegde wat hij of zij er kwam doen.

De teneur was dan altijd dat er veel stoute kinderen waren, en dat die onbeleefd waren of vuile woorden zeiden. "Sommigen zijn leuk, anderen pesten." Iemand schrijft in het boekje van de onderzoekster: "geen vuile woorden. Soms word ik gepest door kindjes." "Ik ga dat allemaal zeggen tegen mijn mama en vragen dat ik nooit meer naar het speelplein moet", zegt een door jongens met stokken geslagen huilend meisje. Een enkele keer is er ook onverholven racisme.

Kinderen kunnen een sfeer van conflict of de aanwezigheid van ruziemakende kinderen echt als een heel negatief punt ervaren en zeggen dat ze daardoor moeilijk nieuwe vrienden kunnen maken.

Soms wordt het pesten of onbeleefd gedrag aan welbepaalde kinderen gekoppeld en worden die ook met naam genoemd door verschillende kinderen, maar soms is het probleem ook duidelijk wijder verspreid. De werkingen in kwestie zijn zich ook van het probleem bewust: het heeft deels te maken met bepaalde lastige kinderen, maar ze vinden het moeilijk om dergelijk pestgedrag effectief aan te pakken.

Vaak zagen we ook kinderen die na een ruzie of pesterij echt over hun toeren geraakt waren, waarbij de tussenkomst van een animator noodzakelijk was. Een hevig huilend kind wordt wel gadeslagen door andere kinderen, maar de troost moet dan toch meestal van een animator komen, of van een broer of zus.

6.1.5. Het kleine ontmoeten: over vluchtig contact en kijken

Het samenzijn van veel kinderen op een speelpleinwerking geeft doorheen de dag voortdurend aanleiding tot vluchtig contact tussen kinderen, tot kleine momenten van ontmoeten, even kijken, even spelen, even een high five geven – waarna wat bezig is, gewoon verder gaat.

Soms komen die contacten er bewust – vaak proberen kinderen even de aandacht te trekken van andere kinderen – maar vaak gebeuren ze ook toevallig of per ongeluk, omdat er nu eenmaal veel kinderen in elkaars buurt bezig zijn. Iemand valt half op een paar kleuters, maar die lijken zich daar niet veel van aan te trekken. En dat is typisch: heel opmerkelijk is hoe weinig storend die plotse, terloopse contacten zijn. Even gebeurt er iets, en dan gaat het gewone leven weer verder. Eerder wijzen de vele vluchtige contacten op een prettige sfeer waarin van alles gebeurt en iedereen zijn gang kan gaan. In die zin maken vluchtige contacten ook integraal deel uit van de kwaliteit van het speelpleinwerk – parallel met de vluchtige positieve contacten die kinderen hebben met een voorbij wandelende animator die even zot doet of meespeelt. Er wordt even gelachen, er komt een extra elementje in het spel, de speelse sfeer wordt erdoor versterkt.

Zoals we hieronder in paragraaf 6.2 nog zullen tonen, is het opvallend hoezeer het eigen spel van diverse groepen kinderen door elkaar kan gebeuren zonder dat kinderen zich daaraan blijken te storen. Het is niet vreemd dat kinderen wat zitten te babbelen of uit te rusten op het veld waar een voetbal- of basketmatch aan de gang is, of dat de keeper van het voetbal op rustige momenten ook nog wat voetbalt met een kleuter die in de buurt rondhangt. Die flexibiliteit is eigen aan het spel van kinderen op het speelplein, en kenmerkt ook de vluchtige contacten, die naadloos weer overgaan in de 'eigenlijke' bezigheden van kinderen. Even meespelen kan ook tijdens de wachttijd in een ander spel. Terwijl een jongen wacht tot een schommel vrijkomt, zijn drie kinderen aan het voetballen in het zand vlakbij. Als de bal in zijn buurt komt schopt de jongen wat tegen de bal en begint wat mee te doen met de voetballers. Tussendoor houdt hij de schommels in de gaten. Hij dribbelt even met de drie kinderen, tot een schommel vrij is.

Soms gaat het contact niet verder dan 'even kijken' wat er in de omgeving gebeurt: naar een wenend kind, naar een jongen die luchtgitaar speelt, naar kinderen die kletsnat zijn van de regen, naar het georganiseerde spel van een ander groepje.

Veel terloopse contacten worden ook doelbewust begonnen. Iemand geeft iemand anders een klets op de poep, duwt of knijpt even, kietelt, springt over een ander kind, of roept iets leuks of iets uitdagends, of speelt heel terloops even mee. Dat zorgt voor positief contact, gelach, even babbelen; of de actie wordt genegeerd; of ze lokt – veel minder vaak – boze reacties uit.

Kinderen vragen vaak even aandacht tijdens een georganiseerd spel of gewoon bij andere kinderen. Ze zijn op een stapel paletten geklommen, roepen dat ze de president zijn en genieten van de aandacht die ze krijgen. Ze laten zich opzettelijk vallen en hopen dat iemand het grapje gezien heeft. Soms komt die aandacht er niet.

- Een als boom verkleed meisje, met bruine verf op haar gezicht, zegt trots tegen een animator dat zij de boom was. Twee andere meisjes kijken haar aan, ze zegt nogmaals dat ze de boom was, maar de meisjes bekijken haar alsof ze meest vreemde dingen heeft gezegd en gunnen haar geen woord.
- Een jongen die een strip is gaan halen, wil andere kinderen passeren die op een bankje zitten te lezen. Hij doet alsof hij niet door kan, van links naar rechts wiebelend. De andere kinderen reageren daar niet echt op, ze bekijken hem wel. De jongen huppelt dan maar gewoon verder, langs het bankje.
- Iemand heeft een fietsband vast die hij als een soort zweep gebruikt; hij slaat ermee op een springkasteel. Maar de andere kinderen trekken zich daar weinig van aan en ook de animatoren laten dit gebeuren.

Heel af en toe is het contact zoeken ook echt een poging om iemand in het spel te integreren. *Meisjes die spelen in een kamp tussen bomen, roepen naar enkele jongens verderop: "Hallo! Hallo! Jongen met de rode jas en met de blauwe jas! Wij zijn de sprekende plantjes! Hallo!". Maar de jongens reageren niet.*

Soms zijn dergelijke contacten nochtans potentieel storend: midden in een spel duikt iemand op die er helemaal niets mee te maken heeft en die het spel aardig in de war zou kunnen schoppen. Maar de meeste kinderen laten dat allemaal gewoon gebeuren.

- Een tiener vraagt de step van een kleinere jongen. "Hé, jongetje, jongetje! Mag ik je step, je krijgt dan straks van mij 20 euro". Hij neemt de step uit de handen van het kind (niet agressief; het kind is eerder verbaasd. De tiener rijdt met de step, een toertje heen en weer over de verharde strook. Dan ziet hij zijn vrienden. Hij roept: "Hé jongetje. Hier, je krijgt je step terug." Hij rijdt naar het jongetje toe en geeft hem de step terug. Hij gaat in zijn zakken en doet alsof hij er iets uitneemt. "Hier, je 20 euro!" en hij verdwijnt weer. Het jongetje zegt niets, neemt de step, steekt zijn hand uit (voor de imaginaire 20 euro), kijkt heel even de tiener na, en stept weer verder.

- Een jongen shot plots een bal tussen een groepje fietsers, schopt een paar keer tegen een fiets aan, maar dat lijkt het gebeuren helemaal niet te storen.
- Er is een voetbalmatch bezig en plots loopt een jongen met een tennisbal tussen de spelers. “Moet ik gooien”, vraagt hij uitdagend wanneer de meeste fanatieke voetballer boos naar hem kijkt. Die laatste duwt hem weg en gaat verder met het voetbal. De andere voetballers lijken zijn nauwelijks aan het gebeuren te storen.
- Jesse staat al de hele tijd aan de kant van het basketterrein. Niemand lijkt hem op te merken. Dan gaat hij naar het grasveld, waar gevoetbald wordt, hij kruipt in een dik touw en roept: ‘Help!’ Een blonde jongen komt aangerend en trekt aan het touw. Jesse roept: ‘aw, dat doet wel pijn hoor!’ De blonde jongen gaat weer voetballen. Jesse gaat verder weg staan. (...) Later heeft hij een prop vastgemaakt aan het touw en slaat daarmee tegen het hek. Een animator vraagt om het weg te leggen, maar Jesse zegt dat dat zijn speelding is, en hij toont het aan de animator. Hij draait ermee rond en de animator springt erover. Twee kinderen komen meespelen. (...) Even later rent hij met zijn touw tussen de voetballers. Niemand lijkt zich daaraan te storen.

Dat aandacht vragen en even tussenkomen in de bezigheden van anderen, is zelf ook een spel op zich: een spel dat die andere bezigheden pittiger kan maken, of verstoren – en ook hier is de lijn tussen beide erg dun.

Kinderen doen tijdens hun spel de deur van een lokaal open. Het is daar donker en de kinderen in de kamer gillen. Aangemoedigd door die reactie herhalen ze dit nog een paar keer. In het begin blijven de kinderen gillen, en is het voor beide partijen leuk. Maar ze doen het te veel, en al gauw raken de kinderen geïrriteerd. Na een tijdje wachten verkleedt een van de jongens zich in een lange leren jas, en zijn verschijning in het lokaal brengt weer gegil met zich mee, en veel plezier bij de kinderen buiten het lokaal. Daarna gaan de meeste kinderen iets anders doen.

6.2. Zelforganisatie van kinderen

‘Andere kinderen’ betekent op de speelpleinwerking misschien wel vooral: mogelijke speelkameraden. Samen zijn kinderen voortdurend bezig om hun eigen tijd en hun eigen spel vorm te geven en te organiseren. In fantasiespel en in hun kampen creëren ze het meest uitdrukkelijk een eigen wereld. Maar die hebben ze nooit helemaal in handen. Kinderen passen zich aan – vaak noodgedwongen – aan wisselende omstandigheden, veranderende scenario’s, de komst van nieuwe kinderen... En dat kunnen ze in hun spel zo makkelijk omdat er zo vaak onderling overleg en organisatie is, omdat ze verdergaan op elkaars ideeën en impulsen, en ook wel omdat ze zich zelden uit het lood laten slaan door iets ‘wat nu eenmaal gebeurt’. Er zijn nu eenmaal veel kinderen die van alles door elkaar doen, en dan gaat er al eens iets mis. En over het algemeen doen kinderen gewoon verder, of beginnen ze gewoon iets nieuws. Want spel is net zo flexibel als het divers is.

6.2.1. Diverse kinderen, divers spel

Kinderen verschillen onderling, hebben diverse en wisselende voorkeuren, en spelen dus ook allerlei soorten spel. Als kinderen de tijd krijgen om hun spel te spelen en daarbij ook ondersteund worden door elkaar, door materiaal, het terrein... zie je ze bijzonder divers spel spelen. Spelletjes duiken ogenblikkelijk op in ongeorganiseerde momenten, zoals voor het begin van de eigenlijke speelpleindag of momentjes tussendoor. Bij elke werking zijn ook de momenten van etenstijd (het tienuurtje, het middageten) belangrijke momenten waarop kinderen onder elkaar babbelen en kleine spelletjes spelen – armbandjes maken, om het verst van een verhoog springen, klapspelletjes spelen... Meestal spelen of babbelen kinderen dan in kleine groepjes van twee à zes kinderen; heel af en toe zie je echt grotere groepen kinderen bij elkaar blijven, maar dat is eerder uitzonderlijk. Vaak gaat het min of meer om leeftijdsgenoten, maar juist omdat het eigen spel van kinderen zo flexibel en afwisselend is, gebeurt het heel vaak dat er ook jongere of oudere kinderen in het spel betrokken worden, voor kortere of voor langere periodes. Dat betekent dat kinderen in hun eigen spel vaak (ook) spelen met kinderen die normaal ‘in een andere leeftijdsgroep’ zouden zitten.

Kinderen die hun eigen spel organiseren maken gebruik van speeltoestellen en van materiaal dat ze kunnen ontlenen, maar er is op het speelplein ook altijd een variëteit aan ‘klein spel’ te zien dat niet meteen nood heeft aan dié schommel of dié bal. We geven een aantal geobserveerd voorbeelden om de variëteit te duiden.

Spelletjes als tikkertje en verstoppertje hebben eigenlijk alleen kinderen nodig en kan je bijna eender waar spelen.

- Elkaar achtervolgen en tikkertje spelen, al dan niet met een veilige plek: dat is een echte klassieker, die nog leuker wordt als plots ook een animator meedoet. Als veilige plek wordt dan altijd een bankje of een tafel gekozen: een plek waar je de grond niet raakt.
- Om het snelst lopen.
- Een dance battle tussen twee kinderen.
- Kinderen leren klapspelletjes aan elkaar.
- Kinderen kriebelen elkaars armen.
- Aankondigen dat je iemand met een judogreep zal omver leggen, waarop iedereen kijkt, en dat ook doen.

Heel veel ander spel heeft weinig meer nodig dan de combinatie van enkele kinderen en een soort terrein of één of ander materiaal (zand, een voetbal) om meteen tot ontwikkeling te komen.

- 'Reis' rond de wereld doen: je mag alleen op zetels, banken, tafels... lopen en niet op de grond komen. Daarvoor wordt het parcours gaandeweg aangepast.
- Naar elkaar schieten en elkaar besluipen op heuvelachtige terrein tussen de struiken.
- Een huis in het zand maken: "een huis waarin we kunnen wonen als we dwergen zouden zijn" – "als dwergen zouden bestaan".
- Een jongen van zes geeft op aangeven van een meisje water aan de madeliefjes in het gras: "overal, overal!".
- Een hele groep kinderen, van kleuters tot tienjarigen, laat zich van de heuvel naar beneden rollen.
- Samen een lang springtouw ronddraaien en liedjes zingen.
- Op nadarhekken staan wiebelen.

Veel spel heeft duidelijke fantasie-elementen. Er zitten rollen en ideeën achter – al dan niet uit een film, al dan niet uit het echte leven. In principe kan je dergelijk spel ook alleen spelen, maar met meerdere kinderen is het gewoon veel rijker omdat kinderen elkaar voortdurende ideeën geven.

- Twee jongens komen voorbij; één van hen heeft tape op zijn mond, de ander houdt zijn handen op zijn rug vast, alsof hij een gevangene is.
- Een meisje is door iemand anders met armbandjes vastgebonden en probeert los te komen; een jongen ziet het en wil ook vastgeknoopt worden, waar het meisje en een vriendin voor zorgen.
- Twee meisjes van 8 of 9 jaar spelen samen. De ene doet een trui als blinddoek om bij de andere. Ze leidt haar rond en brengt haar tot bij een animatrice, waaraan ze voelt om te raden wie het is. De trui valt af en ze ziet wie het is. Nu doet het andere meisje de trui om, en haar vriendin leidt haar nu rond. Ze voelt nu aan een zittend meisje dat ze niet kennen en die het spel lachend meespeelt. Zij sluit zich aan bij het groepje, terwijl nu nog een ander meisje de blinddoek om krijgt.
- Kleuters zijn aan het picknicken op een karton onder een boom: een groot beschilderd karton dat overblijft van een knutselactiviteit eerder op de week. Zakjes koekjes en snoepjes, flesjes water en een zakdoek worden op het karton uitgesteld.
- Twee jongens van zes doen cinema in hun kamp, dat ze donker gemaakt hebben met een zeil. Een beschilderd karton doet dienst als tv. De tv wordt aangezet en de jongens zetten een denkbeeldig brilletje op, want de film is in 3D. "Oh, het hartje [dat op de schildering op het karton staat] komt op mij af!" Een van de jongens vertelde eerder dat hij die avond echt naar de bioscoop zou gaan.

6.2.2. De veerkracht van het eigen spel van kinderen

Flexibiliteit

Het eigen spel van kinderen is buitengewoon flexibel: dat er op een speelplein veel kinderen op een kleine ruimte samen spelen en verschillende activiteiten en spelgroepjes door elkaar lopen, zorgt voor opvallend weinig hinder.

Een jongen schopt achteloos tegen een grote rode bal – een springbal van bij de kleuters. Een tienerjongen schopt terug, wat de start van een spel tussen de twee jongens betekent. Ze schoppen hem een paar keer naar elkaar, en dan schopt de eerste jongen hem te ver, waardoor de tiener erachterna snelt. Hij rent daarbij naar de speeltuin, en valt plots pardoos in het zand. Een paar meisjes schrikken op, de tiener krabbelt recht, maar ondertussen is iemand anders al met de bal aan het spelen. Hij ziet het, zucht even kort “maar alleez,” maar neemt dan een gele springbal en gaat terug naar zijn speelkameraad.

Het spel wordt dus heel even aangepast of verschoven en er wordt gewoon verder gespeeld. Dat is zelfs zo wanneer het spel van kinderen wat formeler wordt. Er is een voetbalmatch begonnen in de sporthal, maar letterlijk daartussen is ook nog allerlei ander spel aan de gang, zoals dit langer fragment toont.

In de sporthal spelen veel kinderen door elkaar. Kinderen begonnen rond één goaltje te voetballen, maar al snel vormt zich het idee om een echte match tussen twee ploegen te houden. Animatoren zetten het tweede doel tegenover het andere, zodat een veldje ontstaat dat een klein derde van de sportzaal in beslag neemt. In de buurt van een van de doeltjes worden ploegen gekozen, een twintigtal jongens zijn daarin betrokken. Bij elke ploeg zal een animator meedoen.

Ondertussen staat één jongen met een zak chips in het doel aan de overkant. Hij speelt met drie andere jongens die wat naar elkaar shotten. Tot plots de echte match begint, want hij blijkt de keeper van één van de ploegen te zijn. Zijn speelkameraden van daarnet spelen nu met zijn drieën opzij van het veld, maar als de match begint, wordt hun speelterrein direct door de ‘echte’ match ingenomen.

Intussen staan ook nog meisjes met een hoepel te spelen, gewoon op het veld. De drie jongens doen gewoon verder met hun bal. Terwijl de ‘echte’ match zich aan de overkant afspeelt, shotten de drie jongens nog naar de goal waar hun vroegere speelkameraad in staat. Hij doet dan even mee met hun spel, redt de bal, trapt uit...

Het komt erop neer dat er op, aan de rand of vlak naast het veld nog met twee andere ballen wordt gespeeld, quasi volledig door elkaar. De echte match is met een kleinere, gele bal; de andere kinderen spelen met grotere, witte ballen. Omdat de kinderen in de echte match massaal achter de bal lopen, is een groot deel van hun terrein regelmatig bijna leeg.

Ondertussen is een animator met een meisje aan het frisbeeën; het meisje staat ook gewoon op het veld. Als de voetbalactie in hun buurt komt, schuiven ze gewoon even op.

Ondertussen is er in de sporthal voortdurend muziek. Een jongen op het voetbalterrein die meedoet met de match, danst eventjes, terwijl de bal aan de overkant is.

Snel wisselend spel

Sportwedstrijdjes, fantasiespel en zeker het spel in kampen duurt vaak lang, maar veel ander zelfgeorganiseerd spel van kinderen is kortstondig en sterk wisselend van aard. Heel regelmatig hoor je kinderen elkaar voorstellen om iets (anders) te gaan doen:

- “Gaan we een gezelschapspelletje spelen?”, vraagt een jongen aan zijn vriend terwijl ze badmintonraketten komen terugbrengen.
- “Schommel!!!” roept Axel plots erg luid, waarop drie jongens van tien jaar hem volgen naar de schommels.
- “Kan jij stelten lopen?” vraagt het ene meisje aan het andere in de speeltuin. “Ja.” “Kom, ik neem houten stelten!”, waarna ze naar de uitleen lopen.

- Na het bouwen van een huis in het zand heeft een meisje er genoeg van. “Ik ga mijn schop terugbrengen”. Ze klopt het zand eraf. “Ko-om”, zegt ze tegen de anderen. De anderen zijn nog bezig, en ze gaat de schop alleen terugbrengen naar het winkeltje. De anderen volgen nu toch. “Ik ga mee”, “ik ga ook mee”. Hierna gaan de meisjes schommelen.

Ook dat snel afwisselende karakter van spel geeft het spel een grote veerkracht omdat groepjes, bezigheden en ideeën snel kunnen wisselen zonder dat het spel daarbij echt stopt. Kinderen fladderen van de ene spelimpuls naar de andere. Een voorwerp krijgt een bepaalde betekenis toegedicht, maar kan het volgende moment voor iets anders staan. Twee jongens van zes stappen door het zand, vinden een schelpje, babbelen, en stappen hand in hand verder. Daarna vinden ze een kroonkurkje. Eerst is dat een “oplader”, en later een monocle. Een van de jongens doet het in zijn oog en zegt plechtstatig: “ik ben de enige professor!”. De ander lacht.

In eenzelfde spel – kastelen bouwen in het zand – is tegelijk ook voortdurend te zien hoe het spel, de speelgroepjes en de gebeurtenissen verschuiven. Een tijdje observeren in het zandterrein levert bijvoorbeeld volgende sequentie op:

- Vijf kinderen zijn een kasteel in het zand aan het maken: “een muur waarop de katapulten zullen staan!”
- Een jongen zegt: “ik ben de baas hé, Tommy?”. Die knikt terwijl hij verdergaat met zijn kasteel.
- Stokjes en keien worden als decoratie en wapens gebruikt.
- De groepjes kinderen werken soms allen samen, soms per twee, dan weer is hun samenstelling opnieuw verwisseld.
- Er is ook een jongen die meer alleen speelt: hij speelt min of meer mee, maar lijkt geen inbreng te hebben in het spel van de anderen en rent vaak heen en weer.
- Plots maakt één van de bouwers zijn heuvel/kasteel kapot. De jongen alleen doet mee. De eerste jongen begint meteen, samen met een andere, aan een nieuw kasteel.
- Een andere heuvel wordt door een meisje platgetrapt; ze kijkt uitdagend naar het meisje dat de heuvel had gemaakt. Die protesteert. Het meisje verdwijnt en de heuvel wordt min of meer hersteld.
- Intussen passeren twee tienerjongens. Eén van hen vraagt high fives aan de kinderen en zegt lachend dat ze zijn vriend geen high five mogen geven. De kinderen geven high fives en doen na dit intermezzo gewoon verder.

Kinderen blijven dus wel eenzelfde soort spel spelen, maar beginnen al eens opnieuw als ze hun eigen bouwwerk beu zijn of als ze ertoe gedwongen worden omdat iemand hun bouwsel kapot maakt. De groepjes kinderen wisselen, en dat een jongen wat komt meedoen of een duo tieners even doorheen het spel loopt, heeft daar allemaal weinig invloed op. Ook ingrepen van de begeleiding worden met een kleine aanpassing omzeild:

Vanop de ‘boot’ in de speeltuin worden plannen gemaakt om verder te reizen met de trein (een speeltoestel dat wat verderop staat): er zijn ticketjes voor de trein nodig! Als een animatrice zegt dat ze niet op de trein mogen omdat ze dan de kinderen niet kan zien [wat eigenlijk niet klopt], besluiten de kinderen maar dat de boot nu een trein is geworden. Niet veel later is het treinspel veranderd in een restaurant. “Haast u, haast u!” roept de kok tegen de ober.

Kinderen doen indien nodig twee spelletjes tegelijk of onderbreken hun eigen spel zeer tijdelijk voor iets anders:

- Twee jongens tekenen afwisselend iets. Terwijl de andere jongen bezig is, neemt Logan een voetbal die toevallig voorbij kwam rollen, en shot hem tegen de achterkant van een doeltje. Wanneer het terug zijn beurt is om te tekenen, begint ook zijn vriend tegen de voetbal te schoppen en op het doeltje te mikken.
- Terwijl kinderen een fantasiespel aan het doen zijn, klinkt muziek en kondigt een stem door de micro “een keicool dansje” aan op de plek waar normaal verzameld wordt. Maar de kinderen spelen verder, en wanneer de muziek kort daarna heel luid gezet wordt, stoppen ze heel even, doen een halve minuut het dansje, en spelen dan weer verder.

Het eigen spel van kinderen wordt soms onderbroken door een verzamelmoment. Maar daarna gaat het in een andere vorm verder.

Vijf meisjes spelen in de arena – een halfmond theatertje met trapjes – dat ze aan het vissen zijn. Ze hebben touw en lange takken die ze als vislijn gebruiken. Kinderen spelen vissers en visjes, de visjes zitten beneden, de vissers op de trappen.

Tussendoor komt iedereen naar de arena voor de voorstelling van het activiteiteenaanbod. Na een paar minuten komen de vissende kinderen opnieuw naar de arena. Ze spelen nu dat ze de tak (eerst was dat 'de vislijn'; het is een heel flexibele, lange tak) moeten proberen te pakken. Na korte tijd gaan ze naar het uitleenwinkeltje.

6.2.3. Een eigen spelwereld creëren en delen

In hun spel creëren kinderen een eigen spelwereld: jij en ik zijn bezig met dit spel, wars van wat er buiten – op de rest van het speelplein – gebeurt. Dat is vaak heel vluchtig, maar soms zijn de deelnemers aan het spel heel uitdrukkelijk elkaars 'medeplichtigen', waardoor het delen van het spel extra leuk wordt. Kinderen kunnen extra pit creëren in hun eigen spel door bijvoorbeeld samen te spannen tegen een animator. In de zandbak met speeltoestellen ontstaat plots extra ambiance, want kinderen hebben de paarse pruik van een animator afgepakt en gooien die nu in het rond, zodat hij hem niet kan terugpakken. Later passeert dezelfde animator met een kind dat aan zijn been hangt. Ondertussen hebben andere kinderen zijn pruik begraven in het zand. Op een ander speelplein was de brooddoos en de pet van animatoren voorwerp van hetzelfde spelletje.

Iets doen dat niet mag, is altijd aantrekkelijk. Kinderen worden dan even elkaars medeplichtigen. Nog even aan de bestelwagen van de mobiele speelpleinwerking hangen terwijl alles is opgeruimd en de camionette vertrekt: twee kinderen sluipen naar de bestelwagen, waarschuwen elkaar als het te gevaarlijk wordt....

Die eigen spelwereld creëren gebeurt op een meer doorgedreven manier in fantasiespel en in het spelen in kampen: twee van de belangrijkste manieren waarop kinderen hun eigen spel op het speelplein vorm geven.

Fantasiespel

In eigen spel zoals fantasiespel of spel in kampen willen kinderen zich meestal graag apart zetten, zodat ze de organisatie zélf in handen kunnen houden. Ze houden animatoren of andere volwassenen liever uit de buurt. Maar dat geldt vaak ook voor andere kinderen: eens een speelgroepje gevormd, worden andere kinderen niet zomaar nog toegelaten (zie hoger, 1.3). Onderstaand langer voorbeeld toont deze aspecten aan, en toont hoe dat eigen spel van kinderen organisatie vraagt, en hoe kinderen inspelen op wat zich aandient; en hoe het ook altijd fragiel blijft. Het is maar na talloze onderbrekingen dat het eigenlijke spel van start kan gaan. Het spel kan door de komst van een animator of omdat het nu eenmaal tijd is om te verzamelen, plots worden afgebroken.

Ik zette me even in het 'Aspilokaal' om te noteren. William en twee zussen komen binnen. "Ja maar, wij willen gewoon alleen zijn, niet met de juffrouw" zegt William nadat hij even mijn richting uitkeek. Hij kijkt nog eens en zegt dan "Ah, maar jij bent geen juffrouw, jij bent gewoon jezelf".

Het groepje zet zich aan de tafel in de hoek van de kamer, en William begint zijn rugzak uit te laden. Hij heeft een grote doos loom-elastiekjes bij. Hij haalt ook twee eitjes boven waarin zelfgemaakte slangen zitten. Als de staart "zo lang is", zullen de eitjes uitkomen; thuis maakt hij de staart elke dag een beetje langer.

William kondigt aan dat de slangen nu gaan uitkomen. Ze willen een natuurfilm maken. Een van de meisjes komt uit de zetel en gaat naar de tafel. Daar neemt ze een elastiekje. William kijkt haar vernietigend aan en zegt "gij waart beter in de zetel". Het meisje legt het elastiekje terug en gaat terug naar de zetel, ze glimlacht. Als Sofia en Divinia binnenkomen, zegt Shahad: "Wij doen een operatie met de slang!" – de boodschap lijkt eerder: 'wij zijn bezig, jullie zijn niet welkom'. De twee meisjes kijken even en gaan dan terug naar buiten.

Er komen een paar nieuwe meisjes (Selma & Eminé) en een jongen (Jess) binnen. Shahad en William kijken boos naar de nieuwkomers. Ze storen hen. "Ma nee-eeh!!" roept William. Jess maakt veel lawaai, en William zegt dat hij moet stoppen. Jess gilt het nu expres uit en William duwt hem naar buiten. Jess lacht breed. William houdt de deur een tijdje tegen terwijl Jess terug naar binnen probeert te komen. Zijn oog valt op een zeteltje. Hij vraagt aan Selma en Eminé om de zetel waar zij inzitten voor de deur te schuiven. Ze springen meteen recht en doen dat met veel plezier. Zo houden de Jess effectief buiten.

William gaat terug naar de tafel, waar Shahad en haar zus klaarzitten. Hij kondigt de geboorte van slang aan. "Zo een mooi moment!" roept Shahad zeer vertederd. Iedereen komt errond staan. Selma komt ook uit de zetel, waarop Eminé volgt. Dan komt een moni even tussen, doet de deur open, gevolgd door luid geklaag van William en de rest. De animator beveelt de kinderen dat de zetel van de deur weg moet, enkele meisjes zorgen daarvoor, snel, want ze willen nu vooral met hun spel beginnen.

De natuurfilm kan nu eindelijk beginnen en William begint een verhaaltje te vertellen over mama en de baby slang. Vier keer gaat de deur nog open, elke keer enerveren de kinderen zich meer: "ga we-eg!" roept William steeds luider.

Dan komt Jess binnen, en hij doet het licht aan. Shahad protesteert maar William tikt haar zacht op de arm en zegt: "We zeggen dat da de maan is". Ze gaan akkoord. "En het was nacht!" zegt William. Hij kijkt naar Jess, die het licht uitdoet. "Ja, gij doet dat" zegt hij, zo Jess toch nog in het spel betreffend.

Jess doet het licht een paar keer aan en uit, en gaat dan naar buiten.

William vertelt zijn verhaal verder, speelt daarbij met de slangen en maakt sissende geluiden. De anderen kijken toe. Hij vertelt over de baby die bevriest 's nachts tijdens de winter, en op wonderbaarlijke manier toch weer tot leven gewekt wordt en uit zijn ei komt.

En dan worden we allemaal naar buiten geroepen om te verzamelen. Gelukkig voor William en co is hun natuurfilm net op zijn einde gelopen. William ruimt alles op en ze gaan naar buiten.

Een gelijkaardig moment was er toen opnieuw William voor andere kinderen een 'spookhuis' had gemaakt waarin geesten werden opgeroepen terwijl achter een groot doek een hels lawaai van verslepte meubels weerklonk. Ook hier wordt het spel, tot ergernis van William en de andere kinderen, regelmatig verstoord omdat kinderen of animatoren het donkere lokaal binnenkomen.

Fantasiespel duurt vaak een hele periode, maar om interessant te blijven vraagt het doorgaans veel overleg en veranderende scenario's. Drie meisjes en twee jongens tussen 6 en 9 spelen in het zand en kondigen aan: "Wij zijn een bakkerij!". Met emmers en schepjes maken en verkopen ze taarten. "Ik wil iets kopen" "Maar ik ben nog niet helemaal klaar hé. (...) Zo, nu ben ik klaar [met bakken]."

De 'bedrijfsleider' van de winkel heeft het druk nu de verkoop zo goed loopt. Een afspraak kan vandaag niet meer, "behalve als het een spoedafpraak is." Het is, vanzelfsprekend, een spoedafpraak. De bedrijfsleider meldt een bezoeker dat hij een brief aan het schrijven is, maar de bezoeker stapt even uit zijn rol: "Maar jij moet ook de saaie dingen doen, ik heb al iets saais gedaan, ik ben al klant geweest." Hij wil geen klant meer zijn, maar ook bedrijfsleider. "Jonas, eigenlijk moet jij nu klant zijn," zegt hij tegen de baas.

Daarop redt een meisje de situatie door voor te stellen dat ze nu mama en papa gaan spelen en gewoon "taarten voor onze kindjes" zullen maken, "dat is toch veel beter. (...) Het eten is klaar!"

Tijdens het spelen worden afspraken over het spel of nieuwe input soms in de verleden tijd geformuleerd, om duidelijk te maken dat de uitspraak niet in maar over het spel gaat: "Ik was een baby. Ik was bang van het donker." Of, in een schietspel met allerlei wapens: "ik had een andere soort bliksem."

Een eigen plekje hebben en delen

Het eigen, onder elkaar gedeelde spel van kinderen, vraagt soms ook om een eigen plekje. In georganiseerd spel is dat vaak moeilijk te realiseren, al kunnen kinderen er met een 'juiste' plaats van activiteit voor zorgen dat ze toch zoveel mogelijk op zichzelf kunnen zijn.

Een groepje tieners doet mee met de activiteit 'pottekestamp', maar eigenlijk niet echt om mee te doen: alleen bood de activiteit hen veel bewegingsvrijheid en zo ruimte voor hun eigen plannen. Ze zijn naar een verborgen plek in het bos gelopen omdat ze er samen op ontdekking wilden gaan, want ze hadden gehoord dat de leiding in het bos al voorbereidingen had getroffen voor het nachtspel. Vanavond blijven ze immers op het speelplein slapen, en dan is er altijd een nachtspel. Ze hadden iets opgevangen van nepbloed, en zijn daar nu naar op zoek. Ze hebben er duidelijk zin in en vinden het ook heel erg spannend.

Vaak is een 'eigen' plekje een beetje uit het zicht van de animatoren of van andere kinderen. In de sporthal zetten kinderen een verrijdbaar scherm voor het bankje waarop ze zitten, zodat ze uit het zicht zijn. Ze gaan onder het gebladerte van een boom zitten, of ze bouwen zelf een kamp. Daar kunnen ze verborgen samen zitten, zelfs met een hoop kinderen in de buurt.

Onder het afdak voor het lokaal waar kinderen hun jassen en tassen achterlaten, staat een hoop lege colabakken. Twee jongens en een meisje die hier wel vaker rondhangen, bouwen er een hele constructie mee rond een bank. Terwijl het huis steeds groter wordt, vormt zich een lange rij voor het lokaal, want het is bijna middag. Er staan zeker 150 kinderen. De kinderen van het colabakkenkamp waren er al eerder in geslaagd om hun tas te halen, en eten nu in hun kamp, onzichtbaar voor de kinderen in de rij.

De verborgen kwaliteiten van een kamp maken het tot de plek bij uitstek om even los van de animatoren hun gang te gaan.

Op het asfalt is een groot colabakkenkamp gemaakt. Er zijn vijf jongens van ongeveer 8 jaar mee bezig. Het kamp is zes bakken hoog, hoger dan de kinderen zelf. "Niemand mag hierin spelen, alleen wij". "Kom, gaan we seksen?" "Ik ga mijn kleertjes uitdoen." "Ge moet vragen aan de meisjesmoni's dat ze komen en hun kleren uitdoen." "Oh, die gaat hier pissen!" "Nee, ik ga mijn broek uitdoen."

Even later gooien ze alle stapels bakken omver. Heel het kamp ligt plat. "Ik ben dood", zegt een van de jongens, en hij gaat op een rij colabakken liggen en doet alsof hij opgebaard ligt.

Bij werkingen waar dat makkelijk kan, is het idee 'om een kamp te maken' zó geopperd als er een aanleiding voor is.

Drie meisjes vonden een paar flessen verf en om die te verstoppen, maakten ze een kamp in het bos. Veel meer dan een put tussen een paar bomen stelt het kamp niet voor, maar het is wel mooi gedecoreerd. Ze maakten zelf penselen met een stokje en een blaadje, vonden een putje in een tak van een boom en riepen die uit tot verfpot. Ze hingen een zak voor de verf aan een takje, een to do-lijstje aan een ander en twee knutselwerkjes van op het speelplein aan een derde takje. Met de verf en penselen beschilderden ze sommige takken.

Ze maakten ook een wc, door een lange tak over een put te leggen met daarbij een handvol zakdoeken die ze in de grond duwden. Deze dienden als toiletpapier. Ze gebruikten de wc wel niet echt, en vonden het vies dat er gisteren een jongen echt in de put had geplast. En er is ook nog een uitkijktoren van waaruit ze een heel goed overzicht over het bos hadden.

Dit kamp is er wat toevallig gekomen 'omdat' er verfflessen werden gevonden, en kon er snel komen omdat de geschikte ruimte én de eigen tijd van kinderen voorhanden was.

Het voorbeeld van het meisjeskamp waarmee we dit hoofdstuk openden, toont hoezeer het spel in kampen zelf een flexibel verloop kent, en hoezeer kwesties van inclusie en exclusie (wie mag meedoen en wie niet?) een rol spelen in het spel. Tegelijk was duidelijk dat het spelen in kampen ook zeer vaak samengaat met conflicten. Tussen verschillende kampen is meestal rivaliteit, en dat gaat soms verder dan elkaar wat uitdagen. Vaak gaan conflicten om schaars of gewild bouw materiaal. Iemand probeert een balk te stelen uit een kamp, en meteen wordt er met stokken of met zand gegooid, is er over-en-weergeroep en proberen kinderen een verdedigingslinie van een kamp te saboteren en lopen ze weer weg.

Het kamp moet dan ook altijd bewaakt worden. "Ik had eerst meegedaan met de [georganiseerde] activiteit," vertelt een jongen die eerder in een kamp speelde, "maar toen zag ik dat het kamp alleen was. Ik ben naar het kamp gegaan en ze waren al touw aan het stelen. Dus heb ik dat terug afgepakt en heb ik die jongen pijn gedaan."

Hoewel animatoren zich vaak wat buiten het spel in de kampen houden – kampen zijn immers echt de eigen plekken van kinderen – komen ze vaak toch eens kijken of er nergens een probleem is, en worden ze bij grotere of escalerende conflicten door kinderen naar de kampen geroepen. Dan moet er bijvoorbeeld gezorgd worden dat er een billijke verdeling is van het bouw materiaal. "Nog één keer ruzie over de planken, dan gaan alle planken weg," zegt een animator die al een paar keer voor hetzelfde probleem is geroepen.

6.2.4. De inbreng van kinderen in georganiseerd spel

Enthousiaste kinderen zijn een must voor georganiseerd spel. Kinderen trekken elkaar mee, moedigen elkaar aan, gaan op in het verhaal en doen volop mee met de animatoren. Ze lachen met de toneeltjes of dagen de animatoren uit: de voet van het lijk beweegt! Ook als hebben ze het spel niet zelf in handen, kinderen kunnen op allerlei manieren een inbreng hebben op het georganiseerde spel door samen met andere kinderen initiatief te nemen.

Soms nemen kinderen het georganiseerde spel bijna helemaal over. En dat kan best de bedoeling van de animatoren geweest zijn. Als de groep 11- en 12-jarigen kinderen de opdracht krijgen om oorlogje te spelen in twee kampen en uitgebreid tijd en materiaal krijgen om hun kampen te bouwen en de voorbereidingen voor de strijd te maken, dan ligt het voor de hand dat kinderen helemaal opgaan in het bouwen van verdedigingslijnen, het maken van wapens en munitie, of zelfs het ineenssteken van een strijdswagen. De animatoren doen er op dat moment even niet zo toe, tot ze het sein zullen geven om de strijd te beginnen.

In dansmomenten was dit wel vaker te zien. De animatoren hebben iets in gang gezet, en lijken dan plots uit beeld verdwenen. Een groepje jonge meisjes van de groep 5-8 danst al heel goed, zonder dat ze nog instructies moeten krijgen. De meisjes van 11-12 jaar komen langs en beginnen spontaan mee te doen. Ze kennen het dansje nog niet, maar pikken het snel op. "Ja, dans maar mee!"

Dit zagen we op verschillende werkingen, en vaak was er dan sprake van een opdracht, waardoor de animatoren niet meer hoefden tussen te komen in het spel, alleen bijvoorbeeld nog om als jury op te treden. Dat geeft kinderen wél de gelegenheid om zichzelf te organiseren en te tonen wat ze kunnen. Animatoren geven wel een dansopdracht maar komen verder niet meer tussen: het zijn de kinderen die eigenlijk de hele activiteit overnemen.

Drie meisjes nemen de leiding. Ze proberen de groep te ordenen. Ze hebben bedacht dat ze de macarena zouden kunnen doen. Ze willen de pasjes en bewegingen aanleren en gaan met zijn drieën op een lijn staan: "zo zo zo zo...". Het dansje wordt in stapjes aangeleerd, "zodat ze het van buiten kennen".

Als kinderen het podium voor zich hebben en een dansje of liedje doen, is de stap naar de organisatie van heel het gebeuren snel gezet: ze geven elkaar de micro door, beslissen wie nu mag dansen of zingen, en komen op met een idee: "Ik heb een voorstel, de jongens doen iets voor!".

Kinderen vinden het dan wel fijn als plots een van de animatoren gaat meedansen. En animatoren erkennen ook dat dit wel het terrein van de kinderen is: kinderen vinden op een bepaald moment de muziek niet meer goed en stellen zelf verzoeknummers voor. Oudere kinderen halen hun gsm en vragen of ze die op de boombox mogen aansluiten.

Kinderen voegen iets toe aan het geleide spel. In een toneel met schaduwen komen de verhaallijnen van de animatoren, maar gaandeweg voegen kinderen eigen mopjes of interpretaties aan de voorziene woorden toe, tot groot plezier van het publiek. In een passage over de tovenaarsschool waar het over pesten gaat, beginnen de helft van de kinderen plots een liedje over pesten te zingen dat ze wellicht op school hebben geleerd.

Bij de kleuters wordt een verhaal van Plop voorgelezen. Op een gegeven moment zegt een kind: "tonen!". Een ander kind herhaalt: "tonen!". Maar er staat geen prent in het boek; de animator toont het. De aandacht verslapt en als het even terug spannend wordt, vragen kinderen opnieuw om het prentje te tonen. "Waar is Plop?" "Ik zie Plop niet?" "Toon!" Maar er is geen prentje.

Dergelijke inbreng kan ook uitgebreider, autonomer en succesvoller. Kleuters geven elkaar ideeën wanneer ze bij een activiteit weinig houvast krijgen aangereikt vanuit de animatoren. De kleuters mogen tekenen op de grond. De animatrice heeft een lijn aangeduid waar ze niet voorbij mogen.

Op de plaats die de animator heeft aangeduid zijn twee kleuters bezig met zélf de lijn te tekenen: door telkens een blokje op een tegel in te kleuren, en zo tegel na tegel een blokje te tekenen, ontstaat er een duidelijke lijn. Andere kinderen halen daar ook inspiratie uit: kinderen die eerst nog wat doelloos aan het tekenen waren, en wat heen en weer aan het lopen, beginnen er nu meer en meer ook lijnen te tekenen. Een ander kind stapt de lijn af.

(...) Kinderen beginnen nu ook lijnen te tekenen op een bank die in de buurt staat. Er staan drie banken in donker hout, ideaal om met krijt op te tekenen. Al snel groeit het enthousiasme voor het 'banktekenen'. De animator ziet het en zegt "niet op de banken". Sommigen doen nog even verder, tot de animator de kinderen van de bank haalt. De banken staan intussen werkelijk vol lijnen.

Kinderen hebben hun eigen interpretaties van spelelementen. Georganiseerd spel kan makkelijk verdergaan in spontaan spel als het de verbeelding van kinderen prikkelt. Soms gebeurt dat op onverwachte manieren: er wordt geknutseld met wc-rolletjes en daar blijken verschillende soorten van te zijn, die kinderen dan zitten vergelijken. Voor een casinospel zijn er jetons in verschillende kleuren. Die kleuren doen er helemaal niet toe voor het spel – een jeton is een jeton – maar ze worden meteen een thema voor de kinderen: "ik wil ook een blauwe!". Nadat kinderen een pop hebben geknutseld die toevallig rood, groen, geel... haar heeft, roept een jongen uit: "Ik ben de baas, want ik ben rood." Zo is meteen een spelidee gegeven: alle aandacht gaat naar het haar. "Ik ben de jongen die nooit naar de kapper gaat!"

Een georganiseerd spel evolueert soms naar eigen spel van kinderen. De betrokkenheid van kinderen in georganiseerd spel kan ook uitlopers hebben in het eigen spel van kinderen. Eigen spel ontstaat soms spontaan uit een eerdere georganiseerde activiteit. Een door een animator geleid piramidespel waarin enkele kinderen op elkaar schouders staan, verandert na een tijdje in op elkaars rug zitten en rondlopen, zonder woorden en zonder merkbare overgang. Dan laten ze elkaar, tot hun grote hilariteit op de grond vallen, ze rollen over de grond en dat mondt dan weer uit in een speelgevecht.

Soms is het georganiseerde spel ook echt afgelopen, maar zitten kinderen er nog mee in hun hoofd.

Nadat kinderen poppetjes hadden geknutseld, kwamen kinderen tot het spelen van een eigen fantasiespel met de poppetjes. In dat 'huisje spelen' raakte de onderzoekster betrokken. Een hele tijd later komen de kinderen nog eens bij haar langs.

De jongens met de poppen komen nu terug "Mama!". Plots is mijn popje gepromoveerd tot mama. Ze vertellen over hun reis. "We hebben een nieuw vriendje gemaakt". Het is Bert, die ook een poppetje vastheeft. "Kom, we gaan op ons derde avontuur!" zegt Ron. Ze zeggen nog dag tegen me, Gino geeft mijn poppetje met zijn poppetje een kusje. Bert komt speciaal terug voor ook een kusje en dan volgen ze Ron.

Bij een georganiseerd spel hadden kinderen een blauwe pen met politie-insigne gekregen. Wat later besluiten ze om politie en boef te spelen en discussiëren ze over wie wie moet zijn. De meerderheid wil politie zijn, omdat ze nu eenmaal een pen met politie-insigne hebben. Maar uiteindelijk willen enkelen best ook boef zijn. Een gevangen boef zit op een mat waarop blokken liggen, zodat het idee ontstaat om met de blokken een wapen te maken, iets wat andere kinderen al snel overnemen.

HOOFSTUK 3

PROFIEL VAN DE SPEELPLEINWERKINGEN

Hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 omvatten het kwantitatieve luik van deze studie. In het derde hoofdstuk rapporteren we de bevindingen van de websurvey gericht aan de verantwoordelijken van speelpleinwerkingen in Vlaanderen en Brussel. In deze websurvey proberen we een beter zicht te krijgen op de diversiteit aan speelpleinen en bevragen we thema's zoals financiering van de werking, samenstelling van de ploeg en bezoekers, rekrutering en doorstroming van animatoren, kwaliteitsbewaking en vorming, huisvesting, dreigingen van het speelpleinwerk alsook de sociale wetwerken waarin het speelplein verankerd zit. De rapportage is in de eerste plaats beschrijvend, maar op vele plaatsen worden ook verschillen tussen types van werkingen geduid. Waar opportuun maken we in dit rapport de vergelijking met cijfermateriaal van verantwoordelijken (en begeleiding) uit de overige onderzoeken in deze reeks (i.e. jeugdbewegingen, jeugdhuizen en WMKJ's).

In totaal ontvingen we 316 bruikbare vragenlijsten, die elk uitspraken doen over 1 specifieke speelpleinwerking. We willen de lezer erop attent maken dat niet alle vragenlijsten volledig zijn ingevuld door de respondent, wat kan resulteren in ontbrekende waarden voor bepaalde variabelen. Deze ontbrekende waarden verklaren waarom de kolomtotalen in dit rapport steeds een beetje afwijken van de totale gerealiseerde steekproef (N= 316).

1. Diversiteit aan speelpleinen

1.1. Type organisator

Een eerste kenmerk op basis waarvan speelpleinen kunnen worden getypeerd is de organisator van de werking. De organisator kan bijvoorbeeld de jeugddienst van de gemeente zijn, een vzw of een andere private instelling. Tabel 7 toont aan dat 69.8% van de werkingen gemeentelijke werkingen betreft, tegenover 30.2% particuliere werkingen²⁰. Merk op dat dit cijfer ongeveer 7 percentagepunten hoger ligt dan de percentages verkregen op basis van de functie van de verantwoordelijken (62.5%). Dit verschil is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat die overige 7% gemeentelijke werkingen betreft waarbij de beroepskracht niet noodzakelijk verbonden is aan de gemeente. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer een gemeente opdracht geeft aan een vzw om een lokale speelpleinwerking op te zetten.

Tabel 7 Type organisator

	%	N
Gemeentelijk	69.8	220
Particulier	30.2	95
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>316</i>

1.2. Verstedelijkingsgraad

Op basis van de classificatie van verstedelijking zoals uitgewerkt door Van Hecke, Halleux, Decroly & Schoumaker (2001), –door ons teruggebracht tot een driedeling– bevindt 29.1% van de werkingen zich in sterk verstedelijkt gebied (Tabel 8). Iets minder dan de helft zijn werkingen in matig verstedelijkt gebied, en 22.2% situeert zich in gemeenten met een sterk landelijk karakter.

Tabel 8 Graad van verstedelijking

	%	N
Zwak verstedelijkt	22.2	70
Matig verstedelijkt	48.7	154
Sterk verstedelijkt	29.1	92
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>316</i>

20 Dit zijn de cijfers op basis van de gegevens uit de vragenlijst, zoals door de verantwoordelijke zelf aangereikt.

1.3. Grootte van de werking

In de vragenlijst peilden we tevens naar het gemiddeld aantal kinderen dat aanwezig is op een doorsnee speelpleindag (Tabel 9). Over alle werkingen heen bedraagt dit gemiddelde 84.5 kinderen per dag (SD= 45.6). Ten opzichte van de VDS-gegevens van 2010 lijkt dit aantal lichtjes te zijn gedaald (Gemid= 91.2). Op basis van de classificatie zoals gehanteerd door de VDS kunnen we de werkingen verder opdelen in kleine, middelgrote en grote werkingen. Ongeveer een derde zijn kleine werkingen met minder dan 60 kinderen per dag, en het gemiddeld aantal kinderen in deze groep bedraagt 34.7. Ongeveer 60% zijn middelgrote werkingen, met gemiddeld 96.0 kinderen in deze groep. 8.4% betreft werkingen met meer dan 150 kinderen per dag (Gemid= 178.3). Als we deze percentages voor het jaar 2014 vergelijken met deze van de vijfjaarlijkse speelpleinenenquête (VDS, 2010), dan stellen we geen grote verschuivingen vast. Het relatieve aandeel kleine werkingen is vrij constant gebleven. Het aandeel middelgrote werkingen blijkt wat te zijn toegenomen, terwijl dat van de grote werkingen eerder is afgenomen. Het gemiddeld aantal kinderen in de grote werkingen lijkt ten opzichte van het jaar 2010 ook te zijn gedaald.

Tabel 9 Grootte van de werking

	2010				2014			
	%	N	Gem.	SD ²¹	%	N	Gem.	SD
< 60 kinderen per dag	33.2	66	39.2	14.0	30.0	75	34.7	16.7
60 - 150 kinderen	52.8	105	88.6	24.2	61.6	154	95.9	25.6
Meer dan 150 kinderen	14.1	28	223.4	88.0	8.4	21	178.3	16.5
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>199</i>	<i>91.2</i>	<i>69.3</i>	<i>100.0</i>	<i>250</i>	<i>84.5</i>	<i>45.6</i>

In Tabel 10 bestuderen we de onderlinge relaties tussen graad van verstedelijking, type organisator en grootte van de werking²². Ten eerste stellen we een significant verband vast tussen verstedelijking en type organisator²³. In zwak en matig verstedelijkte gebieden vinden we voornamelijk gemeentelijke werkingen terug (cf. Totaal C). In sterk verstedelijkt gebied daarentegen komen gemeentelijke en particuliere werkingen ongeveer in gelijke mate voor (respectievelijk 53.6% versus 46.6%).

Een verband tussen grootte van de werking en type organisator werd niet gevonden²⁴(cf. Totaal B).

Ten slotte registreren we ook een uitgesproken verband tussen graad van verstedelijking en grootte van de speelpleinwerkingen²⁵ (cf. Totaal A). Grote werkingen zijn eerder zeldzaam in zwak en matig verstedelijkte gebieden, terwijl deze procentueel gezien vaker voorkomen in sterk verstedelijkte gebieden. Middelgrote speelpleinwerkingen vinden we verhoudingsgewijs het vaakst terug in matig verstedelijkt gebied en het minst vaak in sterk verstedelijkt gebied²⁶.

21 SD is de afkorting voor Standaard Deviation (Standaardafwijking) en zegt iets over de spreiding rond de gemiddelde waarde. Meer specifiek komt dit overeen met de gemiddelde afwijking van het gemiddelde. Hoe kleiner de standaardafwijking in verhouding tot de gemiddelde waarde, hoe minder spreiding er is rond dit gemiddelde. Hoe groter de standaardafwijking, hoe meer variatie er is rond dit gemiddelde.

22 De totale N in deze tabel wordt bepaald door de variabele met het grootste aantal ontbrekende waarden (i.e. grootte van de werking), en dat de kolomtotalen (aantallen en percentages) dus kunnen afwijken van deze gerapporteerd in Tabel 7 en Tabel 8.

23 2 toetsstatistiek (df= 2) bedraagt hier 16.65 (p < .001)

24 2 toetsstatistiek (df= 2) bedraagt hier 4.74 (p = N.S.)

25 2 toetsstatistiek (df= 2) bedraagt hier 12.08 (p < .05)

26 De relatie tussen grootte van werking en graad van verstedelijking zien we eveneens weerspiegeld wanneer rekening wordt gehouden met type organisator. Dit kan worden afgeleid door de percentages (zoals gerapporteerd in Totaal A) te vergelijken voor gemeentelijke en particuliere werkingen afzonderlijk. Kleine particuliere werkingen lijken –verhoudingsgewijs– wel iets vaker voor te komen in sterk verstedelijkt gebied dan kleine gemeentelijke werkingen. Grote particuliere werkingen komen verhoudingsgewijs dan weer minder frequent voor in sterk verstedelijkt gebied.

Tabel 10 Gecombineerde verdeling naar verstedelijking, organisator en grootte van de werking

		Zwak verstedelijkt		Matig verstedelijkt		Sterk verstedelijkt		Totaal B	
Organisator	Grootte werking	%	N	%	N	%	N	%	N
Gemeentelijk	< 60 kinderen per dag	39.4	13	21.2	22	27.0	10	25.9	45
	60 - 150 kinderen	54.5	18	72.1	75	54.1	20	64.9	113
	Meer dan 150 kinderen	6.1	2	6.7	7	18.9	7	9.2	16
	Totaal C	63.5	33	80.6	104	53.6	37	69.6	174
Particulier	< 60 kinderen per dag	42.1	8	32.0	8	43.8	14	39.5	30
	60 - 150 kinderen	52.6	10	64.0	16	46.9	15	53.9	41
	Meer dan 150 kinderen	5.3	1	4.0	1	9.4	3	6.6	5
	Totaal C	36.5	19	19.4	25	46.4	32	30.4	76
Totaal A	< 60 kinderen per dag	40.4	21	23.3	30	34.8	24	30.0	75
	60 - 150 kinderen	53.8	28	70.5	91	50.7	35	61.6	154
	Meer dan 150 kinderen	5.8	3	6.2	8	14.5	10	8.4	21
	Totaal	20.8	52	51.6	129	27.6	69	100.0	250

1.4. Jaar van oprichting

Speelpleinwerkingen kennen nogal wat variatie in hun bestaan, gaande van vrij recente werkingen tot werkingen die al enkele tientallen jaren meegaan. Tabel 11 geeft de frequentieverdeling naar het jaar waarin de speelpleinwerking werd opgericht. 103 verantwoordelijken wisten niet in welk jaar het speelplein werd opgericht, en deze werden bijgevolg als 'missing' geclassificeerd. 31.6% van de werkingen zijn opgericht na 2000, en 44.3% werd opgericht in jaren '80-'90. Ongeveer een kwart van de werkingen zijn opgericht vóór de jaren '80.

Tabel 11 Jaar van oprichting

	%	N
Ouder dan 1960	5.9	12
1960-1969	7.4	15
1970-1979	10.8	22
1980-1989	19.2	39
1990-1999	25.1	51
2000-2009	22.7	46
2010-2014	8.9	18
Totaal	100.0	203

1.5. Aantallen en types werkingen per organisator

1.5.1. Aantal werkingen per organisator

Aan de verantwoordelijken werd gevraagd aan te geven over hoeveel werkingen de organisator beschikt. Een organisator kan immers binnen eenzelfde gemeente verschillende werkingen hebben, maar een organisator kan evengoed werkingen hebben in verschillende gemeenten. We spreken van een aparte werking als ze op een andere locatie georganiseerd wordt. Het gemiddelde aantal werkingen waarover de organisatoren beschikken bedraagt 2.04 (SD= 2.16). Wanneer we de organisatoren met slechts 1 werking eruit filteren dan bedraagt het gemiddeld aantal werkingen 3.79 (SD= 2.76).

Tabel 12 geeft de frequentieverdeling weer van het aantal werkingen per organisator. De meerderheid (62.7%) beschikt over één werking. 15.1% van de organisatoren geeft aan 2 werkingen te hebben, en in 8.4% van de gevallen bedraagt het aantal werkingen 3. Een minderheid (5.5%) beschikt over meer dan 5 werkingen. 4 verantwoordelijken (1.3%) geven aan dat hun organisator over 10 of meer werkingen beschikt²⁷.

Tabel 12 Aantal werkingen van de organisator

	%	N
1	62.7	195
2	15.1	47
3	8.4	26
4	5.8	18
5	2.6	8
> 5	5.5	17
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>311</i>

1.5.2. Types werkingen per organisator

De gegevens in Tabel 12 geven het aantal werkingen per organisator, maar zeggen niks over het type werkingen waarover de organisator beschikt. Grosso modo kunnen drie soorten werkingen worden onderscheiden (VDS, 2010).

- **Centrale werking:** kinderen van de gemeente komen naar één specifieke plaats
- **Wijkwerking:** er is een specifieke locatie gericht op een specifieke wijk of deelgemeente
- **Mobiele werking:** kent geen vaste locatie en is vaak onderweg

Tabel 13 geeft het aantal werkingen weer waarover de organisator beschikt, opgesplitst naar soort werking. Uit de tabel leiden we af dat 10.7% van de verantwoordelijken niet over een centrale werking beschikt. 70.6% beschikt over 1 centrale werking en 11.7% heeft 2 centrale werkingen. Meer dan 2 centrale werkingen komt slechts in enkele gevallen voor.

20% van de verantwoordelijken geeft aan dat hun organisator over wijkwerking beschikt. In 8.9% gaat het hierbij over één enkele wijkwerking, terwijl 2 of 3 wijkwerkingen per organisator voorkomen in 3.9% van de gevallen. Meer dan 3 wijkwerkingen komen slechts in enkele gevallen voor.

Mobiele werking wordt geobserveerd bij ongeveer 10% van de organisatoren, en in de overgrote meerderheid van de gevallen betreft het dan 1 enkele mobiele werking. De categorie 'andere' werd door 5% van de verantwoordelijken geselecteerd.

²⁷ Hiervan zijn er 2 die voor dezelfde organisator werken (vzw Jong). Vzw Jong is een vrij aparte speelpleinwerking met 18 werkingen in verschillende deelgebieden van de Gentse regio.

Tabel 13 Aantal soorten van werkingen van de organisator

	Centrale werking		Wijkwerking		Mobiele werking		Andere	
	%	N	%	N	%	N	%	N
0	10.7	33	80.9	250	90.3	279	94.8	293
1	70.6	218	8.1	25	8.7	27	2.9	9
2	11.7	36	3.9	12	0.6	2	1.3	4
3	3.6	11	3.9	12	-	-	0.3	1
4	1.0	3	1.0	3	-	-	-	-
5	0.6	2	0.6	2	-	-	-	-
> 5	1.9	6	1.6	5	0.3	1	0.6	2
Totaal	100.0	309	100.0	309	100.0	309	100.0	309

1.5.3. Combinaties van types werkingen

De gegevens in de Tabel 13 geven een loutere telling weer van het aantal werkingen, opgesplitst naar type werking. De gegevens geven echter geen richting over de voorkomende combinaties van deze verschillende types werkingen. Tabel 14 geeft daarom de frequentieverdeling weer van alle mogelijke combinaties van types werkingen²⁸.

Bijna drie kwart van de organisatoren (73.8%) beschikt enkel over centrale werking(en). In de meerderheid van de gevallen (80.7%) gaat het zelfs om organisatoren met 1 centrale werking. 7.3% geeft aan dat hun organisator uitsluitend wijkwerking(en) heeft. 8.3% heeft zowel wijkwerking(en) als centrale werking(en). Organisatoren met uitsluitend mobiele werking(en) komt in 1 uitzonderlijk geval voor, en hetzelfde geldt voor organisatoren met uitsluitend wijkwerking(en) én een mobiele werking(en) (N=1). Mobiele werking(en) komt dus uitsluitend voor in combinatie met centrale werking (5.6%) of in de driespan 'centraal-wijk-mobiel' (3.6%).

Tabel 14 Combinaties van soorten werkingen

	%	N
Enkel centrale werking(en)	73.8	223
Enkel wijkwerking(en)	7.3	22
Enkel mobiele werking(en)	0.3	1
Centrale werking en wijkwerking	8.3	25
Centrale werking en mobiele werking	5.6	17
Wijkwerking en mobiele werking	0.3	1
Centrale werking, wijkwerking en mobiele werking	3.6	11
Totaal	100	300

1.5.4. Type werkingen in de gerealiseerde steekproef

In de survey vragen we de verantwoordelijke uitspraak te doen over één specifieke werking (i.e. in het geval de organisator over meerdere werkingen beschikt). Tabel 15 toont dat de verantwoordelijke een duidelijke voorkeur heeft uitspraak te doen over de centrale werking eerder dan de andere types werkingen. Deze oververtegenwoordiging kan worden afgeleid door de resultaten in Tabel 15 te vergelijken met deze in Tabel 8. De keuze om uitspraak te doen over de centrale werking is begrijpelijk aangezien deze doorgaans het best gekend is en dus makkelijker te beoordelen is.

28 Niet inbegrepen in deze berekening zijn die werkingen die enkel de categorie 'Andere' hebben ingevuld.

In 88.9% van de gevallen kiest de verantwoordelijke de centrale werking als referentiepunt om de vragenlijst in te vullen. De verantwoordelijke is veel minder geneigd de vragenlijst in te vullen met de overige types werkingen als referentiepunt. Het percentage wijkwerkingen ligt immers ongeveer de helft lager (9.2%) dan het percentage zoals afgeleid uit Tabel 13 (19.1%). Ook de mobiele werkingen zijn sterk ondervertegenwoordigd (1% versus 9.6%).

Tabel 15 Werkingen in de steekproef

	%	N
Centrale werking	88.9	279
Wijkwerking	9.2	29
Mobiele werking	1.0	3
Andere	1.0	3
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>314</i>

1.6. Vakanties waarin speelplein actief is

Tabel 16 geeft een indicatie van de variatie in vakanties waarin speelpleinwerkingen open zijn. Bijna alle werkingen zijn actief tijdens de zomerperiode (95%) en iets minder dan de helft heeft werking tijdens de paasvakantie. 20% van de werkingen opent zijn deuren tijdens de krokus- en herfstvakanties. Voor de kerstvakanties bedraagt dit percentage 11.7%.

Tabel 16 In welke vakanties is de speelpleinwerking actief? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Krokusvakantie	22.2	70
Paasvakantie	46.5	147
Juli	95.3	301
Augustus	94.0	297
Herfstvakantie	21.84	69
Kerstvakantie	11.71	37

1.7. Voor- en/of naopvang

In de meeste speelpleinwerkingen wordt er voor- en naopvang voorzien voor de kinderen. Dit is het geval bij twee derde van de werkingen (Tabel 17). Werkingen waar enkel vooropvang wordt georganiseerd zijn een kleine minderheid (6.7%). Nog minder werkingen (3.5%) voorzien enkel in naopvang. Daarnaast registreren we toch 20% werkingen waar totaal niet in opvang wordt aangeboden.

In de laatste 2 kolommen van Tabel 17 geven we tevens de gemiddelde uren waarop het speelplein start en eindigt. Hieruit leiden we af dat werkingen die helemaal geen opvang organiseren, of enkel voor- of naopvang organiseren, een specifieke groep van werkingen betreft waar gemiddeld genomen pas laat in de voormiddag wordt gestart²⁹, en iets later eindigen³⁰. We zagen echter eerder dat de meerderheid van de speelpleinwerkingen zowel voor- als naopvang organiseert, en dat deze werkingen gemiddeld genomen reeds rond negen uur starten en om half vijf eindigen met de speelpleinwerking.

29 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 48.101 (3), p < .001$

30 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 26.892 (3), p < .001$

Tabel 17 Wordt er voor- en/of naopvang voorzien?

	%	N	Start speelplein	Einde speelplein
Ja, naopvang	3.5	11	11h30	16h48
Ja, voor- en naopvang	67.4	211	9h30	16h3
Ja, vooropvang	6.7	21	11h24	17h12
Nee	22.4	70	11h48	17h00
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>313</i>	<i>10h00</i>	<i>16h42</i>

In drie kwart van de gevallen waar opvang wordt voorzien gebeurt dit op de speelpleinwerking zelf (Tabel 18). In 13.4% van de gevallen is dit op een andere locatie. 10.5% geeft aan dat dit gebeurt op een combinatie van beide.

Tabel 18 Waar wordt de opvang georganiseerd?

	%	N
Bij ons op de speelpleinwerking	76.2	182
Op een andere locatie	13.4	32
Een combinatie van beide	10.5	25
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>239</i>

De verdeling naar organisator van de opvang volgt logischerwijze de verdeling naar plek waar de opvang wordt georganiseerd (Tabel 19). In 71.1% van de gevallen organiseert de speelpleinwerking zelf de opvang. In 14.6% van de gevallen wordt de opvang door een andere organisatie georganiseerd. 6.3% geeft aan dit te doen in samenwerking met een andere organisatie, en 8% geeft te kennen dit deels in eigen beheer te doen, en deels uit te besteden aan een andere organisatie.

Tabel 19 Wie organiseert de opvang?

	%	N
De speelpleinwerking zelf	71.1	170
De speelpleinwerking in samenwerking met een andere organisatie	6.3	15
Deels de speelpleinwerking, deels een andere organisatie	8.0	19
Een andere organisatie	14.6	35
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>239</i>

Van de werkingen die opvang organiseren en dit doen in samenwerking met een andere organisatie (N= 69), dan blijkt deze andere organisatie in 88.4% van de gevallen een Initiatief voor Buitenschoolse Opvang (IBO) te zijn (Tabel 20).

Tabel 20 Is deze andere organisatie een IBO?

	%	N
Ja	88.4	61
Nee	11.6	8
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>69</i>

1.8. Openingsuren speelplein en opvang

In Tabel 21 en Tabel 22 geven we de frequentieverdeling weer van de uren waarop respectievelijk de vooropvang en de speelpleinwerking starten, alsook deze waarop de speelpleinwerking en naopvang de deuren sluiten. In 70% van de gevallen begint de vooropvang tussen 7u en 8u 's morgens (Tabel 21). De speelpleinwerking zelf vangt in meer dan de helft van de gevallen aan tussen 8u30 en 9u. Maar zoals uit de tabel kan worden afgeleid zijn er toch 20% werkingen waar er enkel speelpleinwerking is in de namiddag.

Tabel 21 Hoe laat start de (voor)opvang en het speelplein?

	Vooropvang		Speelplein	
	%	N	%	N
6u00	0.3	1	0.0	0
6u30	5.4	16	0.3	1
7u00	23.3	69	0.9	3
7u30	30.7	91	0.0	0
8u00	16.6	49	6.3	20
8u30	3.4	10	10.8	34
9u00	2.4	7	42.7	135
9u30	0.3	1	8.9	28
10u00	0.7	2	5.4	17
10u30	0.0	0	0.3	1
12u00	0.3	1	0.3	1
12u30	2.0	6	0.6	2
13u00	9.1	27	7.9	25
13u30	4.7	14	10.8	34
14u00	0.7	2	4.4	14
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>296</i>	<i>100</i>	<i>315</i>

De speelpleinwerking eindigt in bijna alle gevallen tussen 16u en 17u30 's namiddags (Tabel 22). In ongeveer 80% van de werkingen concentreert de naopvang zich tussen 17u en 18u. 15% van de speelpleinwerkingen voorziet naopvang tot 19u.

Tabel 22 Hoe laat eindigt het speelplein en de naopvang?

	Speelplein		Naopvang	
	%	N	%	N
15u00	0.3	1	0.0	0
15u30	0.6	2	0.0	0
16u00	30.7	97	0.7	2
16u30	21.8	69	2.8	8
17u00	30.7	97	14.6	42
17u30	13.0	41	26.7	77
18u00	2.5	8	38.9	112
18u30	0.0	0	9.0	26
19u00	0.3	1	6.6	19
19u30	0.0	0	0.7	2
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>316</i>	<i>100</i>	<i>286</i>

Uit de gegevens over de openingsuren kunnen we ook de duurtijd van de speelpleinwerking afleiden. Gemiddeld beschouwd zijn de werkingen 6h36 open per dag (SD= 1h53). Wanneer we ook de voor- en naopvang hierin verrekenen dan bedraagt deze duurtijd gemiddeld 9h24 uren (SD= 2h29). Tabel 23 toont verder aan dat de meerderheid van de werkingen (58.2%) open zijn voor een periode van 6-8 uur. Toch zijn er 13.6% werkingen die langer dan 8u per dag open zijn. Ongeveer een kwart van de werkingen is open voor een halve dag.

Tabel 23 Aantal uren speelpleinwerking

	%	N
4 uur of minder	21.5	68
4-6 uur	6.6	21
6-7 uur	31.6	100
7-8 uur	26.6	84
8u of meer	13.6	43
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>316</i>

Hoewel de speelpleinwerking zelf ongeveer een normale 'werkdag' inhoudt, tellen we hier gemiddeld genomen nog anderhalf uur vooropvang bij (SD= 1h19), en 1h12 uur naopvang (SD= 0h45). Bij de vooropvang is de spreiding rond dit gemiddelde wel groter dan bij de naopvang. Dit laatste kunnen we tevens afleiden uit de frequentieverdeling in Tabel 24. Naopvang duurt nooit langer dan drie uur, terwijl toch 6.9% van de werkingen vooropvang organiseert die langer duurt dan 3 uur. In meer dan de helft van de gevallen duurt zowel de voor- als naopvang echter tussen 1 en 2 uur.

Tabel 24 Aantal uren voor- en naopvang

	Vooropvang		Naopvang	
	%	N	%	N
1 uur of minder	27.6	64	38.7	86
1-2 uur	59.5	138	54.1	120
2-3 uur	6.0	14	7.2	16
Meer dan 3 uur	6.9	16	0.0	0
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>232</i>	<i>100.0</i>	<i>222</i>

1.9. Busvervoer

Tabel 25 wijst uit dat ongeveer 20% van de werkingen voorziet in busvervoer waarbij kinderen ergens worden opgepikt en naar de speelpleinwerking worden gebracht.

Tabel 25 Busvervoer naar de speelpleinwerking

	%	N
Ja	19.4	61
Nee	80.6	254
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>315</i>

1.10. Leeftijdsgroepen

Een belangrijke manier waarop speelpleinwerkingen van elkaar verschillen heeft te maken met het werken met leeftijdsgroepen enerzijds en het speelsysteem anderzijds. In de twee volgende secties gaan we hier dieper op in. Tabel 26 geeft weer in welke mate de werkingen al dan niet werken met leeftijdsgroepen. De verantwoordelijke had hierbij de keuze meerdere antwoorden te selecteren.

Ten eerste stellen we vast dat 18.3% aangeeft niet met leeftijdsgroepen te werken. We kunnen hier echter niet uit concluderen dat deze werkingen op elk moment van de dag zonder leeftijdsgroepen werken. De resultaten in Tabel 27 wijzen bijvoorbeeld uit dat een groot deel van de werkingen het ene moment van de dag werkt met leeftijdsgroepen terwijl op een ander moment niet met leeftijdsgroepen wordt gewerkt. Het percentage werkingen dat nooit met leeftijdsgroepen werkt bedraagt 11.3%³¹. Verdere analyse wijst uit dat deze 11% eerder kleine werkingen betreft met gemiddeld 41.6 kinderen per dag (SD=32.3)³².

Twee derde van de verantwoordelijken geeft aan over een kleuterwerking te beschikken, en 55.6% beschikt over een tienerwerking. Iets minder dan 60% geeft aan de 6 tot 12-jarigen nog eens verder op te delen in afzonderlijke leeftijdsgroepen. Ook hier dienen we te onderstrepen dat dit percentage niet betekent dat de 6-12 jarigen elk moment van de dag worden opgesplitst in meerdere leeftijdsgroepen. Respondenten konden immers meerdere antwoorden selecteren, en voor sommige activiteiten/momenten worden kinderen verder in groepjes opgesplitst, terwijl op andere momenten de 6-12 jarigen als één leeftijdsgroep fungeren. Ten slotte deelt de helft van de verantwoordelijken mee dat begeleiders steeds instaan voor een welbepaalde leeftijdsgroep.

Tabel 26 Leeftijdsgroepen (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Het speelplein heeft een specifieke kleuterwerking (kleuters zijn een aparte leeftijdsgroep)	66.2	206
Het speelplein heeft een specifieke tienerwerking (tieners zijn een aparte leeftijdsgroep)	55.6	173
De 6-12 jarigen delen we op in meerdere leeftijdsgroepen	59.8	186
Een begeleider staat steeds in voor een welbepaalde leeftijdsgroep	50.5	157
We werken helemaal niet met leeftijdsgroepen	18.3	57

Een tweede vraag (Tabel 27) laat de verantwoordelijke toe meer nuance aan te brengen in de mate waarin met leeftijdsgroepen gewerkt wordt. Deze vraagstelling³³ is noodzakelijk om geen afbreuk te doen aan de realiteit in vele speelpleinwerkingen, waarbij sommige momenten van de dag een eerder gestructureerd karakter kennen terwijl op andere momenten kinderen vrij met elkaar kunnen spelen. De gegevens in Tabel 27 lijken hier alvast congruent mee te zijn. 5.5% van de verantwoordelijken stelt dat kinderen altijd in hun leeftijdsgroep spelen. Daar tegenover staat dat 11.6% aangeeft dat kinderen steeds kunnen spelen met wie ze willen (ongeacht leeftijd)³⁴. In ongeveer een derde van de werkingen spelen kinderen altijd in hun leeftijdsgroep maar zijn er momenten dat ze op zichzelf mogen spelen. In eveneens een derde van de werkingen spelen kinderen een deel van de dag in hun eigen leeftijdsgroep, en een ander deel van de dag spelen ze dan met wie ze willen. De meerderheid van de werkingen past dus een systeem toe waarbij kinderen in hun leeftijdsgroep spelen, maar waarbij momenten zijn ingebouwd waarbij kinderen kunnen spelen met wie ze willen (ongeacht leeftijd). Bijna 11% kent een systeem waarbij kinderen spelen met wie ze willen, maar waarbij kleuters en tieners wel in hun eigen leeftijdsgroep spelen. 8.7% van de werkingen is hier iets losser in, en kunnen kinderen spelen in de aparte kleuter- en/of tienerwerking, maar moeten niet.

31 Dit percentage is berekend op enkel die werkingen die aanduidden niet met leeftijdsgroepen te werken, en ook geen enkele van de andere 4 items hebben aangeduid.

32 Het algemeen gemiddelde voor alle werkingen bedraagt 84.5 (SD= 45.6).

33 Bij deze vraag kon de respondent slechts 1 antwoord selecteren.

34 Verdere analyse toont aan dat deze groep in sterke mate overlapt met de verantwoordelijken die op de eerste vraag over leeftijdsgroepen (Tabel 23) enkel de stelling 'We werken helemaal niet met leeftijdsgroepen' hebben aangekruist. 70% van de verantwoordelijken in de groep 'de kinderen spelen steeds met wie ze willen (ongeacht leeftijd)' heeft immers uitsluitend deze stelling geselecteerd.

Tabel 27 Wie speelt met wie?

	%	N
De kinderen spelen altijd in hun leeftijdsgroep	5.5	17
De kinderen spelen altijd in hun leeftijdsgroep, maar er zijn momenten dat ze op zichzelf mogen spelen	31.5	98
Er is afwisseling, een deel van de dag spelen kinderen in hun leeftijdsgroep, een ander deel van de dag spelen ze met wie ze willen	31.8	99
De kinderen spelen met wie ze willen (ongeacht leeftijd), maar kleuters en tieners moeten in hun eigen leeftijdsgroep spelen	10.9	34
De kinderen spelen met wie ze willen (ongeacht leeftijd), maar voor wie dit wil is er een aparte kleuter- en/of tienerwerking	8.7	27
De kinderen spelen steeds met wie ze willen (ongeacht leeftijd)	11.6	36
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>311</i>

1.11. Speelsysteem

Tabel 28 geeft weer in welke mate de speelpleinwerkingen akkoord gaan met stellingen over het speelsysteem. In het bijzonder peilen deze items naar de mate waarin georganiseerd spel en spontaan spel gestimuleerd worden, alsook de mate waarin het een of het ander méér op de voorgrond staat.

Iets minder dan 40% van de werkingen gaat akkoord met de stelling 'Bij ons is er vooral ruimte voor georganiseerd spel en minder voor spontaan spelen' (stelling 6). Ongeveer een derde van de verantwoordelijken gaat niet akkoord met deze stelling. Merk echter op dat eveneens een derde hier een neutrale houding inneemt ('tussen beide')³⁵. Stelling 4 is concreter en levert een iets ander beeld op. Iets minder dan 60% van de werkingen geeft aan dat spontaan spelen voornamelijk tijdens de pauze gebeurt (i.e. tussen de georganiseerde activiteiten in), terwijl georganiseerd spel de basis vormt. 30% van de werkingen gaat niet akkoord met deze stelling. Bij deze groep lijkt spontaan spel dus eerder de basis van het geheel, waarrond georganiseerde activiteiten worden opgezet.

De drie overige items meten of het kind al dan niet kan kiezen tussen spontaan spel en georganiseerd spel, en of een welbepaalde keuze tot het einde moet voltrokken worden. In 25% van werkingen kunnen kinderen op elk moment kiezen tussen spontaan spel en georganiseerd spel, terwijl in 62.9% van de werkingen deze keuze niet bestaat (stelling 8). In ongeveer de helft van de werkingen hebben de kinderen ook niet de keuze om niet deel te nemen aan het georganiseerd spel (stelling 7). In een minderheid van de gevallen (31.5%) is deze keuze er wel. Ten slotte, bij iets meer dan de helft van de werkingen is het ook zo dat wanneer kinderen deelnemen aan georganiseerde activiteiten, ze deze activiteit moeten volgen tot het einde (stelling 5). In een kwart van de gevallen is dit niet zo en kunnen kinderen op elk moment beslissen niet meer aan deze activiteit deel te nemen. Ongeveer 20% scoort hier de middencategorie.

³⁵ Het hoge percentage in de categorie 'tussen beide' heeft hier mogelijks te maken met het feit dat dit item vrij algemeen geformuleerd is en daardoor iets moeilijker te scoren.

Tabel 28 Stellingen over het speelsysteem (1= Helemaal niet akkoord; 5= Héél akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
1. Spontaan spel wordt op ons speelplein gestimuleerd door de animatoren die meespelen met de kinderen	3.92	0.88	5.8	20.6	73.6	100.0	311
2. Spontaan spel wordt op ons speelplein gestimuleerd door het aanbod van Speelmateriaal	3.87	0.90	5.8	22.9	71.3	100.0	310
3. Spontaan spel wordt op ons speelplein gestimuleerd door een uitleenwinkel met speelmateriaal	2.98	1.36	42.1	15.1	42.8	100.0	311
4. Bij ons gebeurt spontaan spelen vooral in de pauze en georganiseerd spel vooral tijdens de activiteiten	3.45	1.32	29.9	10.6	59.5	100.0	311
5. Als kinderen deelnemen aan een georganiseerd spelaanbod dan moeten ze de activiteit tot het einde volgen	3.33	1.17	26.1	20.6	53.2	100.0	310
6. Bij ons is er vooral ruimte voor georganiseerd spel en minder voor spontaan spelen	3.04	1.11	32.8	29.3	37.9	100.0	311
7. Kinderen hebben steeds de keuze om niet aan het georganiseerd spel deel te nemen	2.86	1.34	52.1	16.4	31.5	100.0	311
8. Kinderen kunnen steeds kiezen tussen spontaan spelen en georganiseerd spel	2.61	1.31	62.9	11.3	25.8	100.0	310

De laatste drie items trachten een beeld te krijgen van de manier waarop spontaan spel of het eigen spel van kinderen door de werking gestimuleerd wordt. Iets meer dan 70% van de verantwoordelijken stelt dat spontaan spel gestimuleerd wordt door het aanbod van speelmateriaal (stelling 2) en door animatoren die meespelen met de kinderen (stelling 1). 5.8% gaat niet akkoord met de stelling, terwijl ongeveer 20% hier een neutrale houding inneemt. 42.8% van de verantwoordelijken stelt dat spontaan spel gestimuleerd wordt door een uitleenwinkel met speelmateriaal (stelling 3). Eenzelfde percentage stelt dat dit niet gestimuleerd wordt door een uitleenwinkel.

1.11.1. Clusters van speelsystemen

In een volgende stap willen we aan de hand van een **clusteranalyse** groepen van werkingen identificeren die op eenzelfde wijze scoren op de items over het speelsysteem³⁶. Een clusteranalyse op basis van de items in Tabel 28 wijst uit dat een 3-clusteroplossing een werkbare categorisering is. Tabel 29 geeft voor elk van de drie clusters de 'gemiddelde' waarden weer op elk van de indicatoren van speelsysteem. Aangezien het antwoordprofiel scores kent tussen 1 en 5, komt een gemiddelde waarde van 2 overeen met 'niet akkoord', een waarde 3 met 'tussen beide', en een waarde 4 met 'akkoord'. De laatste kolom geeft aan dat –voor alle items– significante verschillen bestaan tussen de drie clusters.

De kleinste cluster van werkingen (N= 38) zijn diegene waar spontaan spelen eerder tijdens de pauze plaats vindt, terwijl georganiseerde activiteiten het verloop van de dag domineren (stelling 5). De werkingen in deze cluster bieden eerder een georganiseerd spelaanbod aan waar kinderen aan dienen deel te nemen (stelling 1, 2 en 5), en op het moment dat georganiseerde activiteiten plaats vinden is er geen mogelijkheid tot spontaan spel (stelling 3 en 5). We zouden deze cluster kunnen benoemen als **werkingen met een eerder gesloten spelaanbod** (cluster 3).

De tweede kleinste cluster (N= 84) omvat werkingen waarbij spontaan spel niet louter tijdens de pauze plaats vindt maar een vaste plek heeft verworven doorheen de speelpleindag (stelling 5). Deze groep gaat eerder niet akkoord met de stelling dat er vooral ruimte is voor georganiseerd spel en minder voor spontaan spel (stelling 4). Kinderen die deelnemen aan georganiseerde activiteiten hoeven in deze cluster niet perse de activiteit te blijven volgen tot

³⁶ Meer specifiek gaan we op een statistische manier op zoek naar groepen van werkingen die onderling zo homogeen mogelijk zijn qua speelsysteem terwijl de verschillen tussen de onderscheiden clusters zo heterogeen mogelijk zijn.

het einde (stelling 3). Kinderen hebben ook de keuze niet aan het georganiseerd spel deel te nemen (stelling 1) en kunnen op elk moment van de dag kiezen tussen georganiseerd spel en spontaan spel (stelling 2). Op basis van de antwoordscores op de items dopen we deze cluster om tot **werken met een eerder open speelaanbod** (cluster 1).

De middelste cluster in Tabel 29 en tevens de meest omvangrijke cluster (N= 186) groepeert werkingen die qua antwoordprofiel dichter aanleunen bij de cluster met een eerder gesloten speelaanbod maar die –gemiddeld beschouwd– vaker ‘tussen beide’ scoren op een aantal items (bijv. ‘Op ons speelplein is er vooral ruimte voor georganiseerd spel en minder voor spontaan spelen’, ‘Als kinderen deelnemen aan een georganiseerd speelaanbod dan moeten ze de activiteit tot het einde blijven volgen’). Gegeven dit intermediaire profiel en gegeven het feit dat deze cluster vrij groot is, kunnen we ervan uitgaan dat er binnen deze cluster nog heel wat variatie zit in de wijze waarop dit open-gesloten speelaanbod gestructureerd wordt. We noemen deze cluster de **mengvormen van open en gesloten speelaanbod** (cluster 2)³⁷.

Merk ten slotte op dat daar waar de cluster eerder open werkingen significant vaker akkoord gaat met de drie stellingen over het actief stimuleren van het spontaan spel (bijv. ‘Het spontaan spel wordt op ons speelplein gestimuleerd door de animatoren die meespelen met de kinderen’), de cluster van eerder gesloten werkingen vaker niet akkoord gaat met deze stellingen. De cluster ‘mengvormen’ lijkt qua actief stimuleren van spontaan spel eveneens akkoord te gaan met deze stellingen, maar minder uitgesproken dan bij de cluster werkingen met een eerder open speelaanbod.

Tabel 29 Stellingen over het speelsysteem naar clusteroplossing

	Cluster 1 Eerder open speelaanbod (N=84)	Cluster 2 Mengvormen (N=186)	Cluster 3 Eerder gesloten speelaanbod (N=38)	Sign
Kinderen hebben steeds de keuze om niet aan het georganiseerd spel deel te nemen	4.45	2.35	1.82	***
Op ons speelplein kunnen kinderen op elk moment kiezen tussen spontaan spelen en georganiseerd spel	4.08	2.13	1.68	***
Als kinderen deelnemen aan een georganiseerd speelaanbod dan moeten ze de activiteit tot het einde blijven volgen	2.23	3.63	4.24	***
Op ons speelplein is er vooral ruimte voor georganiseerd spel en minder voor spontaan spelen	1.88	3.41	3.82	***
Op ons speelplein gebeurt spontaan spelen vooral in de pauze en georganiseerd spel vooral tijdens de activiteiten	1.89	3.96	4.42	***
Het spontaan spel wordt op ons speelplein gestimuleerd door de animatoren die meespelen met de kinderen	4.38	4.01	2.53	***
Het spontaan spel wordt op ons speelplein gestimuleerd door het aanbod van speelmateriaal	4.46	3.84	2.71	***
Het spontaan spel wordt op ons speelplein gestimuleerd door een uitleenwinkel met speelmateriaal	3.86	2.85	1.63	***

In een laatste analyse gaan we na of de clusters verschillen naar kenmerken over het werken met leeftijdsgroepen (Tabel 30). Zoals uit de tabel kan worden afgeleid verschillen de clusters niet in het al dan niet hebben van een aparte kleuter- of tiener werking. We stellen wel vast dat werkingen met een eerder open speelaanbod (cluster 1) de 6-12 jarigen minder vaak opsplitsen dan werkingen met een eerder gesloten speelaanbod (cluster 3), terwijl de mengvormen (cluster 2) hier een tussenpositie innemen. De cluster van eerder open werkingen geven wel vaker aan niet met leeftijdsgroepen te werken (32.14%) in vergelijking met de overige twee clusters (respectievelijk 14.5% en 7.9%)³⁸. Het percentage verantwoordelijken dat aangeeft een begeleider in te zetten voor een welbepaalde leeftijdsgroep is ook bijna de helft zo klein in de cluster met een eerder open speelaanbod (28.6%) dan in de overige clusters (58.6% en 60.5%).

37 Bij clusteranalyse is de uitkomst er steeds op gericht dat een werking slechts in 1 cluster terecht kan komen. Werkingen die zich op grensgebied bevinden worden finaal dus steeds aan één specifieke cluster toegewezen, en er bestaat altijd de kans dat een werking mis geassocieerd wordt.

38 Deze verschillen blijven bestaan na controle voor grootte van de werking, graag van verstedelijking en type organisator.

Tabel 30 Leeftijdsgroepen naar clusteroplossing

	Cluster 1 Eerder open speelaanbod (N=84)	Cluster 2 Mengvormen (N=186)	Cluster 3 Eerder gesloten speelaanbod (N=38)	Sign
Het speelplein heeft een specifieke kleuterwerking	63.10	66.67	71.05	
Het speelplein heeft een specifieke tienerwerking	63.10	52.69	50.00	
De 6-12 jarigen delen we op in meerdere leeftijdsgroepen	22.62	72.04	86.84	***
Een begeleider staat steeds in voor een welbepaalde leeftijdsgroep	28.57	58.60	60.53	***
We werken helemaal niet met leeftijdsgroepen	32.14	14.52	7.89	***
Kinderen spelen met wie ze willen	4.15	2.95	2.37	***

Ten slotte geldt dat werkingen in de cluster 'eerder open speelaanbod' vaker items aankruisen aan het uiterste van het continuüm (een waarde van 4.15 in Tabel 30 komt immers overeen met de score 'De kinderen spelen met wie ze willen, ongeacht hun leeftijd'). De gemiddelde waarde van de overige twee clusters duidt daarentegen eerder op 'Er is afwisseling, een deel van de dag spelen kinderen in hun leeftijdsgroep, een ander deel van de dag spelen ze met wie ze willen' (cluster mengvormen) en 'De kinderen spelen altijd in hun leeftijdsgroep, maar er zijn momenten dat ze op zichzelf mogen spelen' (cluster van eerder gesloten werkingen).

1.11.2. Verschillen naar achtergrondkenmerken van de werking

Als we ten slotte de drie clusters van speelsystemen bestuderen naar structurele achtergrondkenmerken van de werking (organisator, grootte van de werking, en verstedelijking) dan werden geen verschillen geregistreerd naar graad van verstedelijking en grootte van de werking. Het is dus niet zo dat open werkingen vaker grote (of kleine) werkingen zijn, of vaker voorkomen in sterk verstedelijkt gebied. We stellen wel vast dat de eerder open werkingen –in vergelijking met de eerder gesloten werkingen en de mengvormen– vaker particuliere werkingen zijn.

1.11.3. Verschillen naar doelen van speelpleinwerking

Hoewel speelpleinwerkingen verschillen in de wijze waarop het spelen en het activiteitsaanbod wordt georganiseerd, vinden we weinig verschillen in de waardering van de doelen van speelpleinwerking. Verantwoordelijken én animatoren uit de drie clusters van speelsystemen zijn het erover eens dat 'kinderen in de eerste plaats een leuke tijd moeten kunnen beleven op het speelplein, dat ze er moeten kunnen spelen en experimenteren en hun vrienden ontmoeten (Tabel 188 en Tabel 189 in appendix). Maar ook de stelling dat het speelplein er is voor de begeleiding wordt met consensus onthaald. We vinden dan ook geen verschillen in waardering van items die betrekking hebben op de thema's 'kinderen' en 'begeleiders' als doelgroep. De weinige verschillen die wél werden gevonden hebben betrekking op de thema's opvang, diversiteit en toegankelijkheid. We stellen vast dat **verantwoordelijken** uit werkingen met een eerder open speelaanbod vaker akkoord gaan dat het speelplein tevens opvang moet zijn, dat kinderen er moeten leren omgaan met diversiteit, en dat de werking toegankelijk moet zijn voor alle kinderen (Tabel 188). Bij de **animatoren** observeren we dat jongeren in eerder open werkingen –in vergelijking met animatoren in de andere clusters– vaker akkoord gaan dat de werking toegankelijk moet zijn voor alle kinderen, en minder vaak akkoord gaan dat het speelplein tevens een plek is waar animatoren iets moeten kunnen bijverdienen (Tabel 189).

1.11.4. Verschillen naar sterktes

Wat de eigen sterktes betreft vinden we in de meerderheid van de gevallen geen verschillen tussen de drie types werkingen (Tabel 190 in appendix). **Verantwoordelijken** uit de eerder open werkingen schatten zichzelf wel sterker in op vlak van aanbieden van speelkansen, en het vertalen van speelpleinvisie naar de realiteit op het speelplein. Ook de heersende sfeer, het groepsgevoel, en een sterk vrijwilligersteam komt significant méér als sterkte naar boven bij eerder open dan gesloten werkingen. Bij de **animatoren** werden de eigen sterktes enkel bevraagd met betrekking tot hun relatie met de kinderen (Tabel 191 in appendix). Ook hier werden in de meeste gevallen geen verschillen

gerapporteerd. Animatoren in eerder open werkingen vinden zichzelf wel sterker op vlak van kinderen zelf laten kiezen en ondersteunen om zelf dingen uit te proberen, kinderen verantwoordelijkheid te geven, en scoren zichzelf ook hoger op vlak van omgang met kinderen uit diverse sociale milieus.

1.12. Prijszetting en toegang

Een laatste thema waarop speelpleinwerkingen nogal van elkaar verschillen is de prijszetting en hiermee samenhangend het toegangsbeleid. Zoals uit Tabel 31 kan worden afgeleid hanteert iets meer dan drie kwart van de werkingen een dagtarief. 4.7% van de werkingen geeft aan een halve dag prijs te hanteren en 5.0% een weekprijs. Combinaties van halve dag-, dag- en weekprijs komen voor in 3.6% van de gevallen. Iets minder dan 6% van de verantwoordelijken heeft een werking waar de toegang gratis is. De overige antwoorden vallen onder de categorie 'Andere'³⁹.

Tabel 31 Standaardtarief

	%	N
Andere	1.8	5
Dagprijs	78.1	217
Gratis	5.8	16
Weekprijs	5.0	14
Halve dagprijs	4.7	13
Zomerprijs	1.1	3
Combinaties	3.6	10
<i>Totaal</i>	<i>91</i>	<i>278</i>

In het geval van een dag- en weekprijs vroegen we de verantwoordelijke aan te geven welk het tarief is dat gehanteerd wordt. Tabel 32 geeft de belangrijkste statistieken voor de gebruikte dag- of weekprijs. De gemiddelde dagprijs bedraagt 5 euro (SD= 2.9) en de gemiddelde weekprijs 35.4 euro (SD= 16.2). Het aantal werkingen dat met een weekprijs werkt is wel zéér beperkt (N= 14). De gemiddelde dagprijs is, op twee uitzonderingen na⁴⁰, nergens hoger dan 12 euro/dag, en in 75% van de werkingen is deze prijs zelfs lager dan 6 euro/dag. Prijszetting verschilt niet naar grootte van de werking noch naar type organisator. We stellen wel vast dat de prijs duurder is op speelpleinen in sterk verstedelijkt gebied dan in matig of zwak verstedelijkt gebied⁴¹.

Tabel 32 Hoeveel rekenen jullie standaard, in het merendeel van de gevallen, aan als prijs per kind?

	Min	Max	Kwart. 1	Kwart. 2	Kwart. 3	Gem.	SD	N
Dagprijs	4.0	29.0	3.0	5.0	6.0	5.0	2.9	214
Weekprijs	5.0	55.0	30.0	37.5	45.0	35.4	16.2	14

Een volgende vraag polst naar eventuele kortingen die worden toegepast op het basistarief (Tabel 33). 44% van de werkingen hanteert een korting wanneer meerdere kinderen per gezin ingeschreven zijn voor de speelpleinwerking. Meer dan de helft (56.8%) kent een korting toe voor kinderen die via het OCMW op het speelplein terecht komen. Ongeveer 10% deelt mee een meerbeurtensysteem toe te passen. Verder kunnen we nog afleiden dat 13.2% van de speelpleinwerkingen kortingen toekent aan gezinnen met lage inkomens en eenoudergezinnen. Kortingen die deel uit maken van cultuur- en vrijetijdspromotie worden toegekend in 6.6% van de werkingen. Andere kortingen dan deze opgesomd komen voor in minder dan 2% van de werkingen⁴². Van alle opgesomde kortingen in Tabel 33 vinden we enkel verschillen in toepassing van korting voor lage inkomens. Hoewel de prijszetting in werkingen in

39 Vier daarvan werden niet door de respondent gedefinieerd, en 1 hiervan heeft een prijszetting afhankelijk van het inkomen.

40 Deze twee uitzonderingen betreffen speelpleinen die vanuit de vakantiewerkingen zijn gegroeid.

41 En dit bij controle voor de effecten van type organisator en grootte van de werking.

42 Dit geldt eveneens voor de antwoorden die de respondent meedeelt in de categorie 'andere'

sterk verstedelijkt gebied significant duurder is, stellen we eveneens vast dat deze speelpleinen ook vaker korting voor lage inkomens toepassen in vergelijking met werkingen in matig of zwak verstedelijkt gebied⁴³. Voor de overige structurele parameters (type organisator, grootte van de werking) werden geen verschillen geregistreerd.

Tabel 33 Wanneer is er korting op het basistarief? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Meerdere kinderen per gezin	44.0	107
Kinderen die via het OCMW op het speelplein terecht komen	56.8	138
Meerbeurtensysteem	10.7	26
Lage inkomens	13.2	32
Kortingen vrijetijdspromotie	6.6	16
Via mutualiteiten	1.6	4
Kinderen uit eigen gemeente	1.2	3
Andere	9.5	23

Een van de belangrijke actuele thema's in de speelpleinsector betreft de stijgende vraag naar kinderopvang tijdens de vakantieperiode. De bevindingen in Tabel 34 wijzen uit dat ongeveer een derde van de speelpleinwerkingen al eens kinderen heeft moeten weigeren.

Tabel 34 Hebben jullie al kinderen moeten weigeren?

	%	N
Ja	34.3	96
Nee	65.7	184
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>280</i>

Wanneer we de verantwoordelijke polsen naar de redenen waarom kinderen geweigerd werden (Tabel 35) dan is de belangrijkste reden dat het aantal plaatsen volzet was (i.e. inschrijvingsstop). Van diegene die al kinderen hebben moeten weigeren (34.3%), geeft een meerderheid (58.3%) aan dit te hebben moeten doen omwille van deze reden. 9.4% van de werkingen die al kinderen heeft moeten weigeren deed dit omwille van een tekort aan animatoren. Een kwart geeft aan kinderen met een problematisch karakter de toegang te hebben ontzegd, en eenzelfde percentage kon kinderen met een mentale of fysieke beperking niet toelaten omdat de werking hier niet op is afgestemd. Ten slotte, 12.5% van de werkingen geeft aan kinderen uit een andere gemeente te hebben geweigerd.

Tabel 35 In welke gevallen hebben jullie al kinderen moeten weigeren? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Het aantal plaatsen was volzet (inschrijvingsstop)	58.3	56
Een tekort aan animatoren	9.4	9
Kinderen met een mentale of fysieke beperking waar de werking niet op is afgestemd	26.0	25
Kinderen met een problematisch karakter	28.1	27
Kinderen uit een andere gemeente	12.5	12
Andere	25.0	24

34 Opnieuw bij controle voor de effecten van type organisator en grootte van de werking.

1.13. Beroepskrachten

Een meerderheid (69.4%) van de werkingen werkt met beroepskrachten (Tabel 36)⁴⁴. Van de werkingen die niet met beroepskrachten werken geeft ongeveer 20% aan dat dit hun uitdrukkelijke wens is. 6.8% deelt mee dat ze niet met beroepskrachten werken maar dit eigenlijk wel zouden willen. Bij 5.3% van de werkingen is het nog niet in hen opgekomen om met beroepskrachten te werken.

Tabel 36 Werken jullie met beroepskrachten?

	%	N
Ja	69.4	195
Nee, en we willen dat ook niet	18.5	52
Nee, het is nog niet in ons opgekomen	5.3	15
Nee, maar we zouden dat wel willen	6.8	19
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>281</i>

Het gemiddeld aantal beroepskrachten (Voltijds Tewerkgestelde Equivalenten) in de speelpleinwerkingen bedraagt 1.32 (SD= 2.86). De gegevens in Tabel 37 geven een meer genuanceerd beeld. Meer dan 80% van de werkingen beschikt over 1 VTE of minder. Meer nog, de helft van de werkingen heeft slechts een halve VTE of minder. Werkingen die tussen 1 en 2 VTE's tot hun beschikking hebben komen voor in 9.3% van de gevallen, en meer dan 2 VTE's zijn een uitzondering.

Tabel 37 Werken jullie met beroepskrachten?

	%	N
0.5 of minder	51.3	99
0.5-1	31.1	60
1-2	9.3	18
2-5	2.6	5
5-10	4.1	8
Meer dan 10	1.6	3
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>193</i>

90.1% van de verantwoordelijken duidt aan beroepskrachten te hebben voor administratief werk, 75.4% voor educatief werk, en 57.6% voor logistiek-technisch werk (Tabel 38). De relatief hoge percentages in elk van deze categorieën, in combinatie met het gegeven dat het gemiddeld aantal VTE's slechts 1.3 bedraagt, doet het vermoeden rijzen dat in de meerderheid van de werkingen deze functies gecombineerd worden in 1 VTE een halve 0.5 VTE, of minder dan een halve VTE. Verdere analyse wijst uit dat dit wel degelijk het geval is. 44.7% van de verantwoordelijken die aangeven over 1 VTI (of minder) te beschikken, kruisten elk van de drie functies aan, en nog eens 32.1% deed dit voor twee van de drie functies⁴⁵.

Tabel 38 Voor welke functie(s) hebben jullie beroepskrachten? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Administratief werk	90.1	172
Educatief werk	75.4	144
Logistiek-technisch werk	57.6	110
Andere	15.7	30

44 Dit aandeel is substantieel groter dan bij het jeugdhuisonderzoek, waar slechts 25.0% van de werkingen met beroepskrachten werkt.

45 De categorie 'andere' werd in deze berekening buiten beschouwing gelaten.

Een laatste vraag (Tabel 39) peilt naar de plaats waar de beroepskrachten tewerkgesteld zijn. In 81.5% van de gevallen is de tewerkstellingsplaats de (jeugddienst van de) gemeente van de speelpleinwerking. 12.8% van de verantwoordelijken geeft aan dat dit een vzw is, en nog eens 2.1% heeft als tewerkstellingsplaats een overheidsvzw. De categorie andere werd aangeduid door een kleine minderheid. In deze gevallen is de tewerkstellingsplek een OCMW, de VGC, of aan combinatie van een gemeente en vzw.

Tabel 39 Waar zijn de beroepskrachten tewerkgesteld?

	%	N
Andere	3.6	7
De gemeente	81.5	159
Een overheidsvzw	2.1	4
Een vzw	12.8	25
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>195</i>

1.14. Doelen en sterktes van speelpleinwerkingen

In een eerste batterij vragen polsen we naar de belangrijkste doelen van de speelpleinwerking, evenals de sterktes van de eigen werking. Wanneer we informeren naar de centrale doelen (Tabel 40) dan is er bij de verantwoordelijken een unanieme consensus dat het speelplein een plek moet zijn waar kinderen kunnen spelen, plezier maken en een leuke vakantie kunnen doorbrengen. Meer dan 90% gaat tevens akkoord met de stelling dat het speelplein een plek is waar kinderen vrienden moeten kunnen ontmoeten, waar ze kunnen experimenteren en zichzelf ontplooiën⁴⁶. Maar de verantwoordelijken vinden het ook belangrijk dat kinderen op het speelplein leren omgaan met diversiteit (81.1%). Een minder uitgesproken consensus vinden we bij de stelling dat het speelplein ervoor zorgt dat kinderen beter kunnen functioneren in de maatschappij, hoewel ook hier nog steeds 61% van de respondenten met deze stelling akkoord gaat⁴⁷.

Er heerst eveneens een consensus dat het speelplein een plek is waar jongeren/animatoren kunnen experimenteren en bijleren, en dat deze groep een belangrijke doelgroep is waar in dient geïnvesteerd te worden door extra activiteiten op te zetten, vorming te voorzien, etc. Meer dan 90% van de verantwoordelijken gaat immers akkoord met deze stellingen. Ongeveer 85% vindt dat de werking toegankelijk moet zijn voor alle kinderen en dat een lage kostprijs hierbij cruciaal is.

Hoewel de nood aan opvang steeds urgenter wordt in de hedendaagse samenleving met haar nadruk op het tweeverdienersgezin, gaat maar 26% van de verantwoordelijken akkoord met de stelling dat het speelplein tevens opvang dient te zijn. 31.5% gaat niet akkoord met deze stelling. 42.4% heeft hier geen uitgesproken mening over. Ook de stelling dat het speelplein een plek moet zijn waar jongeren iets kunnen bijverdienen kan minder rekenen op bijval. Iets minder dan 40% van de verantwoordelijken gaat hiermee akkoord, en ongeveer een kwart is het hier niet mee eens.

⁴⁶ Eenzelfde hoge percentages (ongeveer 90%) werden geobserveerd in het jeugthuizenonderzoek voor deze twee stellingen.

⁴⁷ Ook bij het jeugthuizenonderzoek werden hier gelijkaardige percentages genoteerd voor deze stelling (55.7%).

Tabel 40 Doelen voor de speelpleinwerking? (1= Helemaal niet belangrijk; 5= Héél belangrijk)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Op het speelplein moeten kinderen kunnen spelen, plezier maken en een leuke vakantie hebben	4.94	0.24	0.0	0.0	100.0	100.0	312
Op het speelplein moeten begeleiders iets bij kunnen leren bijleren (leiderschap ontwikkelen, verantwoordelijkheid opnemen, ...)	4.45	0.56	0.0	3.2	96.8	100.0	312
Op het speelplein moeten kinderen vrienden kunnen ontmoeten	4.44	0.60	0.0	5.4	94.6	100.0	312
Het speelplein is een plek waar kinderen kunnen experimenteren, bijleren en zichzelf ontplooien	4.43	0.62	0.6	5.2	94.2	100.0	310
Op het speelplein moet er ook goed voor de begeleiders gezorgd worden: extra activiteiten doen, vrienden zien, vorming krijgen, ...	4.48	0.66	0.6	7.1	92.3	100.0	312
Het speelplein moet voor iedereen betaalbaar zijn. Onze werking kiest bewust voor een lage kostprijs	4.34	0.73	1.0	11.2	87.8	100.0	312
De werking moet toegankelijk zijn voor alle kinderen: kleuters, tieners, kinderen uit kansarme milieus, kinderen met een handicap, ...	4.25	0.78	2.2	13.5	84.3	100.0	312
Op het speelplein leren kinderen omgaan met diversiteit	4.07	0.70	1.3	17.6	81.1	100.0	312
Het speelplein zorgt ervoor dat kinderen beter kunnen functioneren in de maatschappij	3.67	0.76	5.4	33.7	60.9	100.0	312
Het speelplein moet een plek zijn waar begeleiders iets kunnen bijverdienen	3.14	1.02	23.8	37.0	39.2	100.0	311
Het speelplein moet ook opvang zijn	2.89	1.03	31.5	42.4	26.0	100.0	311

Tabel 41 geeft de verantwoordelijken de kans de sterktes van de werking in de verf te zetten. Speelkansen en – activiteiten aanbieden, en de sfeer/groepsgevoel op de werking komen naar voor als de belangrijkste sterktes. Meer dan 80% van de verantwoordelijken gaat akkoord met deze stellingen. Ook het sterke vrijwilligersteam en het feit dat de speelpleinwerking steeds goed blijft draaien worden door meer dan 70% van de respondenten aangestipt als belangrijke sterktes. Hoewel de overige stellingen eveneens door een meerderheid als sterktes worden aangehaald, is de groep die hier geen uitgesproken mening over heeft wel beduidend groter (rond de 30%). Opvallend is wel dat de percentages in de categorie ‘zwaktes’ bij geen enkel van de stellingen hoger is dan 10%. De middencategorie wordt opvallend meer gehanteerd dan de categorie ‘zwak’.

Tabel 41 Hoe sterk is de speelpleinwerking in... (1= Zwak; 5= Sterk)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
De sfeer, het groepsgevoel	4.26	0.69	0.6	11.2	88.1	100.0	312
Een ruime waaier aan speelkansen en -activiteiten aanbieden	4.04	0.71	1.9	17.0	81.1	100.0	312
De speelpleinwerking blijft steeds goed draaien	4.05	0.80	3.2	18.6	78.2	100.0	312
Een sterk vrijwilligersteam	4.00	1.03	8.7	17.0	74.3	100.0	311
Ruimte voor inspraak en participatie	3.81	0.75	3.2	30.1	66.7	100.0	312
Samenbrengen en managen van de begeleidingsploeg	3.78	0.82	6.1	27.6	66.3	100.0	312
Het imago	3.71	0.84	7.7	30.2	62.1	100.0	311
De diversiteit aan kinderen uit de buurt te weerspiegelen in de speelpleinwerking	3.77	0.92	7.7	32.1	60.3	100.0	312
Speelpleinvisie vertalen naar de realiteit op het speelplein	3.66	0.76	4.8	36.3	58.8	100.0	311
Ruimte voor experiment en leerprocessen	3.61	0.70	4.5	38.8	56.7	100.0	312

2. Financiering

Een volgend hoofdstuk beschrijft het inkomstenplaatje van de speelpleinwerkingen, de graad waarmee inkomsten en uitgaven wijzigingen hebben ondergaan in de laatste 5 jaar, alsook hun budgettaire bekommernissen.

2.1. Belangrijkste inkomsten en uitgaven

In Tabel 42 geven we een opsomming van de belangrijkste herkomstbronnen van financiële middelen in percentages⁴⁸. De meerderheid van het beschikbare budget (62.2%) wordt geleverd door de steden en gemeentes waar de werkingen gevestigd zijn. De tweede grootste bron is afkomstig van inkomsten uit inschrijvingen, inzamelacties, ez (22.3%). De grote standaardafwijking in Tabel 42 (SD) geeft echter aan dat de variatie rond de gerapporteerde gemiddelden voor deze twee inkomstenbronnen vrij groot is. De Vlaamse Overheid staat op de derde plaats als inkomstenbron, maar dit percentage bedraagt slechts 6.31% over alle werkingen heen. De overige inkomstenbronnen bedragen gemiddeld minder dan 5%.

Tabel 42 Hoeveel percent van het budget is afkomstig van onderstaande bronnen?

	Gem.	SD	N
De organisator	4.99	17.19	266
De gemeente/stad	62.22	30.27	266
De provincie	1.61	7.89	266
De Vlaamse Overheid	6.31	14.34	266
Inkomsten van inschrijvingen	20.26	21.50	266
Inkomsten van activiteiten, inzamelacties, ...	3.74	11.09	266
Projecten	0.68	4.19	266
Andere bronnen	0.83	3.25	266

Tabel 43 geeft louter informatief een beeld van de variatie in inkomstenbronnen, uitgedrukt in percentageklassen. Als we bijvoorbeeld de gemeentelijke subsidiëring in beschouwing nemen (kolom 2), valt onmiddellijk de grote variatie op. Iets meer dan een kwart van de werkingen wordt bijna volledig (80-100%) gefinancierd door de stad/gemeente.

⁴⁸ Het totaal van de gemiddelde waarden vormt bij benadering 100.

Evengoed zijn er werkingen (ongeveer 30%) die voor 40% of minder door de stad/gemeente worden gesteund. Dezelfde grote spreiding zien we eveneens bij inkomsten uit inschrijvingen. Voor de overige inkomstenbronnen in Tabel 43 is de spreiding véél lager. In bijna alle gevallen is het zelfs zo dat de meerderheid geen enkele inkomsten ontvangt via deze kanalen (i.e. de organisator, de provincie, de Vlaamse Overheid, inkomsten van activiteiten, projecten en andere bronnen).

Tabel 43 Hoeveel percent van het budget is afkomstig van onderstaande bronnen?

	De organisator		De gemeente/stad		De provincie		De Vlaamse Overheid		Inkomsten van inschrijvingen		Inkomsten van activiteiten, inzamelacties, ...		Projecten		Andere bronnen	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
0%	85.0	226	5.3	14	93.2	248	75.6	201	34.6	92	75.9	202	92.9	247	90.2	240
1-20%	9.4	25	6.4	17	3.8	10	13.5	36	25.6	68	19.2	51	6.8	18	9.4	25
21-40%	0.8	2	17.3	46	1.9	5	6.0	16	24.8	66	3.0	8	0.4	1	0.4	1
41-60%	1.5	4	18.4	49	0.8	2	4.5	12	10.5	28	0.8	2	0.0	0	0.0	0
61-80%	1.9	5	24.8	66	0.4	1	0.4	1	4.1	11	0.8	2	0.0	0	0.0	0
81-100%	1.5	4	27.8	74	0.0	0	0.0	0	0.4	1	0.4	1	0.0	0	0.0	0
Totaal	100.0	266	100.0	266	100.0	266	100.0	266	100.0	266	100.0	266	100.0	266	100.0	266

Naast de voornaamste inkomstenbronnen vroegen we de verantwoordelijken tevens naar de verschillende uitgavenposten (Tabel 44). Lonen en vergoedingen van animatoren blijken gemiddeld 42.9% van de uitgaven te bedragen, en is daarmee ook bij uitstek de grootste post. Op de tweede plaats staat het materiaal met een gemiddelde van 18.8%. Uitstappen/evenementen nemen gemiddeld net geen 10% van het budget in beslag. Op de vierde plaats staat catering met een gemiddelde van 7.8%. De overige posten nemen 5% of minder van totale budget in beslag. De standaardafwijking (SD) toont opnieuw aan dat de variatie rond de gerapporteerde gemiddelden vrij groot is.

Tabel 44 Hoeveel percent van het budget gaat naar volgende uitgaveposten?

	Gem.	SD	N
Administratie, verzekering	5.45	6.44	252
Catering	7.85	8.45	252
Lonen/vergoedingen van jobstudenten en vrijwilligers	42.91	21.72	252
Materiaal	18.83	12.88	252
Promotie	3.70	3.89	252
Terrein, infrastructuur, nutsvoorzieningen	5.46	8.73	252
Uitstapjes en evenementen	8.99	9.93	252
Vorming, incentives en team building	5.08	5.38	252
Andere	2.45	7.67	252

Tabel 45 toont de variatie in termen van percentageklassen.

Tabel 45 Hoeveel percent van het budget gaat naar volgende uitgaveposten?

	Administratie, verzekering		Catering		Lonen/vergoedingen van jobstudenten en vrijwilligers		Materiaal		Promotie		Inkomsten van activiteiten, inzamelacties, ...		Uitstapjes en evenementen		Vorming, incentives en team building		Andere	
	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N
0%	24.2	61	32.9	83	6.7	17	71.4	180	29.8	75	50.4	127	21.4	54	23.8	60	77.0	194
1-20%	73.8	186	62.7	158	10.7	27	23.0	58	70.2	177	44.0	111	71.4	180	74.2	187	20.2	51
21-40%	1.6	4	3.6	9	34.1	86	4.4	11	0.0	0	4.8	12	5.6	14	1.6	4	2.0	5
41-60%	0.4	1	0.8	2	29.8	75	1.2	3	0.0	0	0.8	2	0.8	2	0.4	1	0.4	1
61-80%	0.0	0	0.0	0	17.1	43	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.8	2	0.0	0	0.4	1
81-100%	0.0	0	0.0	0	1.6	4	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0
Totaal	100.0	252	100.0	252	100.0	252	100.0	252	100.0	252	100.0	252	100.0	252	100.0	252	100.0	252

2.2. Evoluties in inkomsten en uitgaven

Naar aanleiding van de financiële crisis en de mogelijke verschuivingen die deze crisis teweeg brengt in de geldstroom en uitgaveposten van speelpleinwerkingen polsten we naar de mate waarin deze bronnen en uitgaveposten zijn toegenomen of afgenomen in de laatste 5 jaar (Tabel 46 en Tabel 47).

Op basis van de bevindingen over de inkomstenbronnen (Tabel 46) kunnen alvast de volgende conclusies worden gemaakt. Als we de verschillende overheidsniveaus (gemeente, provincie, gemeenschap/gewest) vergelijken dan stellen we vast dat in ongeveer een kwart van de speelpleinwerkingen inkomsten van deze overheden zijn afgenomen. We stellen echter eveneens vast dat in een kwart van de werkingen inkomsten van gemeentes zijn gestegen. Stijging van inkomsten van de provincie en de Vlaamse gemeenschap werd in respectievelijk 5.6% en 10.7% van de werkingen geregistreerd. De meerderheid van de werkingen geeft echter aan dat inkomsten van deze verschillende overheidsniveaus constant zijn gebleven.

Opvallend is dat een meerderheid (55.2%) aangeeft dat inkomsten van inschrijvingen zijn toegenomen in de laatste vijf jaar. 10.9% deelt mee dat inkomsten van inschrijvingen zijn gedaald. 30.8% van de werkingen stelt dat ook inkomsten van activiteiten zijn toegenomen, en iets meer dan de helft geeft aan dat deze constant zijn gebleven. Inkomsten van projecten en andere bronnen zijn bij de meeste werkingen eerder constant gebleven.

Verdere analyses tonen aan dat de inkomsten afkomstig van de provincie eerder zijn afgenomen bij particuliere werkingen (Gemid= 2.21, SD= 0.92) daar waar deze eerder constant zijn gebleven bij gemeentelijke werkingen (Gemid= 3.06, SD= 0.43)⁴⁹. Dezelfde conclusie trekken we voor inkomsten afkomstig uit projecten (Particuliere werkingen: Gemid= 2.68, SD= 0.72; Gemeentelijke werkingen: Gemid= 3.27, SD= 0.90)⁵⁰. Voor de overige antwoordmogelijkheden werden geen significante verschillen gerapporteerd tussen gemeentelijke en particuliere werkingen.

49 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 12.129$ (1), $p < .01$

50 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 4.188$ (1), $p < .05$

Tabel 46 Zijn deze inkomsten toegenomen of afgenomen in de laatste 5 jaar? (1= Sterk afgenomen; 5= Sterk toegenomen)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Inkomsten van inschrijvingen	3.52	0.88	10.9	33.8	55.2	100.0	201
Inkomsten van activiteiten, inzamelacties, ...	3.24	0.93	14.1	55.1	30.8	100.0	78
De gemeente/stad	3.02	0.91	24.5	47.9	27.6	100.0	257
De Vlaamse Overheid	2.77	0.76	28.0	61.3	10.7	100.0	75
Projecten	2.88	0.82	21.2	69.7	9.1	100.0	33
De provincie	2.61	0.84	27.8	66.7	5.6	100.0	36
Andere bronnen	2.97	0.67	14.7	73.5	11.8	100.0	34

In Tabel 47 beschrijven we de mate waarin de uitgaveposten zijn toegenomen of afgenomen in de laatste vijf jaar. De post waarvan het relatieve aandeel het sterkst is gestegen zijn de lonen en vergoedingen voor animatoren. 63.8% van de verantwoordelijken geeft aan dat deze zijn toegenomen. Alle overige uitgaveposten (administratie/verzekeringen, catering, materiaal, promotie, terreinen, etc) zijn in een meerderheid van de werkingen eerder constant gebleven, en in minder dan 15% van de werkingen is het relatieve kostenplaatje hiervan afgenomen. Tussen 20% en 30% van de werkingen deelt mee dat deze uitgavenposten zijn toegenomen in de laatste vijf jaar.

Bijkomende analyses tonen aan dat de uitgaven voor terreinen, infrastructuur en nutsvoorzieningen sterker zijn gestegen bij particuliere werkingen (Gemid= 3.48, SD= 0.63) dan bij gemeentelijke werkingen (Gemid= 3.23, SD= 0.71)⁵¹. Deze verschillen dienen echter enigszins genuanceerd te worden. De gemiddelde waarden van rond de 3 onderstrepen dat –gemiddeld beschouwd– deze uitgaven in allebei de type werkingen vrij constant zijn gebleven. Ook voor uitstappen en evenementen trekken we dezelfde conclusie (Particuliere werkingen: Gemid= 3.43, SD= 0.69; Gemeentelijke werkingen: Gemid= 3.15, SD= 0.91)⁵². Voor de overige antwoordmogelijkheden werden geen significante verschillen geregistreerd tussen beide type werkingen.

Tabel 47 Zijn deze uitgaveposten toegenomen of afgenomen in de laatste 5 jaar? (1= Sterk afgenomen; 5= Sterk toegenomen)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Lonen/vergoedingen van jobstudenten en vrijwilligers	3.70	0.81	5.3	30.9	63.8	100.0	243
Uitstapjes en evenementen	3.23	0.86	15.8	46.9	37.3	100.0	209
Catering	3.17	0.84	14.4	50.8	34.8	100.0	187
Terrein, infrastructuur, nutsvoorzieningen	3.32	0.69	4.9	62.6	32.5	100.0	163
Materiaal	3.16	0.81	16.9	51.4	31.8	100.0	255
Vorming, incentives en team building	3.22	0.62	7.4	64.2	28.4	100.0	215
Administratie, verzekering	3.24	0.59	3.3	71.6	25.1	100.0	211
Promotie	3.09	0.69	13.7	63.7	22.5	100.0	204
Andere	3.19	0.51	1.3	82.1	16.7	100.0	78

Een laatste vraag polst naar de financiële bekommernissen die verantwoordelijken ervaren met betrekking tot de eigen werking. De resultaten in Tabel 48 geven aan dat een minderheid van de werkingen financiële bekommernissen ervaart. 15.3% gaat akkoord met de stelling dat de werking veel energie heet moeten steken in het werven van fondsen, en een nog kleiner percentage (10.6%) geeft aan dat er moest ingezet worden op een commercieel beleid voeren om rond te komen. Daartegenover staat dat ongeveer drie kwart van de werkingen meedeelt dat de speelpleinwerking erin slaagde rond te komen met het beschikbare budget. Een minderheid (9.3%) geeft aan dat dit niet lukte met de beschikbare middelen.

51 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 5.182 (1), p < .05$

52 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 4.683 (1), p < .05$

Tabel 48 Budget van het speelplein (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
In 2013 lukte het onze speelpleinwerking doorgaans om rond te komen	3.70	0.81	5.3	30.9	63.8	100.0	243
met het beschikbare budget	3.80	0.88	9.3	17.2	73.5	100.0	268
In 2013 kostte het onze speelpleinwerking doorgaans veel energie om							
voldoende fondsen te werven	2.38	1.11	57.6	27.1	15.3	100.0	262
In 2013 moesten we vaak een commercieel beleid voeren om rond te komen	2.14	1.02	68.2	21.2	10.6	100.0	264

In Tabel 49 gaan we na of de waargenomen financiële bekommernissen verschillen naargelang type van organisator. Particuliere werkingen hebben het - in vergelijking met gemeentelijke werkingen - moeilijker gehad om rond te komen⁵³, moesten vaker een commercieel beleid voeren⁵⁴, en moesten meer energie steken in fondsenverwerving⁵⁵. Verschillen in financiële bekommernissen werden niet geregistreerd tussen werkingen van verschillende groottes, noch naar verstedelijking.

Tabel 49 Budget van het speelplein naar type organisator

	Gemeentelijke werking		Particuliere werking	
	Gem.	SD	Gem.	SD
In 2013 lukte het onze speelpleinwerking doorgaans om rond te komen met het beschikbare budget	3.89	0.85	3.58	0.92
In 2013 kostte het onze speelpleinwerking doorgaans veel energie om voldoende fondsen te werven	2.08	0.93	3.08	1.19
In 2013 moesten we vaak een commercieel beleid voeren om rond te komen	1.96	0.94	2.54	1.10

3. Samenstelling

In dit hoofdstuk bestuderen we enkele kenmerken die de samenstelling beschrijven van de speelpleinwerkingen naar verantwoordelijken, animatoren en het profiel van de bezoekers.

3.1. Verantwoordelijken

3.1.1. Geslacht en leeftijd

60.9% (N=190) van de verantwoordelijken die de vragenlijst invulden zijn vrouwen, tegenover 39.1% (N= 122) mannen⁵⁶. De leeftijdsverdeling van de verantwoordelijken is weergegeven in Tabel 50. De gemiddelde leeftijd van de verantwoordelijken bedraagt 32.7 jaar (SD= 9.2) . De overgrote meerderheid (80.3%) van de verantwoordelijken zijn tussen de 20 en 40 jaar oud.

53 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 7.524 (1), p < .01$

54 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 53.379 (1), p < .001$

55 Deze verschillen zijn statistisch significant: $F = 19.176 (1), p < .001$

56 De overige 4 zijn ontbrekende waarden (missings) voor geslacht.

Tabel 50 Leeftijd

	%	N
longer dan 20	1.0	3
20-29 jaar	42.7	134
30-39 jaar	37.6	118
40-49 jaar	10.5	33
50-59 jaar	7.3	23
60-69 jaar	1.0	3
Totaal	100.0	314

3.1.2. Loopbaan in het jeugdwerk

Wanneer we polsen naar de jeugdwerkachtergrond van de verantwoordelijken (Tabel 51) dan blijkt dat 86.1% van hen als kind bezoeker is geweest van een of ander vorm van jeugdwerking. Net als bij de andere jeugdonderzoeken blijkt ook hier dat ervaring in jeugdwerk een belangrijke selectiecriteria te zijn. Bij de jeugdhuisen had bijvoorbeeld 81% van de beroepskrachten een achtergrond in jeugdwerking.

Iets meer dan de helft (54.4%) is zelf bezoeker geweest van speelpleinwerking. Bij het jeugdhuisenonderzoek was 88.3% van de beroepskrachten als jongere bezoeker van een jeugdhuis. Bij de WMKJ's lag dit percentage véél lager (27%).

Tabel 51 Ben je zelf bezoeker (geweest) van een...

	Speelpleinwerking		Andere jeugdwerking	
	%	N	%	N
Ja	54.4	166	86.1	260
Nee	45.6	139	13.9	42
Totaal	100.0	305	100.0	302

Tabel 52 toont aan dat ongeveer twee derde van de verantwoordelijken vrijwilliger is geweest in een speelpleinwerking. 72.3% van de respondenten was vrijwilliger in een andere vorm van jeugdwerking, en 75.2% vrijwilliger in een andere vereniging. Ook op basis van deze gegevens kunnen we dus concluderen dat er een zekere continuïteit heerst in de doorstroming naar beroepsfuncties in het jeugdwerk. Ook in het jeugdhuisenonderzoek liggen deze percentages in dezelfde orde van grootte (jeugdhuis= 61.5%; andere jeugdwerking= 70.6%; andere vereniging= 66.7%).

Tabel 52 Ben je zelf vrijwilliger geweest in een...

	Speelpleinwerking		Andere jeugdwerking		Andere vereniging	
	%	N	%	N	%	N
Ja	64.8	193	72.3	204	75.2	200
Nee	35.2	105	27.7	78	24.8	66
Totaal	100.0	298	100.0	282	100.0	266

3.1.3. Functie

Uit Tabel 53 kunnen we afleiden dat 62.5% van de verantwoordelijken tewerkgesteld is op de jeugddienst van de gemeente. Ongeveer een kwart van de respondenten organiseert de speelpleinwerking maar niet beroepshalve. 11.9% werkt als beroepskracht bij een organisatie –die niet de gemeente is– en organiseert de speelpleinwerking.

Tabel 53 Wat is jouw specifieke rol/functie in de speelpleinwerking?

	%	N
Ik organiseer de speelpleinwerking maar niet beroepshalve	25.6	80
Ik werk als beroepskracht bij mijn organisatie (niet de gemeente) en organiseer de speelpleinwerking	11.9	37
Ik werk op de jeugdendienst van de gemeente en organiseer de speelpleinwerking	62.5	195
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>312</i>

3.2. Animatoren

Een beeld van de samenstelling van de animatorenploeg geven we mee in Tabel 54. Over alle speelpleinwerkingen heen, zijn er gemiddeld 14 animatoren (SD= 8.5) op een doorsnee speelpleindag. De beschikbare pool van animatoren die de verantwoordelijke kan inzetten voor zijn werking is logischerwijze veel groter, en bedraagt gemiddeld 43.7 animatoren (SD= 26.2). Rond deze gemiddelde waarden bestaat er logischerwijze héél wat variatie die verband houdt met de grootte van de werking.

Verder stellen we vast dat gemiddeld drie kwart van de totale animatorenploeg aangesteld is als vrijwilliger (en dus gemiddeld 25% van de animatoren als tijdelijke contractueel of jobstudent). Ook hier opnieuw met grote spreiding rond deze gemiddelden. In 25 % van de werkingen bedraagt deze verhouding vrijwilligers/totale animatorenploeg 63% of minder en in eveneens 25% bedraagt deze verhouding zelfs 100%.

Als we het gemiddeld aantal kinderen dat per dag aanwezig is op de werking delen door het gemiddeld aantal animatoren dat per dag paraat staat, dan blijkt er gemiddeld 1 animator te zijn per 7 aanwezige kinderen. Ook bij deze gemiddelde waarden is er wel wat spreiding. Bij 25% van de verantwoordelijken is deze ratio 5.4 of lager (minder kinderen per animator) en bij eveneens 25% bedraagt deze ratio 8 of méér (méér kinderen per animator).

Tabel 54 Aantal animatoren in de werking

	Min	Max	Kwart. 1	Kwart. 2	Kwart. 3	Gem.	SD	N
Aantal animatoren per dag actief	2.0	50.0	8.0	12.0	18.0	14.04	8.51	275
Totale animatorenploeg	2.0	110.0	25.0	37.0	60.0	43.73	26.24	235
Verhouding vrijwilligers tov totale animatorenploeg	0%	100%	63.23%	93.75%	100.00%	74.90%	36.00%	235
Gemidd. aantal kinderen/animator	1.0	17.5	5.4	6.7	8.2	6.92	2.33	247

In Tabel 55 bestuderen we of er verschillen zijn in aantallen animatoren naar type organisator, grootte van de werking, verstedelijking, provincie en speelsysteem. Wanneer we gemeentelijke met particuliere werkingen vergelijken dan stellen we geen significante verschillen vast in aantallen animatoren die op de werking aanwezig zijn, noch in de grootte van de totale beschikbare animatorenploeg, noch in het gemiddelde aantal kinderen per animator. Particuliere werkingen werken wel zo goed als uitsluitend met vrijwilligers, daar waar bij gemeentelijke werkingen een derde van de animatoren is aangesteld als tijdelijk contractueel personeel.

De meest markante verschillen in animatorenaantallen worden geregistreerd naar grootte van de werking. Hoe groter de werking –in termen van het aantal aanwezige kinderen op het speelplein– hoe meer animatoren er aanwezig zijn op het speelplein, en hoe groter de totale animatorenploeg. Hoewel net niet significant, zien we dat de ratio aantal kinderen versus animatoren toeneemt naarmate het speelplein groter wordt. In kleine speelpleinwerkingen zijn er dus verhoudingsgewijs meer animatoren. In kleine werkingen zijn er 6.45 kinderen per animator, daar waar deze ratio 7.66 bedraagt in de grotere werkingen.

Verder stellen we vast dat zowel de animatorenploeg op het terrein als de beschikbare pool van animatoren groter is in sterk verstedelijkt gebied dan in agrarische regio's. Dit verband is natuurlijk voor een deel te verklaren door het feit dat grote werkingen vaker voorkomen in sterk verstedelijkt gebied.

Ervan uitgaand dat bepaalde regio's door toeristische of andere karakteristieke misschien méér of minder werken met jobstudenten of tijdelijke contractuelen, bestuderen we in Tabel 55 tevens de relatie met de provincie waarin de werking gevestigd is. In de provincies Vlaams-Brabant, Antwerpen en het Brussels-hoofdstedelijk⁵⁷ gewest wordt er verhoudingsgewijs het meest gewerkt met jobstudenten of tijdelijke contractuelen. Ook in de regio West-Vlaanderen, met de nabijheid van de kustregio, werkt bijna 30% van de werkingen met jobstudenten of tijdelijke contractuelen. In de regio's Oost-Vlaanderen en Limburg wordt het vaakst gewerkt met vrijwilligers.

Naar speelsysteem noteren we geen opvallende verschillen, met enkel een kleine indicatie dat de eerder gesloten werkingen over een kleinere pool van beschikbare animatoren beschikt dan de eerder open werkingen en de mengvormen.

Tabel 55 Aantal animatoren naar kenmerken van de werking

	Aantal animatoren per dag	Totale animatorenploeg	Verhouding vrijwilligers tov totale animatorenploeg	Gemid. aantal kinderen/ animator
Organisator				
Gemeentelijke werking	13.74	45.57	65.00%	7.07
Particuliere werking	14.71	39.87	95.00%	6.59
<i>Sign.</i>			***	
Grootte van de werking				
< 60 kinderen per dag	9.55	28.20	75.00%	6.45
60 - 150 kinderen	14.74	48.64	77.00%	7.03
Meer dan 150 kinderen	24.52	74.88	70.00%	7.66
<i>Sign.</i>	***	***		
Verstedelijking				
Zwak verstedelijkt	11.77	33.56	78.00%	6.89
Matig verstedelijkt	13.67	45.97	71.00%	7.07
Sterk verstedelijkt	16.36	48.24	78.00%	6.66
<i>Sign.</i>	**	**		
Provincie				
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	14.00	40.83	2.00%	7.12
Vlaams-Brabant	16.19	57.09	59.00%	7.31
Antwerpen	12.69	43.47	64.00%	6.99
West-Vlaanderen	13.21	39.48	73.00%	7.14
Oost-Vlaanderen	13.01	44.27	89.00%	7.07
Limburg	15.96	38.15	92.00%	6.06
<i>Sign.</i>		*	***	
Speelsysteem				
Eerder gesloten	12.12	30.54	79.00%	6.96
Mengvormen	14.19	45.51	71.00%	6.81
Eerder open	14.58	45.74	82.00%	7.17
<i>Sign.</i>		*		

57 Voor het Brussels-hoofdstedelijk gewest dient hier wel de opmerkingen gemaakt te worden dat het aantal werkingen waarop de (geldige) telling is gebaseerd zéér laag is (N = 6).

Tabel 56 geeft een beschrijving van de wijze waarop de animatoren worden vergoed. Ongeveer twee derde (64.0%) van de animatoren ontvangt een vaste vergoeding per dag. 18.9% krijgt een loon uitgekeerd als jobstudent of tijdelijk contractueel. 7.6% geeft aan een vaste vergoeding toe te kennen en alle gemaakte onkosten van de animator terug te betalen. We stellen vast dat de overige antwoordmogelijkheden amper voorkomen. De categorie 'andere' werd door 6.5% van de verantwoordelijken aangeduid. In de meerderheid van de gevallen gaat het hier om een vrijwilligersvergoeding, of combinaties van de antwoordmogelijkheden in tabel 55.

Tabel 56 wijst verder op verschillen in verloningssysteem naar type organisator. Het statuut van jobstudent/tijdelijk contractueel komt bijna uitsluitend voor in gemeentelijke werkingen en is eerder zeldzaam in particuliere speelpleinen. Het systeem van geen vergoeding of enkel onkosten die worden terugbetaald vinden we dan weer voornamelijk terug in particuliere speelpleinen.

Tabel 56 Vergoeding animatoren

	Totaal		Gemeentelijk		Particulier	
	%	N	%	N	%	N
Ze krijgen een vaste vergoeding per dag	64.0	176	62.1	118	68.2	58
Ze krijgen een vaste vergoeding per dag en alle onkosten(bijv. vervoer) worden terugbetaald	7.6	21	5.3	10	12.9	11
Ze ontvangen een loon als jobstudent, tijdelijk contractueel, ...	18.9	52	26.3	50	2.4	2
Alle onkosten die ze maken (bijv. vervoer) worden terugbetaald	1.1	3	0.5	1	2.4	2
Niets	1.8	5	0.0	0	5.9	5
Andere	6.5	18	5.8	11	8.2	7
Totaal	100.0	275	100.0	190	100.0	85

3.3. De bezoekers

Ongeveer de helft van de werkingen heeft bezoekers die afkomstig zijn uit de eigen stad/gemeente (Tabel 57). 38.3% van de werkingen trekt bezoekers aan uit meerdere steden en gemeenten, en iets minder dan 10% komt uit de eigen buurt/wijk. Een verwaarloosbaar percentage werkingen rekruteert kinderen uit de gemeente waar één van de ouders werkt.

Het aandeel kinderen dat uit de eigen stad/gemeente komt is hoger in het speelpleinonderzoek dan in de overige jeugdwerkvormen, terwijl het aandeel kinderen uit de lokale buurt dan weer lager is in vergelijking met de jeugdhuisen en WMKJ's. De WMKJ's recruterer minder vaak uit andere gemeenten, terwijl speelpleinen en jeugdhuisen beiden ongeveer 40% van hun instroom uit meerdere steden/gemeenten halen.

Tabel 57 Onze kinderen komen doorgaans uit...

	Speelpleinen		Jeugdhuisen		WMKJ's	
	%	N	%	N	%	N
De gemeente waar één van de ouders werkt	1.1	3	-	-	-	-
De buurt/wijk	9.7	27	23.4	15	43.6	17
De stad/gemeente	50.9	141	37.5	24	35.9	14
Meerdere steden/gemeenten	38.3	106	39.1	25	20.5	8
Totaal	100.0	277	100.0	64	100.0	39

Het gemiddeld aantal kinderen per dag in de speelpleinwerkingen bedraagt 87.3 (Tabel 58). De grootste groep hiervan zijn kinderen in de leeftijdscategorie 7 tot 12 jaar oud, met een gemiddelde van 48.2 kinderen per dag. Het gemiddeld aantal kleuters en tieners in de werkingen bedraagt respectievelijk 34.7 en 9.1. De leeftijdsgroep jonger dan 3 jaar is amper vertegenwoordigd met gemiddeld 3.9 kinderen jongeren dan 3 per werking. De grote standaardafwijkingen tonen opnieuw aan dat de spreiding rond deze gemiddelde waarden vrij ruim is.

Tabel 58 Wat is het gemiddeld aantal kinderen (per dag) in de speelpleinwerking?

	Min	Max	Kwart. 1	Kwart. 2	Kwart. 3	Gem.	SD	N
Minder dan 3 jaar	0.0	70.0	0.0	0.0	2.0	3.9	9.9	252
Van 3 t.e.m. 6 jaar	0.0	180.0	12.0	30.0	50.0	34.7	31.2	270
Van 7 t.e.m. 12 jaar	0.0	200.0	29.0	40.0	60.0	48.2	34.9	279
Ouder dan 12 jaar	0.0	85.0	0.0	6.5	15.0	9.1	10.3	258
Totaal	0.0	200.0	50.0	80.0	113.8	87.3	43.6	242

Om een beeld te verkrijgen van de diversiteit op de speelpleinwerkingen vroegen we de verantwoordelijke een schatting te maken van de vertegenwoordiging van bepaalde sociale groepen van kinderen (Tabel 59). Kinderen uit kansarme groepen maken gemiddeld 14.8% uit van de totale bezoekerspopulatie. Het gemiddeld aantal kinderen van allochtone afkomst bedraagt 17%, en dit aandeel is substantieel lager dan verwacht wordt op basis van beschikbare populatiegegevens⁵⁸. 6.7% van de bezoekers zijn kinderen met een beperking. Het aandeel jongens-meisjes bedraagt 50/50. De lage standaardafwijking bij het percentage meisjes toont aan dat deze verhouding vrij gelijklopend is over de verschillende werkingen heen. Dit kan echter niet gezegd worden van de overige sociale groepen. In de meeste gevallen is de standaardafwijking hier groter dan het gemiddelde, wat impliceert dat deze verhoudingen sterk verschillen van werking tot werking.

Tabel 59 Schatting van de percentages van volgende kinderen in de werking

	Min	Max	Kwart. 1	Kwart. 2	Kwart. 3	Gem.	SD	N
% allochtone kinderen	0.0	100.0	2.0	5.0	20.0	17.0	23.2	265
% kinderen in armoede	0.0	90.0	5.0	10.0	20.0	14.8	18.2	261
% kinderen met een beperking	0.0	98.0	1.0	3.0	5.0	6.7	14.8	257
% kinderen uit de bijzondere jeugdzorg	0.0	50.0	0.0	2.0	5.0	4.4	7.8	246
% meisjes	10.0	70.0	50.0	50.0	50.0	49.8	7.6	262

Een opportuniteit voor het speelpleinwerk is haar potentieel brede bereik: van kleuters tot tieners, van kinderen met een handicap tot kinderen in kansarmoede. Coussée (2006) en Van de Walle (2012) wezen er op dat bijvoorbeeld jeugdbewegingen er vaak niet in slagen de diversiteit van de samenleving te weerspiegelen in hun werking. De hypothese dat speelpleinwerking er alvast beter in slaagt die diversiteit te weerspiegelen zien we bevestigd in Tabel 60. Met de uitzondering van de WMKJ's, tellen speelpleinwerkingen –in vergelijking met de jeugthuizen en jeugdbewegingen – een beduidend hoger aandeel allochtonen kinderen en kinderen in armoede. Van alle jeugdwerkvormen hebben speelpleinen ook het grootste bereik naar kinderen met een fysieke of mentale beperking.

Tabel 60 Een vergelijking van de diversiteit in de verschillende jeugdwerkonderzoeken (Gemiddelden)

	Speelpleinen	Jeugthuizen	WMKJ's	Jeugdbeweging
% allochtone kinderen	17.0	9.6	61.6	2.1
% kinderen in armoede	14.8	8.9	59.6	3.6
% kinderen met een beperking	6.7	3.3	2.9	2.1
% kinderen uit de bijzondere jeugdzorg	4.4	-	10.2	-
% meisjes	49.8	31.8	28.4	-

In Tabel 61 gaan we na of er verschillen zijn in de verdeling van deze groepen kinderen naar type organisator, grootte van de werking, verstedelijking, provincie en speelsysteem. De grootste verschillen worden geobserveerd naar verstedelijking. In sterk verstedelijkte gebieden is het aandeel jongeren van allochtone afkomst, kinderen in

58 Het aandeel kinderen van vreemde herkomst in het Vlaamse Gewest zou 25.3% bedragen in de leeftijdsgroep 0-5 jaar, 23.3% in de leeftijdsgroep 6-11 jaar, en 18.8% in de leeftijdsgroep 12-17 jaar. In deze studie wordt gekeken naar de eigen nationaliteit of deze van de moeder of vader. Als de nationaliteit van de moeder (of van de vader) een niet-Belgische nationaliteit is, wordt het kind beschouwd als een persoon van vreemde herkomst. Zie: <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingen/nieuwtjes/demografie/bijlagen/2012-03-26-webartikel2012-3-vreemde-herkomst.pdf>

armoede, kinderen uit de bijzondere jeugdzorg en kinderen met een beperking significant hoger dan in matig of zwak verstedelijkte gebieden. Naar provincie merken we op dat het laagste aandeel kinderen van allochtone afkomst geregistreerd wordt in West-Vlaanderen (6.38%) en het hoogste aandeel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (78.33%). In de overige provincies schommelen deze percentages tussen 15% en 20%.

Tabel 61 Aantal kinderen naar kenmerken van de werking

	% allochtone kinderen	% kinderen in armoede	% kinderen met een beperking	% kinderen uit de bijzondere jeugdzorg	% meisjes
Organisator					
Gemeentelijk	14.35	11.80	4.99	3.61	50.0
Particulier	22.74	21.19	10.12	5.91	49.5
<i>Sign.</i>	**	***	**	*	
Grootte van de werking					
< 60 kinderen per dag	18.43	14.41	12.09	4.52	48.9
60 - 150 kinderen	14.09	13.77	4.94	4.38	50.1
Meer dan 150 kinderen	23.76	14.24	4.30	3.14	49.8
<i>Sign.</i>			**		
Verstedelijking					
Zwak verstedelijkt	5.44	6.24	4.07	2.25	51.3
Matig verstedelijkt	12.51	13.71	5.43	3.78	49.3
Sterk verstedelijkt	33.70	23.50	10.70	6.90	49.5
<i>Sign.</i>	***	***	*	**	
Provincie					
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	78.33	20.00	0.33	4.00	43.3
Vlaams-Brabant	18.31	7.70	4.61	2.67	52.2
Antwerpen	14.81	15.67	6.56	6.70	49.0
West-Vlaanderen	6.38	13.87	7.27	4.36	50.3
Oost-Vlaanderen	18.90	19.02	6.02	4.11	48.5
Limburg	20.43	14.86	10.02	3.88	51.0
<i>Sign.</i>	***				*
Speelsysteem					
Eerder gesloten	16.45	12.23	6.00	2.56	50.2
Mengvormen	17.65	15.16	6.06	4.60	50.2
Eerder open	14.96	15.07	8.28	3.94	48.6
<i>Sign.</i>					

Wanneer we gemeentelijke met particuliere werkingen vergelijken dan stellen we ook hier enkele significante verschillen vast. Met uitzondering van het aandeel 'kinderen in armoede' en 'kinderen met een beperking' zijn deze verschillen echter terug te brengen tot verschillen naar verstedelijkingsgraad. Eerdere analyses toonden immers aan dat type organisator en verstedelijking sterk met elkaar samenhangen, en multivariate analyses wijzen uit dat de geobserveerde bivariate verschillen in Tabel 61 verklaard worden door verschillen naar verstedelijking. Gemeentelijke werkingen vinden we bijvoorbeeld vaker terug in agrarische gebieden waar het aandeel jongeren van allochtone afkomst sowieso véél lager is. Desalniettemin stellen we vast dat –zelfs bij controle voor graad van verstedelijking– particuliere werkingen toch significant vaker kinderen uit armoede bereiken. Hetzelfde geldt voor kinderen met een beperking, en dit laatste kunnen we verklaren door het feit dat de werkingen met een zéér groot (of exclusief) bereik naar kinderen met een beperking bijna allen particuliere werkingen betreft⁵⁹.

⁵⁹ Van de werkingen die aangeven dat meer dan 50% van de speelpleinkinderen kinderen met een beperking betreft, registreren we slechts 2 gemeentelijke tegenover 7 particuliere werkingen.

Naar grootte van de werking noteren we weinig verschillen. Wel blijkt het aandeel kinderen met een beperking hoger te liggen in kleine werkingen dan in middelgrote en grote werkingen. Deze bevinding is grotendeels te verklaren door het feit dat speelpleinwerkingen die specifiek gericht zijn op kinderen met een fysieke of mentale handicap bijna steeds kleine werkingen zijn. Ten slotte, naar speelsysteem werden geen significante verschillen gevonden tussen de onderscheiden clusters.

Een volgende vraag polst naar de inspanningen die geleverd worden om de diversiteit in de speelpleinwerking te bewaken (Tabel 62). Een derde (36.0%) gaat akkoord met de stelling dat de werking ernaar streeft de diversiteit uit de buurt te weerspiegelen. Iets minder dan 30% gaat niet akkoord met deze stelling en de overige werkingen scoren de middencategorie. Hetzelfde geldt voor de tweede stelling. Slechts een vijfde van de verantwoordelijken gaat akkoord met de stelling dat het evenwicht in diversiteit bewaakt wordt. De overige werkingen gaan niet akkoord met deze stelling of scoren 'tussen beide'. Ten slotte, ongeveer twee derde van de werkingen voorziet niet echt specifieke activiteiten voor specifieke doelgroepen. 19.1% van de werkingen gaat immers akkoord met deze stelling.

Tabel 62 Diversiteit in de speelpleinwerking? (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Als we nieuwe kinderen werven, streven we ernaar de diversiteit uit onze buurt te weerspiegelen	3.09	1.08	28.1	36.0	36.0	100.0	267
In onze speelpleinwerking bewaken we het evenwicht in diversiteit (bijv. dominantie van een bepaalde groep)	2.63	1.05	46.8	31.6	21.6	100.0	269
We voorzien specifieke activiteiten voor specifieke doelgroepen	2.40	1.06	64.4	16.5	19.1	100.0	267

Een laatste vraag polst naar waargenomen obstakels om nieuwe kinderen bij de speelpleinwerking te betrekken (Tabel 63). Over het algemeen valt op dat de meerderheid van de stellingen helemaal niet als obstakels worden ervaren door de verantwoordelijken. In bijna alle gevallen geldt dat een meerderheid deze opgesomde drempels helemaal niet als obstakels ervaart. Voor sommige items is het zelfs zo dat 80% of meer geen problemen ervaart ('De begeleidersploeg heeft weinig voeling met de leefwereld van kinderen', 'Een dominante groep in de speelpleinwerking houdt nieuwkomers weg', 'Ons aanbod richt zich op een beperkte (sub)doelgroep', 'Onze speelpleinwerking is te weinig gekend in de buurt').

De grootste obstakels om nieuwe kinderen aan te trekken hebben te maken met externe factoren: concurrentie van andere vrijetijdsbestedingen (30.9% gaat hiermee akkoord), ouders die geen vertrouwen hebben in de speelpleinwerking (31.0%), ouders die vooroordelen hebben ten opzichte van de werking (24.3%), het onthaalbeleid voor nieuwkomers (24.3%) en de beperkte tijd, middelen of medewerkers om meer kinderen te bereiken.

Tabel 63 Drempels om nieuwe kinderen bij de speelpleinwerking te betrekken? (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Sommige ouders hebben geen vertrouwen in de speelpleinwerking	2.87	1.04	37.3	31.7	31.0	100.0	271
Concurrentie van andere vrijetijdsbestedingen	2.78	1.14	46.0	23.2	30.9	100.0	272
De ouders hebben vooroordelen ten opzichte van onze speelpleinwerking	2.68	1.03	47.4	28.3	24.3	100.0	272
Er is nog werk aan ons onthaalbeleid voor nieuwkomers (bijv. lidkaarten, verwelcoming, rondleiding)	2.63	1.02	50.4	25.4	24.3	100.0	272
Onze speelpleinwerking heeft onvoldoende tijd, middelen en/of medewerkers om meer kinderen te bereiken	2.62	1.05	54.2	22.0	23.8	100.0	273
De kinderen kennen geen kinderen in onze speelpleinwerking	2.54	0.95	55.0	25.5	19.6	100.0	271
De kostprijs	2.32	1.05	63.6	19.9	16.5	100.0	272
De openingsuren van onze speelpleinwerking (bijv. de werking is enkel open in de namiddag)	2.09	1.13	70.7	14.3	15.0	100.0	273
De kinderen hebben vooroordelen ten opzichte van onze speelpleinwerking	2.42	0.90	62.4	23.6	14.0	100.0	271
Onze locatie/infrastructuur is onaantrekkelijk	2.16	1.02	69.2	17.6	13.2	100.0	273
De begeleidersploeg is te jong en/of heeft te weinig ervaring	2.28	0.91	63.6	26.1	10.3	100.0	272
Onze speelpleinwerking is te weinig gekend in de buurt	2.04	0.90	78.3	12.9	8.8	100.0	272
Ons aanbod richt zich op een beperkte (sub)doelgroep	1.96	0.88	81.9	11.4	6.6	100.0	271
Onze speelpleinwerking is moeilijk te bereiken	1.78	0.78	87.5	7.7	4.8	100.0	271
Een dominante groep in de speelpleinwerking houdt nieuwkomers weg	1.82	0.75	87.1	9.2	3.7	100.0	272
De begeleidersploeg heeft weinig voeling met de leefwereld van kinderen	1.75	0.63	91.5	7.4	1.1	100.0	272

4. Animatorenploeg

4.1. Rekrutering van animatoren

Tabel 64 laat de verantwoordelijken toe te schetsen op welke wijze aan rekrutering wordt gedaan van animatoren. Jongeren blijken zich in de eerste plaats spontaan aan te bieden om animator te worden in speelpleinwerking (82.2%) of worden gerekruteerd via vrienden, kennissen of familie van de bestaande vrijwilligers (85.5%). Daarnaast wordt door een ruime meerderheid (70% of meer) actief ingezet op promotiecampagnes van de speelpleinwerking zelf of deze van de stad/gemeente. Ongeveer de helft van de werkingen stelt dat animatoren doorgroeien van speelpleinkind naar begeleiding. De overige antwoordcategorieën komen véél minder frequent voor. De categorie 'andere' werd aangeduid in 14.2% van de gevallen en de meest voorkomende antwoorden in deze categorie zijn: persoonlijk aanschrijven van of bezoek aan 16-21 jarigen, een infoavond organiseren, via animatoren die tevens het brevet hebben van instructor, en via andere jeugdverenigingen (bijv. de jeugdbeweging in de buurt)

Tabel 64 Hoe worden nieuwe begeleiders gerekruteerd? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Via vrienden, kennissen, familie... van bestaande vrijwilligers	85.5	235
Ze bieden zich uit eigen initiatief aan	82.2	226
Via promotiecampagnes van de speelpleinwerking	74.9	206
Via promotiekanalen van de stad/gemeente	70.2	193
Het is een logische stap van speelpleinkind naar begeleider	50.9	140
Via scholen, hogescholen en universiteiten	33.8	93
Andere	14.2	39
Via andere instellingen/organisaties	12.0	33

4.2. Doorstroming van animatoren

Uit de vorige tabel bleek dat ongeveer de helft van de werkingen animatoren rekruteert uit de eigen pool van speelpleinkinderen. Tabel 65 gaat dieper in op deze doorstroming. In een minderheid van de werkingen (11.1%) gebeurt deze doorstroming zelden tot nooit. Ongeveer de helft geeft aan dat dit soms gebeurt. In iets minder dan een derde van de gevallen zien we deze doorstroming vaak gebeuren, en in 5.9% van de werkingen gebeurt dit zéér vaak. Doorstroming gebeurt significant vaker in particuliere dan in gemeentelijke werkingen, en verloopt moeizamer in sterk verstedelijkt gebied dan in matig of zwak verstedelijkt gebied. Naar grootte van de werking en speelsysteem werden geen verschillen gerapporteerd.

Tabel 65 Stromen er deelnemers (kinderen) door naar de begeleidingsploeg?

	%	N
Bijna nooit	5.2	14
Zelden	5.9	16
Soms	52.4	141
Vaak	30.5	82
Héél vaak	5.9	16
Totaal	100.0	269

In Tabel 66 en Tabel 67 onderzochten we hoe sterk de werkingen inzetten op deze doorstroming en welke acties ondernomen worden om deze doorstroming te realiseren. Ongeveer een derde van de werkingen deelt mee matig of helemaal niet in te zetten op deze doorstroming (Tabel 66). Eveneens een derde geeft aan dat hier slechts matig op wordt ingezet. 27.6% van de werkingen neemt hier een meer actieve houding aan en zet sterk in op doorstroming en nog eens 4% doet dit zelfs héél sterk. Particuliere werkingen zetten significant sterker in op deze doorstroming dan gemeentelijke werkingen. Verschillen naar verstedelijking, grootte van de werking en speelsysteem werden niet geobserveerd.

We stellen verder vast dat er een duidelijk verband is tussen inzetten op doorstroming en de mate waarin doorstroming gerealiseerd wordt. Hoe sterker de werking hierop inzet, hoe vaker de verantwoordelijke aangeeft dat kinderen doorstromen naar de begeleidingsploeg, en dit onafhankelijk van structurele kenmerken van de speelpleinwerking (mate van verstedelijking, type organisator, grootte van de werking).

Tabel 66 Hoe sterk zet de werking in op doorstroming?

	%	N
Helemaal niet	11.0	30
Zwak	22.1	60
Matig	35.3	96
Sterk	27.6	75
Héél sterk	4.0	11
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>272</i>

De belangrijkste acties die speelpleinwerkingen ondernemen om deze doorstroming tot stand te brengen (Tabel 67) zijn reclame maken voor tieners (34.6%) en een dag meedraaien (36.8%). 26.0% van de werkingen probeert deze doorstroming tot stand te brengen door sterker in te zetten op het uitbouwen van de tienerwerking. Ongeveer een vijfde zet in op vorming en iets minder dan 12% biedt extra ondersteuning. De categorie 'andere' werd aangeduid door 8.2% van de werkingen, en het meest aangehaalde antwoord in deze categorie is kinderen uit de tienerwerking inschakelen als hulpmonitor.

Tabel 67 Wat doen jullie om deze doorstroming te realiseren? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Een dagje meedraaien voor tieners	36.8	99
Reclame maken voor tieners	34.6	93
Niks	32.0	86
De tienerwerking sterk uitbouwen	26.0	70
Vorming	21.9	59
Extra ondersteuning	11.9	32
Andere	8.2	22

4.3. Selectiecriteria

15.3% van de verantwoordelijken geeft aan dat er geen specifieke selectiecriteria zijn voor animatoren (Tabel 68). 83.9% van de werkingen schuift leeftijd naar voor als belangrijkste criterium, gevolgd door vorming/cursus gevolgd hebben (51.8%) en het enthousiasme van de begeleiders (57.7%). Ongeveer een kwart wijst op competenties en het belang van ervaring in het jeugdwerk. 18.6% vindt ervaring met de doelgroep van de speelpleinwerking belangrijk als criterium. Zelf een vaste bezoeker geweest zijn wordt niet echt als een selectiecriteria beschouwd en hetzelfde geldt voor nastreven van diversiteit binnen de organisatie. 6.2% duidt de categorie andere aan. Voorbeelden in deze categorie zijn een kennismakingsgesprek, een toelatingsproef, een pedagogische vorming, motivatie, en geslacht.

Tabel 68 Zijn er selectiecriteria voor begeleiders? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Leeftijd	83.9	230
Enthousiasme	57.7	158
Vorming/cursussen gevolgd hebben	51.8	142
Competenties	28.5	78
Ervaring in het jeugdwerk	25.2	69
Ervaring met de doelgroep van de speelpleinwerking	18.6	51
Nastreven van diversiteit binnen de organisatie	6.9	19
Zelf vaste bezoeker van de speelpleinwerking	5.8	16
Andere	6.2	17
Neen, er zijn geen selectiecriteria	15.3	42

5. Kwaliteitsbewaking en vorming

In het volgende hoofdstuk focussen we op allerlei facetten van kwaliteitsbewaking zoals ondersteuning en vorming voor verantwoordelijken, coaching van animatoren tijdens de werking en de thema's die hierbij centraal staan, alsook de wijze waarop wordt ingezet op vergadermomenten, vorming en ontspanning voor de animatorenploeg.

5.1. Ondersteuning en vorming voor verantwoordelijken

Denoodaanvorming stelt zich niet enkel voor animatoren op despeelpleinwerking. Ook despeelpleinverantwoordelijken kunnen nood hebben aan wat ondersteuning of vorming. In Tabel 69 vragen we waar de verantwoordelijke ondersteuning vindt voor de uitoefening van zijn functie. Ongeveer drie kwart van de verantwoordelijken geeft aan dat dit in de eerste plaats de koepelorganisatie is. Daarnaast duidt ongeveer de helft aan dat ze hiervoor terecht kunnen bij het bestuur van de werking, bij collega's van andere speelpleinwerkingen, of bij de stad/gemeente. De categorie 'andere' werd door 8.4% van de verantwoordelijken geselecteerd (bijv. collega's van de jeugd- en sportdienst van de gemeente, de VGC, Kazou, Uit de Marge).

Tabel 69 Waar vind jij (als verantwoordelijke) ondersteuning voor je speelpleinwerking? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Bij de koepelorganisatie (bijv. VDS, Vivès)	78.2	204
Bij het bestuur van de speelpleinwerking	51.0	133
Bij de stad/gemeente	50.6	132
Bij collega's van andere speelpleinwerkingen	46.7	122
Andere	8.4	22

In Tabel 70 informeren we waar de verantwoordelijke terecht kan voor vorming. 93.0% geeft aan zich hiervoor te richten naar de koepelorganisatie. Ongeveer een kwart van de respondenten kan hiervoor terecht bij de stad of gemeente. 17.2% duidt aan dat ze voor vorming terecht kunnen bij andere organisaties (bijv. VVJ, de eigen organisatie, VGC, Uit De Marge, Kazou, Joetz, Crefi).

Tabel 70 Waar kan jij (als verantwoordelijke) terecht voor vorming? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
De koepelorganisatie (bijv. VDS, Vivès)	93.0	238
De stad/gemeente	27.3	70
Andere instanties	17.2	44

Als we de verantwoordelijken vragen over welke thema's ze graag vorming zouden krijgen dan staan motiveren en een speelaanbod uitwerken bovenaan het lijstje (Tabel 71). Meer dan 45% van de verantwoordelijken stipt deze thema's aan. Ongeveer 40% van de verantwoordelijken heeft nood aan vorming over communicatie, leiding geven, groepsdynamica, en omgaan met conflictsituaties. 36.0% zou graag vorming krijgen over EHBO, preventie en veiligheid, en 32.8% vindt het thema juridisch statuut en vzw wetgeving belangrijk. De thema's waar het minst vraag naar is zijn alcohol en drugs (6.8%) technische vorming (10.0%) en kadervorming (16.4%).

**Tabel 71 Over welke thema's wil je zelf (als verantwoordelijke) vorming krijgen?
(Meerdere antwoorden mogelijk)**

	%	N
Motiveren	46.8	117
Speelaanbod uitwerken	44.8	112
Omgaan met conflict, agressie, grenzen stellen	41.2	103
Communicatie	40.4	101
Leiding geven	39.2	98
Groepsdynamica	38.8	97
EHBO, risico inschatten, preventie en veiligheid	36.0	90
Juridisch statuut, vzw wetgeving	32.8	82
Netwerken	28.0	70
Mijn houding als begeleider	27.6	69
Financieel beheer	26.4	66
Projectmatig werken	22.0	55
Deontologische vraagstukken	20.4	51
Samenwerken	19.2	48
Geattesteerde kadervorming ((hoofd) animator, (hoofd)instructeur)	16.4	41
Technische vorming over mijn specifieke taakopdracht	10.0	25
Alcohol en drugs	6.8	17
Andere	3.6	9

Als we polsen naar de mate waarin de verantwoordelijke tevreden is over het bestaande vormingsaanbod dan blijkt een meerderheid (61.2%) tevreden te zijn (Tabel 72). 7% neemt een uitgesproken positie in en is zéér tevreden over dit aanbod. Ongeveer een derde van de verantwoordelijken neemt hier een neutrale houding aan. Opmerkelijk is dat slechts 2.3% niet tevreden is over het vormingsaanbod.

Tabel 72 Tevredenheid bestaande vormingsaanbod

	%	N
Zéér ontevreden	0.0	0
Eerder ontevreden	2.3	6
Tussenbeide	29.5	76
Eerder tevreden	61.2	158
Zéér tevreden	7.0	18
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>258</i>

5.2. Coaching van animatoren

Tabel 73 toont aan dat de overgrote meerderheid (93.0%) van de speelpleinwerkingen de begeleiders coacht op het speelplein zelf. Een kleine minderheid geeft aan dit niet te doen. Coaching verschilt niet naar type organisator, graad van verstedelijking, grootte van de werking, en speelsysteem.

Tabel 73 Worden begeleiders gecoacht?

	%	N
Ja	93.0	251
Nee	7.0	19
Totaal	100.0	270

In ongeveer de helft van de gevallen is het de hoofdanimator die de taak van coaching op zich neemt (Tabel 74). In 18.9% van de werkingen neemt een beroepskracht deze taak op zich en in 14.6% doen de begeleiders dit samen. De categorie 'andere' werd in 18.5% van de gevallen aangeduid. In de meerderheid van de gevallen gaat het hier om een combinatie van hoofdanimator met een andere persoon (bijv. een beroepskracht, een VDS-ondersteuner, een coördinator), de stuurgroepleden, de stagebegeleider, of lokale ondersteuners van de VDS. Bij de gemeentelijke werkingen gebeurt de coaching vaker door een beroepskracht (23.3% versus 8.9%), terwijl dit bij particuliere werkingen vaker een taak is van de gezamenlijke begeleidersploeg (10.8% versus 23.1%). Verschillen naar graad van verstedelijking, grootte van de werking en speelsysteem werden niet geregistreerd.

Tabel 74 Wie doet de coaching van begeleiders?

	%	N
De hoofdanimator	48.0	122
Een beroepskracht	18.9	48
De begeleiders doen dat samen	14.6	37
Andere	18.5	47
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>254</i>

5.3. Coaching thema's

De thema's die aan bod komen tijdens de coaching zijn in de eerste plaats: samen spelen met de kinderen, speelkansen aanbieden, motiveren en stimuleren van kinderen, samenwerken met animatoren, zorgen voor een goede sfeer, en leiding geven (Tabel 75). 85% of meer van de verantwoordelijken stelt dat deze thema's aan bod komen tijdens de vorming. Ook spelvisie ontwikkelen (71.6%) en grenzen stellen aan kinderen (80.8%) komen courant aan bod. Bij ongeveer de helft van de werkingen staat ook omgaan met kinderen van verschillende achtergronden, omgaan met agressie, en het imago van het speelplein centraal. Kinderen inspraak geven wordt het minst vaak gerapporteerd.

Tabel 75 Welke thema's komen aan bod in de coaching? (1= Helemaal niet; 5= Zeker wel)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Samen spelen met de kinderen	4.42	0.62	0.8	4.4	94.8	100.0	250
Samenwerken met andere animatoren	4.32	0.64	0.4	8.0	91.6	100.0	250
Zorgen voor een goede sfeer	4.26	0.71	2.0	8.0	90.0	100.0	250
Speelkansen aanbieden	4.19	0.68	2.0	9.2	88.8	100.0	250
Leiding geven	4.16	0.68	1.2	12.8	86.0	100.0	250
Motiveren en stimuleren van kinderen	4.14	0.64	1.2	11.2	87.6	100.0	250
Grenzen stellen aan kinderen	4.01	0.71	2.0	17.2	80.8	100.0	250
Speelvisie	3.84	0.89	8.0	20.4	71.6	100.0	250
Omgaan met agressie	3.68	0.92	10.8	29.6	59.6	100.0	250
Het imago van ons speelplein	3.59	0.95	14.0	30.4	55.6	100.0	250
Omgaan met kinderen van verschillende achtergronden	3.52	1.01	16.4	30.0	53.6	100.0	250
Kinderen inspraak geven	3.32	0.87	18.4	38.8	42.8	100.0	250

Een andere vraag polst naar de thema's die verantwoordelijken graag mee in de vorming zouden schuiven (Tabel 76). Bovenaan het lijstje staat leren hoe animatoren en spelaanbod kunnen uitwerken, gevolgd door omgaan met situaties van conflict of agressie, en EHBO, preventie en veiligheid. Deze items worden door meer dan 85% van de verantwoordelijken aangestipt. Ook de houding van de begeleider en leren samenwerken wordt door een grote meerderheid als belangrijk geacht. Met ongeveer de helft van de stemmen vinden de respondenten ook motiveren van kinderen, leiding geven, en geattesteerde vorming belangrijke aandachtspunten. Topics zoals financieel beheer, alcohol en drugs, technische vorming, deontologische vraagstukken, projectwerk, en netwerken worden door slechts een kleine minderheid naar voor geschoven. In de categorie 'andere' (5.2%) vinden we thema's zoals creativiteit en thematisch werken, vorming naar specifieke doelgroepen, inclusie, en communicatie naar ouders toe.

Tabel 76 Over welke thema's vind je dat begeleiders vorming moeten krijgen? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Een spelaanbod uitwerken	86.4	234
Omgaan met conflict, agressie, grenzen stellen	85.2	231
EHBO, risico inschatten, preventie en veiligheid	85.2	231
Mijn houding als begeleider	70.1	190
Samenwerken	60.5	164
Leiding geven	54.6	148
Motiveren	50.6	137
Geattesteerde kadervorming ((hoofd) animator, (hoofd)instructeur)	46.5	126
Communicatie	42.4	115
Groepsdynamica	28.4	77
Projectmatig werken	10.7	29
Deontologische vraagstukken	9.6	26
Alcohol en drugs	7.7	21
Netwerken	7.0	19
Technische vorming over mijn specifieke taakopdracht	4.4	12
Financieel beheer	1.8	5
Andere	5.2	14

5.4. Vergaderen, vorming en ontspanning onder animatoren

5.4.1. Tijdens het speelpleinseizoen

Ongeveer de helft van de werkingen vergadert dagelijks tijdens de periode dat het speelplein open is (Tabel 77). 16.2% geeft aan dit een paar keer per week te doen, en nog eens een kwart doet dit op wekelijkse basis. Een minderheid vergadert maandelijks (8.1%) of nooit (1.5%).

Ongeveer de helft van de werkingen geeft aan dat er op maandelijkse basis vormingsmomenten worden ingepland. 11.0% doet dit zelfs op wekelijkse basis. Ongeveer een derde van de werkingen doet dit helemaal niet tijdens het speelpleinseizoen.

Ontspanning onder de begeleiders wordt bij ongeveer de helft van de werkingen op wekelijkse basis ingepland. Nog eens 20.2% zorgt voor ontspanning meerdere malen per week en 13.2% doet dit zelfs dagelijks. Bij een minderheid (14.2%) gebeurt dit op maandelijkse basis, en 6.3% besteedt geen aandacht aan ontspanning voor de begeleiding.

Verschillen in vergaderingen en inspraakmomenten tijdens het speelpleinseizoen werden niet gevonden naar type organisator, verstedelijking, grootte van de werking en speelsysteem. Particuliere werkingen organiseren wel vaker vorming en ontspanningsmomenten voor de begeleiding dan gemeentelijke werkingen.

Tabel 77 Hoe vaak doen jullie volgende zaken in je speelpleinwerking, tijdens het speelpleinseizoen?

	Vergaderingen en inspraakmomenten		Vorming		Ontspanning onder de begeleiders	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	1.5	4	35.3	96	6.3	17
Maandelijks	8.1	22	47.4	129	14.0	38
Wekelijks	25.0	68	11.0	30	46.3	126
Een paar keer per week	16.2	44	2.6	7	20.2	55
Dagelijks	49.3	134	3.7	10	13.2	36
Totaal	100.0	272	100.0	272	100.0	272

In Tabel 78 polsen we bij de verantwoordelijken naar de thema's die aan bod komen op vergadermomenten tijdens het speelpleinseizoen. In 85% of meer van de werkingen staan de opgesomde thema's in Tabel 78 op de vergaderagenda. Dit is het geval bij: praktische afspraken maken, problemen in de werking bespreken, specifieke noden van kinderen identificeren, en zelfevaluatie. Het vergadermoment wordt door de meerderheid ook aangehaald als een moment om samen even (als vrienden) te relaxen. Aan visiewerking doen wordt minder frequent naar voor geschoven als agendapunt. De helft van de werkingen doet dit op regelmatige basis.

Tabel 78 Komen volgende thema's aan bod op vergadermomenten tijdens het speelpleinseizoen? (1= Helemaal niet; 5= Zeker wel)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Praktische afspraken maken	4.69	0.55	0.4	2.2	97.4	100.0	271
Problemen in de werking bespreken	4.60	0.65	1.8	2.2	96.0	100.0	272
Specifieke noden van kinderen identificeren	4.39	0.78	3.0	7.0	90.0	100.0	271
Even samen relaxen, als vrienden onder elkaar	4.33	0.82	3.7	9.2	87.1	100.0	272
Reflecteren op onze rol als begeleider in de speelpleinwerking (zelfevaluatie)	4.17	0.85	3.3	15.5	81.2	100.0	271
Samen met één visie naar de werking kijken	3.54	0.95	13.6	33.1	53.3	100.0	272

5.4.2. Buiten het speelpleinseizoen

Omdat de speelpleinwerking sterk verschilt naargelang de specifieke periode in het jaar polsen we tevens naar aspecten van de werking buiten het speelpleinseizoen (Tabel 79). Ongeveer een derde van de werkingen organiseert vergader- en inspraakmomenten op maandelijkse basis. De helft van de werkingen doet dit meerdere keren per jaar. Werkingen die dit doen op jaarlijkse basis of helemaal niet vormen een kleine minderheid.

Als we de vormingsmomenten in beschouwing nemen, dan valt op dat de meerderheid méér dan 1 keer per jaar (44.6%) of jaarlijks (39.0%) vormingsmomenten voor de begeleiding organiseert. 13.8% geeft aan dit helemaal niet te doen. Er zijn nauwelijks werkingen die op maandelijkse basis of frequenter vorming opzetten (minder dan 3%).

Ten slotte, als we ontspanning onder begeleiders bestuderen buiten de vakantieperiodes, dan stellen we vast dat ongeveer de helft van de werkingen meer dan 1 keer per jaar voor ontspanning zorgt. 21.3% geeft aan dit zelfs op maandelijkse basis aan te bieden. 18.7% doet dit één keer per jaar, en 10.5% doet dit helemaal niet.

Waar geen verschillen in vergaderen tijdens het speelpleinseizoen werden gevonden naar de structurele achtergrondkenmerken, stellen we wél verschillen vast in vergaderen buiten het speelpleinseizoen. Particuliere werkingen vergaderen vaker buiten het speelpleinseizoen dan gemeentelijke werkingen, en vergaderen gebeurt ook frequenter in grotere werkingen en werkingen in sterk verstedelijkt gebied. Ook werkingen met een eerder open speelaanbod vergaderen frequenter dan werkingen met een eerder gesloten speelaanbod⁶⁰.

⁶⁰ De hier opgesomde verbanden houden ook stand in een multivariaat model, dit wil zeggen, bij controle voor de andere structurele achtergrondkenmerken.⁶⁰

Vormingsmomenten buiten het speelpleinseizoen worden minder frequenter georganiseerd in werkingen in zwak verstedelijkt gebied en in werkingen met een eerder gesloten speelaanbod. Verschillen naar type organisator en grootte van de werking werden niet geregistreerd.

Particuliere werkingen lassen vaker ontspanningsmomenten in voor de begeleiding dan gemeentelijke werkingen, en hetzelfde geldt voor grotere werkingen en werkingen in sterk verstedelijkt gebied. Ontspanning van de begeleiding buiten het speelseizoen verschilt niet naar speelsysteem.

Tabel 79 Hoe vaak doen jullie volgende zaken in je speelpleinwerking, buiten het speelpleinseizoen?

	Vergaderingen en inspraakmomenten		Vorming		Ontspanning onder de begeleiders	
	%	N	%	N	%	N
Nooit	4.1	11	13.8	37	10.5	28
1 keer per jaar	7.8	21	39.0	105	18.7	50
Meer dan 1 keer per jaar	53.4	143	44.6	120	46.4	124
Maandelijks	31.3	84	2.6	7	21.3	57
Meer dan 1 keer per maand	3.4	9	0.0	0	3.0	8
Totaal	100.0	268	100.0	269	100.0	267

De thema's die aan bod komen tijdens vergadermomenten buiten het speelpleinseizoen staan gerapporteerd in Tabel 80. Met stip op nummer 1 staat de praktische voorbereiding van het speelpleinseizoen. Meer dan 90% van de verantwoordelijken heeft dit aangestipt. Ongeveer 70% van de werkingen besteedt ook op regelmatige basis aandacht aan elkaar leren kennen, ontspanning voor de begeleiding, en samen nadenken over de visie van het speelplein.

Tabel 80 Komen volgende thema's aan bod op vergadermomenten buiten het speelpleinseizoen? (1= Helemaal niet; 5= Zeker wel)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Praktische voorbereiding van het speelpleinseizoen	4.43	0.92	5.9	3.7	90.4	100.0	271
Elkaar leren kennen	3.95	1.06	10.3	14.4	75.3	100.0	271
Samen nadenken over de visie van het speelplein	3.77	1.15	16.6	12.5	70.8	100.0	271
Ontspanning voor de begeleiders	3.85	1.15	13.7	18.1	68.3	100.0	271

6. Huisvesting

In dit deelhoofdstuk gaan we dieper in op aspecten van de huisvesting en bijhorende infrastructuur. Omdat bij speelpleinwerking een sterke klemtoon ligt op buitenactiviteiten maken we een onderscheid tussen de infrastructuur van de binnenruimtes en die van de buitenruimtes.

6.1. Beheer

Ongeveer twee derde van de verantwoordelijken geeft aan dat de stad of het gemeentebestuur eigenaar is van de speelpleinvesting (Tabel 81). Bij 14.9% van de werkingen is de eigenaar een school, en in minder dan 4% is dit een parochie of een particuliere speler. In 12.5% van de gevallen is dit een andere speler (zoals een vzw, een OCMW, de Vlaamse overheid, of deeleigenaarschap tussen gemeentes en een andere partij).

Een kanttekening die we hier willen plaatsen betreft het gerapporteerde percentage verantwoordelijken die aangeeft dat de school eigenaar is van het gebouw. De vraag 'wie is eigenaar van het gebouw' geeft immers nog geen

antwoord op de vraag 'hoeveel speelpleinwerkingen plaatsvinden op een schoolterrein'. Ook gemeentes kunnen immers eigenaar zijn van een school. We kunnen dus uit deze cijfers niet concluderen dat het aantal werkingen dat op een schoolterrein doorgaat slechts 14.8% bedraagt. Er zijn sterke aanwijzingen dat dit percentage véél hoger is⁶¹.

Tabel 81 Eigenaar gebouw/vestiging

	%	N
Het stads/gemeentebestuur	65.4	172
Een school	14.8	39
Een parochie, moskee...	3.8	10
Een particulier (private markt, brouwer,etc)	3.4	9
Andere	12.5	33
Totaal	100.0	263

Een meerderheid (68.6%) van de speelpleinwerkingen deelt de ruimtes met andere verenigingen (Tabel 82). Van alle jeugdwerkvormen dienen speelpleinwerkingen het vaakst ruimtes te delen met andere verenigingen, op de voet gevolgd door de WMKJ's (61.1%). 61.7% van de werkingen deelt deze ruimtes met andere verenigingen, maar op verschillende tijdstippen. Een minderheid (6.9%) moet de ruimtes gelijktijdig delen met andere verenigingen. Ongeveer een derde van de werkingen hoeft de vestiging niet te delen met een andere partij.

Tabel 82 Delen gebouw/ruimte met andere verenigingen

	Speelpleinen		Jeugdhuizen		WMKJ		Jeugdbeweging	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Ja, wij delen de ruimtes gelijktijdig met andere verenigingen	6.9	18	43.6	24	61.1	22	32.2	10
Ja, wij delen de ruimtes met andere verenigingen, maar op verschillende tijdstippen	61.7	161						
Nee	31.4	82	56.4	31	38.9	14	67.7	84
Totaal	100.0	261	100.0	55	100.0	36	100.0	94

Van de werkingen die hun vestiging delen met andere verenigingen geeft iets minder dan de helft aan dat dit delen geen invloed heeft op de werking van het speelplein (Tabel 83). Dit aandeel is gelijkaardig met dat van de jeugdbewegingen, maar substantieel hoger dan bij de jeugdhuizen en WMKJ's. Voor 15.7% van de speelpleinwerkingen heeft dit delen positieve effecten op de eigen werking. 37.6% van de werkingen ziet dit delen als een belemmerende factor voor de eigen specifieke werking (wat hoger is dan de jeugdbewegingen, de jeugdhuizen en WMKJ's). Merk echter op dat de mate waarin dit delen positieve dan wel negatieve effecten heeft op de eigen werking niet significant verschilt tussen werkingen die de ruimtes gelijktijdig delen met andere verenigingen en werkingen die de ruimtes delen maar op verschillende tijdstippen.

63 Een peiling van VDS wijst uit dat dit percentage waarschijnlijk dubbel zo hoog is (ongeveer 30%).

Tabel 83 Invloed van delen op de werking

	Speelpleinen		Jeugdhuizen		WMKJ		Jeugdbeweging	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Ja, in positieve zin	15.7	28	41.7	10	54.5	12	17.5	7
Ja, in negatieve zin	37.6	67	25.0	6	27.3	6	30.0	12
Nee	46.6	83	33.3	8	18.2	4	52.5	21
Totaal	100.0	178	100.0	24	100.0	22	100.0	40

Ongeveer een kwart van de verantwoordelijken (27.8%) leeft in onzekerheid of de ruimtes in de toekomst kunnen blijven behouden worden (Tabel 84). Dit aandeel is lager dan de jeugdhuizen (32.7%) en WMKJ's (44.4%), maar hoger dan de jeugdbewegingen (20.2%).

Tabel 84 Onzekerheid over het gebouw/de ruimtes in de toekomst

	Speelpleinen		Jeugdhuizen		WMKJ		Jeugdbeweging	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Ja	27.8	73	32.7	18	44.4	16	20.2	25
Nee	72.2	190	67.3	37	55.6	20	79.8	99
Totaal	100.0	263	100.0	55	100.0	36	100.0	124

Een volgende vraag brengt enkele algemene aspecten in kaart in verband met de infrastructuur (Tabel 85). Drie kwart van de werkingen geeft aan over een goed bereikbare en toegankelijke locatie te beschikken, en 5% geeft aan dat dit niet het geval is. 24.1% van de werkingen vindt dat de werking niet genoeg zichtbaar of opvallend is. Een derde van de speelpleinwerkingen geeft aan goed ingebed te zijn in het ruimere sociale weefsel, en eveneens een derde stelt dat dit niet het geval is. Twee derde van de verantwoordelijken beschikt over afzonderlijke ruimtes voor verschillende doeleinden. Toch geeft iets minder dan 20% aan niet over afzonderlijke ruimtes te beschikken. 78.0% van de werkingen geeft aan dat de buitenruimte centraal staat in de speelpleinwerking.

De helft van de werkingen mag de inrichting van het gebouw zelf bepalen, en ongeveer een derde heeft op dit vlak weinig tot geen beslissingsmacht. 58.8% geeft aan op vlak van infrastructuur goed ondersteund te worden door de stad of gemeente, en 16.8% ervaart op dit vlak een tekort aan ondersteuning. Ongeveer een vijfde van de werkingen zet in op moderne technologie en duurzame energie en materialen. Bij een meerderheid wordt echter niet actief ingezet op deze beide punten. Wat de inspraak van kinderen betreft, blijkt dat kinderen in de regel niet echt betrokken worden bij het verbouwen en inrichten van het speelplein. 6.5% van de werkingen geeft aan dat kinderen in dit proces betrokken worden.

Tabel 85 Aspecten van de infrastructuur? (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
In onze speelpleinwerking staat de buitenruimte centraal	4.00	0.86	4.5	17.4	78.0	100.0	264
We hebben een goed bereikbare en toegankelijke locatie	3.95	0.83	5.3	17.0	77.7	100.0	264
We hebben afzonderlijke ruimtes voor verschillende doeleinden (bijv. speelruimtes, vergaderruimte, etc)	3.58	1.06	18.6	14.8	66.7	100.0	264
Op vlak van infrastructuur worden we goed ondersteund door de stad/gemeente (met geld, materiaal, kennis, etc)	3.55	1.09	16.8	24.4	58.8	100.0	262
Onze speelpleinwerking mag de inrichting van het gebouw grotendeels zelf bepalen	3.14	1.23	32.7	21.3	46.0	100.0	263
We betrekken een opvallende, goed zichtbare plek	3.26	1.01	24.1	32.2	43.7	100.0	261
Onze speelpleinwerking is ingebed in de ruimere sociale context (bijv. de buurtbewoners, lokale zelfstandigen)	2.99	1.09	31.0	36.8	32.2	100.0	261
Onze speelpleinwerking zet in op duurzame energie en materialen	2.78	0.96	39.8	37.5	22.7	100.0	264
Onze speelpleinwerking zet in op moderne technologie	2.54	1.02	53.6	27.0	19.4	100.0	263
De kinderen worden betrokken bij het (ver)bouwen en inrichten van de speelpleinwerking	2.14	0.84	71.9	21.7	6.5	100.0	263

6.2. Binnenruimtes

Een absolute minderheid (2.7%) van de speelpleinwerkingen beschikt niet over een eigen gebouw of binnenruimte (Tabel 86 Dit aandeel is gelijkaardig aan dat van de jeugdbewegingen en WMKJ's maar lager dan bij de jeugdhuizen. In vergelijking met de jeugdhuizen stellen we wel vast dat het aandeel werkingen dat niet permanent over een eigen gebouw of binnenruimte kan beschikken wel hoger is bij de speelpleinen.

Tabel 86 Gebouw/binnenruimte voor activiteiten ter beschikking

	Speelpleinen		Jeugdhuizen		WMKJ		Jeugdbeweging	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Ja	81.0	213	82.0	50	97.3	36.0	97.7	125.0
Ja, maar niet permanent	16.4	43	8.2	5				
Nee	2.7	7	9.8	6	2.7	1	2.3	3
Totaal	100.0	263	100.0	61	100.0	37	100.0	128

Ongeveer 60% van de speelpleinen is gelegen in een dorpskern of stadscentrum, en een vijfde situeert zich daarbuiten. 18% van de werkingen heeft als ligging een landelijke of bosrijke omgeving (Tabel 87), en dit aandeel is hoger dan bij de jeugdhuizen. Speelpleinen bevinden zich dus vaker in een landelijke of bosrijke omgeving dan jeugdhuizen.

Tabel 87 Ligging gebouw/binnenruimte

	%	N
Buiten een dorpskern/stadscentrum	21.88	56
In een dorpskern/stadscentrum	60.16	154
In een landelijke of bosrijke omgeving met hoogstens enkele huizen	17.97	46
Totaal	100.0	256

Bij iets meer dan twee derde van de werkingen maakt het gebouw (en de binnenruimtes) deel uit van een gebouw met een andere functie (Tabel 88). 8.6% van de verantwoordelijken geeft aan dat het gebouw speciaal is opgericht voor de speelpleinwerking, en slechts 5.9% stelt dat het gebouw een omgebouwde woning betreft. 16.9% van de verantwoordelijken maakt hier gebruik van de categorie 'andere'. In de meerderheid van de gevallen verwijst deze categorie echter naar school-, cultuur-, jeugd- of scoutslokalen. We kunnen dus stellen dat de overgrote meerderheid van de speelpleinen gebouwen gebruikt die multifunctioneel worden ingezet.

Tabel 88 Het gebouw/binnenruimte is...

	%	N
Een deel van een gebouw met andere functie (bijv. jeugdcentrum, cultuurcentrum, parochiehuys, school)	68.6	175
Een omgebouwde woning of gebouw (of boot, container)	5.9	15
Een speciaal voor onze speelpleinwerking opgericht gebouw	8.6	22
Andere	16.9	43
Totaal	100.0	255

De helft van de speelpleinen kan gratis over het gebouw en de binnenruimtes gebruik maken (Tabel 89). Een kwart moet deze ruimtes huren, en bij eveneens een kwart zijn deze ruimtes hun volle eigendom.

Tabel 89 Gebouw/ruimte is...

	%	N
Gehuurd	23.7	60
Ons gratis ter beschikking gesteld om te gebruiken	49.8	126
Onze eigendom	26.5	67
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>253</i>

In Tabel 90 polsen we naar de soorten binnenruimtes waarvan de speelpleinwerking gebruik kan maken. Bijna drie kwart van de werkingen geeft aan over meerdere speellokalen te beschikken. Twee derde heeft een polyvalente zaal ter beschikking en 61.2% heeft een animatorenlokaal. Bijna 40% heeft een vergaderruimte. De overige type ruimtes komen voor in een derde van de werkingen (instuif/ontmoetingsruimte, sportzaal, secretariaat). De meest voorkomende antwoorden in de categorie 'andere' (19.6%) zijn een berging, eetzaal, materiaalkot, snoezelruimte, en keuken.

Tabel 90 Beschikbare binnenruimtes (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
(Meerdere) Speellokalen	71.4	182
Polyvalente zaal	64.3	164
Animatorenlokaal	61.2	156
Vergaderruimte	39.6	101
Sportzaal	35.3	90
Instuif/ontmoetingsruimte	31.8	81
Secretariaat	30.6	78
Ruimte voor multimedia	10.6	27
Andere	19.6	50

Als we polsen naar die ruimtes die de verantwoordelijken het eerst zouden toevoegen of veranderen (Tabel 91) dan blijkt dit in eerste instantie de speellokalen te zijn (44.9%) en de inrichting van het speelterrein zelf (34.4%). Ongeveer een kwart geeft aan ook het animatorenlokaal en de indeling van het gebouw te willen wijzigen. De overige ruimtes worden in 20% of minder van de gevallen aangeduid. 18.9% wijst hier de ruimte voor multimedia aan, en eveneens 18% vindt dat er werk moet gemaakt worden van een betere zichtbaarheid. De categorie 'andere' werd door 17.3% van de verantwoordelijken aangeduid, en de meest voorkomende antwoorden in deze categorie zijn extra opbergruimte, overdekte buitenruimtes of grotere binnenruimtes voor bij slecht weer.

Tabel 91 Welke zaken zou je eerst veranderen of toevoegen aan de infrastructuur van je speelpleinwerking? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Speellokalen	44.9	114
Inrichting van de speelpleinwerking	34.3	87
Animatorenlokaal	25.6	65
Andere indeling van het gebouw	24.8	63
Ruimte voor multimedia	18.9	48
Betere zichtbaarheid	18.5	47
Sportzaal	16.1	41
Polyvalente zaal	15.4	39
Vergaderruimte	15.0	38
Instuif/ontmoetingsruimte	13.8	35
Isolatie	11.4	29
Betere toegankelijkheid	11.0	28
Secretariaat	10.6	27
Geen van onderstaande, onze infrastructuur volstaat	10.2	26
Andere	17.3	44

Opvallend is dat slechts een derde van de werkingen vindt dat de infrastructuur van de binnenruimtes op maat is van de speelpleinwerking (Tabel 92). Eveneens een derde stelt dat deze infrastructuur niet op maat is van de werking, en 36.5% scoort 'tussen beide'. Verschillen in waardering werden niet geregistreerd wanneer rekening werd gehouden met de structurele achtergrondkenmerken.

Tabel 92 Binnenruimte op maat van de werking?

	%	N
Helemaal niet op maat	7.5	19
Niet op maat	22.6	57
Tussen beide	36.5	92
Op maat	29.8	75
Helemaal op maat	3.6	9
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>252</i>

Een laatste vraag biedt een aantal stellingen aan over de infrastructuur van de binnenruimtes (Tabel 93). Bijna 60% van de werkingen is best tevreden over de infrastructuur van de binnenruimtes, en 17.3% is niet tevreden. Deze percentages zijn vrij gelijklopend in de andere jeugdwerkonderzoeken (61.1% bij de jeugdhuizen, 65.7% bij de WMKJ's). 28.2% van de speelpleinverantwoordelijken geeft wel aan dat de beschikbare binnenruimtes onvoldoende zijn in verhouding tot het aantal kinderen. Bij een kleine meerderheid (52.9%) zijn deze binnenruimtes wel voldoende groot. Ongeveer een derde van de werkingen kampt wel met een tekort aan ruimte om materiaal in op te bergen.

Wat de toegankelijkheid betreft geeft een derde van de verantwoordelijken aan dat ze niet zomaar en zonder toestemming van externen de speelpleinwerking kunnen betreden. De helft van de werkingen heeft wél op elk moment toegang. De meerderheid van de werkingen (61.3%) is ook voldoende toegankelijk voor kinderen met een handicap, en bij 18.0% van de werkingen is dit niet het geval. Een kwart van de respondenten duidt wel op het feit dat de werking onvoldoende beschermd is tegen inbraak en vandalisme.

Ten slotte werd ook de veiligheid, hygiëne en algemene staat van het gebouw bevroegd. De staat van het gebouw wordt in de regel als voldoende beschouwd. Ongeveer 15% geeft aan dat de binnenruimtes onvoldoende geïsoleerd zijn of dat het dak, de vloerconstructie en de muren niet in goede staat zijn. 12.9% vindt dat de toiletten niet goed

functioneren of onvoldoende hygiënisch zijn. 10.5% vindt dat de elektriciteit niet degelijk of veilig genoeg is. Wat de brandveiligheid betreft is een grote meerderheid er mee akkoord dat deze in orde is, maar 4.7% gaat immers niet akkoord met deze stelling. Opvallend is wel dat een vijfde van de werkingen vindt dat ze er niet in slagen om spaarzaam om te springen met water en energie.

Tabel 93 Situatie van het gebouw en de ruimtes? (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Onze speelpleinwerking is in orde met de brandveiligheid	4.21	0.84	4.7	9.0	86.3	100.0	256
De elektriciteit in onze speelpleinwerking is degelijk en veilig	3.98	1.01	10.5	12.9	76.6	100.0	256
Het dak, de vloerconstructie en de muren van onze speelpleinwerking zijn in goede staat	3.84	1.10	13.7	16.4	69.9	100.0	256
De toiletten aan onze speelpleinwerking functioneren goed en zijn hygiënisch	3.80	1.09	12.9	18.8	68.2	100.0	255
Onze speelpleinwerking is voldoende geïsoleerd om tocht en vocht buiten te houden	3.78	1.14	16.9	15.7	67.5	100.0	255
Onze speelpleinwerking is toegankelijk voor kinderen met een handicap	3.63	1.12	18.0	20.7	61.3	100.0	256
In het algemeen zijn wij best tevreden over onze infrastructuur	3.48	0.99	17.3	23.5	59.2	100.0	255
Onze infrastructuur is ruim genoeg in verhouding tot het aantal kinderen	3.27	1.16	28.2	18.8	52.9	100.0	255
We kunnen te allen tijde én zonder toestemming van externen onze speelpleinwerking betreden	3.30	1.28	33.2	16.8	50.0	100.0	256
Er werden voldoende maatregelen genomen om onze speelpleinwerking tegen inbraak en vandalisme te beschermen	3.29	1.19	25.8	26.6	47.7	100.0	256
We beschikken over voldoende ruimte om ons materiaal op te bergen	3.11	1.22	34.0	23.4	42.6	100.0	256
We slagen er in spaarzaam om te springen met water en energie	3.23	0.92	21.9	37.5	40.6	100.0	256

Wanneer we de responsverdeling in Tabel 93 vergelijken met de andere jeugdonderzoeken in deze reeks dan maken we volgende vaststellingen. Voor de items die betrekking hebben op de veiligheid, hygiëne en de staat van het gebouw lijken speelpleinverantwoordelijken vaker tevreden te zijn dan verantwoordelijken in de overige jeugdsectoren. Speelpleinverantwoordelijken geven wel vaker te kennen dat de infrastructuur niet ruim genoeg is in verhouding tot het aantal kinderen. 52.9% gaat akkoord met deze stelling tegenover 75.9% bij de jeugdhuisen. Enkel bij de WMKJ's is dit percentage nog lager (37.1%). Een opmerkelijk verschil met de andere jeugdsectoren is dat speelpleinverantwoordelijken véél minder gemakkelijk toegang hebben tot de werking (cf. 'We kunnen te allen tijde én zonder toestemming van externen onze speelpleinwerking betreden'). De helft van de speelpleinverantwoordelijken geeft aan steeds toegang te hebben tot het speelplein, terwijl dit percentage bij de andere jeugdsectoren rond de 90% bedraagt.

6.3. Buitenruimtes

Omdat kinderen een groot deel van hun speeltijd buiten doorbrengen, zijn buitenruimtes een belangrijk terrein. Bovendien verschillen de buitenruimtes sterk over de werkingen heen. Daarom stelden we afzonderlijk enkele vragen over deze buitenruimtes. Zoals uit Tabel 94 kan worden afgeleid beschikt 78.2% van de werkingen over een buitenruimte. Nog eens 9.5% beschikt over een buitenruimte maar niet permanent, en 12.2% geeft te kennen geen buitenruimte ter beschikking te hebben.

Tabel 94 Buitenruimte voor activiteiten

	%	N
Ja	78.2	205
Ja, maar niet permanent	9.5	25
Nee	12.2	32
Totaal	100.0	262

Als we polsen naar welk soort buitenruimtes beschikbaar zijn (Tabel 95), dan geeft 90.1% aan over een grasveld te beschikken, en afgerond 80% kan gebruik maken van een verhard terrein. 70.2% geeft aan over een zandbak te beschikken en ongeveer twee derde van de werkingen heeft buitenruimtes met allerlei speeltoestellen. De overige antwoordmogelijkheden worden door de helft of minder van de werkingen aangeduid: bomen en/of struiken om in te spelen (54.6%), een sportterrein met voorzieningen (43.5%), een buitenruimte met afdak voor bij slecht weer (42.8%). Niveauverschillen in de buitenruimtes en allerlei voorzieningen om met water te spelen of kampen, hutten en torens te bouwen komen slechts in ongeveer een derde van de werkingen voor. In de categorie 'andere' (8.0%) vinden we het vaakst buitenruimtes die behoren tot het publiek domein (een bos, park, speeltuin) of die toebehoren aan een school (bijv. speelplaats).

Tabel 95 Beschikbare buitenruimtes (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Een grasveld	90.1	236
Een verhard terrein (beton, asfalt, plankenvloer, etc)	79.8	209
Een zandbak	70.2	184
Een buitenruimte met speeltoestellen (bijv. schommelen, draaien, wippen, zwieren,...)	67.6	177
Bomen en/of struiken om in te spelen	54.6	143
Een sportterrein met voorzieningen (bijv. basket, voetbal, volley, skate, ...)	43.5	114
Een afdak	42.8	112
Voorzieningen om met water te spelen	37.0	97
Niveauverschillen in de buitenruimtes (heuvels en dergelijke)	35.1	92
Voorzieningen om kampen, hutjes, torens, ... te bouwen	35.5	93
Andere	8.0	21

In Tabel 96 geven we een beeld van de zaken die werkingen het eerst zouden veranderen of toevoegen aan de buitenruimtes van de speelpleinwerking. De items die hierbij het vaakst werden geselecteerd zijn een afdak voor bij slecht weer (32.2%), bomen en/of struiken om in te spelen (27.5%), extra voorzieningen om kampen, hutjes, en dergelijke te bouwen (25.9%) of om met water te spelen (22.4%), en niveauverschillen in de buitenruimtes (24.7%). Een vijfde van de werkingen is tevreden met de bestaande buitenruimtes en heeft geen behoefte om wijzigingen aan te brengen. De antwoordcategorieën die het minst werden aangehaald zijn een zandbak (11.0%), een grasveld (10.6%), een verhard terrein (7.8%), en een betere zichtbaarheid en toegankelijkheid.

Tabel 96 Welke zaken zou je eerst veranderen of toevoegen aan de buitenruimtes van je speelpleinwerking? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Een afdak	32.2	82
Bomen en/of struiken om in te spelen	27.5	70
Voorzieningen om kampen, hutjes, torens, ... te bouwen	25.9	66
Niveauverschillen in de buitenruimtes (heuvels en dergelijke)	24.7	63
Voorzieningen om met water te spelen	22.4	57
Een buitenruimte met speeltoestellen (bijv. schommelen, draaien, wippen, zwieren,...)	19.6	50
Een sportterrein met voorzieningen (bijv. basket, voetbal, volley, skate, ...)	18.8	48
Inrichting van de buitenruimte	18.4	47
Een zandbak	11.0	28
Een grasveld	10.6	27
Betere zichtbaarheid	9.0	23
Een verhard terrein (beton, asfalt, plankenvloer, etc)	7.8	20
Betere toegankelijkheid	4.7	12
Andere	5.9	15
Geen van onderstaande, onze infrastructuur volstaat	20.8	53

Wat de buitenruimtes betreft stellen we vast dat werkingen met een eerder open speelaanbod vaker beschikken over een zandbak, een afdak, een buitenruimte met speeltoestellenbomen en voorzieningen om kampen en hutten te bouwen⁶². Ook het gemiddeld aantal buitenruimtes waarover de werking beschikt lijkt iets hoger te zijn in de eerder open speelpleinen dan in de mengvormen en gesloten speelpleinen. Grote werkingen hebben vaker een zandbak, een grasveld, en voorzieningen om kampen en hutten te bouwen. Ook het gemiddeld aantal buitenruimtes waarover de werking beschikt lijkt iets hoger te zijn in grote werkingen en werkingen met een eerder open speelaanbod dan in kleinere speelpleinen en werkingen met een eerder gesloten speelaanbod.

Wanneer we polsen naar de tevredenheid met de bestaande buitenruimtes dan blijkt dat de meerderheid van de verantwoordelijken (63.3%) vindt dat de buitenruimtes op maat zijn van de werking (Tabel 97). Ongeveer een kwart scoort hier 'tussen beide' en iets minder dan 10% vindt dat de buitenruimtes niet op maat zijn van de werking. Wanneer we deze bevindingen contrasteren met deze over de binnenruimtes dan blijkt dat de algemene tevredenheid over de buitenruimtes wel hoger is dan die van de binnenruimtes (waar slechts een derde van de verantwoordelijken vindt dat de binnenruimtes op maat zijn van de werking).

Tabel 97 Buitenruimte op maat van de werking?

	%	N
Helemaal niet op maat	1.9	5
Niet op maat	8.0	21
Tussen beide	26.7	70
Op maat	47.7	125
Helemaal op maat	15.6	41
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>262</i>

In een laatste vraag leggen we een aantal stellingen voor aan de verantwoordelijke over de buitenruimtes (Tabel 98). Een grote meerderheid (83.2%) geeft te kennen over voldoende buitenruimtes te beschikken voor de kinderen, en 5.3% ervaart een duidelijk tekort aan buitenruimtes. Eveneens een meerderheid (80.2%) beweert dat deze buitenruimtes niet zijn afgenomen in de laatste jaren. Toch geeft 13.4% van de werkingen aan het vandaag met minder buitenruimtes te moeten stellen dan in het verleden. 11.8% van de verantwoordelijken stelt dat deze buitenruimtes moeten gedeeld worden met andere doelgroepen. Ongeveer twee derde van de werkingen vindt dat de buitenruimtes voldoende gevarieerd zijn, 16.1% wijst op een tekort aan variatie, en bijna 20% scoort hier 'tussen beide'.

Verder kunnen we afleiden dat een meerderheid (78.8%) van de verantwoordelijken vindt dat de buitenruimtes goed worden onderhouden, en 3.5% geeft aan dat dit niet het geval is. 67.6% van de respondenten stelt dat kinderen buiten veilig en ongestoord hun ding kunnen doen. 12.6% gaat hier niet mee akkoord en bijna 20% scoort hier tussen beide. Ook wat lawaaihinder betreft lijken er weinig klachten te zijn van buurtbewoners, slechts 8.8% van de verantwoordelijken geeft aan in dit verband klachten te ontvangen. Ten slotte, 59.9% van de verantwoordelijken geeft aan dat de buitenruimtes voldoende toegankelijk zijn voor kinderen met een beperking, 9.5% geeft aan dat dit niet het geval is, en bijna een derde van de respondenten scoort hier 'tussen beide'.

62 En deze relaties zijn niet te verklaren door andere achtergrondkenmerken (grootte van de werking, type organisator, graad van verstedelijking).

Tabel 98 Situatie van het gebouw en de ruimtes? (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
We beschikken over voldoende buitenruimtes voor de kinderen	4.13	0.84	5.3	11.5	83.2	100.0	262
De buitenruimte is zo ingericht dat kinderen veilig en ongestoord hun ding kunnen doen	3.69	0.99	12.6	19.8	67.6	100.0	262
De buitenruimte is voldoende gevarieerd (bijv. speelplaats, grasveld, etc)	3.66	1.11	16.1	18.8	65.1	100.0	261
De buitenruimte is toegankelijk voor kinderen met een beperking	3.61	0.85	9.5	30.5	59.9	100.0	262
In de afgelopen jaren is de beschikbare buitenruimte afgenomen	2.02	1.00	80.2	6.5	13.4	100.0	262
Het buitenterrein moet gedeeld worden met andere doelgroepen waardoor we minder ruimte hebben	2.11	0.99	72.5	15.6	11.8	100.0	262
De burens klagen over het lawaai van buiten spelende kinderen	2.15	0.96	72.9	18.3	8.8	100.0	262
De buitenruimte wordt niet onderhouden	1.98	0.80	78.8	17.7	3.5	100.0	260

7. Dreigingen

7.1. Interne dreigingen

De aspecten die het vaakst als problematisch worden ervaren met betrekking tot de interne werking (Tabel 99) hebben te maken met rekrutering en opvolging van de begeleiding enerzijds (verloop van begeleiders, tekort aan begeleiders, kwaliteit van de begeleiders) en de opvolging van het speelpleinbestuur anderzijds. Tussen 25% en 30% van de verantwoordelijken duidt deze items het vaakst aan als problematisch voor de eigen werking. Verder vindt ongeveer een kwart van de verantwoordelijken dat het speelaanbod beter zou kunnen, en hetzelfde geldt voor een gebrekkige inspanning van de begeleiders, en een tekort aan vorming voor begeleiders. Ongeveer 20% ziet een bedreiging in concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding, een tekort aan beroepskrachten en in het feit dat kinderen steeds minder snel tevreden zijn. De verantwoordelijken zien het minst dreiging in een dalend kinderaantal, en ook de negatieve sfeer in de speelpleinwerking of de communicatie tussen het bestuur en de begeleiding wordt slechts in enkele gevallen als bedreigend ervaren.

Tabel 99 Interne dreigingen (1= Helemaal niet; 5= Zeker wel)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Verloop van begeleiders	2.86	1.14	41.3	27.1	31.6	100.0	269
Tekort aan begeleiders	2.71	1.21	48.9	21.5	29.6	100.0	270
Moeilijk om opvolging te vinden voor het huidige speelpleinbestuur	2.67	1.14	51.7	20.8	27.5	100.0	269
De kwaliteit van de begeleiders	2.78	1.05	45.2	28.1	26.7	100.0	270
De kwaliteit van het aanbod kan beter	2.74	0.98	44.4	29.9	25.7	100.0	268
Begeleiders spannen zich te weinig in	2.73	1.04	47.4	27.8	24.8	100.0	270
Onvoldoende begeleiding/vorming van de begeleiders	2.71	0.96	46.5	30.5	23.0	100.0	269
De kinderen zijn steeds minder snel tevreden	2.52	1.05	56.3	22.0	21.6	100.0	268
Concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding	2.37	1.13	60.7	20.4	18.9	100.0	270
Nood aan beroepskrachten	2.31	1.16	66.2	15.2	18.6	100.0	269
Dalend aantal kinderen	1.96	1.01	77.4	12.6	10.0	100.0	270
Gebrekkige communicatie tussen het speelpleinbestuur en de begeleiders	2.07	0.83	77.7	15.2	7.1	100.0	269
Een negatieve sfeer in de speelpleinwerking	1.66	0.69	90.4	8.1	1.5	100.0	270

Zoals uit Tabel 100 blijkt verschillen de meeste van deze interne dreigingen niet substantieel tussen gemeentelijke en particuliere werkingen. Wel observeren we dat een tekort en verloop van begeleiders een minder groot probleem is in gemeentelijke dan in particuliere werkingen. Ook de nood aan beroepskrachten is minder prominent aanwezig bij gemeentelijke speelpleinen, en deze laatste ervaren ook minder concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding⁶³.

Dezelfde opsplitsing maakten we tevens voor de overige structurele kenmerken: grootte van de werking, graad van verstedelijking, en speelsysteem (niet gerapporteerd). De meest markante bevinding naar grootte van de werking is dat grote werkingen minder nood hebben aan beroepskrachten, minder een tekort ervaren van animatoren, en minder concurrentie ervaren van andere vormen van vrijetijdsbesteding. Werkingen in sterk verstedelijkt gebied ervaren een groter tekort en verloop van begeleiders, en vinden het moeilijker opvolging te vinden voor het speelpleinbestuur. Naar speelsysteem werden geen verschillen gevonden in dreigingen tussen de onderscheiden clusters, op één uitzondering na. De eerder open werkingen gingen vaker niet akkoord met de stelling dat de aantallen kinderen afnemen.

Tabel 100 Interne dreigingen naar type organisator

	Gemeentelijk	Particulier	Sign.
Verloop van begeleiders	2.57	3.04	**
Tekort aan begeleiders	2.76	3.07	*
Moeilijk om opvolging te vinden voor het huidige speelpleinbestuur	2.70	2.95	
De kwaliteit van de begeleiders	2.67	2.87	
De kwaliteit van het aanbod kan beter	2.33	2.27	
Begeleiders spannen zich te weinig in	2.74	2.64	
Onvoldoende begeleiding/vorming van de begeleiders	2.07	2.07	
De kinderen zijn steeds minder snel tevreden	2.59	2.86	
Concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding	1.88	2.15	*
Nood aan beroepskrachten	2.21	2.71	***
Dalend aantal kinderen	2.51	2.55	
Gebrekkige communicatie tussen het speelpleinbestuur (degene die het speelplein trekken/besturen), en de begeleiders	2.71	2.79	
Een negatieve sfeer in de speelpleinwerking	1.69	1.61	

7.2. Externe dreigingen

Ongeveer een derde van de werkingen ervaart als voornaamste externe dreigingen (Tabel 101) infrastructurele problemen, gevolgd door administratieve overlast en besparingen bij de gemeentes. 18.9% van de werkingen ervaart een tekort aan financiële middelen, 13.2% vindt de criteria voor subsidies te strak gedefinieerd, en 11.9% ervaart een moeizame samenwerking met organisaties buiten het jeugdwerk. Opvallend is wel dat toch ongeveer een kwart van de werkingen niet zo zeker is van de financiële dreigingen (besparingen bij de gemeentes, tekort aan financiële middelen). Respondenten maken immers veelvuldig gebruik van de antwoordmogelijkheid 'tussen beide' voor deze financieel-gerelateerde items. Dezelfde vaststelling maken we overigens ook voor bekommernissen met betrekking tot administratieve overlast. Ten slotte, de verantwoordelijken zien het minst dreiging in de relatie met de buurt, stad- of gemeentebestuur, en evenmin in de ondersteuning vanuit de koepel/partnerorganisatie of vanuit de jeugddienst.

Verdere analyses wijzen uit dat de 18.9% werkingen die aangeven een tekort aan financiële middelen als dreiging te zien, significant vaker werkingen zijn die moeilijkheden hadden rond te komen met het beschikbare budget, vaker een commercieel beleid moesten voeren om rond te komen en véél energie moesten stoppen in fondsenwerving.

⁶³ Gegevens de samenhang tussen organisator en verstedelijking, bestudeerden we ook hier deze relatie in een multivariaat model. De gerapporteerde associatie (zoals gerapporteerd in Tabel 95) blijven echter overeind na controle voor graad van verstedelijking.

Tabel 101 Externe dreigingen (1= Helemaal niet; 5= Zeker wel)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Infrastructurele problemen	2.75	1.31	48.7	16.0	35.3	100.0	269
Administratieve overlast (bijv. vzw wetgeving, inschrijvingen, etc)	2.69	1.16	47.8	26.7	25.6	100.0	270
Besparing bij de gemeenten	2.62	1.06	50.6	26.8	22.7	100.0	269
Tekort aan (financiële) middelen	2.49	1.04	57.0	24.1	18.9	100.0	270
Te strakke criteria voor subsidies	2.27	1.01	62.4	24.4	13.2	100.0	266
Moeizame samenwerking met organisaties/instellingen buiten het jeugdwerk (school, arbeid, welzijn, justitie, sport, cultuur, etc)	2.23	0.94	68.0	20.1	11.9	100.0	269
Moeilijke relatie met de buurt	1.84	0.85	84.8	9.6	5.6	100.0	270
Te weinig ondersteuning vanuit de jeugddienst	1.77	0.83	84.4	10.8	4.8	100.0	269
Te weinig ondersteuning vanuit de koepel/partnerorganisatie	1.95	0.81	79.9	15.6	4.5	100.0	269
Slechte relatie met het stads/gemeentebestuur	1.64	0.73	88.1	10.4	1.5	100.0	270

Tabel 102 toont aan dat sommige externe dreigingen groter zijn in particuliere dan in gemeentelijke werkingen⁶⁴. Meer specifiek ervaren gemeentelijke werkingen –in vergelijking met particuliere werkingen– minder dreiging door infrastructurele problemen, administratieve overlast, een tekort aan financiële middelen of ondersteuning vanuit de jeugddienst, besparing bij de gemeenten, of te strakke criteria voor het toekennen van subsidies. Voor de overige structurele kenmerken werden weinig verschillen gerapporteerd (niet gerapporteerd). Werkingen met minder dan 60 kinderen rapporteren wel vaker dat de criteria voor subsidies te strak zijn, in vergelijking met middelgrote en grote werkingen. Hoewel de gemiddelde waarden naar graad van verstedelijking allemaal indicatie geven dat er niet echt sprake is van een moeilijke relatie met de buurt of de stad/gemeentebestuur, zijn er toch indicaties dat deze relaties iets gemakkelijker verlopen in zwak verstedelijkte gebieden dan in sterk verstedelijkt gebied. Naar speelsysteem werden geen verschillen gevonden in externe dreigingen.

Tabel 102 Externe dreigingen naar type organisator

	Gemeentelijk	Particulier	Sign.
Infrastructurele problemen	2.71	2.84	
Tekort aan (financiële) middelen	2.29	2.94	***
Besparing bij de gemeenten	2.48	2.93	**
Te strakke criteria voor subsidies	1.98	2.90	***
Administratieve overlast (bijv. vzw wetgeving, inschrijvingen, etc)	2.54	3.00	**
Moeizame samenwerking met organisaties/instellingen buiten het jeugdwerk (school, arbeid, welzijn, justitie, sport, cultuur, etc)	2.18	2.33	
Te weinig ondersteuning vanuit de koepel/partnerorganisatie	1.89	2.08	
Te weinig ondersteuning vanuit de jeugddienst	1.65	2.01	***
Moeilijke relatie met de buurt	1.86	1.80	
Slechte relatie met het stads/gemeentebestuur	1.61	1.71	

8. Relatie met de buurt en de stad/gemeente

8.1. Relatie met de buurt

In Tabel 103 polsen we bij de verantwoordelijke naar enkele aspecten over de relatie van het speelplein met de buurt. 70.4% van de verantwoordelijken stelt dat de speelpleinwerking een goed imago heeft in de buurt, en 4.9%

64 Ook hier blijven de bivariate associaties overeind na controle voor graad van verstedelijking.

geeft aan dat dit niet het geval is. Ongeveer een kwart heeft een minder uitgesproken mening op dit vlak. Een meerderheid (ongeveer 80%) hoeft ook niet echt toegevingen te doen aan de buurt en 81.3% gaat niet akkoord met de stelling dat de speelpleinwerking door de buurt beschuldigd wordt van alle overlast. Toch vindt 16.5% van de verantwoordelijken dat de buurt steeds minder tolerant wordt naar de speelpleinwerking toe, en ongeveer 20% scoort hier 'tussen beide'.

Van een echte samenwerking met of betrokkenheid bij de buurt vinden we echter weinig evidentie. Drie kwart van de verantwoordelijken geeft aan geen activiteiten op te zetten met de buurt, en 8.6% doet dit wel. Verder vindt slechts een kwart van de werkingen dat de werking echt gedragen wordt door de buurt, en een gelijkaardig aandeel (30.3%) vindt dat deze draagkracht niet aanwezig is. De meerderheid (43.1%) scoort voor dit item echter de middencategorie. Dezelfde verdeeldheid stellen we vast voor het tweede item in Tabel 103. Ook vanuit het perspectief van de speelpleinwerking zelf, blijkt dat het aandeel dat expliciet bezig is met dit buurtsaspect ongeveer even groot is als het aandeel dat niet bezig is met dit buurtsaspect (en een gelijkaardig aandeel dat hier 'tussen beide' scoort).

Tabel 103 Relatie met de buurt? (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Onze speelpleinwerking heeft een goed imago in de buurt	3.78	0.76	4.9	24.7	70.4	100.0	267
Onze speelpleinwerking houdt zich niet bezig met dit buurtsaspect	2.86	1.08	35.1	35.8	29.1	100.0	265
De speelpleinwerking wordt gedragen door de buurt	2.94	0.92	30.3	43.1	26.6	100.0	267
De buurt wordt steeds minder tolerant	2.42	1.02	61.8	21.7	16.5	100.0	267
Onze speelpleinwerking organiseert activiteiten met de buurt	2.02	0.92	77.5	13.9	8.6	100.0	267
De buurtbewoners geven onze speelpleinwerking de schuld van alle overlast	1.95	0.88	81.3	12.4	6.4	100.0	267
We moeten te veel toegevingen doen aan de buurt	1.96	0.77	81.6	14.6	3.7	100.0	267

De gemiddelde waarden in Tabel 104 duiden aan dat zowel gemeentelijke al particuliere werkingen amper activiteiten organiseren samen met de buurt. Desalniettemin stellen we vast dat particuliere werkingen significant vaker activiteiten organiseren met de buurt. Meer specifiek, daar waar 4.4% van de gemeentelijke werkingen aangeeft wel eens een activiteit samen met de buurt te organiseren, bedraagt dit percentage bij particuliere werkingen 17.9%. In lijn met deze bevinding stellen we vast dat gemeentelijke werkingen ook vaker aangeven niet bezig te zijn met dit buurtsaspect dan particuliere speelpleinen. Deze laatste gaan ook vaker akkoord met de stelling dat de werking een goed imago heeft in de buurt. Verdere analyses (niet gerapporteerd) wijzen uit dat grote speelpleinen vaker aanduiden dat de buurtbewoners de overlast aan de speelpleinwerking toewijzen. Grote werkingen organiseren ook minder vaak activiteiten samen met de buurt dan de kleinere speelpleinen. De buurt is ook meer tolerant in meer landelijke gemeenten, dan in verstedelijkt gebied. Naar speelsysteem werden geen verschillen geregistreerd.

Tabel 104 Relatie met de buurt naar type organisator

	Gemeentelijk	Particulier	Sign.
De buurt wordt steeds minder tolerant	2.43	2.39	
Onze speelpleinwerking heeft een goed imago in de buurt	3.71	3.92	*
De buurtbewoners geven onze speelpleinwerking de schuld van alle overlast	1.95	1.94	
De speelpleinwerking wordt gedragen door de buurt	2.92	2.99	
We moeten te veel toegevingen doen aan de buurt	2.03	1.82	*
Onze speelpleinwerking organiseert activiteiten met de buurt	1.89	2.31	***
Onze speelpleinwerking houdt zich niet bezig met dit buurtsaspect	2.96	2.64	*

8.2. Relatie met de stad/gemeente

De relatie met de stad/gemeente staat gerapporteerd in Tabel 105, en deze relatie wordt door de meerderheid van de werkingen als goed beschouwd. Bijna drie kwart van de werkingen geeft aan dat de stad/gemeente begaan is met de speelpleinwerking, en 3.5% geeft aan dat dit niet het geval is. Min of meer dezelfde percentageverdeling vinden we terug voor de items die polsen naar inhoudelijke en financiële ondersteuning van de jeugddienst. Minder dan 10% van de werkingen ervaart op deze vlakken een gebrek aan ondersteuning. 70% van de werkingen deelt mee op regelmatige basis iemand van de stad of gemeente op bezoek te krijgen, en bij 16.6% van de werkingen is dit niet zo. Iets meer dan de helft van de werkingen blijkt ook betrokken te worden bij evenementen van de stad/gemeente, 14.1% stelt dat dit niet het geval is, en ongeveer een derde scoort hier 'tussen beide'.

Eveneens een meerderheid (drie kwart van de werkingen) vindt dat de werking voldoende in de kijker wordt gezet in publicaties van de stad/gemeente, men de nodige ruimte krijgt om de speelpleinwerking zelf vorm te geven en beslissingen te nemen, en is er geen sprake van meningsverschillen tussen de behoeften van de kinderen en wat de stad/gemeente wil van de speelpleinwerking. In minder dan 10% van de werkingen is dit niet zo. Ook aspecten die te maken hebben met de regelgeving blijken voor de meerderheid van de werkingen voldoende duidelijk en transparant te zijn.

Een opmerkelijke vaststelling is wel dat de praktijk om kinderen een stem te geven in het bepalen van het jeugdbeleid van de stad/gemeente een minder ingeburgerde praktijk is. 20.5% van de verantwoordelijken gaat immers akkoord met deze stelling, een derde scoort hier 'tussen beide' en de meerderheid (47.6%) gaat niet akkoord met deze stelling. Eenzelfde beeld krijgen we wanneer we polsen naar de mate waarin speelpleinwerkingen betrokken worden in het bepalen van de criteria voor subsidies. Slechts een kwart van de werkingen geeft aan hierin betrokken te worden, en de meerderheid (50.3%) heeft hier geen stem in.

Ten slotte, een absoluut non-issue voor speelpleinverantwoordelijken zijn de GAS-boetes. Slechts 1.2% van de werkingen voelt zich geïrriteerd door deze boetes.

Tabel 105 Relatie met de stad/gemeente? (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
De stad/gemeente is begaan met onze speelpleinwerking	3.94	0.77	3.5	20.2	76.4	100.0	258
We krijgen voldoende ruimte van de gemeente om onze speelpleinwerking zelf vorm te geven en eigen beslissingen te nemen	4.04	0.90	5.7	16.2	78.1	100.0	247
Onze speelpleinwerking krijgt voldoende inhoudelijke ondersteuning van de jeugddienst	3.98	1.00	8.4	16.1	75.5	100.0	249
Onze speelpleinwerking wordt voldoende in de kijker gezet in publicaties van de stad/gemeente	3.85	0.92	8.8	16.1	75.1	100.0	261
Onze speelpleinwerking krijgt voldoende financiële ondersteuning van de jeugddienst	3.91	1.02	9.7	15.8	74.5	100.0	247
Onze speelpleinwerking krijgt regelmatig bezoek van iemand van de stad/gemeente (bijv. Schepen van Jeugd, jeugdconsulent, technische dienst, etc.)	3.80	1.22	16.6	13.9	69.5	100.0	259
Onze speelpleinwerking wordt voldoende betrokken bij evenementen van de stad/gemeente	3.52	0.97	14.1	30.3	55.6	100.0	241
Onze speelpleinwerking wordt betrokken in het bepalen van de criteria voor subsidies	2.55	1.19	50.3	24.9	24.9	100.0	197
De kinderen worden betrokken in het bepalen van het jeugdbeleid van de stad/gemeente	2.61	1.00	47.6	31.9	20.5	100.0	229
Het botst tussen de behoeften van de kinderen en wat de stad/gemeente wil van onze speelpleinwerking	2.04	1.01	70.4	20.6	9.0	100.0	223
De regels die de stad/gemeente ons oplegt zijn dikwijls vaag en onduidelijk	2.02	0.91	74.5	17.8	7.7	100.0	208
We voelen ons geïrriteerd door de GAS-boetes	1.49	0.64	94.6	4.2	1.2	100.0	166

Het hoeft niet te verbazen dat de relatie met de stad/gemeente hechter is in gemeentelijke dan in particuliere speelpleinwerkingen (Tabel 106). Gemeentelijke speelpleinen krijgen vaker iemand dan de stad/gemeente op bezoek, ontvangen meer inhoudelijke en financiële ondersteuning, worden meer in de kijker gezet in publicaties van de gemeente, en worden vaker betrokken bij evenementen van de stad/gemeente. Daartegenover staat wel dat gemeentelijke werkingen minder ruimte hebben om de speelpleinwerking zelf vorm te geven en eigen beslissingen te nemen, evenals minder betrokken worden in het bepalen van de criteria voor subsidies. Opvallend is verder dat grote werkingen vaker aangeven voldoende inhoudelijke en financiële ondersteuning te krijgen van de gemeente dan kleinere speelpleinwerkingen⁶⁵.

Tabel 106 Relatie met de stad/gemeente naar type organisator

	Gemeentelijk	Particulier	Sign.
De stad/gemeente is begaan met onze speelpleinwerking	4.02	3.78	*
We voelen ons geïnteresseerd door de GAS-boetes	1.48	1.50	
Onze speelpleinwerking krijgt regelmatig bezoek van iemand van de stad/gemeente (bijv. Schepen van Jeugd, jeugdconsulent, technische dienst, etc.)	4.14	3.06	***
Onze speelpleinwerking krijgt voldoende inhoudelijke ondersteuning van de jeugddienst	4.33	3.18	***
Onze speelpleinwerking krijgt voldoende financiële ondersteuning van de jeugddienst	4.26	3.12	***
Onze speelpleinwerking wordt voldoende betrokken bij evenementen van de stad/gemeente	3.60	3.34	*
Onze speelpleinwerking wordt voldoende in de kijker gezet in publicaties van de stad/gemeente	4.07	3.38	***
We krijgen voldoende ruimte van de gemeente om onze speelpleinwerking zelf vorm te geven en eigen beslissingen te nemen	3.92	4.32	***
Het botst tussen de behoeften van de kinderen en wat de stad/gemeente wil van onze speelpleinwerking	2.05	2.01	
De kinderen worden betrokken in het bepalen van het jeugdbeleid van de stad/gemeente	2.67	2.43	
Onze speelpleinwerking wordt betrokken in het bepalen van de criteria voor subsidies	2.33	2.92	***
De regels die de stad/gemeente ons oplegt zijn dikwijls vaag en onduidelijk	1.96	2.15	

9. Netwerk

In het laatste hoofdstuk zoomen we nog dieper in op de mate waarin speelpleinwerkingen contact hebben met allerlei betrokken partijen en organisaties, en de graad van samenwerking met deze actoren. We zoomen tevens in op de kennis en gebruik van de verschillende koepelorganisaties die er bestaan voor het speelpleinwerk als specifieke jeugdwerkvorm.

9.1. Contact met personen en organisaties

Tabel 107 wijst uit dat de meest intensieve contacten bestaan tussen de ouders van de kinderen aan de ene kant en de jeugdconsulent of een vertegenwoordiger van de jeugddienst aan de andere kant. Meer dan drie kwart van de werkingen heeft op regelmatige basis contact met deze partijen, en de overige werkingen geven aan af en toe contact te hebben met deze partijen. Intensieve contacten met de overige partijen in tabel 106 komen veel minder frequent voor. Bijvoorbeeld, slechts een derde van de werkingen heeft regelmatige contacten met het gemeentebestuur, de jeugdraad, en de koepelorganisaties, en ongeveer de helft heeft af en toe contact met deze partijen.

⁶⁵ Deze relatie houdt stand bij controle voor de andere structurele achtergrondkenmerken.

Sporadische vormen van contact vinden we verder het meest frequent terug bij scholen, welzijnsorganisaties en andere jeugdwerkingen en speelpleinwerkingen in de buurt. Iets meer dan de helft van de speelpleinwerkingen heeft af en toe contact met deze partijen. Eveneens de helft van de werkingen geeft aan af en toe contact te hebben met lokale handelaars. Ten slotte, ongeveer een derde van de verantwoordelijken stelt dat er ook contacten bestaan met sport- en cultuurorganisaties, en organisaties in de buurt.

Tabel 107 Mate van contact met personen/organisaties

		Geen contact	Geen contact, wel gewenst	Nooit	Af en toe	Regelmatig
Ouders van de kinderen	%	0.0	0.4	0.0	22.6	77.0
	N	0	1	0	59	201
Jeugdraad	%	9.2	3.6	10.0	47.4	29.9
	N	23	9	25	119	75
Jeugddienst/consulent	%	0.8	0.4	1.2	13.5	84.1
	N	2	1	3	34	211
Andere speelpleinwerkingen in de buurt	%	13.1	7.2	15.5	54.2	10.0
	N	33	18	39	136	25
Andere jeugdwerkingen in de buurt	%	8.7	3.9	13.8	54.7	18.9
	N	22	10	35	139	48
Welzijnsorganisaties	%	17.1	7.1	16.3	49.2	10.3
	N	43	18	41	124	26
Scholen	%	8.6	3.9	13.2	56.8	17.5
	N	22	10	34	146	45
Sportorganisaties	%	23.4	5.6	34.7	31.9	4.4
	N	58	14	86	79	11
Organisaties voor cultuur	%	24.0	6.5	36.6	30.1	2.8
	N	59	16	90	74	7
Justitie, politie	%	27.1	2.5	43.3	27.1	0.0
	N	65	6	104	65	0
Stads/gemeentebestuur	%	3.5	3.1	5.1	56.5	31.8
	N	9	8	13	144	81
Onze koepelorganisatie	%	1.6	0.4	3.6	62.1	32.4
	N	4	1	9	157	82
VZW ter ondersteuning van de werking	%	18.3	5.1	35.4	21.1	20.0
	N	32	9	62	37	35
Andere organisaties in de buurt	%	19.2	3.3	32.4	40.4	4.7
	N	41	7	69	86	10
Lokale handelaars	%	18.0	3.1	22.8	49.1	7.0
	N	41	7	52	112	16
Bedrijven	%	26.9	5.2	42.9	23.6	1.4
	N	57	11	91	50	3

Tabel 108 toont aan dat gemeentelijke en particuliere werkingen toch wel wat verschillen in het soort relaties die ze hebben met andere partijen. Gemeentelijke werkingen hebben logischerwijze meer contact met de jeugddienst en het gemeentebestuur. Particuliere werkingen daarentegen hebben frequenter contact met de Jeugdraad, een vzw ter ondersteuning van de werking, de scholen, en andere organisaties in de buurt. Merk verder op dat gemeentelijke werkingen frequenter contact lijken te hebben met ouders dan particuliere speelpleinen. Verdere analyses tonen aan dat werkingen in sterk verstedelijkt gebied meer contact hebben met welzijnsorganisaties en andere vzw's ter ondersteuning van de speelpleinwerking, en minder met andere jeugdwerkingen in de buurt.

Tabel 108 Contact met de personen/organisaties naar type organisator

	Gemeentelijk	Particulier	Sign.
Ouders van de kinderen	4.82	4.64	**
Jeugdraad	3.74	4.10	*
Jeugddienst/consulent	4.92	4.53	***
Andere speelpleinwerkingen in de buurt	3.38	3.47	
Andere jeugdwerkingen in de buurt	3.66	3.84	
Welzijnsorganisaties	3.20	3.49	
Scholen	3.57	4.03	**
Sportorganisaties	2.86	2.93	
Organisaties voor cultuur	2.77	2.93	
Justitie, politie	2.65	2.83	
Stads/gemeentebestuur (bijv. Schepen van Jeugd, burgemeester)	4.21	3.84	**
Onze koepelorganisatie (bijv. VDS, Vivès, ...)	4.20	4.30	
VZW ter ondersteuning van de speelpleinwerking	2.93	3.63	***
Andere organisaties in de buurt	2.90	3.42	**
Lokale handelaars	3.14	3.44	
Bedrijven	2.60	2.83	

9.2. Samenwerking met organisaties

Min of meer hetzelfde plaatje stellen we vast op basis van de data zoals gerapporteerd in Tabel 109. Een structureel verankerde vorm van samenwerking zien we het vaakst terugkomen met de jeugddienst (86.2%), en andere diensten van de stad of gemeente (39.7%). Structurele vormen van samenwerking met de jeugdraad, scholen en welzijnsorganisaties komen voor in minder dan een kwart van de werkingen, zijn vrij zeldzaam met andere jeugd- en speelpleinwerkingen, en zo goed als onbestaand met sport- of cultuur organisaties. Ongeveer 30% tot 40% van de werkingen geeft wel te kennen voor specifieke gevallen samen te werken met andere speelpleinwerkingen, jeugdwerkingen, welzijnsorganisaties, scholen, de jeugdraad, en andere diensten van de stad/gemeente.

Tabel 109 Werken jullie samen met ...

		Nee	Ja, voor specifieke gevallen	Ja, op structurele basis
Jeugdraad	%	37.1	38.4	24.5
	N	91	94	60
Jeugddienst	%	2.0	11.7	86.2
	N	5	29	213
Andere diensten van de stad/gemeente (kinderopvang, sportdienst, ...)	%	22.2	38.1	39.7
	N	56	96	100
Andere speelpleinwerkingen	%	59.5	32.5	7.9
	N	150	82	20
Andere jeugdwerkingen	%	46.4	46.8	6.8
	N	116	117	17
Welzijnsorganisaties	%	43.4	46.2	10.4
	N	109	116	26
Scholen	%	39.4	44.1	16.5
	N	100	112	42
Sportorganisaties	%	72.4	25.6	2.0
	N	178	63	5
Organisaties voor cultuur	%	71.2	27.6	1.2
	N	173	67	3

In lijn met de bevindingen in Tabel 110 stellen we vast dat ook de structurele samenwerking met de Jeugdraad, scholen, welzijnsorganisaties, speelplein- en jeugdwerkingen, en andere organisaties in de buurt groter is bij particuliere dan bij gemeentelijke speelpleinen. Deze laatste hebben dan weer vaker structurele samenwerking met de jeugddienst en de andere diensten van de stad/gemeente. Naar samenwerking met sport- en cultuurorganisaties werden geen significante verschillen geobserveerd. Als we de andere structurele kenmerken in beschouwing nemen merken we de volgende verbanden op (niet gerapporteerd). Werkingen in sterk verstedelijkt gebied hebben vaker samenwerkingsverbanden met welzijnsorganisaties, scholen, en andere speelpleinwerkingen. Speelpleinwerkingen met een eerder open speelaanbod hebben eveneens vaker samenwerkingsverbanden met scholen, en andere speelpleinwerkingen, maar niet met welzijnsorganisaties. Naar grootte van de werking werden geen verschillen genoteerd.

Tabel 110 Samenwerking met instanties naar type organisator (Percentageverdeling)

		Nee	Ja, voor specifieke gevallen	Ja, op structurele basis
Jeugdraad	Gemeentelijk	44.7	38.2	17.1
	Particulier	20.0	38.7	41.3
Jeugddienst	Gemeentelijk	1.2	7.1	91.8
	Particulier	3.9	22.1	74.0
Andere diensten van de stad/gemeente (kinderopvang, sportdienst, ...)	Gemeentelijk	15.3	40.7	44.1
	Particulier	38.7	32.0	29.3
Andere speelpleinwerkingen	Gemeentelijk	64.0	30.9	5.1
	Particulier	49.4	36.4	14.3
Andere jeugdwerkingen	Gemeentelijk	50.9	45.1	4.0
	Particulier	36.0	50.7	13.3
Welzijnsorganisaties	Gemeentelijk	42.0	50.6	7.5
	Particulier	46.8	36.4	16.9
Scholen	Gemeentelijk	45.4	41.4	13.2
	Particulier	26.3	50.0	23.8
Sportorganisaties	Gemeentelijk	69.8	27.8	2.4
	Particulier	77.9	20.8	1.3
Organisaties voor cultuur	Gemeentelijk	71.3	27.5	1.2
	Particulier	71.1	27.6	1.3

In een volgende analyse (Tabel 111, Tabel 112 en Tabel 113) gaan we na waarvoor speelpleinwerkingen structureel verankerde samenwerking op poten zetten met de opgesomde organisaties in Tabel 110. We beperken ons tot een bespreking van die organisaties waar speelpleinwerkingen het vaakst op structurele basis mee samen werken (i.e. de Jeugddienst, de Jeugdraad, en andere diensten van de stad/gemeente) en geven de overige resultaten ter info mee in Tabel 112 en Tabel 113.

Tabel 111 Structurele samenwerking met de Jeugdraad, de Jeugddienst, en andere diensten van de stad/gemeente (Meerdere antwoorden mogelijk)

	Jeugdraad		Jeugddienst		Andere diensten van de stad/gemeente	
	%	N	%	N	%	N
Voor de voor- en naopvang	3.3	2	27.6	59	54.0	54
Voor specifieke activiteiten	46.7	28	56.5	121	55.0	55
Om specifieke doelgroepen te bereiken	43.3	26	36.5	78	31.0	31
Andere	35.0	21	52.3	112	15.0	15

De partij waarmee het vaakst op structurele basis wordt samengewerkt is de Jeugddienst. Tabel 111 toont aan dat ongeveer de helft van de werkingen structurele samenwerking voorziet voor het opzetten van specifieke activiteiten (56.5%), 36.5% doet dit om specifieke doelgroepen te bereiken, en ongeveer een kwart voor de organisatie van voor- en naopvang. De categorie 'andere' werd door iets meer dan de helft van de werkingen aangeduid en verwijst in de meeste gevallen naar samenwerking in het kader van de praktische en inhoudelijke organisatie van het speelplein (omdat de jeugddienst organisator is van het speelplein).

Een andere partij waarmee vaak op structurele basis wordt samengewerkt zijn allerlei diensten van de stad of gemeente. Ongeveer de helft van de werkingen duidt aan dat deze samenwerking gebeurt in het kader van het verzorgen van voor- en naopvang of voor het opzetten van specifieke activiteiten. Een derde stelt dit te doen om

specifieke doelgroepen te bereiken, en 15% scoort hier de categorie 'andere'. In dit laatste geval gaat het vaak om gebruik van de sportinfrastructuur van de gemeente, logistieke ondersteuning, busvervoer, en kinderopvang.

Ten slotte stelden we vast dat ongeveer een kwart van de werkingen op structurele basis samenwerkt met de Jeugdraad. Ongeveer 40% van de werkingen geeft aan dat deze samenwerking gebeurt in het kader van het opzetten van specifieke activiteiten of om specifieke doelgroepen te bereiken. De 35% werkingen die hier de categorie 'andere' aanduiden verwijzen in deze context naar het zetelen van bestuursleden van de speelpleinwerking in de Jeugdraad, monitorenwerving, of financiële en andere vormen van ondersteuning.

Tabel 112 Structurele samenwerking met andere speelpleinwerkingen, andere jeugdwerkorganisaties, en welzijnsorganisaties (Meerdere antwoorden mogelijk)

	Speelpleinwerkingen		Andere jeugdwerkingen		Welzijnsorganisaties	
	%	N	%	N	%	N
Voor de voor- en naopvang	0.0	0	5.9	1	11.5	3.0
Voor specifieke activiteiten	65.0	13	58.8	10	11.5	3.0
Om specifieke doelgroepen te bereiken	20.0	4	41.2	7	88.5	23.0
Andere	40.0	8	47.1	8	19.2	5.0

Tabel 113 Structurele samenwerking met scholen, sportorganisaties, en cultuurorganisaties (Meerdere antwoorden mogelijk)

	Scholen		Sportorganisaties		Cultuurorganisaties	
	%	N	%	N	%	N
Voor de voor- en naopvang	21.4	9	20.0	1	33.3	1.0
Voor specifieke activiteiten	23.8	10	100.0	5	100.0	3.0
Om specifieke doelgroepen te bereiken	47.6	20	40.0	2	66.7	2.0
Andere	50.0	21	0.0	0	0.0	0.0

Als we vervolgens polsen naar de mate van tevredenheid over de samenwerking met deze diensten en organisaties (Tabel 114) dan blijkt de overgrote meerderheid (80% of meer) van de werkingen tevreden te zijn over deze samenwerking. Geen enkele verantwoordelijke geeft aan ontevreden te zijn over hun samenwerking met deze diensten.

Tabel 114 Tevredenheid over de samenwerking met...

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Jeugdraad	3.97	0.71	0.0	22.0	78.0	100.0	60
Jeugddienst	4.38	0.63	0.0	5.3	94.7	100.0	209
Andere diensten van de stad/gemeente (kinderopvang, sportdienst, ...)	4.01	0.67	0.0	16.3	83.7	100.0	100
Andere speelpleinwerkingen	4.15	0.67	0.0	15.0	85.0	100.0	20
Andere jeugdwerkingen	4.00	0.87	0.0	18.8	81.2	100.0	17
Welzijnsorganisaties	4.12	0.43	0.0	3.8	96.2	100.0	26
Scholen	3.90	0.76	0.0	5.3	94.7	100.0	42
Sportorganisaties	4.00	0.71	0.0	20.0	80.0	100.0	5
Organisaties voor cultuur	4.33	0.58	0.0	0.0	100.0	100.0	3

9.3. Overkoepelende organisaties

Speelpleinwerkingen kunnen –net zoals andere vormen van jeugdwerk– gebruik maken van de dienstverlening van koepelorganisaties. We polsen in Tabel 115 naar de mate waarin de verantwoordelijken kennis hebben en gebruik maken van koepelorganisaties. De belangrijkste koepelorganisatie is de **Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS)**, waar iets meer dan de helft van de werkingen op regelmatige basis gebruik van maakt, en nog eens een derde af en toe gebruik van maakt. De tweede belangrijkste koepelorganisatie is de **Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VVJ)**. Iets minder dan een derde maakt regelmatig gebruik van de diensten van de VVJ, en nog eens een derde doet dit af en toe.

De overige organisaties worden door een minderheid van de speelpleinwerkingen op regelmatige basis geconsulteerd. We stellen wel vast dat 16% van de werkingen af en toe gebruik maakt van de dienstverlening van 'Uit de Marge' en 'Vives'. Iets minder dan 10% maakt af en toe gebruik van JES (Jeugd En Stad).

Opvallend is verder dat de VDS door alle verantwoordelijken gekend is als organisatie, wat niet het geval is voor de overige organisaties. Tussen 20% en 30% van de verantwoordelijken geeft aan de VVJ, Uit de Marge, Vives, en JES niet te kennen. Bij de rubriek 'andere' vinden we voornamelijk de volgende organisaties terug: VGC, Oranje, Koning Kevin, de Regenboog, Arktos, Jiehaa! En de jeugddienst van Don Bosco.

Tabel 115 Kennis en gebruik van (koepel)organisaties

		Ken ik niet	Ken ik, nooit gebruik van gemaakt	Ken ik, gebruik van gemaakt, maar nu niet meer	Ken ik, en maak ik af en toe gebruik van	Ken ik, en maak ik regelmatig gebruik van
VDS	%	0.4	3.5	4.2	35.0	56.9
	N	1	9	11	91	148
Vives	%	18.4	53.3	11.4	16.1	0.8
	N	47	136	29	41	2
VVJ	%	20.6	14.0	3.9	30.7	30.7
	N	53	36	10	79	79
Uit De Marge	%	22.5	48.6	7.5	16.6	4.7
	N	57	123	19	42	12
JES	%	29.9	54.7	4.7	8.7	2.0
	N	76	139	12	22	5
Andere	%	70.6	21.7	1.1	2.2	4.4
	N	127	39	2	4	8

Het merendeel van de speelpleinwerkingen is vrij tot zéér tevreden met de ondersteuning vanuit hun overkoepelende organisatie (Tabel 116), met nergens scores lager dan 6 op 10. De hoogste tevredenheidsscores registreren we bij de VDS, VVJ en bij de organisaties gegroepeerd onder de rubriek 'andere'.

Tabel 116 Tevredenheid met ondersteuning van (koepel)organisaties (0= Helemaal ontevreden, 10= Héél tevreden)

	Gem.	SD	N
VDS	7.93	1.57	229
Vives	6.13	1.45	61
VVJ	7.82	1.43	149
Uit De Marge	7.20	1.80	66
JES	6.46	2.31	35
Andere	8.07	1.49	14

HOOFSTUK 4

PROFIEL VAN DE ANIMATEUREN

In het vierde hoofdstuk bespreken we de resultaten van de websurvey voor animatoren in het speelpleinwerk. We bevroegen 2010 animatoren uit 106 verschillende speelpleinwerkingen. Ook in dit hoofdstuk is de rapportage in de eerste plaats beschrijvend, maar met de nodige aandacht voor verschillen tussen soorten werkingen. Waar relevant maken we de vergelijking met de begeleiding in andere vormen van jeugdwerk (i.e. jeugdbewegingen, jeugthuizen en WMKJ's).

In dit hoofdstuk trachten we een beeld te krijgen van het profiel van deze animatoren (etnische afkomst, opleiding, werkstatus, loopbaan in het jeugdwerk, waardenpatronen, etc) en gaan na in welke mate dit profiel verschilt van de begeleiding in andere vormen van jeugdwerk. We focussen op hun takenpakket, aspecten van motivatie, waardering door de omgeving, en algemene tevredenheid. We gaan tevens na of deze motivaties en tevredenheid verschillen naar bepaalde achtergrondkenmerken. We trachten een beeld te krijgen van hun vormingsprofiel –en wensen, de competenties die ze verworven hebben door hun speelpleinwerk, en wat de animatoren beschouwen als de belangrijkste doelen van het speelpleinwerk.

1. Profiel van de begeleiding

75.6% (N=1105) van de animatoren die de vragenlijst invulden zijn vrouwen, tegenover 24.4% (N= 357) mannen⁶⁶. Deze verhouding zien we bovendien weerspiegelt in alle verschillende functies (animator, hoofdanimator, hulpanimator, etc). Bij het jeugthuizenonderzoek bedroeg deze verhouding net het omgekeerde (75% jongens en 25% meisjes) terwijl bij de jeugdbewegingen en WMKJ's jongens en meisjes ongeveer gelijk vertegenwoordigd zijn.

De leeftijdsverdeling van de animatoren is weergegeven in Tabel 117. De grootste groep zijn de 17-18 jarigen (31.8%) en nog eens 23.7% van de animatoren zijn 19-20 jaar oud. De 15-16 jarigen zijn vertegenwoordigd met een aandeel van 17.4% en ongeveer hetzelfde aandeel (16.8%) geldt voor de 21-22 jarigen. De gemiddelde leeftijd van de animatoren bedraagt 19 jaar (SD= 2.8), wat lager is dan bij de jeugdbewegingen (21 jaar), de WMKJ's (23 jaar) en de jeugthuizen (23 jaar).

Tabel 117 Leeftijd

	%	N
15-16 jaar	17.4	255
17-18 jaar	31.8	467
19-20 jaar	23.7	348
21-22 jaar	16.8	246
23-24 jaar	7.4	109
25 jaar en ouder	2.9	42
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1467</i>

1.1. Etnische afkomst

Speelpleinwerk wordt gezien als een vorm van jeugdwerk met een potentieel breder bereik dan bijvoorbeeld jeugdbewegingen of jeugthuizen. Op basis van resultaten uit de vragenlijst voor verantwoordelijken kwamen we tot de conclusie dat speelpleinwerkingen een groter bereik kennen van allochtone kinderen (17.0%) en kinderen in armoede (14.8%) dan jeugdbewegingen en jeugthuizen (zie Tabel 60). Een belangrijke vraag betreft de mate waarin we deze diversiteit bij kinderen tevens weerspiegeld zien bij de animatoren in het speelpleinwerk. Hoewel we deze oefening niet kunnen maken voor het aandeel kinderen (of jongeren) in armoede, is een vergelijking wel mogelijk voor het aandeel kinderen en jongeren van allochtone afkomst.

⁶⁶ Verschillende onderzoeker tonen aan dat meisjes vaker geneigd zijn deel te nemen aan survey onderzoek dan jongens (Curtin, Presser, & Singer, 2000; Moore & Tarnai, 2002). Dit brengt met zich mee dat het percentage vrouwelijke animatoren in speelpleinwerking mogelijks enigszins overschat wordt.

In Tabel 118 gaan we na wat het aandeel van jongeren is van niet-Belgische afkomst⁶⁷. We stellen vast dat 17.2% van de animatoren van niet Belgische afkomst is. Dit aandeel is meer dan 6 percentagepunten hoger dan bij begeleiders in de jeugdbewegingen en jeugdhuizen (11%), maar substantieel lager dan bij de WMKJ's (53%). Als we enkel tot aan de tweede generatie kijken, dan blijkt 12.9% van de animatoren in het speelpleinwerk van niet-Belgische oorsprong te zijn. Merk ten slotte op dat het aandeel animatoren van allochtone afkomst (17.2%) identiek is als het aandeel kinderen van allochtone afkomst (17.0%). Hoewel deze vergelijking niet zonder beperkingen is⁶⁸, lijkt de diversiteit op vlak van etnische afkomst in beide doelgroepen (kinderen en animatoren) vrij gelijk te zijn.

Het aandeel jongeren van niet-Belgische afkomst wijkt wel nog steeds af van het aandeel in de populatie. Het aandeel jongeren van vreemde herkomst in het Vlaamse Gewest zou ongeveer 18% bedragen in de leeftijdsgroep 18-24 jaar⁶⁹, wat 5 percentagepunten hoger is dan de 12.9% zoals geobserveerd in de steekproef van animatoren⁷⁰.

Tabel 118 Herkomst

	Tot 3 generaties		Tot 2 generaties	
	%	N	%	N
Niet-Belg	17.2	252	12.9	189
Belg	82.8	1211	87.1	1274
Totaal	100.0	1463	100.0	1463

1.2. Opleiding

91.3% van de animatoren in het speelpleinwerk studeert nog (Tabel 119). Dit percentage ligt ongeveer 10 percentagepunten hoger dan bij de jeugdbewegingsleiding (82%) en stukken hoger dan bij de jeugdhuisvrijwilligers (53%) en WMKJ-vrijwilligers (54%). De cijfers in verband met leeftijd en opleiding bevestigen dat de begeleiding in speelpleinwerkingen een jonger publiek is dan in andere jeugdwerkvormen.

Tabel 119 Ga je nog naar school?

	%	N
Ja	91.3	1353
Nee	8.7	129
Totaal	100.0	1482

1.2.1. Schoolgaand

Tabel 120 geeft voor de schoolgaande jeugd de onderwijsvorm die ze momenteel volgen en vergelijkt de verdeling met deze in de eerdere jeugdonderzoeken. De meerderheid van de animatoren (43.7%) volgt nog steeds secundair onderwijs. Dit aandeel is minder dan bij de WMKJ's (52%) maar substantieel meer dan bij de jeugdhuizen (19%) en jeugdbewegingen (25%). Deze bevinding dient uiteraard geïnterpreteerd te worden in het licht van de jongere leeftijd van vrijwilligers in het speelpleinwerk.

⁶⁷ In lijn met de operationalisering van de eerdere onderzoeker in deze reeks, werden respondenten als niet-Belgisch geclassificeerd indien de jongere zelf of één van de ouders of grootouders geboren is in een land buiten België.

⁶⁸ De diversiteit werd in beide doelgroepen op een verschillende wijze gemeten. Bij de kinderen is dit op basis van een inschatting van het aandeel jongeren van allochtone afkomst, zoals gemaakt door de verantwoordelijke. Bij de animatoren is dit aandeel echter berekend op basis van de verdeling in de steekproef. Beide berekeningen kennen echter methode-specifieke operationalisering en beperkingen.

⁶⁹ <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/demografie/bijlagen/2012-03-26-webartikel2012-3-vreemde-herkomst.pdf>

⁷⁰ In deze studie wordt wel enkel gekeken naar de nationaliteit van de moeder of vader (en niet naar deze van de grootouders). Als gevolg daarvan kunnen de cijfers enkel vergeleken worden met de cijfers uit de kolom 'tot 2 generaties' (i.e. 12.9%).

Van de studenten die bezig zijn met een hogere opleiding volgt het merendeel (24.7%) een professionele bacheloropleiding aan de hogeschool, 19.2% een academische bachelor aan de universiteit, en een minderheid (6.3%) een masteropleiding aan de universiteit. Gegeven het grotere aandeel jongeren uit het secundair onderwijs, hoeft het niet te verwonderen dat de percentages in de categorieën 'hoger onderwijs' in de meeste gevallen beduidend lager liggen. Dit is het meest opvallend bij de professionele bacheloropleiding aan de hogeschool, waar het percentage (24.7%) meer dan 10 percentagepunten lager ligt dan bij de jeugdhuizen en WMKJ's en 5 percentagepunten lager dan bij de jeugdbewegingen. Merkwaardig genoeg is het aandeel jongeren dat een academische bachelor volgt aan de universiteit vrij gelijklopend over de verschillende jeugdwerkvormen (met uitzondering van de WMKJ's: 0%).

Tabel 120 Huidige onderwijsvorm

	Speelpleinen		Jeugdhuizen		WMKJ		Jeugdbeweging	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Buitengewoon secundair onderwijs (BUSO)	43.7	586	18.8	24	0.0	0	0.1	1
Deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO)					0.0	0	0.3	4
Beroepssecundair onderwijs (BSO)					22.0	11	3.9	49
Technisch secundair onderwijs (TSO)					16.0	8	10.3	131
Kunst secundair onderwijs (KSO)					2.0	1	0.6	8
Algemeen secundair onderwijs (ASO)					12.0	6	10.1	128
Hoger onderwijs buiten de universiteit: professionele bachelor/kandidatuur/schakel	24.7	331	37.5	48	38.0	19	29.6	375
Hoger onderwijs buiten de universiteit: academische bachelor/kandidatuur/schakel	3.2	43	8.6	11	4.0	2	12.9	163
Universitair onderwijs: bachelor/kandidatuur/schakel	19.2	257	20.3	26	0.0	0	21.9	277
Hoger onderwijs buiten de universiteit: master/licentiaat/manama/doctoraat	0.4	5	0.8	1	4.0	2	2.8	36
Universitair onderwijs: master/licentiaat/manama/doctoraat	6.3	85	10.2	13	2.0	1	7.4	94
Andere	2.6	35	3.9	5	x	x	x	x
Totaal	100.0	1342	100.0	128	100.0	50	100.0	1266

Bijna 60% van de schoolgaande animatoren komt uit het ASO (58.8%) en 28.2% uit het TSO (Tabel 121). Een kleine minderheid (7.9%) volgt beroeps secundair onderwijs. Deze percentages zijn vrij gelijklopend met deze gerapporteerd in het jeugdhuizenonderzoek, maar wijken wel significant af van populatiegegevens over leerlingenaantallen in de verschillende onderwijsvormen in Vlaanderen⁷¹. Zo bedraagt het aandeel animatoren uit het ASO 58.8%, wat een oververtegenwoordiging inhoudt in vergelijking met gegevens op populatieniveau (40.5%). Leerlingen uit het TSO zijn daarentegen lichtjes ondervertegenwoordigd (28.2% in de steekproef versus 31.6 in de populatie), en leerlingen uit het BSO zijn zelfs sterk ondervertegenwoordigd in de speelpleinsector (7.9% in de steekproef versus 25.7 in de populatie). Het aandeel jongeren uit het KSO lijkt minder af te wijken van de populatie (3.2% in de steekproef versus 2.2 in de populatie).

71 http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsstatistieken/2013-2014/VONC_13-14/VONC_2013_2014.Secundair_onderwijs.pdf

Tabel 121 Onderwijsvorm secundair onderwijs

	%	N
Ik deed geen secundair onderwijs	0.5	6
Buitengewoon secundair onderwijs (BUSO)	0.4	5
Deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO)/ Leercontract	0.1	1
Beroepssecundair onderwijs (BSO)	7.9	104
Technisch secundair onderwijs (TSO)	28.2	373
Kunst secundair onderwijs (KSO)	3.2	42
Algemeen secundair onderwijs (ASO)	58.8	778
Andere	1.1	15
Totaal	100.0	1324

Ongeveer de helft van de animatoren die hoger onderwijs geniet volgt een sociaalwetenschappelijke studierichting (Tabel 122). Ongeveer 20% volgt een richting in de exacte wetenschappen, en 11.5% geeft aan humane wetenschappen te studeren. De hoge antwoordpercentages in de categorie 'andere' geven echter aan dat veel studenten het moeilijk hebben om hun studierichting de classificeren in deze driedeling. De meest frequent aangehaalde antwoorden bij de categorie 'andere' zijn: lerarenopleiding, medische opleiding (farmaceutische wetenschappen, verpleegkunde, kinesithérapie, geneeskunde), en meer kunst-georiënteerde opleidingen (architectuur, audiovisuele kunsten, binnenhuisvorming).

Tabel 122 Studierichting hoger/universitair onderwijs

	%	N
Exacte wetenschap	19.9	143
Humane wetenschap	11.5	83
Sociale wetenschap	48.7	350
Andere	19.9	143
Totaal	100.0	719

1.2.2. Niet-schoolgaand

Iets meer dan de helft van de niet-schoolgaande animatoren (N= 128) is werknemer (Tabel 123). 20.3% geeft aan werkloos te zijn, en 15.3% maakt hier gebruik van de categorie 'andere'⁷². Het aandeel animatoren dat aangeeft werknemer te zijn is beduidend lager dan bij de andere onderzoeken in deze reeks (Jeugdhuizen: 81%; WMKJ's: 84% en Jeugdbewegingen: 79%).

Beroep

Tabel 123 Beroepsstatuut

	%	N
Ik ben werknemer	57.0	73
Ik ben zelfstandig of helper	4.7	6
Ik ben werkloos/ik krijg een uitkering	20.3	26
Ik ben met loopbaanonderbreking/tijdskrediet	1.6	2
Ik ben voltijds huisman/huisvrouw en ontvang geen vergoeding	0.8	1
Andere	15.6	20
Totaal	100.0	128

⁷² Bij deze vraag was er geen mogelijkheid om de categorie 'andere' door de respondent te laten invullen.

Ongeveer een derde van de animatoren die reeds werken staat in het onderwijs (Tabel 124). 8.1% geeft aan een job uit te oefenen in het jeugdwerk en nog eens 13.9% doet een andere job –dan jeugdwerk– in het sociaal werk. Een groot deel van de reeds werkende animatoren scoort hier de categorie 'overige' (32.5%). De screening van de antwoordscores wijst uit dat het in het merendeel van de gevallen gaat om jongeren die werkzoekende zijn.

Tabel 124 Soort beroep

	%	N
Ik werk als bediende in een bedrijf	8.1	10
Ik werk als arbeider in een bedrijf	4.9	6
Ik doe sociaal werk (ander dan jeugdwerk)	13.0	16
Ik werk voor de overheid	2.4	3
Ik sta in het onderwijs	30.9	38
Ik doe jeugdwerk	8.1	10
Overige	32.5	40
<i>Totaal</i>	100.0	123

Opleiding

Wat de opleiding betreft van de niet-schoolgaande jeugd peilen we zowel naar de onderwijsvorm die de animator behaalde in het secundair onderwijs (Tabel 125) als naar het hoogst behaalde diploma of getuigschrift (Tabel 126). 44.7% van de niet-schoolgaande animatoren volgde ASO, en 38.2% studeerde af in het TSO. Iets minder dan 10% volgde BSO.

Tabel 125 Onderwijsvorm secundair onderwijs

	%	N
Ik deed geen secundair onderwijs	0.8	1
Buitengewoon secundair onderwijs (BUSO)	2.4	3
Deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO)	0.8	1
Beroepssecundair onderwijs (BSO)	9.8	12
Technisch secundair onderwijs (TSO)	38.2	47
Kunst secundair onderwijs (KSO)	3.3	4
Algemeen secundair onderwijs (ASO)	44.7	55
<i>Totaal</i>	100.0	123

Tabel 126 geeft het opleidingsprofiel weer (hoogst behaalde diploma of getuigschrift) van de niet-schoolgaande jeugd en vergelijkt dit profiel met dit van de eerdere jeugdonderzoeken in deze reeks. Ongeveer een kwart van de niet-schoolgaande animatoren (25.0%) heeft als hoogste getuigschrift een diploma hoger secundair onderwijs. 50.0% behaalde een professionele bachelor aan een hogeschool, en 13.3% een master diploma aan de universiteit. De overige antwoordmogelijkheden komen in minder dan 5% van de gevallen voor.

Wanneer we deze percentages vergelijken met de andere jeugdwerkvormen, dan blijkt het aandeel hooggeschoolden bij niet-schoolgaande begeleiders in de speelpleinsector alvast substantieel hoger te zijn. 25.0% bezit enkel een diploma hoger secundair onderwijs, tegenover 53% in de jeugdbeweging, 68% bij de WMKJ's, en 40% bij de jeugdhuizen. Het percentage niet-schoolgaande animatoren met een professionele bachelor is bijna dubbel zo hoog als bij de andere jeugdwerkvormen, en ook het aandeel universitaire masters ligt beduidend hoger (met uitzondering van de jeugdhuizen).

Tabel 126 Hoogst behaalde diploma/getuigschrift

	Speelpleinen		Jeugdhuizen		WMKJ		Jeugdbeweging	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Geen	0.0	0	0.0	0	9.1	4	1.5	4
Lager secundair onderwijs (secundair onderwijs niet voltooid)	0.8	1	7.0	8	x	x	x	x
Lager onderwijs	0.8	1	x	x	x	x	x	x
Buitengewoon secundair onderwijs (BUSO)	25.0	32	40.0	46	4.5	2	0.4	1
Deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO)					2.3	1	1.1	3
Beroepssecundair onderwijs (BSO)					18.2	8	10.6	29
Technisch secundair onderwijs (TSO)					25.0	11	34.4	94
Kunst secundair onderwijs (KSO)					0.0	0	0.7	2
Algemeen secundair onderwijs (ASO)					9.1	4	4.0	11
Hoger onderwijs buiten de universiteit: professionele bachelor/kandidatuur/schakel	50.0	64	30.4	35	25.0	11	26.4	72
Hoger onderwijs buiten de universiteit: academische bachelor/kandidatuur/schakel	4.7	6	0	0	0.0	0	7.0	19
Universitair onderwijs: bachelor/kandidatuur/schakel	0.8	1	2.6	3	0.0	0	0.4	1
Hoger onderwijs buiten de universiteit: master/licentiaat/manama/doctoraat	0.8	1	5.2	6	2.3	1	4.0	11
Universitair onderwijs: master/licentiaat/manama/doctoraat	13.3	17	14.8	17	4.5	2	9.5	26
Andere	3.9	5	x	x	x	x	x	x
Totaal	100.0	128	100.0	115	100.0	44	100.0	273

Net zoals bij de studerende animatoren, volgde ongeveer de helft een opleiding in de sociale wetenschappen (Tabel 127). Iets minder dan 20% studeerde een menswetenschappelijke richting, en een minderheid (6.7%) behaalde een diploma in een exacte wetenschappen. Ook hier duidde ongeveer 20% de categorie 'andere' aan (met verwijzingen naar –in de eerste plaats- opleidingen die voorbereiden op een job in het onderwijs).

Tabel 127 Studierichting hoger/universitair onderwijs

	%	N
Exacte wetenschap	6.7	6
Humane wetenschap	19.1	17
Sociale wetenschap	51.7	46
Andere	22.5	20
Totaal	100.0	89

1.3. Gezinsituatie

Het aandeel animatoren uit gezinnen waar minstens één ouder hoogopgeleid is bedraagt 68.6% (Tabel 128). Dit aandeel positioneert zich tussen dat van de jeugdbewegingen (65%) en jeugdhuizen (73%), en is beduidend hoger dan bij de WMKJ's (42%).

Tabel 128 Opleidingsniveau ouders

	%	N
Geen hoog opgeleide ouders	31.4	449
Eén ouder hoog opgeleid	26.5	378
Beide ouders hoog opgeleid	42.1	602
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1429</i>

1.4. Verenigingsleven

In Tabel 129 geven we een beeld van de participatie van animatoren aan ander verenigingsleven. Ongeveer de helft van de animatoren neemt deel aan gemeentelijk jeugdwerk en iets minder dan de helft (47.2%) is lid van een sportclub. Een derde van de animatoren is lid van een jeugdbeweging, en 22.2% doet een of andere vorm van kunstbeoefening. Ten slotte is ongeveer 10% van de animatoren lid van een jongerenafdeling van een mutualiteit of vakbond en 10.9% is betrokken bij de organisatie van een muziekfestival, fuif, of cultureel evenement.

Wanneer we de participatiecijfers vergelijken met het jeugdhuizenonderzoek⁷³ dan blijkt (huidige) deelname aan een sportclub (47.2% versus 32.9%), jeugdbeweging (32.8% versus 21.0%), jongerenafdeling van een mutualiteit/vakbond (11.2% versus 2.3%), kunstbeoefening (22.2% versus 16.9%) hoger te liggen bij animatoren in het speelpleinwerk dan bij begeleiders in jeugdhuizen. Participatie aan de organisatie van een muziekfestival, fuif of evenement ligt daarentegen hoger bij begeleiders in jeugdhuizen (10.9% versus 48.4%). Ook bevindingen dienen geïnterpreteerd te worden in het licht van het leeftijdsverschil in beide jeugdwerkvormen. In de speelpleinsector is de gemiddelde leeftijd van animatoren 19 jaar tegenover 23 jaar in het jeugdhuizenonderzoek.

Tabel 129 Participatie aan verenigingen of groepsgerichte vrijetijdswerkingen (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Jeugdhuis, speelplein, Grabbelpas/Swappas, Roefel of ander (gemeentelijk) jeugdwerk	54.2	1003
Sportvereniging, sportclub,...	47.2	874
Jeugdbeweging of jongerenbeweging (Chiro, Scouts, KSJ, KLI, FOS,...)	32.8	607
(Amateur)kunstbeoefening of deeltijds kunstonderwijs (dans, muziek, tekenen, theater,...)	22.2	411
Jongerenafdeling van een mutualiteit of vakbond (Kazou, Joetz, ABVVjongeren,...)	11.2	208
Organisatie van een muziekfestival, cultureel evenement, fuif,...	10.9	202
Hobbyvereniging (knutsel,gaming,pc,schaak,quiz...club)	7.7	143
Buurt –of wijkwerking (carnaval, feest, lokaal tijdschrift,...)	5.0	92
Een sociale beweging (vrede, mensenrechten, derde wereld, milieu/natuur,...)	3.7	68
Jeugdwerzijnswerking	3.3	61
Religieuze of levensbeschouwelijke vereniging	2.6	49
Andere vereniging of groepsgerichte vrijetijdswerking die niet in de lijst staat	12.2	226

Iets meer dan een derde van de animatoren (36.1%) is ook nog vrijwilliger in een andere vorm van jeugdwerk, en 28.4% is vrijwilliger in een andere vereniging (Tabel 130). De participatie aan een andere vorm van jeugdwerk ligt bij animatoren in de speelpleinsector ongeveer 10 percentagepunten hoger dan bij de jeugdhuizen (26%) en WMKJ's (23%), terwijl de participatie aan andere verenigingen dan weer een tiental punten lager ligt (37% bij de jeugdhuizen en 31% bij WMKJ's). Het aandeel jongeren dat tevens actief is als vrijwilliger in ander jeugdwerk is wel hoger in werkingen met een eerder gesloten speelaanbod dan in werkingen met een eerder open speelaanbod en de mengvormen (respectievelijk 48.2%, 34.8%, en 33.6%)⁷⁴.

73 Wegens de andere manier van bevraging zijn de gegevens moeilijker te vergelijken met het jeugdbewegingsonderzoek en het onderzoek naar de WMKJ's.

74 $2 (df= 2) = 10.77, p < .01$. Naar de overige structurele kenmerken (graad van verstedelijking, type organisator, grootte van de werking) werden geen verschillen geregistreerd.

Tabel 130 Vrijwilliger in een andere...

	Jeugdwerking		Vereniging	
	%	N	%	N
Ja	36.1	704	28.4	544
Nee	63.9	1247	71.6	1371
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1951</i>	<i>100.0</i>	<i>1915</i>

Tabel 131 geeft een beeld van de personen uit de directe omgeving van de respondent die actief zijn in het jeugdwerk. Ongeveer 60% van de animatoren heeft een beste vriend(in) die eveneens actief is in het jeugdwerk of een andere vereniging (51% in de WMKJ's, 82% in de jeugdhuizen, 75% in de jeugdbewegingen). Meer dan een derde van de animatoren heeft een ouder of broer/zus die actief was in het jeugdwerk. 21.3% geeft te kennen dat geen enkele persoon uit de directe omgeving actief was in het jeugdwerk (30% in de WMKJ's, 10% in de jeugdhuizen, 7% in de jeugdbewegingen). Voornoemde percentages lopen dus in zekere mate gelijk tussen de jeugdwerkparticipatie van de respondent en dat van personen in de directe omgeving van de respondent. De mate waarin deze gelijkenis het resultaat is van invloedseffecten (i.e. jongeren doen aan jeugdwerk omdat ook hun vrienden dit doen) dan wel selectieprocessen (i.e. jongeren maken vrienden in het jeugdwerk) kan op basis van deze data echter niet worden uitgemaakt. De meest waarschijnlijke hypothese is dat beide processen hier een rol in spelen.

Tabel 131 Personen uit de directe omgeving actief in het jeugdwerk (Meerdere antwoorden mogelijk)

	Speelpleinen		Jeugdhuizen		WMKJ		Jeugdbeweging	
	%	N	%	N	%	N	%	N
Eén van mijn beste vrienden	59.3	1185	82.2	189	51.2	44	75.4	1102
Broer(s) en/of zussen	41.8	835	44.3	102	46.5	40	64.2	938
Vader en/of moeder	34.2	683	42.2	97	26.7	23	51.2	749
Geen van deze mensen	21.3	425	10.0	23	30.2	26	7.5	110

2. Loopbaan in het jeugdwerk

2.1. Het begin

In Tabel 132 gaan we na of de respondent als kind bezoeker was van een speelpleinwerking of andere jeugdwerking. 37.3% van de animatoren bezocht als kind ook regelmatig een speelplein (61% in de WMKJ's, 84% in de jeugdhuizen⁷⁵). Iets meer dan de helft ging als kind op regelmatige basis naar een andere vorm van jeugdwerk. In vergelijking met de andere jeugdwerkvormen, is slechts een minderheid van de animatoren (37.3%) als kind ook bezoeker geweest van een speelplein.

Ook hier werden verschillen gerapporteerd naar speelsysteem. Het aandeel jongeren dat als kind participeerde aan een andere jeugdwerking is hoger in werkingen met een eerder gesloten speelaanbod dan in werkingen met een eerder open speelaanbod en de mengvormen (respectievelijk 66.9%, 55.2%, en 51.7%)⁷⁶. Daartegenover staat dat het aandeel jongeren dat als kind naar het speelplein ging significant hoger is in werkingen met een eerder open speelaanbod en de mengvormen dan in werkingen met een eerder gesloten speelaanbod (respectievelijk 40.0%, 36.0%, en 28.1%)⁷⁷.

75 Bij het jeugdbewegingsonderzoek is dit niet bevestigd.

76 χ^2 (df= 2) = 10.56, $p < .01$. Geen verschillen naar de overige structurele kenmerken.

77 χ^2 (df= 2) = 7.52, $p < .05$. Geen verschillen naar de overige structurele kenmerken.

Tabel 132 Ging je als kind regelmatig naar een...?

	Speelplein		Andere jeugdwerking	
	%	N	%	N
Ja	37.3	739	55.7	1106
Nee	62.8	1245	44.3	881
Totaal	100.0	1984	100.0	1987

De cijfers in Tabel 132 geven een indicatie dat de intragenerationele mobiliteit van speelpleinkind naar speelpleinbegeleiding voor deze specifieke jeugdwerkvorm minder uitgesproken is – in vergelijking met de andere jeugdwerkvormen). Dezelfde conclusie trokken we eveneens op basis van de resultaten in Tabel 131, waar we vaststelden dat ook de intergenerationele mobiliteit (i.e. de gelijkens tussen gedrag van de respondent en dat van zijn onmiddellijke peers) minder uitgesproken is in vergelijking met de jeugthuizen en jeugdbewegingen.

In Tabel 133 rapporteren we de frequentieverdeling van de leeftijd waarop begeleiders voor het eerst als kind naar een speelplein gingen. De gemiddelde leeftijd bedraagt 6.34 jaar (SD= 2.33). Bijna de helft (46.0%) bezocht voor het eerst een speelplein op de leeftijd van 6-9 jaar, en nog eens 38.5% deed dit al toen ze jonger waren dan 6. Een minderheid ging pas voor het eerst naar het speelplein toen ze ouder waren dan 9 jaar.

Tabel 133 Leeftijd eerste keer naar het speelplein als kind

	%	N
Jonger dan 6 jaar	38.5	280
6-9 jaar oud	46.0	335
9-12 jaar oud	12.0	87
Ouder dan 12 jaar	3.6	26
Totaal	100.0	728

De gemiddelde leeftijd waarop de respondenten voor het eerst begeleider werden bedraagt 16.2 jaar (SD= 1.40). Bijna drie kwart deed dit zelfs op de leeftijd 15-16, en ongeveer 20% werd voor het eerst begeleider op de leeftijd 17-18 (Tabel 134). Een minderheid werd animator toen ze ouder waren dan 18 jaar (6.3%) of jonger waren dan 15 (1.8%). In vergelijking met de andere jeugdwerkvormen gaat de transitie van bezoeker naar begeleider minder snel⁷⁸, en deze bevinding wordt natuurlijk verklaard door de veel jongere leeftijdsgroep waarop deze jeugdwerkvorm gericht is.

Jongeren in gemeentelijke werkingen zijn gemiddeld beschouwd wel iets ouder wanneer ze voor de eerste keer begeleider worden dan hun leeftijdsgenoten in particuliere werkingen⁷⁹. Ook jongeren in werkingen met een eerder gesloten speelaanbod zijn iets ouder bij aanvang dan leeftijdsgenoten in eerder open werkingen of de mengvormen⁸⁰.

Tabel 134 Leeftijd eerste keer begeleider in speelpleinwerking?

	%	N
Jonger dan 15 jaar	1.8	36
15-16 jaar oud	72.7	1446
17-18 jaar oud	19.2	383
Ouder dan 18 jaar	6.3	125
Totaal	100.0	1990

78 Het verschil tussen de gemiddelde leeftijd waarop ze voor het eerst bezoeker worden (6 jaar) en de gemiddelde leeftijd waarop ze voor het eerst begeleider worden bedraagt immers 10 jaar.

79 F (df= 1) = 8.51, p < .01.

80 F (df= 1) = 13.41, p < .001.

Van de totale groep respondenten was bijna iedereen (94.1%) actief als animator op het speelplein in het jaar 2014 (Tabel 135). 5.9% geeft aan geen animator te zijn geweest in het jaar van de bevraging. Bijkomende analyses tonen bovendien aan dat respondenten die niet actief waren als begeleider in 2014 niet significant verschillen –op achtergrondkenmerken zoals leeftijd, aantal jaren ervaring en functie– van diegene die wél actief waren in dat jaar.

Tabel 135 Actief als begeleider in het jaar 2014?

	%	N
Ja	94.1	1879
Nee	5.9	118
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1997</i>

Tabel 136 toont verder aan dat de meerderheid van de jongeren slechts voor een beperkt aantal jaren actief is als animator. 16% van de jongeren is langer dan 5 jaar actief in het speelpleinwerk. Een derde van de animatoren is al drie tot vijf jaar actief, ongeveer 20% is bezig met zijn tweede jaar, en 30% van de jongeren staat voor de eerste keer op het speelplein. Geen verschillen in aantal jaren ervaring werden geregistreerd naar structurele kenmerken (type organisator, graad van verstedelijking, grootte van de werking, en speelsysteem).

Tabel 136 Aantal jaren actief als begeleider in speelpleinwerking

	%	N
Eerste jaar actief	29.5	588
Tweede jaar actief	21.0	419
Drie tot vijf jaar actief	33.5	667
Meer dan vijf jaar actief	16.0	319
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1993</i>

In Tabel 137 polsen we meer expliciet naar hoe de respondent begonnen is met speelpleinwerk. Ook hier wordt bevestigd dat maar 10.3% van de jongeren aansluitend is doorgegroeid van speelpleinkind naar speelpleinbegeleider. Nog eens 6.5% geeft aan doorgegroeid te zijn maar met daartussen een periode waarin ze niet naar het speelplein zijn gegaan. Ongeveer een kwart van de respondenten werd overtuigd door vrienden, kennissen en familie. Eveneens een kwart heeft eerst een animatorcursus gevolgd en kon daarna aan de slag op een speelpleinwerking. 12.8% van de jongeren heeft zichzelf aangeboden bij het speelplein. De lagere percentages in de andere categorieën wijzen erop dat de doorstroming naar het speelpleinwerk eerder spontaan verloopt dan via reclamecampagnes, de gemeente/stad, of via andere instellingen.

Opvallend is dat jongens vaker dan meisjes doorstromen van kind naar animator (15.9% versus 8.17%). Meisjes gaan dan weer vaker aan de slag door eerst een animatorcursus te volgen om vervolgens te kunnen starten op een werking waar animatoren gezocht werden (29.5% versus 20.5%).

In het kader van het thema doorgroeien van speelpleinkind naar animator werden bijkomende analyses gedaan waarbij de categorieën in Tabel 137 werden herleid tot een tweedeling (1= Doorgegroeid van speelpleinkind naar begeleider, 2= Ander). Deze analyses tonen aan dat dit doorschuifstelsel frequenter voorkomt in particuliere (23.7%) dan in gemeentelijke werkingen (14.0%)⁸¹, maar niet verschilt naar de overige structurele parameters⁸².

81 χ^2 (df= 1) = 21.96, $p < .001$.

82 Aanvankelijk werden ook verschillen gerapporteerd naar speelsysteem –waarbij werkingen met een eerder open speelaanbod meer doorgroei kennen dan werkingen met een eerder gesloten speelaanbod of de mengvormen–, maar deze verschillen zijn volledig te verklaren door type organisator.

Tabel 137 Hoe begonnen met speelpleinwerk?

	%	N
Ik ben aansluitend doorgegroeid van speelpleinkind naar begeleider	10.3	195
Ik ben doorgegroeid van speelpleinkind naar begeleider maar daartussen ben ik een paar jaren niet naar het speelplein gegaan	6.5	123
Ik heb een animatorencursus gevolgd en daarna was dit speelplein de plek waar ik aan de slag kon gaan	27.5	520
Ik heb me zelf spontaan aangeboden	12.8	241
Ik zag de reclame van het speelplein (bijv. Facebook, flyers, open activiteit)	6.6	124
Ik zag uitleg over het speelplein via de gemeente of de stad (bijv. krantje)	5.0	95
Via andere instellingen/organisaties	1.3	24
Via mijn studies (stage, eindwerk,...)	1.4	27
Via vrienden, kennissen, familie,... van mij die ook begeleider waren	28.6	540
Totaal	100.0	1889

Tabel 138 toont aan dat de meeste werkingen animatoren rekruteren uit de eigen stad/gemeente. Bijna drie kwart (70.1%) van de animatoren gaat aan de slag in dezelfde stad/gemeente als die waarin men woont. Gemeentelijke werkingen rekruteren wel vaker animatoren uit de eigen gemeente dan particuliere werkingen (75.5% versus 51.4%)⁸³, en werkingen in zwak en matig verstedelijkt gebied frequenter dan speelpleinwerkingen in sterk verstedelijkt gebied (respectievelijk 79.8%, 75.5% en 59.8%)^{84/85}.

Tabel 138 Woonachtig in stad/gemeente van de speelpleinwerking?

	%	N
Ja	70.1	1395
Nee	29.9	596
Totaal	100.0	1991

2.2. Functies en taken

In het volgende deelhoofdstuk staan we even stil bij de functies en taken die animatoren uitoefenen. Omdat het takenpakket nogal sterk verschilt doorheen de dag, maken we een onderscheid tussen taken die gedaan moeten worden wanneer de werking toegankelijk is voor het publiek, en taken voor- en na de speelpleindag.

2.2.1. Functie

Twee derde van de begeleiders geeft aan actief te zijn als animator, en 9.8% van de respondenten is hoofdanimator (Tabel 139). Ongeveer 13% van de jongeren neemt wisselend de functie van animator en hoofdanimator op zich. Iets minder dan 5% is actief als hulpanimator. In de categorie 'andere' vinden we voornamelijk de volgende functies terug: stagiair, vrijwilliger, pleinleider/pleinverantwoordelijke, coördinator/hoofdverantwoordelijke, en inclusieanimator.

83 $\chi^2 (df=1) = 92.93, p < .001$.

84 $\chi^2 (df=2) = 63.12, p < .001$.

85 Omdat verstedelijking en type organisator met elkaar samenhangen, toetsen we ook de de multivariate samenhang van deze verbanden. Beide relaties houden echter stand bij controle voor de andere variabele.

Tabel 139 Functie

	%	N
Animator	67.5	1350
Hoofdanimator	9.8	196
Hulpanimator/hulpleider	4.4	89
Vooral animator, maar ik ben ook even hoofdanimator	6.5	131
Vooral hoofdanimator, maar ik werk ook mee als animator	6.8	136
Andere	4.9	99
Totaal	100.0	2001

2.2.2. Takenpakket met betrekking tot begeleiding van kinderen

De kerntaak van animatoren is in eerste plaats gericht op de begeleiding van de speelpleinkinderen. In Tabel 140 polsten we bij de animatoren naar die taken waar ze het vaakst mee bezig zijn, en die betrekking hebben op de begeleiding van kinderen. Er werd aan de respondent gevraagd de vijf opgesomde taken in Tabel 140 te rangschikken van laag (doe ik het minst vaakst) naar hoog (doe ik het vaakst).

De resultaten tonen aan dat een zelf voorbereide activiteit geven het vaakst wordt gedaan, gevolgd door de activiteiten 'gewoon meespelen met de kinderen' en 'toezicht houden op spelende kinderen'. De activiteit 'speelimpulsen geven aan kinderen die spontaan aan het spelen zijn' scoort beduidend lager en staat in de rangschikking op de voorlaatste plaats. De activiteit die het minst vaak wordt gedaan en als laagst gerangschikt wordt is 'een activiteit geven die door iemand anders is voorbereid'.

Tabel 140 Taken op een doorsnee speelpleindag (Keuze 1= Minst vaak mee bezig, Keuze 5= Vaakst mee bezig)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Een zelf voorbereide activiteit geven	3.8	1.3	20.7	15.7	63.5	100.0	1934
Gewoon meespelen met de kinderen	3.4	1.2	24.5	23.2	52.3	100.0	1943
Toezicht houden op spelende kinderen	3.1	1.3	35.4	24.1	40.5	100.0	1943
Speelimpulsen geven aan kinderen die spontaan aan het spelen zijn	2.7	1.2	46.6	25.3	28.1	100.0	1940
Een activiteit geven die door iemand anders is voorbereid	2.0	1.3	71.6	11.9	16.4	100.0	1922

In voorgaande tabel (Tabel 140) kregen we een beeld van de taken waar animatoren het vaakst mee bezig zijn op het speelplein. In Tabel 141 gaan we na of de 5 taken over begeleiding van kinderen verschillen naargelang type organisator, grootte van de werking, graad van verstedelijking, en speelsysteem⁸⁶. We stellen vast dat animatoren uit werkingen in sterk verstedelijkt gebied minder vaak toezicht houden op spelende kinderen dan werkingen in matig of zwak verstedelijkte gebieden⁸⁷.

Verder concluderen we dat animatoren uit kleinere speelpleinwerkingen - in vergelijking met de middelgrote en grote speelpleinen - minder vaak zeggen dat ze een zelf voorbereide activiteit geven, en vaker speelimpulsen geven aan kinderen die spontaan aan het spelen zijn. Animatoren in de echt grote werkingen (met méér dan 150 kinderen) begeleiden vaker een activiteit die door iemand anders is voorbereid, en gaan minder vaak meespelen met de kinderen⁸⁸, dan hun leeftijdsgenoten in kleine en middelgrote werkingen.

Ten slotte stellen we vast dat animatoren in particuliere werkingen en animatoren in werkingen met een eerder open speelaanbod vaker⁸⁹ meespelen met de kinderen en speelimpulsen geven aan kinderen die spontaan spelen, en minder vaak een activiteit begeleiden die door iemand anders is voorbereid⁹⁰.

86 De significantietoets zoals gerapporteerd in Tabel 141 is gebaseerd op de F-toets (anova).

87 Deze bevinding is gebaseerd op de paarsgewijze b's en niet op de F-toets.

88 Deze bevinding is gebaseerd op de paarsgewijze b's en niet op de F-toets.

89 We vergelijken hier telkens met de referentiecategorie, dit wil zeggen de gemeentelijke werkingen (voor type organisator) en de mengvormen en werkingen met een meer gesloten speelaanbod (voor speelsysteem).

90 Gegevens de samenhang tussen organisator en speelsysteem, bestudeerden we ook hier deze relatie in een multivariaat model. De gerapporteerde associatie (zoals gerapporteerd in Tabel 141) blijven echter ook hier overeind.

Tabel 141 Taken op een doorsnee speelpleindag naar kenmerken van de werking (Gemiddelde waarden)

	Een zelf voorbereide activiteit geven	Toezicht houden op spelende kinderen	Gewoon meespelen met de kinderen	Speelimpulsen geven aan kinderen die spontaan aan het spelen zijn	Een activiteit geven die door iemand anders is voorbereid
Organisator					
Gemeentelijke werking	3.79	3.13	3.40	2.68	2.03
Particuliere werking	3.81	3.03	3.53	2.91	1.74
Sign.			*	***	***
Grootte van de werking					
< 60 kinderen per dag	3.51	3.11	3.51	2.96	1.92
60 - 150 kinderen	3.89	3.08	3.46	2.63	1.96
Meer dan 150 kinderen	3.80	3.02	3.31	2.67	2.25
Sign.	***			***	**
Verstedelijking					
Zwak verstedelijkt	3.74	3.22	3.32	2.67	2.08
Matig verstedelijkt	3.83	3.16	3.42	2.70	1.93
Sterk verstedelijkt	3.79	2.99	3.49	2.76	2.02
Sign.		**			
Speelsysteem					
Eerder gesloten (N= 38)	3.83	3.24	3.29	2.61	2.07
Mengvormen (N= 186)	3.80	3.15	3.37	2.64	2.07
Eerder open (N=84)	3.75	3.01	3.60	2.93	1.74
Sign.			***	***	***

2.2.3. Takenpakket los van begeleiding van kinderen

Naast de begeleiding van kinderen zijn er nog taken die gedaan moeten worden tijdens de uren dat de speelpleinwerking voor het publiek toegankelijk is. We bevroegen de animatoren naar de 5 taken waar ze het vaakst mee bezig zijn tijdens de speelpleindag, en die niet met de begeleiding van kinderen te maken hebben (Tabel 142). De top-3 wordt hier aangevoerd door onthaal van kinderen (69.0%), schoonmaken en opruimen (67.5%) en toezicht houden bij de maaltijden (64.6%). Daarnaast geeft ook 52.4% van de animatoren aan vaak bezig te zijn met ondersteuning van andere begeleiders. Ongeveer 30% van de jongeren is vaak bezig met oudercontact en het bijstaan van kinderen die specifieke zorg nodig hebben. Iets meer dan 20% van de begeleiders is vaak bezig met materiaalbeheer of het speelterrein inrichten. Opdrachten die het minst tot het takenpakket behoren van de animatoren zijn administratieve, technische of IT-gerelateerde opdrachten en doorverwijzing van kinderen naar hulpverlening.

Opvallende verschillen werden vastgesteld in taakverdeling naar geslacht. Meisjes doen bijvoorbeeld vaker het onthaal, het middagtoezicht, en het contact met de ouders, terwijl jongens dan weer vaker klusjes doen, het materiaal beheren en het speelterrein inrichten. Animatoren in sterk verstedelijkt gebied zijn minder vaak bezig met het onthaal en contact met de ouders, maar houden vaker toezicht bij de middagmaaltijd. Animatoren in particuliere werkingen verwijzen vaker kinderen door naar de hulpverlening, en doen vaker administratieve taken, maar zijn dan weer minder vaak bezig met schoonmaken/opruimen en materiaalbeheer.

Tabel 142 De vijf taken waar je het vaakst mee bezig bent als je niet instaat voor begeleiding van kinderen?

	%	N
Onthaal van kinderen	69.0	1378
Schoonmaken/opruimen	67.5	1348
Toezicht houden bij maaltijden	64.6	1290
Andere begeleiders ondersteunen	52.4	1046
Contact met de ouders	38.4	767
Bijstaan van kinderen die specifieke zorg nodig hebben	32.8	654
Materiaal beheren	24.3	485
Het speelplein inrichten	20.5	409
Ontspanning van begeleiders voorbereiden	10.4	207
Administratie/boekhouding/juridische ondersteuning	9.6	191
Klusjes doen (herstellingen, oplappen)	8.9	178
Kinderen doorverwijzen (bijv. hulpverlening)	7.3	146
Informatica (de computer draaiende houden)	1.6	31
Andere	8.6	171
Andere	1.8	35

De vijf taken waar de animatoren het vaakst mee bezig zijn als de speelpleinwerking **niet** toegankelijk is voor het publiek staan gerapporteerd in Tabel 143. De bij uitstek meest frequent aangehaalde taak heeft betrekking op het voorbereiden van activiteiten. Bijna drie kwart van de animatoren duidde deze taak aan. Alle overige taken worden door minder dan de helft van de animatoren aangestipt. Bijna 40% geeft aan vaak tijd te besteden aan overleg met de begeleiding, en ook promotie en reclame wordt door ongeveer een derde van de begeleiding aangestipt. Visie en beleid van het speelplein uitwerken (26.8%), ontspanning voor de begeleiding voorbereiden (25.4%) en nieuwe begeleiders werven (22.2%) en het speelplein inrichten (21.9%) vervolledigen de top van activiteiten die animatoren het vaakst doen wanneer ze niet op het speelplein staan. Voor de meerderheid van de animatoren behoren deze opdrachten echter helemaal niet tot hun takenpakket. Dit geldt nog sterker voor de administratieve, technische of IT-gerelateerde opdrachten, alsook opdrachten die te maken hebben met buurtgericht werken of relaties onderhouden met externen.

Jongens geven aan vaker bezig te zijn met klusje en materiaalbeheer, en verzorgen vaker de relaties met de partners en lokale overheid. Animatoren in gemeentelijke werkingen doen vaker klusjes, administratieve taken, alsook commerciële taken (i.e. reclame maken, de website onderhouden, nieuwe begeleiders zoeken). In grote werkingen zijn animatoren vaker bezig met activiteiten organiseren en hoeft men minder reclame te maken voor de speelpleinwerking. In sterk verstedelijkt gebied zijn jongeren vaker bezig met zoeken naar nieuwe begeleiders, met ontspanning van begeleiders voor te bereiden, en met de visie van de werking uit te tekenen. De bevinding dat animatoren in werkingen in sterk verstedelijkt gebied vaker bezig zijn met zoeken naar nieuwe begeleiders ligt in lijn met de resultaten bij de verantwoordelijken van speelpleinwerking. Daar werd immers duidelijk dat werkingen in sterk verstedelijkt gebied een groter tekort en verloop van begeleiders ervaren dan werkingen in matig of zwak verstedelijkt gebied.

Ook naar speelsysteem werden enkele verschillen geregistreerd. We stellen vast dat animatoren in werkingen met een eerder gesloten speelaanbod –in vergelijking met de mengvormen en werkingen met een eerder open speelaanbod– minder vaak bezig zijn met de visie/beleid en inrichting van het speelplein, de voorbereiding van ontspanning voor begeleiders, en minder vaak nieuwe begeleiders zoeken of reclame maken voor de werking.

Tabel 143 De vijf taken waar je het vaakst mee bezig bent als je niet op het speelplein staat (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Activiteiten organiseren/voorbereiden	73.5	819
Overleg met de begeleiders organiseren	39.9	444
Reclame maken voor het speelplein	34.4	383
Visie/beleid van het speelplein uitwerken	26.8	298
Ontspanning van begeleiders voorbereiden	25.4	283
Nieuwe begeleiders zoeken	22.2	247
Het speelplein inrichten	21.9	244
Andere begeleiders ondersteunen	18.6	207
Materiaal beheren	11.0	123
Klusjes doen	8.9	99
Stem van de kinderen laten horen (bijv. bij de jeugdraad)	5.6	62
Relatie met lokale overheid/partners onderhouden	4.6	51
Administratie/boekhouding/juridische ondersteuning	3.9	43
De website/profielpagina van het speelplein onderhouden	3.3	37
Buurtgericht werken	2.5	28
Andere	8.5	95
Andere	1.3	14

2.2.4. Verloning

De meerderheid van de animatoren (57.8%) krijgt een vaste vergoeding per dag, en nog eens 3.9% krijgt daarbovenop ook de vervoerskosten terugbetaald (Tabel 144). Ongeveer een kwart ontvangt een loon als tijdelijke contractueel of jobstudent. Minder dan 5% van de jongeren geeft aan helemaal niks van tegemoetkoming te ontvangen. Deze percentages lopen vrij gelijk met deze zoals geobserveerd bij de verantwoordelijken. De categorie 'andere' wordt in 6.8% van de gevallen aangeduid. Het meest voorkomende antwoord in deze categorie zijn de vrijwilligersvergoeding, een stageloon, en kost en inwonen. Daarnaast werd deze categorie veelvuldig gebruikt om de vreugde en liefde van de kinderen als vorm van beloning te onderstrepen, net als het plezier dat jongeren halen uit het speelpleinwerk zelf en de omgang met leeftijdsgenoten.

Tabel 144 wijst verder op enkele opvallende verschillen in verloningssysteem naar type organisator. Meer specifiek valt op dat het statuut van jobstudent/tijdelijk contractueel bijna uitsluitend voorkomt in gemeentelijke werkingen en amper in particuliere speelpleinen. Het systeem van geen vergoeding of enkel onkosten die worden terugbetaald vinden we dan weer voornamelijk terug in particuliere werkingen. Eenzelfde beeld kregen we op basis van dezelfde vraag zoals bevestigd bij de verantwoordelijken.

Tabel 144 Welk soort beloning krijg je als begeleider op het speelplein?

	Totaal		Gemeentelijk		Particulier	
	%	N	%	N	%	N
Ik krijg een vaste vergoeding per dag	57.8	1154	60.5	835	50.9	230
Ik krijg een vaste vergoeding per dag en mijn vervoer wordt terugbetaald	3.9	77	1.7	23	7.3	33
Ik ontvang een loon als jobstudent, tijdelijk contractueel...	24.2	483	30.3	418	4.7	21
Alle onkosten die ik maak worden volledig terugbetaald	3.1	61	1.2	16	10.0	45
Niets	4.4	87	2.5	35	11.1	50
Andere	6.8	135	3.9	54	16.2	73
Totaal	100.0	1997	100.0	1381	100.0	452

Gemiddeld ontvangen de animatoren 179.28 euro per week. De grote standaardafwijking (SD= 286.82) alsook de frequenties zoals gerapporteerd in Tabel 145 tonen echter aan dat er heel wat spreiding bestaat rond dit gemiddelde. Ongeveer een derde van animatoren ontvangt minder dan 100 euro per week en eveneens een derde krijgt een tegemoetkoming van tussen 100 en 200 euro per week. Iets meer dan een kwart van de jongeren krijgt een compensatie van meer dan 300 euro per week.

Het gemiddelde loon fluctueert sterk tussen jongeren die als tijdelijke contractueel of jobstudent aan de slag gaan (Gem.= 348 euro per week) en jongeren die een vaste vergoeding per dag krijgen (Gem.= 140 euro per week). Deze variatie is tevens af te leiden uit de frequentieverdeling in Tabel 145. De meerderheid van de animatoren die een vaste vergoeding krijgen (71.4%), ontvangen een wekelijks loon van 200 euro of minder en slechts een kwart in deze categorie krijgt meer dan 200 euro. Bij de animatoren die zijn aangesteld als jobstudent ontvangt 43.7% daarentegen méér dan 400 euro per week.

Tabel 145 Hoeveel geld krijg je gemiddeld voor een speelpleinweek?

	Totaal		Vaste vergoeding		Jobstudent/tijdelijk contractueel	
	%	N	%	N	%	N
Minder dan 100 euro	35.5	687	36.5	443	10.5	49
100-200 euro	31.9	617	43.5	527	10.3	48
200-300 euro	6.0	116	6.8	83	6.5	30
300-400 euro	11.9	231	8.2	99	25.8	120
400-500 euro	13.7	264	4.8	58	43.7	203
Meer dan 500 euro	1.0	19	0.3	3	3.2	15
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1934</i>	<i>100.0</i>	<i>1213</i>	<i>100.0</i>	<i>465</i>

3. Motivatie, waardering, tevredenheid

3.1. Tijdsbesteding

Gemiddeld zijn de animatoren iets meer dan 6h per dag bezig met de begeleiding van de kinderen (Tabel 146). Rond dit gemiddelde is er héél wat spreiding. Bijvoorbeeld, 25% van de animatoren geeft aan 4h30 per dag of minder met de begeleiding van kinderen bezig te zijn, terwijl eveneens 25% te kennen geeft 8h of meer met kinderen bezig te zijn. Daarnaast spenderen animatoren gemiddeld 2h per dag aan groepsmomenten met de leiding, en 1h54 per dag aan voorbereidingen. Ook voor deze 2 taken observeren we enige spreiding rond deze gemiddelde waarde.

Op basis van de drie items 'spelende kinderen', 'groepsmomenten met de leiding' en 'voorbereiding' kunnen we tevens de totale tijd berekenen die jongeren –op een doorsnee speelpleindag– aan het speelpleinwerk spenderen. De gemiddelde tijd bedraagt 10h12 (SD= 3h06)

Tabel 146 Op een doorsnee speelpleindag in de vakantieperiode, spender ik tijd aan ...

	Min	Max	Kwart.1	Kwart.2	Kwart.3	Gem.	SD	N
Vorbereiding	0h00	12h00	1h00	1h30	2h00	1h54	1h18	1991
Spelende kinderen	0h00	16h00	4h30	6h30	8h00	6h18	2h12	1991
Groepsmomenten met de leiding	0h00	14h00	1h00	1h30	2h30	2h00	1h24	1991
Totale tijd	2h00	27h00	8h00	10h00	12h00	10h12	3h06	1991

Iets meer dan de helft van de animatoren deelt mee tijd te spenderen aan het speelpleinwerk in een periode dat ze niet op het speelplein staan (Tabel 147).

Tabel 147 Spendeer je ook tijd aan het speelpleinwerk in een periode dat je niet op het speelplein staat?

	%	N
Ja	55.9	1114
Nee	44.1	880
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1994</i>

3.2. Redenen om animator te zijn

Als we polsen naar de specifieke motivaties waarom jongeren voor speelpleinwerk kiezen (Tabel 148), dan blijkt dit in de eerste plaats te zijn omwille van de sfeer, het amusement, en de goede relatie die ze ervaren met de kinderen. Meer dan 95% van de animatoren duidt deze stellingen immers aan als belangrijke reden om animator te zijn.

In tweede instantie doen ze het omdat ze zich hier kunnen inzetten voor anderen, ze er verantwoordelijkheid krijgen, nieuwe dingen kunnen bijleren, en omdat het een plek is waar ze nieuwe sociale contacten kunnen leggen. Meer dan 80% van de animatoren gaat immers akkoord met deze stelling.

Pas in laatste instantie kiezen jongeren voor speelpleinwerk omdat ze er iets mee bijverdienen, of voor de erkenning die ze krijgen van de omgeving en bredere samenleving. Slechts een derde van jongeren duidt immers deze redenen aan.

Een interessante vaststelling is dat de redenen waarom animatoren kiezen voor speelpleinwerk opvallend veel gelijkenis vertoont met de verdeling in andere jeugdwerkonderzoeken (i.e. de jeugdbewegingen en jeugdhuisen). Ook in deze onderzoeken stellen we vast dat de goede sfeer, het amusement en de sociale contacten de belangrijkste drijfveren zijn, terwijl de verloning en de erkenning pas in laatste instantie naar boven komen.

Tabel 148 Hoe belangrijk zijn volgende redenen voor jou om begeleider te zijn in deze werking? (1= Helemaal niet belangrijk; 5= Héél belangrijk)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Er is hier een goede, leuke sfeer	4.62	0.55	0.2	2.1	97.7	100.0	1891
Ik amuseer me hier	4.56	0.56	0.2	2.6	97.2	100.0	1886
Ik heb een goede relatie met de kinderen	4.49	0.60	0.3	4.4	95.3	100.0	1885
Ik kan me hier inzetten voor anderen	4.18	0.70	2.0	10.2	87.9	100.0	1885
Ik kan hier zelf verantwoordelijkheid opnemen	4.23	0.74	2.3	10.4	87.2	100.0	1886
Ik voel me hier thuis	4.25	0.74	2.0	11.1	86.9	100.0	1891
Ik leer hier dingen bij	4.15	0.71	1.9	11.5	86.6	100.0	1883
Ik leer nieuwe mensen kennen in de speelpleinwerking	4.16	0.74	1.9	13.5	84.6	100.0	1885
Ik leer mezelf kennen, zowel mijn sterke als mijn zwakke kanten	3.97	0.73	3.1	18.1	78.8	100.0	1886
Ik kan meewerken aan de opvoeding van kinderen	3.99	0.78	3.0	20.5	76.5	100.0	1883
Het is veelzijdig werk	3.95	0.79	3.5	21.5	75.0	100.0	1873
Ik doe iets zinvol voor de samenleving	3.90	0.83	5.2	21.0	73.8	100.0	1883
Hier kan ik op een nuttige manier mijn vrije tijd besteden	3.88	0.84	5.8	21.5	72.7	100.0	1889
Ik krijg hier de ruimte en de vrijheid om mijn ding te doen	3.81	0.83	6.4	24.7	69.0	100.0	1881
Ik kan zelf mee vorm geven aan de speelpleinwerking	3.77	0.86	7.4	25.6	67.0	100.0	1887
Ik kan hier werken aan mijn persoonlijke ontwikkeling en kennis	3.75	0.84	7.2	26.1	66.8	100.0	1880
Ik kan hier samen met anderen aan projecten werken	3.64	0.86	8.8	30.4	60.8	100.0	1880
Ik voel me gerespecteerd in de samenleving	3.47	0.97	15.8	31.8	52.3	100.0	1882
Ik zie mijn vrienden in de speelpleinwerking	3.43	1.04	18.7	30.4	50.9	100.0	1880
Ik verdien er iets mee bij	3.02	1.20	32.6	29.0	38.4	100.0	1883
De speelpleinen krijgen veel erkenning in de samenleving	3.11	0.96	25.3	41.0	33.7	100.0	1883
Door mijn speelpleinwerk krijg ik veel erkenning van mijn omgeving	3.01	1.01	31.1	36.9	32.0	100.0	1884

3.2.1. Motivatiedimensies

Een hoofdcomponentenanalyse (PCA)⁹¹ op de 22 redenen om vrijwilliger te zijn in het speelpleinwerk wijst uit dat 5 componenten volstaan om de volledige set van variabelen samen te vatten⁹². Vier items hebben echter een dubbele lading of laden niet sterk genoeg op één van de factoren. Het verwijderen van die vier items leidt tot vier onderliggende factoren die samen 55% van de onderliggende variantie verklaren (Tabel 149). Items die één specifieke dimensie beschrijven worden gekenmerkt door hoge correlaties met deze dimensie, en staan in Tabel 149 in het vet gedrukt. De eerste dimensie groepeert items die allen indicatoren zijn van persoonlijke ontwikkeling en inzet voor anderen (PC1). Een tweede dimensie omvat alle items die indicatoren zijn van een goede en leuke sfeer, en het samenzijn met vrienden en kinderen (PC2). De derde dimensie omvat items die we kunnen categoriseren onder de noemer 'maatschappelijke waardering en status' (PC3). De laatste dimensie ten slotte groepeert items die iets zeggen over samenwerken met anderen aan een project (PC4).

Tabel 149 Itemcorrelaties met elk van de 4 hoofdcomponenten van motivaties

Redenen om begeleider te zijn in speelpleinwerking	PC1	PC2	PC3	PC4
Ik kan hier werken aan mijn persoonlijke ontwikkeling en kennis	0.74	0.05	0.10	0.16
Ik leer mezelf kennen, zowel mijn sterke als mijn zwakke kanten	0.70	0.17	0.05	-0.02
Ik leer hier dingen bij	0.66	0.11	0.06	0.20
Ik kan hier zelf verantwoordelijkheid opnemen	0.54	0.11	0.19	0.14
Ik kan me hier inzetten voor anderen	0.52	0.15	0.11	0.25
Ik kan meewerken aan de opvoeding van kinderen	0.46	0.02	0.25	0.14
Ik amuseer me hier	0.05	0.77	-0.06	0.19
Er is hier een goede, leuke sfeer	0.07	0.73	0.03	-0.04
Ik voel me hier thuis	0.16	0.68	0.14	0.08
Ik leer nieuwe mensen kennen in de speelpleinwerking	0.09	0.56	0.19	0.22
Ik heb een goede relatie met de kinderen	0.21	0.40	0.11	0.20
De speelpleinen krijgen veel erkenning in de samenleving	0.16	0.06	0.79	0.15
Door mijn speelpleinwerk krijg ik veel erkenning van mijn omgeving	0.16	0.08	0.78	0.03
Ik voel me gerespecteerd in de samenleving	0.17	0.17	0.74	0.17
Het is veelzijdig werk	0.13	0.11	-0.02	0.76
Ik kan hier samen met anderen aan projecten werken	0.16	0.09	0.27	0.72
Ik kan zelf mee vorm geven aan de speelpleinwerking	0.25	0.13	0.27	0.61
Hier kan ik op een nuttige manier mijn vrije tijd besteden	0.19	0.22	0.01	0.47
Eigenwaarde	2.55	2.24	2.12	2.03
R2	0.14	0.27	0.38	0.50

3.2.2. Motivatiedimensies: verschillen naar achtergrondkenmerken

De motivatie om aan speelpleinwerk te doen heeft veel meer te maken met plezier – de sfeer, het amusement, de kinderen – dan met geld verdienen (al blijkt dit laatste iets belangrijker in de eerder gesloten werkingen). Ook het maatschappelijke engagement van de jongeren is zeer duidelijk aanwezig. Zelfs als het een vakantiejob is, is het vaak veel meer dan dat.

⁹¹ We opteren hier voor principale componentenanalyse en niet factoranalyse. Beide zijn verwante technieken van datareductie met als doel de onderliggende structuren of dimensies bloot leggen in de data. We opteren voor PCA omdat we niet echt over een theoretisch model beschikken dat de relaties tussen de variabelen specificeert. Het primaire doel bestaat er dus in het aantal beginvariabelen te reduceren en de onderliggende dimensies binnen de data te zoeken, en dit op basis van de correlaties tussen de beginvariabelen.

⁹² In de praktijk extraheert men niet alle componenten maar alleen de belangrijkste. Enkel componenten met eigenvalues > 1 worden weerhouden in het model. De redenering hierachter is dat componenten met eigenvalues kleiner dan 1 minder variantie verklaren dan vervat zit in een individueel item.

Maar jongeren verschillen onder elkaar ook in hun motivaties om aan speelpleinwerk te doen. In Tabel 150 bestuderen we de individuele en structurele achtergrondkenmerken die samenhangen met de vier motivatiedimensies. Etnische afkomst, opleidingsniveau van de ouders, en deelname ouders aan jeugdwerk hangen niet samen met motivaties, en werden bijgevolg uit het model weggelaten⁹³.

Wat de kenmerken betreft die zijn opgenomen in Tabel 149 stellen we de volgende verbanden vast. **Zelfontplooiing en inzetten voor anderen** (PC1) is een sterkere drijfveer voor meisjes dan jongens, maar verschilt niet naar de overige achtergrondkenmerken. Motivaties die verband houden met de **goede sfeer op het speelplein en het samenzijn met vrienden/kinderen** (PC2) spelen sterker in grotere dan kleine werkingen, en sterker in werkingen met een eerder open speelaanbod dan in werkingen met een gesloten speelaanbod of de mengvormen. Opvallend is verder dat **maatschappelijke waardering en status** (PC3) een sterkere motivatie is voor jongeren uit het TSO en BSO dan voor jongeren uit het ASO. Naar de overige achtergrondkenmerken werden geen verschillen vastgesteld. Motivaties die verband houden met het **gezamenlijk werken aan een gemeenschappelijk project** (PC4) zijn belangrijker voor oudere dan jongere animatoren, maar differentiëren niet naar de overige kenmerken.

Tabel 150 Achtergrondkenmerken en relatie tot motivaties om animator te zijn (OLS-regressie)

	PC1: Zelfontplooiing en inzetten voor anderen		PC2: Goede sfeer en samenzijn met vrienden, kinderen		PC3: Maatschappelijke waardering en status		PC4: Samenwerken met anderen aan een project	
	Beta	Sign.	Beta	Sign.	Beta	Sign.	Beta	Sign.
Geslacht (Ref. man)	0.32	0.000	-0.06	0.420	-0.03	0.672	0.09	0.242
Leeftijd	0.01	0.276	-0.03	0.000	0.01	0.217	0.03	0.007
Onderwijsvorm (Ref. ASO)								
TSO	-0.03	0.658	0.12	0.102	0.33	0.000	0.07	0.335
BSO	-0.01	0.954	0.06	0.635	0.85	0.000	-0.17	0.153
Verstedelijking (Ref. Zwak)								
Matig	0.06	0.555	-0.02	0.864	-0.28	0.006	-0.04	0.707
Sterk	0.06	0.598	0.05	0.600	-0.37	0.000	-0.13	0.218
Grootte van de werking (Ref. Klein)								
Middelmatig	-0.15	0.090	0.20	0.020	0.07	0.432	0.00	0.997
Groot	-0.28	0.019	0.38	0.001	0.01	0.921	-0.05	0.671
Speelsysteem (Ref. eerder gesloten)								
Mengvormen	0.10	0.427	0.02	0.857	-0.03	0.775	0.07	0.576
Eerder open	0.09	0.484	0.25	0.047	-0.03	0.824	0.14	0.287

3.3. Waardering deelname door omgeving

Als we dieper ingaan op het aspect van waardering en erkenning, dan voelen jongeren zich het sterkst gewaardeerd door de kinderen en andere animatoren, gevolgd door de organisator, de naaste familie, ouders en partner (Tabel 151). Animatoren voelen zich het minst gewaardeerd door de maatschappij, buurt en de media. Dit beeld is opnieuw bijna identiek wanneer we de vergelijking maken met de andere jeugdwerkonderzoeken (bijv. de jeugdhuizen).

We stellen verder vast dat animatoren in sterk verstedelijkt gebied –in vergelijking met leeftijdsgenoten in zwak verstedelijkt gebied – zich minder gewaardeerd voelen door de ouders van de kinderen, vrienden die niet in het jeugdwerk staan, collega's/klasgenoten, de buurt, de maatschappij en de media. Animatoren in werkingen met een eerder open speelaanbod voelen zich dan weer sterk gewaardeerd door de andere begeleiders en de hoofdleiding dan de begeleiding in werkingen met een eerder gesloten speelaanbod en de mengvormen.

⁹³ In statistiek wordt doorgaans de voorkeur gegeven aan het model met de minste parameters. Dit betekent dat variabelen die geen extra informatie opleveren beter uit de analyses worden geweerd. Een bijkomend argument om te werken met een spaarzaam model is dat sommige variabelen véél missings tellen, waardoor het opnemen van deze variabelen in het multivariaat model de grootte van de steekproef, en bijgevolg ook de power van het model, reduceert.

Tabel 151 Voel jij je gewaardeerd voor je inzet? Ik voel me gewaardeerd door ... (1= Zeer weinig; 5= Zeer sterk)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
de kinderen op de speelpleinwerking	4.08	0.76	3.6	13.3	83.0	100.0	1815
de hoofdleiding	4.09	0.80	3.4	13.8	82.9	100.0	1750
de andere begeleiders	4.03	0.74	3.4	13.9	82.7	100.0	1812
de organisator	3.88	0.89	6.9	20.1	73.0	100.0	1714
mijn partner	3.83	0.88	7.2	23.6	69.3	100.0	992
mijn ouders en familie	3.81	0.94	8.9	22.9	68.2	100.0	1744
de ouders van de kinderen	3.62	0.90	10.1	30.3	59.6	100.0	1782
vrienden die niet in het jeugdwerk staan	3.18	0.99	23.9	36.5	39.6	100.0	1656
mijn collega's/klasgenoten	3.12	0.96	23.6	40.1	36.4	100.0	1553
de buurt	3.05	0.99	26.2	39.5	34.4	100.0	1342
de maatschappij/publieke opinie	2.97	1.00	29.4	39.9	30.7	100.0	1309
de media	2.64	1.02	42.7	38.5	18.8	100.0	1162

Een hoofdcomponentenanalyse (PCA) op de items die appreciatie door de omgeving duiden wijst uit dat 4 componenten volstaan om de volledige set van variabelen samen te vatten. Twee items hebben echter een dubbele lading of ladingen niet sterk genoeg op één van de factoren, en werden bijgevolg niet opgenomen in de PCA⁹⁴. De vier onderliggende factoren verklaren samen 73% van de onderliggende variantie (Tabel 152). De eerste dimensie groepeerde appreciatie door de buurt, maatschappij en media (RC1). Een tweede dimensie omvat appreciatie door de verschillende partijen van de werking zelf: de hoofdleiding, de andere begeleiders en de organisator (RC2). De derde dimensie groepeerde de waardering door de partner, ouders en familie (RC3). De laatste dimensie ten slotte heeft betrekking op appreciatie door de kinderen en ouders van kinderen.

De mate waarin animatoren zich gewaardeerd voelen door de kinderen en ouders is groter bij oudere dan bij jongere animatoren. Waardering door de maatschappij is sterker bij animatoren uit het TSO dan bij animatoren uit het ASO. Deze laatste bevinding is opmerkelijk. Eerder zagen we dat maatschappelijke waardering en status een sterkere motivatie voor speelpleinwerk is voor jongeren uit het TSO en BSO dan voor jongeren uit het ASO.

Tabel 152 Itemcorrelaties met elk van de 4 hoofdcomponenten van waardering door de omgeving

Redenen om begeleider te zijn in speelpleinwerking	RC1	RC2	RC3	RC4
Voel jij je gewaardeerd door	RC1	RC2	RC3	RC4
de maatschappij/publieke opinie	0.90	0.06	0.09	0.08
de media	0.83	0.07	0.04	0.03
de buurt	0.77	0.05	0.23	0.16
de hoofdleiding	-0.04	0.90	0.10	0.03
de andere begeleiders	0.04	0.84	0.15	0.10
de organisator	0.18	0.77	0.07	0.12
mijn partner	0.04	0.16	0.86	0.08
mijn ouders en familie	0.26	0.11	0.81	0.02
de kinderen op de speelpleinwerking	-0.02	0.08	0.08	0.85
de ouders van de kinderen	0.24	0.12	0.01	0.78
Eigenwaarde	2.25	2.17	1.50	1.40
R ²	0.22	0.44	0.59	0.73

94 Deze items zijn

3.4. Tevredenheid

3.4.1. Tevredenheid met de speelpleinwerking

Op een schaal van 1 (helemaal niet tevreden) tot 10 (Héél tevreden) bedraagt de gemiddelde tevredenheid van de begeleiders 8.2 (Tabel 153). Bij 25% van de respondenten is deze score zelfs 9 of meer op 10, en een kwart geeft een score van 8 of minder. De tevredenheid van de animatoren over hun speelpleinwerking is dus vrij hoog, en de beperkte spreiding rond dit gemiddelde geeft aan dat dit geldt voor zo goed als alle animatoren. Slechts 2.1% van de respondenten heeft een tevredenheidsscore van 5 of minder op 10.

Tabel 153 Hoe tevreden ben je als begeleider in je speelpleinwerking?

Min	Max	Kwart.1	Kwart.2	Kwart.3	Gem.	SD	N
2.0	10.0	8.0	8.0	9.0	8.2	1.2	1817

3.4.2. Verschillen in tevredenheid

Hoewel de algemene tevredenheid van de begeleiding (over hun speelpleinwerk) vrij hoog ligt (een gemiddelde van 8.2 op een schaal van 1 tot 10) kunnen ook op dit vlak verschillen verwacht worden tussen jongeren. In een bijkomende analyse bestudeerden we daarom enkele kenmerken die hier mogelijk mee samenhangen⁹⁵. Twee groepen van kenmerken nemen we onder de loep. Enerzijds individuele kenmerken van de animatoren zelf, en anderzijds enkele speelpleinkenmerken.

Individuele kenmerken

In een eerste analyse bestuderen we de samenhang van **socio-demografische achtergrondkenmerken** met de algemene tevredenheid van de begeleiding. Geen enkele van deze kenmerken verklaart echter verschillen in tevredenheid. Het is dus niet zo dat de tevredenheid verschilt tussen mannelijke en vrouwelijke, autochtone en allochtone, jonge en oudere vrijwilligers. Deze bevinding komt overeen met de resultaten in het jeugdhuisonderzoek, waar evenmin een samenhang werd vastgesteld met deze achtergrondkenmerken. De algemene tevredenheid hangt evenmin samen met indicatoren van **socio-economische status, cultureel kapitaal en onderwijsvorm**. Er werden geen verbanden geobserveerd met de onderwijsvorm (ASO, TSO, BSO) die de leerlingen volgt/voegde, noch met het opleidingsniveau van de ouders, noch met deelname van ouders aan het jeugdwerk. Ook deze bevinding ligt in lijn met de resultaten uit het jeugdhuisonderzoek. Ook het aantal jaren ervaring als animator, en de specifieke functie die ze hebben op het speelplein (i.e. animator, hoofdanimator, instructeur, etc) verklaren geen verschillen in tevredenheidsscores.

In een volgende analyse (Tabel 154) gaan we de relatie na tussen de verschillende **dimensies van motivaties om aan speelpleinwerking** te doen en de algemene tevredenheid. Elk van de vier motivatiedimensies is duidelijk gerelateerd aan de algemene tevredenheid van de vrijwilligers. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat jongeren die hoog scoren op de dimensie 'zelfontplooiing en inzetten voor anderen' vaker tevreden zijn dan jongeren die laag scoren op deze dimensie. Dezelfde redenering geldt voor de drie overige motivatiedimensies. Merk verder op dat de factor 'goede sfeer en samenzijn met vrienden en kinderen' de sterkste relatie vertoont met de algemene tevredenheid van de animatoren⁹⁶.

95 Hoewel het hier gaat om geclusterde data (i.e. animatoren gegroepeerd binnen verschillende werkingen) opteren we ervoor de analyses gewoon aan de hand van OLS-regressie te analyseren. Een gevolg hiervan is wel dat de resultaten enigszins voorzichtig dienen geïnterpreteerd te worden, en dat gevonden verbanden mogelijk significanter zijn dan ze in werkelijkheid zijn. De keuze voor OLS-regressie is te verdedigen omdat het aantal eenheden binnen elk van de groepen te laag is om multilevel analyse te rechtvaardigen. In meer dan 80% van de werkingen bedraagt het aantal eenheden minder dan 30, en in 70% van de werkingen is dit aantal zelfs minder dan 20. In multilevel analyse wordt doorgaans de 30/30 regel gerespecteerd (Raudenbush & Bryk, 2002) waarbij minstens 30 eenheden per groep aanwezig moeten zijn. Indien dit niet het geval is dan kunnen de parameterschattingen vertekend zijn.

96 Deze stelling kan worden hard gemaakt omdat de gerapporteerde effecten (beta) in dit geval gestandaardiseerde parameterschattingen zijn, waardoor de beta-waarden onderling met elkaar vergelijkbaar zijn.⁹⁶

Tabel 154 Tevredenheidsmotivaties en relatie tot algemene tevredenheid van vrijwilligers (OLS-regressie)

	Beta	Sign.
Factor 1: Zelfontplooiing en inzetten voor anderen	0.10	0.000
Factor 2: Goede sfeer en samenzijn met vrienden, kinderen	0.39	0.000
Factor 3: Maatschappelijke waardering en status	0.07	0.003
Factor 4: Samenwerken met anderen aan een project	0.19	0.000

In Tabel 155 gaan we na of de tevredenheid samenhangt met de verschillende dimensies van **appreciatie door de omgeving**. Jongeren die zich sterk gewaardeerd voelen door de medewerkers, de speelpleinkinderen en de ouders van de kinderen zijn méér tevreden dan jongeren die lager scores op deze dimensies van waardering. De sterkste samenhang stellen we echter vast met waardering door de medewerkers (i.e. de begeleiding en de organisator), gevolgd door waardering door kinderen en ouders. Ook waardering door de maatschappij hangt in beperkte mate samen met tevredenheid. Enkel waardering door de partner en familie vertoont geen relatie met algemene tevredenheid.

Tabel 155 Dimensies van waardering versus algemene tevredenheid van vrijwilligers (OLS-regres

	Beta	Sign.
Factor 1: Maatschappij, buurt, media	0.08	0.033
Factor 2: Medewerkers	0.45	0.000
Factor 3: Partner, ouders, familie	0.06	0.099
Factor 4: Kinderen en ouders	0.20	0.000

In Tabel 156 bestuderen we de bivariate verbanden (correlaties) tussen enkele moeilijkheden die animatoren kunnen ervaren op het speelplein en de algemene tevredenheid. Elk van deze moeilijkheden heeft een significante relatie met tevredenheid. Dit wil zeggen, als jongeren één van de moeilijkheden opgesomd in Tabel 156 als een probleem ervaren (zie ook Tabel 160) Tabel 160 Moeilijkheden in het speelpleinwerk? (1= Helemaal akkoord; 5= Helemaal niet akkoord), dan hangt dit samen met een lagere algemene tevredenheid. Opmerkelijk is dat deze relatie het sterkst is voor de items 'Ze houden weinig rekening met mijn mening over de werking', 'Ik krijg niet genoeg steun of begeleiding om dit werk te doen'.

Tabel 156 Correlaties tussen moeilijkheden in het speelpleinwerk en tevredenheid

	Beta	Sign.	N
Het speelpleinwerk kost me te veel tijd	-0.26	0.000	1566
Er zijn te weinig begeleiders in deze speelpleinwerking	-0.18	0.000	1561
Ik moet te veel tijd steken in administratie, boekhouding, regelgeving, en zo	-0.13	0.000	1560
Ik krijg niet genoeg steun of begeleiding om dit werk te doen	-0.39	0.000	1560
Ik krijg niet genoeg kansen om vorming te volgen	-0.27	0.000	1560
Ze houden weinig rekening met mijn mening over de werking	-0.42	0.000	1561
Ik heb problemen met het jeugdbeleid van de lokale overheid	-0.23	0.000	1561
Ik krijg te veel verantwoordelijkheid	-0.22	0.000	1560

Uit Tabel 157 concluderen we dat verloning niet samenhangt met tevredenheid. Het is dus niet zo dat méér loon leidt tot een grotere tevredenheid van de animatoren. Wat de gependeerde tijd aan het speelplein betreft, maken we de volgende conclusies. Méér tijdbesteding aan spelende kinderen en groepsmomenten met de leiding hangt samen met een hogere tevredenheid. De meest opmerkelijke vaststelling is dat jongeren die extra tijd spenderen aan het speelpleinwerk wanneer er geen speelpleinwerking is een hogere algemene tevredenheid hebben dan hun leeftijdsgenoten die geen extra tijd spenderen. Enkel méér voorbereidingstijd hangt samen met een lagere tevredenheid.

Tabel 157 Tijdsbesteding en verloning versus tevredenheid (OLS-regressie)

	Beta	Sign.
Tijd aan voorbereiding	-0.06	0.043
Tijd aan spelende kinderen	0.09	0.001
Tijd aan groepsmomenten met de leiding	0.13	0.000
Extra tijd aan speelpleinwerk (Ref. Nee)	0.15	0.000
Verloning	-0.05	0.051

Speelpleinkenmerken

Wat kenmerken eigen aan het speelplein betreft werden geen verschillen in tevredenheid geregistreerd naar organisator, graad van verstedelijking, grootte van de werking, en speelsysteem.

Tabel 158 geeft weer in welke mate vergaderingen, inspraakmomenten, vorming en ontspanning voor de begeleiding samenhangen met de algemene tevredenheid⁹⁷. Vooreerst stellen we vast dat vorming niet samenhangt met een hogere tevredenheid. Voor vergadermomenten en inspraak en voor ontspanning voor de begeleiding werden wél verschillen gevonden, maar in verschillende periodes.

Animatoren in werkingen waar **tijdens** het speelpleinseizoen frequenter vergaderd wordt en waar kansen voor inspraak worden aangeboden zijn méér tevreden dan hun leeftijdsgenoten in werkingen waar dit minder vaak wordt gedaan. Het omgekeerde stellen we vast voor vergadermomenten buiten het speelpleinseizoen. Hoe frequenter dit gebeurt **buiten** het speelpleinseizoen, hoe lager de algemene tevredenheid. De sterkste relatie observeren we voor ontspanning onder de begeleiding.

Animatoren in werkingen waar **buiten** het speelpleinseizoen voorzien wordt in ontspanning voor de begeleiding zijn meer tevreden dan animatoren in werkingen waar dit minder vaak wordt gedaan. Merkwaardig is dat ontspanning voor animatoren **tijdens** het speelpleinseizoen dan weer niet samenhangt met algemene tevredenheid.

Tabel 158 Kwaliteitsbewaking tijdens en buiten het speelpleinseizoen (OLS-regressie)

	Beta	Sign.
Tijdens het speelpleinseizoen		
Vergaderingen en inspraakmomenten	0.11	0.003
Vorming	-0.04	0.306
Ontspanning onder de begeleiders	-0.05	0.214
Buiten het speelpleinseizoen		
Vergaderingen en inspraakmomenten	-0.14	0.002
Vorming	0.01	0.815
Ontspanning onder de begeleiders	0.20	0.000

Ten slotte bestudeerden we ook de relatie tussen de ratio kinderen/animator en algemene tevredenheid. Deze ratio kan immers gezien worden als een indicator van het tekort aan animatoren op de werking. Animatoren in werkingen waar deze ratio hoog is (i.e. meer kinderen per animator) zijn significant minder tevreden dan animatoren in werkingen waar deze ratio laag is (i.e. minder kinderen per animator).

3.4.3. Organisatiecultuur

Tabel 159 geeft een schets van de relatie met de andere animatoren op de werking. Op het vlak van vertrouwen en communicatie blijken de relaties voor meer dan 80% van de animatoren wel goed te zitten. Bijna drie kwart van de respondenten geeft verder aan dat er vlot gecommuniceerd wordt binnen het team, dat ruzies gemakkelijk beslecht worden, en dat de animatoren voldoende erkenning krijgen voor hun taken. Minder uitgesproken tevredenheid

⁹⁷ De gegevens over kwaliteitsbewaking zijn kenmerken van het speelplein (zie vragenlijst verantwoordelijken) en werden samengevoegd bij de data van animatoren.

stellen we vast op het vlak van innovatie, hoewel ook hier drie kwart of meer van de animatoren vindt dat ze aangemoedigd worden om creatief te zijn, om taken op nieuwe en betere manieren te doen, en voorstellen tot verbetering naar voor te schuiven. Ongeveer een kwart beweert op dit vlak niet zo aangemoedigd te worden.

Tabel 159 Organisatiecultuur: stellingen over de relatie met de andere begeleiders op het speelplein (1= Helemaal niet akkoord; 5= Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Vertrouwen							
De andere begeleiders vertrouwen erop dat ik mijn taken goed doe	4.19	0.56	0.6	6.1	93.3	100.0	1737
Ik kan mijn mening zeggen	4.27	0.71	1.8	8.9	89.3	100.0	1735
Ik vertrouw de andere begeleiders en zij vertrouwen mij	4.09	0.65	1.9	11.0	87.1	100.0	1742
Ik tel echt mee hier op het speelplein	4.03	0.84	5.0	12.9	82.1	100.0	1736
Ik kan problemen of negatieve gevoelens met de andere begeleiders bespreken	3.95	0.80	4.8	16.0	79.3	100.0	1741
Communicatie							
De andere begeleiders geven me erkenning en waardering wanneer ik mijn taken goed doe	4.07	0.67	2.3	11.4	86.3	100.0	1740
Als er ruzie is, kunnen we dit goed oplossen	3.94	0.69	2.9	16.8	80.3	100.0	1739
Begeleiders praten niet veel met elkaar, ik ben niet altijd op de hoogte van wat er op het speelplein gaande is	2.07	0.92	76.2	14.9	8.9	100.0	1742
Innovatie							
Ik word aangemoedigd om mijn taken op nieuwe en betere manieren te proberen doen	3.84	0.78	5.2	21.2	73.6	100.0	1736
Ik word aangemoedigd om voorstellen te doen om mijn aanpak te verbeteren	3.81	0.80	6.3	21.3	72.4	100.0	1740
Ik word te weinig aangemoedigd om creatief te zijn in deze speelpleinwerking	2.01	1.01	77.5	12.2	10.3	100.0	1736
We worden niet aangemoedigd om iets op onze eigen manier op te lossen	1.97	0.97	79.2	10.9	9.8	100.0	1738

3.5. Ontevredenheid

3.5.1. Uitdagingen en moeilijkheden

Wanneer we specifiek polsen naar de moeilijkheden die animatoren ervaren in het speelpleinwerk, dan blijken jongeren hier vrij optimistisch over te zijn (Tabel 160). Meer dan 80% vindt dat er geen problemen zijn. Twee items zijn een uitzondering op deze regel, hoewel ook hier een meerderheid geen problemen ervaart. In lijn met de bevindingen uit het WMKJ-onderzoek en het onderzoek naar jeugdhuizen stellen we vast dat animatoren in speelpleinwerk het meest moeite hebben met de tijd die het speelpleinwerk opeist (19.9%), en het tekort aan animatoren om het aantal bezoekers aan te kunnen (21.1%).

Tabel 160 Moeilijkheden in het speelpleinwerk? (1= Helemaal akkoord; 5= Helemaal niet akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Er zijn te weinig begeleiders in deze speelpleinwerking	2.52	1.07	58.0	20.9	21.1	100.0	1574
Het speelpleinwerk kost me te veel tijd	2.60	1.01	52.3	27.8	19.9	100.0	1580
Ik heb problemen met het jeugdbeleid van de lokale overheid	1.95	0.90	80.6	12.7	6.7	100.0	1575
Ze houden weinig rekening met mijn mening over de werking	1.98	0.86	81.3	12.1	6.6	100.0	1575
Ik krijg niet genoeg steun of begeleiding om dit werk te doen	1.96	0.84	82.5	11.2	6.2	100.0	1574
Ik krijg niet genoeg kansen om vorming te volgen	1.91	0.83	83.3	11.4	5.3	100.0	1573
Ik krijg te veel verantwoordelijkheid	1.95	0.79	82.1	14.1	3.7	100.0	1574
Ik moet te veel tijd steken in administratie, boekhouding, regelgeving, en zo	1.77	0.78	87.4	9.5	3.2	100.0	1574

Dat een vijfde van de animatoren aangeeft dat een tekort aan animatoren een probleem is voor de werking, is opmerkelijk. Een interessante vraag is hoe deze bevinding zich verhoudt tot de resultaten bij de verantwoordelijken. Dezelfde vraag werd immers ook bij hen gesteld. In lijn met de verwachtingen zijn beide antwoorden sterk met elkaar geassocieerd. Als de animator aangeeft dat een tekort van animatoren een probleem is voor de werking, dan is de kans groot dat de verantwoordelijken dit eveneens aangeven⁹⁸. We vergelijken de antwoordscores van animatoren op dit specifieke item tevens met de ratio kinderen versus animatoren. Ook hier zien we een duidelijk verband (Tabel 161)⁹⁹. Bij de animatoren die helemaal niet akkoord gaan met de stelling dat er een animatorentekort is, bedraagt deze ratio gemiddeld 6.48, terwijl deze ratio méér dan 8 bedraagt bij animatoren die helemaal akkoord gaan met deze stelling. 20% van de animatoren die helemaal akkoord gaan staan zelfs op werkingen waar deze ratio 9 of meer bedraagt. We zagen eerder dat de kans groter is dat speelpleinen een animatorentekort ervaren wanneer het gaat om particuliere werkingen, kleinere werkingen, of werkingen in sterk verstedelijkt gebied, terwijl de ratio kinderen/animatoren niet samenhangt met deze kenmerken.

Tabel 161 Er zijn te weinig begeleiders in deze speelpleinwerking versus ratio kinderen per animator

	Ratio	SD
Helemaal niet akkoord	6.48	2.03
Niet akkoord	6.69	2.06
Tussen beide	6.80	2.10
Akkoord	6.98	2.09
Helemaal akkoord	8.26	2.06

3.5.2. Externe beperkingen

Iets minder dan de helft van de animatoren vindt dat de plannen van de speelpleinwerking beperkt worden door het budget (Tabel 162). Een derde wijst in deze context op de beperkingen van de locatie, het gebouw en de terreinen, en 28.3% deelt mee dat ook de stad/gemeente een belemmerende factor kan zijn. De buurt en regelgeving worden door minder dan 15% van de animatoren opgesomd als beperkende factor. Merk op dat de organisator en de begeleiding door een minderheid wordt aangestipt (10% of minder).

Tabel 162 De plannen van onze speelpleinwerking worden beperkt door... (1= Helemaal akkoord; 5= Helemaal niet akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
... het budget	3.20	1.19	29.8	25.1	45.1	100.0	1556
... de locatie, de gebouwen, het terrein waar we zitten	2.81	1.26	44.7	21.2	34.1	100.0	1557
... de stad/gemeente	2.66	1.18	51.7	20.0	28.3	100.0	1557
... de buurt	2.28	1.00	66.2	19.8	14.1	100.0	1558
... de regel/wetgeving	2.33	1.00	65.5	20.6	13.9	100.0	1552
... de organisator	2.06	0.96	75.5	14.3	10.3	100.0	1550
... de andere begeleiders van de speelpleinwerking	1.97	0.89	78.8	14.1	7.1	100.0	1558
... de hoofdleiding	1.90	0.86	82.5	11.6	5.9	100.0	1554

3.5.3. Opstappen

Een derde van de animatoren heeft er al eens aan gedacht om te stoppen als vrijwilliger in speelpleinwerk (Tabel 163), wat een beetje hoger is als bij de WMKJ-vrijwilligers (28%), maar véél lager dan bij vrijwilligers in de jeugthuizen (51%) en jeugdbewegingen (58%). De vrijwilligers die al eens denken aan stoppen zijn wel gemiddeld 2 jaar ouder dan diegene die hier nog niet aan gedacht hebben (20.4 jaar versus 18.4 jaar oud).

Tabel 163 Heb je er al eens aan gedacht om te stoppen als begeleider op het speelplein?

	%	N
Ja	33.1	541
Nee	66.9	1095
<i>Totaal</i>	<i>100.0</i>	<i>1636</i>

Gemiddeld willen de animatoren nog 4.3 jaar (SD= 3.8) speelpleinwerk doen. Tabel 164 geeft de frequenties weer voor aantal categorieën. Een kwart van de animatoren wenst nog 2 jaar of minder speelpleinwerk te doen, en eveneens een kwart wil nog dit 5 jaar of langer doen. Op basis van de gecombineerde gegevens van leeftijd en het aantal jaren dat de respondent nog begeleider wenst te zijn konden we ook de leeftijd afleiden waarop de animator zou wensen te stoppen. Gemiddeld bedraagt deze leeftijd 23 jaar (SD= 4.7). Deze leeftijd komt *grosso modo* overeen met de leeftijd waarop véél jongeren hun hogere studies beëindigen.

Tabel 164 Hoeveel jaar zou je dit speelpleinwerk nog willen doen?

	Min	Max	Kwart.1	Kwart.2	Kwart.3	Gem.	SD	N
Aantal jaren verder doen	1.0	20.0	2.0	3.0	5.0	4.3	3.8	1539
Leeftijd stoppen	16.0	67.0	21.0	23.0	24.0	23.3	4.7	1373

Tabel 165 geeft weer welke redenen voor de animatoren belangrijk genoeg zijn om te stoppen met speelpleinwerk. Men is het meest geneigd te stoppen bij een gebrek aan plezier en amusement, wanneer jongeren er geen zin meer in zouden hebben, of wanneer men het te druk zou krijgen met werken of studeren. Deze items werden door meer dan drie kwart van de respondenten aangestipt. Verder worden ook een slechte sfeer, een te grote kloof met de kinderen, en een gevoel dat geen rekening meer wordt gehouden met hun mening door meer dan de helft van de animatoren naar voor geschoven als belangrijke redenen om te stoppen. Slechts een minderheid van de animatoren is geneigd te stoppen omwille van financiële argumenten, een tekort aan vorming, het opstappen van andere begeleiders, of omwille van een andere vrijetijdsbesteding.

98 χ^2 toetsstatistiek (df= 16) bedraagt hier 100.55 (p < .001)

99 F toetsstatistiek = 7.287 (1), p < .001

Tabel 165 Welke redenen zijn voor jou belangrijk om te stoppen als begeleider in de speelpleinwerking? (1= Helemaal niet belangrijk; 5= Heel belangrijk)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Als ik me hier niet meer zou kunnen amuseren	4.17	0.79	3.5	10.9	85.7	100.0	1576
Als ik er zelf geen zin meer in zou hebben	4.13	0.85	4.4	11.5	84.2	100.0	1553
Als ik het te druk zou krijgen met werken	4.08	0.83	4.7	12.9	82.4	100.0	1513
Als ik het te druk zou krijgen met studeren	3.87	1.02	10.9	15.6	73.5	100.0	1490
Als ik het gevoel krijg dat er geen rekening meer wordt gehouden met mijn mening	3.79	0.90	8.2	22.0	69.8	100.0	1565
Als er een slechte sfeer of conflict zou zijn in de speelpleinwerking	3.79	0.97	8.7	24.8	66.5	100.0	1579
Als de kloof met de kinderen te groot zou worden	3.48	1.03	17.0	26.2	56.7	100.0	1526
Als ik me te oud voor zou voelen	3.40	1.16	22.1	24.0	53.9	100.0	1546
Als de begeleiders niet genoeg samen werken	3.51	0.93	12.5	34.2	53.3	100.0	1557
Als ik te weinig waardering zou krijgen voor mijn werk in de speelpleinwerking	3.41	1.02	17.3	30.9	51.8	100.0	1544
Als ik een vaste relatie zou hebben, zou samenwonen, getrouwd zijn of kinderen hebben	3.23	1.23	28.9	24.5	46.7	100.0	1480
Als ik me niet zou kunnen vinden in het lokale jeugdbeleid	3.29	1.00	19.3	34.7	46.0	100.0	1460
Als de afstand tot de speelpleinwerking te groot zou zijn	3.07	1.11	29.1	31.5	39.4	100.0	1473
Als ik teveel tijd zou moeten steken in administratie, boekhouding, regelgeving, etc.	2.86	1.10	37.9	32.1	30.0	100.0	1396
Als ik een job zou kunnen gaan doen waar ik meer aan verdien	2.71	1.21	44.0	29.6	26.3	100.0	1501
Als ik niet genoeg opleiding of vorming zou krijgen	2.66	1.02	43.2	36.9	20.0	100.0	1402
Als andere begeleiders zouden opstappen	2.45	1.11	53.9	27.0	19.1	100.0	1508
Als ik iets anders zou vinden om te doen in mijn vrije tijd	2.41	1.04	54.7	31.5	13.7	100.0	1485
Als ik hier niet genoeg zou verdienen	2.21	1.10	62.7	23.7	13.6	100.0	1446
Andere	3.07	1.01	22.7	50.6	26.7	100.0	251

Als we de rangordes in Tabel 165 vergelijken met de overige jeugdwerkonderzoeken (i.e. jeugdhuizen en WMKJ's) dan stellen we vast dat ook daar de amusementswaarde, er geen zin meer in hebben, en het te druk krijgen door studeren of werken, het lijstje aanvoeren van belangrijkste redenen om te stoppen. Evengoed concluderen we dat onvoldoende geld verdienen of vorming krijgen, competitie van andere vrijetijdsbestedingen, of andere begeleiders die opstappen, zich in de staart van de verdeling bevinden en dus minder belangrijke argumenten zijn om te stoppen. In vergelijking met de begeleiding in jeugdhuizen zijn animatoren in het speelpleinwerk wel sneller geneigd te stoppen als ze het te druk zouden krijgen met werken of studeren, en wanneer ze onvoldoende vorming zouden krijgen (Tabel 166)¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Verschillen met de begeleiding in WMKJ's en de jeugdbeweging zijn eerder klein.

Tabel 166 Redenen om te stoppen als begeleider: vergelijking met andere jeugdwerkingen

	Jeugthuizen	WMKJ	Jeugdbeweging
Als ik me te oud voor zou voelen	-0.19	0.26	0.12
Als andere begeleiders zouden opstappen	-0.40	-0.09	-0.15
Als ik er zelf geen zin meer in zou hebben	0.20	0.38	0.30
Als ik een vaste relatie zou hebben, zou samenwonen, getrouwd zijn of kinderen hebben	0.26	0.04	0.05
Als ik het te druk zou krijgen met werken	0.66	0.22	-
Als ik iets anders zou vinden om te doen in mijn vrije tijd	0.20	-0.40	-0.29
Als ik een job zou kunnen gaan doen waar ik meer aan verdien	0.21	-0.74	-
Als ik niet genoeg opleiding of vorming zou krijgen	0.91	-0.08	-
Als ik het te druk zou krijgen met studeren	1.79	-0.03	0.05

4. Pedagogisch profiel

4.1. Vorming

4.1.1. Vormingsbereik

63.4% van de begeleiders in speelpleinwerk behaalde een attest van animator, 13.7% een attest hoofdanimator, en 2.3% een attest instructeur (Tabel 167). Het attest hoofdinstructeur werd slechts door 3 respondenten aangekruist¹⁰¹. Verdere analyse toont aan dat particuliere werkingen verhoudingsgewijs meer begeleiders hebben met attesten 'hoofdanimator' en 'instructeur', maar niet verschillen in het aandeel begeleiders met attest 'animator'¹⁰². Werkingen in sterk verstedelijkte gebieden tellen verhoudingsgewijs méér jongeren met attest hoofdanimator dan in werkingen in zwak of matig verstedelijkt gebied.

Tabel 167 Welke van de volgende attesten in het jeugdwerk heb je behaald? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Animator	63.4	1275
Hoofdanimator	13.7	275
Instructeur	2.3	46
Hoofdinstructeur	0.2	3

60% van de animatoren volgde een of andere vorming/cursus in functie van hun speelpleinwerk (Tabel 168). Dit aandeel is even hoog als in de jeugdbewegingen (61%) maar hoger dan in de jeugthuizen (40%) en de WMKJ's (51%). 17% van de animatoren geeft aan nog geen vorming gevolgd te hebben maar dit daartoe wel vragende partij is. Verdere analyse wijst uit dat deze groep significant jonger is (Gemid.= 17.7) dan de animatoren die op deze vraag 'nee' of 'ja' antwoordden (Gemid. respectievelijk 19.7 en 19.3).

Het aandeel jongeren dat reeds vorming/cursus volgde is wel ongeveer 10 percentagepunten hoger bij particuliere (69.3%) dan bij gemeentelijke werkingen (56.1%), en minder hoog in werkingen in zwak verstedelijkt gebied (33.3%) dan in matig of sterk verstedelijkt gebied (respectievelijk 60.5% en 69.0%).

¹⁰¹ Omdat de antwoordmogelijkheid 'geen van deze attesten' hier niet werd aangeboden, konden zuivere missings niet onderscheiden worden van respondenten die geen van deze attesten behaald hebben. Hierdoor waren we gedwongen de missings als '0' te hercoderen om zinvolle uitspraken te kunnen doen over deze attesten. We dienen wel rekening te houden met het feit dat –omwille van deze hercodering– de percentages in Tabel 167 waarschijnlijk onderschat zijn. Dit omdat de kans reëel is dat er animatoren vroegtijdig hebben afgehaakt in de websurvey., maar wel degelijk een attest in het jeugdwerk hebben behaald.

¹⁰² Verschillen in attest 'hoofdinstructeur' konden niet worden getoetst omdat het absoluut aantal hier te laag is.

Tabel 168 Volg(de) je vorming of cursussen voor je speelpleinwerk?

	%	N
Ja	59.9	912
Nee	23.2	353
Nee, maar ik zou dit wel willen doen in de toekomst	16.9	257
Totaal	100.0	1522

Eveneens 60% van de animatoren geeft aan op de hoogte te zijn van het bestaande vormingsaanbod voor speelpleinwerk (Tabel 169). Toch geeft 40% aan dit aanbod niet te kennen. De kennis van dit aanbod is hoger bij animatoren in particuliere dan gemeentelijke werkingen (69.8% versus 57.5%), hoger bij animatoren van werkingen in sterk verstedelijkt gebied (64.1%) dan matig (60.6%) of zwak verstedelijkt gebied (50.5%), en hoger bij animatoren in werkingen met een eerder open speelaanbod (64.9%) dan eerder gesloten speelaanbod (45.7%) of de mengvormen (60.0%)¹⁰³.

Tabel 169 Ken je het bestaande vormingsaanbod voor speelpleinwerk?

	%	N
Ja	60.5	918
Nee	39.5	599
Totaal	100.0	1517

Tabel 170 toont aan dat een kleine minderheid (3.9%) van degene die het bestaande vormingsaanbod kennen ontevreden zijn over dit aanbod. Ongeveer 15% scoort hier neutraal, en een meerderheid scoort tevreden of zéér tevreden (81.7%)¹⁰⁴. Gemeentelijke en particuliere werkingen verschillen niet in tevredenheid van het aanbod, en ook naar de andere structurele kenmerken werden geen verschillen gevonden.

Tabel 170 Ben je tevreden met het bestaande vormingsaanbod?

	%	N
Zéér ontevreden	1.9	17
Eerder ontevreden	2.0	18
Tussen beide	14.5	133
Tevreden	60.7	557
Zéér tevreden	21.0	193
Totaal	100.0	918

4.1.2. Vormingsthema's

Meer dan de helft van de vrijwilligers vindt het belangrijk vorming te krijgen (Tabel 171) over omgang met conflict, agressie (60.8%), kinderen met een beperking (50.8%), EHBO, preventie en veiligheid (54.6%). Ook het uitwerken van speeldoeleinden wordt door bijna de helft van de animatoren als een belangrijk thema naar voor geschoven (48.1%). Merk op dat al deze thema's (uitgezonderd 'kinderen met een beperking') tevens bovenaan het lijstje stonden van thema's die verantwoordelijken belangrijk vinden voor de vorming van begeleiders.

¹⁰³ De gerapporteerde relaties houden tevens stand in een multivairaat model (type organisator, verstedelijking, en speelsysteem)

¹⁰⁴ Ook in het jeugdhuizenonderzoek was ongeveer 80% van de vrijwilligers tevreden over het bestaande vormingsaanbod.

Ongeveer een derde van animatoren vindt het belangrijk vorming te krijgen over motiveren en stimuleren van kinderen (35.8%) en hoe om te gaan met de toenemende diversiteit onder de kinderen (28.5%). Omgaan met conflictsituaties, agressie, preventie en veiligheid zijn vormingsthema's die tevens in het jeugdhuizenonderzoek en het onderzoek naar WMKJ's bovenaan het lijstje stonden.

Tabel 171 Over welke thema's zou jij vorming willen krijgen? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Omgaan met conflict, agressie, grenzen stellen	60.8	903
EHBO, risico inschatten, preventie en veiligheid	54.6	810
Omgaan met kinderen met een beperking	50.8	754
Speelideeën uitwerken	48.1	714
Motiveren en stimuleren van kinderen	35.8	531
Kinderen leren omgaan met diversiteit	28.5	423
Leiding geven	23.1	343
Kadervorming die recht geeft op een attest van ((hoofd) animator, (hoofd)instructeur)	22.6	335
Mijn houding als jeugdwerker	13.2	196
Samenwerken met andere begeleiders	12.7	188
Andere	3.6	54

De begeleiders voelen zich in eerste plaats ondersteund in hun job door de andere (hoofd)animatoren in de speelpleinwerking (Tabel 172). Meer dan drie kwart van de respondenten voelt zich bijgestaan door deze leeftijdsgenoten. Een vergelijking met het jeugdhuizenonderzoek leert ons dat ook daar andere begeleiders de belangrijkste bronnen van ondersteuning zijn. Op de tweede plaats komen de organisatoren (45.8%) en de jeugddienst van de werking (35.5%). 17.2% geeft aan veel ondersteuning te krijgen van de koepelorganisatie. De categorie 'andere' werd door 26.4% van de respondenten aangestipt als belangrijke ondersteuningskanalen¹⁰⁵. Verdere analyses tonen aan dat begeleiders in particuliere werkingen zich méér ondersteund voelen door de hoofdleiding en de organisator van het speelplein, terwijl gemeentelijke werkingen zich méér ondersteund voelen door de jeugddienst en de technische dienst van de gemeente.

Tabel 172 Wie geeft je de meeste ondersteuning bij je speelpleinwerk? (1= Helemaal niet; 5= Zéér veel)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
De hoofdleiding	4.02	0.81	4.5	16.0	79.5	100.0	1452
De andere begeleiders van dit speelplein	3.89	0.79	4.9	19.7	75.4	100.0	1496
De organisatoren van het speelplein	3.30	1.03	20.4	33.8	45.8	100.0	1368
De jeugddienst van de gemeente	2.96	1.18	34.0	30.5	35.5	100.0	1290
De koepelorganisatie (bijv. VDS, Vivès, ...)	2.53	1.07	47.2	35.6	17.2	100.0	1133
Begeleiders van andere speelpleinen	2.09	1.05	68.6	20.7	10.7	100.0	1015
De technische dienst van de gemeente	2.19	1.05	61.3	27.3	11.4	100.0	1089
Andere	2.86	1.18	34.3	39.3	26.4	100.0	201

4.2. Competenties

Tabel 173 geeft een beeld van de vaardigheden die jongeren menen verworven te hebben door hun speelpleinwerk¹⁰⁶. De tabel toont de brede socialiserende functie aan van deze specifieke vorm van jeugdwerk. Voor zo goed als alle competenties beweert de helft of meer van de animatoren beter te zijn geworden dankzij het speelpleinwerk. Deze vooruitgang is het sterkst zichtbaar voor competenties op sociaal en organisatorisch vlak. Meer dan drie kwart

¹⁰⁵ Er is geen informatie beschikbaar over welke andere ondersteuning het in dit geval gaat.

¹⁰⁶ Om deze vaardigheden in kaart te brengen baseerden we ons op een lijst van sleutelcompetenties die vaak voorkomen in het sociaal-cultureel volwassenen- en jeugdwerk (overgenomen uit de 'competentiedocumenten' van Oscar, een instrument van SoCius en de Ambrassade, gefinancierd door de Vlaamse overheid, en die tevens in de eerdere onderzoeken in deze reeks over het jeugdwerk aan bod kwamen.

van de animatoren geeft aan door het speelpleinwerk beter te zijn geworden op vlak van leiding nemen, omgaan en communiceren met anderen, organiseren, en doorzetten, oordelen en initiatief nemen. Meer dan de helft zegt ook beter te zijn geworden in zelfstandigheid, mensen beschermen tegen allerlei gevaren, omgaan met informatie, en in meer technische competenties. Het draaiende houden van de organisatie en omgaan met computers zijn competenties die minder vaak worden bijgeleerd in de speelpleinwerking.

Tabel 173 Heb je al dingen bijgeleerd door het speelpleinwerk? Dankzij het speelplein kan ik beter... (1= Helemaal niet akkoord; 5=Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Leiding nemen (beslissen, instructies geven, problemen oplossen,...)	4.25	0.71	2.0	8.6	89.4	100.0	1482
Omgaan met anderen (overtuigen, onderhandelen, samenwerken, omgaan met diversiteit,...)	4.10	0.70	2.2	12.1	85.7	100.0	1478
Communiceren (voor een groep spreken, luisteren,...)	4.14	0.76	3.0	12.1	84.9	100.0	1482
Organiseren (activiteiten plannen, voorbereiden & uitvoeren,...)	4.13	0.74	2.8	12.4	84.8	100.0	1479
Doorzetten, oordelen en initiatief nemen...	3.95	0.77	4.4	16.5	79.1	100.0	1477
Nauwkeurig, efficiënt en zelfstandig werken	3.73	0.83	7.6	25.7	66.6	100.0	1480
Mensen beschermen tegen gevaren (veilige fysieke/mentale ruimte scheppen)	3.58	0.88	10.5	31.7	57.8	100.0	1476
Anderen dingen aanleren (ik zie wanneer het nodig is en kan het zo organiseren, ...)	3.53	0.95	12.1	31.3	56.6	100.0	1474
Omgaan met informatie (verzamelen, verwerken, analyseren,...)	3.53	0.91	12.1	32.5	55.4	100.0	1477
Functioneren op technisch vlak (decoreren, constructies bouwen, tocht/wandeling uitstippelen, muziek spelen, voor een groep koken,...)	3.45	1.05	17.5	27.1	55.3	100.0	1477
Organisaties draaiende houden (haar geld & materiaal beheren, beleid uittekenen,...)	3.00	1.15	33.4	32.0	34.6	100.0	1470
Met computers omgaan (internet, data & tekstverwerkingsprogramma's,...)	2.13	1.04	68.8	20.5	10.7	100.0	1464

In vergelijking met andere jeugdwerkvormen (i.e. jeugdhuizen en WMKJ's) menen begeleiders in het speelpleinwerk méér vooruitgang te hebben geboekt in communiceren en leiding nemen, alsook in het beschermen van mensen tegen gevaren, en minder vooruitgang te hebben geboekt in organisaties draaiende te houden en de omgang met computers (Tabel 174).

Tabel 174 Competenties opgedaan als vrijwilliger: vergelijking met andere jeugdwerkingen

	Jeugthuizen	WMKJ	Jeugdbeweging
Doorzetten, oordelen en initiatief nemen...	0.06	0.23	-0.10
Nauwkeurig, efficiënt en zelfstandig werken	0.11	0.12	-0.04
Omgaan met anderen (overtuigen, onderhandelen, samenwerken, omgaan met diversiteit,...)	0.07	0.15	-0.07
Leiding nemen (beslissen, instructies geven, problemen oplossen,...)	0.41	0.48	0.06
Organiseren (activiteiten plannen, voorbereiden & uitvoeren,...)	0.07	0.36	-0.01
Communiceren (voor een groep spreken, luisteren,...)	0.40	0.34	0.14
Omgaan met informatie (verzamelen, verwerken, analyseren,...)	0.07	-0.07	-0.04
Mensen beschermen tegen gevaren (veilige fysieke/mentale ruimte scheppen)	0.39	0.22	-0.12
Organisaties draaiende houden (haar geld & materiaal beheren, beleid uittekenen,...)	-0.56	-0.44	-0.64
Met computers omgaan (internet, data & tekstverwerkingsprogramma's,...)	-0.55	-1.05	-0.29
Anderen dingen aanleren (ik zie wanneer het nodig is en kan het zo organiseren, ...)	0.38	0.02	0.07
Functioneren op technisch vlak (decoreren, constructies bouwen, tocht/wandeling uitstippelen, muziek spelen, voor een groep koken,...)	-0.12	0.03	-0.32

4.2.1. Verschillen in competenties naar geslacht en type organisator

In de competentiescores vonden we enkele significante verschillen naar type werking en geslacht. Animatoren in particuliere speelpleinen werkingen geven –in vergelijking met hun leeftijdsgenoten in gemeentelijke werkingen – significant vaker aan beter te zijn geworden in doorzetten, oordelen en initiatief nemen, leiding nemen, in de omgang met informatie, en in sociale vaardigheden (omgaan met anderen, communiceren). Meisjes geven vaker aan bijgeleerd te hebben op vlak van organiseren (activiteiten plannen, voorbereiden en uitvoeren) terwijl jongens aangeven meer vooruitgang te hebben geboekt in het draaiende houden van de werking, in IT-vaardigheden, en in functioneren op technisch vlak.

4.2.2. Verschillen in competenties naar aantal jaren actief als animator

Eerder haalden we aan dat de jeugdsector jongeren kansen biedt om een aantal vaardigheden en competenties te verwerven, met de nodige ruimte voor experiment en plezier. In een laatste bijkomende analyse gaan we na of de verworven competenties verschillen naargelang het aantal jaren dat de jongeren actief zijn in de speelpleinwerking, de vorming die ze genoten in het kader van het speelpleinwerk, en of de jongeren al dan niet zijn doorgegroeid van kind naar animator. Hoewel de gerapporteerde verbanden in Tabel 175, Tabel 176 en Tabel 177 de bivariate associaties zijn (in termen van groepsgemiddelden), blijven deze associaties stand houden wanneer we controleren voor verschillen naar geslacht, type organisator, speelsysteem, aantal jaren ervaring, kadervorming, doorgegroeid van kind naar animator in een multivariaat model. De resultaten in Tabel 175 tonen aan dat méér ervaring leidt tot een hogere inschatting van verworven competenties op bijna alle vlakken, behalve het omgaan met informatie en computers, en mensen beschermen tegen gevaren.

Tabel 175 Verworven competenties naar aantal jaren actief als animator

	1 -2 jaar actief	3 of meer jaar actief	Sign.
Doorzetten, oordelen en initiatief nemen....	3.88	4.02	***
Nauwkeurig, efficiënt en zelfstandig werken	3.68	3.77	*
Omgaan met anderen (overtuigen, onderhandelen, samenwerken, omgaan met diversiteit....)	4.04	4.16	
Leiding nemen (beslissen, instructies geven, problemen oplossen,...)	4.11	4.39	***
Organiseren (activiteiten plannen, voorbereiden & uitvoeren,...)	4.03	4.23	***
Communiceren (voor een groep spreken, luisteren,...)	4.04	4.22	***
Omgaan met informatie (verzamelen, verwerken, analyseren,...)	3.52	3.53	
Mensen beschermen tegen gevaren (veilige fysieke/mentale ruimte scheppen)	3.55	3.61	
Organisaties draaiende houden (haar geld & materiaal beheren, beleid uittekenen,...)	2.84	3.15	***
Met computers omgaan (internet, data & tekstverwerkingsprogramma's,...)	2.11	2.14	
Anderen dingen aanleren (ik zie wanneer het nodig is en kan het zo organiseren, ...)	3.46	3.59	***
Functioneren op technisch vlak (decoreren, constructies bouwen, tocht/wandeling uitstippelen, muziek spelen, voor een groep koken,...)	3.38	3.52	***

4.2.3. Verschillen in competenties naar vorming

Ook animatoren die een vorming/opleiding genoten hebben in het licht van speelpleinwerk scoren hoger op bijna alle verworven competenties (Tabel 176), behalve het omgaan met informatie en computers, mensen beschermen tegen gevaren, en omgaan met anderen. Ook hier geldt dat deze relaties niet te verklaren zijn door andere kenmerken die met deze variabelen samenhangen (i.e. geslacht, etnische afkomst, type organisator, aantal jaren ervaring als animator, en 'doorgroeid van kind naar animator').

Tabel 176 Verworven competenties naar vorming/opleiding in het kader van speelpleinwerk

	Nee	Ja	Sign.
Doorzetten, oordelen en initiatief nemen....	3.84	4.03	***
Nauwkeurig, efficiënt en zelfstandig werken	3.63	3.79	***
Omgaan met anderen (overtuigen, onderhandelen, samenwerken, omgaan met diversiteit,...)	4.05	4.13	
Leiding nemen (beslissen, instructies geven, problemen oplossen,...)	4.13	4.33	***
Organiseren (activiteiten plannen, voorbereiden & uitvoeren,...)	4.02	4.21	***
Communiceren (voor een groep spreken, luisteren,...)	4.03	4.21	***
Omgaan met informatie (verzamelen, verwerken, analyseren,...)	3.49	3.55	
Mensen beschermen tegen gevaren (veilige fysieke/mentale ruimte scheppen)	3.54	3.61	
Organisaties draaiende houden (haar geld & materiaal beheren, beleid uittekenen,...)	2.92	3.05	*
Met computers omgaan (internet, data & tekstverwerkingsprogramma's,...)	2.12	2.13	
Anderen dingen aanleren (ik zie wanneer het nodig is en kan het zo organiseren, ...)	3.43	3.60	***
Functioneren op technisch vlak (decoreren, constructies bouwen, tocht/wandeling uitstippelen, muziek spelen, voor een groep koken,...)	3.32	3.53	***

4.2.4. Verschillen in competenties naar al dan niet doorgroeien van kind naar animator

Animatoren die zelf als kind naar het speelplein zijn geweest en vervolgens zijn doorgroeid naar animator vormen een specifieke groep van jongeren, waarvan verondersteld kan worden dat zij de werking al vrij goed kennen, en door hun leerproces op het speelplein al een aantal vaardigheden hebben verworven. Niet enkel de ervaring als

animator (in termen van het aantal jaren dat ze actief zijn als animator), maar tevens de tijd die ze doorbrachten op het speelplein als kind kan dus beschouwd worden als een vorm van ervaring. In Tabel 177 bestuderen we de relatie tussen het al dan niet doorgroeien van kind naar animator en de verworven competenties. De resultaten bevestigen dat animatoren die als kind zijn doorgegroeiwd hoger scoren op deze verworven competenties. Bijkomende analyses bevestigen dat deze relaties stand houden bij controle voor andere achtergrondkenmerken (i.e. geslacht, etnische afkomst, type organisator, aantal jaren ervaring als animator, en genoten vorming/opleiding).

Tabel 177 Verworven competenties naar al dan niet doorgegroeiwd van kind naar animator

Verworven competenties	Niet doorgegroeiwd	Doorgegroeiwd	Sign.
Doorzetten, oordelen en initiatief nemen,...	3.93	4.06	*
Nauwkeurig, efficiënt en zelfstandig werken	3.70	3.86	**
Omgaan met anderen (overtuigen, onderhandelen, samenwerken, omgaan met diversiteit,...)	4.08	4.19	*
Leiding nemen (beslissen, instructies geven, problemen oplossen,...)	4.23	4.38	**
Organiseren (activiteiten plannen, voorbereiden & uitvoeren,...)	4.12	4.16	
Communiceren (voor een groep spreken, luisteren,...)	4.12	4.25	*
Omgaan met informatie (verzamelen, verwerken, analyseren,...)	3.50	3.68	**
Mensen beschermen tegen gevaren (veilige fysieke/mentale ruimte scheppen)	3.56	3.69	*
Organisaties draaiende houden (haar geld & materiaal beheren, beleid uittekenen,...)	2.98	3.10	
Met computers omgaan (internet, data & tekstverwerkingsprogramma's,...)	2.09	2.33	**
Anderen dingen aanleren (ik zie wanneer het nodig is en kan het zo organiseren, ...)	3.50	3.72	***
Functioneren op technisch vlak (decoreren, constructies bouwen, tocht/wandeling uitstippelen, muziek spelen, voor een groep koken,...)	3.39	3.74	***

Concluderend kunnen we stellen dat jongeren die als kind zijn doorgegroeiwd naar animator, een aantal jaren ervaring hebben als animator of een vorming hebben genoten in het kader van hun speelpleinwerk zichzelf hoger scoren op verworven competenties. We dienen hier wel in het achterhoofd te houden dat het hier gaat om zelfrapportages. Of deze jongeren deze competenties ook feitelijk verworven hebben is een empirische vraag die we met deze studie niet konden beantwoorden.

4.3. Relatie met de bezoekers

4.3.1. Sterktes in de begeleiding van kinderen

Tabel 178 toont aan dat bijna twee derde (of meer) van de animatoren zich vrij sterk inschat in aspecten die betrekking hebben op hun relatie met kinderen. Ze voelen zich het sterkst op vlak van plezier maken met de kinderen, zich inleven in hun leefwereld, een vertrouwensrelatie met hen aangaan, en hen aan te moedigen met elkaar te spelen. Merk op dat ook activiteiten bedenken en de omgang met kinderen uit diverse sociale milieus door meer dan 80% van de animatoren als een eigen sterkte beschouwen. Ongeveer een kwart van de animatoren heeft meer twijfels of ze kinderen inspraak kunnen geven, hen een boodschap kunnen meegeven of zelf laten kiezen, hun talenten kunnen opmerken, of kinderen verantwoordelijkheid kunnen geven.

Vrijwilligers in werkingen met een eerder open speelaanbod schatten zichzelf wel sterker in op vlak van kinderen zelf laten kiezen, en omgang met kinderen uit diverse sociale milieus. Vrijwilligers in speelpleinwerkingen in sterk verstedelijkt gebied schatten zichzelf eveneens sterker in op vlak van omgang met kinderen uit diverse sociale milieus, maar lager op vlak van kinderen aanmoedigen om op een positieve manier met elkaar te spelen.

Verder registreren we ook enkele geslachtsverschillen waarbij jongens zichzelf sterker inschatten dan meisjes, en dit voor de volgende items: 'Omgaan met kinderen uit diverse milieus', 'Activiteiten bedenken op maat van de kinderen', 'Een vertrouwensband opbouwen met de kinderen', 'Kinderen aanmoedigen om op een positieve manier met elkaar te spelen', 'De talenten van de kinderen opmerken', en 'De kinderen inspraak geven'.

Tabel 178 Hoe sterk ben je in volgende zaken in je relatie met de kinderen? (1= Zwak; 5= Sterk)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Me uitleven met de kinderen	4.39	0.73	1.8	8.6	89.6	100.0	1650
Kinderen aanmoedigen om op een positieve manier met elkaar te spelen	4.19	0.63	0.4	11.2	88.4	100.0	1653
Een vertrouwensband opbouwen met de kinderen	4.24	0.67	0.8	10.9	88.3	100.0	1656
Mij inleven in de leefwereld van het spelende kind	4.30	0.70	1.2	10.5	88.3	100.0	1653
Omgaan met kinderen uit diverse milieus (kinderen van verschillende culturele achtergronden, ...)	4.18	0.80	2.8	14.8	82.4	100.0	1650
Activiteiten bedenken op maat van de kinderen	4.14	0.80	3.0	15.8	81.2	100.0	1651
Kinderen ondersteunen om zelf dingen uit te proberen	4.02	0.73	2.7	17.4	79.9	100.0	1652
Duidelijke grenzen trekken die de kinderen niet mogen overschrijden	4.11	0.88	5.6	15.3	79.1	100.0	1650
De kinderen inspraak geven	3.89	0.75	3.1	25.0	71.9	100.0	1651
De kinderen toelaten fouten te maken waaruit ze kunnen leren	3.84	0.80	5.4	23.8	70.8	100.0	1651
De kinderen een boodschap meegeven	3.86	0.74	2.6	27.5	69.9	100.0	1651
Kinderen zelf laten kiezen, zonder hen steeds zaken op te leggen	3.78	0.79	5.0	28.5	66.5	100.0	1653
De talenten van de kinderen opmerken, en inzetten op de juiste plaats	3.79	0.83	5.9	29.5	64.5	100.0	1655
De kinderen verantwoordelijkheid geven	3.72	0.81	6.0	30.5	63.5	100.0	1650

4.3.2. Tevredenheid met de samenstelling van het bezoekerspubliek

Als we bij de animatoren polsen naar de tevredenheid over de samenstelling van het bezoekerspubliek kunnen de volgende observaties worden gemaakt (Tabel 179). Opvallend is dat meer dan de helft van de animatoren vindt dat de samenstelling goed is zoals ze is. 19.7% van de animatoren had graag méér kinderen gehad op de werking, 15.3% kiest voor méér tieners op de werking, en 9.3% opteert voor méér kinderen met een beperking. De overige criteria worden door minder dan 5% van de animatoren aangekruist.

Tabel 179 Wat zou je anders willen aan de kinderen van jouw speelpleinwerking? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	%	N
Meer kinderen	19.7	325
Minder kinderen	6.7	111
Meer kinderen van Belgische oorsprong	4.7	78
Meer kinderen van buitenlandse oorsprong	4.8	79
Meer jongens	1.0	16
Meer meisjes	1.9	31
Meer kleuters	3.1	51
Meer tieners	15.3	252
Meer kinderen met beperkingen	9.3	154
Minder kinderen met beperkingen	2.5	41
Geen van bovenstaande, het is goed zoals het is	55.9	921
Andere	4.1	68

4.4. Doelen van de speelpleinwerking

In Tabel 180 polsen we bij de begeleiding naar de doelen van de speelpleinwerking. De begeleiding is er unaniem over eens dat het speelplein in de eerste plaats een plek is waar kinderen een leuke tijd kunnen beleven, andere kinderen kunnen ontmoeten, en kunnen experimenteren en zichzelf ontplooien. Grote unanimititeit bestaat er tevens dat het speelplein tevens een plek is waar begeleiders iets kunnen bijleren. Maar ook de meer maatschappelijk georiënteerde doelen worden door meer dan drie kwart van de animatoren ondersteund: het speelplein moet immers betaalbaar en toegankelijk zijn voor iedereen, en kinderen moeten er leren omgaan met diversiteit. Ongeveer de helft van de respondenten gaat akkoord dat de speelpleinwerking ervoor zorgt dat kinderen beter kunnen functioneren in de maatschappij, en zelfs dat de werking ook een opvangfunctie heeft. Dat het tevens een plek is waar jongeren iets kunnen bijverdienen wordt slechts door een kwart van de respondenten onderschreven.

Tabel 180 Doelen van het speelplein (1= Helemaal akkoord; 5= Helemaal niet akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Op het speelplein moeten kinderen kunnen spelen, plezier maken en een leuke vakantie hebben	4.39	0.73	1.8	8.6	89.6	100.0	1650
Op het speelplein moeten kinderen vrienden kunnen ontmoeten	3.88	0.39	1.3	8.8	89.9	100.0	685
Het speelplein is een plek waar kinderen kunnen experimenteren, bijleren en zichzelf ontplooien	3.83	0.44	1.5	13.1	85.4	100.0	738
Op het speelplein moeten begeleiders iets bij kunnen leren bijleren (leiderschap ontwikkelen, verantwoordelijkheid opnemen, ...)	3.82	0.43	1.3	14.5	84.1	100.0	977
Het speelplein moet voor iedereen betaalbaar zijn. Onze werking kiest bewust voor een lage kostprijs	3.77	0.50	2.3	17.7	79.9	100.0	693
Op het speelplein leren kinderen omgaan met diversiteit	3.77	0.49	1.7	18.7	79.6	100.0	925
De werking moet toegankelijk zijn voor alle kinderen: kleuters, tieners, kinderen uit kansarme milieus, kinderen met een handicap, kinderen van allochtone afkomst ...	3.70	0.57	4.1	20.9	75.0	100.0	640
Op het speelplein moet er ook goed voor de begeleiders gezorgd worden: extra activiteiten doen, vorming krijgen, ...	3.69	0.55	3.7	23.5	72.8	100.0	1069
Het speelplein zorgt ervoor dat kinderen beter kunnen functioneren in de maatschappij	3.53	0.63	5.4	35.7	58.9	100.0	1237
Het speelplein moet ook voor opvang zorgen	3.20	0.88	20.6	33.9	45.6	100.0	1264
Het speelplein moet een plek zijn waar begeleiders iets kunnen bijverdienen	2.82	0.97	34.3	37.7	28.1	100.0	1389

Animatoren in particuliere werkingen en werkingen met een eerder open speelaanbod gaan minder vaak akkoord dat het speelplein een plek moet zijn waar jongeren iets kunnen bijverdienen. Daarnaast stellen we vast dat de begeleiding in particuliere werkingen vaker van mening zijn dat het speelplein tevens extra activiteiten en vorming moet voorzien voor de begeleiders, en dat jongeren er iets moeten kunnen bijleren. Meisjes gaan vaker akkoord dan jongens dat het speelplein voor opvang moet zorgen, moet toegankelijk zijn voor alle kinderen, en dat het speelplein een plek is waar kinderen vrienden kunnen ontmoeten, waar kinderen kunnen experimenteren, bijleren en zichzelf ontplooien, en leren omgaan met diversiteit.

In Tabel 181 vergelijken we het antwoordprofiel naar doelen van speelpleinwerk voor animatoren met dat van de verantwoordelijken. Hoewel de rangordes van de verschillende doelen tussen beide groepen gelijklopend is, stellen we vast dat verantwoordelijken nog vaker unaniem akkoord gaan met de doelen, daar waar animatoren iets meer onzeker zijn en vaker 'tussen beide' scores. Desalniettemin geldt dat, met uitzondering van de drie laatste doelen in Tabel 181, alle overige doelen door meer dan drie kwart van de animatoren en verantwoordelijken onderschreven worden. Opmerkelijk is wel dat animatoren het er vaker over eens zijn dan verantwoordelijken dat de speelpleinwerking ook voor opvang moet zorgen, terwijl verantwoordelijken dan weer vaker akkoord gaan dat de werking tevens een plek moet zijn waar begeleiders iets moeten kunnen bijverdienen.

Tabel 181 Doelen van het speelplein (1= Helemaal akkoord; 5= Helemaal niet akkoord)

	Animatoren			Verantwoordelijken		
	-	-/+	+	-	-/+	-
Op het speelplein moeten kinderen kunnen spelen, plezier maken en een leuke vakantie hebben	4.39	0.73	1.8	8.6	89.6	1650
Op het speelplein moeten kinderen vrienden kunnen ontmoeten	1.3	8.8	89.9	0.0	5.4	94.6
Het speelplein is een plek waar kinderen kunnen experimenteren, bijleren en zichzelf ontplooiën	1.5	13.1	85.4	0.6	5.2	94.2
Op het speelplein moeten begeleiders iets bij kunnen leren bijleren (leiderschap ontwikkelen, verantwoordelijkheid opnemen, ...)	1.3	14.5	84.1	0.0	3.2	96.8
Het speelplein moet voor iedereen betaalbaar zijn. Onze werking kiest bewust voor een lage kostprijs	2.3	17.7	79.9	1.0	11.2	87.8
Op het speelplein leren kinderen omgaan met diversiteit	1.7	18.7	79.6	1.3	17.6	81.1
De werking moet toegankelijk zijn voor alle kinderen: kleuters, tieners, kinderen uit kansarme milieus, kinderen met een handicap, kinderen van allochtone afkomst ...	4.1	20.9	75.0	2.2	13.5	84.3
Op het speelplein moet er ook goed voor de begeleiders gezorgd worden: extra activiteiten doen, vorming krijgen, ...	3.7	23.5	72.8	0.6	7.1	92.3
Het speelplein zorgt ervoor dat kinderen beter kunnen functioneren in de maatschappij	5.4	35.7	58.9	5.4	33.7	60.9
Het speelplein moet ook voor opvang zorgen	20.6	33.9	45.6	31.5	42.4	26.0
Het speelplein moet een plek zijn waar begeleiders iets kunnen bijverdienen	34.3	37.7	28.1	23.8	37.0	39.2

5. Waardenpatronen

5.1. Geloof

46.6% van de animatoren is niet gelovig, ongeïnteresseerd in godsdienst, vrijzinnig, of iets anders (Tabel 182). Dit aandeel is hoger dan bij de WMKJ-vrijwilligers (39%), maar lager dan bij de jeugdbewegingsleiding (66%) en jeugthuizen (73%). Ongeveer een kwart geeft aan te twijfelen, maar toch min of meer christelijk te zijn. Nog eens een kwart van de jongeren is gelovig katholiek maar gaat niet vaak naar de kerk. Echt gelovig-praktiserende jongeren zijn zo goed als afwezig in de data. Opvallend is dat het aandeel moslimjongeren nog geen 2% bedraagt. Dit lage percentage ligt in lijn met de verwachtingen.. Dit lage aandeel moslims zagen we tevens terugkomen bij de jeugthuizen en jeugdbewegingen, maar wijkt wel sterk af van de WMKJ-vrijwilligers (43%).

Tabel 182 Geloofsopvatting

	%	N
Een gelovig katholiek, en ik ga regelmatig naar de kerk	2.3	34
Een gelovig katholiek, maar ik ga niet zo vaak naar de kerk	24.5	356
Een gelovig protestant, en ik ga regelmatig naar de kerk	0.8	11
Een gelovig protestant, maar ik ga niet zo vaak naar de kerk	0.5	7
Iemand die twijfelt, maar ik ben toch min of meer christelijk	23.4	340
Een gelovig moslim, en ik houd me strikt aan de geloofsregels	1.0	15
Een gelovig moslim, maar ik houd me niet strikt aan de geloofsregels	0.8	12
Iemand die twijfelt, maar ik ben toch min of meer moslim	0.1	2
Niet gelovig	23.7	345
Vrijzinnig	12.4	181
Alles wat met godsdienst te maken heeft, interesseert mij niet	5.2	76
Andere	5.3	77
Totaal	100.0	1456

Een volgende item in de vragenlijst peilt naar hoe belangrijk geloof/religie/spiritualiteit is voor de animator (Tabel 183). Op een schaal van 1 (Helemaal niet belangrijk) tot 10 (Héél belangrijk) bedraagt de gemiddelde score van de animatoren 4.2 (SD= 2.4). Een kwart van de jongeren scoort 2 of minder, en eveneens een kwart scoort 6 of meer op 10.

Tabel 183 Hoe belangrijk is geloof/religie/spiritualiteit voor jou?

Min	Max	Kwart.1	Kwart.2	Kwart.3	Gem.	SD	N
1.0	10.0	2.0	4.0	6.0	4.2	2.4	1450

5.2. Maatschappelijke opvattingen

Om het maatschappelijke waardenpatroon in kaart te brengen werden drie indicatoren geselecteerd: politieke interesse, utilitair individualisme en houding ten opzicht van andere culturen. Volgens Elchardus & Vanhoutte (2007) kunnen deze kenmerken allen als indicatoren beschouwd worden van 'democratisch burgerschap'. Utilitair individualisme meet in welke mate de algemene individualiseringstendens is doorgesijpeld bij de Vlaamse jeugd, en wordt verwacht haaks te staan op solidariteit en houding ten opzichte van andere culturen (Dehertogh et al., 2005).

Over het algemeen tonen de jongeren relatief weinig interesse in politiek (Tabel 184). Een derde van de jongeren blijkt interesse te tonen in politiek en 42% van de animatoren geeft aan geen interesse te hebben op dit vlak. De meerderheid van de jongeren geeft ook aan minder op de hoogte te zijn van politiek dan hun leeftijdsgenoten. Wat het begrijpen van de politieke thema's betreft zijn de meningen eerder verdeeld. Als we de vergelijking maken met begeleiders in de jeugthuizen en jeugdbewegingen blijken animatoren in het speelpleinwerk minder geïnteresseerd te zijn in politiek, en ze hebben er ook vaker geen mening over of begrijpen de politieke thema's minder goed. Een verklaring hiervoor is de jongere leeftijd van begeleiders in het speelpleinwerk in vergelijking de begeleiding in de overige jeugdsectoren.

Tabel 184 Politieke interesse (1= Helemaal niet akkoord; 5=Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Ik ben niet geïnteresseerd in politiek	3.15	1.30	32.1	25.9	42.0	100.0	1449
Wanneer er over politieke thema's of problemen gepraat wordt, heb ik daar							
gewoonlijk een mening over	2.98	1.19	34.4	26.0	39.6	100.0	1448
De meeste politieke thema's begrijp ik eigenlijk niet	2.92	1.11	38.8	30.4	30.8	100.0	1452
Ik weet meer over politiek dan de meeste mensen (van mijn leeftijd)	2.37	1.21	59.6	21.2	19.2	100.0	1455

Jongeren in het speelpleinwerk blijken weinig individualistisch ingesteld (Tabel 185). Minder dan 5% van de animatoren gaat immers akkoord met de stellingen over utilitair individualisme, en meer bijna drie kwart of meer van de jongeren gaat zelfs niet akkoord. Deze cijfers liggen in dezelfde lijn als diegene zoals geobserveerd bij de begeleiding in de jeugdbeweging¹⁰⁷.

¹⁰⁷ In het jeugthuizenonderzoek en het onderzoek naar de WMKI's is deze schaal niet bevestigd bij de begeleiding.

Tabel 185 Utilitair individualisme (1= Helemaal niet akkoord; 5=Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Iedereen moet maar eerst voor zichzelf zorgen en niet rekenen op de hulp van anderen	1.97	0.87	77.6	16.7	5.6	100.0	1453
Men moet steeds zijn eigen plezier nastreven. Naasteliefde, liefdadigheid en solidariteit zijn onzin	1.70	0.84	85.6	10.4	4.0	100.0	1447
De mensheid, onze naasten, solidariteit,... wat een onzin allemaal, iedereen moet eerst voor zichzelf zorgen en zijn belangen verdedigen	1.72	0.81	84.1	13.1	2.8	100.0	1453
Wat telt zijn geld en macht, de rest zijn praatjes	1.52	0.75	90.8	6.6	2.6	100.0	1451

Ten slotte stellen we vast dat de houding ten opzichte van andere culturen bij meer dan 80% van de animatoren vrij positief is (Tabel 186). Ongeveer de helft meent ook dat er in België te weinig begrip is voor mensen met een andere cultuur. Opvallend is dat voor dit specifiek item meer dan een derde van de animatoren de categorie 'tussen beide' scoort, terwijl 12.1% niet akkoord gaat met deze stelling.

Tabel 186 Houding ten opzichte van andere culturen (1= Helemaal niet akkoord; 5=Helemaal akkoord)

	Gem.	SD	-	-/+	+	Totaal	N
Als we allemaal goed willen samenleven, moeten verschillende culturen elkaar respecteren	4.42	0.69	1.4	4.9	93.7	100.0	1449
Ik vind dat we veel kunnen bijleren van mensen uit andere culturen	4.08	0.78	2.6	16.7	80.7	100.0	1452
De aanwezigheid van verschillende culturen maakt onze samenleving interessanter	4.04	0.81	3.2	17.7	79.1	100.0	1453
Er is in ons land te weinig begrip voor mensen met een andere cultuur	3.51	0.95	12.1	37.7	50.2	100.0	1448
Mensen uit verschillende culturen hebben best zo weinig mogelijk contact met elkaar	1.54	0.72	91.9	5.9	2.1	100.0	1448

HOOFDSTUK 5

DE VERSCHILLENDE DIMENSIES VAN HET SPEELPLEINWERK: CONCLUSIES

Het speelpleinwerk in Vlaanderen en Brussel is een duidelijk onderscheiden vorm van jeugdwerk naast – onder meer – de jeugdbewegingen, de jeugdhuisen en de werkingen met maatschappelijk kwetsbare jongeren (WKMJ's). In dit onderzoek namen we – in lijn met de eerdere onderzoeken naar het jeugdwerk in opdracht van Afdeling Jeugd – een survey af bij verantwoordelijken en animatoren (hoofdstukken 3 en 4). In totaal bevroegen we 316 verantwoordelijken van speelpleinwerkingen in Vlaanderen en Brussel en 2010 animatoren uit 109 speelpleinen. Om ook het perspectief en de beleving van kinderen mee in rekening te kunnen brengen, observeerden we in de zomer van 2014 11 speelpleinwerkingen (hoofdstuk 2).

De voorgaande hoofdstukken boden een uitgebreide beschrijving van de verschillende onderzoekslijnen. In dit hoofdstuk willen we een stap verder gaan. Wat leert het onderzoeksmateriaal ons over die elementen die het speelpleinwerk afbakenen? Ligt het kwalitatief onderzoek in lijn met het verzamelde cijfermateriaal? Welke conclusies kunnen we hieruit trekken? Daar waar in de voorgaande hoofdstukken gerapporteerd werd per onderzochte groep, brengen we hier de inzichten dus thematisch samen. De kenmerken die het speelpleinwerk typeren kunnen worden samengevat in een zestal dimensies (thema's), die we hernemen van p. 12.

- 1) Kinderen zijn de doelgroep van het speelpleinwerk, met een bereik van kleuters tot en met tieners. Dit brede bereik geeft het speelpleinwerk een unieke plek binnen het Vlaamse jeugdwerk.
- 2) Het speelpleinwerk stelt een heldere maatschappelijke functie voorop: **speelkansen bieden aan kinderen**. Het wil een context creëren waar kinderen 'goed kunnen spelen'. Het speelpleinwerk wil met andere woorden kinderen ondersteunen in hun recht op spel. Dit ondersteunen kan gebeuren op allerlei wijze: door de keuze voor een bepaald speelsysteem, door het aanbod van activiteiten, door de begeleiding van animatoren, en door het aanbod van terrein en materiaal.
- 3) Speelpleinwerk **speelt zich af op een specifieke locatie**. De werking is georganiseerd in de buurt waar de doelgroep woont (i.e. lokale inbedding). Daarnaast wordt op deze locatie veel belang gehecht aan buiten spelen. Idealiter is een speelpleinwerking dan ook gehuisvest op een plek die expliciet gevarieerde speelruimtekanalen buiten biedt.
- 4) Net zoals in andere vormen van jeugdwerk zet speelpleinwerk **jongeren in als begeleiding**. Jongeren worden gezien als gepaste spelpartners voor kinderen, maar dragen ook de dagelijkse organisatie van het speelaanbod en de hele werking zelf. Tegelijk is het speelpleinwerk ook een setting waar lokale jongeren initiatief leren nemen, verantwoordelijke taken leren opnemen.
- 5) Speelpleinwerk **gaat door in de vakantieperiode**, waaraan de vroegere term 'vakantiespeelpleinwerk' duidelijk refereert. Tegelijkertijd speelt het speelpleinwerk ook een rol in de lokale opvangthematiek, zonder daarom haar bestaansreden te laten herleiden tot de nood aan opvang.
- 6) Speelpleinwerkingen **doen inspanningen om laagdrempelig te zijn**. De meeste speelpleinwerkingen werken niet met inschrijvingen vooraf, er is geen lidmaatschap, en kinderen kunnen de ene dag wel en de andere dag niet naar het speelplein komen. De toegangsprijzen blijven over het algemeen laag.

Deze zes dimensies vormen de leidraad waarbinnen de onderzoeksbevindingen worden gesynthetiseerd. De keuze om de onderzoeksresultaten per dimensie te bespreken brengt echter een aantal consequenties met zich mee. De belangrijkste hiervan is dat we in dit hoofdstuk niet pogen de veelheid aan data die in het onderzoek is opgenomen samen te vatten, maar enkel onderzoeksbevindingen synthetiseren die vallen onder één van de zes dimensies die het speelpleinwerk kenmerken. Dit betekent dat een aantal thema's (bijv. de sociale netwerken van speelpleinen, de houding van animatoren, etc.) niet in deze synthese aan bod komen. Hiervoor verwijzen we de lezer graag terug naar de eerdere hoofdstukken in dit rapport.

1. Een werking met kinderen

1.1. Een jong en ruim publiek

In vergelijking met andere jeugdwerkvormen (bijv. jeugdbewegingen, jeugdhuizen, WMKJ's) onderscheidt het speelpleinwerk zich door het jongere doelpubliek, en door de grotere spreiding van leeftijden (van kleuters tot jonge tieners).

Kinderen kunnen al erg jong naar de speelpleinwerking komen, en dat gebeurt ook: liefst één derde van de bezoekers zijn kleuters. De meeste werkingen bereiken vooral kinderen van 3 tot 12 jaar oud. Tieners ouder dan 12 jaar maken gemiddeld slechts 10% van de bezoekers uit. Speelpleinen variëren wel in de leeftijdsverdelingen van hun bezoekers. Zo zijn er werkingen die zich meer expliciet focussen op de doelgroep 'tieners' terwijl andere werkingen geen tienerwerking hebben. De jongere leeftijdsstructuur komt overigens terug bij de begeleiders, die gemiddeld 2 jaar jonger zijn dan begeleiders in andere jeugdwerkvormen.

Het speelpleinwerk bereikt evenveel jongens als meisjes.

1.2. Hoe zijn de kinderen in een werking in groepen verdeeld?

Spelen op het speelplein is spelen tussen veel andere kinderen. Die kinderen zijn tijdens de speelpleindag al dan niet ingedeeld in groepen.

Wanneer speelpleinwerkingen keuze-activiteiten aanbieden (voor alle deelnemers, of voor een bepaalde leeftijdsgroep) delen kinderen **zichzelf** op volgens hun interesse. Datzelfde gebeurt op een meer verspreide en informele manier wanneer de kinderen hun eigen spel kunnen spelen en zichzelf in kleine speelgroepjes opdelen.

Maar de meeste werkingen delen hun publiek ook meer structureel op in groepen. Zo leggen ze in zekere mate vast met wie kinderen de speelpleindag of periodes daarin zullen doorbrengen.

Slechts uiterst zelden worden jongens en meisjes in aparte groepen onderverdeeld; de ene geobserveerde werking waar dit gebeurde, is een uitzondering. De indeling gebeurt wel zeer vaak op basis van leeftijdscategorieën. Vaste leeftijdsgroepen bieden houvast en brengen kinderen van eenzelfde leeftijd samen: de veronderstelling is dat die kinderen hun leefwereld en interesses meer zullen delen dan met oudere of jongere kinderen.

Slechts 11.3% van de speelpleinwerkingen past helemaal geen indeling in leeftijdsgroepen toe; vaak zijn dit kleinere werkingen. Twee derde heeft een aparte kleuterwerking, en iets meer dan de helft heeft een aparte tienerwerking. Bovendien geeft de helft van de verantwoordelijken aan dat ook de lagereschoolkinderen (6-12 jaar) verder opgedeeld worden in aparte leeftijdscategorieën. Soms gebeurt die opdeling per twee jaar (kalenderjaren of schooljaren); soms zijn er minder opdelingen.

De aparte groepen van kleuters en tieners zijn de meest 'robuuste' leeftijdsopdelingen: zo hebben open werkingen even vaak aparte kleuter- en tienerwerkingen als eerder gesloten werkingen. Eerder open werkingen delen de lagereschoolkinderen wel minder vaak in verdere leeftijdsgroepen onder dan eerder gesloten werkingen.

Open werkingen die helemaal geen leeftijdsgroepen voorzien, doen wél inspanningen om hun aanbod op een eerder informele manier te differentiëren: ze zorgen voor een zone op hun terrein die vooral kleuters aanspreekt of stellen activiteiten voor die toch vooral kleuters of net vooral oudere kinderen zullen aantrekken.

Het werken in leeftijdsgroepen is sterk ingeburgerd in het speelpleinwerk, maar wordt ook niet te allen tijde doorgedreven:

- Veel speelpleinen werken het ene moment van de dag met leeftijdsgroepen, en op een ander moment weer niet;
- Wanneer een bepaalde groep heel weinig kinderen heeft, wordt die soms voor die ene dag samengevoegd met een andere;
- Er zijn op veel werkingen collectieve verzamelmomenten waarop alle kinderen samenkomen, over de leeftijdsgrenzen heen;

- In pauzemomenten, zoals bijvoorbeeld het middageten en de periode van 'vrij spel' die daar vaak op volgt, zijn kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen vaak wel bij elkaar en spelen ze ook samen.

Bovendien hebben de leeftijdsgroepen niet helemaal een vaste samenstelling. Omdat kinderen van dag tot dag naar het speelplein kunnen komen, wisselen ook 'vaste' leeftijdsgroepen van dag tot dag en van week tot week. Ook de animatoren kunnen per week anders zijn. In het begin van de week is het dus weer wat aftasten en elkaar leren kennen.

1.3. 'Met wie kan ik spelen?'

Voor kinderen zelf betekent de opdeling in leeftijdsgroepen dat zij niet steeds kunnen spelen met wie ze willen. Kinderen stellen zich daar gewoonlijk geen vragen bij; ze zijn een opdeling in leeftijdsgroepen gewoon van de school en van andere vrijetijdsumgevingen. Af en toe doorkruist de opdeling bestaande relaties, als kinderen hun vrienden (van de buurt, de school, de sportclub...) in andere leeftijdsgroepen hebben. Dat is eerder sporadisch het geval, en kinderen aanvaarden de opdeling in leeftijdsgroepen doorgaans zonder problemen. Hun ongenoegen is meer zichtbaar als kinderen voor een bepaald spel nog eens in deelteams worden onderverdeeld en kinderen dan niet bij hun vrienden kunnen zijn.

Tijdens de periodes waarin kinderen hun eigen, spontaan spel kunnen spelen, kiezen kinderen in principe zelf met wie ze spelen. Soms bestaat die keuze enkel binnen hun leeftijdsgroep, soms kan dit over leeftijdsgrenzen heen. De speelgroepen zijn in het spontane spel van kinderen niet (vooraf) vastgelegd: kinderen spelen in kleine, zelfgekozen groepjes, of op hun eentje. Kinderen zetten elkaar aan tot spel, trekken elkaar mee, geven elkaar ideeën, en komen samen tot de organisatie van spel, ook los van animatoren en het activiteiten aanbod. De groepjes waarin gespeeld wordt, wisselen ook regelmatig en vlot van samenstelling (zie hoofdstuk 2: 'Andere kinderen').

De observaties tonen dat kinderen, wanneer ze met 'iedereen' mogen spelen, logischerwijs toch vooral spelen met kinderen die min of meer hun eigen leeftijd hebben. Niettemin spelen kinderen van verschillende leeftijden ook effectief samen. Dat gaat niet alleen over echt oudere kinderen die even met jongere kinderen spelen of iets zots voor hen doen. Vaker zijn de leeftijdsverschillen kleiner maar zouden de spontaan samenspelende kinderen – een achtjarige en een tienjarige bijvoorbeeld – op veel werkingen toch in verschillende leeftijdsgroepen zitten. Tussen oudere en jongere kinderen bestaan ook relaties van zorg: kinderen helpen of troosten jongere kinderen, en dan gaat het niet alleen om broers of zussen, maar ook meer algemeen. In speelpleinen met open werkingen en in de 'vrije' momenten op andere speelpleinen is dit samenzijn van jongere en oudere kinderen zeer frequent te zien.

1.4. Tieners als meest onderscheiden groep

Het doorsnee-aanbod van een speelpleinwerking is vooral gericht op kleuters en lagereschoolkinderen. De tieners vormen een meer specifieke leeftijdsgroep: zij brengen hun dag vaak eerder apart van de andere kinderen door en zijn op het terrein doorgaans veel minder zichtbaar dan de jongere kinderen.

Ook al maken tieners een kleine minderheid uit van het speelpleinpubliek, meer dan de helft van de werkingen heeft een aparte tienerwerking. Soms werken gemeenten samen om een tienerwerking te organiseren.

Die tienerwerking onderscheidt zich meestal door een apart lokaal, wat lossere regels, en activiteiten die zich nogal los van de rest van de werking afspelen. Bijvoorbeeld wonen de tieners wel de voorstelling van de activiteiten bij (via toneeltjes bijvoorbeeld), maar worden hun activiteiten niet voor de hele groep voorgesteld; dat gebeurt pas als ze in hun eigen lokaal zijn. De relaties tussen tieners en animatoren – die niet zoveel van leeftijd verschillen – zijn ook vaak informeel en animatoren zijn voor tieners belangrijke gesprekspartners.

Anderzijds zijn er altijd tieners die gewoon in duo's of kleine groepjes op het terrein wat rondhangen en, indien mogelijk, niet of zelden aan de aangeboden tienerwerking deelnemen. Voor hen is het speelplein dan bijna een toevallig decor voor hun rondhangen en babbelen, waarbij ze nu en dan contact maken met jongere kinderen of met leeftijdsgenoten.

2. Speelkansen

2.1. Over spelen en georganiseerd spelen

Op een speelpleinwerking wordt in de eerste plaats 'gespeeld': dat is de bedoeling en de realiteit van het speelpleinwerk. 'Spelen' laat zich bijzonder moeilijk definiëren; in de wetenschappelijke en praktijkgerichte literatuur wordt spelen vaak eerder omschreven via een aantal kenmerken dan van een echte definitie voorzien (Meire, 2007; Lester & Russell, 2010). Een van de weinige omschrijvingen die zowel in de literatuur als in het beleid regelmatig terugkeert is een omschrijving vanuit het Britse 'playwork', die sinds de jaren tachtig breed onder 'speel/jeugdwerkers' wordt gedeeld in Groot-Brittannië en dus relevant kan zijn voor het georganiseerde spelen (zie o.m. Lester & Russell, 2010: 37). Spelen wordt daarin omschreven als

- **vrij gekozen:** kinderen kiezen wat, hoe, en wanneer ze spelen – er is dus geen programma en kinderen kunnen ook uit het spel stappen;
- **zelf gestuurd:** kinderen beslissen en onderhandelen over rollen en regels;
- **intern gemotiveerd:** het spelen gebeurt om het spelen zelf, niet omwille van een extern doel (beloning, diploma, status...).

Jeugdwerk is altijd een vorm van interventie (Lester & Russell, 2010: 37). Het stuurt het spelen van kinderen in mindere of in meerdere mate. Georganiseerd spelen betekent vaak dat 'geleid' spel wordt aangeboden, en dat wringt wat met omschrijvingen van spelen die de vrijheid in het spel (keuze, het spel zelf sturen) benadrukken. Wat, hoe en wanneer er gespeeld wordt, is lang niet altijd vrij gekozen door kinderen: er is een activiteit gepland die kinderen mogelijk 'moeten' meedoen, met hun leeftijdsgroep en met een bepaalde tijdsduur. Het georganiseerd aanbod is ook niet altijd door kinderen zelf gestuurd: het spel zit zo in elkaar en de leiding heeft dat zo beslist. Spel is in het speelpleinwerk (en het meeste jeugdwerk in het algemeen) wél intern gemotiveerd: je speelt omwille van het spelen zelf, niet om er iets door te leren, iets te kunnen. Dat er geen doelen behaald moeten worden, garandeert in grote mate het speelse karakter van jeugdwerk.

Toch vragen veel georganiseerde vrijetijdsactiviteiten een engagement. Lid worden van de sportclub, de muziekschool, de jeugdbeweging is niet vrijblijvend. Dat toont zich in lidgeld en eventueel in een uniform, maar ook in de afspraken die bij het lidmaatschap horen. Wie lid wordt, wordt verwacht om elke week of soms meerdere keren per week naar de activiteiten, trainingen of lessen te komen.

Net dat engagement maakt het mogelijk dat deze vrijetijdsactiviteiten toch zo sterk gestructureerd kunnen zijn en dat begeleiders of organisatoren bepalen wat er gedaan wordt, hoe en met wie, en wat de regels en rollen zullen zijn. Toch wordt dit daarom niet als onvrije tijd ervaren. Tegenover het engagement van de kinderen staat immers ook een engagement van de club. De kinderen mogen verwachten dat de jeugdbeweging elke week weer voor leuke activiteiten zal zorgen, en dat de sportclub hen op weg zal zetten om een pak beter te worden in voetballen of volleyballen.

Voor het speelpleinwerk ligt dat wat anders. Het **speelpleinwerk is een heel eigen vorm van jeugdwerk**. Kinderen kunnen, helemaal legitiem, de ene dag wel opdagen en de andere dag niet komen. Er wordt van kinderen geen langdurig engagement geëist; er is geen lidmaatschap. Onder meer daarom wordt in het speelpleinwerk meer dan in bijvoorbeeld de jeugdbeweging of de sportclub nagedacht over de vraag hoe de (georganiseerde) vrije tijd voor kinderen wordt ingevuld en welke eigen inbreng kinderen daarbij hebben. De termen 'open' en 'gesloten' aanbod zijn daar een uiting van. Verschillende werkingen kunnen heel verschillende 'speelsystemen' hebben: is het aanbod 'gesloten' en gaat het voor kinderen dus voornamelijk om het deelnemen aan vooraf geplande activiteiten, of kunnen kinderen vrij in en uit de activiteiten stappen en is er ruimte en ondersteuning voor hun spontane spel?

Dat zijn belangrijke vragen: kan een kind in principe met elk ander kind op het speelplein spelen, of zijn de speelkameraden sowieso de kinderen van de eigen leeftijdsgroep? Is de tijd die kinderen bij de speelpleinwerking doorbrengen in grote mate vooraf ingevuld, of kunnen en moeten kinderen daarin zelf een heel actieve rol spelen? Is het ondersteunen van het eigen spel van kinderen het uitgangspunt van de werking, of is dat eerder het aanbieden van geleide groepsactiviteiten?

Tegelijk is dat speelsysteem lang niet allesbepalend. Hoe gaat de werking en gaan de animatoren om met die 'principiële' organisatie en hoe flexibel spelen zij in op eigen initiatieven van kinderen – op hun eigen spel, hun afhaken in georganiseerd spel, hun vrienden willen opzoeken...?

Telkens zijn dit vragen over hoe het spelen van kinderen door de speelpleinwerking wordt voorzien van organisatie en ondersteuning.

2.2. Speelkansen en actorschap

De centrale vraag in dit hoofdstuk zou kunnen zijn: 'Hoe ondersteunt een speelpleinwerking de mogelijkheden voor kinderen om daar te spelen?' Spelen mag terecht zo centraal staan: naar het speelplein ga je om te spelen. Daar is eigenlijk geen discussie over. Kinderen komen niet om iets te leren, om iets beter te kunnen, om doelen te behalen. Op een speelplein wordt gewoon gespeeld. 'Ze hebben heel de dag gespeeld' en dat maakt een geslaagde speelpleindag. Dat sluit goed aan bij het 'vakantiegevoel' dat speelpleinwerkingen willen geven aan kinderen.

Ook voor verantwoordelijken staan speelkansen vooraan in wat een speelpleinwerking als doel moet hebben: het speelplein is een plek om te spelen, om vrienden te maken, om plezier te hebben, om te kunnen experimenteren. Externe doelstellingen, zoals 'het speelplein moet ook opvang zijn', zijn daar duidelijk ondergeschikt aan.

Speelkansen van kinderen op een speelpleinwerking zijn, zoals duidelijk is geworden uit de observaties, niet terug te leiden tot één beslissende factor. Ze zijn een samenspel van wat kinderen kunnen vinden in

- het speelsysteem en de manier waarop ermee in de praktijk wordt omgegaan
- het activiteitenaanbod
- de meer algemene organisatie van de dag en de werking
- de ruimtelijke infrastructuur en het materiaal
- de animatoren
- en de andere kinderen (waarop de werking zelf weinig impact heeft).

Elk van die factoren ondersteunt in mindere of meerdere mate het **actorschap** van kinderen: hoe kunnen kinderen gebruik maken met de mogelijkheden die het speelplein hen biedt en hoe gaan ze om met de beperkingen waar de werkingen hen voor stelt? Hoe worden kinderen in hun spel ondersteund of net afgeremd? Hoe proberen kinderen de dag, het spel, de groep, het moment toch nog naar hun hand te zetten, zelfs al lijken ze daar op het eerste zicht weinig kans toe te hebben?

2.3. Speelsysteem

Uit zowel het kwantitatieve als kwalitatieve luik blijkt dat de wijze waarop spelen georganiseerd worden sterk kan verschillen tussen de werkingen onderling. In het speelpleinwerk wordt doorgaans gesproken over werkingen met een 'open' dan wel met een 'gesloten' activiteitenaanbod. In hoofdstuk 3 voerden we een clusteranalyse uit op een batterij indicatoren over het speelsysteem. Die ordent speelpleinwerkingen op een continuüm van werkingen met een eerder gesloten speelaanbod tot werkingen met een eerder open speelaanbod. Belangrijk is dat het gaat om een continuüm en niet om elkaar uitsluitende categorieën. Elk speelplein biedt immers georganiseerd spel aan, net zoals er op elk speelplein ook momenten zijn waarop kinderen hun eigen spel kunnen spelen. Daarom spreken we over eerder open/gesloten werkingen en niet over open/gesloten werkingen zonder meer. Bovendien toont de clusteranalyse dat de meerderheid van de speelpleinen zich in de cluster mengvormen bevindt.

Werkingen met een eerder gesloten speelaanbod (12.3%) bieden georganiseerd speelaanbod aan waar kinderen aan dienen deel te nemen. Spontaan spel van kinderen vindt dan eerder plaats tijdens de (middag)pauzes doorheen de dag. In werkingen met een eerder open speelaanbod (27.3%) kunnen kinderen op elk moment van de dag switchen tussen spontaan en georganiseerd spel. Spontaan spel wordt er sterker gestimuleerd door animatoren die meespelen met de kinderen, door het aanbod van speelmateriaal, of door een uitleenwinkel.

Tussen deze extremen in bevinden zich de mengvormen (60.4%) die eigenschappen van beide combineren, en waar nog heel wat variatie zit in de wijze waarop dit open-gesloten speelaanbod wordt gestructureerd.

Kinderen zelf zien het verschillend karakter en de complementaire waarde van geleid en zelfgeorganiseerd spel in en zien dat werkingen nu eens uitgaan van geleid spel, en dan weer het eigen spel van kinderen ondersteunen. Er is voor hen een onderscheid tussen 'spelen' en 'spelletjes doen': tussen doen waar je zelf zin in hebt, en meedoen met de activiteiten die door de animatoren zijn aangebracht en worden begeleid. "We mogen hier doen wat we willen" en "het zijn hier leuke activiteiten" zijn typische manieren waarop kinderen die beide benaderingen waarderen.

De mate van vrijheid die kinderen tijdens een speelpleindag ervaren is in elk geval een belangrijke kwestie in de waardering die ze voor een werking hebben. Kinderen vinden het fijn dat ze de kans krijgen om hun eigen spel te spelen. Dat blijkt in de observaties uit de reacties van vreugde wanneer kinderen de 'toelating' krijgen 'om vrij te gaan spelen', maar ook in het frequent aanhalen van het belang van 'mogen kiezen' en 'mogen doen wat we zelf willen' in de waardering van een speelpleinwerking. Dat is niet de enige vaak genoemde factor in de waardering van kinderen – 'leuke animatoren' en 'leuke activiteiten' zijn dat ook – maar het is zonder meer een heel cruciale.

Als kinderen 'hun' speelplein vergelijken met alternatieven, is het juist vaak de mate van vrijheid die de waardering schraagt: 'bij de grabbelpas moet alles in groep', 'in de opvang mag er niets', 'op dat andere speelplein moet je altijd kiezen'.

Open aanbod

Een open aanbod geeft kinderen een ondersteunde keuze uit allerlei activiteiten, materiaal en spelprikkel, met de volkomen legitieme optie om gewoon te doen wat ze zelf willen. Dat het spontane, eigen spel van kinderen ('vrij gekozen, zelf gestuurd, intern gemotiveerd') als uitgangspunt genomen wordt voor een speelaanbod voor kinderen, is eigenlijk logisch, maar in de georganiseerde vrije tijd van kinderen gebeurt dit niet zo vaak. De buitenschoolse kinderopvang is hier de belangrijkste uitzondering. Omdat het speelpleinwerk zo duidelijk kiest om het spelen van kinderen te stimuleren als waardevol op zich, is een sterke invulling van de tijd bij een speelpleinwerking, door vooraf uitgedachte en strikt begeleide activiteiten, inderdaad niet zo voor de hand liggend. Inherent aan spelen is immers dat de activiteiten zelf gekozen zijn en door de spelers zelf (mee) vorm krijgen. Vrijheid en zelf het spel controleren, is ronduit wezenlijk in het spel van kinderen. Als kinderen vragen 'mag ik gaan spelen?', dan vragen ze eigenlijk: 'mag ik zelf beslissen wat ik ga doen met mijn tijd?'. Als kinderen tijdens een spel plots zeggen 'ik speel niet meer', nemen ze de vrijheid om met het spel te stoppen – of willen ze met die uiting heronderhandelen over de regels of het vals spelen van de speelkameraden doen stoppen.

Een speelpleinwerking met een open aanbod zal bovenstaande kenmerken van spel meer proberen te ondersteunen dan een werking die steunt op strikt geleide 'spelletjes'. Animatoren in werkingen met een eerder open speelaanbod zeggen in de bevraging dat ze vaker meespelen met de kinderen, vaker speelimpulsen geven aan kinderen die spontaan spelen, en minder vaak een activiteit begeleiden die door iemand anders is voorbereid. Ze vinden zichzelf sterker op vlak van kinderen zelf laten kiezen en ondersteunen om zelf dingen uit te proberen, en in kinderen verantwoordelijkheid geven. Zij geven ook significant vaker aan dat ze technische vaardigheden hebben verworven zoals decoreren, constructies bouwen, tocht/wandeling uitstippelen, muziek spelen, voor een groep koken .etc.

Gesloten aanbod

Andere speelpleinwerkingen gaan sterker uit van het organiseren van een aanbod van geleide activiteiten als basis voor de werking. In het speelpleinwerk wordt deze manier van werken een 'gesloten aanbod' genoemd: een te volgen aanbod van activiteiten, vaak in leeftijdsgroepen, zonder dat kinderen daarin kunnen kiezen. Het programma en de groep speelkameraden liggen in een gesloten aanbod grotendeels vast.

Net dit 'deel uitmaken van een groep' en 'meedoen met vooraf bedachte activiteiten' kunnen kinderen heel fijn vinden. Met leeftijdsgenoten delen kinderen wellicht meer interesses dan met kinderen die een pak ouder of jonger zijn, en kleinere groepen en goed van tevoren te plannen activiteiten maken heel de organisatie van een speelplein een stuk haalbaarder. Kinderen hoeven zich geen zorgen te maken over vragen als 'zijn er wel andere kinderen om mee te spelen?', 'Gaan die mij niet uitsluiten?', 'Zal er wel iets te doen zijn?'.

Het succes van georganiseerde en gestructureerde vrijetijdsactiviteiten in het algemeen toont dat veel kinderen dit een goed model vinden. Bij een goed geleide activiteit is de grote meerderheid van de kinderen 'mee'; ze voelen zich betrokken bij het spel, gaan erin op. Een vrij strikt georganiseerde activiteit kan ervoor zorgen dat kinderen zich voelen opgaan in de groep en in het spel, en geleide activiteiten kunnen door de spelvorm of het materiaal zorgen

voor heel speciale, ongewone en daarom boeiende activiteiten die in de context van vrij en onbegeleid spel nooit mogelijk zouden zijn.

Omdat geleide activiteiten de werking zo sterk structureren, is de hamvraag bij een gesloten aanbod: voelen de kinderen zich betrokken bij de activiteiten die ze voorgeschoteld krijgen, of niet? Kunnen zij volop meegaan in het spel, of spreekt het hen helemaal niet aan? Die vraag stelt zich voor de hele activiteitenreeks op zich, die vaak via een toneeltje wordt voorgesteld en zo een breder verhaal krijgt, maar ook telkens opnieuw voor de verschillende deelactiviteiten.

Het schema hieronder (Tabel 187) geeft de verschillen tussen een gesloten en een meer open aanbod weer, met dien verstande dat het hier gaat om polen van een continuüm dat veel tussenvormen kent, en dat met deze 'systemen' in werkelijkheid vaak flexibel wordt omgegaan.

Tabel 187 Werkingen met gesloten versus open speelaanbod

	Werking met gesloten aanbod (voornamelijk geleide activiteiten)	Werking met open aanbod (voornamelijk eigen keuze door kinderen)
Speelplein is (voor kinderen)	'Spelletjes spelen' en ook 'spelen'	'Spelen' en ook 'spelletjes spelen'
Een geslaagde speelpleindag	Kinderen zijn en blijven betrokken bij de activiteiten	Kinderen zijn ondersteund in het spel dat ze willen spelen
Waardering door kinderen	'Leuke activiteiten'	'Kunnen kiezen', 'mogen doen wat we willen'
Organisatie van de werking	Belang van voldoende activiteiten, activiteiten die lang genoeg duren.	Belang van voldoende spelimpulsen (infrastructuur, materiaal, activiteiten en animatoren)
Spel wordt geïnitieerd door	Animator	- Kinderen - Animatoren kunnen ook spel aanbieden
Acterschap kinderen	Moeten opgelegde dagstructuur volgen; kleinere inbreng en tactieken.	Kunnen zelf kiezen, kunnen hun intrinsiek spelverloop volgen.
Spontaan spel van kinderen	Kan de werking verstoren.	Is het aangrijpingspunt voor de werking
Conflicten tijdens het spel	Tussen animatoren en kinderen, over al dan niet meedoen met georganiseerd spel.	Tussen kinderen onderling.
Rollen animator	- Organiseert - Motiveert - Reageert op spontaan spel van kinderen (tegen- gaan, gedogen, erop inspelen) - Verzamelt - Houdt toezicht	- Organiseert - Speelt mee en speelt in op spel van kinderen - Stimuleert - Houdt toezicht

2.4. Hoe wordt er omgegaan met het speelsysteem

Het speelsysteem geeft aan begeleiders én kinderen houvast in het vormgeven van de speelpleindag. Het legt de krijtlijnen vast voor de mogelijkheden en de beperkingen die kinderen in hun speelkansen ervaren en waarmee zij zullen omgaan.

Kinderen kunnen bijvoorbeeld gebruik maken van alle mogelijkheden die het speelplein biedt, en maken dan keuzes: doen we mee met een geleide activiteit of niet, en zo ja, met welke? Met wie spelen we? Doen we verder mee, of haken we af en gaan we iets anders doen? Tegelijk is de vrijheid in vrije tijd ook altijd beperkt. Alles heeft zijn eigen tijd en plaats: 'gedaan met spelen, alle materiaal opruimen, nu verzamelen we voor het toneeltje'. Toch zijn beperkingen niet altijd absoluut: er kan getracht worden om ze wat te omzeilen, om er wat aan te morrelen, om toch nog wat manoeuvreerruimte te vinden. Hier komen [tactieken van kinderen](#) in beeld (Meire, 2013). Je hebt gekozen voor de activiteit, of het is gewoon de activiteit van jouw leeftijdsgroep, dus moet je blijven meedoen. Dat zien kinderen niet altijd helemaal zitten, en dan proberen ze toch wat tijd en ruimte voor zichzelf te scheppen. Dat kan door opportunistisch in te spelen op de zwakheden van de spelorganisatie: 'ha, mijn beurt is voorbij, nu kan ik stilletjes verdwijnen en opzij gaan zitten – of gaan babbelen met mijn beste vriendin die in de andere groep zit'.

Omdat het onbegonnen werk is om iedereen voortdurend bij een activiteit te blijven betrekken, duiken die tactieken na verloop van tijd altijd wel op. Kinderen vinden zich niet langer in het aanbod of zijn moe geworden. Ze haken af:

ze verdwijnen uit het zicht, doen ergens in de buurt hun eigen ding, rusten wat uit terwijl de activiteit voortgaat... In een gesloten aanbod is geen van deze opties echt legitiem: er wordt verwacht dat iedereen meedoet. Daarom zijn dit 'tactieken': ze moeten noodgedwongen spelen op en met het terrein van de speelpleinorganisatie en de begeleiders. Of je 'mag' afhaken, zal vaak afhangen van de goodwill van de animatoren.

Hoe animatoren precies omgaan met het speelsysteem, geeft dergelijk actorschap van kinderen al dan niet ruimte. De organisatie van het spelen die elke specifieke werking toepast, ligt in principe vast en is door animatoren goed gekend. Maar er is dus altijd de vraag hoe strikt of flexibel dit systeem in de praktijk wordt toegepast. Hoe strikt wordt aan de dagorde en het voorbereide activiteitenverloop vastgehouden? Hebben kinderen een invloed op wat hen aangeboden wordt, doordat ze het vragen of door hun gedrag (en bijvoorbeeld het tonen van hun afnemende betrokkenheid)? Daar wordt op verschillende speelpleinwerkingen heel verschillend mee omgegaan, en ook binnen werkingen zagen we tussen verschillende animatoren soms duidelijke verschillen.

Ook al worden kinderen verondersteld om mee te doen met een activiteit, toch wordt soms gedoogd dat (individuele) kinderen zich even uit een activiteit terugtrekken, en eventueel hun eigen spel beginnen spelen. Activiteiten mogen dan in principe vooraf uitgedacht en gepland worden, animatoren hebben ook altijd de mogelijkheid om in te spelen op wat er zich aandient. De sfeer wordt lossier, kinderen nemen eigen initiatief, en de animatoren laten dit toe, moedigen dit aan, laten de activiteit evolueren naar het eigen spel van kinderen, geven aan dat er vanaf nu 'vrij gespeeld mag worden'... In een werking met een uitdrukkelijk gesloten aanbod waar kinderen heel weinig tijd voor eigen spel hadden, zagen we het bijvoorbeeld toch meermaals gebeuren dat een eigen idee van kinderen tijdens een georganiseerde activiteit de aandacht trok van andere kinderen, dat animatoren dit oppikten, toelieten en zelfs stimuleerden, zodat de voorbereide activiteit gedurende enige tijd compleet op de achtergrond verdween. Het inspelen op speelkansen die kinderen zelf zien, haalt het dan van het per se willen uitvoeren van de voorbereide activiteit.

Hoe flexibel animatoren inspelen op de signalen van kinderen, bepaalt de beleving van de speelpleindag dus sterk mee. Wordt de eigen inbreng van kinderen gehonoreerd, of houden animatoren vast om de planning toch maar te volgen en beperken ze daarbij speelkansen van kinderen?

2.5. Activiteitsaanbod

Geen enkele speelpleinwerking is zonder meer een plek waar 'kinderen (onder toezicht) kunnen komen spelen'. Met een aanbod van activiteiten willen speelpleinwerkingen kinderen speelkansen aanbieden die zij in hun eigen, onderlinge spel niet of niet gemakkelijk kunnen bewerkstelligen. Spel kan grootster, complexer, meer spectaculair zijn dan het zelfgeorganiseerde spel 'thuis' of op het speelterrein zelf. Dat maakt geleide activiteiten soms zo sterk: kinderen kunnen opgaan in het spel en het verhaal ervan, en in de groep waarmee ze samen spelen.

Omdat een speelplein altijd een heel verscheiden publiek heeft, zal het in zijn activiteitsaanbod moeten inspelen op die diversiteit om kinderen ook echt 'mee' te krijgen. Dan gaat het niet alleen om rekening houden met diverse leeftijden en met interesses van jongens en meisjes, maar ook met de heel verschillende voorkeuren die kinderen nu eenmaal hebben. Dat is geen eenvoudige opdracht; het speelplein bereikt en bedient niet 'één type kind' maar moet in zijn werking en zijn activiteiten de creatieve, de sociale, de sportieve, de meer rustige... kinderen een plek zien te geven (Berten & Piessens, 2014).

In hoofdstuk 2 ('Het activiteitsaanbod') hebben we gezien dat speelpleinwerkingen daar in de activiteiten die zij voorstellen, vrij goed in slagen. Er is meestal een keuze of een afwisseling tussen rustige en meer actieve of hevige activiteiten, tussen sterk geleide spelletjes en activiteiten waarin kinderen op een meer losse manier bezig zijn, tussen echte groepsactiviteiten en activiteiten die wezenlijk individueel worden uitgevoerd, tussen grote, complexe en langdurige spelen en reeksen korte spelletjes of activiteiten. Samengenomen met de eigen spelletjes van kinderen biedt het speelplein over het algemeen speelkansen aan voor elk type spel.

In de Engelse literatuur over spel wordt het onderscheid gemaakt tussen 'play', spontaan evoluerend spel zoals fantasiespel, en 'game', afgebakende spelletjes met vastliggende regels (zie Caillois, 2001). Hoewel het aanbod in de meeste werkingen vooral gericht is op 'spelletjes' met vaste regels, zijn er toch vrij vaak minder strikt geleide activiteiten te zien zoals knutselen, koken, dansen... en krijgt 'play' ook een sterke plaats in het eigen spel van kinderen. Caillois (2001) maakt een onvolledige maar interessante categorisering van wat spelen zo aantrekkelijk

maakt: **agon** of competitie (proberen winnen en daar risico's voor aangaan), **alea** of kansspel (de controle echt op het spel zetten en zien wat de uitkomst zal zijn), mimicry of 'doen alsof' (een andere rol opnemen en daarin opgaan), **ilinx** of 'hoogtevrees' (lichamelijke sensaties die spel teweegbrengt). Dat alles zagen we in meer informele én in eerder gestructureerde vormen op de meeste werkingen voorkomen en ondersteund worden. Een informeel of een meer 'echt' voetbalspel, aftelrijmpjes en een heus casinospel, fantasiespel en een meer uitgewerkt toneeltje, heel hoog schommelen en een uitdagend survivalparcours: we hebben het allemaal gezien.

Deze variatie is er niet altijd tegelijkertijd. Op sommige werkingen zie je heel diverse soorten spel op allerlei plekken van het terrein tegelijk gebeuren, in groepen en groepjes van allerhande grootte en samenstelling. Of die groepen liggen meer vast en de variatie komt gespreid: nu eens het ene soort spel, en straks het andere. 'Het volgende spel ga je weer leuk vinden', zeggen animatoren dan tegen kinderen die zich niet aangesproken voelen.

Kinderen waarderen aangeboden activiteiten op twee manieren. Ze waarderen de **variatie**: 'Je kan hier kiezen', 'er is altijd van alles te doen op het speelplein'; of 'het zijn altijd dezelfde spelletjes'. En ze waarderen de **inhoud** van de activiteiten: sluit die aan bij hun interesses? 'Het zijn hier leuke activiteiten' of 'ik vind de activiteiten altijd stom'. Betrokkenheid, zo cruciaal in elk activiteitenaanbod, vraagt om afwisseling en om goed bedachte, boeiende activiteiten.

We zagen in het hoofdstuk 2 ('**Activiteitenaanbod**') dat activiteiten aanbieden om een aantal aandachtspunten vraagt.

- **Afstemming op de groep**: is de activiteit voor deze groep tegelijk uitdagend genoeg én hebben de kinderen voldoende vaardigheden om de activiteit te begrijpen en goed uit te voeren? Krijgen kleuters een aantrekkelijk boek voorgelezen of worden kansen gemist omdat er geen prentjes zijn om te tonen? Is het juiste materiaal voorhanden? Krijgen de kinderen de nodige ideeën en technische bagage voor hun knutselwerk?
- **Kan de animator tijdens de activiteit een goed evenwicht vinden tussen het actorschap van kinderen en het uitvoeren van de eigen voorbereide activiteit?** Kunnen ze het knutselen goed organiseren, ervoor zorgen dat kinderen ondertussen tips meekrijgen om het goed te doen én de kinderen voldoende ruimte laten voor hun eigen ideeën? Animatoren kunnen een hele reeks balspelletjes hebben voorbereid, maar laten de kinderen na een tijdje ook zonder meer kiezen wat voor balspel het volgende zal zijn.
- **Helpt of belemmert de organisatie het creëren en op peil houden van de betrokkenheid van kinderen?** Een spel dat gebrekkig is georganiseerd omdat het vaak stilvalt, omdat kinderen op elkaar of op animatoren moeten wachten om weer verder te kunnen doen, een onduidelijke speluitleg had of een onduidelijk verloop en einde kent, kan de betrokkenheid van kinderen sterk doen afnemen. De spanningsboog wordt telkens onderbroken en het enthousiasme moet steeds opnieuw worden opgebouwd. Onduidelijkheid over regels, over wie de winnaar is... kunnen ook zorgen voor conflict, voor disciplinerende maatregelen, en dus tot minder speelgedrag.

Inkleding en een verhaal dat 'achter' het spel zit brengt extra sfeer en betekenis in het verhaal. Het zorgt voor extra rollen en kan kinderen verder doen fantaseren. Al gebeurt het ook dat de inkleding past bij het toneeltje waarin een spel is voorgesteld, maar daarna volledig irrelevant wordt voor het verdere spelverloop.

2.6. Eigen spel, intens spel?

In hun eigen spel hebben kinderen een aantal taken te vervullen die in een geleid spel voor hen worden gedaan. Wie doet mee met het spel, en wie niet? Hoe kunnen kinderen zich in het spel integreren? In geleid spel wordt dat door de speelpleinorganisatie en door de animatoren geregeld: er zijn leeftijdsgroepen of de groep ontstaat vanzelf omdat kinderen die activiteit hebben gekozen; animatoren maken deelteams, en zorgen ervoor dat iedereen kan meespelen. Wie met wie speelt, welke rollen worden opgenomen en wie al dan niet mag meespelen, is wél aan de orde wanneer kinderen hun eigen spel organiseren. Het eigen spel van kinderen vraagt dus veel van kinderen.

Ondanks deze 'investeringen' die kinderen doen in hun zelf opgezet spel, evolueert spel niet steeds tot intens spel. Soms ontwikkelen kinderen spel dat hen geheel lijkt op te sloppen, waar ze compleet in opgaan, dat hen zo sterk in bezit neemt dat ze het niet zomaar kunnen afronden wanneer dat plots 'moet' omdat het etenstijd is. Tegelijk is 'fladderen' tussen verschillende spelaanleidingen eigen aan veel spontaan spel van kinderen. Zeker jonge kinderen gaan van de ene spelimpuls naar de andere zonder dat dit hun spelen hoeft te onderbreken.

Het spel kan ook een stuk oppervlakkiger blijven. Het blijft bij niet veel meer dan fladderen, rondhangen, aanmodderen. Kinderen hangen wat op een plek, gaan naar een andere plek, schommelen even, gaan dan weer elders heen. Dat dit nu en dan gebeurt, is niet meer dan normaal: kinderen hebben periodes van verveling nodig om iets nieuws te bedenken, en als ze moe zijn, is het logisch dat hun spel weinig intensiteit toont: kinderen hebben daar dan gewoon geen behoefte aan. Dat is wel vaker te zien op het einde van de speelpleindag. Toch zijn er werkingen waar het weinig intense spel een veel meer permanent karakter heeft. Het lijkt dan alsof kinderen zich een beetje behelpen om de dag door te komen en hopen dat er plots een geweldig idee aankomt.

Die verschillen kunnen liggen aan de kinderen zelf, of aan hun eigen stemming, maar in elk geval verschillen speelpleinwerkingen onderling zeer grondig in de mate waarop hun wijze van organiseren dit eigen spel ondersteunt.

Vooreerst verschilt [de mate waarin dit eigen spel echt een plek heeft op het speelplein](#). Hebben kinderen voortdurend de kans om hun eigen spel te spelen? Heeft dit spel alle kans in welbepaalde periodes (en niet in andere)? Of laten werkingen dit spel slechts ruimte in restperiodes (letpauzes, de periode na het middageten, de voor- en na-opvang)?

Op 60% van de speelpleinen komt het erop neer dat het vooral in de pauzemomenten is dat kinderen hun eigen spel kunnen spelen; tijdens de 'eigenlijke' spelmomenten is het spelen georganiseerd. Toch bleek uit de observaties (hoofdstuk 2: ['Andere kinderen'](#)) dat kinderen elkaar op deze momenten meteen opzoeken en elkaar aanzetten tot spel, ook al is dat op kleine tussendoormomenten. Periodes zoals het tienuurtje, de middagpauze en de periodes voor en na de eigenlijke speelpleindag zijn vanuit de speelpleinorganisatie gedacht misschien 'restperiodes', maar voor de kinderen kunnen ze kansen bieden die er anders niet altijd zijn. Het spel van de kinderen maakt die resttijd tot speeltijd; of kinderen krijgen de kans om iets anders te doen dan te spelen, zoals uitrusten of met elkaar babbelen.

Daarnaast is er de vraag [hoe flexibel er wordt omgegaan met het 'uitvoeren' van de geplande geleide activiteiten](#). Zoals in hoofdstuk 2 ('Speelsysteem') is aangetoond, bepaalt die flexibiliteit voor een groot deel welke vrijheid kinderen ervaren en welke kans tot eigen spel en eigen tijd zij krijgen. Wanneer een aantal kinderen zich niet meer betrokken voelen bij het spel, bepaalt die flexibiliteit heel veel. Animatoren kunnen een activiteit 'rekken' tot ze behoort afgelopen te zijn en kunnen proberen om alle kinderen per se bij de activiteit te houden; of ze kunnen op de signalen van kinderen ingaan. Dat kan op velerlei manieren die kinderen allemaal een zekere mate van actorschap 'teruggeven': de afgehaakte kinderen hun eigen spel laten spelen, de activiteit een heel nieuwe impuls geven, de activiteit stopzetten en alle kinderen 'vrij' laten spelen, inspelen op een spelimpuls van kinderen en dus de controle over de activiteit deels overdragen aan kinderen... We zien dat die flexibiliteit niet hoeft te botsen met de keuze voor het systeem van een 'gesloten' activiteiten aanbod.

Tot slot gaat het erom [in hoeverre het eigen spel van kinderen ondersteuning geniet](#) vanuit de speelpleinwerking. Of doen werkingen weinig meer dan kinderen gewoon 'vrij laten spelen'? Welk terrein kan de speelpleinwerking aan de kinderen aanbieden; en is dat terrein daar ook helemaal beschikbaar voor? Welk materiaal bezit de werking en hoe wordt het beschikbaar gesteld aan de kinderen? Welke rol nemen animatoren op om het eigen spel van kinderen te ondersteunen? Een brede ondersteuning van het eigen spel van kinderen – inclusief de tijd die kinderen krijgen om hun eigen spel te ontwikkelen – zorgt er ook voor dat kinderen elkaar beter kunnen ondersteunen om hun eigen spel te organiseren (zie hoofdstuk 2: ['Andere kinderen'](#)).

Terrein en materiaal spelen een niet te verwaarlozen rol in de ondersteuning van het eigen spel van kinderen. Beide komen uitgebreider aan bod in het onderdeel 'Locatie'. We stellen in elk geval vast dat er een bijzonder grote verscheidenheid is in de mate waarin kinderen tijdens hun eigen spel ondersteund worden door materiaal, terrein en de inbreng van animatoren. Waar deze ondersteuning ontbreekt – een terrein dat echt nauwelijks speelkansen biedt, animatoren die zich beperken tot toezicht houden – krijgt het eigen spel amper voeding om zich te ontwikkelen. Werkingen met een rijk terrein en waar animatoren volop meespelen met en impulsen geven aan het eigen spel van kinderen, laten ook intens en divers spel zien. De term 'vrij spelen' kan dus heel verschillende ladingen dekken.

2.7. Georganiseerd spelen is ingebed in een bredere organisatie

Het speelpleinwerk is een vorm van georganiseerd jeugdwerk: het vindt plaats op een vastgelegde plek in een welbepaalde tijdsperiode, voor kinderen uit een bepaalde leeftijdscategorie; het gebeurt onder begeleiding en voor hele groepen kinderen. Kinderen krijgen niet alleen spelletjes en kansen om te spelen aangeboden, maar

ze kunnen op het speelflein ook iets eten (soms zelfs warm), iets drinken, een ijsje eten, een uitstap doen, een dagelijks toneeltje bekijken; soms worden kinderen naar het speelflein gebracht en opgehaald door bussen, etc. Speelfleinwerking organiseren vergt dus meer organisatie dan het organiseren van het speelaanbod op zich. Dat geldt zowel in werkingen met een open aanbod als in werkingen met een gesloten aanbod, al zullen die laatste logischerwijs meer organisatiemomenten hebben, omdat ook elke geleide activiteit opnieuw een zekere mate van organisatie en het 'bijeenhouden' van de kinderen vraagt.

Die organisatie toont zich op drie manieren:

- in structurerende groepsmomenten die de bedoeling hebben om de groep bijeen te brengen, te informeren en te enthousiasmeren
- in kleinere organisatorische momenten tijdens het spel die eerder een noodzakelijk kwaad zijn en soms ongepland moeten ingelast worden
- en in het organiseren van beurtrollen, veiligheidsmaatregelen... om het spel rechtvaardig te verdelen of veilig te laten verlopen.

Telkens staat dan niet het spelen zelf op de voorgrond, en daarom zijn deze momenten potentiële bronnen van conflict omdat ze het spel van kinderen kunnen verstoren of uitstellen.

Regelmatig wordt het spelen onderbroken voor momenten waarop kinderen in groep verzamelen: met zijn allen, of enkel met de eigen (leeftijds)groep. Dat heeft verschillende bedoelingen.

- Het structureert de dag. De verzamelmomenten zijn markerende momenten in de dag: nu begint de speelfleindag echt, begint onze groep aan zijn spel, hebben we even pauze om iets te eten. Het zijn vaste rituelen en routines in de speelfleindag.
- Het geeft een plek aan andere behoeften dan spelen, zoals eten en rusten.
- Het informeert kinderen: kinderen moeten op de hoogte geraken van wat er gaat gebeuren. Doordat de samenstelling van een groep van dag tot dag kan verschillen, zijn er specifieke manieren nodig om die informatie over te kunnen brengen. Bovendien worden op deze momenten ook de activiteiten voorgesteld, vaak via toneeltjes.
- Een gedeelde betrokkenheid creëren: verzamelmomenten zijn dé momenten om een gedeeld 'speelfleingevoel' te stimuleren, of om een groepsgevoel in de leeftijdsgroep te creëren. Groepsmomenten kunnen ook dienen om betrokkenheid bij het aanbod te creëren: animatoren en kinderen trekken elkaar mee in hun enthousiasme. Dat is belangrijk omdat de speelfleinwerking niet zo iets heeft als een lidmaatschap.

Die gezamenlijke momenten zijn vaak speels ingekleed (liedjes, dansjes...), maar zijn ook vaak verplichte momenten die zich moeilijk laten combineren met gespeel en gebabbel van kinderen. Daarom kunnen ze een bron van conflict zijn tussen animatoren en kinderen. Animatoren beginnen disciplinerende maatregelen in te zetten, roepen tegen de kinderen, wachten tot de kinderen stil zijn of op de juiste plaats zitten... Kinderen waarderen deze momenten tweeslachtig: sommige kinderen vinden de verzamelmomenten leuk en reageren enthousiast als het speelfleinlied weerklinkt; anderen vinden dat de verzamelmomenten te lang duren en hun spel onderbreken. De betrokkenheid van kinderen is inderdaad niet altijd groot: één liedje of dansje doen de meeste kinderen volop mee, maar als het moment te lang wordt gerekend zijn het bijna altijd vooral de animatoren die nog volop meedoen en zitten veel kinderen onderling wat te babbelen of te spelen, of te wachten tot het voorbij is.

Daarnaast zijn er ook kortere organisatorische momenten tijdens het spel zelf, die nodig zijn om een spel goed te laten verlopen: de speluitleg van het nieuwe spelletje, nog even snel de kinderen insmeren met zonnecrème, de kinderen bijeenhouden die moeten wachten om aan de volgende opdracht te beginnen, de kinderen laten wachten omdat een animator even nog materiaal moet gaan halen... Voor begeleiders is dit nodige organisatietijd, voor kinderen is het wachttijd. Kinderen vinden dit wachten meestal niet leuk, al ondergaan ze het vaak gelaten en spelen ze vaak kleine onderlinge spelletjes die de organisatie niet verstoort. Het probleem is dat de betrokkenheid bij het bedoelde spel dan wel wegvalt. De niet-speelmomenten duren te lang of er zijn teveel dergelijke momenten die elkaar opvolgen. Dat breekt soms ook een potentiële spanningsboog af: in toneeltjes zijn de activiteiten voor de leeftijdsgroepen voorgesteld, de leeftijdsgroepen verzamelen zich, de eerste speluitleg wordt gedaan... en dan komt een animator rond met de zonnecrème. Een actie in het belang van de kinderen, maar op een slecht moment.

Als het wachten echt te gortig wordt – we zagen een werking waar kinderen in hun leeftijdsgroep meermaals een kwartier moesten wachten voor ze aan hun activiteit konden beginnen – haken de kinderen af, beginnen ze hun eigen spel en ergeren zich aan het commentaar dat ze daarover van animatoren krijgen. Net als op de grote verzamelmomenten kan er dan een negatieve sfeer ontstaan waarop kinderen animatoren wat beginnen uitdagen, wat weer leidt tot disciplinerende maatregelen of het strikter afdwingen van regels. Als kinderen bijvoorbeeld stil moeten zijn, kan elk geluid aanleiding geven tot een straf of het verder uitstellen van het 'weer gaan spelen'. Het [mank lopen van de organisatie](#), waardoor kinderen niet kunnen spelen terwijl ze dat zouden willen doen, [is één van de belangrijkste oorzaken van conflict tussen kinderen en animatoren](#).

Het organiseren van beurtrollen, bijvoorbeeld om op de gocarts, de fietsjes of het springkasteel te mogen, leidt zelden tot problemen, omdat kinderen ook goed weten waarvoor de regeling dient: ze verdelen en vrijwaren de speelkansen van (andere) kinderen. Voor sommige andere regels is dit voor kinderen (en mogelijk ook soms voor animatoren) minder duidelijk, ook omdat ze niet altijd een relatie tot spelen hebben ('stil moeten zijn', 'niet naar de kleuters achter de omheining kijken') en juist daardoor speelkansen en een ongedwongen sfeer teniet kunnen doen.

2.8. Als speelkansen doorkruist worden

Kinderen komen naar de speelpleinwerking om te spelen en zich te vermaken. Een speelplein kan in mindere of meerdere mate boeiend zijn en het spel kan oppervlakkig of intens zijn – dat zal in grote mate afhangen van de vrijheid die kinderen krijgen, de kwaliteit van de aangeboden activiteiten, de kansen die het terrein en het materiaal hen biedt, de houding en het meespelen van de animatoren... Kinderen kunnen echter ook ervaren dat speelkansen echt doorkruist worden. Dat ergert hen en dit toont zich vaak in conflicten op het speelplein.

Het spel van kinderen wordt al bij al relatief zelden doorkruist door conflicten tussen kinderen onderling. In hoofdstuk 2 ([Andere kinderen](#)) beschreven we hoe het door elkaar spelen van heel wat kinderen op een beperkte ruimte opmerkelijk weinig aanleiding geeft tot hinder. Dat het spel al eens gestoord wordt door iemand die er even tussen komt lopen of omdat er vlak in de buurt ander spel wordt opgestart, leidt eerder tot snelle aanpassingen (even stoppen, het speelveld een beetje verschuiven) dan tot conflict dat het spel in het gedrang brengt.

Ruzies en onderling conflict tussen kinderen horen bij spelen en zeker bij het door kinderen zelf georganiseerde spelen. Dat is ook logisch: kinderen zoeken in hun spel naar afspraken, een taakverdeling, misschien zelfs een hiërarchie (zoals in een kamp of soms in rollenspel), naar wie welk materiaal ter beschikking krijgt, etc. Het is net daarover dat de conflicten gaan: van wie is dit kamp, zijn deze balken, is dit schepje? Is het nu geen tijd om af te wisselen? Hadden we het niet anders afgesproken? Dat zijn taken die in geleid spel vooral door de animatoren worden vervuld, en die nu in handen van kinderen zijn.

Minder voortdurend toezicht betekent ook dat mogelijke ruzies makkelijker kunnen ontstaan en escaleren, en dat baldadigheden en pestgedrag meer ruimte hebben. Het spelen in kampen en op verborgen plekjes is voor veel kinderen heel aantrekkelijk omdat die 'eigen plek' hebben (en het bouwen ervan) zo fijn is: een eigen stukje speelplein hebben en die plek delen met sommige kinderen, maar niet met anderen. Maar de strijd om ruimte, materiaal en al dan niet 'mogen meedoen' maakt diezelfde favoriete plekken ook tot plekken van conflict. Dat zijn echter zaken die ook bij het spelen horen, maar als het écht escaleert (en dan komt er vaak een animator bij) zet het een felle domper op het spelplezier.

Anderzijds waren de werkingen waar wij tijdens de observaties echt regelmatig conflicten tussen kinderen of pestgedrag zagen en waar dit ook een thema was dat door kinderen zelf spontaan werd aangebracht, géén speelpleinen met een open aanbod.

Daarnaast voelen kinderen zich soms in hun spelkansen gefnuikt door acties van animatoren. Ook dat leidt tot ongenoegen en conflict, deze keer tussen kinderen en animatoren.

Ten dele kan dat te maken hebben met een manke organisatie. Vaak of lang moeten wachten doet de betrokkenheid afnemen, en kinderen beginnen dan wat te hangen, elkaar een beetje lastig te vallen of gewoon onderling wat te spelen. Als ze hierop commentaar krijgen van animatoren, leidt dit tot ergernis en vaak tot meer uitdagend gedrag en disciplinerende maatregelen. Sommige kinderen zijn daar gevoelig aan en vinden dan dat het altijd zij zijn die gevisieerd worden door disciplinerende maatregelen van animatoren. Kinderen reageren dus wel op het mank lopen

van de organisatie, maar doen dat eerder door hun als lastig geïnterpreteerd gedrag dan door dit echt letterlijk ter sprake te brengen.

Dergelijke conflicten ontstaan soms ook als de activiteit kinderen niet langer boeit en zij iets anders proberen te doen. Als de regels strikt toegepast worden en kinderen terug in de activiteit 'gedwongen' worden, wordt hun vrijheid sterk ingeperkt.

Sommige regels voelen kinderen ook als zeer beperkend aan, zeker wanneer niet duidelijk is waarom die er zijn; soms lijken momenten van stilte of het moeten lopen in een rij afgedwongen te worden waar dat eigenlijk niet hoeft. De informele sfeer die een speelplein gewoonlijk kenmerkt, komt dan in het gedrang.

Het gaat met andere woorden vaak om het miskennen van de eigen inbreng van kinderen en een weinig flexibele houding, terwijl die vanuit het speelse karakter en het vrijetijdskarakter van een speelpleinwerking eigenlijk een vanzelfsprekend prominente plaats zou moeten hebben: dat is namelijk spelen. Als de eigen inbreng van kinderen voortdurend wordt ingedamd, is dat om problemen en conflicten vragen, maar het is vooral de speelkansen van kinderen nodeloos inperken.

3. Locatie en materiaal

3.1. Een gevarieerd en toegankelijk terrein?

Uit het onderzoek blijkt dat een 'gevarieerde speelinfrastructuur' een wezenlijk facet is van een kwaliteitsvolle speelpleinwerking. De term 'speelplein'werking laat al vermoeden dat het terrein er een centrale plaats zal toebedeeld krijgen.

Het vroegere speelpleindecreet – Het Decreet houdende subsidiëring van verenigingen voor vakantiespeelpleinwerk en van verenigingen voor jeugdvakanties (1984) – heeft hier zeker een rol in gespeeld. Het zette de speelfunctie zeer stevig in de verf en stimuleerde lokale werkingen om expliciet een diversiteit aan ruimtelijke speelvoorzieningen na te streven. Een speelvriendelijke infrastructuur, aantrekkelijk spelmateriaal en een deskundige begeleiding werden gepromoot.

Tegelijk weten we dat de meeste speelpleinwerkingen hun terrein niet exclusief ter beschikking hebben. Ruim twee derde van de speelpleinwerkingen (68,8%) deelt de ruimte van de werking met andere verenigingen (Tabel 82): het speelpleinterrein is buiten de werkingsperiodes bijvoorbeeld een school(speelplaats), het terrein van een jeugdbeweging, een sportzaal, een gemeentelijk spelterrein. Jammer genoeg weten we niet hoe deze locaties precies verdeeld zijn.

Het delen gaat vooral over eenzelfde locatie op andere tijdstippen gebruiken, en zelden om ruimtes die gelijktijdig worden gebruikt door verschillende verenigingen. Toch kan de buitenruimte van een speelpleinwerking ook gewoon een publiek toegankelijke speeltuin zijn.

Van de werkingen die hun vestiging delen met andere verenigingen, geeft iets minder dan de helft aan dat dit delen geen invloed heeft op de werking van het speelplein (zie Tabel 83). 15,7% van de speelpleinwerkingen ziet dit delen als positief voor de eigen werking; 37,6% vindt het een belemmerende factor voor de eigen werking.

Tegelijk geven verantwoordelijken aan dat ze weinig macht hebben of ondersteuning ervaren als het gaat over de inrichting van het terrein (zie Tabel 85). Speelpleinwerkingen hebben dus vaak weinig greep op het terrein waarop ze zich bevinden. Ze missen de middelen of de mogelijkheden om het terrein naar hun hand te zetten, en dienen in twee derde van de gevallen ook rekening te houden met de vereisten van de school, het jeugdbewegingsterrein... waar de werking plaatsvindt.

Tien procent van de speelpleinwerkingen heeft ook een mobiele werking, maar bijna altijd in combinatie met andere 'centrale' werkingen (Tabel 13). Bij deze mobiele werkingen, die veeleer vindplaatsgericht werken, is een veelzijdig terrein veel minder een pijler van de werking. De plek waar de werking neerstrijkt is immers de 'toevallige' plek waar kinderen spelen. De speelpleinwerking maakt gebruik van die plek omdat de kinderen er zijn, niet zozeer omdat het de best uitgeruste plek is.

Hoewel het 'terrein' een pijler vormt van het speelpleinwerk, is de concrete locatie niet steeds functioneel te noemen om spel en speelpleinwerk te ondersteunen. Sommige werkingen maken gebruik van terreinen die duidelijk zijn ontwikkeld in functie van het speelpleinwerk. Vanuit speelkansen van kinderen geredeneerd, bestaat het ideale spelterrein uit een veelheid en diversiteit aan speelzones die elk weer andere speelmogelijkheden bieden en tot andere soorten spel aanzetten. Sommige werkingen hebben in de loop van de jaren, met een groeiproces in diverse stappen, een veelzijdig terrein ontwikkeld dat aangepast is aan de gevoelde speelnoden. Wie zo, over een periode van 10 jaar of meer een terrein kan opbouwen, kan soms een 'spectaculair' resultaat voorleggen. Uit de bevraging bij verantwoordelijken blijkt bijvoorbeeld dat het aantal buitenruimtes waarover een speelpleinwerking beschikt groter is bij oudere werkingen dan bij speelpleinwerkingen die nog niet zo lang bestaan (en dit bij controle voor type organisator, graad van verstedelijking en grootte van de werking).

Dergelijke werkingen hebben een 'speels landschap' ontwikkeld met een diversiteit aan zones. Er zijn verschillende bodembedekkingen, diverse sportkansen, niveaueverschillen, een avontuurlijk natuurrijk landschap (geaccidenteerd terrein & speelgroen), een waterspeelvoorziening, een bouwspeelmogelijkheid, een speeltuinachtige zone, binnenspeelruimtes...

Het gevolg is dat het terrein veelzijdige speelkansen in zich draagt. Dit vormt een uitzonderlijke troef die een sterke voorsprong geeft tegenover werkingen op een terrein waar het 'behelpen' is. Kinderen én animatoren kunnen er immers veel makkelijker ideeën krijgen voor het ontwikkelen van hun spel of hun voorbereide activiteiten of speelimpulsen. Toch is het jammer vast te stellen dat uitdagende buitenruimtes met voorzieningen om met water te spelen, om kampen, hutten en torens te bouwen, en niveaueverschillen in de buitenruimtes, slechts bij een derde van de werkingenvoorhanden zijn (Tabel 95). Deze bezorgdheid delen we bovendien met de verantwoordelijken van de speelpleinen, want net deze stimulerende en uitdagende buitenruimtes vinden we terug bovenaan het lijstje van buitenruimtes waarover de speelpleinen graag zouden kunnen beschikken (Tabel 96).

Eén van de geobserveerde terreinen is duidelijk het resultaat van jarenlang evolueren en uitbreiden, zodat het een zeer gevarieerd terrein is geworden dat voor geleide activiteiten en vooral voor het eigen spel van kinderen bijzonder veel inspiratie biedt. Voor de gebouwen (waarin onder meer de receptie en een kleuterlokaal zit) is een stuk asfalt en daarachter een speeltuin met zand en gras als ondergrond, waar vooral de jongere kinderen spelen. Daar zijn ook enkele beschutte huisjes. Op een ander stuk zijn schommels en een klimrek, en wat verderop nog een speeltoestel. Er is een groot bos met hoogteverschillen en een paar tunnels, een paar huisjes en een loopbrug en in het midden een zeer grote zandbak; in het bos worden vaak kampen gebouwd en kinderen klimmen er veel in de bomen. Achter de heuvels van het bos zijn nog minder frequent bezochte, beschutte stukjes groen. Voorts is er een basketbalveld en een groot grasveld met voetbalgoals. Aan de rand daarvan zijn struiken waarin kinderen ook kampen bouwen. Op meer recent verworven stukken gras zijn boomstammen gelegd als praatplekjes; deze stukken worden minder gebruikt. De kinderen verzamelen in een arena (stenen trappen in een halve cirkelvorm) voor de voorstelling van de activiteiten. Daarachter ligt een grasheuvel waar vaak tieners praten en waar kinderen van allerlei leeftijden zich graag laten van rollen. Er is midden op het terrein nog een containergebouw met het uitleenwinkeltje, een stille ruimte en een grotere zaal die door de oudere kinderen wordt gebruikt bij regenweer. Het is opvallend hoezeer de kinderen tijdens de speelpleindag over heel het terrein verspreid zijn en gebruik maken van de mogelijkheden ervan.

Maar evengoed zijn er werkingen gehuisvest op terreinen die zeer pover zijn afgestemd op het (diverse) spelen van kinderen en op diverse geleide activiteiten. Sommige schoolspeelplaatsen bieden niet veel meer dan een betegelde vlakte, eventueel met een basketbalring of een klimrek in de zijlijn. Zij bieden weinig speelkansen: het er is voor kinderen én voor animatoren moeilijker om divers spel of gevarieerde activiteiten te ontwikkelen.

Een van de geobserveerde werkingen vindt bijvoorbeeld plaats op de speelplaats van een school die qua buitenruimte weinig meer biedt dan een vlakke koer en een klein speeltuintje. Daar is een zandbak, maar die is afgesloten door de school en dus niet bruikbaar. De speelplaats ligt ook helemaal ingesloten tussen muren, zodat ook vanuit de omgeving geen extra impulsen kunnen komen. In de weinige vrije momenten is er wel wat materiaal, zoals hoepels, maar kinderen komen moeilijk tot eigen intens spel: animatoren proberen dan zelf spelletjes op te zetten. Zeker de oudere kinderen hebben het moeilijk om eigen spel te ontwikkelen.

Dat is wel vaker het geval op kleinere werkingen die op een school zijn gehuisvest. Op een ander van de geobserveerde terreinen kregen de kinderen ook slechts de beschikking over een betegelde schoolspeelplaats met een paar

klautertoestellen. Daar sprak zo weinig avontuurlijkheid uit dat kinderen het ook daar moeilijk hadden om intens en gevarieerd spel te ontwikkelen.

Overigens kan niet enkel de inrichting een belemmering vormen. Ook beperkingen over het gebruik (“de speelpleinwerking mag de zandbak op de schoolspeelplaats niet gebruiken”, “niet spelen in de boekentassenrekken die op de speelplaats staan”) botsen met het streven om kinderen gevarieerde spelkansen aan te bieden.

Vooral om het eigen spel van kinderen adequaat te kunnen ondersteunen, hebben werkingen echt nood aan een rijk en gevarieerd terrein. In werkelijkheid blijken werkingen met een open aanbod die variatie iets meer te hebben dan andere werkingen, maar niet in opvallend grote mate. Uit de bevraging bij de verantwoordelijken blijkt dat werkingen met een eerder open speelaanbod vaker beschikken over een zandbak, een afdak, een buitenruimte met speeltoestellen, en voorzieningen om kampen en hutten te bouwen. Maar er zijn dan weer geen significante verschillen met mengvormen of eerder gesloten werkingen wanneer het gaat over interessante infrastructuur als niveauverschillen in de buitenruimtes, bomen en/of struiken om in te spelen of voorzieningen om met water te spelen. Wel blijkt het gemiddeld aantal buitenruimtes waarover de werking beschikt, iets hoger te zijn in de eerder open werkingen dan in de mengvormen en gesloten werkingen.

Bovendien is er een verschil tussen de **aanwezigheid** van infrastructuur en de **beschikbaarheid** daarvan. Kunnen kinderen bijvoorbeeld op alle momenten op elk deel van het terrein komen en er gebruik van maken? In sterk gesloten werkingen kan een terrein wel zeer gevarieerd zijn, maar hangt het van de geleide activiteiten af of de potentiële spelkansen die het terrein biedt, ook echt gebruikt (kunnen) worden.

De toegankelijkheid van de bestaande ruimtes is echter vooral relevant in het spel dat kinderen zelf in handen hebben. Kinderen krijgen dan de kans om die terreinsoort te kiezen waar hun spel bij aansluit, of om zich door de mogelijkheden van het terrein te laten inspireren. Een zandbak, klautertoestellen, een heuvel met een toren erop, een grasvlakte, een basketterrein, een verborgen plekje tussen het groen... bieden elk heel eigen mogelijkheden, en tijdens het eigen spel van kinderen zien we dat kinderen daar ook volop gebruik van maken. Een eenzijdig terrein daarentegen laat ook meer eenzijdig spel zien.

Maar niet altijd zijn alle soorten terreinen beschikbaar tijdens de vrije momenten. In één van de geobserveerde werkingen met een open aanbod konden kinderen voortdurend van alle delen van het zeer gevarieerde terrein gebruik maken, en dat deden ze dan ook. In de andere uitdrukkelijk open werking was dit anders: voor en na de eigenlijke speelpleindag en vlak na de middagpauze was slechts een beperkt deel van het terrein beschikbaar omdat het toezicht op die manier haalbaarder was. Ook aanhoudend regenweer betekende dat stukken van het terrein niet werden opengesteld.

Een andere geobserveerde werking met een zeer gevarieerd terrein (en een voornamelijk gesloten aanbod) beperkte het aantal plekken waar kinderen tijdens de periodes van vrij spel mochten komen als er geen toezicht kon zijn. Zo konden de kinderen dan geen gebruik maken van het sportveld, waardoor de ‘voetballers’ op hun honger bleven.

Spelkansen hebben dus niet alleen te maken met wat de werking allemaal heeft aan terreindelen en -zones, maar vooral met wat beschikbaar wordt gesteld aan de kinderen.

Een laatste observatie die we binnen dit thema willen kaderen heeft te maken met de activiteiten waar animatoren het vaakst mee bezig zijn wanneer ze niet bezig zijn met de begeleiding van kinderen. Opvallend is dat een taak zoals ‘het speelplein inrichten’ helemaal niet hoog genoteerd staat. Slechts 20% van de animatoren geeft aan dat dit één van de vijf activiteiten is waar ze het vaakst mee bezig zijn als ze niet bij de kinderen staan (Tabel 142 en Tabel 143).

3.2. Het spelmateriaal

Ook in de beschikbaarheid en toegankelijkheid van materiaal bestaat een zeer grote diversiteit: van werkingen die slechts basismateriaal ter beschikking hebben (eenvoudig knutselmateriaal, ballen, kosteloos materiaal...) tot werkingen die een heel uitgebreid en divers aanbod aan spelmateriaal aanbieden. Er is allerlei materiaal voor constructiespel (bouwen, zand...), materiaal dat aanzet tot fantasiespel, rollend materiaal, materialen die aanzetten tot groepsspel... Vaak is de verzameling in de loop van de jaren opgebouwd, en er zijn dan ook werkingen die zolders vol materiaal bezitten.

Ook voor materiaal betekent het bezit nog niet noodzakelijk dat kinderen er ook vlot gebruik van kunnen maken. Een werking kan een ruimte vol materiaal hebben terwijl dat materiaal slechts mondjesmaat zijn weg tot bij de kinderen vindt, bijvoorbeeld omdat het vooral wordt gebruikt in de geleide activiteiten, zodat de animatoren en niet de kinderen het gebruik ervan in handen hebben. Opnieuw is het ter beschikking stellen van materiaal erg belangrijk in de periodes waarin kinderen vrij mogen spelen. Veel werkingen stellen ook dan materiaal ter beschikking, niet zelden met een uitleensysteem waarbij kinderen op een centrale plek ('de winkel', 'de uitleen') materiaal kunnen ontlenen.

We zagen werkingen waar het ter beschikking gestelde materiaal beperkt en eerder eenzijdig was. Enkele ballen worden bovengehaald en er ontstaat sportachtig spel, maar als de kinderen vooral jong zijn en in hun spel niet verder ondersteund worden door animatoren, zullen ze er moeilijker in slagen om het (ball)spel te organiseren, zodat het eerder blijft bij een beetje 'shotten' en eens achter de bal aanlopen. Ook in een andere werking werd weinig materiaal aangeboden, maar kinderen ontdekten in het zand wel allerlei spullen en gingen dit gebruiken in hun spel: kroonkurkjes, keien, houtstokjes, linten...

Op de plekken waar ook echt veel en gevarieerd speelmateriaal werd uitgeleend, leidde dat tot intens spel. Kinderen die het idee krijgen om een kamp te bouwen, in het zand te spelen, te skaten, te frisbeeën, een gezelschapsspel te spelen of een strip te lezen, kunnen dat ook effectief wanneer dit materiaal vrij ter beschikking is. Als vanzelf ontstaat dan een veel gevarieerder spelbeeld dat de diversiteit van kinderen en van hun interesses weerspiegelt.

Materiaal en terrein kunnen dus heel uitdrukkelijk het spel van kinderen, en zeker het eigen spel van kinderen, ondersteuning bieden en verrijken.

4. Begeleiding door jongeren

Een typisch kenmerk van jeugdwerk, en speelpleinwerk is daar geen uitzondering in, is dat de begeleiding gebeurt door 'jongeren'. Ook de jongeren zijn een belangrijke doelgroep, en de jeugdsector is voor hen een belangrijke leeromgeving, maar dan met de nodige ruimte voor 'informeel leren', experimenteren en plezier.

4.1. Een samenspel van rollen

Jongeren die als begeleider aan de slag gaan in speelpleinwerk, nemen in die hoedanigheid verschillende rollen op. De Vlaamse Dienst Speelpleinwerk benoemt de belangrijkste rollen van de animator als die van de 'heer', de 'dame' en de 'zot'. Als 'zot'¹⁰⁸ speelt de animator volop, bedenkt activiteiten, voorziet kinderen van speelimpulsen, en brengt sfeer en enthousiasme op het speelplein. Als 'dame' geeft de animator persoonlijke aandacht aan kinderen, luistert naar wat hen bezighoudt, en bouwt een band met hen op. Als 'heer' zorgt de animator voor het naleven van en duidelijkheid scheppen over regels en afspraken, en biedt kinderen zo houvast – zonder daarin al te strikt te zijn.

Deze rollen blijken ook in de observaties herkenbaar. De beschikbaarheid die kinderen van animatoren verwachten, kan op elk van deze rollen slaan: animatoren worden door kinderen aangesproken om even mee te spelen, om iets aan te tonen of een babbeltje mee te slaan, om escalerende conflicten te helpen oplossen. Kinderen herkennen die rollen dus en waarderen de 'jonge' invulling ervan. Ze vinden het goed als animatoren duidelijke regels stellen en vinden het tegelijk fijn dat zij hen 'meer kansen' geven: als ze iets fout doen of iets mispeuteren, is dat snel vergeven en krijgen de kinderen nog een kans. Ze zien de animatoren als een aanspreekpunt: sommige kinderen gaan hen graag even iets tonen of iets zeggen, of er een uitgebreide babbel mee doen. Dat laatste is zeker voor tieners erg belangrijk. En kinderen waarderen het enorm als animatoren volop met hen meespelen, zeker in spel dat ze zelf in handen hebben. Dat de speelpleinbegeleiders jongeren zijn, is voor kinderen een duidelijke troef.

Tegelijk is duidelijk dat de echte meerwaarde van de begeleiding op het speelplein vaak ligt in het kunnen combineren van deze verschillende rollen, en dat er ook een meer 'organiserende' rol is die méér behelst dan het zorgen voor duidelijke regels en afspraken.

Een van de belangrijkste taken van een animator in geleide activiteiten is bijvoorbeeld het creëren van betrokkenheid bij het spel: zorgen dat alle kinderen 'mee' zijn, het een leuk spel vinden en blijven vinden. De rol van de 'zot' is daar cruciaal in: sfeer scheppen, extra pit in het spel brengen door slogans te verzinnen, zich te verkleden, zelf volop mee te spelen, kinderen aan te moedigen, stiekem mee vals te spelen... Maar er is meer nodig. De betrokkenheid kan wegvallen als het spel even stukt. Kinderen moeten wachten op hun beurt of omdat animatoren de volgende deelactiviteit moeten opzetten. Dat kan voorkomen worden door de activiteit zo te organiseren dat wachttijd vermeden wordt – de rol van de 'organisator' – of de animatoren kunnen de dode momenten opvangen door ondertussen met de kinderen te babbelen, een klein spelletje te spelen of gewoon gek te doen. Bovendien is een grote gevoeligheid nodig om te zien wanneer kinderen beginnen af te haken, én om daarop in te spelen. Die flexibiliteit is cruciaal om kinderen aan boord te blijven houden, en – ook in een 'gesloten' aanbod – ruimte te geven voor eigen inbreng. Dit is deels de 'dame'-rol, maar eigenlijk gaat het om een combinatie van aandacht voor en inleving in kinderen, met de vaardigheid van de 'fixer' om daar ook op in te spelen. Dat kan door kinderen nieuwe impulsen te geven, door het eigen spel van kinderen te integreren in het voorbereide spel, door kinderen de ruimte te geven om de activiteit haast over te nemen... Het improviseren van een goed 'plan B' vergt behoorlijk wat vaardigheden en ervaring.

Een rol die animatoren vaak noodgedwongen moeten opnemen is het oplossen van conflicten tussen kinderen. Dat is deels de rol van de 'heer' die duidelijke regels stelt waarop kinderen kunnen vertrouwen. Maar altijd hoort het luisteren bij de verschillende partijen hier ook bij, en vaak het improviseren van een zekere oplossing, omdat het niet altijd zo duidelijk is waar een conflict precies is begonnen, wie 'gelijk' heeft en wat de beste actie nu zou zijn.

Meespelen is één van de meest gewaardeerde rollen van een animator, maar weten wanneer wel en niet mee te spelen of tussen te komen hoort daar ook bij. Animatoren kunnen zich bewust op de achtergrond houden, en kinderen waarderen de vrijheid die zij hierdoor krijgen. Bij het spel in kampen en in fantasiespel houden animatoren zich doorgaans gedeisd; ze zullen eerder wachten tot ze door de kinderen bij het spel betrokken worden – bijvoorbeeld tot kinderen hen hun zandtaarten komen verkopen of hen uitnodigen 'in het restaurant'.

Een aparte vaardigheid is het inzetten van de juiste houding of rol op het juiste ogenblik. Het handhaven van regels, het meespelen, het organiseren, het aandacht hebben voor kinderen... hebben elk hun geëigende maar zelden vooraf te bepalen moment in de loop van de dag.

4.2. Wie zijn de animatoren?

We zagen eerder dat de jongeren in het speelpleinwerk gemiddeld 2 jaar jonger zijn dan in andere jeugdwerkvormen. De gemiddelde leeftijd bedraagt 19 jaar, en bijna al deze jongeren studeren nog (91.3%). De meerderheid van de schoolgaande animatoren (43.7%) volgt secundair onderwijs, ongeveer een kwart volgt een professionele bacheloropleiding, 19.2% een academische bachelor, en een minderheid (6.3%) een masteropleiding. Als we specifiek focussen op de schoolgaande animatoren in het secundair onderwijs dan stellen we een oververtegenwoordiging vast van animatoren uit het ASO, en een ondervertegenwoordiging van jongeren uit het TSO en BSO.

Drie kwart van de begeleiding zijn meisjes. Dit geslachtsverschil bij animatoren is opmerkelijk gegeven het feit dat deze geslachtsverdeling bij de kinderen gelijk verdeeld is (50% meisjes en 50% jongens). Hoewel studies aantonen dat meisjes vaker geneigd zijn deel te nemen aan survey onderzoek dan jongens (Curtin, Presser, & Singer, 2000; Moore & Tarnai, 2002), is ook de begeleiding in het speelpleinwerk onderhevig aan feminisering, zoals we die waarnemen in andere sectoren die met kinderen bezig zijn: bijv. onderwijs, kinderopvang (Van Houtte, 2012).

4.3. Hoe zijn ze met speelpleinwerk begonnen?

De grote meerderheid van de animatoren startte met speelpleinwerk op de leeftijd 15-16 jaar en slechts 16% van de animatoren is langer dan 5 jaar animator. De jongeren op het speelplein komen in 70.1% van de gevallen ook uit de gemeente waarin de werking gevestigd is, hoewel dit meer uitgesproken is in gemeentelijke dan in particuliere werkingen. De meeste jongeren zijn begonnen met speelpleinwerk via vrienden of familie (28.6%), of ze hebben eerst een animatorencursus gevolgd en konden vervolgens ergens op een werking aan de slag (27.5%), hebben zichzelf spontaan aangeboden (12.8%), of zijn doorgegroeid van speelpleinkind naar animator (10.3%). Opvallend is dat

jongens vaker dan meisjes doorstromen van kind naar animator, terwijl meisjes vaker aan de slag gaan door eerst een animatorcursus te volgen om dan ergens te starten. Het doorgroeien van kind naar animator is een belangrijk thema in het speelpleinwerk om de continuïteit in het animatorenkorps te verzekeren. Dit doorschuifstelsel komt frequenter voor in particuliere dan in gemeentelijke werkingen.

Een kenmerk van het jeugdwerk is dat de jongeren die in de begeleiding staan vaak zelf ook bezoeker waren. Dit is in zéér sterke mate het geval bij de jeugthuizen en de WMKJ's, waar een ruime meerderheid van de begeleiding zelf bezoeker was. Bij het speelpleinwerk is deze intragenerationele mobiliteit minder uitgesproken. Slechts een derde van de begeleiding bezocht als kind regelmatig een speelpleinwerking. Iets meer dan de helft van de animatoren bezocht wel een andere jeugdwerkvorm als bezoeker, en ongeveer een derde geeft aan vrijwilliger te zijn in een andere jeugdwerking.

4.4. Motivaties van de begeleiding

Net zoals in andere jeugdwerkvormen heeft de motivatie om op het speelplein te staan veel meer te maken met plezier – de sfeer, het amusement, de kinderen – dan met geld verdienen (al blijkt dit laatste iets belangrijker in de eerder gesloten werkingen). Ook het maatschappelijke engagement van de jongeren is zeer duidelijk aanwezig. Zelfs als het een vakantiejob is, is het vaak veel meer dan dat. Ook speelpleinwerk biedt experimenteerterruimte aan jongeren waarin ze zich kunnen inzetten voor anderen, waar ze verantwoordelijkheid leren opnemen, dingen kunnen bijleren, enzovoort. Deze motivaties komen ook uitdrukkelijk naar boven als belangrijke drijfveren om aan speelpleinwerk te doen.

Maar er komen tevens duidelijke verschillen naar boven tussen jongeren in deze motivaties (Tabel 150). [Zelfontplooiing en inzetten voor anderen](#) is bijvoorbeeld een sterkere drijfveer voor meisjes terwijl samenwerken aan een project dan weer belangrijker is voor jongens. Motivaties die verband houden met de [goede sfeer op het speelplein en het samenzijn met vrienden/kinderen](#) spelen sterker in werkingen met een eerder open speelaanbod dan in werkingen met een gesloten speelaanbod of de mengvormen, en sterker in grotere dan kleine werkingen. Een opmerkelijke vaststelling is dat de [maatschappelijke status en waardering](#) die jongeren krijgen door hun speelpleinwerk dan weer een véél sterkere drijfveer is voor jongeren uit het TSO en BSO dan voor jongeren uit het ASO. Ook wanneer we specifiek polsten naar waardering door de omgeving observeerden we dat TSO en BSO jongeren zich sterker gewaardeerd voelden door de maatschappij.

4.5. Tevredenheid van de begeleiding

Net als in de overige jeugdwerkstudies ligt de algemene tevredenheid van animatoren bij het speelpleinwerk vrij hoog (een gemiddelde van 8.2 op 10). Hoewel geen verschillen in tevredenheid werden gevonden naar geslacht, etnische afkomst, leeftijd, socio-economische status, cultureel kapitaal, onderwijsvorm, aantal jaren ervaring, functie (animator, hoofd-animator, instructeur), zijn er wel significante verschillen in tevredenheid naar motiverenden, waardering door de omgeving, ervaren moeilijkheden, tijdsbesteding, en kwaliteitsbewaking.

Jongeren die hoog scoren op één van de motivatiedimensies – 'zelfontplooiing en inzetten voor anderen', 'Goede sfeer en samenzijn met vrienden, kinderen', 'Maatschappelijke waardering en status', 'Samenwerken met anderen aan een project' – zijn vaker tevreden zijn dan jongeren die laag scoren op deze dimensies. Belangrijk is wel dat een goede sfeer en samenzijn met vrienden/kinderen de sterkste voorspeller is van de algemene tevredenheid.

Wat de waardering door de omgeving betreft zijn het in de eerste plaats waardering door de medewerkers (i.e. de begeleiding en de organisator), en waardering door kinderen en ouders die een sterke relatie vertonen met de algemene tevredenheid, en in mindere mate waardering door de maatschappij en buurt. Verder stellen we vast dat wanneer jongeren moeilijkheden ervaren op het speelplein, dit steeds gelinkt is met een lagere tevredenheid. De relatie met tevredenheid is in het bijzonder sterk wanneer jongeren ervaren dat er geen rekening wordt gehouden met hun mening over de werking, en wanneer ze onvoldoende steun of begeleiding ervaren.

Hoewel verloning geen samenhang vertoont met tevredenheid, is dit niet het geval voor tijdsbesteding. Méér tijdsbesteding aan spelende kinderen en groepsmomenten met de animatoren hangt samen met een hogere tevredenheid. Opmerkelijk is vooral dat jongeren die extra tijd spenderen aan het speelpleinwerk wanneer er geen

speelpleinwerking is een hogere algemene tevredenheid ervaren. Dit betreft waarschijnlijk een groep jongeren met een zéér sterk engagement voor hun speelpleinwerk.

Ten slotte, belangrijk te onthouden is dat bij jongeren in werkingen waar buiten het speelpleinseizoen voor ontspanning wordt gezorgd onder de begeleiding, de algemene tevredenheid opmerkelijk hoger ligt dan in werkingen waar dit niet gebeurt. Vergadermomenten zijn dan weer eerder gelinkt aan een lagere tevredenheid wanneer deze plaats vinden buiten het speelpleinseizoen, en gelinkt aan een hogere tevredenheid wanneer deze plaats vinden tijdens het speelpleinseizoen.

4.6. Competenties van de begeleiding

Een van de doelstellingen van het jeugdwerk bestaat erin jongeren kansen te bieden een aantal vaardigheden en competenties te verwerven, steeds met de nodige ruimte voor experiment en plezier. Voor zo goed als alle competenties in Tabel 173 geeft méér dan de helft van de jongeren aan dat ze hierin beter zijn geworden door hun speelpleinwerk. Deze vooruitgang is echter het meest uitgesproken voor competenties op sociaal en organisatorisch vlak (bijv. leiding nemen, organiseren, omgaan met anderen, communiceren, etc). De bevindingen tonen verder aan dat jongeren die als kind zijn doorgegroeid naar animator, en jongeren die reeds een aantal jaren ervaring hebben als animator of een vorming hebben genoten in het kader van hun speelpleinwerk zichzelf hoger scoren op verworven competenties. De meting naar verworven competenties is in deze studie wel gebaseerd op zelfrapportages, en betekent daarom niet per definitie dat deze jongeren deze competenties ook feitelijk verworven hebben.

4.7. Kwalificaties en vraag naar vorming

Hoe is het gesteld met de vormingsgraad van de animatoren en hoofdanimatoren?

63.4% van de animatoren beschikt over een attest van 'animator' en 13.7% heeft een attest 'hoofdanimator' (Tabel 167). Ongeveer 60% volgde een of andere vorming/cursus in functie van hun speelpleinwerk (Tabel 168). 17% van de jongeren is vragende partij voor een vorming maar heeft daartoe nog niet de kans gekregen, en deze groep zijn in de meeste gevallen zéér jonge animatoren met een gemiddelde leeftijd van 17.7 jaar oud. Animatoren in particuliere werkingen hebben vaker een vorming genoten dan hun leeftijdsgenoten in gemeentelijke werkingen, terwijl animatoren in zwak verstedelijkt gebied minder vaak een vorming hebben gevolgd dan jongeren in matig of sterk verstedelijkt gebied. Opvallend is dat toch 40% van de animatoren aangeeft het vormingsaanbod niet te kennen. Van degene die het aanbod wél kennen is de meerderheid (81.7%) tevreden over dit vormingsaanbod (Tabel 170). Als we specifiek informeren naar die thema's waar animatoren graag vorming over willen krijgen (Tabel 171) dan zijn de belangrijkste thema's: omgang met conflict en agressie (60.8%), omgaan met kinderen met een beperking (50.8%), EHBO, preventie en veiligheid (54.6%), het uitwerken van speeldideeën (48.1%), en het motiveren en stimuleren van kinderen (35.8%).

Bij de organisatoren scoren enkele dreigingen m.b.t. de begeleiding hoog: i.e. de kwaliteit van de begeleiding, gebrekkige inspanning van de begeleiding, en het tekort aan begeleiding/vorming voor animatoren. Dit is nochtans een thema waarin organisatoren een belangrijke rol (kunnen) spelen. Vaak is een attest animator immers een verplichting om als animator op het speelplein te staan of wordt er een onderscheid gemaakt in de beloning van de animatoren afhankelijk van het wel of niet behalen van een attest.

4.8. Tekort aan begeleiding en tijdsdruk

Eén van de voornaamste moeilijkheden voor het speelpleinwerk is het samenbrengen en managen van de begeleidingsploeg. Het tekort aan en verloop van begeleiders zijn de twee vaakst aangehaalde dreigingen na infrastructurele problemen (zie ook Hoofdstuk 6, §4 Speelkansen bieden dankzij een gevarieerde speelinfrastructuur). Een tekort aan begeleiding verhoogt niet enkel de werkdruk, en zet zo de leerkansen voor jongeren op de helling, maar hangt tevens samen met een lagere tevredenheid.

Nauw samenhangend hiermee ervaren jongeren zelf als belangrijkste obstakel het feit dat hun speelpleinwerk teveel tijd vergt. Speelpleindagen van 9.5 uur (inclusief voor- en na-opvang) betekenen effectief een grote tijdsbesteding.

Bovendien tonen de analyses ook hier aan dat jongeren die vinden dat hun speelpleinwerk teveel tijd opsloort minder tevreden zijn over hun speelpleinwerk.

5. Vakantie en opvang

Speelpleinwerk onderscheidt zich van andere jeugdwerkvormen omdat het zich uitdrukkelijk richt op de vakantieperiodes, in het bijzonder de zomervakantie. 95% van de werkingen is dan ook actief in de maanden juli-augustus. Ongeveer de helft van de werkingen opent de deuren in de paasvakantie. In de overige schoolvakanties (krokus-, herfst- en kerstvakantie) zijn slechts een minderheid van de speelpleinwerkingen actief (minder dan een kwart). Speelpleinwerk onderscheidt zich van sommige andere vakantiewerkingen omdat geen overnachting mogelijk is. Kinderen keren op het einde van de dag steeds terug naar huis. Daarbij kunnen kinderen de ene dag wel en de andere dag niet naar het speelplein komen; op sommige werkingen kan dat zelfs per halve dag.

Deze kenmerken maken het speelpleinwerk in zekere zin verwant met de buitenschoolse kinderopvang. Toch staat opvang niet hoog genoteerd in de lijst 'speelpleindoelen' die aan verantwoordelijken en animatoren werd voorgelegd. Slechts een kwart van de verantwoordelijken vindt dat de speelpleinwerking ook voor opvang moet zorgen. Dat is een opmerkelijk cijfer. De doelstellingen van het speelplein hebben voor de verantwoordelijken overduidelijk te maken met spelen, met plezier maken, met vrienden hebben, met dingen kunnen uitproberen. Weinig speelpleinwerkingen presenteren zich naar hun publiek – althans naar ouders – uitdrukkelijk als opvang. Bij de animatoren blijft opvang onderaan staan bij de doelstellingen, maar daar geeft iets minder dan de helft van de animatoren aan dat de speelpleinwerking ook voor opvang moet zorgen.

Tegelijk zien we dat slechts een minderheid van de werkingen (22,4%) niet voorziet in een opvangfunctie voor en na de eigenlijke speelpleindag. Een meerderheid van de speelpleinwerkingen stelt de eigen werking af op de uren van een gemiddelde werkdag. Gemiddeld beschouwd zijn de werkingen 6 uur 36 minuten open per dag. Wanneer we ook de voor- en naopvang hierin verrekenen dan bedraagt deze duurtijd gemiddeld 9 uur 24 minuten.

Uit de vijfjaarlijkse speelpleinenquête van de VDS weten we dat het aantal werkingen dat voor- en na-opvang voorziet, doorheen de jaren is toegenomen (van 68% in 2000 naar 78% in 2010). In 2005 waren er volgens diezelfde enquête nog 15% werkingen die in de voormiddag en de namiddag een speelpleinwerking hadden, maar niet over de middag; in 2010 is dit soort werking nagenoeg verdwenen. De vraag van ouders naar opvang over de middag is hier hoogstwaarschijnlijk niet vreemd aan.

Speelpleinwerkingen zijn zich in hun organisatie dus wel degelijk zeer goed bewust van de rol die zij als opvang te spelen hebben. 71% van de werkingen die 'voor- en/of na-opvang' organiseren nemen die rol zelf op; de andere werkingen besteden deze opvangmomenten uit of werken voor de opvang samen met een andere organisatie, bijvoorbeeld een IBO (initiatief voor buitenschoolse kinderopvang).

De periodes voor en na de eigenlijke speelpleindag kenmerken zich, als vanzelfsprekend, door het ontbreken van door animatoren geleide en voorbereide activiteiten. Doorgaans hangt een losse, informele sfeer. Maar voorts is het beeld van deze periodes zeer divers, naargelang er materiaal wordt aangeboden en animatoren al zichtbaar aanwezig zijn tussen de kinderen. Zeker 's morgens spelen kinderen al volop voor de eigenlijke speelpleindag begint en kan er al intens spel te zien zijn. Het is op werkingen met een gesloten aanbod een van de belangrijkste periodes waarin kinderen hun eigen spel kunnen spelen. Sommige werkingen voorzien al vrij snel materiaal dat kinderen kunnen ontlenuen; dat is een belangrijke stimulans om al echt te gaan spelen. Een springkasteel of trampoline die al beschikbaar is, trekt meteen kinderen. Ook animatoren die al verkleed rondlopen geven kinderen al van bij de aankomst een 'speelpleingevoel'.

Niet altijd zijn alle delen van het speelpleinterrein al toegankelijk voor kinderen, zodat het begin van de eigenlijke speelpleindag wel degelijk een groot verschil kan maken, ook voor kinderen die op werkingen met een open aanbod gewoon heel de dag hun eigen spel willen spelen.

De opvangperiode na de speelpleindag wordt beduidend vaker als wachttijd ervaren. Op bijna alle speelpleinen was de sfeer na de speelpleindag heel anders dan tijdens de 'vooropvang'. Sommige speelpleinen lopen in een mum van tijd bijna helemaal leeg. Veel kinderen vertrekken meteen na afloop van de speelpleindag naar huis of worden door

ouders of grootouders opgehaald. Daardoor zijn plots veel kinderen (dus ook veel speelkameraden) verdwenen, en hangen de overgebleven kinderen vaak alleen wat rond tot ook zij opgehaald zullen worden. Ze zitten neer, eten of drinken nog iets, doen nog spel dat zelden intens is. De aandacht van de animatoren voor de kinderen is meestal beperkt: animatoren willen uitblazen na de speelpleindag, hebben nog materiaal op te ruimen, of komen bijeen voor een nabespreking.

Los daarvan is het belangrijk om aan te stippen dat de opvangrol van speelpleinwerkingen zich niet beperkt tot deze opvang voor en na de uren zelf: kinderen kunnen ook naar het speelplein komen 'omdat' het opvang is, omdat zij overdag niet zonder ouders thuis kunnen of mogen blijven. Dat maakt dat de speelpleinorganisatie en de animatoren eigenlijk niet zomaar kunnen verwachten dat kinderen zelf voor deze vrijetijdsbesteding op hun vakantiedag hebben gekozen. Sommige kinderen 'moeten' naar het speelplein komen; hun vrije tijd kan een 'verplichte vrije tijd' zijn. Van deze kinderen kan niet eenzelfde engagement worden verwacht als van de kinderen die zich lid hebben gemaakt van een jeugdbeweging of sportclub. Af en toe zien we animatoren bezig om kinderen te overtuigen 'dat het leuk gaat zijn' en om überhaupt mee te doen met wat de speelpleinwerking aanbiedt.

6. Toegankelijkheid en diversiteit

6.1. Toegankelijkheid

De toegankelijkheid van speelpleinen uit zich in verschillende aspecten. De meest voor de hand liggende factor is de afstand. In de meeste gemeenten zijn één of meerdere werkingen te vinden, en de kinderen op het speelplein zijn in 60.6% van de gevallen ook de kinderen uit de gemeente waar de werking gevestigd is. Toch geeft 38.3% van de verantwoordelijken aan kinderen te rekruteren uit meerdere steden/gemeenten.

Typisch aan de speelpleinwerking is dat kinderen de ene dag wel en de andere dag niet naar het speelplein kunnen komen (i.e. er is meestal geen voorinschrijving vereist). Maar er is ook geen lidmaatschap zoals een jeugdbeweging of een sportclub dat doorgaans wél hebben. Samen met de gewoonlijk beperkte dagprijs (in 75% van de gevallen is deze prijs niet hoger dan 6 euro/dag) maakt dat het speelpleinwerk tot een laagdrempelige vorm van georganiseerd jeugdwerk. Kinderen maken ook echt gebruik van die flexibiliteit indien ze niet 'moeten' komen omdat de speelpleinwerking een noodzakelijke opvang is: ze zeggen 'dat ze morgen een uitstap doen en dus niet zullen komen', dat ze gisteren niet zijn gekomen 'omdat het zo regende', dat hun broer 'meestal niet meekomt maar deze keer wel'.

Niet alleen het activiteitsaanbod kan eerder 'open' of 'gesloten' zijn; dat geldt eigenlijk ook voor de hele werking. De algemene laagdrempeligheid van het vakantiespeelplein maakt deze jeugdwerkvorm zeer open van karakter, maar er zijn in die openheid nog veel nuances. Op sommige werkingen kunnen kinderen bijvoorbeeld per halve dag komen (bijvoorbeeld enkel de voormiddag), of kunnen ze zelfs aankomen en vertrekken wanneer zij dat (mits begeleiding of akkoord van de ouders) zelf willen. Ook halfweg de voormiddag of in de vroege namiddag zagen wij kinderen op die werkingen aankomen en vertrekken. Op andere werkingen werden kinderen die te laat waren aangekomen zonder pardon teruggestuurd.

Mobiele werkingen vinden plaats op een publieke ruimte – een pleintje, een openbare speeltuin – en zetten die openheid ook verder: in de geobserveerde mobiele werking werden ruimte, materiaal en zelfs het vieruurtje niet strikt afgeschermd voor wie op de speelpleinwerking was ingeschreven, werden leeftijdsgrenzen flexibel geïnterpreteerd en werden buurtbewoners en ouders actief bij het speelplein betrokken.

De openheid en toegankelijkheid van de speelpleinwerking is echter niet absoluut. Een derde van de verantwoordelijken geeft aan al eens kinderen te hebben moeten weigeren. In het merendeel van de gevallen gebeurt dit omdat het aantal plaatsen volzet was of omdat er niet voldoende animatoren zijn voor het aantal kinderen. Deze cijfers tonen aan dat de vraag bij een aantal speelpleinen –en de opvangfunctie die hier mee samenhangt– groter is dan het aanbod. Ook kinderen met een beperking of met een problematisch karakter worden in een kwart van de gevallen aangehaald als reden om kinderen te moeten weigeren.

6.2. Diversiteit

Het laagdrempelige karakter van speelpleinwerk wordt vaak in verband gebracht met diversiteit. In deze studie bestudeerden we in welke mate het speelpleinwerk daadwerkelijk een breed bereik heeft, en of er een draagvlak bestaat om aan een diversiteitsbeleid te werken. Dit draagvlak lijkt alvast te bestaan. Meer dan drie kwart van de verantwoordelijken en animatoren zijn het eens dat de speelpleinwerking toegankelijk moet zijn voor alle kinderen, ongeacht leeftijd, afkomst, beperking, enz. Er is ook grote eensgezindheid dat het speelplein tevens een oefenplek is waar kinderen leren omgaan met de diversiteit in de samenleving. Eveneens gaat een meerderheid akkoord dat toegang tot de werking betaalbaar moet zijn voor iedereen en dat een lage kostprijs dus een bewuste keuze is.

Hoewel het draagvlak voor een diversiteitsbeleid aanwezig lijkt te zijn, zeggen deze gegevens ons niks over de aanwezige diversiteit, de mate waarin deze een weerspiegeling is van de diversiteit in de buurt, en de inspanningen die worden genomen om diversiteit te verwezenlijken. Wat deze inspanningen betreft blijkt alvast dat slechts een minderheid van de werkingen (tussen 20 en 30%) daadwerkelijk acties onderneemt om deze diversiteit te weerspiegelen in de eigen werking. Ongeveer een derde geeft aan dit niet te doen en eveneens een derde neemt op dit vlak geen duidelijk standpunt in.

Wanneer we bij animatoren polsen naar wat ze anders willen in de samenstelling van het bezoekerspubliek, dan blijkt dat de meerderheid tevreden is met de samenstelling zoals die is, en komt een vraag naar méér diversiteit (bijv. kinderen van buitenlandse afkomst) niet expliciet naar boven. De doelgroepen die animatoren wel graag sterker vertegenwoordigd willen zien in de werking zijn de tieners enerzijds en kinderen met een beperking anderzijds.

6.2.1. Bereik en diversiteit bij de bezoekers

Wat de aanwezige diversiteit op het speelplein betreft vertellen de data ons het volgende: op basis van een inschatting van de verantwoordelijken maken kinderen van allochtone afkomst gemiddeld 17% uit van de totale bezoekerspopulatie. Kinderen uit kansarme groepen maken gemiddeld 14.8% uit van de totale groep. 6.7% van de bezoekers zijn kinderen met een beperking. Met uitzondering van de WMKJ's, tellen speelpleinwerkingen –in vergelijking met de jeugdhuisen en jeugdbewegingen– een hoger aandeel kinderen uit maatschappelijk kwetsbare gezinnen (kinderen uit gezinnen in armoede of gezinnen van buitenlandse afkomst). Van alle jeugdwerkvormen heeft het speelpleinwerk in de eerste plaats het grootste bereik naar kinderen met een fysieke of mentale beperking. Ook de instroom van jongens en meisjes is in het speelpleinwerk vrij gelijklopend (i.e. er zijn evenveel meisjes als jongens), daar waar de jeugdhuisen en WMKJ's verhoudingsgewijs méér jongens aantrekken. Op basis van deze gegevens lijkt onze hypothese dat speelpleinwerking er beter in slaagt de diversiteit in de samenleving te weerspiegelen, alvast bevestigd.

Wanneer we gemeentelijke met particuliere werkingen vergelijken dan stellen we wel enkele opvallende verschillen vast. Particuliere werkingen bereiken méér kinderen uit armoede en méér kinderen met een beperking, en deze verschillen zijn niet te wijten aan verschillen in verstedelijking. Alvast één mogelijke verklaring hiervoor is dat er een aantal werkingen zijn die zich expliciet richten op deze doelgroepen, en dat dit in de meerderheid van de gevallen particuliere werkingen betreft.

De hogere diversiteit van kinderen in vergelijking met andere jeugdwerkvormen betekent geenszins dat de aanwezige diversiteit op het speelplein deze van de lokale buurt weerspiegelt. Zoals we verder aantonen zijn er alvast aanwijzingen dat dit niet het geval is (zie bereik en diversiteit bij animatoren). Maar eveneens zijn er aanwijzingen dat we de diversiteit in onze steekproef hebben onderschat. Meer concreet, speelpleinwerkingen die over meerdere werkingen beschikken, vroegen we slechts uitspraak te doen over 1 specifieke werking¹⁰⁹. De resultaten (Tabel 15) tonen aan dat de verantwoordelijke in dit geval de voorkeur geeft uitspraak te doen over de centrale werking eerder dan de andere types werkingen. Mobiele werkingen en wijkwerkingen zijn dus ondervertegenwoordigd in de steekproef. Vooral de ondervertegenwoordiging van mobiele werkingen heeft consequenties voor de gerapporteerde percentages, omdat net deze types van werkingen erop gericht zijn kinderen uit maatschappelijk kwetsbare groepen te bereiken. Dit betekent dat de percentages kinderen van allochtone afkomst en kinderen van kansarme groepen

¹⁰⁹ Deze keuze was noodzakelijk omdat werkingen van eenzelfde organisator van elkaar kunnen verschillen en het anders praktisch onmogelijk is voor de respondent om de vragenlijst in te vullen. Het is tevens zo dat de verantwoordelijke van deze werkingen vaak dezelfde persoon is, en we onmogelijk kunnen vragen om de vragenlijst in te vullen voor elk van de aanwezige werkingen. Dit zou de respons immers drastisch onderuit halen.

in werkelijkheid groter zijn dan deze zoals in dit rapport gerapporteerd. Een tweede indicatie dat we de diversiteit mogelijk hebben onderschat heeft te maken met de manier waarop diversiteit op het speelplein werd gemeten. Deze cijfers zijn immers gebaseerd op inschattingen van de verantwoordelijken en niet op officieel geregistreerde data.

6.2.2. Bereik en diversiteit bij animatoren

Een belangrijke vraag betrof de mate waarin we de geobserveerde diversiteit bij kinderen tevens weerspiegeld is op het niveau van de [animatoren](#). Dit laatste vloeit immers niet noodzakelijk voort uit de diversiteit zoals geobserveerd bij de speelpleinkinderen. Hoewel we deze oefening enkel konden maken voor diversiteit naar etnische afkomst, kunnen we voorzichtig concluderen dat de verhouding kinderen van allochtone afkomst (17.0%) dicht in de buurt ligt van de verhouding animatoren van allochtone afkomst (17.2%)¹¹⁰. Deze bevinding houdt enkel steek wanneer we de werkingen in hun totaliteit onder beschouwing nemen, en impliceert geenszins dat deze verhouding weerspiegeld is op elk individueel speelplein.

De data in dit onderzoek bevestigen dat de diversiteit in het speelpleinwerk groter is dan in andere jeugdwerkvormen. Toch wil dit niet zeggen dat het speelpleinwerk de diversiteit van kinderen en jongeren in de samenleving weerspiegelt. Een vergelijking van de onderwijsvorm die animatoren volg(d)en in het secundair onderwijs met die van de schoolgaande jeugd in Vlaanderen leert ons immers dat animatoren uit het ASO oververtegenwoordigd zijn in de speelpleinsector (58.8% in de speelpleinen versus 40.5% in de populatie), terwijl het aandeel animatoren uit het BSO dan weer sterk ondervertegenwoordigd zijn (7.9% in de speelpleinen versus 25.7% in de populatie). Ook naar herkomst konden we vaststellen dat het aandeel allochtone kinderen én jongeren op het speelplein tussen 5% en 7% lager ligt dan verwacht wordt op basis van populatiecijfers (zie pp. 152 en 183). De diversiteit op het speelplein is dus geen weerspiegeling van de diversiteit in de buurt of streek van het speelplein, en kinderen en jongeren van allochtone afkomst zijn nog steeds ondervertegenwoordigd in het speelpleinwerk.

110 Deze vergelijking dient met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden omdat beide verhoudingen op een andere manier zijn gemeten.

HOOFSTUK 6

BELEIDSAANBEVELINGEN

In dit laatste deel van het onderzoeksrapport zoomen we in op enkele **uitdagingen** voor het speelpleinwerk in Vlaanderen en Brussel. Kind & Samenleving kiest er expliciet voor om die aanbevelingen afzonderlijk op te nemen, omdat we daar de noodzakelijke 'betrokken afstandelijkheid' van de onderzoeker meer laten varen, en ons meer willen uitspreken vanuit een betrokkenheid op het onderwerp. Het vertrekpunt van de aanbevelingen zijn echter steeds enkele opvallende bevindingen uit dit onderzoek. De beleidsaanbevelingen formuleren we vanuit een zorg om speelkansen voor kinderen en jongeren in het speelpleinwerk.

Daar waar de conclusies geformuleerd werden op basis van een aantal dimensies die het speelpleinwerk kenmerken, volgen de aanbevelingen een andere structuur en vloeien deze niet noodzakelijk voort uit de respectievelijke dimensies uit hoofdstuk 5. De volgorde van de aanbevelingen in hoofdstuk 6 is echter niet lukraak gekozen. Het vertrekpunt is immers steeds het **recht op spel** en de wijze waarop speelkansen kunnen ondersteund worden (6.1). We benadrukken hierbij ook het belang van een gedeelde **speelvisie** (6.2). Het ondersteunen van **speelkansen** in de praktijk gebeurt op zeer uiteenlopende manieren (6.3); aanbevelingen over het **terrein** waarop de werking plaatsvindt, verdienen hierbij aparte aandacht (6.4). Er zijn vervolgens aanbevelingen voor een beleid inzake **animatoren** (6.5). Tot slot gaan we in op de **maatschappelijke functies** die het speelpleinwerk vervult inzake opvang (6.6) en in het aantrekken van kinderen met diverse achtergronden (6.7).

De ene uitdaging kan op het niveau van een werking aangepakt worden, terwijl een andere uitdaging eerder op de agenda van een lokaal bestuur zou moeten staan, of organisatoren aanspreekt. Omwille van de inhoudelijke coherentie kiezen we ervoor om de uitdagingen thematisch te bespreken. Binnen elk thema zullen we aangeven voor welke actoren we een vraag weggelegd zien.

Vooraleer we de beleidsaanbevelingen uitwerken, nog een korte situering van de maatschappelijke positie van waaruit we die aanbevelingen doen. Kind & Samenleving is een onderzoekscentrum dat kinderen en jongeren wil ondersteunen om vanuit hun eigenheid deel te nemen aan de samenleving. Het jeugdwerk speelt daarin een grote rol. De aanbevelingen zijn opgesteld vanuit een waardering voor het perspectief van kinderen en vanuit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK), met uitdrukkelijke aandacht voor het recht op spel (Art.31 IVRK). De aanbevelingen streven een versterking van het speelpleinwerk na voor haar directe gebruikers: de kinderen die dagelijks komen en de jongeren die de begeleiding verzorgen.

1. Het speelpleinwerk en het recht op spel

Kinderen komen naar de speelpleinwerking omdat ze er zelf voor kiezen, ze komen om te spelen. Maar vaak komen kinderen ook omdat ze moeten. Het speelpleinwerk biedt immers ook een invulling aan de opvangnood die vele gezinnen tijdens vakantieperiodes ondervinden. Dit is een belangrijk thema voor het speelpleinwerk dat in paragraaf 2.6 afzonderlijk behandeld wordt.

Of kinderen nu uit eigen keuze komen, of omdat ze moeten: het is belangrijk dat ze **kunnen spelen**. Daar bestaat geen twijfel over, en er is bij kinderen, animatoren en verantwoordelijken een breed draagvlak voor: de belangrijkste doelstelling is dat het speelplein dient om te spelen. Maar er worden erg uiteenlopende invullingen aan dat spelen gegeven.

Er wordt uiteraard veel gespeeld tijdens een speelpleindag. En toch stellen we op basis van dit onderzoek vast dat het spel van kinderen meer ondersteund zou kunnen worden en dat kinderen eigenlijk meer gelegenheid zouden moeten krijgen om hun eigen spel in handen te nemen. **Er is nog veel winst te boeken op speelkansen voor kinderen.**

1.1. Spelen en het recht op spel

Het onderzoeksmateriaal zelf geeft daar aanleiding toe. Spelen valt niet eenvoudig te definiëren, maar een veel gebruikte omschrijving is die vanuit het Britse 'playwork', waarin spelen wordt omschreven als vrij gekozen, door kinderen zelf gestuurd, en intern gemotiveerd (dus omwille van het spelen zelf) (Lester & Russell, 2010). De omschrijving is belangrijk omdat ze een kader biedt om een dag op het speelplein en de positie en het gedrag van kinderen daarin beter te begrijpen. Als een speelpleindag louter uit een strikt afgebakend programma bestaat waar weinig flexibel mee omgegaan wordt, dan strookt dat niet met de eigenheid van kinderspel. Meedoen omdat

het moet, is voor vele kinderen niet altijd hetzelfde als spelen. Onderhandelen over regels, greep willen krijgen op speelkameraden, spelinhoud en afspraken, het kan lastig zijn voor animatoren maar het hoort er eigenlijk gewoon bij. In deze aanbevelingen bieden we aanknopingspunten voor een brede kijk op spelen, want een visie op spelen die voldoende breed is, kan ook de werking ten goede komen.

Het **recht op spel** is tevens verankerd in **artikel 31 van het IVRK**. In het Algemeen Commentaar dat verschenen is in maart 2013ⁱⁱⁱ wordt ingegaan op de betekenis van dat artikel (Van Gils, 2013). Spel, rust, vrije tijd en deelname aan het culturele leven hebben – aldus het VN-Comité voor de Rechten van het Kind – te maken met de kwaliteit van de kindertijd. Deze activiteiten zijn vormen van participatie aan het dagelijkse leven en hebben daarom een intrinsieke waarde. Het Algemeen Commentaar spreekt zich onder meer uit over de kenmerken van een optimale omgeving, en meer nog: het spreekt zich uit over de rol van gemeenten om dit recht te realiseren. Het gaat onder meer om een veilige leefomgeving, over toegang tot groene gebieden en grote open ruimtes voor spel en recreatie, over het voorzien van aangepaste en betaalbare culturele activiteiten.

1.2. Spel ondersteunen op het speelplein

Voor speelpleinwerkingen is een cruciale vraag dus hoe speelkansen van kinderen ondersteund kunnen worden. Dat kan op verschillende manieren.

- Door een doordacht speelsysteem;
- Door een gevarieerd terrein;
- Door gevarieerd, beschikbaar materiaal;
- Door een gevarieerd activiteiten aanbod;
- Door begeleiding die flexibel in kan spelen op het spel van kinderen.

Elk van de hier opgesomde punten vormt eigenlijk een pijler van het speelpleinwerk. Maar de keuzes die voor elk van deze pijlers van een goede speelpleinwerking gemaakt worden, zijn idealiter gestoeld op een speelvisie.

2. Er is nood aan meer visie op spelen

Die **speelvisie** is de manier waarop de werking naar spelen en naar kinderen kijkt: wat betekent spelen voor kinderen en op welke manier wil de werking daar een rol in spelen? Als kinderen naar de speelpleinwerking komen 'om te spelen', wat houdt dit dan in? Welke voorwaarden moeten er daarvoor vervuld worden? Hoe stimuleert en ondersteunt de werking dat spelen, en welk spelen is dit juist? Welke plaats en welke verhouding hebben het spontane spel van kinderen, het georganiseerde spel, en de momenten waarop kinderen niet spelen of niet willen spelen?

Dit zijn vragen waarop geen eenduidig antwoord te geven is, en dat hoeft ook niet: spelen is moeilijk op één manier te vatten. Maar we pleiten er wél uitdrukkelijk voor om deze vragen echt ter harte te nemen en er op het niveau van de werking een gedeelde visie over te vormen – een visie waaraan de praktijk van de werking kan afgetoetst worden.

Belangrijk is steeds de mate waarin een werking erin slaagt om **in het georganiseerde aanbod aansluiting te blijven vinden met die intrinsieke speelse motivatie** van kinderen. Eigen aan spelen is bijv. dat je zelf kan kiezen of je ermee kan stoppen, dat je over regels onderhandelt, dat je zelf je speelkameraden kan kiezen, etc. Spelen is iets wat kinderen mee in handen hebben, anders zal het niet lang 'spel' genoemd worden. Er is nogal wat **agency** verbonden aan spelen. Mee 'moeten' doen aan een spel voelt voor kinderen vaak erg absurd aan, waardoor er conflicten ontstaan tussen animatoren en kinderen over het (goed) blijven meedoen. Kinderen maken dit onderscheid haarfijn: ze maken een verschil tussen **spelen** en **spelletjes spelen**. Een flexibele opstelling tijdens een activiteit of tijdens een speelpleindag is eigenlijk goud waard.

Tegelijk gaat het er hier niet om dat kinderen alleen maar zouden kunnen doen wat ze willen. Integendeel, een **georganiseerd activiteiten aanbod** betekent voor kinderen vaak een belangrijke aanvulling op hun eigen spel: het biedt meer variatie én een andere spelinhoud. Daaraan zijn – alweer vanuit het perspectief van kinderen – wel een

aantal belangrijke eisen verbonden: het spel moet voldoende afgestemd zijn op de groep, de animator moet een goed evenwicht vinden tussen het spel leiden en de kinderen volgen en de organisatie zelf mag de betrokkenheid van kinderen minstens niet hinderen.

In de observaties zagen we in sommige werkingen dat speelkansen en vrijheidsmarges voor kinderen wat van het 'toeval' leken af te hangen. Wie die week de hoofdanimator was, welke animatorenploeg de leeftijdsgroep begeleidde, of welke animator toevallig in de buurt was, kon voor kinderen behoorlijk veel verschil maken – van week tot week, van dag tot dag, van moment tot moment, en van leeftijdsgroep tot leeftijdsgroep. Dit betekende nooit dat een werking dan helemaal anders georganiseerd was – dat ze plots op een ander speelsysteem overschakelde of materiaal plots op een totaal andere manier toegankelijk maakte voor kinderen – maar wel dat kinderen te maken hadden met andere verwachtingen, impliciete regels, marges in de vrijheid, enzovoort. Op dat alles zit altijd wel een zekere rek, maar er waren ook werkingen waar kinderen veel minder van het toeval afhankelijk waren om te weten wat ze konden verwachten: werkingen waar animatoren klaarblijkelijk een zienswijze deelden over hoe de werking kon bijdragen tot het volop speelkansen bieden aan kinderen.

Een visie op spelen ontwikkelen en in de praktijk omzetten is **niet in de eerste plaats een zaak van individuele animatoren**. Hoewel een animator een heel belangrijke rol speelt in de speelpleinbeleving van kinderen, is de speelvisie een zaak van de **volledige speelpleinploeg**. Het is een **zaak van verantwoordelijke, hoofdanimator én animatoren**. Speelpleinwerkingen en organisatoren moeten zich uitspreken over hoe ze dat recht op spel, voor een diversiteit aan kinderen, willen realiseren.

Een gezamenlijke visie vertaalt zich in de keuzes die gemaakt worden voor de werking, en heeft uiteindelijk ook gevolgen voor de manier waarop jongeren zich kunnen ontplooien als begeleiders. Zo geven animatoren in een open werking vaker aan dat ze zich competent voelen in het meespelen met kinderen en in het ondersteunen van het eigen spel van kinderen. En dat is ook wat kinderen zelf erg waarderen in hun animatoren. Jongeren die met hen meespelen treden op als een wat grotere – en andere – speelkameraad, die ook nog eens geborgenheid kan bieden.

Het ontwikkelen van een speelvisie is dus belangrijk op het niveau van een werking, maar is evengoed **een opdracht voor organisatoren**. Want organisatoren, gemeentelijke en particuliere, spelen een belangrijke rol in het creëren van goede voorwaarden en omstandigheden voor een geslaagde speelpleinwerking. Een goede speelpleinwerking vraagt meer dan een locatie en een ploeg animatoren.

Organisatoren – en daarmee bedoelen we de inrichtende besturen en niet zozeer individuele medewerkers van de jeugddienst of de stuurgroep van een particuliere werking– spelen daarin een belangrijke rol. Meer dan animatoren dat kunnen, kunnen organisatoren waken over de kwaliteit en de gebruiksmogelijkheden van het terrein, over het beschikbare materiaal en over het vrijwaren van het jeugdwerkarakter van het speelpleinwerk. Uiteindelijk zijn dat allemaal uitdrukkingen van een speelvisie.

AANBEVELINGEN VOOR EEN SPEELVISIE

In essentie zegt een speelvisie hoe een organisator en een speelpleinwerking kijken naar het spel van kinderen, en hoe ze daarmee willen omgaan in de speelpleinwerking. Dit leidt tot volgende aanbevelingen voor verschillende spelers op het terrein.

Speelpleinwerking

Besteed uitdrukkelijke aandacht aan het creëren van een gezamenlijke speelvisie, want dat verhoogt de speelkansen voor kinderen. Die speelvisie gaat in op volgende vragen:

- Wat is spelen voor kinderen en hoe spelen wij daarop in?
- Waarom hebben wij het speelsysteem dat we hebben?
- Hoe flexibel gaan we om met de inbreng van kinderen; hebben we daar een beleid over? Wat doen we als kinderen afhaken bij georganiseerd spel, hun eigen spel beginnen spelen? Proberen we inbreng van kinderen te integreren in ons spel?
- Hoe ondersteunen we het spontane spel van kinderen?
- Wanneer bestraffen we het spontane spel van kinderen, wanneer dit eigenlijk niet hoeft?

Voer een kwaliteitsbeleid en baseer dat op deze speelvisie. Dat kan bijv. leiden tot volgende activiteiten:

- Evalueer een speelpleindag aan de hand van de speelkansen voor kinderen die het creëert (of niet). Dit kan bijv. als volgt concreter gemaakt worden. Was er ruimte voor het spontane spel van kinderen? Is er een goed evenwicht gevonden tussen aanbod en spontaan spel? Heeft de werking voldoende zicht op de speelnoden van kinderen? Bieden we rijke en gevarieerde speelkansen aan?

Organisator/gemeente

- Wat wil je als organisator betekenen met het speelplein?
- Hoe ga je de animatorenploeg stimuleren en begeleiden in het ontwikkelen en zich eigen maken van een speelvisie?
- Maak de speelvisie van de werking expliciet en communiceer ze naar ouders en kinderen: waarde van spelen, waarom deze aanpak (speelsysteem...)

Koepels

Een speelvisie is geen theorie. Een gedragen speelvisie geeft kinderen houvast en geeft ze extra speelkansen. Ondersteun werkingen en animatoren hierin, bied tools aan.

3. Speelkansen ondersteunen: stilstaan bij de organisatie van het speelplein

In de dagelijkse praktijk van een speelpleinwerking worden de speelkansen van kinderen op heel uiteenlopende manieren beïnvloed door de manier waarop het spel wordt ondersteund, aangeboden en georganiseerd door de werking. Speelkansen worden niet alleen beïnvloed door de rol die **animatoren** opnemen, maar ook door het **speelsysteem** waarbinnen gewerkt wordt, door het **activiteitenaanbod op het speelplein** en door de meer algemene **organisatie van de werking**. Bovendien hangt het er dan nog van af hoe flexibel met alles omgegaan wordt. Die **flexibiliteit** is belangrijk omdat het om het spel van kinderen gaat: kinderen nemen daar zelf een actieve rol in op. Die actieve rol kan je beter onderkennen (zie speelvisie) en erop inspelen.

3.1. Speelsysteem

Het is gebruikelijk om een onderscheid te maken tussen een open en een gesloten speelsysteem. Het onderzoeksmateriaal laat zien dat dit onderscheid, hoewel het zeer duidelijk bestaat, in de praktijk zelden absoluut toegepast wordt. De meerderheid van de speelpleinwerkingen die meewerkten aan het onderzoek, omschrijft zichzelf als 'een combinatie tussen open en gesloten speelsysteem'. Vaak is de keuze eerder impliciet, wordt de werking gewoontegetrouw georganiseerd. Toch is het belangrijk om hier als werking bij stil te staan. Welk speelsysteem streven we na? Welke impact heeft dat op de organisatie van de werking, op het activiteitenaanbod, op de begeleiding van de animatoren? De hamvraag is **hoe een speelsysteem de speelkansen van kinderen optimaal kan ondersteunen**.

3.2. Houdt het activiteitenaanbod rekening met het perspectief van kinderen?

Kinderen waarderen de combinatie van spontaan (eigen) spel en georganiseerd spel. Toch zijn er speelpleinwerkingen waar het eigen spel van kinderen ingeperkt wordt tot de wacht- en overgangsmomenten: het vrij spel na het middageten, het spel tijdens de voor- en na-opvang,... . Wanneer speelpleinwerkingen erin slagen om een goed evenwicht te vinden tussen georganiseerde activiteiten en het eigen initiatief van kinderen, dan leidt dat voor kinderen vaak tot een geslaagde speelpleindag. Zeker in combinatie met een interessant terrein en gebruik van materiaal (zie later). Kinderen geven vaak zelf aan wat ze nodig hebben en daar wordt niet altijd rekening mee gehouden.

Bijv. een groep kinderen gaat naar het bos om kampen te bouwen. Bij vertrek aan het speelplein zegt een jongen: "Maar kunnen we touwen meenemen voor de kampen?" De animatoren zeggen: "We zien daar wel hoe we het doen." De jongen was teleurgesteld. Het kampen bouwen kwam bovendien wat moeizaam op gang.

Een – vanuit het perspectief van kinderen – geslaagd aanbod betekent ook dat het afgestemd is op de diversiteit van kinderen: diversiteit aan interesses, diversiteit aan leeftijden, genderdiversiteit. Er kan onmogelijk van kinderen verwacht worden dat ze even enthousiast en gemotiveerd meedoen aan elk spel.

Dit noodzakelijke **evenwicht** tussen aanbod en eigen initiatief geldt overigens ook **tijdens een activiteit** zelf. Een flexibele opstelling houdt dan in dat kinderen een eigen inbreng kunnen doen tijdens het spel, dat animatoren bereid en in staat zijn om het spel – op basis van de inbreng van kinderen – te laten verschuiven. Voorbeelden van dergelijke flexibiliteit werden gegeven in het vorige hoofdstuk, en in hoofdstuk 2.

3.3. Hebben kinderen toegang tot materiaal?

Speelkansen kunnen ook ondersteund worden door het materiaal dat aan kinderen ter beschikking wordt gesteld. Dit is vooral nodig tijdens de spelperiodes waar kinderen spontaan spelen. Uit onze observaties stellen we vast dat een rijk aanbod aan materiaal voldoet aan een aantal van, maar niet noodzakelijk alle onderstaande criteria:

- Er is een gevarieerd aanbod aan materiaal dat zo divers mogelijk spel prikkelt: het beantwoordt aan diverse speelnoden en –wensen van kinderen.
- Er is materiaal dat ludieke varianten van klassieke spelletjes uitlokt.

- Er is voldoende van het materiaal dat populair is (vermijden van excessieve ruzies of monopolisering).
- Er is voldoende materiaal dat afgestemd is op de verschillende leeftijden van kinderen en jongeren aanwezig op het speelplein.
- Er worden afspraken gemaakt met de kinderen over het gebruik van het materiaal.

Bij dit alles is het ook belangrijk dat een speelpleinwerking zich afvraagt in welke mate **kinderen zelf toegang krijgen tot dit materiaal**. In veel werkingen is een winkeltje of een uitleendienst geïnstalleerd. Er zijn echter ook werkingen waar er veel materiaal is, dat alleen voor de animatoren toegankelijk is.

3.4. Een flexibele organisatie van de speelpleindag

Een dag speelpleinwerk kent allerlei momenten van organisatorische aard. Dat kan gaan over inschrijvingen, wachten om naar binnen of naar buiten te gaan, in de rij gaan staan, gezamenlijk naar de WC gaan, samen gaan zitten voor een groepsmoment,... Voor kinderen betekent dit meestal vervelende 'wachtijd': tijd waarover ze zelf weinig controle hebben, en waar er weinig ruimte is om iets te doen. Vaak ontstaat er toch een vorm van spel tijdens deze wachttijd, zoals kinderen die klapspelletjes beginnen te spelen. Voor de organisatie van de werking lijkt deze tijd noodzakelijk. Uit de observaties op speelpleinwerkingen bleek dat er vaak conflicten ontstaan tussen animatoren en kinderen tijdens deze momenten, wat leidt tot redelijk absurde instructies:

“Stop met spelen en luister naar het spel!”, “ Stop met balletdansen en luister!”, “ Zit stil en doe mee!”

Deze momenten lijken meestal moeizaam te verlopen. Dit roept de vraag op of zoveel organisatie en zoveel wachttijd wel nodig is. Werkingen kunnen zich afvragen hoe zij een speelpleindag meer kunnen organiseren 'op maat van de gebruikers': de kinderen.

3.5. Animatoren aanspreken op het ondersteunen van speelkansen

Speelpleinwerk werkt niet met lidmaatschap. Dit geldt voor kinderen, maar evengoed voor animatoren. Er zijn ook werkingen die gedurende het jaar een animatorenwerking hebben. Het is wel duidelijk dat animatoren zich meer betrokken voelen in dergelijke werkingen. Voor alle werkingen is dé **uitdaging om met die ploeg animatoren vakantie te maken op het speelplein**. Dit vraagt aandacht, zeker gezien de uiteenlopende jeugdwerkachtergronden van de animatoren en de vaak veranderende samenstelling van animatorenploeg. Sommigen hebben ervaring met een jeugdbeweging, sommigen zijn doorgeweerd vanuit een speelpleinwerking, sommigen zijn lid van een sportclub maar niet van een vorm van jeugdwerk.

Een dergelijke beginsituatie maakt het nog meer noodzakelijk om op het niveau van de werking manieren te zoeken om de visie op spel en op het initiatief van kinderen te verduidelijken, om de keuze voor een speelsysteem expliciet te maken, om afspraken te maken over de opstelling van de animatoren, over het gebruik van materiaal en de verhouding tussen aanbod en eigen spel van kinderen. Op het terrein maken de animatoren het waar. Er zijn veel randvoorwaarden om dit goed te kunnen doen, maar ook bij aanvang van de werking zijn er veel aangrijpingspunten om met animatoren aan een bepaalde speelpleincultuur te werken.

Animatoren hebben het wel eens moeilijk met de situaties en conflicten die ontstaan tussen animatoren en kinderen. Dat blijkt overigens ook uit hun gesignaleerde vormingsnoden: op de eerste plaats staat een vraag naar vorming over omgaan met conflict, agressie en grenzen stellen. De conflicten die ontstaan hebben – op basis van de observaties – veel meer met organisatie, speelsysteem en te weinig flexibiliteit te maken dan met de individuele competentie van een animator om grenzen te stellen.

AANBEVELINGEN M.B.T. HET ONDERSTEUNEN VAN SPEELKANSEN

Speelpleinwerkingen

- Maak een duidelijke keuze voor een speelsysteem en werk met de animatoren de gevolgen daarvan uit voor organisatie, activiteiten aanbod en rol van de animatoren.
- Hou in het activiteiten aanbod rekening met de diversiteit tussen kinderen en met het eigen spel van kinderen.
- Ga na op welke manieren materiaal toegankelijk gemaakt kan worden voor kinderen. Materiaal hebben is niet hetzelfde als het ter beschikking stellen.
- Bekijk de organisatie vanuit het perspectief van kinderen. Waar kan de organisatie 'kindvriendelijker' gemaakt worden?
- Werk met animatoren aan het thema 'ondersteunen van speelkansen'. Wat is dat? Hoe doe je dat?

Organisatoren

- Werk samen met de hoofdanimator(en) een kader uit om vanuit een speelvisie enkele concrete keuzes te maken.
- Voer een faciliterend beleid voor veranderingen aan de organisatie, de werkwijze van de speelpleinwerking
- Moedig animatoren aan om specifieke speelpleinvorming te volgen.
- Zorg voor voldoende en voldoende gevarieerd materiaal.
- Zorg dat de werking geëvalueerd kan worden vanuit een perspectief van kinderen.

Koepels

- Voorzie in inspiratiebronnen voor de werkingen om speelkansen van kinderen te ondersteunen.

4. Speelkansen bieden dankzij een gevarieerde speelinfrastructuur

Speelkansen kunnen niet enkel ondersteund worden door de manier waarop het spelen zelf wordt aangeboden en georganiseerd. Kinderen spelen overal, luidt de boutade, maar in het onderzoek hebben we vastgesteld dat de plek waar kinderen kunnen spelen, wel degelijk een grote invloed heeft op de speelkansen die zij ervaren. Het terrein, of een 'gevarieerde speelinfrastructuur' is een belangrijke pijler van een speelpleinwerking. We willen daarom meer aandacht vragen voor de **kwaliteit van het terrein** waarop de speelpleinwerking doorgaat. Verantwoordelijken geven in dit verband zelf aan dat de belangrijkste dreiging van de speelpleinwerking de infrastructurele problemen zijn.

We zetten de aanbevelingen over speelinfrastructuur apart omdat het hier, anders dan bij speelvisie en aanbod en organisatie van spel, gaat om 'harde materie', waar kwesties van eigenaarschap, inrichting en uitrusting, beheer, medegebruik en financiering sterk mee kunnen spelen in de speelkansen die kinderen op het terrein zullen ervaren.

4.1. Een veelzijdig terrein

Het vroegere speelpleindecreet (het Decreet houdende subsidiëring van verenigingen voor vakantiespeelpleinwerk en van verenigingen voor jeugdvakanties, 1984) heeft hier zeker een rol in gespeeld: het zette de speelfunctie zeer stevig in de verf en stimuleerde lokale werkingen om expliciet een diversiteit aan ruimtelijke speelvoorzieningen na te streven. Een speelvriendelijke infrastructuur, aantrekkelijk spel materiaal en een deskundige begeleiding werden gepromoot. Dit decreet zette een **veelzijdig terrein als pijler van een speelpleinwerking** voorop, en deze benadering blijkt ook vandaag nog steeds voelbaar. Maar dat geldt lang niet voor alle speelpleinwerkingen¹¹².

¹¹² De mobiele werkingen vormen hier nog een extra uitzondering op, omdat die zich verplaatsen naar de plek waar de doelgroep te vinden is. De mobiele werking zoekt immers geen plek die ingericht en uitgerust is in functie van speelpleinwerk, maar gaat naar de 'toevallige' plek waar kinderen spelen.

Wat kan beschouwd worden als een veelzijdig terrein? Dat is een terrein dat een ruimere variatie aan speelzones heeft, die elk andere speelmogelijkheden bieden. Meer dan van een terrein kan van een **speellandschap** gesproken worden, met bijv. volgende elementen (niet-limitatieve opsomming):

- verschillende bodembedekkingen
- sportkansen
- niveauverschillen
- waterspeelvoorziening
- bouwspelmogelijkheid
- avontuurlijk natuurlijk landschap (geaccidenteerd terrein & speelgroen)
- speeltuin voorzieningen
- binnenspeelruimtes
- ...

Een veelzijdig terrein betekent overigens niet: 'een duur terrein'. Het komt voor dat terreinen die met een flinke dosis 'doe het zelf' en zonder veel esthetische besognes zijn aangelegd, toch heel functioneel zijn en gevarieerd als speelplek. Creativiteit, tijd, maar ook beheer en zeggenschap over (het gebruik) van een terrein spelen hierin een cruciale rol.

4.2. De werkelijkheid is minder rooskleurig: terreinen voor speelpleinwerking

Sommige werkingen hebben doorheen de jaren gesleuteld aan het terrein, in functie van de noden van de eigen werking. Andere werkingen gaan echter niet door op een doelgericht vormgegeven terrein, maar maken gebruik van beschikbare school- of sportinfrastructuur in een gemeente. Het aandeel van werkingen met een schoolinfrastructuur wordt geraamd op 30%¹¹³. Daarbinnen is er veel variatie in de mogelijkheden van het terrein, maar het komt toch meermaals voor dat het **speelterrein beperkt** is tot wat vlakke grasvelden, of betegelde pleinen. Nogal wat werkingen zijn gehuisvest op terreinen die zeer matig zijn afgestemd op de speelfuncties van het betere speelpleinwerk. Zoals sommige schoolspeelplaatsen die niet veel meer bieden dan een betegelde vlakte (eventueel met een klimrek in de zijlijn). Zij bieden povere speelkansen, het is er niet eenvoudig om 'intens' spel op te ontwikkelen (niet voor kinderen met hun zelf geïnitieerd spel, en evenmin voor animatoren die een spelaanbod willen uitwerken). Die problematisering van de speelkwaliteit van schoolspeelplaatsen blijkt bovendien ook uit projecten als Pimp je Speelplaats, waarin sterk op vergroening en op het ontwikkelen van speelnatuur wordt ingezet, en waarvoor bijzonder veel interesse bestaat vanuit de (school)sector¹¹⁴.

Niet enkel de **inrichting** kan voor een belemmering zorgen. Vaak krijgt de speelpleinwerking ook **gebruiks- en verbodsregels** opgelegd, wat het steeds moeilijker maakt om een eigen speelse werking op te zetten. Een eerder beperkt terrein leidt vaak tot oppervlakkiger en eenzijdiger spel, tot een beperkter spelaanbod en tot conflicten tussen kinderen onderling en tussen kinderen en animatoren. Uit de survey bij verantwoordelijken bleek dat zij relatief tevreden zijn over de kwaliteit van het terrein, maar vooral ook dat ze inschatten daar weinig impact op te hebben. Uit de observaties daarentegen kwam naar voor dat hier nog veel winst in speelkansen voor kinderen geboekt kan worden. Er is een verschil tussen de inschatting van organisatoren en de beleving op het terrein.

4.3. Inzetten op samengebruik van publieke ruimte

Binnen een context van schaarse publieke ruimte zou het weinig realistisch zijn om te adviseren dat speelpleinwerkingen exclusief beschikking zouden hebben over een eigen terrein. De schaarse publieke ruimte in Vlaamse steden en gemeenten vraagt immers om (slimme) vormen van samengebruik. **Samengebruik in functie van**

113 In de survey bij verantwoordelijken werd gevraagd: "Wie is eigenaar van het terrein" en niet "op welk soort terrein gaat de speelpleinwerking door?". De raming werd aangeleverd door VDS.

114 www.pimpjespeelplaats.be

een kwaliteitsvolle speelpleinwerking zou echter verder moeten gaan dan het mogen gebruiken van een terrein. Vanuit een speelviseie liggen er belangrijke taken:

- in het ontwikkelen van een functionele speelruimte (wat iets anders is als 'gebruik van hetgeen toevallig voorhanden is'),
- bij organisatoren om het beschikbare terrein zo volledig mogelijk te mogen gebruiken, en om vooral eigen gebruiksregels te mogen instellen.

Zelfs al hebben organisatoren misschien niet veel impact op de keuze van terreinen, er is nog winst mogelijk op het onderhandelen over het gebruik van het terrein voor de speelpleinwerking. Vanuit het perspectief van kinderen is het bijv. moeilijk te begrijpen dat een zandbak midden op een betegelde speelplaats niet gebruikt mag worden.

AANBEVELINGEN M.B.T. EEN VEELZIJDIG TERREIN

Speelpleinwerkingen

- Verken het terrein vanuit de bril van gevarieerd spel en het ondersteunen van speelkansen (zie speelviseie).
- Ga na hoe de veelzijdigheid van het terrein eventueel verhoogd kan worden met tijdelijke ingrepen.
- Stel concrete vragen aan de organisatoren en besturen om zo de speelkansen op het terrein te kunnen verbeteren.
- Schrijf een goede praktijkviseie uit en gebruik dit als instrument om in gesprek te gaan met de beheerders van het terrein, met het oog op ontwikkelen van een functionele, op spelen gerichte, buitenruimte.

Organisatoren

- Ga – zeker wanneer gebruik gemaakt wordt van een school- of sportinfrastructuur– in onderhandeling met de school of de beheerder van sportterrein of sporthal. Zoek naar manieren om speelkansen te verhogen.
- Ga in onderhandeling met lokale besturen vanuit de eigenheid van het speelpleinwerk. Er is meer nodig dan gewoon een locatie.
- Ontwikkel terreinen (of terreindelen) die specifiek zijn afgestemd op noden van kwaliteitsvol speelpleinwerk
- Ga na of de locatie voldoet aan de vereisten die in de speelviseie vooropgesteld zijn. Ga eventueel na welke tijdelijke ingrepen gedaan kunnen worden om dit te verbeteren.

Gemeentebesturen

- Speelpleinwerking is een geëigende manier van werken in een lokaal vrijetijds- en opvangaanbod. Voorzie de mogelijkheden om die werking waar te maken. Ondersteun de werkingen en organisatoren in hun onderhandeling met andere spelers binnen de gemeente.

Koepels

- Voor zover dat nog niet het geval is, geef werkingen concrete suggesties voor de ontwikkeling van een veelzijdig terrein.
- Voorzie in inspiratiebronnen voor de werkingen die het met een terrein moeten stellen met zeer beperkte mogelijkheden (zoals projecten van tijdelijk gebruik).

Vlaamse Overheid

- Stimuleer een beleid van samengebruik met expliciete aandacht voor kwaliteitsvol buiten spelen.
- Werk een flankerend beleid uit dat het lokale niveau ondersteunt en faciliteert om een sterk lokaal speelkansenbeleid met eigen accenten uit te werken. Thema's als 'speelviseie' en 'functioneel terrein' kunnen hierin speerpunten zijn.

5. Inzetten op animatoren

Het speelpleinwerk is er niet alleen voor de kinderen, maar ook voor de jongeren die instaan voor de begeleiding. Net zoals in andere jeugdwerkvormen biedt het speelpleinwerk een leeromgeving aan waarin jongeren op een ongedwongen manier, en met de nodige ruimte voor experiment, bepaalde vaardigheden kunnen verwerven. Dit is een pedagogische opdracht ten aanzien van deze jongeren die sterk de eigenheid van het jeugdwerk bepaalt. Dat het speelpleinwerk een belangrijke informele leeromgeving is wordt trouwens ook door de jongeren zelf onderschreven. Hoewel de voornaamste motivaties van jongeren om speelpleinwerk te doen te maken hebben met amusement en de goede sfeer, scoren ook de 'pedagogische' motivaties (bijv. verantwoordelijkheid opnemen, dingen bijleren, zichzelf leren kennen, inzetten voor anderen) erg hoog. Meer dan 80% van de animatoren geeft immers aan dat dit belangrijke motivaties zijn. Tegelijkertijd vangen we in deze studie signalen op, van zowel verantwoordelijken als animatoren, dat deze pedagogische opdracht onder druk komt te staan.

5.1. Tekort aan begeleiding en tijdstekort

Eén van de voornaamste moeilijkheden voor het speelpleinwerk is het samenbrengen en managen van de begeleidingsploeg. Het tekort en verloop van begeleiders zijn de twee vaakst aangehaalde dreigingen na infrastructurele problemen (zie paragraaf 4). Andere dreigingen die hoog scoren hebben eveneens te maken met begeleiding: i.e. de kwaliteit van de begeleiding, gebrekkige inspanning van de begeleiding, en het tekort aan begeleiding/vorming voor animatoren. Een tekort aan begeleiding verhoogt niet enkel de werkdruk, en zet zo de leeransen voor jongeren op de helling, maar hangt tevens samen met een lagere tevredenheid.

Nauw samenhangend hiermee ervaren jongeren als belangrijkste obstakel het feit dat hun speelpleinwerk teveel tijd vergt. Speelpleindagen van 9.5 uur (inclusief voor- en na-opvang) betekenen effectief een grote tijdsbesteding. Bovendien tonen de analyses ook hier aan dat jongeren die vinden dat hun speelpleinwerk teveel tijd opsloort minder tevreden zijn over hun speelpleinwerk. In paragraaf 6 komen we hierop terug als we het hebben over de opvangfunctie van speelpleinwerking.

5.2. Aandacht voor inspraak, ondersteuning, vorming en ontspanning

Dat het speelpleinwerk ook voor de jongeren een leerplek is, vraagt niet enkel tijd en ruimte –om te kunnen experimenteren met verantwoordelijkheid, leiding nemen, samenwerken, enz– maar tevens de nodige kansen voor inspraak, vorming en ondersteuning. Het onderzoeksmateriaal toont aan dat niet in deze kansen voorzien ontegensprekelijk samenhangt met een lagere tevredenheid van de animatoren. Van alle moeilijkheden die jongeren ervaren, hebben deze factoren de sterkste impact op tevredenheid (samen met een tekort aan begeleiding). Bovendien is een gebrek aan inspraak voor jongeren één van de belangrijkste motivaties om te stoppen met speelpleinwerk.

Bovenop die wens tot inspraak, hebben jongeren ook nood aan ondersteuning en vorming. Zeker in het kader van een diversiteitsbeleid geven jongeren duidelijke indicaties van situaties waarbij zij niet goed weten hoe te handelen. Dit kunnen we bijvoorbeeld afleiden uit hun vormingsvraag. Op de eerste plaats hier komen onderwerpen zoals omgaan met het 'anders zijn' (bijv. kinderen met een beperking), omgaan met agressie en conflict, en met veiligheid en preventie. Maar ook in het uitwerken van speeldreeën ervaren zij een nood aan ondersteuning en vorming, in het motiveren en stimuleren van kinderen, en in het omgaan met diversiteit.

Gegeven de lange speelpleindagen is het belangrijk voldoende rustpauzes en ontspanningsmomenten in te lassen voor de begeleiding. In dit verband willen we onderstrepen dat de algemene tevredenheid van animatoren in werkingen waar meer aandacht wordt besteed aan groepsmomenten met de leiding hoger is dan in werkingen waar dit minder op de agenda staat.

Organisatoren

- Speelpleinwerking heeft ook een maatschappelijke functie ten aanzien van jongeren. Voorzie in voldoende kansen opdat ook jongeren kunnen 'leren', 'groeien', 'ontplooien', en 'spelen'.
- Bewaak de haalbaarheid van openingsuren en 'opvangtaken' voor de animatoren. Ga na hoe die lange dagen minder zwaar kunnen worden gemaakt voor animatoren. Zo kan er gedacht worden aan een 'ploegensysteem', of aan het inbedden van ontspanning in een langere speelpleindag.
- Een goede sfeer op het speelplein is cruciaal. Voorzie voldoende activiteiten voor de animatoren onderling, zowel tijdens als buiten het speelpleinseizoen. Dit zijn factoren die sterk samenhangen met tevredenheid en dus mee de continuïteit van de werking kunnen bepalen.
- Voorzie voldoende vormingsmomenten voor de begeleiding. Dit rapport reikt alvast enkele handvatten aan van thema's die de begeleiding belangrijk vindt: omgaan met agressie en conflict; EHBO, risico en veiligheid; omgaan met kinderen met een beperking, spelideeën uitwerken. Verbind deze vormingsnoden aan de meer algemene nood aan een speelvisie, en een visie op het eigen initiatief van kinderen.

Koepels

- Omgaan met agressie en conflict, omgaan met kinderen met een beperking, risico en veiligheid, spelideeën uitwerken, enz: in dit rapport worden een aantal thema's aan het licht gebracht waar jongeren vorming over wensen te krijgen. Verbind deze vormingsnoden aan de meer algemene nood aan een speelvisie, en een visie op het eigen initiatief van kinderen.
- Vorming is nog efficiënter wanneer toegepast op het terrein. Ondersteuning op het terrein voor die thema's waar jongeren zich onzeker over voelen kan in dit verband zinvol zijn.

Vlaamse overheid

- Stimuleer en ondersteun experimenten waarin speelpleinwerk-animatorenteams vorm geven aan het samengaan van professionalisme en spelplezier.

6. Het speelpleinwerk als partner in het opvangaanbod

Het speelpleinwerk dient om er te komen spelen, om te experimenteren, om je te ontplooien. Dat zijn de voornaamste **doelen** die verantwoordelijken én animatoren naar voor schuiven. Slechts 26% van de verantwoordelijken gaat akkoord met de stelling dat het speelplein ook opvang moet zijn. Ook bij animatoren staat **opvang** onderaan het lijstje doelstellingen. Dit staat in schril contrast met de dagelijkse praktijk.

6.1. Een onwennige verhouding tot opvang

Nogal wat speelpleinwerkingen verhouden zich op een wat onwennige en tegelijkertijd pragmatische manier tot de hele opvangdiscussie. Men wil niet als opvang benoemd worden, maar organiseert de werking er vaak wel naar. De meerderheid van de werkingen biedt voor- en na-opvang aan. Voor- en na-opvang inbegrepen, is een werking gemiddeld 9,5 uur open. Daarnaast is 20% van de werkingen enkel open in de namiddag.

Het is zonder meer duidelijk dat het speelpleinwerk een rol speelt in een lokaal vakantieaanbod voor kinderen en hun gezinnen. We willen de vraag 'is speelpleinwerk ook opvang' daarom herformuleren. Waar liggen wrijvingspunten en welke rol kan het speelpleinwerk spelen in een lokaal vrijetijds- en opvangaanbod? Dit leidt uiteindelijk vooral tot aanbevelingen voor lokale besturen en organisatoren van speelpleinwerk.

Speelpleinwerkingen zijn globaal gezien zeer betaalbaar en werken vaak met vrijwilligers. In een context van besparingen bestaat het risico dat lokale besturen het lokale, gevarieerde aanbod aan vrijetijds- en opvangvoorzieningen in de vakantie afbouwen en alleen op speelpleinwerking inzetten. Een ander risico is dat een opvanglogica, eerder dan een jeugdwerklogica, te zeer gaat doorwegen bij de organisatie van een speelpleinwerking.

6.2. Een jeugdwerklogica en een opvanglogica

Toch is dat om verschillende redenen geen goed idee, en die redenen zijn globaal gezien terug te voeren tot het gegeven dat speelpleinwerk jeugdwerk is: door jongeren voor kinderen. Een eerste reden kan liggen in de **verwachtingen van ouders** over 'opvang'. Sommige ouders hebben andere verwachtingen over 'opvang' dan het speelpleinwerk kan bieden. Zo kan het bijv. gebeuren dat ouders een volwassen begeleider verwachten, of dat ze er moeite mee hebben dat kinderen vuil naar huis komen, of dat ze een voldoende lange opvangdag verwachten. Andere ouders hebben daar geen moeite mee. Maar als de speelpleinwerking de enige keuze is, dan komt er veel druk op de werking te staan en kunnen er conflicten ontstaan tussen de werking en ouders.

Een tweede reden ligt in het gegeven dat jongeren de begeleiding opnemen. Dat vraagt om **experimenteerruimte**, om kansen om te leren, om begeleiding van die jonge animatoren. Dit zijn immers ook belangrijke doelen van het speelpleinwerk. Speelpleindagen van 9,5 uur (inclusief voor- en na-opvang), dat betekent een grote tijdsinvestering. We zagen eerder dat tijdsdruk en een eventueel tekort aan begeleiders een impact hebben op de tevredenheid van animatoren, wat op zijn beurt weer een impact heeft op het stopzetten van een engagement.

Begeleiders hebben toch ook wel tijd en ruimte nodig om de werking goed te laten lopen. Nogal wat speelpleinwerkingen organiseren zich daarop door bijv. animatoren in ploegjes te laten samenwerken, of door de opvangperiodes bewust met een veel beperkter begeleiding in te vullen. Niettemin zijn het lange dagen, voor kinderen én voor animatoren. Sommige werkingen kiezen er ook bewust voor om slechts een halve dag werking te organiseren, om jongeren op een rustige manier te ondersteunen in het opnemen van verantwoordelijkheid. De keuze voor een volledige dag werking, mét voor- en na-opvang is een keuze die ook gevolgen heeft voor de werking zelf. In dergelijke situaties kan de keuze voor het begeleiden van jongeren (een jeugdwerklogica) op gespannen voet staan met de nood om kinderen lang genoeg op te vangen (een opvanglogica).

AANBEVELINGEN TEN AANZIEN VAN DE OPVANGROL

Speelpleinwerkingen

- Wees je bewust van de rol die je hoe dan ook speelt 'als opvang', ook tijdens de speelpleindag zelf - want dat heeft impact op de verwachtingen van kinderen. Je kan van de kinderen die 'moeten komen' niet automatisch hetzelfde engagement verwachten als van kinderen die zelf kunnen kiezen om te komen.
- Ontwikkel een werking waar speelkansen en kinderen centraal staan. Dat is de beste manier om ook kinderen die 'moeten komen' betrokken te houden.

Organisatoren

- Zet de jeugdwerkidentiteit van het speelpleinwerk in de verf. Communiceer positief de eigenheid van de speelpleinwerking: Spelen! Vuil mogen worden! Buiten zijn! Vakantie!
- Denk na over hoe de speelpleinwerking zich positioneert ten opzichte van de andere vrijetijds- en opvangvoorzieningen in de gemeente.
- Bewaak de haalbaarheid van openingsuren en 'opvangtaken' voor kinderen en voor animatoren. Voorzie in meer animatoren als er langere opvangdagen zijn. Ga na hoe die lange dagen haalbaar gemaakt kunnen worden voor animatoren.

Gemeentebesturen

- Spreek de speelpleinwerking aan als een partner in de organisatie van een lokaal vrijetijds- en opvangaanbod.
- Behoud de aparte identiteit van het speelpleinwerk binnen andere (mogelijke) vormen van vrijetijds- en opvangaanbod in de gemeente.
- Bewaak de haalbaarheid van openingsuren en 'opvangtaken' voor kinderen en voor animatoren. Voorzie in meer animatoren als er langere opvangdagen zijn.
- Erken dat speelpleinwerk jeugdwerk is en dus experimenteerruimte moet bieden aan jongeren. Leg geen normen uit buitenschoolse kinderopvang of onderwijs op aan de speelse jeugdwerkvorm die het speelpleinwerk is.
- Leg niet zonder meer aan elke speelpleinwerking een 'opvangvereiste' op.

Koepels

- Maak werkingen bewust van de opvangrol die ze sowieso spelen en ondersteun hen om hun eigen identiteit als jeugdwerk uit te dragen, zonder de rol in de opvang te ontkennen.

Vlaamse overheid

- In het Vlaamse beleid voor de buitenschoolse kinderopvang kan het speelpleinwerk zeker tijdens de vakantieperiodes een belangrijke speler zijn waarvan de eigen inbreng erkenning en waardering verdient. De Vlaamse regelgeving met betrekking tot kinderopvang dient de potentie van het speelpleinwerk hierin te bewaken.

7. Het speelpleinwerk en diversiteit

Het nastreven van diversiteit is een maatschappelijk doel van de speelpleinsector, net zoals dit het geval is voor de kinderopvang of andere jeugdwerkvormen. De grotere diversiteit die we in het speelpleinwerk observeren wordt vaak toegeschreven aan het laagdrempelige karakter van deze specifieke jeugdwerkvorm: geen lidmaatschap vereist, (meestal) zonder voorinschrijving, en een lage prijszetting. In 75% van de speelpleinwerkingen is deze prijs niet hoger dan 6 euro/dag. Daartegenover staat dat er wel enkele spelers actief zijn – voornamelijk werkingen die vanuit

de vakantiewerking zijn gegroeid en minder vanuit het lokaal, landelijk jeugdwerk – waar wél beduidend hogere prijzen werden vastgesteld. Deze hogere prijzen zijn eerder uitzondering dan regel.

Toch zijn er indicaties (zie pp. 152 en 183) dat de diversiteit op het speelplein geen weerspiegeling is van de diversiteit in de buurt, en we stellen vast dat slechts een minderheid (ongeveer een derde) van de werkingen daadwerkelijk acties onderneemt om de diversiteit van de buurt te weerspiegelen. Dit vinden wij aan de lage kant.

Met de huidige besparingen die ook de jeugdsector treffen, bestaat de kans dat speelpleinwerkingen het dagtarief verhogen om de nodige inkomsten te verzekeren. Het is op dit vlak dat de toegankelijkheidsdiscussie opnieuw om de hoek komt kijken. Wanneer het laagdrempelige karakter van het speelpleinwerk op de helling komt te staan, verliest de speelpleinsector niet alleen een stukje van zijn eigenheid, maar kunnen we tevens verwachten dat dit grote gevolgen zal hebben voor de diversiteit op het speelplein. Een toename van de prijs of striktere inschrijvingscriteria zijn factoren die onvermijdelijk een impact zullen hebben op de instroom van kinderen en dus op de aanwezige diversiteit.

Hoewel inschrijvingscriteria en dagprijs belangrijke drempels zijn die een impact hebben op de diversiteit binnen het speelpleinwerk, vloeit het laagdrempelig karakter niet noodzakelijk voort uit enkel deze criteria. Ook andere factoren spelen een rol, zoals structurele voorzieningen, ondersteuning, vorming etc. Bijvoorbeeld, sommige kinderen vereisen meer aangepaste ondersteuning (bijv. kinderen met een problematisch karakter, kinderen met een beperking). In deze studie vangen we signalen op dat niet alle werkingen deze ondersteuning kunnen bieden. Een kwart van de werkingen heeft al eens kinderen met een beperking moeten weigeren omdat de werking hier niet op is afgestemd. Daarnaast geeft de helft van de animatoren aan nood te hebben aan vorming over omgaan met kinderen met een beperking. Dit zijn sterke signalen dat de werkingen niet altijd over de vereiste voorzieningen en/of competenties beschikken om met deze vele vormen van diversiteit om te gaan.

AANBEVELINGEN TEN AANZIEN VAN DIVERSITEIT

Speelpleinwerkingen, organisatoren en gemeentebesturen

- Wees je ervan bewust dat een verhoging van de dagprijs of striktere inschrijvingscriteria ook een impact zullen hebben op de toegankelijkheid van de werking voor kinderen.
- Bewaak de toegankelijkheid van het lokale vrijetijds- en opvangaanbod en bespaar niet op de speelpleinwerkingen.
- Stel je de vraag of wel voldoende inspanningen worden genomen opdat de diversiteit van kinderen én animatoren op het speelplein deze van de buurt weerspiegelt. Bijv. op het vlak van inschrijvingsbeleid, organisatie, omkadering, ondersteuning, voorzieningen, vorming en spelaanbod.
- Ga na welke ingrepen nodig zijn om de werking toegankelijk te maken voor kinderen met een beperking. Ook dit is immers werken aan een diversiteitsbeleid.
- Animatoren geven aan een nood aan vorming te ervaren over omgaan met specifieke groepen van kinderen en specifieke vormen van gedrag. Voorzie voldoende vormingsmogelijkheden over thema's die in relatie staan tot het diversiteitsbeleid.
- Versterk de relaties met de buurt! Uit de cijfers blijkt immers dat slechts een minderheid van de speelpleinwerkingen expliciet handelingen onderneemt gericht op de integratie en samenwerking met de buurt. Deze aanbeveling geldt in het bijzonder – maar zeker niet exclusief – voor de gemeentelijke speelpleinen.

Vlaamse overheid

- Binnen het jeugdwerk vormt speelpleinwerk een sterke hefboom voor sociale participatie van maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren. De Vlaamse overheid dient het lokale niveau hierin aan te moedigen en hiervoor een referentiekader aan te bieden.

HOOFSTUK 7

APPENDIX

Tabel 188 Doelen voor de speelpleinwerking bij verantwoordelijken? (1= Helemaal niet belangrijk; 5= Héél belangrijk)

	Eerder gesloten	Mengvormen	Eerder open	Sign.
Op het speelplein moeten kinderen kunnen spelen, plezier maken en een leuke vakantie hebben	4.97	4.93	4.95	
Op het speelplein moeten kinderen vrienden kunnen ontmoeten	4.63	4.44	4.37	
Het speelplein is een plek waar kinderen kunnen experimenteren, bijleren en zichzelf ontplooien	4.24	4.45	4.46	
Op het speelplein moet er ook goed voor de begeleiders gezorgd worden: extra activiteiten doen, vorming krijgen, ...	4.32	4.47	4.56	
Op het speelplein moeten begeleiders iets bij kunnen leren bijleren (leiderschap ontwikkelen, verantwoordelijkheid opnemen, ...)	4.34	4.44	4.50	
Het speelplein moet een plek zijn waar begeleiders iets kunnen bijverdienen	2.89	3.20	3.13	
De werking moet toegankelijk zijn voor alle kinderen: kleuters, tieners, kinderen uit kansarme milieus, kinderen met een handicap, kinderen van allochtone afkomst ...	4.05	4.21	4.42	*
Het speelplein moet voor iedereen betaalbaar zijn. Onze werking kiest bewust voor een lage kostprijs	4.05	4.32	4.50	**
Het speelplein moet ook voor opvang zorgen	2.63	2.92	2.92	
Het speelplein zorgt ervoor dat kinderen beter kunnen functioneren in de maatschappij	3.68	3.68	3.64	
Op het speelplein leren kinderen omgaan met diversiteit	3.87	4.04	4.20	*

Tabel 189 Doelen voor de speelpleinwerking bij animatoren? (1= Helemaal niet belangrijk; 5= Héél belangrijk)

	Eerder gesloten	Mengvormen	Eerder open	Sign.
Op het speelplein moeten kinderen kunnen spelen, plezier maken en een leuke vakantie hebben	4.97	4.93	4.95	
Op het speelplein moeten kinderen vrienden kunnen ontmoeten	3.92	3.91	3.82	
Het speelplein is een plek waar kinderen kunnen experimenteren, bijleren en zichzelf ontplooien	3.92	3.87	3.90	
Het speelplein moet er ook goed voor de begeleiders gezorgd worden: extra activiteiten doen, vorming krijgen, ...	3.89	3.80	3.87	.
Op het speelplein moeten begeleiders iets bij kunnen leren bijleren (leiderschap ontwikkelen, verantwoordelijkheid opnemen, ...)	3.60	3.69	3.75	.
Het speelplein moet een plek zijn waar begeleiders iets kunnen bijverdienen	3.76	3.83	3.82	
De werking moet toegankelijk zijn voor alle kinderen: kleuters, tieners, kinderen uit kansarme milieus, kinderen met een handicap, kinderen van allochtone afkomst ...	3.07	2.85	2.70	**
Het speelplein moet voor iedereen betaalbaar zijn. Onze werking kiest bewust voor een lage kostprijs	3.49	3.73	3.71	*
Het speelplein moet ook voor opvang zorgen	3.65	3.79	3.76	
Het speelplein zorgt ervoor dat kinderen beter kunnen functioneren in de maatschappij	3.22	3.21	3.17	
Op het speelplein leren kinderen omgaan met diversiteit	3.57	3.51	3.56	
	3.76	3.77	3.78	

Tabel 190 Hoe sterk is de speelpleinwerking in ...

	Eerder gesloten	Mengvormen	Eerder open	Sign.
De sfeer, het groepsgevoel	3.87	4.00	4.20	*
Een ruime waaier aan speelkansen en –activiteiten aanbieden	3.32	3.54	3.89	***
De speelpleinwerking blijft steeds goed draaien	3.71	3.68	3.81	
Een sterk vrijwilligersteam	3.68	3.75	3.98	*
Ruimte voor inspraak en participatie	4.08	4.26	4.35	
Samenbrengen en managen van de begeleidingsploeg	3.87	3.93	4.19	
Het imago	4.03	4.05	4.11	
De diversiteit aan kinderen uit de buurt te weerspiegelen in de speelpleinwerking	3.79	3.73	3.87	
Speelpleinvisie vertalen naar de realiteit op het speelplein	3.45	3.61	3.88	**
Ruimte voor experiment en leerprocessen	3.47	3.80	3.81	

Tabel 191 Hoe sterk ben je in volgende zaken in je relatie met de kinderen?

	Eerder gesloten	Mengvormen	Eerder open	Sign.
Een vertrouwensband opbouwen met de kinderen	4.18	4.25	4.24	
Mij inleven in de leefwereld van het spelende kind	4.27	4.27	4.33	
De kinderen een boodschap meegeven	3.95	3.86	3.88	
Kinderen aanmoedigen om op een positieve manier met elkaar te spelen	4.28	4.19	4.18	
De talenten van de kinderen opmerken, en inzetten op de juiste plaats	3.96	3.80	3.76	
Kinderen ondersteunen om zelf dingen uit te proberen	4.02	3.99	4.09	*
De kinderen inspraak geven	3.86	3.86	3.91	
De kinderen verantwoordelijkheid geven	3.61	3.68	3.79	*
De kinderen toelaten fouten te maken waaruit ze kunnen leren	3.86	3.83	3.82	
Duidelijke grenzen trekken die de kinderen niet mogen overschrijden	4.25	4.09	4.15	
Kinderen zelf laten kiezen, zonder hen steeds zaken op te leggen	3.75	3.71	3.93	***
Me uitleven met de kinderen	4.40	4.40	4.39	
Activiteiten bedenken op maat van de kinderen	4.18	4.15	4.13	
Omgaan met kinderen uit diverse milieus (kinderen van verschillende culturele achtergronden, ...)	3.96	4.20	4.20	**

HOOFSTUK 8

BIBLIOGRAFIE

- Berten H., & Piessens, A. (2014). *Vrijtijdsbesteding en –beleving van leerlingen uit het Nederlandstalig Onderwijs in het Brussels hoofdstedelijk gewest*. Brussel: Kind & Samenleving.
- Boutsen, T., & Verbanck, P. (2014). *DNA 15 : The “S - Files”*. Het speelpleinbasisschema van animator tot zandbak. (herwerkte editie). Mechelen.
- Caillois, R. (2001 [1962]). *Man, Play, and Games*. Chicago: University of Illinois Press.
- Corsaro, W. A. (2005). *The Sociology of Childhood. Second Edition*. Thousand Oaks: Sage.
- Coussée, F. (2006). *De pedagogiek van het jeugdwerk*. Gent: Academia Press.
- Curtin, R., Presser, S., & Singer, E. (2000). The effects of response rate changes on the index of consumer sentiment. *Public Opinion Quarterly* 64: 413–428.
- De Pauw, P., Vermeersch, H., Coussée, F., Vettenburg, N., & Van Houtte, M. (2010). *Jeugdbewegingen in Vlaanderen een onderzoek bij groepen, leiding en leden*. Brussel: Steunpunt Jeugd.
- De Pauw, P., Vermeersch, H., Cox, N., Verhaeghe, M., & Stevens, P. (2013). *Jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren: een onderzoek bij werkingen, begeleiding en deelnemende jongeren*. Brussel: Steunpunt Jeugd.
- De Pauw, P., Vermeersch, H., Cox, N., Verhaeghe, M., & Stevens, P. (2014). *Jeugdhuisen in Vlaanderen: een onderzoek bij jeugdhuisen, beroepskrachten, vrijwilligers en bezoekers*. Brussel: Steunpunt Jeugd.
- Flick, U. (2009). *An Introduction to Qualitative research. Edition 4*. London: Sage.
- Fort, K., red. (2012). *Speelaanbod organiseren. Handleiding voor speelpleinwerkers*. Brussel: Politeia.
- Guest, G. (2012). *Applied Thematic Analysis*. Thousand Oaks: Sage.
- Lester, S., & Russell, W. (2010). *Play for a Change. Play, policy and practice: A review of contemporary perspectives. Summary report*. London: Play England.
- Li, J. (2008). Ethical challenges in participant observation: A reflection on ethnographic fieldwork. *The Qualitative Report* 13 (1): 100-115.
- Meire, J. (2008). *Speelpleintijd. Een onderzoek naar de beleving van de tijdsordening op het gemeentelijk speelplein van Overijse*. Meise: Kind & Samenleving
- Meire, J. (2007). Qualitative research on children's play: A review of recent literature. In Jambor, T. & Van Gils, J. (eds.), *Several perspectives on children's play. Scientific reflections for practitioners*. Antwerp/Apeldoorn: Garant, pp. 29-77.
- Meire, J. (2010). 'Die van het andere kamp': over inclusie en exclusie in het spel van kinderen. In Kind & Samenleving (red.), *Tussen kind en samenleving: over het sociale actorschap van kinderen*. Meise: Kind & Samenleving, pp. 39-49.
- Meire, J. (2013). *Over vrijbuiters en ankertijd: De tijdsbeleving van kinderen onderzocht*. Brussel: Kind en Samenleving.
- Moore, D. L., & Tarnai, J. (2002). Evaluating nonresponse error in mail surveys. In: Groves, R. M., Dillman, D. A., Eltinge, J. L., and Little, R. J. A. (eds.), *Survey Nonresponse*, John Wiley & Sons, New York, pp. 197–211.
- Moore, L. & Savage, J. (2002). Participant observation, informed consent and ethical approval. *Nurse Researcher* 9 (4): 58–69.
- Onderzoekscentrum Kind en Samenleving vzw. (1995). *Het Vlaamse speelpleinwerk, anno 1995. Onderzoeksrapport n.a.v. de vijfjaarlijkse speelpleinenquête in 1995*.
- Raudenbush, S., & Bryk, A. (2002). *Hierarchical linear models: Applications and data analysis methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Van de Walle, T. (2012). *Jeugdwerk en sociale uitsluiting. De toegankelijkheidsdiscussie voorbij?* Gent: Academia Press.
- Van Damme, J., & De Peuter, B. (2014). *Lokaal jeugdbeleid in een nieuwe context van strategische meerjarenplanning. Nulmeting jeugdbeleid in lokale besturen*. Leuven.

- Van Gils, J. (2004). Storend gedrag op het speelplein. *De kijk van kinderen en begeleiders*. Meise: Kind & Samenleving.
- Van Hecke, E., Halleux, J., Decroly, J., & Schoumaker, B. (2001). *Woonkernen en Stadsgewesten in een Verstedelijkt België*. Brussel: Sociaal-Economische enquête 2001 Monografieën.
- Van Houtte, M. (2012). Het (z)wakkere geslacht... Prestatieverschillen tussen jongens en meisjes sociologisch verklaard. *Impuls voor Onderwijsbegeleiding* 42(4): 165–173.
- Verenigde Naties (1989). *Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 November 1989*. New York: Verenigde Naties.
- Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (2010). *Speelpleinwerk onder de loep: Onderzoeksrapport vijfjaarlijkse speelpleinenquête 2010*. Meise: Vlaamse Dienst Speelpleinwerk.

Colofon

Opdrachtgever

Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media,
Afdeling Jeugd
Arenbergstraat 9
1000 Brussel

Auteurs:

Dr. Johan Meire
Dr. Hans Berten
Lien Van Breda
Peter Dekeyser
Kaat Schaubroeck
Dr. An Piessens

Onderzoekers bij

kind & samenleving

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving vzw
Nijverheidsstraat 10
1000 Brussel
info@k-s.be

Begeleidende stuurgroep

Amke Bailleul (Vlaamse Dienst Speelpleinwerk), Sven De Visscher (Hogeschool Gent), Ellen De Grauwe (VVI), Cedric Blanpain (Top Vakantie), Sylvia Walravens (Kind en Gezin), Katrien Ghekiere (Uit de Marge), Annelies Frans (Jeugddienst Duffel), Dries Roelant (Kindervreugd), Fibe Waes (Oranje vzw), Els Cuisinier (afdeling Jeugd, CJSM) en Trees De Bruycker (afdeling Jeugd, CJSM)

Vormgeving en druk

Nadia De Braekeler, grafisch ontwerper,
Digitale drukkerij, Vlaamse overheid

Foto's:

Vlaamse Dienst Speelpleinwerk

Eindredactie:

Trees De Bruycker, Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media, Vlaamse overheid

Depotnummer:

D/ 2015/3241/137

Uitgave:

2015

